לא למסחר
CONFIDENTIAL

מהדורה חדשה מפוארת ומאירת עינים

תלמוד בבלי

עוז והדר

מסכת מגילה

הגמרא וכל המפרשים מסודרים מחדש

רבבות הגהות וציונים ע"פ כתבי יד ודפוסים ישנים
ומראי מקומות חדשים על הדף

ועוד הרבה הוספות חשובות כמבואר במבוא

לא למסחר
CONFIDENTIAL

מהדורת פריעדמאן
עוז והדר

ואלה ההוספות החדשות שהוספנו בהש"ס הזה:

יש מהן שנוספו על כל מסכתות הש"ס ויש שלא באו רק על איזה מסכתות:

אלה מהם נדפסו בפנים הש"ס או על גליון הדף:

א) **מסכת כלה רבתי - השלמה** - מרובה בפרקים ובנוסחאות יתרות על הנדפסת בכל ספרי השי"ם. (נמצאת בכ"י רבינו אברהם בר נתן הירחי זצ"ל בעל המנהיג, עם הגהות רבות ומראה מקומות, ויצאה לאור פ"א ע"י בעהמ"ם ביה נתן).

ב) **מסכתות קטנות נוספות:** מסכתות ספר תורה, תפילין, מזוזה, וציצית. (נמצאו בכ"י ונדפסו בספר"ם בשנת תרי"א).

ג) **חלופי גרסאות בש"ס** ע"פ נוסחאות ישנות.

ד) **נוסחאות ישנות ונוסחת הבבלי** במסכת שקלים.

ה) **נוסחת הירושלמי** במסכת הוריות.

ו) **נוסחאות כתבי יד** במסכת סופרים.

ז) **נוסחא חדתא** למס' גרים מספר מראית העין להרוקח"א ז"ל עם פירושו עליה מספרו הרוא.

ח) פיוט **רב האי גאון** ז"ל, למשניות סדר טהרות.

ט) **- רב נסים** (גאון) בר **יעקב** ז"ל (תלמיד רב האי גאון ומרבותיו של הרי"ף), למסכת ברכות, שבת, ועירובין (ונקרא כשם מפתח מגעולי התלמוד).

י) [כי"] **- רבינו חננאל** בר **חושיאל** ז"ל (ג"כ מרבותיו של הרי"ף), לתנאי השי"ם.

יא) [כי"] **- רבינו גרשום בר יהודה מאור הגולה** ז"ל (רביה דרבי דרשיי) למס' תענית ובבא בתרא ולכל סדר קדשים מלבד בכורים.

יב) **- רש"י** למסכת אבות, ע"פ נוסחאות שונות.

יג) **הרשב"ם העקרי** למס' ב"ב דף פ"ו, פ"ח, פ"ט, קל"ל, קל"א. שלא נדפס רק בדיפוס פיזרו בשנת רע"א ובכל שאר הדפוסים נדפס בטעות פי' אחר בשמו כמ"ש בהערה לפי' הרשב"ם בדף פ"ט סוף ע"א.

יד) פי' **רבינו זרחיהו הלוי** ז"ל (רה"מ בעל המאור) למס' קנים.

טו) **- רבינו אברהם בר דוד** ז"ל (הראב"ד בעל ההשגות) למסכת קנים ותמיד.

טו) [כי"] **תוספות ר"י זקן** ז"ל, למס' קידושין (כך ייחסום לו רשמי הספרים, אבל נראה כי טעו בזה, כי בשני מקומות מובא בהן ספר הרמוה ומרבו הלא היה תלמידו של ר"י הזקן).

יז) פי' **רבינו שמשון משאנץ** (משאנצא) ז"ל, למס' עדיות לתשלום מסכת בכורים, ולפרק אבדהזינוס. ועליו גלוה גם פי' הרמ"ע מפאנו ז"ל.

יח) (כי') **תוספות הר"ש משאנץ** הנ"ל, למס' סוטה.

יט) (כי') **תוספות ישנים** למסכת יבמות.

כ) (כי') פי' **ריב"ן השלם** למס' נזיר. הפירוש שנדפס בש"ס למס' נזיר ויוחסוהו לרשי", הוא באמת לרבינו יהודה בר נתן ז"ל (כדמוכח מתוך הכי' שמצאנוהו) אולם הנדפס משובש מאד, גם חסר ממנו הרבה, ועתה נמצא פירושו השלם בכ"י קדמון ומדוייק והתספות והשגויים שמצאנו בו נדפסו בצד הפירוש הנ"ל הנדפס בשם רש"י ונקראו בשם **נוסחת הריב"ן**.

כא) [כי"] פי' **רבינו יצחק** בר **מלבי צדק** מימפונטי ז"ל, למשניות סדר זרעים.

כב) [כי"] פי' **רבינו יהודה** בר **בנימין הרופא** ז"ל ממשפחת **הענים** (רבו של בעל שבלי הלקט), למס' שקלים.

כג) [כי"] פי' **רבינו מאיר** (מהר"ם) **מרוטנבורג** ז"ל, למס' נגעים ואהלות.

כד) קונץ פירוש **מהר"ם מרוטנבורג** לסדר טהרות, שהביאם התוי"ט, מלבד למס' נגעים ואהלות שהדפסנוהו ע"פ כי' הנ"ל.

כה) פי' **רבינו יונה החסיד מגירונדא** ז"ל, למס' אבות.

כו) [כי"] **תוספות רי"ד** מאת רבינו **ישעיה די טראני** (ר' ישעיה הראשון ז"ל) למס' כתובות ולמס' נזיר.

כז) [כי"] **תוס' חד מקמאי** למס' יבמות, והוא מיהו נכדו של **רבינו משלם** ז"ל. ובראש הספר כתוב בכתב ובדלי הרוקח"א ז"ל בזה"ל: "חדושי יבמות להר' מקמאי ז"ל, מזכיר להרב אביו לשבח, הוא היה בזמן הראב"ד, ובא מעשה לפניהם. הרוקח"א מ"מ עכ"ל.

כח) [כי"] פי' **הרא"ש** ז"ל למסכת נזיר, שהיה בכ"י ישן בעקר הספרים של הרוקח"א ז"ל (והרוקח"א ז"ל הוהנו עליו בעצם כי' קדשו).

כט) **תוס' הרא"ש** ז"ל למס' הוריות (ע"פ הנדפס בפעם הא' בפראג).

ל) **פירוש הרא"ש** למסכת קנים תמיד ומדות:

לא) [כי"] **תוספי הרא"ש** ז"ל למסכת נזיר.

לב) [כי"] **שיטה מקובצת** לרבינו **בצלאל אשכנזי** ז"ל, קבוצת הגהות והדושי הראשונים ז"ל לכל סדר קדשים (וחסר רק למס' חולין) ובהרבה מקומות מביא פי' **רש"י האמתי** שמצא בכ"י תרה המפרש האחר שנדפס על שם רשי" בכל ספרי השי"ם. (נעתקו מב"ק מגליון הש"ס שלו שנמצא בירושלים הוב"ב. והרוקח"א ז"ל בשה"ג ח"ב מזכיר לשבח מהה"ל: הגהות נפלאות אמתיות מתוך גפ"ת כי שהיו לו, ולא ובינו עדיין שיצאו לאור הדפוס עכ"ל. ולמס' חולין נעתק בעצם בי"ק של תלמידו הנ"מ שלמה בר ישועה עדני הנ"ל (בעה"מ פי' מלאכת שלמה על משניות שעורנו בכ"י).

לג) **חכמת שלמה** (מהרש"ל) לפרק חלק, אשר נשמט מכל ספרי השי"ם, ולא נדפס רק בב' הי"ש תוצאה א' בשנת ושל"ה.

לד) [כי"] **חדושי מהרש"ל** על הרא"ש למס' שבת עירובין ויומין.

לה) **פירש"י והנ"י** וכו' שעל **הרא"ש**, הוגהו ונוספו בם הרבה ע"פ הנדפס בפראג בשנת שפ"ח על ידי בעל התוי"ט.

לו) [כי"] **הגהות הב"ח** להלק"ת מהרא"ש.

לז) הגהות מס' **תמת ישרים**, על אדר"נ ועל מסכתות קטנות.

לח) הגהות מס' **ברכת הזבח** ומס' **צאן קדשים** לסדר קדשים.

לט) **תפארת שמואל**, השגות על מהרש"א להג"מ **אהרן שמואל קאידנור** ז"ל (מהרש"ק) (בעהמ"ם ברכת הזבח) (מלבר הגהותיו על גפ"ת שבאו במוף המסכתות).

מ) [כי"] **פסקי תוספות** למס' מעילה שלא נדפסו עד כה בכל ספרי השי"ם ואנחנו מצאנום בפסקי תוס' כי' ישן על קלף.

מא) [כי"] **נוסחאות ישנות בפסקי תוס'** שנמצאו בכ"י ישן נושן על קלף.

מב) פי' **קרבן העדה** למס' שקלים, להג"מ **דוד** ז"ל אבר"ק דעמויא.

מג) פי' הג"מ **חיים יוסף דוד אזולאי** ז"ל (מספרו כסא הדמים) לאדר"נ ולמסכתות קטנות.

מד) [כי"] **הוספות להגהות הגר"א** ז"ל. וכיותר בסדר זרעים ומסכת שקלים, מעצם כי"ק.

מה) **הגהות הגר"א** למשניות סדר טהרות (מלבר באורו שנמכר לקטן שנדפס בסוף).

מו) **מים טהורים** הגהות למסכת כלים להג"מ **יהודה ליב הלוי** עדיל ז"ל מ"מ מסלאנים (בעהמ"ם אפיקי יהודה).

מז) **הגהות ותקונים** בפי' הרא"ש למס' קנים מס' **יעיר קנו**.

מח) ספר **תקלין חדתין** על מס' שקלים מתלמוד ירושלמי, מהג"מ **ישראל** בהרש ז"ל מ"מ דשקלאב (תלמידו של הגר"א), עם הגהות הגר"א ז"ל למסכת ההיא.

מט) [כי"] **נמוקי הגר"ב** הגהות על מהרש"א להג"מ **יהודה בברך** ז"ל אבר"ק סיגני (מלבר הדושו על גפ"ת שבאו במוף המסכתות).

נ) ספר **בנין יהושע** על אבות דרבי נתן, מאת הרב **יהושע פאלק** ב"ר יצחק אייזק מלסא ז"ל.

נא) ספר **נחלת יעקב** למסכתות קטנות, מאת הרב **יעקב (יאקב)** ב"ר ברוך נימבורת ז"ל.

נב) **עין משפט, מסורת הש"ס, גליון הש"ס וציון ירושלים** כלם למס' שקלים, מאת בעלי מפרשי הים ז"ל.

נג) **הגהות** על פי' הרמב"ם והרש לסדר זרעים מהג"מ **שמואל פריינד** ז"ל מרייב פראג (בעהמ"ם זרע קודש). ונדפסו על הגליון בצדם מבלי הזכרת שם מחברן.

נד) [כי"] **לב חכמים** למסכת שטרות.

ואלה יולו על הש"ס בסוף המסכת:

נה) [כי"] **פירוש קדמון** למס' מעילה, הובא בשיטה מקובצת כי' בשם "פירוש לא נודע למי".

נו) **אור זרוע הקצר** על מסכת יבמות, להג"מ **חיים מנוואשטט** בן הראי"ז ז"ל בעהמ"ם אור זרע (ונדפס פ"א על גליון פסקי הרא"ש בש"ס דפוס ווינציאה).

נז) ספר **מהדורא בתרא למהרש"א**, עם חדושי הלכות ואגדות מחתנו הג"מ **משה** בר' יצחק בונם ז"ל אבר"ק לובלין.

נח) **חכמת מנוח**, חדושים מהג"מ **מנוח הענדיל** ז"ל (בדורו של מהרש"ל).

נט) **מים חיים**, חדושים מהג"מ **יחזקיה די סילוא** ז"ל (בעהמ"ם פרי חדש).

ס) **כללי התלמוד**, להג"מ **חיים בנבנשתי** ז"ל (מספרו כנה"ג ושיורי כנה"ג).

סא) [כי"] **הגהות ישנות** למס' גיטין שנכתבו בכי' ספרדי ישן על גליון המסכתה דפוס ווינציאה שנת רפ"ו.

סב) [כי"] חדושי הג"מ **משה** ב"ר אברהם ז"ל אבר"ק הוראנא (בעהמ"ם תפארת למשה).

סג) הגהות הג"מ **נתן בורגיל** ז"ל, לסדר קדשים ומס' הוריות (מספרו הקן נתן).

סד) [כי"] **באור הגר"א** ז"ל למס' ערכין ונקרא **יד אליהו**.

סה) [כי"] **הגהות חדשות** מהגר"א ז"ל למס' תמורה, מלבר אלה שנדפסו על הדף מכ"י.

סו) [כי"] **באור הגר"א** למשניות **סדר טהרות** (מלבר אהלות) אשר קבל ממנו תלמידו הג"מ בונם ז"ל משקלאב ונערתן ע"י הרה"ל ז"ל, והלק גדול ממנו כלו חדש, שלא נמצא כא"ר.

סז) ספר **אורח מישור** למס' נזיר, מהג"מ **יוחנן** ב"ר **מאיר** ז"ל מקרעמניץ.

סח) הגהות הג"מ **יחיאל היילפרין** ז"ל אבר"ק מינסק (בעהמ"ם סדר הדורות).

סט) [כי"] חדושים והגהות מהג"מ **יעקב עמדין** (הריעב"ץ) ז"ל (מעצם ב"ק מגליון הש"ס שלו).

ע) [כי"] חדושים מהג"מ **גדליה ליפשיץ** ז"ל, על אחה מסכתות מב"ק, ומספרו **רגל ישרה** לאדר"נ ומס"ק.

עא) חדושים מבנו הג"מ **ישראל ליפשיץ** ז"ל בעהמ"ם **תפארת ישראל** על משניות.

עב) [כי"] חדושים מהג"מ **צבי הירש ברלין** ז"ל (-נכד לבעל חכם צבי ז"ל).

עג) חדושים מהג"מ **משה סופר** ז"ל אבר"ק פרעסבורג (בעה"מ שו"ת חתם סופר וכו').

עד) **שדה צופים** על הרא"ש להג"מ **בצלאל רנשבורג** ז"ל (בעהמ"ם הורה גבר).

עה) חדושים מהג"מ **זאב וואלף הלוי מבאסקוויץ** ז"ל (בעהמ"ם סדר משנה).

עו) חדושים מהג"מ **ברוך פרענקל תאומים** ז"ל (בעה"מ ספר בריך טעם וכו').

עז) [כי"] חדושים מהג"מ **יעקב צבי יאליש** ז"ל מרינוב (בעהמ"ם מלא הרועים וכו').

עח) [כי"] **הגהות** למס' שבועות מהג"מ **ליב ברלין** ומהג"מ **נח חיים צבי** ז"ל (בעהמ"ם מעין החכמה).

עט) (כי") **מצפה איתן** להג"מ **אברהם** ז"ל ממינסק (בעהמ"ם משכיל לאיתן וכו'). (עם תוספת מרובה מב"ק על הנדפס בש"ס רפום זיטאמיר).

פ) [כי"] חדושים מהג"מ **שלמה איגר** ז"ל, למסכתות שלא נדפסו עוד עליהן (מלבר הנ"ל מעל"ר).

פא) חדושים מהג"מ **צבי הירש חיות** ז"ל אבר"ק זאלקווא (בעה"מ שו"ת מהר"ץ וכו').

פב) [כי"] **קרני ראם** להג"מ **אהרן משה טויבש** ז"ל אבר"ק יאמי (בעה"מ שו"ת תועפות ראם). כולל הערות על מהרש"א והרשי נפ"ח (נוסף עתה מב"ק על הרבה מסכתות שנדפסו בלעדו).

פג) [כי"] **הגהות** בנו הג"מ **שמואל שמעלקא טויבש** ז"ל אבר"ק יאמי.

פד) **ארץ צבי** הגהות על הגהות אשר"י מהג"מ **יהודה צבי** ז"ל (בעה"מ שו"ת מגרת יהודה).

פה) [כי"] **שער הלקוטות** הגהות מהג"מ **ישכר** ז"ל בעהמ"ם פתחי שערים).

פו) [כי"] **חדושי הרד"ל** מהג"מ **דוד לוריא** ז"ל מביחאוו ישן (בעל הגהות על המדרש רבה ופרי"א וכו').

פז) [כי"] **הוספות לחדושי והגהות הרש"ש.**

פח) [כי"] חדושים מהג"מ **יוסף חנינא ליפא מיחליש** ז"ל (בעה"מ שו"ת תפארת יוסף).

פט) [כי"] הגהות למסכת נזיר מהג"מ **אשר הכהן** ז"ל אבר"ק שערשב (בעהמ"ם ברכת ראש).

צ) [כי"] חדושים מהג"מ **שמחה** ז"ל אבר"ק דעמוי (בנו של הג"מ צבי חריף ז"ל).

צא) [כי"] **מלאכת יום טוב** מהג"מ **יום טוב ליפמאן** ז"ל אבר"ק קאפולי (בעהמ"ם קדושת יום טוב וכו').

צב) [כי"] **בן אריה** מהג"מ **זאב בן אריה** ז"ל אבר"ק מעל.

צג) חדושים מהג"מ **אליהו גוטמאכר** ז"ל אבר"ק גרידיץ (בעהמ"ם צפנת פענח).

צד) [כי"] חדושים מהג"מ **יצחק אייזיק חבר** ז"ל אבר"ק טיקטין (בעה"מ שו"ת בנין עולם).

צה) [כי"] חדושים מהג"מ **נחמיה ביריך** הלוי ז"ל מזבראוונא (בעה"מ שו"ת דברי נחמיה).

צו) [כי"] **מראה כהן** להג"מ **בצלאל הכהן** ז"ל מו"א פ"ק ווילנא (בעהמ"ם ראשית בכורים).

צז) [כי"] חדושים מהג"מ **אלעזר משה הלוי הורוויץ** שליט"א אבר"ק פינסק.

צח) [כי"] **פורת יוסף** להג"מ **יוסף** שליט"א מו"א פ"ק ווילנא.

צט) **הגהות אמרות טהורות** על פי' הר"ם והרש והרא"ש לכל סדר טהרות להג"מ **שמואל פריינד** ז"ל הנ"ל.

ק) [כי"] **השק שלמה** להג"מ **שלמה הכהן** שליט"א מו"א פ"ק ווילנא.

קא) [כי"] **יפה עינים** להג"מ **אריה ליב יעלין** שליט"א אבר"ק בילסק (בעהמ"ם קול אריה וכו') כולל מ"מ להלמוד ירושלמי, למדרשים, ילקוט, ספרא, ספרי ומכילתא ופרי"א ופסק"ר, עם הערות והדושים בתלופי גרסאות ושנוים שבין תלמוד בבלי לירושלמי. (ובהם הגהות ומ"מ בירושלמי למס' ברכות ושבת להג"מ **ליב ברלין** ז"ל ואחרים בשם הגרל"ב).

קב) [כי"] **המתרגם** כולל באור מלות הלועזיות שבר"י, תוספות והרא"ש, ובפי' המשניות להרמב"ם והרש.

קג) **פסקי תוספות, ומסורת הש"ס, ועין משפט, ותורה אור**, שכל אלה משתבשו מאד בכל ספרי השי"ם, הוגהו ונתקנו בש"ס הזה ע"י גדולי התורה.

גם הוספנו בו: א) הגהות מספר **שיח יצחק** על תוספות ישנים למסכת יומא. וכב"מ שנדפס בהן מלפנים "עי' שיח יצחק" הדפסנו את תוכן דבריו מפורשים במקומם. ב) **מראה מקומות** בפירשי" ורמב"ם למסכת אבות. ג) **ציוני הפרקים** של התוספתא ב"מ ובר"ש. ד) **שנוי נוסחאות** בהקדמת הרמב"ם בבי' ערבי. ה) **ציוני המסכתות** בתוספות.

ועל כל אלה נוספה בו הגהה כפולה ומכופלת מדויקת ומזוקקת שבעתים

ע"פ נוסחאות ישנות וספרים מדויקים הדורה קדמונים, וע"פ הגהות גדולי המפרשים. גם גלה אור חדש לעינינו, הוא נהנו **ש"ס של הג"מ יעקב עמדין ז"ל** אשר סדרו והבינו להדפיסו בחייו ויעמול בו שנים רבות להגיהו ולנקותו מכל שבוש ושגיאה, והעיר עליו הערות יקרות ויעמדו בהגהות והדושים רבים בציונים ומ"מ, **הכל בעצם כתב ידו הקדושה** מראש הש"ס עד סופו. **חמדה גנוזה הזאת** מצאנוה באמשטרדם, ומרגליות הטובות שבה, שכבנו בעצרת הש"ס לבבור ולתפארת, והגהתו המדויקת היתה להמציתה לעינים.

מגילה

מגילה נקראת ב״א וכו׳. פעמים מה ופעמים מה ולקמן מפרש ומ״ל: לא פחות ולא יותר. גם פחות מי״ז ולא יותר מט״ו: מימות יהושע. בגמ׳ מפרש לה [ד]: אלא שהכפרים מקדימין ליום הכניסה. כלומר מאחר שהמוקפין קורין בט״ו ושאין מוקפין קורין ב״ד הרי הכל בכלל מו היכי משכחת י״ז ו״ב ו״ג אלא שהכפרים נתנו להן חכמים רשות להקדים קריאתה ליום הכניסה יום שני בשבת שלפני י״ד או חמישי בשבת שהוא יום כניסה שהכפרים מתכנסין לעיירות למשפט [ד] לפי שבמי דינין יושבין בעיירות בחמי ובחמישי כתקנת עזרא (ב״ק דף פב.) והכפרים אינן בקיאין לקרות וצריכין שיקראתה להם אחד מבני העיר ולא המרימוס חכמים להתאחר [ה] ובגמ׳ פיוס י״ד ופעמים שיום הכניסה ב״ג [ו] ופעמים שהוא ב״ש: חל ארבעה עשר להיות בערב שבת עיירות ומוקפין חומה קורין בו ביום. שאין קריאת המגילה בשבת גזירה שמא יטלנה בידו [ז] ולא״ת יאחרו המוקפין עד אחר שבת הוה ליה ט״ז ואחר קרא ולא יעבור: חל להיות אחר שבת כפרים מקדימין ליום הכניסה. דהוה ליה י״ג ועוד לא משכחת לה יום הכניסה שלפני פורים מוקדם לו דמיום הכניסה ליום הכניסה לא מקדמינן: גמ׳ ה״ג מגלן מגלן דבעינן למימר לקמן זכר. והכי פירושא מגלן די״ג ו״ב ו״ג ו״ג מזו לקרייה ב״ד וט״ו הוא לכמיב בקרא וקא מהדר גמרא מגלן בתמיה הא לא לא סכמים הקילו עליהן כדבעינן למימר לקמן: כדי שיספקו. שיהו פנויין מיום פורים להספיק טורחי שעתא פורים לצני העיירות: אנן הכי קאמרינן. אנן למיבנינא לן מגלן הכי קאמרינן: מכדי. מדהקילו חכמים על הכפרים להקדים על כרחך אנשי בגמת הגדולה שמקום בימי מרדכי ואסתר לא שמתת הפורים וקריאת המגילה כולהו הני זימני מיקון ומתנו רשות לקרות: דאי סלקא דעתך. י״ד וט״ו מקון הכתובין במגילה ותו לא: היכי אתו רבנן. דבתרייהו ועקרו תקנתא והמירו להקדים בתמיה: אלא פשיטא אינהו תקון. וכיון דאינהו מקון ולא למזיהו בגמלית אמר הייגו למיבנינא לן היכא דמחת ומגלן לגופיה. לי״ד וט״ו המפורסין בספר: לימא קרא. לא ימי הפורים האלה בזמן דמשמע [ח] בזמן המפורסים להם: ואכתי מיבעי ליה. הלא דנקט זמניה [ט] לשון רבים: זמנו. של מוקפין לאו ממנו של פרזים דלא כתוב בזמן הזה משמע זמן אחד לגמיהן אי בעו ליקרו בארבסר ואי בעו ליקרו בחמיסר: ולא יעבור כתיב ור׳ שמואל בר נחמני אמר אמר קרא [י] בימים אשר נחו בהם היהודים ימים בימים לדבות י״א וי״ב ואימא תריסר ותליסר ארש״ש בר יצחק י״ג זמן קהילה לכל היא ולא צריך לדבויי הבא נמי י״ג זמן קהילה לכל היא ולא צריך לדבויי ואימא שיתסר ושיבסר כתיב ר״ש בר נחמני מ״ט לא אמר מבומניהם זמן זמנם זמניהם לא משמע ליה ורב שמן בר אבא מ״ט לא אמר מבימים אמר לך דהוא לדורות הוא דכתיב אמר רבה בר בר חנה א״ר יוחנן זו דברי ר״ע סתימתאה דדריש זמן זמנם זמניהם אבל חכ״א אין קורין אותה אלא בזמנה מיתיבי א״ר יהודה [יא] אימתי בזמן שהשנים כתיקנן וישראל שרויין על אדמתן אבל בזמן הזה הואיל ומסתבלין בה אין קורין אותה אלא בזמנה רבי יהודה אליבא דמאן אילימא אליבא דר״ע אפילו בזמן הזה איתא לדאי תקנתא אלא לאו אליבא דרבנן ובזמן שהשנים כתיקנן וישראל שרויין על אדמתן מיהא קרינן תיובתא דרבי יוחנן תיובתא א״ד אמר רבה בר בר חנה אמר ר׳ יוחנן זו דברי ר״ע סתימתאה אבל חכמים אמרו בזמן הזה הואיל ומסתבלין בה אין קורין אותה אלא בזמנה תניא נמי הכי אמר רבי יהודה אימתי בזמן שהשנים כתיקנן וישראל שרויין על אדמתן אבל בזמן הזה הואיל ומסתבלין בה אין קורין אותה אלא בזמנה רב אשי קשיא ליה דר׳ יהודה אדר׳ יהודה ומוקים

מגילה נקראת [א] ב״א ב״ב וב״ג ב״ד בט״ו לא פחות ולא יותר. *כרכין המוקפין חומה מימות יהושע בן נון קורין בט״ו [ב] כפרים ועיירות גדולות [ג] קורין ב״ד [ד] אלא שהכפרים מקדימין ליום הכניסה כיצד חל להיות י״ד בשני כפרים ועיירות גדולות קורין בו ביום ומוקפות חומה למחר חל להיות בשלישי או ברביעי כפרים מקדימין ליום הכניסה ועיירות גדולות קורין בו ביום ומוקפות חומה למחר חל להיות בחמישי כפרים ועיירות גדולות קורין בו ביום ומוקפות חומה למחר חל להיות ע״ש [ה] כפרים מקדימין ליום הכניסה ועיירות גדולות ומוקפות חומה קורין בו ביום חל להיות בשבת כפרים ועיירות גדולות מקדימין [ו] וקורין ליום הכניסה ומוקפות חומה למחר חל להיות אחר השבת כפרים מקדימין ליום הכניסה ועיירות גדולות קורין בו ביום ומוקפות חומה למחר: גמ׳ מגילה נקראת ב״א [ז] מגלן דבעינן למימר לקמן [ח] חכמים הקילו על הכפרים להיות מקדימין ליום הכניסה כדי שיספקו מים ומזון לאחיהם שבכרכים אנן הכי קאמרינן מכדי כולהו אנשי כנה״ג תקנינהו דאי ס״ד אנשי כנה״ג ד״ד וט״ו תקון [ט] אתו רבנן ועקרי תקנתא דתקינו אנשי כנה״ג והתנן [י] אין ב״ד יכול לבטל דברי ב״ד חבירו אא״כ גדול ממנו בחכמה ובמנין אלא פשיטא כולהו אנשי כנה״ג תקינו היכא רמיזא [יא] אמר רב שמן בר אבא א״ר יוחנן אמר קרא [יב] לקיים את ימי הפורים האלה בזמניהם זמנים הרבה תקנו להם [יג] האי מיבעיא ליה לגופיה א״כ לימא קרא זמן מאי זמניהם זמנים טובא ואכתי מיבעי ליה [יד] זמנו של זה לא כזמנו של זה א״כ לימא קרא זמנם מאי זמניהם שמעת מינה כולהו אימא זמנים טובא זמניהם דומיא דזמנם מה זמנם תרי אף זמניהם תרי ואימא תריסר ותליסר כדאמר [טו] רב שמואל בר יצחק י״ג זמן קהילה לכל היא ולא צריך לדבויי הבא נמי י״ג זמן קהילה לכל היא ולא צריך לדבויי ואימא שיתסר ושיבסר [טז] ולא יעבור כתיב ור׳ שמואל בר נחמני אמר אמר קרא [יז] בימים אשר נחו בהם היהודים ימים בימים לדבות י״א וי״ב ואימא תריסר ותליסר ארש״ש בר יצחק י״ג זמן קהילה לכל היא ולא צריך לדבויי הבא ולא יעבור ואימא שיתסר ושיבסר כתיב ר״ש בר נחמני מ״ט לא אמר מבומניהם זמן זמנם זמניהם לא משמע ליה ורב שמן בר אבא מ״ט לא אמר מבימים אמר לך דהוא לדורות הוא דכתיב אמר רבה בר בר חנה א״ר יוחנן זו דברי ר״ע סתימתאה. הרבה סתם משנה סתם ר׳ שהן דברי ר׳ עקיבא וי״מ סתימתא אליבא דר׳ עקיבא אף תלמידיו היו כלומר בגמרא (דף פו.). סתם משנה ר״מ סתם תוספתא רבי נחמיה סתם ספרא רבי יהודה וכולהו סתימתאי אליבא דר׳ עקיבא אף קשה בעיני לפרש כן שמלינו בכמה מקומות בשס [יח] ר״ל בר׳ יוסי [יט] ע״ש בר׳ יוסי [כ] סתימתאי רבי מנחם בר רבי יוסי סתימתאי לקמן בפרק בני העיר (דף פו.[כא]): איתמר. הקילו סכמים על הכפרים: בזמן שהשנים כתיקנן. שהסמים מתעברות על פי מת דין והמדשים המקדשין [כב] בגמ׳ דין שולמין שלוחין להודיע מימתי הוקדש מכן ועושין מועדים ע״פ שלוחין: בשישרויין על אדמתם. והשלוחין מגיעין עד הפסח לקלה מרן ישראל: אבל בזמן הזה. שספקו כל אלה וישראל נפרדו ולא יגיעו שלוחי ב״ד אלא הכל לוחין ולא יגיעו שלוחי ב״ד ומומרים יום ר״ד אחר קריין המגילה ומאמרו יום ר״ד אחר שהכל מ״ו יום וט״ו של מקן עושין פסח ומה מקדים קרייתה יעשו פסח לסוף שלשים יום של קרייתה ונמצאו אוכלין חמץ בימים אחרונים (ניסן) של פסח: בזמן הזה נמי איתא דהא תקנתא. דהא רבי עקיבא ממן הזה [הוה] ומאמר בתמיה דמקדימין: אלא לאו אליבא דרבנן. [כג] דהוו מקמי ר״ע דאמרה: מיהא קרינן. אלמא רבנן נמי דרשי זמן זמנם זמניהם: איבא דאמרי אמר רבה זו דברי ר׳ עקיבא סתימתאה. ולא גרסינן דהאי דיעבד דדרש זמן זמנם זמניהם דהא רבנן דפליגי עליה נמי דרשי ליה אלא שהמתירו לאחר מורגן מעוס דמסתבלין בה: קשיא דר״י. דהא בריתא דלעיל אדר׳ יהודה דמתני׳ כדמפרש ומאלה: ומוקי

עין משפט
נר מצוה

א א מתי׳ פ״ל מהלכות מגילה הלכה ד׳ סמג עשין ד׳ טור ש״ע תר״פ סי׳ תרפא סעיף ה:
ב ב מתי׳ שם הלכה ט סעיף״ב שם סעיף ג:
ג ג מתי׳ שם הלכה ו ז סמג שם:
ד ד מתי׳ פ״ב מהלכות ממרים הלכה ג:
ה ה מתי׳ פ״ל מהלי מגילה הלכה ט:

רבינו חננאל

מגילה נקראת ב״א ב״ב ב״ג ב״ד בט״ו לא פחות ולא יותר. הא״ל לא כתב קרא אלא ב״ד ובט״ו והני כולהו מנא לן. ואמרינן כדבעינן למימר לקמן חכמים הקילו על הכפרים שיהיו מקדימין ליום הכניסה וקורין ב״א וב״ב וב״ג מי׳ יום הכניסה. יום ב׳ ויום ה׳ נקרא יום הכניסה מפני שנכנסין בני הכפרים בכרכים כדי שיתפללו בצבור ויקראו בס״ת. וביום שנכנסין מסמקים מים ומזון לאחיהם שבכרכים ואם חל יום י״ד ביום ג׳ הוה״ד לכפרים לקרוא המגילה ביום ב׳ שהוא י״ג לחודש. ואם חל י״ד להיות ב״ד בבר״ע קורין הכפרים ביום ב׳ שהוא י״ב לחדש. ואם חל י״ד להיות באחד בשבת מקדימין וקורין ביום ה׳ שהוא י״א לחדש. הקילו עליהן מפני שמסמקים מים ומזון לאחיהם שבכרכים. ואם יכוסו ביום ג׳ או ביום ה׳ מפני קריאת המגילה אינן יכולין לבא ביום ה׳ שהוא יום הכניסה וכן דוק זו השמועה. ואקשינן ואיך הקילו חכמים ועקרו י״ד ויום ט״ו שהן תקנת אנשי כנסת הגדולה וחקנו הם י״א וי״ב וי״ג לבני הכפרים הוא אין ב״ד יכול לבטל דברי ב״ד חבירו וכו׳. ופרקינן הני נמי מסורת היה ביום על פה כי אנשי כנסת [הגדולה] תקנום. מדכתיב לקיים את (דברי) [ימי] הפורים האלה בזמניהם ולא כתיב זמן או זמנם דמשמע הזמנם של פורים לא הוא זמן של בן כרך אלא כתיב זמניהם. דיקינן מינה כי זמנים הרבה תיקנו להן חכמים. והן י״א וי״ב ב׳ ימים בגבר י״ד וט״ו. אבל י״ג לא צורך קרא לרבויי דהוא זמן קהלה לבל. ולא יתבן לומר ט״ו ד״ו דכתיב ולא יעבור. כלומר אין לו לעבור ולעשות ימי הפורים אחר יום ט״ו דשמואל בר נחמני דיקי מבימים לרבות י״א וי״ב כו׳. ואיך בימים לדורות הוא דכתיב כלומר כמו הימים אשר נחו בהם עשו אותן נמי פורים. א״ר יחמן משנה זו מגילה נקראת ב״א ב״ב ב״ג שנעשית פתומה דברי ר׳ עקיבא הן. אבל חכמים אומרים אין קורין אותה אלא בזמנה הן י״ד וט״ו בלבד. ואוחבינן עלה מהא דתניא א״ר יהודה אימתי קורין ב״א ב״ב וב״ג בזמן שהשנים כתיקנן. כלומר בזמן שאין שם שמד להתבלבל חשבון השנים. וישראל שרוין על אדמתם. אבל עתה אע״פ שבזמן הזה השנים כתיקנן הואיל ומסתכלין בה אין קורין

גליון הש״ס

גמ׳ מתני׳ אלא שהכפרים כו׳. עיין מלכת מגומתא פרשת מגילתא פי׳ מדם בהיא דיני סמיכה: שם ולא יעבור כתיב. לקמן דף ה ע״ש:

תורה אור השלם

א) לְקַיֵּם אֵת יְמֵי הַפֻּרִים הָאֵלֶּה בִּזְמַנֵּיהֶם כַּאֲשֶׁר קִיַּם עֲלֵיהֶם מָרְדֳּכַי הַיְּהוּדִי וְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה וְכַאֲשֶׁר קִיְּמוּ עַל נַפְשָׁם וְעַל זַרְעָם דִּבְרֵי הַצֹּמוֹת וְזַעֲקָתָם: [אסתר ט, לא]

ב) קִיְּמוּ וְקִבְּלוּ הַיְּהוּדִים עֲלֵיהֶם וְעַל זַרְעָם וְעַל כָּל הַנִּלְוִים עֲלֵיהֶם וְלֹא יַעֲבוֹר לִהְיוֹת עֹשִׂים אֵת שְׁנֵי הַיָּמִים הָאֵלֶּה כִּכְתָבָם וּכְזִמְנָם בְּכָל שָׁנָה וָשָׁנָה: [אסתר ט, כז]

ג) בַּיָּמִים אֲשֶׁר נָחוּ בָהֶם הַיְּהוּדִים מֵאוֹיְבֵיהֶם וְהַחֹדֶשׁ אֲשֶׁר נֶהְפַּךְ לָהֶם מִיָּגוֹן לְשִׂמְחָה וּמֵאֵבֶל לְיוֹם טוֹב לַעֲשׂוֹת אוֹתָם יְמֵי מִשְׁתֶּה וְשִׂמְחָה וּמִשְׁלוֹחַ מָנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ וּמַתָּנוֹת לָאֶבְיוֹנִים: [אסתר ט, כב]

ליקוטי רש״י

אנשי כנה״ג. מני זכריה ומלאכי וחגי ומרדכי ואסתר [ב״ב טו:]. ר״ע סתימתאה. קרי כל מי שלקח דבר מקומות הרבה ומאן ממאמר סתם [ירושלמי לחן]. הרבה מאמרותיו נשנו סתם מאמרה ומאמרתא [כתובות קא:]. וכיון דקמתי מלינא דר״ע דקמתם מאמרה דבי מאיר ומתם ספרא דבי יהודה וכולהו מלינא דרבי עקיבא [שבועות לא:]. ים מפרסים [לשלמי קרי ליה] רבי עקיבא סתימתאה דאמרינן בגמרא נמלו הן סנגמקין [סו.]. סתם מאמרה דבי מאיר סתם עניינא דבי נתן וכולהו מלינא דרבי עקיבא ולא מלינא היא דהא מאמרה דחכמין אמרינן דבי מאמרה סתימתאה דבי שמעון סתימתאה מלא דוב מאמרות מלינא דר׳ עקיבא [בכורות ל. ע״ש במסה״ש].

הגהות וציונים

[ד] בכת״י ובכמה ראשונים הגרסא (במקום ״כפרים ועיירות גדולות״) ושאין מוקפין חומה מימות יב״ג. ולשון יפה הוא ונראה שכן היה לפני רש״י (דק״ס): [ה] בכת״י ובמשניות דפו״י בערב שבת: [ו] גי׳ כמה ראשונים ה״ל בשבת כפרים מקדימין ליום הכניסה ועיירות גדולות קורין בע״ש ומוקפות חומה למחר (עי׳ מאיר, רשב״ם, רשב״א), ועי׳ חשק שלמה: [ז] תיבות ״מגילה נקראת ב״א״ ליתא בכת״י (ועי׳ רש״י): [ח] בכת״י נוסף הוא דתקון ותו לא דהיכי אתו רבו: [ט] בכת״י נוסף הכסים (וכ״ה ביבמות): [י] גי׳ ר״ח ואימא תריסר ותליסר י״ג זמן כו׳ וגי׳ רא״ש א״ר שמואל בר יצחק י״ג זמן כו׳ (גליק), וכ״ה בכת״י, וליתא להלן התיבות ״ה״נ י״ג זמן וכו׳ לדבויי״ וכ״ה ישר מאד (דק״ס): [יא] יש גורסין הואיל ומסתכנין בה (ר״ח ע״ש ובמלחמות), ועי׳ הגי׳ במרדש חנוכה בראשית ג: [יב] ברש״ש שברי״ף נוסף ודה״ה נמי דדוה מצי למינקט מיסות משה אלא לפי שיהושע הנחיל את הארץ ונקראו הנחלות על ידו לא נקט משה: [יג] בתוד״ד נוסף ולקריאת התורה (עי״ש): [יד] ברש״ש שברי״ף ובתוד״ד חכמים להחזר ולבא: [טו] יש להוסיף ופעמים שהוא בי״ב (חלופי גירסאות), וכ״ה בדפו״ר ונשמט בשגגה (דק״ס): [טז] בכת״י נוסף נמי: [יז] צ״ל זמניהם (באה״מ): [יח] בכת״י ובדפו״ר איתא בכמה מקומות בתלמוד, ובדפוסים המאוחרים שינו מפני הצענזור בשים (וכמו שעשו כן בכל הש״ס), ומזה נשתבש אח״כ לתיבת ״בשם״ (דק״ס), ועי׳ רש״ש: [יט] צ״ל ר״א בר׳ שפעון, והוא בחולין ל ע״א בכורות נא ע״ב. אבל על ר״א בר׳ יסי לא אשכחן (מהרי״ן חיות חולין שם): [כ] בכת״י מקודרשין בב״ר ובי״ד שולחין: [כא] בכת״י דפו״ר אלא לאו רבנן דהוד ובר אפרוה (ועי׳ מהרש״א):

ועוד האמר רב חסדא מ"ם וסמ"ך כו'. הסמ"ג סלקא דעתך דמנלפן מילי בפתומות ותימה דבמסכת שבת פרק הכותב (דף קד. תוס') משמע מיהכא מדקאמר התם בשלמא פתום ועשאו סתום עילוי עליוה דאמר רב חסדא כו' אלא סתום ועשאו פתום גרועי גרעיה דל"ר ירמיה מנלפ"ך [לופיס ממרום] אלמא מנלפ"ך מילי בפתומות ואור"י דגמ' [דשבת] מסיק ליה וקמני דידע מתמילה מילתיה דרב חסדא וגם מילי ליה מעיקרא בפתומות הולך להעמיד מנלפ"ך בפתומות ולא תקשה דרב חסדא והכא ס"ק ותסברא והכתיב אלה המלות והך קושיא מיתוסב מן בפתומות מן בפתומות ועוד אמ"ל דבפתומות מילי אמכי תקשה והאמר רב חסדא מ"ם וסמ"ך וכו' וכן פי"ם וז"ל שהגיה בספר היראה מנלפ"ך לופיס ממרום כמו קול לופיך (ישעיה נב) נגמים. לופיס מהר אפריס (שמואל ב ה) ממתמים נמיאים (מלופיס) שעמדו להם ליסרמל והיו לופיס הללו לאמר שהרף ממון את המורה ומשום לשון טופל על הלשון נקרא מנלפ"ך בלשון לופיך ותסברא והכתיב אלה המלות ועוד והאמר רב חסדא מ"ם וסמ"ך שבלופות וכו' ומשמע מן מהוי הוי ולא קשיא מידי דלרבי ירמיה מוקי לה בפתומות וכי מטי במגילה פריך מהא דרב חסדא דהכי אוקמיה דל הכא קא מדמי ליה מגלה המלות נמי פריך ומשני שפיר ומתוך הסוגיא דמגילה ושבת מוכח תרוייהו ורבי ירמיה קאמר מנלפ"ך לופיס ממרום אפתומות ותסמומות וכדמסיק הש"ס:

מגמולין

ומוקים לה לברייתא כר' יוסי בר יהודה ומי אמר ר"י בזמן הזה הואיל ומסתבלין בה אין קורין אותה אלא בזמנה ורמינהי [6] א"ר יהודה אימתי מקום שנבנסין בשני ובחמישי אבל מקום שאין נבנסין בשני ובחמישי אין קורין אותה אלא בזמנה מקום שנבנסין בשני ובחמישי מיהא קרינן ואפילו בזמן הזה ומוקים לה לברייתא כרבי יוסי בר יהודה ומשום דקשיא ליה דרבי יהודה אדר' יהודה מוקים לה לברייתא כרבי יוסי בר יהודה רב אשי שמע ליה דאיכא דתני לה כרבי יהודה ואיכא דתני לה כרבי יוסי בר יהודה ומדקשיא ליה דרבי יהודה אדרבי יהודה אמר מאן דתני לה כרבי יהודה לאו דווקא מאן דתני לה כרבי יוסי בר יהודה דווקא: כרכים המוקפים חומה מימות יהושע בן נון קורין בחמשה עשר וכו': מנהני מילי אמר רבא [8] דאמר קרא [9] על כן היהודים הפרזים היושבים בערי הפרזות וגו' מדפרזים בארבעה עשר מוקפין בחמשה עשר ואימא פרזים בארבעה עשר מוקפין כלל כלל [10] לא ולאו ישראל נינהו ועוד מהודו ועד כוש כתיב ואימא פרזים בארביסר מוקפין בארביסר ובחמיסר כדכתיב [11] להיות עושים את יום ארבעה עשר לחדש אדר ואת יום חמשה עשר [בו] בכל שנה אי הוה כתב את יום ארבעה עשר וחמשה עשר כדקאמרת השתא דכתיב את יום ארבעה עשר ואת יום חמשה עשר אתא [12] את ופסיק הני בארבעה עשר והני בחמשה עשר ואימא פרזים בארביסר מוקפין [13] אי בעו בארביסר אי בעו בחמיסר אמר קרא [14] בזמניהם [15] זמנו של זה לא זמנו של זה ואימא [16] בתליסר כשושן אשכחן עשייה זכירה מנלן אמר קרא [17] והימים האלה נזכרים ונעשים [18] איתקש זכירה לעשייה. מתני' דלא כי האי תנא דתניא רבי יהושע [19] בן קרחה אומר כרכין המוקפין חומה מימות אחשורוש קורין בחמשה עשר מ"ט דרבי יהושע בן קרחה כי שושן [20] מה שושן מוקפת חומה מימות אחשורוש וקורין בחמשה עשר אף כל שמוקפת חומה מימות אחשורוש קורין בחמשה עשר ותנא דידן מ"ט יליף פרזי פרזי כתיב הכא [21] על כן היהודים הפרזים [22] וכתיב התם [23] לבד מערי הפרזי הרבה מאד מה להלן [24] מוקפת חומה מימות יהושע בן נון אף כאן [25] מוקפת חומה מימות יהושע בן נון בשלמא רבי יהושע בן קרחה לא אמר כתנא דידן דלית ליה פרזי פרזי אלא תנא דידן מ"ט לא אמר כר' יהושע בן קרחה מ"ט דהא אית ליה פרזי פרזי [26] הכי קאמר אלא שושן [27] דעבד' כמאן לא כפרזים ולא כמוקפין אמר רבא ואמרי לה כרי [28] שאני שושן הואיל ונעשה בה נס בשלמא לתנא דידן היינו דכתיב [29] מדינה ומדינה ועיר ועיר מדינה ומדינה לחלק בין מוקפין חומה מימות יהושע בן נון למוקפת חומה מימות אחשורוש עיר ועיר נמי לחלק בין שושן לשאר עיירות אלא לרבי יהושע בן קרחה בשלמא מדינה ומדינה לחלק בין שושן לשאר עיירות אלא עיר ועיר למאי אתא אמר לך רבי יהושע בן קרחה ולתנא דידן מי ניחא כיון דאית ליה פרזי פרזי מדינה ומדינה למה לי אלא קרא לדרשה הוא דאתא וכדרבי [30] יהושע בן לוי הוא דאתא דאמר רבי יהושע בן לוי [31] כתוב וכל הסמוך לו וכל הנראה עמו נידון כבתך עד כמה אמר רבי ירמיה ואיתימא רבי חייא בר אבא [32] כמחמתן לטבריא מיל [33] ולימא מיל הא קא משמע לן דשיעורא דמיל כמה הוי כמחמתן לטבריא [34] ואמר רבי ירמיה ואיתימא רבי חייא בר אבא מנצפ"ך צופים ותסברא והכתיב [35] אלה המצות [36] שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה ועוד האמר רב חסדא מ"ם וסמ"ך שבלוחות

בגם

מומה מימות אחשורוש נשאין מוקפין מימות אחשורוש [37]: עיר ועיר למאי. הכי כל הפרזים שוים ואין חילוק בין עיר לעיר: וכו' יהושע בן לוי. ונחלוק לא מיירי כלל אלא ה"ק כל עיר ועיר הסמוך למדינה שתהא כמותה: נידון כבתך. וקורין בט"ו הסמוך אע"ג שאינו נראה אע"פ שאינו סמוך הכי מפרש לקמן [38]: עד כמה. תניא לה סמוך: מנצפ"ך. כפל אותיות: צופים אמרום. נגיאי הדורות:

בגם

[1] א מ"י ס"ל מסלמת מגילה הלכה ו:
[2] ב ג ד ה מ"י אם הלכה ל ה ו קמנ עמן ל מוס"ע ח"מ מ' מרכפת קמ"ף ב:

רבינו חננאל

קורין אותה אלא בזמנה. ר' יהודה אליבא דמאן אי נימא אליבא דר' עקיבא אפי' בזמן הזה קורין אותה ב"א וב"ב בנה"ג חן. אלא דאי ר' יהודה אליבא דרבנן ובזמן שהשונים בתיקנן וישראל שורין על אדמתם מיהא קורין ב"א וב"ב. ותיובתא דר' יחזקן. **איכא דאמרי** א"ר [יוחנן] זו המשנה דברי ר' עקיבא הן. אבל חכ"א בזמן הזה הואיל ומסתבלין [6] בה. האביגונים מסתכלין בקריאת המגילה כי בעת קריאת המגילה מחלקין מעות פרזים לעניים ומשלחין להן מתנות אין קורין אותה אלא בזמנה ב"ד הגיא נמי הכי. **רב אשי קשיא ליה** ומי א"ר יהודה הכי אבל בזמן הזה הואיל ומסתבלין בה אין קורין אותה אלא בזמנה. ותאי ג) שאמר גאון ז"ל כך אנו שתין ומסתכנין. ופירש אם השונים בתיקנם שיכולין ישראל להעמיד דתותיהן ואין עליהן סכנה ג) אין קורין אותה אלא בזמנה. אבל אנו כך שנינו. א"ר יהודה אימתי מקום שנבנסים בב' ובח' אבל מקום שאין נבנסים אין קורין אותה אלא בזמנה. מקום שנבנסים בב' ובח' מיהא קרינן ב"א וב"ב ואפי' בזמן הזה. ושמע"ל ליה לרב אשי דאיכא מאן דתני לה לברייתא כר' יוסי ב"ר יהודה ד) דוקא הוא דלא תקשי לך דר' יהודה אדר' יהודה: כרכין המוקפין חומה מימות יהושע בן נון קורין בט"ו. ואקשנא בגמ' פרזים. כתיב הכא על כן היהודים הפרזים היושבים בערי הפרזות עושים את יום ארבעה עשר. וכתיב התם לבד מערי הפרזי. מה להלן דכתיב הפרזי וקרי להני ערי פרזי ומוקעות חומות דבתריהן מימות יהושע בן נון כמו הנך קורין בט"ו. **ואימא** מוקפין חומה קורין ב"ד וט"ו. ופרקינן אי הוה כתיב את יום ר"ד וט"ו כדקא אמרת. השתא כתיב את יום ארבעה עשר ואת יום חמשה עשר. שמעינן הני ב"ד והני בט"ו לית מאן דעבד' ב' ימים לכל [8] מקום ומקום יומו יום אחד. חזב ליכא למימר דמוקפין אי בעו ב"ד אי בעו בט"ו דהא פרשינן לעיל מדכתיב ומניהן ר"יקנן רבל חד בזמנו. וזמנו של זה לא זמנו של זה. כלומר אין הפרזים קורין בט"ו ולא המוקפין ב"ד. ואומר [9] ב"ג כלומר מוקפין אי בעו בט"ו אי בעו ב"ד. ופרקינן בשושן מה שושן אע"ג דלא מוקפת חומה מימות יהושע בן נון היא מיהא ניחן דהיא מוקפת חומה קרו בט"ו אף כל שהיא מוקפת חומה קרו בט"ו. ואיתקש זכירה לעשייה דכתיב והימים האלה נזכרים ונעשים. **מתני' דלא כר' יהושע בן קרחה** דתני מוקפין חומה מימות אחשורוש קורין בט"ו

כשושן ותנא ר"ק אמר שאני שושן דאע"ג דלאו מוקפת חומה מימות יהושע בן נון היא הואיל ונעשה בה נס לפיכך קראו בט"ו. **ואקשינן בשלמא לתנא דידן** כתיב מרינה ומדינה עיר ועיר. מדינה ומדינה לחלק דאע"ג דתרוויהו מוקפות חומה אינן המוקפות חומה מימות יהושע בן נון קרו בט"ו והמוקפות אחרי כן קרו ב"ד. עיר ועיר נמי לחלק בין שושן לשאר עיירות. בשושן בט"ו בשאר עיירות ב"ד. אלא לר' יהושע בן קרחה עיר ועיר לחד לי. ואמרינן ולתנא דידן כיון דגמר פרזים פרזים כראמרינן מדינה ומדינה למה לו. אלא לבר"ש קרא יתירא הוא שנא' מדינה ה) וכל הסמוך למדינה כמדינה היא וכן עיר ועיר וכריב"ל דאמר ריב"ל ברך וכל הסמוך לו וכל הנראה עמו נידון כבתך. וכמה יהיה מחוץ לבתך הסמוך לו שיחשב כמו בתך. ואוקימנא מיל כמחמתן לטבריא דהה שיעור המיל: א"ר ירמיה ואיתימא ר' חייא בר אבא מנצפ"ך צופים

מסורת הש"ס

עם הוספות

ו) [נקמן דף ד: ה.], ז) [כ"ש סה: ע"ז נג:], ח) לעיל ע"א לקמן ד:, ט) לקמן יח., י) [לקמן ג:], יא) [פסחים מו.], יב) [שבת קד.], יג) [חולין פ. ממונס מז.] תו"כ פרק בחוקותי, יד) פסחים דף סו., טו) [לקמן דף יד.], טז) סנהדרין קג: ע"ש, יז) [ועי' תוספות שבת קד. ד"ה גרוניה].

הגהות הגר"א

[א] [ב] גמ' (תוספות חומרה). תמ"מ [ד] (וכן ממקו רש"י): [ג] שם דעבדא. רשום קו עלו לתמקו:

תורה אור השלם

א) עַל כֵּן הַיְּהוּדִים הַפְּרָזִים הַיֹּשְׁבִים בְּעָרֵי הַפְּרָזוֹת עֹשִׂים אֶת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אֲדָר שִׂמְחָה וּמִשְׁתֶּה וְיוֹם טוֹב וּמִשְׁלֹחַ מָנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ: [אסתר ט, יט]

ב) לְקַיֵּם עֲלֵיהֶם לִהְיוֹת עֹשִׂים אֶת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אֲדָר וְאֶת יוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה: [אסתר ט, כא]

ג) לְקַיֵּם אֵת יְמֵי הַפֻּרִים הָאֵלֶּה בִּזְמַנֵּיהֶם כַּאֲשֶׁר קִיַּם עֲלֵיהֶם מָרְדֳּכַי הַיְּהוּדִי וְאֶסְתֵּר הַמַّלְכָּה וְכַאֲשֶׁר קִיְּמוּ עַל נַפְשָׁם וְעַל זַרְעָם דִּבְרֵי הַצֹּמוֹת וְזַעֲקָתָם: [אסתר ט, לא]

ד) וְהַיָּמִים הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים בְּכָל דּוֹר וָדוֹר מִשְׁפָּחָה וּמִשְׁפָּחָה מְדִינָה וּמְדִינָה וָעִיר וָעִיר וִימֵי הַפּוּרִים הָאֵלֶּה לֹא יַעַבְרוּ מִתּוֹךְ הַיְּהוּדִים וְזִכְרָם לֹא יָסוּף מִזַּרְעָם: [אסתר ט, כח]

ה) כָּל אֵלֶּה עָרִים בְּצֻרֹת חוֹמָה גְּבֹהָה דְּלָתַיִם וּבְרִיחַ לְבַד מֵעָרֵי הַפְּרָזִי הַרְבֵּה מְאֹד: [דברים ג, ה]

ו) אֵלֶּה הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר צִוָּה יְיָ אֶת מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינָי: [ויקרא כז, לד]

ליקוטי רש"י

[נדפס בסוף המסכת]

הגהות וציונים

[6] [גר' ר"ח ר"ב (גליון): [7] נדצ"ל כלל וכלל: [8] בכת"י נוסף ואימא מוקפין בתליסר (וכ"ה ברש"י): [9] [תוספתא פ"א ושם א": רבי יהודה ב"ק (גליון): [10] בכת"י הגיהו כתיב הכא היושבים בערי הפרזות, וכ"ה ישר מאד (דק"ס): [11] בכת"י אגן הבי קאמרינן: [12] בכת"י וראשונים הגי' אלא קרא יתירא הוא לבדרישא דאמר ריב"ל כרך וכו' (ועיין ר"ח): [13] יש להוסיף וישלחו ספרים וגו' בכל מדינות [אסתר ט, כ-כא] (רש"ש): [14] בכת"י נוסף לחד גרש: [15] כך היא הגי' בכת"י (ועי' מהר"ץ חיות), ורש"י בגירסתו בא למחוק שפת יתר

[16] ס"א נמי (גליון): [17] [צ"ל צופים] (גליון): [18] בכת"י אלא בל מקום: [19] ס"א ואימא: [20] ובכמה כת"י הגי' מוקפין דידהו (ועי' ר"ח):

[21] מין סגנון ענין בכל מ'. [22] סרמבן בחלמות כתב מה הלמון זו הוא גילגמו של רבינו אלי גאון ז"ל. [23] סמר אל מתן שסי שמתמן קולא מדמיון מין קונין מ'. וכ"ה בר"ף ז"ל. [24] מלה שמבר ל"ל אלא עמבר מדינה ומדינה ומתמעטין אל הסמוך ומ'. [25] מלה אמבר ל"ל אלא עמבר מדינה ומדינה ומתמעטין אל הסמוך ומ':

מסורת הש"ס

עם הוספות

[26] [נקמן דף ד: ה.], [27] [כ"ש סה: ע"ז נג:], [28] לעיל ע"א לקמן ד:, [29] לקמן יח., [30] [לקמן ג:], [31] [פסחים מו.], [32] [שבת קד.], [33] [חולין פ. ממונס מז.] תו"כ פרק בחוקותי, [34] פסחים דף סו., [35] [לקמן דף יד.], [36] סנהדרין קג: ע"ש, [37] [ועי' תוספות שבת קד. ד"ה גרוניה].

הגהות הגר"א

[ד] [ה] גמ' (תוספות חומרה). תמ"מ [ו] (וכן ממקו רש"י): [ז] שם דעבדא. רשום קו עלו לתמקו:

תורה אור השלם

ז) עַל כֵּן הַיְּהוּדִים הַפְּרָזִים הַיֹּשְׁבִים בְּעָרֵי הַפְּרָזוֹת עֹשִׂים אֶת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אֲדָר שִׂמְחָה וּמִשְׁתֶּה וְיוֹם טוֹב וּמִשְׁלֹחַ מָנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ: [אסתר ט, יט]

ח) לְקַיֵּם עֲלֵיהֶם לִהְיוֹת עֹשִׂים אֶת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אֲדָר וְאֶת יוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה: [אסתר ט, כא]

ט) לְקַיֵּם אֵת יְמֵי הַפֻּרִים הָאֵלֶּה בִּזְמַנֵּיהֶם כַּאֲשֶׁר קִיַּם עֲלֵיהֶם מָרְדֳּכַי הַיְּהוּדִי וְאֶסְתֵּר הַמַّלְכָּה וְכַאֲשֶׁר קִיְּמוּ עַל נַפְשָׁם וְעַל זַרְעָם דִּבְרֵי הַצֹּמוֹת וְזַעֲקָתָם: [אסתר ט, לא]

י) וְהַיָּמִים הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים בְּכָל דּוֹר וָדוֹר מִשְׁפָּחָה וּמִשְׁפָּחָה מְדִינָה וּמְדִינָה וָעִיר וָעִיר וִימֵי הַפּוּרִים הָאֵלֶּה לֹא יַעַבְרוּ מִתּוֹךְ הַיְּהוּדִים וְזִכְרָם לֹא יָסוּף מִזַּרְעָם: [אסתר ט, כח]

יא) כָּל אֵלֶּה עָרִים בְּצֻרֹת חוֹמָה גְּבֹהָה דְּלָתַיִם וּבְרִיחַ לְבַד מֵעָרֵי הַפְּרָזִי הַרְבֵּה מְאֹד: [דברים ג, ה]

יב) אֵלֶּה הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר צִוָּה יְיָ אֶת מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינָי: [ויקרא כז, לד]

ליקוטי רש"י

[נדפס בסוף המסכת]

הגהות וציונים

[8] [גר' ר"ח ר"ב (גליון): [9] נדצ"ל כלל וכלל: [10] בכת"י נוסף ואימא מוקפין בתליסר (וכ"ה ברש"י): [11] [תוספתא פ"א ושם א": רבי יהודה ב"ק (גליון): [12] בכת"י הגיהו כתיב הכא היושבים בערי הפרזות, וכ"ה ישר מאד (דק"ס): [13] בכת"י אגן הבי קאמרינן: [14] בכת"י וראשונים הגי' אלא קרא יתירא הוא לבדרישא דאמר ריב"ל כרך וכו' (ועיין ר"ח): [15] יש להוסיף וישלחו ספרים וגו' בכל מדינות [אסתר ט, כ-כא] (רש"ש): [16] בכת"י נוסף לחד גרש: [17] כך היא הגי' בכת"י (ועי' מהר"ץ חיות), ורש"י בגירסתו בא למחוק שפת יתר

[18] מין סגנון ענין בכל מ'. [19] סרמבן בחלמות כתב מה הלמון זו הוא גילגמו של רבינו אלי גאון ז"ל. [20] סמר אל מתן שסי שמתמן קולא מדמיון מין קונין מ'. וכ"ה בר"ף ז"ל. [21] מלה שמבר ל"ל אלא עמבר מדינה ומדינה ומתמעטין אל הסמוך ומ'. [22] מלה אמבר ל"ל אלא עמבר מדינה ומדינה ומתמעטין אל הסמוך ומ':

בנם היו עומדין. שהיתה מקיקנן משמי עבריהן הלכך אאל לומיות ים להן מקום דבק אלא מ"ם וסמ"ך היתה בתחיר (ודוקא בסתומים) [מ] ואפשר היה לו לתרץ הך (בריימתא [מא]) דלא מסדא בסתומין ומי אמר הך דרבי ירמיה בפתוחין והכי מוכח בפרק הטוה בתוספתא שבת אלא הא פריך [מב] לה מילתא דשויא לתרוייהו: [מג] מהדה הוו בר. ואורמא דקוגיא דגמ' (להקשות) [מד] דבר שאינו על דעתו ומעמידה על טרייה מפי רבי ע"כ: שלא ידבו מחלוקת. לפרש מקרקות הסתומים: קץ משיח. נספר דניאל: ויקראו בספר תורת [מה] האלהים וגו'. [מו] בספר עזרא כתיב: זה מקרא. לשון עברי של מומש: הפסוקים. היינו נפסקין: פיסקי הטעמים. הנגינות קרוין טעמים: אלמלא תרגומא דהאי קרא בר. שלא מצינו בכל המקרא הספר להדדימון בנקעת מגידו ויונתן תרגמו לשני הספידות הדדימון ברמות גלעד (מלכים ב' כג) ואשיהו בנקעת מגידו כדמפרש בספר מלכים (ב' כג): דאיתנהו נביאי. שנתנבאו לישראל בשליחותו של מקום והוא לא נשתלח לישראל בשום נבואה: מאי טעמא איבשיתו. דכתיב בקרא אבל תרדה גדולה נפלה עליהם וישבתו מהמצא: מוליידו. שר של כל אדם למעלה: לינשוף. ילא: וישראל במשמרן. עומדין על תמידי לבור בשעת הקרבן [מז] כדתנן במסכת תענית (דף כ.) תשמרו להקריב לי במועדו היינו שומר [מח] אם אינו עומד על גביו מיקנו נמיסים הרשומים כ"ד משמרות על כל משמר ומשמר היה מעמד כו': והיכי שביד הכי. שהשתמוה לו דכתיב ויפול על פניו וישתחו: אמש ביטלתם בר. מתשובה [מט] שהשיב עמה בחמי מנו לנתין תמלת דברי [נ] המלאך האשימון בשני דברים אמש כלומר כשהעריב היום היה לכם להקריב תמיד הערב ונמלטתם אותו ונשתהיתם בנמרא העיר מנס שאין זמן מלחמה בגילה [משמשן]: ושבשיו. שהוא לילה היה לכם לעסוק בתורה שהרי אינכם נלחמים בגילה: שתה באתי. על של עכשיו: מיד וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העמק. לא נאמרו הלילה כתיב אלא בגילה שבר על הפי והכי קאמר מיד חזר יהושע מדבריו וכשבא לילה אחר בגילה הא

בנים היו עומדין אין מהוה הוו ולא הוו ידעי הי באמצע תיבה והי בסוף תיבה ואתו צופים ותקינו פתוחין באמצע תיבה וסתומין בסוף תיבה סוף סוף [מא] אלה המצות שאין נביא עתיד [מב] לחדש דבר מעתה אלא • שבחום וחזרו ויסדום וא"ר ירמיה ואיתימא רבי חייא בר אבא תרגום של תורה • אונקלוס הגר אמרו מפי ר' אליעזר ור' יהושע תרגום של נביאים יונתן בן עוזיאל אמרו מפי חגי זכריה ומלאכי ונודעזעה [מג] ארץ ישראל ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה יצתה בת קול ואמרה מי הוא זה שגילה סתריי לבני אדם עמד יונתן בן עוזיאל על רגליו ואמר אני הוא שגיליתי סתריך לבני אדם גלוי וידוע לפניך שלא לכבודי עשיתי ולא לכבוד בית אבא אלא לכבודך עשיתי שלא ידבו מחלוקת בישראל ועוד ביקש לגלות תרגום של כתובים יצתה בת קול ואמרה לו דייך מ"ט משום דאית ביה קץ משיח ותרגום של תורה אונקלוס הגר אמרו והא [מד] אמר רב איקא בר אבין אמר רב חנאל אמר רב מאי דכתיב [מה] ויקראו בספר תורת [מו] האלהים מפורש ושום שכל ויבינו במקרא ויקראו בספר תורת [מז] האלהים זה מקרא מפורש זה תרגום ושום שכל אלו הפסוקין ויבינו במקרא אלו פיסקי טעמים ואמרי לה אלו המסורת שכחום וחזרו ויסדום מאי שנא דאורייתא [מח] דלא אודעזעה ואדנביאי אודעזעה דאורייתא מיפרשא מלתא דנביאי איכא מילי דמיפרשן ואיכא מילי דמסתמן [מט] דכתיב [נ] ביום ההוא יגדל המספד בירושלם כמספד הדדרימון בבקעת מגידון [נא] ואמר רב יוסף [נב] אלמלא תרגומא דהאי קרא לא ידענא מאי קאמר ביומא [נג] ההוא יסגי מספדא בירושלים • כמספדא דאחאב בר עמרי דקטל יתיה הדדרימון בן טברימון ברמות גלעד וכמספדא דיאשיה בר אמון דקטל יתיה פרעה חגירא בבקעת מגידו [נד] וראיתי אני דניאל לבדי את המראה והאנשים אשר היו עמי לא ראו את המראה אבל חרדה גדולה נפלה עליהם ויברחו בהחבא מאן נינהו אנשים [נה] אמר ר' ירמיה ואיתימא רבי חייא בר אבא זה חגי זכריה ומלאכי [נו] אינהו עדיפי מינה ואיהו עדיף מיניהו אינהו עדיפי מינה דאינהו נביאי ואיהו לאו נביא [נז] איהו עדיף מיניהו דאיהו חזא ואינהו לא חזו וכי מאחר דלא חזו מ"ט איבעיתו אע"ג דאינהו לא חזו מזליהו חזו אמר רבינא שמע מינה האי מאן דמיבעית אע"ג דאיהו לא חזי מזליה חזי מאי תקנתיה [נח] ליקרי ק"ש ואי קאים במקום הטנופת לינשוף מדוכתיה ארבע גרמידי ואי לא [נט] לימא הכי עיזא דבי טבחי שמינא מינאי: והשתא דאמרת [נ] מדינה ומדינה ועיר ועיר לדרשה [נא] משפחה ומשפחה למאי אתא אמר רבי יוסי בר חנינא להביא משפחות כהונה ולויה שמבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה דאמר רב יהודה אמר רב [נב] • כהנים בעבודתן ולוים בדוכנן וישראל במעמדן כולן מבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה תניא נמי הכי כהנים בעבודתן ולוים בדוכנן וישראל במעמדן כולן מבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה מבאן סמכו של בית רבי שמבטלין תלמוד תורה ובאין לשמוע מקרא מגילה קל וחומר מעבודה ומה עבודה שהיא חמורה [נג] מבטלינן תלמוד תורה לא כל שכן ועבודה חמורה מתלמוד תורה והכתיב [נד] ויהי בהיות יהושע בירחו וישא עיניו וירא והנה איש עומד לנגדו [וגו'] וישתחו (לאפיו) [נה] והיכי עביד הכי והאמר רבי יהושע בן לוי אסור לאדם שיתן שלום לחבירו בלילה חיישינן שמא שד הוא שאני התם דאמר ליה כי אני שר צבא ה' ודלמא משקרי [נו] גמירי דלא מפקי שם שמים לבטלה [נז] אמר לו אמש בטלתם תמיד של בין הערבים ועכשיו בטלתם תלמוד תורה אמר לו על איזה מהן באת אמר לו [נח] עתה באתי מיד [נט] וילן [נ] יהושע בלילה ההוא בתוך העמק אמר רבי יוחנן מלמד

מבטלין בהנים מעבודתן לשמוע מקרא מגילה. וקשה אמאי מבטלין • ואלא אמר הקריאה יש הרבה שהות לעבודה ויש לומר דכיון דמשתאיר היום הוי זמן עבודה והם מניחין אותה משמיל הקריאה משום הכי קרי ליה בטול וא"ת ויעשו עבודתן מיד ואחר כך יקראו המגילה לבדם וי"ל דטוב לקרות עם הצבור משום דהוי טפי פרסומי מילתא:

חיישינן שמא שד הוא. פירש ריב"ם דלוקא מוץ לעיר [היכא דשכיחי מזיקין] כגון בשדה ובגילה וכן היה יהושע גר על ירחו בשדה רחוק ממחנה ישראל אבל במקום שבני אדם מצויין אין לחוש דאל"כ אדם שאמר לנו [בגילה בעיר] כתב לנו לאשתי היכי כתבינן דמוש שמא שד הוא [ולא נכתוב] עד דנחזי ליה בטוחה דבטוחה ולא אשכחן דפריך ליה גמרא אלא גבי מי שהושלך בגדר פרק התקבל (גיטין דף סו. תוס') [נ]: **אמש בטלתם תמיד של בין** הערבים. קשה אמאי בטלוהו בשלמא תלמוד תורה בטלו לפי שהיו ירים על העיר כל ישראל אבל הכהנים אמאי לא היו מקריבים התמיד וי"ל לפי שהארון לא היה במקומו דכתיב דקרא דבטלו התמיד ותלמוד תורה ויש לומר דה"פ מדקאמר הלנו אתה הכי קאמר בשביל תלמוד תורה בחת דכתיב תורה זוה לנו אם לגרינו או בשביל הקרבנות שמגיעים עלינו מגרינו [נא]: **עתה באתי.** פי' ריב"ן על תלמוד תורה בחתי לכתיב היה ועתה כתבו לכם [חת] הסירה הזאת (דברים לא): [נב] **וילן** יהושע בלילה ההוא בתוך העמק. לא כתיב בהאי קרא כן אלא כשבר על ירחו כתיב וילן בגילה ההוא בתוך העם וכשבר על הפי כתיב וילך [נג] בגילה ההוא בתוך העמק והלך הש"ס הוא לקבר הפסוקים הנערכים יחד כמו ונתן הכסף וקח לו (ערכין דף נ.) [נד]: מלמד

מסורת הש"ס עם הוספות

מ) מרים לו:. מ) מו"ק כח: ע"ש סנהדרין דף צד:, ג) [מי' תוס' ב"ק דף ג: ד"ה מממנגס], ד) [סנהדרין דף נ:], ה) [מס מ.], ו) עיין לקמן טו. ובר"ש לקמן דף יד. ד"ה נבואה, ז) [סנהדרין דף מו. תוד"ה חיישינן], ח) [ב"מ לג ה. ט) עי' ב"ק פב: סוטה מט:, י) [מי' תוס' מיומן] כב: לנגלי ולך ע"ב] עי' הגר"צ בן אות [illegible] ובעיבוכין שם, ל) [מי' תוס' שבת קמח. ומיומן טו: ד"ה בכתיבה וממו"ק ם. ד"ה נפקא ולקמן כ ד"ה לכתיב ומעמות מה: ד"ה מעמתם].

גליון הש"ס

גמ' שבחום וחזרו ויסדום. לקמן יח ע"ל סוכה מד ע"ב: שם אונקלוס הגר אמרו. עי' יומא לא ד"ה לעלה ע: שם בכמספדא דאחאב. עי' ב"ק ז: ע"ל תוד"ה והנה: רש"י ד"ה ויקראו כו' בספר עזרא כתיב. עי' סוכה יב ע"ל נכ"ל ד"ה לאו הכר ומ"ש שם: תוס' ד"ה מבטלין כו' והלא אחר כו'. עי' פסקי תוס' עלכן אות יט:

ליקוטי רש"י

[נדפס בסוף הוספת]

תורה אור השלם

א) אֵלֶּה הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר צִוָּה יְיָ אֶת מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינָי:
[ויקרא כה, לד]

ב) וַיִּקְרְאוּ בַסֵּפֶר בְּתוֹרַת הָאֱלֹהִים מְפֹרָשׁ וְשׂוֹם שֶׂכֶל וַיָּבִינוּ בַּמִּקְרָא:
[נחמיה ח, ח]

ג) בַּיּוֹם הַהוּא יִגְדַּל הַמִּסְפֵּד בִּירוּשָׁלִַם כְּמִסְפַּד הֲדַדְרִמּוֹן בְּבִקְעַת מְגִדּוֹן:
[זכריה יב, יא]

ד) וְרָאִיתִי אֲנִי דָנִיֵּאל לְבַדִּי אֶת הַמַּרְאֶה וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ עִמִּי לֹא רָאוּ אֶת הַמַּרְאֶה אֲבָל חֲרָדָה גְדֹלָה נָפְלָה עֲלֵיהֶם וַיִּבְרְחוּ בְּהַחֲבֵא:
[דניאל י, ז]

ה) וְהַיָּמִים הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים בְּכָל דּוֹר וָדוֹר מִשְׁפָּחָה וּמִשְׁפָּחָה מְדִינָה וּמְדִינָה וְעִיר וָעִיר וְיָמֵי הַפּוּרִים הָאֵלֶּה לֹא יַעַבְרוּ מִתּוֹךְ הַיְּהוּדִים וְזִכְרָם לֹא יָסוּף מִזַּרְעָם:
[אסתר ט, כח]

ו) וַיְהִי בְּהִוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּירִיחוֹ וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה אִישׁ עֹמֵד לְנֶגְדּוֹ וְחַרְבוֹ שְׁלוּפָה בְיָדוֹ וַיֵּלֶךְ יְהוֹשֻׁעַ אֵלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ הֲלָנוּ אַתָּה אִם לְצָרֵינוּ: וַיֹּאמֶר לֹא כִּי אֲנִי שַׂר צְבָא יְיָ עַתָּה בָּאתִי וַיִּפֹּל יְהוֹשֻׁעַ אֶל פָּנָיו אַרְצָה וַיִּשְׁתָּחוּ וַיֹּאמֶר לוֹ מָה אֲדֹנִי מְדַבֵּר אֶל עַבְדּוֹ: [יהושע ה, ג-ד] ז) וַיְשִׂימוּ הָעָם אֶת כָּל הַמַּחֲנֶה אֲשֶׁר מִצָּפוֹן לָעִיר וְאֶת קִצָּהוּ מִיָּם לָעִיר וַיֵּלֶךְ יְהוֹשֻׁעַ בַּלַּיְלָה הַהוּא בְּתוֹךְ הָעֵמֶק: [יהושע ח, ז] וַיַּשְׁלִחֵם יְהוֹשֻׁעַ וַיֵּלְכוּ אֶל הַמַּאְרָב וַיֵּשְׁבוּ בֵּין בֵּית אֵל וּבֵין הָעַי מִיָּם לָעַי וַיָּלֶן יְהוֹשֻׁעַ בַּלַּיְלָה הַהוּא בְּתוֹךְ הָעָם: [יהושע ח, מ]

עין משפט נר מצוה

ח א מי' פ"ל מהלכות מגילה הלכה ג סמג עשין ד טור ש"ע תרפ"ט סי' תרפ"ז סעיף ב:

רבינו חננאל

אמרתם. כלומר האותיות הללו הכמים חקנם. ואקשינן ואלה המצות שאין נביא ורשאי לחדש דבר מעתה ופרקינן לעולם מתוקנים הן וכן היה מסורת בידם מהנביאים להיות הפתוחים באמצע תיבה. והסתומים בסוף תיבה ושכחום וחזרו הצופים ויסדום. **והא עוד אמר** תרגום של תורה אונקלוס הגר אמרו מפי ר' אליעזר ור' יהושע כאשר למדו אותו כך לימדוהו לאחרים. **ושל נביאים** יונתן בן עוזיאל אמרו כמו שהיה מסורת בידם של חכמים מפי חגי זכריה ומלאכי. **ותרגום של כתובים** נמצא מן השמים לגלותו משום דאית ביה קץ משיח. ואקשינן והא תרגום של תורה ביטי עזרא הוה דכתיב (ויכתבו [ויקראו] בספר תורת האלהים מפורש. ואמרינן מפורש זה תרגום ושום שכל אלו פסוקים ויבינו במקרא זה פיסוק טעמים ואמרי לה אלו המסורת. ופרקינן אין תרגום מיהה הוה בדייהו מקמי עזרא ושכחוהו רבא דאיכשי ואתא אונקלוס וסדרה למיקרי ביה בצבור. **מיהו מילי דאורייתא** מגבלין. כלומר רובן מפורשין הן אבל של נביאים מסותמין הן דהא לולי התרגום של זה הפסוק ביום ההוא יגדל המספד בירושלם כמספד הדרימון וגו'. לא הרגן יודעין מירושא דהאי פסוקא ולפיכך נזדעזע העולם שגילה הטעמים שהיו נעלמים. **וראיתי אני דניאל לבדי המראה וגו'.** מאן ניתהו אנשים שהיו עמו זה חגי זכריה ומלאכי. ולמה נפלה חרדה גדולה עליהם. דאע"ג דאיתנהו לא חזו מזליהו חזו: **וכיון דמדינה ומדינה** [מה] (הוא) לדרשה הוא דאתיין כדאמרן משפחה [ומשפחה] מאי דרשת בה **ואסקינא משפחות כהנים ולוים.** וכהנים כהנים המתעסקין בעבודתן ולוים בדוכנם ישראל במעמדן כולן מבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה מיכן לשמוע מקרא מגילה מסמכו של בית ר' שמבטלין תלמוד תורה ובאין לשמוע מקרא מגילה קל וחומר מעבודה ומה עבודה שהיא חמורה מתלמוד תורה לא כל שכן עבודה חמורה מדברי תורה והכתיב ויהי בהיות יהושע בירחו ושא עיניו וירא והנה איש עומד לנגדו [וגו'] וישתחו (לאפיו) והיכי עביד הכי והאמר רבי יהושע בן לוי אסור לאדם שיתן שלום לחבירו בלילה חיישינן שמא שד הוא שאני התם דאמר ליה כי אני שר צבא ה' ודלמא משקרי גמירי דלא מפקי שם שמים לבטלה אמר לו אמש בטלתם תמיד של בין הערבים ועכשיו בטלתם תלמוד תורה אמר לו על איזה מהן באת אמר לו עתה באתי מיד וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העמק אמר רבי יוחנן מלמד שהלך בעומקה הכר ועשה בתוס' ד"ה מיד וילך הכר' אמר רבי יוחנן מלמד שהלך בעומקה הכר' ועשה בתוס' ד"ה מיד וילך הכר' (גליון), ובקצת כת"י ראשונים וכ"ה בע"י הנוסח כאן וילן יהושע הכי' בתוך העמק אמר (עי' הג' הב"ח בעירובין): [יד] ע"ל אלא מ"ם פתוחה (וסמ"ך היתה באויר (דק"ס ע"פ כת"י), ובר"ש שבע"י הנוסח מקום דבק **אבל אלו אין להם עוד מקום דבק שהיו באויר אלמא מים פתוחה היתה בלוחות.** [טו] אינו בפי' אחרים (גליון), תיבות אלו כתובים בדפו"ר כאן באמצע הדבור, ונראה דהכונה לדברי רש"י שמכאן עד סוף הדבור הבא: [טז] ע"ל **בתרייתא.** פי' קשיא שנה (הגר"ש מדענסא ע"י"ש), ובכת"י ובר"ש שבע"י ליתא תיבה זו כלל, וכ"ה נכון (דק"ס): [יז] נ"א **פריב** (גליון), ועי' רש"ש: [יח] [ע"ל **לתרוץ**] (גליון): [כ] ברש"י שבע"י בשעת **הקרבתן:** [כא] בכת"י נוסף היאך **הוא שמור** (דפו"ר) אם אינו: [כב] ברש"י שבע"י **מתשובה:** [כג] בדפו"ר **דבריהן:** [כד] **[יהושע]** (גליון): [כה] יש להוסיף **[ועיר ועיר]** (ע"פ כת"י):

הגהות וציונים

[מא] בכת"י וכע"י נוסף **הכתיבה:** [מב] בשבת הגיהה גם כאן **רשאי** (כמו לעיל, רש"ש): [מג] בכת"י וכע"י **באותה שעה נזדעזעה** א"י: [מד] ציל **בתורה** (רש"ש): [מה] ציל **בעזרא** (כת"י ות"ע), וכ"ה בתרגום שם: [מו] שהיה דניאל מתמה עליהם שהרא ראה הזמה לא ראו ומשני שהיו חזו"מ שהיו להם מעלה גדולה ממנו שהיו נביאים הם לא ראו זה היתה התמהה שלו (גליון): [מז] בכת"י וכע"י **ארבע אמות** ואי **קאי ברובתא** מנוולתא לימא הכי: [מח] [ערכין ד ע"א ושם איתא ר"י אמר **שמואל**] (גליון): [מט] בכת"י נוסף **מתלמוד תורה:** [נ] בכת"י **משקר:**

[נא] בכת"י וכע"י **באותה שעה נזדעזעה** א"י: [נב] בכת"י וכע"י נוסף **כנון:** [נג] בכת"י וכע"י **בעזרא** (כת"י ות"ע), וכ"ה בתרגום שם: [נד] שהיה דניאל מתמה עליהם שהרא ראה הזמה לא ראו ומשני שהיו חזו"מ שהיו להם מעלה גדולה ממנו שהיו נביאים הם לא ראו זה היתה התמהה שלו (גליון): [נה] בכת"י וכע"י **ארבע אמות** ואי **קאי ברובתא** מנוולתא לימא הכי: [נו] [ערכין ד ע"א ושם איתא ר"י אמר **שמואל**] (גליון): [נז] בכת"י נוסף **מתלמוד תורה:** [נח] בכת"י **משקר:**

[נט] בכת"י וכע"י **באותה שעה נזדעזעה** ד"ה ויקן כו' אבל בעירובין סג ע"ב איתא וילך כו' אבל בעירובין סג ע"ב איתא וילך הכר' אמר רבי יוחנן מלמד שהלך בעומקה הכר' ועשה בתוס' ד"ה מיד וילך הכר' (גליון), ובקצת כת"י ראשונים וכ"ה בע"י הנוסח כאן וילן יהושע הכי' בתוך העמק אמר (עי' הג' הב"ח בעירובין): [ס] ציל **פתוחה** (וסמ"ך היתה באויר (דק"ס ע"פ כת"י), ובר"ש שבע"י הנוסח מקום דבק **אבל אלו אין להם עוד מקום דבק שהיו באויר אלמא מים פתוחה היתה בלוחות.** [סא] אינו בפי' אחרים (גליון), תיבות אלו כתובים בדפו"ר כאן באמצע הדבור, ונראה דהכונה לדברי רש"י שמכאן עד סוף הדבור הבא: [סב] ציל **בתרייתא.** פי' קשיא שנה (הגר"ש מדענסא ע"י"ש), ובכת"י ובר"ש שבע"י ליתא תיבה זו כלל, וכ"ה נכון (דק"ס): [סג] נ"א **דשני** מהה (גליון), ועי' רש"ש: [סד] [ציל **לתרוץ**] (גליון): [כ] ברש"י שבע"י בשעת **הקרבתן:** [סה] בכת"י נוסף **מתלמוד תורה:** [סו] בכת"י **משקר:**

מלמד שהלך ולן בעומקה של הלכה. כל זמן שמביא ומרוץ ברוץ שלא במקומן מקורים בתשמישים המעה לא גרם ליה הכא דמה שיך כאן ובפרק הדר (מרומן סא.): גרם ליה דקתמר שנענש יהושע על שבטל ישראל מפריה ורביה[2] י"ל דמה שנענש שלא היה לו בן זכר[3] היה על שבטל ישראל מתשמישים מדה כנגד מדה אבל אמר עוקם בא לו על בטול תורה:

מענות. כולן עונות כאחת מקוטעות אחת אומרת והשאר עונות מטפחות יד על יד או על יד לו על פיה: **אין** מוצד בפני תלמיד חכם. ויש שמועה בכפניו דמי[4]: **כל** שכן חנוכה ופורים. שמותר להספיד אע"ג דמבטל ממקרא מגילה אלמא מ"מ חמור ממקרא מגילה: **מת** מצוה עדיף. אלו דוחקא מת מצוה והוא הדין לכל מתים שבעולם מבטלים תלמוד תורה להוליאם אלא אחיי דנקט בשתוך גבי ולאחותו מת מצוה ס"ל נקט תלמוד תורה ותמ מצוה[5]:

מת מצוה עדיף. הקשה הר"ר אלחנן למה לי קרא מיפוק ליה מק"ו ומה מ"ת דאמירא מבטלין משום כבוד המת עבודה קילא לא כל שכן דהא אפילו תלמוד תורה דרמים מבטלין משום כבוד המת כדאמר פ"ג דכמובות (דף ח. ושם) וי"ל דה"מ לאלמן דקרי ומתי ומתני לגרך כולי האי אבל לאלמן דלא קרי ומתי לא גרך כולי האי והכא מיירי בתמת מצוה דלא קרי ומתי ומשום הכי לגרך קרא דולאחותו: **כרך** שאין בו י' בטלנים נדון ככפר. וא"ל דמיירי בשתם כרכים האמורים בתלמוד[7] אבל המוקף חומה מימות יהושע בן נון אפילו אין בו י' בטלנים קורין בט"ו וה"ל משמע דפרך בתמוך מאי קמ"ל תמנא אחו היא עיר גדולה כו' ומשמי כרך אינטריך ליה אע"ג דמקלעי ליה מעלמא ואי אימא דאפילו בתמוקף חומה מימות יהושע בן נון גרך י' בטלנים הוה ליה למימר מוקף מימות יהושע אנטריכא ליה אע"ג דתשיב חומה דיהו שהגיעו מן האויבים וגם מקלעי ליה מעלמא דהוי רגמא עפי אלא ע"מ דבתוקף מימות יהושע לא גרך י':

כרך שישב ולבסוף הוקף נדון ככפר. פירש הקונטרס דלענין בתי ערי חומה אירי וה"ל משמע מדאמיתי קרא דכי ימכור וקשה דאם כן בערכין (דף נב) הו"ל להש"ס לתמיה גבי הא דתני אחר דיני דבתי ערי חומה ועוד קשה דאם כן הא"ל מדין כערי המקרים דשייך גמייהו לכ"ל דלענין מגילה מיירי מכל מקום מייתי קרא דכי ימכור ולאשמועינן דחומה דתמיני גבי מגילה בכה"ג דמהני גבי ערי חומה דהיינו הוקף ולבסוף יש בו כדכתיב בית בתוך התחומה ואם תאמר לקנן (דף ה:) אמרינן דטבריא שיתה חומתה אע"ג דאין לה דין ערי חומה מ"מ קורין את המגילה בט"ו (ג) דהכי מוקפין חומה כיון דמגינא מאויבים וה"ל היה לנו לומר כשיש ולבסוף הוקף כיון דמכסיא ומגינא וי"ל דשאני טבריא דכיון דחזיק דהיקף יש מהמי[8] כהיקף חומה לגבי מגילה גם כן דין הוא שיקראו המגילה בט"ו שהרי היקף שלה קודם ליישוב והוי כשאר היקף דמהני בתי ערי חומה אבל יש ולבסוף הוקף לא מלינו בשום מקום דתשיב חומה שלה וא"ת לקמן בפרקין (שם) דקאמר אשר לו חומה פרט לשור לגר פי' שאגרות חומות שלה כגון שהבתים מדובקים יחד בעגול והוי כמו חומה סביב לעיר ולמה לי קרא תיפוק ליה דה"ל יש ולבסוף הוקף שהרי לא נגמרה חומת העיר עד שנגמרו כל הבתים ויש לומר דקרא אתא לאשמועינן דאפילו היכא דקיים בן שלא דר אדם שם עד שנגמרו כל הבתים אפילו הכי לא תשיב היקף ולריך לומר דהא דקאמר נדון ככפר מיירי דליכא י' בטלנים דאי יש שם עשרה בטלנים אמאי נרע מעיירות גדולות דהוו מ"ד[9] דקדושה דאמונה קדשה לעמה ולא לעמיד לגמ ויש לומר דע"כ לא אבר רבי יהושע כרבנן דאי אינו מרבנן דפליגי עליה וסברי[10] אם לא קדשה קדושה שניה: **אלא** שחרב מעשרה בטלנים. וכשלא הוקף מימות יהושע אמיירי דבריה לא לגרך עשרה ואם תאמר מאי מהני מה שהיה כרך מתחילה הוה ליה[11] כפר שנעשה כרך שנתישבו שם עשרה ויש לומר דלרבותא נקט הכי ולא מצינא כפר שנעשה כרך דבתמתא ליכא למימר שמא יפסקו דיורים אלא אפילו הכי שפסקו דיורים כבר פעם אחת וסלקא דעתך אמינא דאיכא למימר שמא יפסקו עוד פעם אחרת אפילו הכי קא משמע לן דלא מישתיין:

לוד

מלמד שלן בעומקה של הלכה [6] ואמר רב שמואל בר אוניא גדול תלמוד תורה יותר מהקרבת תמידין שנאמר [א] עתה באתי לא קשיא הא דרבים והא דיחיד ודיחיד קל והתנן [ב] נשים במועד מענות אבל לא מטפחות ר' ישמעאל אומר אם היו סמוכות למטה מטפחות בראשי חדשים בחנוכה ובפורים מענות ומטפחות בזה ובזה (ג) אבל לא מקוטעות ואמר רבה בר הונא [ג] אין מוצד בפני תלמיד חכם כל שכן חנוכה ופורים כבוד תורה קאמרת כבוד תורה דיחיד חמור תלמוד תורה דיחיד קל אמר רבא פשיטא לי עבודה ומקרא מגילה מקרא מגילה דיחיד קל אמר רבא מדרבי יוסי בר חנינא תלמוד תורה ומקרא מגילה מקרא מגילה עדיף מדסמכו של בית רבי תלמוד תורה ומת מצוה מת מצוה עדיף מדתניא [ד] מבטלין תלמוד תורה להוצאת מת [ה] ולהכנסת כלה עבודה ומת מצוה מת מצוה עדיף [ו] מולאחותו דתניא [ז] ולאחותו מה ת"ל הרי שהיה הולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו ושמע שמת לו מת יכול יטמא אמרת לא יטמא יכול כשם שאינו מיטמא לאחותו כך אינו מיטמא למת מצוה ת"ל ולאחותו לאחותו הוא דאינו מיטמא [ד] אבל מיטמא למת מצוה בעי רבא מקרא מגילה ומת מצוה הי מיניהו עדיף מקרא מגילה עדיף משום פרסומי ניסא או דלמא מת מצוה עדיף משום כבוד הבריות בתר דבעיא הדר פשטה [ה] מת מצוה עדיף [ט] דאמר מר גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה. גופא [ז] א"ר יהושע בן לוי [ח] כרך וכל הסמוך לו וכל הנראה עמו נדון ככרך תנא [ט] סמוך אע"פ שאינו נראה נראה אע"פ שאינו סמוך בשלמא נראה אע"פ שאינו סמוך משכחת לה כגון דיתבה בראש ההר אלא סמוך אע"פ שאינו נראה היכי משכחת לה א"ר ירמיה שיושבת בנחל וא"ר יהושע בן לוי [י] כרך שישב ולבסוף הוקף נדון ככפר מ"ט דכתיב [כ] ואיש כי ימכור בית מושב עיר חומה [כא] שהוקף ולבסוף ישב ולא שישב ולבסוף הוקף ואמר ריב"ל [כב] כרך שאין בו עשרה בטלנין נדון ככפר מאי קמ"ל תנינא [כג] איזו היא עיר גדולה כל שיש בה עשרה בטלנין פחות מבאן הרי זה כפר כרך איצטריך ליה אע"ג דמיקלעי ליה מעלמא ואמר ריב"ל כרך שחרב ולבסוף ישב נדון ככרך מאי חרב אילימא חרבו חומותיו ישב אין לא ישב לא והא תניא [כד] רבי אליעזר בר יומי אומר [כה] אשר לוא חומה [כו] אף על פי שאין לו עכשיו והיה לו קודם לכן אלא מאי חרב שחרב מעשרה בטלנין ואמר ריב"ל

לוד

ימכור לאשמועינן דחומה דתמיני גבי מגילה בכה"ג דמהני גבי ערי חומה דהיינו הוקף ולבסוף יש בו כדכתיב בית בתוך התחומה ואם תאמר לקנן (דף ה:) אמרינן דטבריא שיתה חומתה אע"ג דאין לה דין ערי חומה מ"מ קורין את המגילה בט"ו (ג) דהכי מוקפין חומה כיון דמגינא מאויבים וה"ל היה לנו לומר כשיש ולבסוף הוקף כיון דמכסיא ומגינא וי"ל דשאני טבריא דכיון דחזיק דהיקף יש מהמי[8] כהיקף חומה לגבי מגילה גם כן דין הוא שיקראו המגילה בט"ו שהרי היקף שלה קודם ליישוב והוי כשאר היקף דמהני בתי ערי חומה אבל יש ולבסוף הוקף לא מלינו בשום מקום דתשיב חומה שלה וא"ת לקמן בפרקין (שם) דקאמר אשר לו חומה פרט לשור לגר פי' שאגרות חומות שלה כגון שהבתים מדובקים יחד בעגול והוי כמו חומה סביב לעיר ולמה לי קרא תיפוק ליה דה"ל יש ולבסוף הוקף שהרי לא נגמרה חומת העיר עד שנגמרו כל הבתים ויש לומר דקרא אתא לאשמועינן דאפילו היכא דקיים בן שלא דר אדם שם עד שנגמרו כל הבתים אפילו הכי לא תשיב היקף ולריך לומר דהא דקאמר נדון ככפר מיירי דליכא י' בטלנים דאי יש שם עשרה בטלנין אמאי נרע מעיירות גדולות דהוו מ"ד[9] דקדושה דאמונה קדשה לעמה ולא לעמיד לגמ ויש לומר דע"כ לא אבר רבי יהושע כרבנן דאי אינו מרבנן דפליגי עליה וסברי[10] אם לא קדשה קדושה שניה: **אלא** שחרב מעשרה בטלנים. וכשלא הוקף מימות יהושע אמיירי דבריה לא לגרך עשרה ואם תאמר מאי מהני מה שהיה כרך מתחילה הוה ליה[11] כפר שנעשה כרך שנתישבו שם עשרה ויש לומר דלרבותא נקט הכי ולא מצינא כפר שנעשה כרך דבתמתא ליכא למימר שמא יפסקו דיורים אלא אפילו הכי שפסקו דיורים כבר פעם אחת וסלקא דעתך אמינא דאיכא למימר שמא יפסקו עוד פעם אחרת אפילו הכי קא משמע לן דלא מישתיין:

לוד

עין משפט נר מצוה

מ א ב מיי' פ"ו מהלכות י"ט הלכה כד ופי"ל מהל' אבל הלכה ד סמג עשין ג טוש"ע א"ח סי' תקמז סעיף ג וטוש"ע י"ד סימן מז סעיף ה:

י ג מיי' שם פי"ד הלכה ט טוש"ע י"ד סימן שמז סעיף ה:

יא ד מיי' שם פ"ג הלכה ם טוש"ע י"ד סי' שמד סעיף ה:

יב ה מיי' פ"ל מהלכות מגילה הלכה ם סהר ש"ע א"ח סי' תרפא סעיף ב:

יג ו ז מיי' שם הלכה י סהר ש"ע א"ח סי' תרפא סעיף ב:

יד ח שם סעיף ה:

טו ט מיי' פי"ב מהל' שמטה ויובל הלכה ל סמג עשין קמ:

טז י מיי' פ"ל מהלכות מגילה הלכה ם:

יז כ מיי' פי"ב מהלכות שמטה ויובל הלכה טו ופ"ל מהלכות מגילה ה"ל טוש"ע א"ח סי' תרפא סעיף לז:

גליון הש"ס

גמ' ולהכנסת כלה. בסנהדרין ע"פ. תי"ש סי' סה סעיף ה:

ליקוטי רש"י

[נדפס בסוף המסכת]

רבינו חננאל

דיחידים כגון ת"ת דרבי עבדרה חמורה ממנו. וכן פורים: אריב"ל אסור לאדם לתת שלום בלילה חייישינן שמא שד הוא ואי מוכיח לו שם שמים שרי. ות"ת דיחיד קיל והתנן נשים במועד מענות אבל לא מטפחות כו'. ואמר רבה בר רב הונא אין מוצד בפני ת"ח כ"ש חנוכה ופורים. ופרקינן כבוד תורה כגון הספד ת"ח וכיוצא בו אפי' דיחיד חמור מפורים אבל ת"ת דיחיד קל מעבדרה ופורים. אמר רבא פשיטא לי עבודה ומקרא מגילה מקרא מגילה עדיף כדר' יוסי ב"ר חנינא. וכן מקרא מגילה עדיף מת"ת מדמבטלין דבי ר' ת"ת ובאין לשמוע מקרא מגילה. וכן קבורת מת מצוה עדיף מת"ת. דתנן מבטלין[1] להוצאת המת ולהכנסת כלה. ו) ואסיקנא דקבורת מת מצוה עדיף ממקרא מגילה דגדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה. פי' כגון זקן שראה בהמה חבירו והיא נדחה ואין בכרדו להנהיג בהמה אינו חייב להשיבה. שנאמר והתעלמת ואמרינן פעמים שאתה מתעלם. באיתה צד כגון זקן שאין כבודו להנהיג לפניו בהמות שהוא פטור מלהשיב. נמצא כבוד הזקן דחתה את הכתוב לא תוכל להתעלם. וכן אם יש לפניו ב' מצות עבדה ומת מצוה מת מצוה עדיף ויבטל עבדה. מדתניא ולאחותו דכתיבה בנזיר מה ת"ל כלומר לאחיו איתו מטמא לאחותו לא כ"ש א"כ מה ת"ל ולאחותו. הדי שהיה הולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו ששתיהן אע"פ שהן מצות עשה שהוא חייב ברת כדתנן בכריתות פרק ראשון הפסח והמילה מצות עשה כדכתיב והאיש אשר הוא טהור וחדל לעשות הפסח ונכרתה וכן עדל זכר אשר לא יטמל וגו'. כלומר אינו ראשי להיטמא למתו ולבטל המצות. יכול גם למת מצוה לא יטמא שאם יטמא נמצא בטל מן המצוה. ת"ל ולאחותו. הנה הנזיר מצוה שלא להיטמאות וכתיב ולאחותו מופנה ללמד ממנה לאחותו אינו מטמא אבל מטמא למת מצוה אע"פ שמבטל העבודה: אריב"ל כרך וכל הסמוך לו. מיל. בראמרן [לעיל ב:] תנא סמוך

מסורת הש"ס עם הוספות

ם) [מרומן סג.: ע"ש מגהדלין מד: ע"ש], ב) מו"ק כט.: ג) [שם מז: ע"ש], ד) לקמן מא.: [ע"ש מגוס'] כתובות ח. [ע"ש מגוס'], ה) ברכות יט: מיר מם: מגהדלין לה. זמחיס יט.: ו) שבת פפ.: לד: [ברכות יט.: עירוכין מא.: מגוס' לו:]. ז) [לעיל ב:], ח) [ערכין לב.: ע"ש דסיל מגרייס]. ט) [לקמן ה.], י) [לקמן י: שבועות מח.] עירכין לב. [עי' רש"י ותוס' ערכין שם ועי' פי' מוס' על זה מחולין מה. ד"ה אע"פ], כ) במתני' דמו"ק שם. ל) ברבות דף יט.: מ) עיין לקמן יד טוע"ב ורש"ש בעירובין סג. ד"ה כל דמוחיב. נ) מו"ק כו.: ס) [ועי' תוס' כתובות יז. ד"ה לחולמין], ע) לקמן י ע"ב.

הגהות הב"ח

(פ) גמ' ומעמפות מס ומה אינן מקוטעות: (צ) תוס' ד"ה כרך שיבש וכו' נמ"ר דהגריא מוקפת חומה:

תורה אור השלם

א) וַיֹּאמַר לֹא כִּי אֲנִי שַׂר צְבָא יְיָ עַתָּה בָּאתִי וַיִּפֹּל יְהוֹשֻׁעַ אֶל פָּנָיו אַרְצָה וַיִּשְׁתָּחוּ וַיֹּאמֶר לוֹ מָה אֲדֹנִי מְדַבֵּר אֶל עַבְדּוֹ: [יהושע ה, יד]

ב) לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לְאֶחָיו וּלְאַחֹתוֹ לֹא יִטַּמָּא לָהֶם בְּבֹתָם כִּי נֵזֶר אֱלֹהָיו עַל רֹאשׁוֹ: [במדבר ו, ז]

ג) וְאִישׁ כִּי יִמְכֹּר בֵּית מוֹשַׁב עִיר חוֹמָה וְהָיְתָה גְּאֻלָּתוֹ עַד תֹּם שְׁנַת מִמְכָּרוֹ יָמִים תִּהְיֶה גְּאֻלָּתוֹ: [ויקרא כה, כט]

ד) וְאִם לֹא יִגְאָל עַד מְלֹאת לוֹ שָׁנָה תְּמִימָה וְקָם הַבַּיִת אֲשֶׁר בָּעִיר אֲשֶׁר לוֹ חֹמָה לַצְּמִיתֻת לְלַקֹּחוֹ אֹתוֹ לְדֹרֹתָיו לֹא יֵצֵא בַּיֹּבֵל: [ויקרא כה, ל]

הגהות וציונים

ו) בכת"י הגירסא בית שנתישבו בתוך ערי חומה (וכ"ה ברש"י שבריש"ף, ועי' רש"י עה"ת): ז) בכת"י דתמיד עשרה מיד בועם שנאמר מדוע באתי ואין איש (ותשמט מפני הצענוור, דק"ס): ח) ולא פתרי אחרדי דהתם קאמר שנענש על שביטל ישראל מפיו והכא אמר שנענש על שביטל (מבערה) [מת"ת] ד"ל דמה שנענש כו' (גליון): ט) דהיינו ע"דות גדולות אבל כרך הנזכר במקרא מגילה היינו המוקף חומה (גליון): ס) צ"ל מיבני (תפארת למשה), או שצ"ל להלן לגבי מגגיא (רש"ש), או בהיקף חומה להנגה (חת"ס), ועי' מצפה איתן: ו) נ"א אם לבסוף ישב (גליון), כע"ד במהרש"א: ז) יש להוסיף הוה ליה למימר (הגר"ש מדפסו"א): ח) נרא"ל דתנא מבטלין ת"ת (כת"י) להוצאת:

לוד ואונו וגיא החרשים. מערי מימין היו כדכתיב ומי אלפעל עבר ומשעם ושמר הוא בנה את לוד ואת אונו וגו' ובספר דברי הימים מיחסו על שבט בימין וגמרא גמיר לה רבי יהושע בן לוי מרבים דמוקפות חומה מימות יהושע בן נון הן ובמתני' דערכין[1] תנן תרמי מיניהו דקא מני לוד ואונו אגל ערי חומה שאין עוהגות אלא מימות יהושע בן נון ולפי שמומותיהן נראות מדשות כדאמרינן לקמן שנפלו והחזיקן החזקן ר' יהושע בן לוי להביא שבכלל מוקפות חומה הן לקרות מגילה בנו"ו: ויחזק[2] אסא. מיהו בכל המקרא אבל מקרא אחר כתיב ויבן ערים[3] ביהודה ואע"ג דהני לאו מיהודה ניהו ומבנימין היו מלכי יהודה מושלים על בנימין ומצינו בשאר שאף ערי בנימין מחזק לכתיב (ד"ה ב' טו) וישמו את אבני הרמה ואת עציה אשר בנה ויבן בנה ואת המצפה והן ערי בנימין כדכתיב בספר יהושע[4]: בימי פילגש בגבעה. שהמריטו ישראל את בנימין ואת עריו כדכתיב גם כל הערים הנמצאות שלחו באש (שופטים כ): שפצינהו. המזיק את בדקיהן ודומה לו ביבמות (דף סג.) טוס ולא תשפך שפיך ולא תבנה: דיקא נמי גרסי': שאף הן היו באותו הגם. שאף על הנשים גזר המן להשמיד להרוג ולאבד מנער ועד זקן טף ונשים וגו': שואלין ודורשין. מעמידין מורגמן לפני המכס לדרוש מגרת פורים ברבים: משום דרבה. לגזר לקמן[6] בקריאת מגילה שמא יעבירנה מרגע אמות ברשות הרבים אף כאן גזרו[7] דרשה אמו קרייה: ולשנותה ביום. זכר לגם שהיו זועקין בימי צרתן יום ולילה: אקרא. בגזרת למגלה על מילת השמר[8] הוא שנאמר על אמר כדאמרינן במסכת יומא (דף מט.) למה נמשלה אמר כאילת כו': מבור מינה. מי ראיתה שמעו שמועה זו בלה"ק ולשנותה ביום היו סברין דהאי ולשנותה לשון שונה משנה הוא: למיתני מתני' דידה. משניות של מסכת מגילה: אעבור פרשתא דא ואתניה. אסיים פרשה זו ואשנה אותה פעם שניה: בידאה. דמן מרי: יזמרך בבוד. ביום ולא ידום בלילה והאי קרא בגזמור מזומור ה' כי ליתני[9] דרשין בפסיקתא[10] בגרדכי ואסתר והמן ואמשורוש וקריאת מגילה שבא הוא שמפרסמין את הגם והכל מקבלין להקדוש ברוך הוא: למימרא דסלקא דעתך למיפטרה מגזירה שוה דע"ו ע"ז דמא הסוכות כדפי' פרק אלו שובתין (פסחים מג: ד"ה מלקא[11]): **פסק** ואומר על הנסים בתפלה ובהודאה ויש שאין אומרים כשם לפי שאמרו חכמים (ברכות לה.) לעולם לא יאמר אדם ברכו לא בג' לאמוטות ולא בג' ברכות אחרונות ושמות הוא שהרי האי טעמא לא הוי אלא למתפלל בלשון יחיד אבל בשביל הציבור שרי אבל נראה שאין לאומרו מטעם אחר משום דאמרו חכמים (פסחים קח:[12]) דכל דבר דהוי בלהבא תקנו בלהבא ובדבר דהודאה הוי לשעבר ומשום הכי תקנו בה על הנסים דהוי לשעבר ובגיל י"ד לאחר תפלה מעריב אומר קדיש שלם ואחר כך קורא את המגילה ומברך לפניה ג' ברכות ואמריה ברכה אחת עד האל המושיע השלים עומד לפני התיבה ואומר ואתה קדוש ואין מתמלין ובא לגיון לפי שאין גאולה בלילה ואם מוצאי שבת הוא יאמר ויהי נועם קודם וכשהוא לקרות פושטו את כולה קודם כתגרת אבל לא גולל וקורא כמו ס"ת וכשהגיע מתפלל שמונה עשרה ברכות ואומר על הנסים בהודאה ואין אומר כשם לפי שכל הברכה אינה אלא לשעבר וא"כ אין לומר בה דבר שלהבא ואחר כך אומר קדיש עד דאמירן ואומר ס"ת וקורא שלשה גברי פרשה ויבא עמלק אע"פ שאין בה אלא ט' פסוקים ואין מחזיר הספר תורה למקומו אלא יושב ומחזיר ס"ת עד שקראו את המגילה ומברך עליה כאשר עשה בגילה כדפירש[13] בפסים ואחר כך אומר תהלה ובא לגיון ואין אומרים למנצח משום דכתיב ביה נרה ונרה בפורים לא מזכירין וכן אין טופלים על פניהם מ"ד ובמ"ו משום דכתיב ימי משתה ושמחה ואומר ואומר [(תהלים כב) למנצח על אילת השחר][14] *משום דכתיב ביה מפלה לעובדי כוכבים וכן גיל ארבעה עשר ואומר פטוס הקטורת וכל הסדר כמו בחול: **פורים** שחל להיות בשבת. דוחקא נשבת לפי שאין קורין המגילה משום גזירה דרבה אבל בחול מ"ל שהרי קורין המגילה וטפי מיכא פרסומי ניסא: **מאי** אריא פורים אפילו י"ש נמי. נראה לי דה"פ מאי אריא פורים דאין דורשין בו מקודם לכן שנעשים יום למשום הכי[15] לידרוש בו ביום אפילו מ"ע דדרשין שנעשים יום לפניו ואפילו הכי דורשין בו ביום כדתנינן (לקמן לב.) ומבדך משה את מועדי ה' וכו': **חייב** אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום. אומר ר"י דאף על גב דמבדך זמן בגילה מחזר ביום חייב לקרות בגילה והעיקר הוא בתמה בקריאה דימנא וקרא נמי משמע כן דכתיב ולילה ולא דומיה לי כלומר אף על גב שקורא ביום חייב לקרות בגילה והעיקר הוא בתמה כיון שהזכירו הכתוב מחילה וגם עיקר הסעודה בתמה כדאמרי לקמן (דף ז:) דאסר אכלה בגילה לא יצא י"ח והכי נמי משמע מדכתיב וזכרים ונעשים ואיתקש זכירה לעשייה[16] מה עיקר עשייה בתמה אף זכירה כן:

ויעבירנה

לוד ואונו וגיא החרשים מוקפות חומה מימות יהושע בן נון הוו והני יהושע בנהי והא אלפעל בנהי דכתיב א) [ו]בני אלפעל עבר ומשעם ושמר הוא בנה את אונו ואת לוד ובנותיה ולטעמיך (ב) אסא בנהי דכתיב ג) ויבן (אסא את ערי הבצורות אשר ליהודה ד) אמר ר' אלעזר הני מוקפות חומה מימות יהושע בן נון הוו חרוב בימי פילגש בגבעה ואתא אלפעל בנהי הדור אינפול אתא אסא שפצינהו דיקא נמי דכתיב ה) ויאמר ליהודה נבנה את הערים האלה מכלל דערים הוו מעיקרא ש"מ ו) וא"ר"ל ז) נשים חייבות במקרא מגילה ח) שאף הן היו באותו הגם ואמר רבי יהושע בן לוי ט) פורים שחל להיות בשבת שואלין ודורשין בענינו של יום מאי אריא פורים אפילו י"ט נמי דתניא י) יא) משה תיקן להם לישראל שיהו שואלין ודורשין בענינו של יום הלכות פסח בפסח הלכות עצרת בעצרת והלכות חג בחג פורים איצטריכא ליה מהו דתימא נגזור משום דרבה קמ"ל יב) וא"ר"ל יג) חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום שנאמר יד) אלהי אקרא יומם ולא תענה ולילה ולא דומיה לי סבור מינה למקרייה בלילא ולמיתנא מתניתין דידה ביממא אמר להו רבי ירמיה לדידי מיפרשא לי מיניה דרבי חייא בר אבא טו) כגון דאמרי אינשי אעבור פרשתא דא ואתנייה איתמר נמי אמר רבי חלבו אמר עולא ביראה טז) חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום שנאמר יז) למען יזמרך כבוד ולא ידום ה' אלהי לעולם אודך: אלא שהכפרים מקדימין ליום הכניסה: א"ר חנינא חכמים הקילו על הכפרים להיות מקדימין ליום הכניסה יח) כדי שיספקו מים ומזון לאחיהם שבכרכין

למימרא

ואונו וגיא החרשים. הקשה ה"ר אלחנן אמאי אצטריך ליה לרבי יהושע לאמוטעינן דאונו מוקפת מימות יהושע והא מתניה שלימה היא בפרק בתרא דערכין (דף יב.) ויש לומר דלגבי למצטריך לאמוטעינן לוד וגיא החרשים תנא נמי אונו בהדייהו: **הא** אלפעל בנהו. קשה אמאי לא פריך בפרק בתרא דערכין כי האי גוונא ו"ל דהתם לא תנן אלא אונו והיה יודע דמלי לאמוטעינן תרי אונו הוו אבל הכא דהוו ג' בשלמא לא איך למימר שהן כפולות:

נשים חייבות במקרא מגילה. מכאן משמע שהנשים מוציאות את אחרים ידי חובתן מדלא קאמר לשמוע מקרא מגילה והכי נמי משמע בערכין (דף ג: וסס) דקאמר הכל כשרים לקרא את המגילה ומסיק[1] הכל כשרים לאחוי מלי ומשני לאחויי נשים משמע דהוליא אפילו אנשים וקשה דהא בתוספתא[2] תני בהדיא דטומטום אין מוציא לא את מינו ולא שאין מינו ואנדרוגינוס מוציא את מינו ואין מוציא את שאין מינו ופשיטא דלא עדיפא אשה מאנדרוגינוס וכן * פסקו הה"ג דאשה מוציאה מינה אבל לא אנשים וי"ל דסלקא דעתך דלא יוציא קריאתן אפילו להוציא הנשים קמ"ל דאיכא[3] דהכל חייבין בשמיעה עבדים נשים וקטנים:

שאף הן היו באותו הגם. פירש רש"ס[4] שעיקר הגם היה על ידן בפורים על ידי אסתר בתענוכה על ידי יהודית בפסח שבאותו הדור נגאלו[5] וקשה דלגזון שאף הן משמע שהן טפלות ולפירושו היה לו לומר שהן[6] לכך נראה לי שאף הן היו בפסק דלהשמיד ולהרוג[7] וכן בפסח שהיו משועבדות לפרעה במצרים[8] וכן בתענוכה הגזירה היתה מאד עליהן[9]. גמ' מנה יש מקשה נמה לי היקשא[10] דכל שישנו בכל תאכל ממן ישנו בקוס אכול מנה מיפוק ליה מטעם שהן היו באותו הגם וי"ל דמשום הא טעמא לא ממיגה אלא מדרבנן אי נאו מהיקשא ורבינו יוסף אים ירושלים מירן דסלקא דעתך למיפטרה מגזירה שוה דע"ו ע"ז דמא הסוכות כדפי' פרק אלו שובתין (פסחים מג: ד"ה מלקא[11]): **פסק** ואומר על הנסים בתפלה ובהודאה ויש שאין אומרים כשם לפי שאמרו חכמים (ברכות לה.) לעולם לא יאמר אדם ברכו לא בג' לאמוטות ולא בג' ברכות אחרונות ושמות הוא שהרי האי טעמא לא הוי אלא למתפלל בלשון יחיד אבל בשביל הציבור שרי אבל נראה שאין לאומרו מטעם אחר משום דאמרו חכמים (פסחים קח:[12]) דכל דבר דהוי בלהבא תקנו בלהבא ובדבר דהודאה הוי לשעבר ומשום הכי תקנו בה על הנסים דהוי לשעבר ובגיל י"ד לאחר תפלה מעריב אומר קדיש שלם ואחר כך קורא את המגילה ומברך לפניה ג' ברכות ואמריה ברכה אחת עד האל המושיע השלים עומד לפני התיבה ואומר ואתה קדוש ואין מתמלין ובא לגיון לפי שאין גאולה בלילה ואם מוצאי שבת הוא יאמר ויהי נועם קודם וכשהוא לקרות פושטו את כולה קודם כתגרת אבל לא גולל וקורא כמו ס"ת וכשהגיע מתפלל שמונה עשרה ברכות ואומר על הנסים בהודאה ואין אומר כשם לפי שכל הברכה אינה אלא לשעבר וא"כ אין לומר בה דבר שלהבא ואחר כך אומר קדיש עד דאמירן ואומר ס"ת וקורא שלשה גברי פרשה ויבא עמלק אע"פ שאין בה אלא ט' פסוקים ואין מחזיר הספר תורה למקומו אלא יושב ומחזיר ס"ת עד שקראו את המגילה ומברך עליה כאשר עשה בגילה כדפירש[13] בפסים ואחר כך אומר תהלה ובא לגיון ואין אומרים למנצח משום דכתיב ביה נרה ונרה בפורים לא מזכירין וכן אין טופלים על פניהם מ"ד ובמ"ו משום דכתיב ימי משתה ושמחה ואומר ואומר [(תהלים כב) למנצח על אילת השחר][14] *משום דכתיב ביה מפלה לעובדי כוכבים וכן גיל ארבעה עשר ואומר פטוס הקטורת וכל הסדר כמו בחול: **פורים** שחל להיות בשבת. דוחקא נשבת לפי שאין קורין המגילה משום גזירה דרבה אבל בחול מ"ל שהרי קורין המגילה וטפי מיכא פרסומי ניסא: **מאי** אריא פורים אפילו י"ש נמי. נראה לי דה"פ מאי אריא פורים דאין דורשין בו מקודם לכן שנעשים יום למשום הכי[15] לידרוש בו ביום אפילו מ"ע דדרשין שנעשים יום לפניו ואפילו הכי דורשין בו ביום כדתנינן (לקמן לב.) ומבדך משה את מועדי ה' וכו': **חייב** אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום. אומר ר"י דאף על גב דמבדך זמן בגילה מחזר ביום חייב לקרות בגילה והעיקר הוא בתמה בקריאה דימנא וקרא נמי משמע כן דכתיב ולילה ולא דומיה לי כלומר אף על גב שקורא ביום חייב לקרות בגילה והעיקר הוא בתמה כיון שהזכירו הכתוב מחילה וגם עיקר הסעודה בתמה כדאמרי לקמן (דף ז:) דאסר אכלה בגילה לא יצא י"ח והכי נמי משמע מדכתיב וזכרים ונעשים ואיתקש זכירה לעשייה[16] מה עיקר עשייה בתמה אף זכירה כן:

ויעבירנה

מסורת הש"ס עם הוספות

[1] [ערכין ג.], [2] [שנה כג. פסחים קח:], [3] [לקמן לב.], [4] [לקמן כ.], [5] [לקמן כ.], [6] [לקמן כ.], [7] [נעיל כ. לקמן יט.], [8] לב., [9] פרק יח, כד-כו, [10] עמוד ב, [11] תהלים כב, [12] תהלים ל, [13] [דר"ל סוף פסקא דהמומן], [14] [מגילה פ"ב], [15] בפסחים קח:, [16] [פוסקי דף יא:], [17] וכגירסת הירושלמי (פ"ב ה"ה), עי' תוס' בפסחים קח:, [18] עיין סוטה יא., [19] עיין רש"י שבת כג. ד"ה היו באותו, [20] [פסחים דף מג:], [21] [וע' תוס' פסחים דף קח: ד"ה היו], [22] חפשתי שם ולא מצאתי, ונראה דכוונת התוס' לדברי הירושלמי ברכות פ"ד ה"ג עי"ש (שפ"א עי"ש), ועיין רש"ש), [23] לעיל ב: לקמן יז ע"א.

הגהות הב"ח

(א) גמ' ולטעמיך הא אסא אמר וכו' אסר ליהודה אלא אמר ר' אלעזר:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה נשים וכו'. ובן פסקו הה"ג. ע' פוסקי דף לא ע"א מוס' ד"ה מאמת: שם ד"ה פסק כו' משום דכתי' בי' מפלה לעובדי כוכבי'. עי' לקמן דף טו ע"ב ומומא דף כט ע"א וע"ש:

תורת אור חשלם

א) וּבְנֵי אֶלְפַעַל עֵבֶר וּמִשְׁעָם וְשֶׁמֶד הוּא בָּנָה אֶת אוֹנוֹ וְאֶת לֹד וּבְנֹתֶיהָ:
[דברי הימים א' ח, יב]

ב) וַיָּבֶן עָרֵי מְצוּרָה בִּיהוּדָה כִּי שָׁקְטָה הָאָרֶץ וְאֵין עִמּוֹ מִלְחָמָה בַּשָּׁנִים הָאֵלֶּה כִּי הֵנִיחַ יְיָ לוֹ:
[דברי הימים ב' יד, ח]

ג) וַיֹּאמֶר לִיהוּדָה וּבִנְיָה אֶת הָעָרִים הָאֵלֶּה וְנַסֵּב חוֹמָה וּמִגְדָּלִים דְּלָתַיִם וּבְרִיחִים עוֹדֶנּוּ הָאָרֶץ לְפָנֵינוּ כִּי דָרַשְׁנוּ אֶת יְיָ אֱלֹהֵינוּ דָּרַשְׁנוּ וַיָּנַח לָנוּ מִסָּבִיב וַיִּבְנוּ וַיַּצְלִיחוּ:
[דברי הימים ב' יד, ו]

ד) אֱלֹהַי אֶקְרָא יוֹמָם וְלֹא תַעֲנֶה וְלַיְלָה וְלֹא דוּמִיָּה לִי: [תהלים כב, ג]

ה) לְמַעַן יְזַמֶּרְךָ כָבוֹד וְלֹא יִדֹּם יְיָ אֱלֹהַי לְעוֹלָם אוֹדֶךָּ:
[תהלים ל, יג]

הגהות וציונים

[1] [צ"ל ויבן ערי מצורה ביהודה] (גליון); [2] בכת"י נוסף וידבר משה את מועדי ה' משה וכו' (עי' תורה מאיר), ועיין רש"י לקמן לב ע"א ד"ה וידבר; [3] בכת"י לי משמיה דרבי יהושע בן לוי; [4] כך היא הגירסא בגמ' כת"י; [5] צ"ל ריבן ערי מצורה (באה"מ, ומנחת שי שם); [6] בכת"י נגזור; [7] נדצ"ל ופריך; [8] דומיא דהכל כצ"ל (גליון), הגהה זו אינו מובן (גנוי יוסף ציש"ש), ועי' מים חיים בילקו"מ (וצי' רא"ש טרים ד); [9] אולי יש להוסיף שהן היו שיקר הגם (רא"ה לשון הרשב"א); [10] צ"ל כדמרשינן ובדפו"י כדפי'; [11] [באותו מזמור לא נמצא מפלה לשון אומה אבל באליהו רבה סי' תרצג ס"ק ט כתב בהל"ל ובתוס' מגילה דף ד כתבו לומר שיר מזמור לאסף משום דיש בה מפלת עמלק עכ"ל ועי"כ שכך היה לפניו הגוטחא בתוס' (גליון), ואכן בדפו"י איתא ואומר שיר מזמור, ועי' מסכת סופרים פי"ח ה"ב: [12] צ"ל דמש"ה יש לדרוש (תפארת למשה):

עין משפט נר מצוה

יח א מי' פ"ל מהלכות מגילה הלכה ל סמג עשין ד טוש"ע ל"ח מ' תרפט עשיף ג:
יט ב מי' שם הלכה יג [עוד ל"ח מ' תרפט]:
כ ג מי' פי"ג מהלכות תפלה הלכה ח:
כא ד מי' פ"ל מהלכות מגילה הלכה ג סמג שם טוש"ע ל"ח מ' תרפ עשיף ל:

רבינו חננאל

בזה השיעור אע"פ שלא נראה עמו כגון שישבת בחול. או נראה עמו כגון שישבת בראש ההר אע"פ שאינו סמוך כשיעור מיל אלא יותר מזה נידון כבר והשוכן חוץ לכרך כשיעור הזה קורא המגילה בט"ו שנידון כבן כרך. וכן כרך שישב כגון שבנו בתים ואח"כ הקיפוהו חומה נידון ככפר. ואע"פ שעתה מוקף חומה הוא שנאמר ואיש כי יכמור בית מושב עיר חומה שקדם בעיר חומה ולא קדם בנין הבית לחומה. ובן כרך שאין בו ר' בטלנים שבטילין ממלאכתן וישבין בבהכ"נ ואע"ג דאתו להו מעלמא אכסנאים הרי זה כפר. וכן (כפר) [כרך] שהיו בו ר' בטלנין וחרב ועמד וחזר [וישבו] ובכשיו יש בו ר' בטלנין נידון כבכר [וכרך] שהוקף ולבסוף ישב אע"ג דחרבה חומתו הרי הוא ככרך: לוד ואתנו גיא החרשים מוקפות חומה וכו'. כלומר דיקין מדכתיב ובן אסא את (כל הערים הבצורות אשר) [ערי מצורה] ביהודה וכי כל הערים אסא בנאם והלא [בנו"ם] הוי אלא שפצינהו. כך יש לומר אלפעל שפצינהו. כדכין המוקפין חומה מימות יהושע בן נון מקודשות ומשלהין מצורעין מתוכן. וא"ר יהושע נשים חייבות לשמוע מקרא מגילה שאף הן היו באותו הגם. כלומר שגם הן היו בכלל להשמיד להרוג ולאבד. פורים שחל להיות בשבת. פי' אם חל ט"ו להיות בשבת שהוא פורים לבני כרכין שואלין ודורשין בענינו של יום. מהו דתימא נגזור משום דרבה דאמר הכל חייבין במקרא מגילה ואין הכל בקיאין בה גזרה שמא יטלנה מי שאינו בקי וילך אצל מי שבקי ויעבירנה ד' אמות ברה"ר קמ"ל. **וחייב אדם לקרות את המגילה**

ליקוטי רש"י

שאף הן היו באותו הגם. משום דע"ש אסתר נגאלו [פסחים קח: פי' תוס' כאן ושם]. משה תיקן וכו'. שהיה מלבד עמהן סלמים כל מועד ומועד ממנן להודיע מוקי סאלגיים ומוכיחים וקבלו וקיימו שכר המצות עליהם ועל בניהם מה וגמא [לקמן לב.]. אקרא יומם. אלי קולה לך מיום אל יום ואינן עונה [תהלים כב. ג]. כדי שיספקו וכו'. שיהו מוציאין מים פורים לספיק צורכי סעודת פורים לבני העיירות [לעיל ב.].

ויעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים. קשה מאי לא קאמר ויוציאנה מרשות היחיד לרשות הרבים דלמא דמרמז דמרמז לרשות הרבים ועבירנה מרבע אמות בגווה שהמגילה קיימת כבר ברשות הרבים ועבירנה מרבע אמות בגווה ועי"ל [2] דלהכי לא נקט מרשות היחיד לרשות הרבים לפי [שלפעמים] שאין שם מיזג מטמא (כיון [3]) שלא היתה עקילה לאשה לשם כך כגון המפנה מפנים מזרע לזרע ומתך עליהן להוציאן דפטור מהאי טעמא (שבת דף ה:): **ויעבירנה** ארבע אמות ברשות הרבים. אבל מילה בשבת אין לדחות דהא דמירא [4] שכן נכרתו עליה י"ג ברותות וגם אין אדם מל אלא אם כן הוי בקי דסכנה יש בדבר אך נשאל ר"י הלוי איך מוקעין במולאי יום הכפורים והלא אסור לעשות מלאכה [5] עד שיגדיל ותו שמא יצא אבל בקי כדחיישינן בר"ה שמל בשבת ואם כן היה לנו לחיתם להאי גזירה ותירץ דמשום דתקיעה שופר מכמה ואין מלאכה [6] וגם לא חיישינן שמא יצא אבל בקי דמשום תקיעה אחת [7] שמיעה אלא משום זכר ליובל לא אצטריך טולי האי כראם השנה דדאוריתא היא ולריך שלשים קולות ורביע שמואל אומר לדוקא בשבת ובר"ה אם מעבירו ארבע אמות ברשות הרבים איכא איסורא דאוריתא בהא ולאי יש לחוש אבל במולאי יום הכפורים אם מעבירו ד' אמות ברשות הרבים לא הוי אלא איסור דרבנן בהא ולאי

לא גזר דהוי גזירה לגזירה:

ורב יוסף אמר מפני שעיניהם של עניים נשואות למקרא מגילה. ע"כ נ"ל דלרב יוסף לא פליג אטעמיה דרבה דהא גבי שופר ולולב ליכא טעמא אחרינא אבל מקום קאמר הכא טעמא אחרינא משום דליכא נפקותא מיהא במקדש דליכא שבת [8] ואפ"ה אסור משום אלי סברא דקאמר רב יוסף:

הוה

למימרא דתקנתא דברכין היו והתנן חל להיות בשני בפרים ועיירות גדולות קורין בו ביום ואם איתא ליקדמו ליום הכניסה הוו להו עשרה ועשרה לא תקינו רבנן ת"ש חל להיות בחמישי בפרים ועיירות גדולות קורין בו ביום ואם איתא ליקדמו ליום הכניסה דאחד עשר הוא מיום הכניסה ליום הכניסה לא דחינן תא שמע א"ר יהודה [9] אימתי במקום שנכנסים בשני ובחמישי אין קורין אותה אלא בזמנה ואי סלקא דעתך תקנתא דברכין היא משום דאין נכנסים בשני ובחמישי מפסדי להו לברכין לא תימא כדי שיספקו מים ומזון אלא אימא מפני [10] שמספקים מים ומזון לאחיהם שבברכין: כיצד חל להיות בשני בשבת בפרים ועיירות גדולות קורין בו ביום וכו': מאי שנא רישא דנקט סידורא דירחא ומאי שנא סיפא דנקט סידורא דיומי איידי דמיתהפכי ליה נקט סידורא דיומי: חל להיות בע"ש וכו': מתני' מני אי רבי אי רבי יוסי מאי רבי דתניא חל להיות בע"ש בפרים ועיירות גדולות מקדימין ליום הכניסה ומוקפין חומה קורין בו ביום ר' אומר אומר אני לא ידחו עיירות ממקומן [11] אלא אלו ואלו קורין בו ביום מאי טעמא דת"ק דכתיב [12] בכל שנה ושנה מה כל שנה ושנה עיירות קודמות למוקפין אף כאן עיירות קודמות למוקפין ואימא בכל שנה ושנה מה כל שנה ושנה אין נדחין עיירות ממקומן אף כאן לא ידחו עיירות ממקומן שאני הכא דלא אפשר ורבי מ"ט בכל שנה ושנה מה כל שנה ושנה אין עיירות נדחין ממקומן אף כאן לא ידחו עיירות ממקומן ואימא בכל שנה ושנה מה כל שנה ושנה עיירות קודמות למוקפין אף כאן נמי עיירות קודמות למוקפין שאני הכא דלא אפשר מאי ר' יוסי דתניא [13] חל להיות בערב שבת מוקפין וכפרים מקדימין ליום הכניסה ועיירות גדולות קורין בו ביום רבי יוסי אומר אין מוקפין קודמין לעיירות אלא אלו ואלו קורין בו ביום מ"ט דתנא קמא דכתיב בכל שנה ושנה מה כל שנה ושנה עיירות בארבעה עשר וזמנו של זה לא זמנו של זה אף כאן עיירות בארבעה עשר וזמנו של זה לא זמנו של זה ואימא בכל שנה ושנה מה כל שנה ושנה אין מוקפין קודמין לעיירות אף כאן אין מוקפין קודמין לעיירות שאני הכא דלא אפשר מ"ט דר' יוסי בכל שנה ושנה מה כל שנה ושנה אין מוקפין קודמין לעיירות אף כאן אין מוקפין קודמין לעיירות ואימא בכל שנה ושנה מה כל שנה ושנה [14] זמנו של זה לא זמנו של זה אף כאן זמנו של זה לא זמנו של זה שאני הכא דלא אפשר וסבר רבי עיירות לא דחינן ליום הכניסה והתניא [15] חל להיות בשבת בפרים מקדימין ליום הכניסה [16] ועיירות גדולות קורין בע"ש ומוקפות חומה למחר [17] ר' אומר אומר אני הואיל ונדחו עיירות ממקומן ידחו ליום הכניסה הכי השתא התם זמנם שבת היא והואיל דנדחו ידחו [18] והכא זמנם ערב שבת כמאן אזלא הא דאמר רבי חלבו א"ר הונא פורים שחל להיות בשבת הכל נדחין ליום הכניסה הכל נדחין סלקא דעתך והא איכא מוקפין דעבדי למחר אלא כל הנדחה ידחה ליום הכניסה כמאן כרבי דכולי עלמא מיהא [19] מגילה בשבת לא קרינן מאי טעמא [20] אמר רבה הכל חייבין בקריאת מגילה (ובתקיעת שופר [21]) ואין הכל בקיאין במקרא מגילה גזירה שמא יטלנה בידו וילך אצל בקי ללמוד ויעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים והיינו טעמא דשופר והיינו טעמא דלולב רב יוסף אמר מפני שעיניהן של עניים נשואות במקרא [22] מגילה תניא נמי הכי [23] אע"פ שאמרו כפרים מקדימין ליום הכניסה [24] גובין בו ביום ומחלקין בו ביום אע"פ שאמרו אדרבה משום דאמרו הוא אלא הואיל ואמרו שכפרים מקדימין ליום הכניסה גובין בו ביום ומחלקין בו ביום מפני שעיניהם של עניים נשואות במקרא [25] מגילה [26] אבל

למימרא דתקנתא דברכין היא. כדי שיספקו מעמא כדי שיהו פטורין ליום הטמהה: **אלא אימא מפני שמספקין.** שכר הוא להם בשביל שהן מספקין הלכך היכא דאין נכנסין לא קולא הוא לגבייהו ואין כאן שכר: **מידרא דירחא.** דקתני ב"ש ב"ב ב"ש ב"ל בתו"ר כמדר מנין המודש וכשבא לפרשה נקט סדר ימי השבת ומסתיין ימי המודש לאחריה חל להיות ערב שבת כפרים מקדימין ליום הכניסה הרי י"ל: **ומשני איידי דמיתהפכי ליה נקט מידורא דיומי.** כלומר ע"י שהם היה אותו ימי השבת לפי סדר ימי המודש יהו נהפכין לו ומועה בגילגמו השונה את המשנה לפי שהיה צריך להזכירן לאחריו אחר השבת דהיינו י"ל בשבת י"ב ערב שבת י"ג ממוך כך הוא בא לגלגל ולעשות להכי נקט סידורא דיומא וסדר המודש הבא לו לאחריו הוא נשמע מזכירו בפיו דהרי מתליו הוא נשמע ואין כאן עוד טעמא: **מני מתני.** דקתני חל להיות ע"ש עיירות ומוקפות חומה קורין בו ביום אי רבי אי רבי יוסי: **בכל שנה ושנה.** להיות עושים את שני הימים האלה ככתבם וכזמנם בכל שנה ושנה כל העניים יהו שוות: **דלא אפשר.** דאם כן לא יקדמו עיירות למוקפין שאין יכולין לקרות בשבת: **מה כל שנה ושנה עיירות בי"ד.** לכך אין נדחות ממקומן ולא כמנא קמא דרבי: **זמנו של זה לא הוא זמנו של זה.** הלכך לא עבד כמנא דמתני' כי': **דלא אפשר.** דאי לא מקדמת להו למוקפין ליך אתה לעקור עיירות מפני מוקפין או יקלוו ביום אחד: **הכא ערב שבת זמנם.** ואין לך לוקך לדמותן: **הכל חייבין.** ומתוך שהוא ממוייב בדבר הוא בהול לעשות ידי חובה: **ועבירנה ארבע אמות.** ואפילו לן בשדה ומגילה בידו יש לגזול על הדרך: **נשואות למקרא מגילה.** לקבל מתנות המצוות ואי אפשר בשבת: **גובין בו ביום.** שמקדימין בו לקרות גובין הנגמים מתנות המצוות ומחלקין לעניים: **אדרבה.** משום דלמנו להקדיש את המתנות הוא דלמנו להקדיש את המתנות דלמפרע תנא טעמא ומאיל מפני שעיניהן של עניים כו': שמתה

עין משפט

נר מצוה

כב א ב מיי' פ"ל מהלכות מגילה הלכה ל:

כג ג מיי' שם הלכה יג טוש"ע ס"ל סימן תרפט סעיף ו:

כד ד ה מיי' פ"ג שם הלכה יד טוש"ע שם:

רבינו חננאל

המגילה [1] כו'. הכפרים מקדימין ליום הכניסה מפני שמספיקין מים ומזון לאחיהם שבברכים. וכן הגא רבי שמואל ואקשינן הלא עזרא אחר שבאו לא"י ובנו הבית תיקן קריאת התורה בב' ובה' ובמנחה בשבת. ובימי מרדכי ואסתר שהיו בימי כנסת הגדולה לא היתה תקנה זו ואין שם עדיין יום הכניסה ואיך אמר משנתינו אלא שהכפרים מקדימין ליום הכניסה. ומצאנו בתלמוד א"י כך וכי מרדכי ואסתר ומקקיון סמכתן כדאמרן להיותם מקדימין ליום הכניסה על מה שעורא שתיד לתקן יום הכניסה להיות קורין בס"ת בב' ובה'. וא"ר מנא (נמי [2]) מי שסידר את המשנה סמכה למקרא משפחה ומשפחה מדינה ומדינה ועיר ועיר. כיצד חל להיות בשני בפרים ועיירות גדולות קורין בו ביום ומוקפין חומה למחר. ירושלמי כל הני דתנינן חל להיות בארבעה אנן קיימין. א"ר יוסי מתניתא אומרת כן ומוקפות חומה למחר. א"ר יוסי ליה כאן חל להיות בשני דאם [3] מקלע צומא רבה (ע"ש) חד בשבא ואף על גב דאם חל י"ד באדר להיות בשני או בשבת יבא פסח בב' או בד' לא הבראה המשנה להוסיף שחלו ממש אלא סדור דיומי נקט. והכי קאמר אילו חל להיות בב' אין מקדימין וקורין בה' (קורין בה') דמיום הכניס' ליום הכניסה לא דחינן חל להיות בע"ש בפרים קורין ב"ג. חל להיות בשבת בפרים ועיירות גדולות קורין ב"ב. חל להיות באחד בשבת בפרים קורין ב"א. ואקשינן ומ"ש מעיקרא נקט סידורא דירחא בו' כדתנן מגילה נקראת ב"א בו'. פי' נקט תנא ב"א לחדש ב"ב לחדש ב"ג לחדש כסדר החדש ואח"כ שנה חל להיות בשני בו' בד' ובה' בשבת באחד בשבת. ופרקינן איידי דמיתהפכין [4] ליה נקט סידורא דיומי. פי' אילו שנה התנא סדר ימי החדש ושנה חל להיות י"ד באדר באחד בשבת בפרים מקדימין בה' ליום הכניסה שהוא י"א לחדש. חל להיות יום י"ד ב' קורין בב' ב"ב. ואם חל להיות ב' קורין הכפרים ליום הכניסה שהוא י"ג לחדש. הנה נמצאו הימים מתהפכים מאחד בשבת ליום רביעי. ומיום ד' יחזור ליום ה' [5]. וכן בשבת ובע"ש כסדר הזה לפיכך אחז סדר הימים של שבוע. **מני מתני' דקתני שאם חל י"ד להיות בע"ש** כפרים מקדימין ליום הכניסה ועיירות גדולות ומוקפות חומה קורין בע"ש או ר' אור ר' יוסי. ד' דתניא ר' אומר אומר אני לא שידחו עיירות ממקומן אלא אלו ואלו עיירות גדולות ומוקפות חומה קורין בע"ש. ר' יוסי מאי היא דתניא חל להיות בע"ש כר' יוסי אומר אומר אני לא שיקדמו מוקפות לעיירות אלא מוקפות ועיירות קורין בו ביום הרבה הזו שאין עיירות ממקומן חל להיות בשבת בפרים מקדימין ליום הכניסה ועיירות גדולות הואיל ונדחו עיירות מיום י"ד ידחו ליום הכניסה. ופרקינן הכי השתא התם שבת זמנם ולהדחות עומדים ידחו ליום הכניסה הכא ע"ש זמנם לאו להדחות עומדים. הלכך יקראו בזמנם. (ו) דר' היא דאמר כל הני דחיין ידחו ליום הכניסה כו'. דכ"ע מיחת בין ר' בין ר' יוסי בין רבנן דפליגי עליהו מגילה בשבת לא קרינן לה. מ"ט אמר רבה הכל חייבין במקרא מגילה ואין הכל בקיאין בה כו' בראמרן היינו טעמא דשופר והיינו טעמא דמגילה. כולהו חדא גזירה היא שמא יעבירם ר"ל. ואסיקנא במס' מוכה מפני מה אין לולב ניחה שבת ביום טוב ראשון והלא מצותו מן התורה אמר' בגבולין. ואוקימנא משום דלא דחינן בקביעא דירחא ומסקנ לא דחינן שבת והיינו טעמא דמגילה והיינו טעמא דשופר. רב יוסף אומר מפני שעיניהן של עניים נשואות למקרא מגילה. וכתן שקורין ליום הכניסה כך גובין ומחלקין מעות של פורים ביום הכניסה. אבל שמחה שהיא סעודת פורים לא תהא אלא בזמנה שהוא יום י"ד באדר: **אמר רב מגילה בזמנה** בלומר בי"ד קורין אותה אפי' בחיוך שלא בזמנה כגון י"א ב"ב ב"ג שמקדימין ליום הכניסה אין קורין אותה אלא בעשרה. וקיל כרב דהא ר' יוחנן אמר בפירוש בפירקין דלקמן (דף יט.) הקורא במגילה הכתובה בין הכתובה בין הכתובים לא יצא ולא אמרו אלא בצבור. לאו מכלל דסבירא ליה שקורין אותה בחיוך. **רב אמר אפילו בזמנה בעשרה.** הוה עובדא וחש לה רב ולא קראה בזמנה אלא בעשרה כרב אסי. ואקשינן ומי אמר רב שלא בזמנה קורין אותה בעשרה כלומר הקורין אותה ביום הכניסה כגון הכפרים וכיוצא בהן אין קורין אותה אלא בעשרה התאמר [ו] יהודה בריה דרב שמואל בר שילתן משמיה דרב פורים שחל להיות בשבת ע"ש זמנם. ע"ש זמנם והא שבת זמנם. ומוקקין הכי קאמר ע"ש שהוא שלא בזמנו אפי' בחיוך כך שלא בזמנו אפי' בחיוך. **ודחיקן לא** לענין מקרא מגילה בעשרה. ושלא בזמנה היא ואלא מאי ע"ש זמנם. כלומר שקורין בע"ש המגילה כאילו זמנם הוא ולאפוקי מדרבי דאמר כל המדחין ידחו ליום הכניסה קאמר דע"ש זמנם. ואע"ג דחש לה רב להא דרב אסי קיל כרב דאמר אפי' בחיוך:

מסורת השס"ם

עם הוספות

ב) [נמל ב: נקמן ה.], ג) [נקמן דף יט.], ד) [נמל דף כ.], ה) [נמל דף כ.], ו) [נקמן ה.], ז) סמיים מנ. מוכה מנ: ר"ה מנו: [מלה יח:], ח) תוספתא פ"א ה"ד ע"ש, ט) [עי' תוס' ר"ה כמו: ד"ה אמר] ותוס' סוכה מנ. ד"ה ושעמלנו ותוס' מלה יב. ד"ה שמא], י) [ומנות ה:], כ) שבת קיז. ל) עיתובין קנ. ביצה יא:

הגהות הב"ח

(ל) רש"י ד"ה קילגל וכו' מל לא לחיות בשבת בפרים מקדימין ליום הכניסה הרי י"ג:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה ויעבירנה כו' עד שיבדיל. עי' שבת דף קנ ע"ב: באיד שאינה אלא כו'. עי' שבת דף קיד ע"ב תוס' ד"ה ומאלי ליתקע:

תורה אור השלם

א) קָמוּ וְקִבְּלוּ הַיְּהוּדִים עֲלֵיהֶם וְעַל זַרְעָם וְעַל כָּל הַנִּלְוִים עֲלֵיהֶם וְלֹא יַעֲבוֹר לִהְיוֹת עֹשִׂים אֵת שְׁנֵי הַיָּמִים הָאֵלֶּה כִּכְתָבָם וְכִזְמַנָּם בְּכָל שָׁנָה וָשָׁנָה: [אסתר ט, כז]

ליקוטי רש"י

אימתי. מקדימים. במקום שנכנסים כו'. דמקום שמים דין קבוע והכפרים נכנסים שם ליום הדין כמו לשם הכיר. **אבל מקום שאין** נכנסים. דסך הקדמה לא קולא היא לכפרים אין קורין אותה אלא בזמנה (ולעיל ב:). **זמנו של זה לא זמנו של זה.** זמנו של מוקפין לאו כזמנו של פרזים (שם). **ויעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים.** הוא דהין דמלי למימר ויוציא מרשות היחיד לרשות הרבים אלא אכתב מקומות ועניים אמרינן יש לאוש לעבדא לאוצלה כגון אם היה מותר בטלטול ואין לאוש לאוצלה כגון אם היה מותר בטלטול מלא מקרפף לו בגיגה אלא אלו הוא אלא הוא דאמר אלא אלו הוא אלא הוא דאמר אלא אלו הוא אלא הוא דאמר

שמחה. של מאכל ומשמחה: בזמנה. ר"ל מתוך שהיא מודה בו ביום על כל יחיד ויחיד קורין אותה אפילו ביחיד להכל קורין בו ואיכא פרסום נס: שלא בזמנה. כגון כפרים המקדימין ליום הכניסה אין קורין אותה אלא בעשרה לענין פרסום ניסא: ורב אמי אמר בין בזמנה בין שלא בזמנה.

מצוה לחזר אחר עשרה משום פרסומי ניסא אבל אי לא לא תאסרם עשרה לא אמר רב אסי אי לא ליקרי שמיע איסור קריאתה[2] ביחיד אלא מצוה לקרותה בעשרה: וחש ליה רב להא דרב אמי. וחיזר על עשרה וקיבלן: ערב שבת זמנם הוא. משמע שהוא זמן הקבוע להו מימי אנשי כנסת הגדולה מדלא קאמר מקדימין לערב שבת להכי קשה ליה והא שבת זמנם הוא שהרי ר"ל הוקבע לפרוס אלא להכי נקט הא ליצנא דמשמע מיהא הוא"ל ומיקבו להן חכמי ישראל שאחר כנסת הגדולה להקדים משום דרבה הרי הוא לנו כיום וזמן הקבוע מתחלה לכל דבריו ואף על פי שהוא שלא בזמנן הוי בזמנן: מתני' באלו אמרו. בזמנים של מגילה אמרו מקדימין אם תל ר"ל[3] בשבת: אבל זמן עצי כהנים והעם. המעור במס' תענית (דף מא.) שהיו משפחות של ישראל שקבוע להם ימים בכל שנה להביא עצים למקדש לעורך המערכה ומבילין קרבן עצים עמהן אם תל להיות בשבת מאחרין ליום אחר וכן תשעה באב שחל להיות בשבת והוא הדין לי"ז בתמוז ולעשרה בטבת והאי דנקט תשעה באב משום דהוכפלו בו צרות והכל מתענין בו אבל שאר צומות אחרינן במסכת רלא השנה (דף יח:) לו מתענין לו אין מתענין: וחגיגה. אם תל יום טוב בשבת דומין שלמי חגיגה לאחר שהרי יש לה תשלומין כל שבעה וכן הקהל את העם שהיה בשנה לאחרונה של שמטה בחגיגה דעל המחרון[4] של חג כדכתיב מקץ שבע שנים במועד שנת השמטה (דברים לא) כדאחרינן במסכת סוטה (דף מח.) שהיה המלך קורא בתורה ספר משנה תורה וכל העם מחייבין לבוא ולהבין את מעשה כדכתיב הקהל את העם האנשים והנשים והטף ובשבת אי אפשר ומעבירין אותו לאחר וגמרא ירושלמי[5] מפרש דהא דלא עבדינן ליה בשבת מפני הסמה כדאמרן דמה של עץ היו עושין לאלף בעזרה ויושב עליה ופרסין הסם וליעבדה מאתמול ומשני דאיקא ליה

שמחה אינה נוהגת אלא בזמנה אמר רב [א]מגילה בזמנה קורין אותה אפי' ביחיד שלא בזמנה בעשרה רב אסי אמר בין בזמנה בין שלא בזמנה בעשרה [ב]• הוה עובדא וחש ליה רב להא דרב אסי ומי אמר רב הכי והאמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב פורים שחל להיות בשבת ערב שבת זמנם ערב שבת זמנם והא שבת זמנם הוא אלא לאו הכי קאמר שלא בזמנם בזמנם מה זמנם אפי' ביחיד אף שלא בזמנם אפילו ביחיד לא לענין מקרא מגילה בעשרה אלא מאי ערב שבת זמנם לאפוקי מדרבי דאמר [ג]הואיל ונדחו עיירות ממקומן ידחו ליום הכניסה (ד) הא קמ"ל דערב שבת זמנם הוא: מתני' [ה]אי זו היא עיר גדולה כל שיש בה עשרה בטלנין פחות מכאן הרי זה כפר באלו אמרו מקדימין ולא מאחרין אבל זמן עצי כהנים (ה) ותשעה באב חגיגה והקהל מאחרין ולא מקדימין [ו]אע"פ [ז] שאמרו מקדימין [ח] ולא מאחרין מותרין בהספד ובתענית ומתנות לאביונים[ט] [י] א"ר יהודה [יא] אימתי מקום שנכנסין בשני ובחמישי אבל מקום שאין נכנסין לא בשני ולא בחמישי אין קורין אותה אלא בזמנה: גמ' תנא עשרה בטלנין שבבית הכנסת: באלו אמרו מקדימין ולא מאחרין: מ"ט אמר רבי אבא אמר שמואל אמר קרא [א] ולא יעבור ואמר רבי אבא אמר שמואל [ב] [יב]מנין שאין מונין ימים לשנים שנא' [ג] לחדשי השנה חדשים אתה מונה לשנים ואי אתה מונה ימים לשנים ורבנן [ד] דקיסרי משום ר' אבא אמרו מנין שאין מחשבין שעות לחדשים שנא' [ה] עד חדש ימים ימים אתה מחשב לחדשים ואי אתה מחשב שעות לחדשים: אבל זמן עצי כהנים ותשעה באב וחגיגה והקהל מאחרין ולא מקדימין: [ו]תשעה באב אקדומי פורענות לא מקדמי [ז]חגיגה [ח]והקהל משום דאכתי לא מטא זמן חיובייהו תנא חגיגה וכל זמן חגיגה מאחרין בשלמא חגיגה דאי מיקלע בשבתא מאחרינן לה לבתר שבתא אלא זמן חגיגה מאי היא אמר רב אושעיא הכי קאמר חגיגה בשבת ועולת ראייה אפילו ביו"ט דזמן חגיגה[ט] מאחרין מני ב"ש היא דתנן [י] ב"ש אומרים מביאין שלמים ביו"ט ואין סומכין עליהן אבל לא עולות וב"ה אומרים [יא]מביאין שלמים ועולות וסומכין עליהן רבא אמר חגיגה כל זמן חגיגה מאחרין מטפי לא דתנן [יב] מי שלא חג ביו"ט הראשון של חג חוגג והולך את כל הרגל כולו ויום טוב האחרון של חג [יג]עבר הרגל ולא חג אינו חייב באחריותו רב אשי אמר חגיגה וכל זמן חגיגה מאחרין [יד]ואפי' עצרת דחד יומא מאחרין דתנן [טו]מודים שאם חל עצרת להיות בשבת שיום טבוח אחר השבת אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא רבי נטע נטעה בפורים ורחץ

עזרה[יז]: ולא מקדימין. מטעמא מפרש בגמרא: גמ' עשרה בטלנין שבבית הכנסת. שהן בטלים ממלאכתן ויושבים מבל לבוד כדי להיות מצוין בתפלה בבית הכנסת דאמר מר במסכת ברכות (דף ו:) כיון שבא הקב"ה בבית הכנסת ואינו מוצא שם עשרה וכו': מנין שאין מונין ימים לשנים. כגון דאמר קונם יין שאני טועם לשנה מונה י"ב חדש מיום ליום[יח] ואם נדר באחד בניסן אסור עד אחד בניסן הבא אע"פ שעדיין יש ר"ל יום שיומות החמה יתירין על יומות הלבנה[יט] או פעמים שאנו עושין חדשים חסרין: שעות לחדשים. כגון האומר זה גיטך אם לא באתי מכאן עד חדש זה והיה חדש חסר וגם משחשיכה ליום כ"ט אין אומרים עדיין הוא בתוך החדש שהרי אינו יכול לבוא בכ"ט יום ומתלה[כ]: אבל לא מטא זמן חיובייהו. ואם יקדימנה לא יצאו ידי חובתן וכן עני דהמיס שקבע להן זמן קבוע בנדרים[כא]: בשלמא חגיגה. דקתני מאחרים אי איקלע בשבת: אפילו ביום טוב דזמן חגיגה הוא. שמותר להקריב שלמי חגיגה ואפילו הכי מאחרין עולת ראייה עד מועד והכי משמע ליצנא דברייתא חגיגה מאחרין ועוד יש דבר אחר שהגיע זמנו מאחרין אותו יום אף שהוא זמן חגיגה ואחז"ל עולת ראייה שהיא חובת רגל דלכתיב בה ראיה אבל אי לא מטא זמן חגיגה ואחז"ל עולת ראייה שהיא חובת רגל דלכתיב בה ראיה אם בא היום בשבת (דברי הראשון ועיין ברי"ף (גליון), וכ"ה לפנינו במשנה דסוטה שם (מהרש"א): [ל] ברש"י שברי"ף נוסף שיהא דוחק בעורה שלא לצורך היום אם יעשוה מע"ש מפני רוב בני"א הבאים בעורה. ואית דמפרשי דהקהל לא דחי שבת מפני הפף שהיו צריכין להביא עמהן בעורה: [מ] בלומר בתורת נדר ומשו"ה נחשב כלא מטא זמנו (שפ"ח עי"ש, גנזי יוסף, דק"ס ועוד). אולם עי' רש"י שברי"ף: [נ] בכתי"ב נוסף קרבנות: [ס] [צ"ל לא יצא] (גליון): [ע] [צ"ל ואי (גליון): [פ] מהרש"א (גליון):

מסורת הש"ס עם הוספות

[2] קידושין מט: סנהדרין מג.; [3] [נעתל ד:], [4] [מגילה ג:]; [5] [נעתל ד:], [6] [נעתל ג: ד:], [7] [מיר ג. פ"ש], [8] [מס], [9] מלא יט. מגיגה ז: ז: ר"ה ד:; [10] מגיגה ט. ז. מלא כ. ר"ה ד: [ויומא ג.], [11] מגיגה ז., [12] בטרקין ה"ד, [13] נדרים דף ס., [14] ע"ין עדכון דף ט., [15] ביצה ב., [16] ביצה ב.; [17] ביצה ד., [18] [ומר' מגוס' קידושין מה: ד"ה הוה], [19] עי' מחזור ויטרי סימן רמה, [20] ע"ש תוס' ביצה יב. ד"ה השוחט.

הגהות הב"ח

(א) גמ' יקבו ליום הכניסה קמ"ל כל"ל ומיהא הא ממתק: (ב) שם בזמנה זמן מלי כהנים וחשם וחשבה מלא: (ג) תוס' ד"ה הוה וכו' רבי יוחנן אית ליה כוותיה בפרק שני: (ד) באו"ד הוה ליה לפרוסי שאין מנהג אלא בצבור: (ה) ד"ה עולות וכו' דלא נתלקו כ"ה מל עולת נדבה של ר"ע:

הגהות הגר"א

[א] במשנה (ולא מאחרין). מל"מ:

גליון הש"ס

גמ' הוה עובדא וחש ליה רב. עי' ר"ה דף כ: ע"ב תוס' ד"ה ומומר:

תורת אור השלם

א) וְקָמוּ וְקִבְּלוּ הַיְּהוּדִים עֲלֵיהֶם וְעַל זַרְעָם וְעַל כָּל הַנִּלְוִים עֲלֵיהֶם וְלֹא יַעֲבוֹר לִהְיוֹת עֹשִׂים אֶת שְׁנֵי הַיָּמִים הָאֵלֶּה כִּכְתָבָם וְכִזְמַנָּם בְּכָל שָׁנָה וָשָׁנָה: [אסתר ט. מ]

ב) הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה: [שמות יב. ב]

ג) עַד חֹדֶשׁ יָמִים עַד אֲשֶׁר יֵצֵא מֵאַפְּכֶם וְהָיָה לָכֶם לְזֵרָא יַעַן כִּי מָאַסְתֶּם אֶת יְיָ אֲשֶׁר בְּקִרְבְּכֶם וַתִּבְכּוּ לְפָנָיו לֵאמֹר לָמָּה זֶּה יָצָאנוּ מִמִּצְרָיִם: [במדבר יא. כ]

ליקוטי רש"י

[נרפס בסוף המסכת]

הגהות וציונים

[1] נראה לי דל"ג "תוספתות לאביהנים", וכן מצאתי בספרים (תוס' ר"ד עי"ש, ועי' מאירי); [2] בבח"י נוסף דומן חגיגה הוא: [3] בבח"י בקריאתה: [4] צ"ל אם חלו בשבת (רש"ש עי"ש), וברש"י שברי"ף איתא אם בא היום בשבת (ועי' תוי"ט); [5] ס"א הראשון ועיין ברי"ף (גליון), וכ"ה לפנינו במשנה דסוטה שם (מהרש"א); [6] ברש"י שברי"ף נוסף שיהא דוחק בעורה שלא לצורך היום אם יעשוה מע"ש מפני רוב בני"א הבאים בעורה. ואית דמפרשי דהקהל לא דחי שבת מפני הפף שהיו צריכין להביא

עין משפט נר מצוה

כה א מי' פ"ל מהל' מגילה הלכה ז סמג עשין ד טוש"ע ס"ס מ' [illegible] עשין יט:

כו ב מי' שם הלכה ח סמג עשין ד:

כז ג מי' שם פ"ג הלכה יג:

כח ד מי' שם פ"ל הלכה ט:

כט ה מי' פ"ל מהל' קדוש החודש הל' ג (ופ"ל מהלכות נדרים טוש"ע י"ד מ' כ: סמ"ע ד ס"ק ז):

ל ו מי' פ"ה מהלכות מגילה הלכה ה סמג עשין ג טוש"ע ס"ס מ' מקג סמ"ע ג וסי' מקנב סמ"ע י:

לא ז מי' פ"ל מהלכות מגילה הלכה ט:

לב ח שם פ"ג הל' ז:

לג ט מי' שם פ"ל הלכה ח ט:

לד י מי' שם הלכה ד:

לה כ מי' שם הל' ז:

לו ל מי' שם הל' ז:

רבינו חננאל

מתני' איזהו עיר גדולה כו'. תנא עשרה בטלנים בכנסת. פחות מכן הרי זה כפר: ירושלמי " בטלנים בכנסת ממלאכתן ג) א"ר כגון אנו שאנו צריכין [ולתלמידינו]: תלמוד א"ר רבי בא בש"ר יהודה כל שאמרו חכמים יהדה ממקומו ויקרא ובלבד בעשרה. אמנן חמין רבנן קורין אפי' ביחיד. הלכך קורין השתא אפי' ביחיד. ועוד הא"ר בא אנן חמנן רבנן קורין אפי' ביחיד וקי"ל מעשה רב. מר רב צמח דצ"ל כתב בש"ש הקורא את המגילה שקורא וכורך כס"ת ודבינו האי דצוקי"ל אמר מהגא דחזיקן קורא פשוט כאגרת אבל קורא וכורך כס"ת לא חזי לנא ולתלמידינו הכי. כפר שאין בו " תקנתו קלקלתו ונעשה כעיר. באלו אמרו מקדימין קוראה מגילה ותרומת שקלים דכתיב ולא יעבור אבל סעדת פורים וסעודת ר"ה וספק מלה ומזן עצי כהנים וחגיגה ומ' באב והקהל מאחרין ולא מקדימין. מנין שאין מונין ימים לשנים שנאמר לחדשי השנה חדשים אתה מונה לשנה ולא ימים וכן אין מונין שעות לחדש אלא ימים שנאמר עד חדש ימים. אבל זמן עצי הכהנים ט' באב וחגיגה והקהל [מאחרין] אחזם אחר שבת מ"ש ט' באב לא מקדימין פרעונותא הוא חגיגה והקהל אכתי לא מטא זמן חיוביהו. תנא חגיגה כל זמן חגיגה מאחרין ואוקמה רב הושעי הכי אי איקלע יו"ט בשבת דוחין את החגיגה שהיא שלמים באחד בשבת אבל אי איקלע בחול אע"ג דמביאין חגיגה שהוא זמן חגיגה כלומר לשחוט ולאכול חגיגה בלבד וכל כיוצא בו שנאכלים הוא מותר אבל עולת ראיה דוחין אותה למחר הו ששכינו בתוספתא ב"ש היא דתנן ב"ש אומרים מביאין שלמים וסומכין עליהן אבל לא עולות כו'. רבא אמר כך

חשק שלמה על רבינו חננאל

ג) מיהמנאי לאמרו אותה כגון מט שלין מט לריכין לאמרו ומ"ש בסמכון ומולי דגי דמס אמר מיכן מסס אחר תרי"ק:

הוה

מיתיה דרב דהמ ר' יוחנן (ג) אימתא מיתיה פרק שני (דף יט:) דקאמר הקורא במגילה סכמוהה בין הכתובים (יא) ילא) ומסיק הא מיתיה הא בעטר אלמא שקורין אותה מיחיד וכן הלכה דרב ור' יוחנן הלכה כרבי יוחנן[יב] וכ"ש הכא דקיימו בתר שימתא ועוד דרב אסי תלמיד דרב הוה[יג] ורבינו יוסף מיש ירושלים פסק דאף מיחיד לריך לברך וכן מגלת בתעלת רש"י[יד] שהשיב גרלה בעיני דלא שנא יחיד ולא שנא בעטר אמר מברך ומחריס שומעין וכן גרלה לומר מאחר שהוכחנו קריאתה מיחיד מי[טו] אימתא שאין בה ברכה [מיחיד] הוה ליה לפרוסי (לקמן כא:) מאי (ד) מברך דאמר בעטר:

עולת ראייה אפי' ביו"ט מאחרין. הקשה הר"ר אלחנן מהא דאמרינן פרק קמא דפסחים (דף יב. ושם) השותא עולת נדבה ביו"ט לוקה ומסיק דאמר לך מני בית שמאי היא וכו' וקשה אמאי לא תני עולת דאייה דהוי רגלא מפי דאף על גב דהוי לוקה אלינא דב"ש ואין לומר דלהכי נקט עולת נדבה לאמרינן דמעמיעין דאפילו הכי אינו הא אלא זה לאו בפרק שני דהתם (דף יט. ושם) מוכח בהדיא דלא נתלקו ב"ה על (ה) עולה [שאינה] של ר"ע דהאי אינה קריבה ביו"ט ואם כן קשה אמאי נקט עולת נדבה ור"ל דלהכי נקט עולת נדבה למידק הא שאני נדבה אינו לוקה כיון דאיכא הוא לוקה אכל נפש אבל איכא מעשה לכם[ט]:

ורחץ

עובדא וחש ליה רב להא דרב אסי. מכל מקום הלכתא דקאמר הקורא במגילה סכמוהה בין הכתובים (יא) ילא) ומסיק הא מיתיה הא בעטר אלמא שקורין אותה מיחיד וכן הלכה דרב ור' יוחנן הלכה כרבי יוחנן[יב] וכ"ש הכא דקיימו בתר שימתא ועוד דרב אסי תלמיד דרב הוה[יג] ורבינו יוסף מיש ירושלים פסק דאף מיחיד לריך לברך וכן מגלת בתעלת רש"י[יד] שהשיב גרלה בעיני דלא שנא יחיד ולא שנא בעטר אמר מברך ומחריס שומעין וכן גרלה לומר מאחר שהוכחנו קריאתה מיחיד מי[טו] אימתא שאין בה ברכה [מיחיד] הוה ליה לפרוסי (לקמן כא:) מאי (ד) מברך דאמר בעטר:

עולת ראייה אפי' ביו"ט מאחרין. הקשה הר"ר אלחנן מהא דאמרינן פרק קמא דפסחים (דף יב. ושם) השותא עולת נדבה ביו"ט לוקה ומסיק דאמר לך מני בית שמאי היא וכו' וקשה אמאי לא תני עולת דאייה דהוי רגלא מפי דאף על גב דהוי לוקה אלינא דב"ש ואין לומר דלהכי נקט עולת נדבה לאמרינן דמעמיעין דאפילו הכי אינו הא אלא זה לאו בפרק שני דהתם (דף יט. ושם) מוכח בהדיא דלא נתלקו ב"ה על (ה) עולה [שאינה] של ר"ע דהאי אינה קריבה ביו"ט ואם כן קשה אמאי נקט עולת נדבה ור"ל דלהכי נקט עולת נדבה למידק הא שאני נדבה אינו לוקה כיון דאיכא הוא לוקה אכל נפש אבל איכא מעשה לכם[ט]:

ורחץ

ורחץ בקרונה של צפורי. נלו דוקא בקרונה אלא כלומר כפלפסיא ואם תאמר מאי איריא לרחוץ אפי׳ לאכול נמי מומר כדתניא בר״ה (דף יח:) אין נהר ואין שנוס רלו מתענין לא רלו אין מתענין וי״ל דסיון דקנלוהו כבר אתיתיו על עצמם מסתמא גם הם קבלוהו:

ובקש לעקור תשעה באב ולא הודו לו. קשה היכי סלקא דעתך דהאי תנא [דרבי] היה רולה לעקור ע׳ באב לגמרי והא אמריק (תענית דף ו:) כל האוכל ושותה בתשעה באב אינו רואה בנחמתה של ירושלים ועוד דהא אין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו אא״כ גדול הימנו בחכמה ובמנין ויש לומר דלא רלה לעקרו מתשיעי ולקבעו בעשירי כדאמר ר׳ יוחנן (שם מט.) אלא דומי התם קבעתיה בעשירי:

שאסורים בהספד. הטיב רש״י וכי מי נתן כח לימי מגילת אסתר לדחות אבילות אלא אימא דבהספד נאסר משום דכתיב ימי משתה ושמחה והא חזיק דמולי עלמא נהגו ע״ז היתר אלא ודאי לא הוי אלא לענין שאין טפלין על פניהם דלא הוי יום לרה אלא יום שמחה: **והא** רבי בטבריא הוה. נרלה שהיה (ו) בימי אנטונינוס כשהיו יחד כדאמר בגמ׳ ע״ז (דף י.) שרלה לשמרר בני טבריא ממה לפי שהיו תלמידי חכמים דקאמר ליעביד טבריא קלגלא:

דברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור. קשה דהא רבי המיר בית שאן ע״י ר׳ מאיר שאכל שם עלה של ירק בחולין (דף ו:) וי״ל דהתם לא נהגו איסור אלא בטעות והכא מיירי בדבר שנהגו ע״ איסורא בתמתין [ד]:

ממעטין במשא ומתן. פי׳ של שמחה דומיא דבנין ומעיטה דבמתן (ו) אבל אחר בנינים אחרו ואילו יום טוב לא כתיב ואלא רב מ״ט לטייה לההוא גברא [ד]דברים המותרין [ה]ואחרים נהגו בהן איסור הוה ובאתריה דרבי לא נהג ואיבעית אימא לעולם נהג [ו]ורבי נטיעה של שמחה נטע כדתנן [ז]ערבו אלו ולא נענו ממעטין במשא ומתן בבנין ובנטיעה באירוסין ובנישואין ותנא עלה [ח]בנין [ט]בנין של שמחה נטיעה נטיעה של שמחה איזהו בנין של שמחה זה הבונה בית חתנות לבנו איזו היא נטיעה של שמחה זה הנוטע אבורנקי [י] של מלכים גופא [יא]חזקיה קרי בטבריא בארבסיר ובחמיסר מספקא ליה אי מוקפת חומה מימות יהושע בן נון היא אי לא ומי מספקא ליה מלתא דטבריא והכתיב [יב]ועדי מבצר הצדים צר וחמת רקת וכנרת וקימא לן [יג] רקת זו טבריא היינו טעמא דמספקא ליה משום דחד גיסא שורא דימא הות [יד] אי הכי אמאי מספקא ליה ודאי לאו חומה היא דתניא [טו] אשר לו [טז] חומה [יז]ולא שור איגר [יח] סביב פרט לטבריא שימה חומתה לענין בתי ערי חומה לא מספקא ליה כי קא מספקא ליה לענין מקרא מגילה מאי פרזים ומאי מוקפין דכתיבי גבי מקרא מגילה משום דהני מיגלו והני לא מיגלו והא נמי מיגליא או דלמא משום דהני מיגנו והני לא מיגנו והא נמי מיגניא משום הכי מספקא ליה רב אסי קרי מגילה בהוצל בארבסיר ובחמיסר מספקא ליה אי מוקפת חומה מימות יהושע בן נון היא אי לא איכא דאמר [יט] אמר רב אסי האי הוצל דבית בנימין מוקפת חומה מימות יהושע היא אמר רבי יוחנן כי הוינא טליא אמינא מלתא דשאילנא לסבריא ואישתכח

ורחץ בקרונה [ב] של צפורי בשבעה עשר בתמוז ובקש לעקור תשעה באב [ג] ולא הודו לו אמר לפניו רבי אבא בר זבדא רבי לא כך היה מעשה אלא תשעה באב שחל להיות בשבת הוה ודחינוהו לאחר השבת ואמר רבי הואיל ונדחה ידחה ולא הודו [ד] חכמים קרי עליה [ה]טובים השנים מן האחד ורבי היכי נטע נטיעה בפורים והתני רב יוסף [ו] שמחה ומשתה וי״ט שמחה [ז]מלמד שאסורים [ח] בהספד משתה מלמד שאסור בתענית ויום טוב מלמד שאסור בעשיית מלאכה אלא [ט] רבי בר ארביסר הוה וכי נטע בחמיסר נטע איני והא רבי בטבריא הוה וטבריא מוקפת חומה מימות יהושע בן נון הואי אלא רבי בר חמיסר הוה וכי נטע בארבסיר הוה ומי פשיטא ליה דטבריא מוקפת חומה מימות יהושע בן נון והא חזקיה קרי בטבריא בארבסיר ובחמיסר מספקא ליה אי מוקפת חומה מימות יהושע בן נון היא אי לא לחזקיה מספקא ליה לרבי פשיטא ליה וכי פשיטא ליה מי שרי והכתיב במגילת תענית [י] את יום ארבעה עשר ואת [יא] יום חמשה עשר ימי פורא אינון דלא למספד בהון ואמר רבא לא נצרכא [יב]אלא לאסור את של זה בזה ואת של זה בזה הני מילי בהספד ובתענית אבל [יג]מלאכה יום אחד ותו לא איני והא רב חזייה לההוא גברא דהוה קא שדי כיתנא בפורא ולטייה ולא צמה כיתניה [יד] התם בר יומא הוה רבה בריה דרבא אמר אפי׳ תימא [טו] (ו) ביומיה הספד ותענית קבילו עליהו [יז]מלאכה לא קבילו עלייהו דמעיקרא כתיב [יח] שמחה ומשתה ויום טוב ולבסוף כתיב [יט] לעשות אותם ימי משתה ושמחה ואילו יום טוב לא כתיב ואלא רב מ״ט לטייה לההוא גברא [כ] דברים המותרין [כא]ואחרים נהגו בהן איסור הוה ובאתריה דרבי לא נהג ואיבעית אימא לעולם נהג [כב]ורבי נטיעה של שמחה נטע כדתנן [כג] ערבו אלו ולא נענו ממעטין במשא ומתן בבנין ובנטיעה באירוסין ובנישואין ותנא עלה [כד]בנין [כה]בנין של שמחה נטיעה נטיעה של מלכים גופא [כו]חזקיה קרי בטבריא בארבסיר ובחמיסר מספקא ליה אי מוקפת חומה מימות יהושע בן נון היא אי לא איכא דאמר [כז] אמר רב אסי האי הוצל דבית בנימין מוקפת חומה מימות יהושע היא אמר רבי יוחנן כי הוינא טליא אמינא מלתא דשאילנא לסבריא ואישתכח

עין משפט נר מצוה

לז א ב מיי׳ פ״ב מהל׳ מגילה הלכה יג סמג עשין ד טור״ח ח״ח סי׳ תרפט סעיף ג:
לח ג שם סעיף ב:
לט ד ה ו שם סעיף ה:
מ ז ח מיי׳ פ״ג מהל׳ תענית הל׳ ט טור״ע ח״ח סי׳ תקעה סעיף ז:
מא ט מיי׳ פ״ג מהל׳ מגילה הלכה לז סמג עשין ד טור״ח ח״ח סי׳ תרפט סעיף ד:
מב י מיי׳ פי״ב מהל׳ שמטה ויובל הל׳ יג:

גליון הש״ס

תוס׳ ד״ה ממעטין ר״ל וכו׳ וחמירי סמ״ב. עיין סמיס דף ל ע״ב ול״ע [ד]:

ליקוטי רש״י

[נדפס בסוף המסכת]

רבינו חננאל

פירושה תגיבה ב״ז תגיבה מאחריך. כלומר כל ימי החג מאחרין מיום לחבירו אבל אם שלמו ימי החג לא דתנן מי שלא חגג (גיטין) בד״ט הראשון של חג חוגג תולך כל הרגל כולו עד י״ט אחרון של חג עבר הרגל כו׳. רב אשי אמר חכי קאמר אפי׳ עצרת דחגיגתה חד יומא הוא אי איקלעי בשבת מאחרין תגיבה למחר כדתנן ומודין שאם חל להיות בשבת שיום שבתו לאחר השבת. וזו המשנה אחרים היא שאומרים אין בין עצרת לעצרת אלא ד׳ ימים ואין הלכה כמותם: רבי נטע נטיעה בפורים אוקימנא דר׳ (יהודה) משיטא ליה דטבריא מוקפת חומה מימות יהושע היא ורבי בר חמיסר הוא ורבי נטע בארבסיר נטע כו׳. ואסיקנא אפי׳ תימא בימיה הספד ותענית קבילו עליהון וכי אסירי הספד ותעניות בולי עלמא כדכתיב במגילת תענית ארבסיר וחמיסר פורא איתן דלא למיספד ואמר רבא לא נצרכא אלא לאסור את של זה בזה פי׳ לאסור לבן כרך בי״ד בהספד ותענית ולבן כפר בט״ו אלו ואלו אסורין בהספד ותענית בב׳ ימים הללו. אבל מלאכה אינו אסור אלא מי שנהגו בני אותו מקום איסור על עצמם כדתניא דברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור למלאכה [אי אתה רשאי להתירן בפניהם] ודב דלטייה להההוא גברא ולא צמה ביתניה מקום שלא נהגו לעשות מלאכה בפורים הוה. איבעית אימא רבי נטיעה של שמחה נטע דתנן עבדו אלו ולא נענו ממעטין במשא ובמתן כו׳ ותנא בנין של שמחה נטיעה של שמחה מכלל שאע״פ שאסור לעשות מלאכה נטיעה של שמחה מותרת לו ה) דהא מן התענית הראשונות שנינו עבדו אלו ולא נענו ב״ד נחדרין ג׳ תעניות אוכלין ושותין מבע״י ואסורין במלאכה כו׳ ללמדך שאע״פ שאסורים במלאכה מן התעניות

מסורת הש״ס עם הוספות

ה) תענית דף יח:
ג) [פסחים נ: נדרים מו. מל:], ג) תענית יב:
ד) שם יד:, ה) [נקמן ו.], ו) ערכין דף לב.
ז) דברים כב. ח. יהושע ב. ו. ט) [וע״ז מוס׳ שבת דף נ.], ד״ה מן], ע) [ועי׳ מוס׳ ע״ז מג. ד״ה מלאכה].

הגהות הב״ח

(ה) גמ׳ אפילו מימות מימות הוה הספד: (ג) רש״י ד״ה מומס וכו׳ שמעמי ממך הייתי: (ג) ד״ה מי מרכיבר היה לא היתה עיר מן: (ד) ד״ה ומנא עלה בנין בנין של שמחה נטיעה נטיעה וכו׳ והא״ל עם ד״ה ומעיטה כו׳ על שמחה הס״ל: (ה) ד״ה מביב וכו׳ מקומכמ חומה מביב: (ו) תוס׳ ד״ה והא רבי וכו׳ שהיה בטבריא מימי: (ז) ד״ה ממעטין וכו׳ ומעיטה דבמתן דבשל שמחה דוקא אסור אבל אחר נטיעה:

תורה אור השלם

א) טוֹבִים הַשְּׁנַיִם מִן הָאֶחָד אֲשֶׁר יֵשׁ לָהֶם שָׂכָר טוֹב בַּעֲמָלָם: [קהלת ד, ט]

ב) עַל כֵּן הַיְּהוּדִים הַפְּרָזִים הַיֹּשְׁבִים בְּעָרֵי הַפְּרָזוֹת עֹשִׂים אֶת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אֲדָר שִׂמְחָה וּמִשְׁתֶּה וְיוֹם טוֹב וּמִשְׁלוֹחַ מָנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ: [אסתר ט, יט]

ג) בַּיָּמִים אֲשֶׁר נָחוּ בָהֶם הַיְּהוּדִים מֵאֹיְבֵיהֶם וְהַחֹדֶשׁ אֲשֶׁר נֶהְפַךְ לָהֶם מִיָּגוֹן לְשִׂמְחָה וּמֵאֵבֶל לְיוֹם טוֹב לַעֲשׂוֹת אוֹתָם יְמֵי מִשְׁתֶּה וְשִׂמְחָה וּמִשְׁלוֹחַ מָנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ וּמַתָּנוֹת לָאֶבְיוֹנִים: [אסתר ט, כב]

ד) וְעָרֵי מִבְצַר הַצִּדִּים צֹר וְחַמַּת רַקַּת וְכִנֶּרֶת: [יהושע יט, לה]

ה) וְאִם לֹא יִגָּאֵל עַד מְלֹאת לוֹ שָׁנָה תְמִימָה וְקָם הַבַּיִת אֲשֶׁר בָּעִיר אֲשֶׁר לוֹ חוֹמָה לַצְּמִיתֻת לְקֻנֶּה אֹתוֹ לְדֹרֹתָיו לֹא יֵצֵא בַּיֹּבֵל: [ויקרא כה, ל]

וְאִישׁ כִּי יִמְכֹּר בֵּית מוֹשַׁב עִיר חוֹמָה וְהָיְתָה גְאֻלָּתוֹ עַד תֹּם שְׁנַת מִמְכָּרוֹ יָמִים תִּהְיֶה גְאֻלָּתוֹ: [ויקרא כה, כט]

ו) וּבְתֵי הַחֲצֵרִים אֲשֶׁר אֵין לָהֶם חוֹמָה סָבִיב עַל שְׂדֵה הָאָרֶץ יֵחָשֵׁב גְּאֻלָּה תִּהְיֶה לּוֹ וּבַיֹּבֵל יֵצֵא: [ויקרא כה, לא]

הגהות וציונים

ה) [פירוש מים נובעין וקרים. ערוך ערך קרותה] (גליון): ב) בכמה כת״י נוסף סמקומו, והוא כפ״ב בתוד״ה ובקש (דק״ס): ג) בדפו״י נוסף ולא הודו לו חכמים: ד) צ״ל שאסור (רש״ש ע״י״ש), וכ״ה בכת״י: ה) אלא״ ליתא בכת״י, וכ״ה ישר (דק״ס): ו) צ״ל במגילת תענית יום ארבעה עשר ויום חמשה ול״ג ״ואת״, וכבמגילת תענית הכ״מ שנוסף כאן בגירסתו, וכן משמע בריטב״א ע״י״ש: ז) בכת״י (בגמ׳ וברש״י) אפי׳ תימא רבי בר יומיה הוה הספד וכו׳: ח) [נ״ר הערוך אבורנקי] (גליון), וכ״ה בכת״י: ט) צ״ל דשורא ימא הוא, וכ״ה בכת״י ובכמה דפו״י בגמ׳ וברש״י (דק״ס): י) תיבות ״אשר לו״ ליתא בכת״י ובערוכין, וכן משמע מרש״י דפירשו אקרא המוקדם ״בית מושב עיר חומה״ (ויקרא כה, כט. דק״ס), ועיין רש״ש: יא) בכת״י דאמרי ובדפו״ר דאמר: יב) בכת״י נוסף עירו לא. (תוראה דגם בהג׳ הב״ח צ״ל עירה): יג) בכת״י נוסף ביום שקראו: יד) צ״ל שב״ד גחרין (רש״ש): טו) בכת״י נוסף אלא מחומרא שיש בו יותר משאר תעניות, ודורות ראשונים לא גזרו אלא רק שיהא יום תענית ולא יותר (גליון): טז) אילו הואי החם קבעתיה בעשירי, ודאי ר״י לא היה יכול להכריע כל החכמים לדעתו אלא שהרבה חכמים הסכימו לקובעו בעשירי רק הרבה הסכימו לקובעו בתשיעי וכה״נ איני בכלל אין ב״ד ראשי וכו׳ דיש רשות ביד ב״ד אחר לקבוע הלכה כדברי יחיד כדאיתא בערוכין פ״א משנה ה (גליון), ועיין בילקו״מ ובדרש״ש: יח) נ״א ועוד אי (גליון): יט) בתוס׳ כת״י נוסף תימה והא אמרי׳ (כתובות קג:) הלך אחר רבי לבית שערים ונראה: כ) ועיין רש״ש:

עין משפט נר מצוה

לז א ב מיי׳ פ״ב מהל׳ מגילה הלכה יג סמג עשין ד טור״ח ח״ח סי׳ תרפט סעיף ג:
לח ג שם סעיף ב:
לט ד ה ו שם סעיף ה:
מ ז ח מיי׳ פ״ג מהל׳ תענית הל׳ ט טור״ע ח״ח סי׳ תקעה סעיף ז:
מא ט מיי׳ פ״ג מהל׳ מגילה הלכה לז סמג עשין ד טור״ח ח״ח סי׳ תרפט סעיף ד:
מב י מיי׳ פי״ב מהל׳ שמטה ויובל הל׳ יג:

גליון הש״ס

תוס׳ ד״ה ממעטין ר״ל וכו׳ וחמירי סמ״ב. עיין סמיס דף ל ע״ב ול״ע [ד]:

ליקוטי רש״י

[נדפס בסוף המסכת]

רבינו חננאל

פירושה תגיבה ב״ז תגיבה מאחריך. כלומר כל ימי החג מאחרין מיום לחבירו אבל אם שלמו ימי החג לא דתנן מי שלא חגג (גיטין) בד״ט הראשון של חג חוגג תולך כל הרגל כולו עד י״ט אחרון של חג עבר הרגל כו׳. רב אשי אמר חכי קאמר אפי׳ עצרת דחגיגתה חד יומא הוא אי איקלעי בשבת מאחרין תגיבה למחר כדתנן ומודין שאם חל להיות בשבת שיום שבתו לאחר השבת. וזו המשנה אחרים היא שאומרים אין בין עצרת לעצרת אלא ד׳ ימים ואין הלכה כמותם: רבי נטע נטיעה בפורים אוקימנא דר׳ (יהודה) משיטא ליה דטבריא מוקפת חומה מימות יהושע היא ורבי בר חמיסר הוא ורבי נטע בארבסיר נטע כו׳. ואסיקנא אפי׳ תימא בימיה הספד ותענית קבילו עליהון וכי אסירי הספד ותעניות בולי עלמא כדכתיב במגילת תענית ארבסיר וחמיסר פורא איתן דלא למיספד ואמר רבא לא נצרכא אלא לאסור את של זה בזה פי׳ לאסור לבן כרך בי״ד בהספד ותענית ולבן כפר בט״ו אלו ואלו אסורין בהספד ותענית בב׳ ימים הללו. אבל מלאכה אינו אסור אלא מי שנהגו בני אותו מקום איסור על עצמם כדתניא דברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור למלאכה [אי אתה רשאי להתירן בפניהם] ודב דלטייה להההוא גברא ולא צמה ביתניה מקום שלא נהגו לעשות מלאכה בפורים הוה. איבעית אימא רבי נטיעה של שמחה נטע דתנן עבדו אלו ולא נענו ממעטין במשא ובמתן כו׳ ותנא בנין של שמחה נטיעה של שמחה מכלל שאע״פ שאסור לעשות מלאכה נטיעה של שמחה מותרת לו ה) דהא מן התענית הראשונות שנינו עבדו אלו ולא נענו ב״ד נחדרין ג׳ תעניות אוכלין ושותין מבע״י ואסורין במלאכה כו׳ ללמדך שאע״פ שאסורים במלאכה מן התעניות

חשק שלמה על רבינו חננאל ה) נרלה דל״ל דכנה כתמנות הראשונות וכו׳. ג) דכי רמינו אלו לריכין כאר לכתוב דהיאך תאמר דמתענים בכל בתעוד בתעלמה יהי׳ מוסר מכן על שמחה ול״ע ומי פתחוני כמכ״ן:

מסורת הש"ס עם הוספות

פ) מו"ק דף כט:, ג) [ברכות נז. מיומין יט. מגילה דף כ:. מעהלרין נ:], ג) כתובות קיט:, ד) [כתובות קיט: ע"ש], ה) [נמרון ערך מעמר סמרין במילומי הסנהו שמי מיטמ], ו) [כתובות דף נח.], ז) פסחים מג:, ח) מנחות מד., ט) ב"ק סו:, י) כתובות קיא:, כ) יהושע יט מז.

הגהות הב"ח

(א) נב' מי מודיעני על זאת אמר לו וכו' שכל הטעמ: (ב) שם דמיו מפיו זה מים ברא"ם אלגן: (ג) רש"י ד"ה גליל וברא"ם לפנ: (ד) ד"ה אמגלה וכו' מתוכמתם הס"ל ותמ"ל מ"ם יחזן לפנ: (ה) תוד"ה טראטריות י"מ כמי כל"ל ומ' וקרקסיאות ממקן וכו' מקומות ממוטנות שלום לנמוד וכו' [נממנה יהיה מהמלה מימיו] וטראטריות וקרקסיאות דהכא רוצה לומר כמים נ"ב עיין בתמנת דף קנ. ופ"ק דע"ז דף יז ע"ב:

גליון הש"ם

רש"י ד"ה זממו כו'. שנותנים בחומטה של אנקה. גמנת דף נא ע"ב:

תורה אור השלם

א) וְבוּלֹן לֹא הוֹרִישׁ אֶת יוֹשְׁבֵי קַטְרוֹן וְאֶת יוֹשְׁבֵי נַהֲלֹל וַיֵּשֶׁב הַכְּנַעֲנִי בְּקִרְבּוֹ וַיְהִי לְמַס: [שופטים א, ל]

ב) וְבוּלֻן עַם חֵרֵף נַפְשׁוֹ לָמוּת וְנַפְתָּלִי עַל מְרוֹמֵי שָׂדֶה: [שופטים ה, יח]

ג) עַמִּים הַר יִקְרְאוּ שָׁם זִבְחוּ זִבְחֵי צֶדֶק כִּי שֹׁפַע יַמִּים יִינָקוּ וּשְׂפֻנֵי טְמוּנֵי חוֹל: [דברים לג, יט]

ד) כִּי עֲנַת עֲזוּבָה הִתְרָה וַאֲשַׁכְּלוֹן לְשַׁמָּמָה אַשֻּׁרוּהָ בְּצָהֳרָיִם יָרֻשׁוּהָ וְעֶקְרוֹן תֵּעָקֵר: [צפניה ב, ד]

ה) וְהַסּוֹתִי דָמָיו מִפִּיו וְשִׁקְּצֵי מִבֵּין שִׁנָּיו וְנִשְׁאַר גַּם הוּא לֵאלֹהֵינוּ וְהָיָה כְּאַלֶּף בִּיהוּדָה וְעֶקְרוֹן כְּיְבוּסִי: [זכריה ט, ז]

ו) וַיַּצֵּא גְבוּל בְּנֵי דָן מִהֶם וַיַּעֲלוּ בְּנֵי דָן וַיִּלָּחֲמוּ עִם לֶשֶׁם וַיִּלְכְּדוּ אוֹתָהּ וַיַּכּוּ אוֹתָהּ לְפִי חָרֶב וַיִּרְשׁוּ אוֹתָהּ וַיֵּשְׁבוּ בָהּ וַיִּקְרְאוּ לְלֶשֶׁם דָּן כְּשֵׁם דָּן אֲבִיהֶם: [יהושע יט, מז]

ז) כֹּה אָמַר יְיָ אֲשֶׁר אָמְרָה צֹר עַל יְרוּשָׁלִַם הֶאָח נִשְׁבְּרָה דַּלְתוֹת הָעַמִּים נֻסַּבָּה אֵלַי אִמְּלְאָה הֶחֳרָבָה: [יחזקאל כו, ב]

ח) וַיֹּאמֶר יְיָ לְהּ שְׁנֵי גוֹיִם בְּבִטְנֵךְ וּשְׁנֵי לְאֻמִּים מִמֵּעַיִךְ יִפְרֵדוּ וּלְאֹם מִלְּאֹם יֶאֱמָץ וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר: [בראשית כה, כג] ט) יַחֵן רָשָׁע כִּי לָמַד צֶדֶק בְּאֶרֶץ נְכֹחוֹת יְעַוֵּל וּבַל יִרְאֶה גֵּאוּת יְיָ: [ישעיה כו, י] י) אֵל תִּתֵּן יְיָ מַאֲוַיֵּי רָשָׁע זְמָמוֹ אַל תָּפֵק יָרוּמוּ סֶלָה: [תהלים קמ, ט]

הגהות וציונים

פ) [עיין פרש"י, ובערוך ערך שורד פי' אוהבי תלמידי חכמים ישובי בבית המדרש של סבריא ופי' הערוך מבואר על פי מה דאמר הש"ס בחולין קלג ע"א אין שריד אלא ת"ח שנאמר ובשרידים אשר ה' קורא] (גליון): ב) צ"ל וכי (כת"י): ג) [צ"ל רבא] (גליון) וכ"ה בכת"י ובכל הדפו"י, ועיין מהרש"א, טו"א, רש"ש, שפ"א (בתורה"ה הוא רבי) ומנחת יהודה: ד) [צ"ל רבה] (גליון), (ועי' טו"א ובדק"ס): ה) בע"י נוסף ונו': ו) בכת"י ובע"י ותני: ז) בכת"י נוסף שוה פרוטה. (וב"מ ברש"י [ד"ה שם] ובתוס'): ח) בכת"י ובע"י נוסף הוא הוא ליה ציפורי דצדיפא טובא (ותיבת "מילתא" ליתא): ט) [צ"ל צור כך הגי' בע"י, ובערוך ערך אחד גריס שד פי' מגדל ששורטים בו לפנים שדים פ"א מגדל שהוא מרחזק בשד] (גליון): י) צ"ל ועקרון (יעב"ץ): כ) בכת"י הד"א הנוסח שם הוא כל המוציאו לחלוון ולכל אלה ימלם בלא דמים ותיבות "אינו מצליח" ליתא, והד"א עם ד"ה מי מודיעני והמשך פי' השאלה הוא. וכנייז ברש"י שבע"י (ועי' מהרש"א): ל) ברש"י שבע"י לבלום: מ) צ"ל בירושלים (רש"ש): נ) תיבות "רשע זה" נראה מיותר, וברש"י שבע"י ליתא: ס) כ"ה בכת"י ובע"י (והוא כינוי של גוגאי, עי' ע"ז מו ע"א, דק"ס):

ליקוטי רש"י

בינרת. שם מדינה אלהן יסרלאל גינוסר. פירוש גינוסר מתוקן מאד [פסחים ח:]. אלהן יס בינרת ומיתוקה מתוקן [ערובין ל:]. ששך. בגל בגי דלפ"ת כ"ש [ויקרא נא, נח]. כי נח נפשיה דרבי זירא וכו'. כמי אילת היס מכבל ומא גולת וגבל בגלגן יסרלאל ומיהו דקאמר אלהן בגינר הרס ואילה אלהן לכי גדולה שקטנותה ולהכמי קמי ליס כמי אילת ורב אילת. אוי נא לה אמרה רקת. יכולה לומר כן לקח מיל מגרמ"ל [מר"ק כח:]. ארץ שנער. בגל וכו' לכן נקראת שנער שנעקרו שם כל מתי מקול [ס"מ מימי מקול] [בראשית י, יח]. שמים. של שמני יסרלאל [דברים לג, יס]. חלוון. מולגת מילת מן היס אמר לשמעים שנה ולומנין מימו מכלת ולהמלה מיגו נגלה כגל הכל אלה אלון אמר ואמר שהגמנים יהיו ממגלה כולו אלוון ונגלה לגוגי אמילי אלון (לשמון) מגמילין כולן [סנהדרין

ואישתבח כוותי גרסי': רקתא דנהרא. שפת הנהר נגד המן הנהר לף ליפורי יושבת ברקת הנהר: כי שביב אינש חבא. כשמת אלה גדול בגבל: ספרי ליה התם. בגבריא: ששך. בגל בחילוף ג"ת ב"ש: ושם לו ברקת. יגא לו שם בגבריא: וכי מסכי ארון. של מת מבגל לקוברו בגבריא: אמרו חבי. הספלנין קוירין בשווקים בלשון הזה שיגאו לקבלת המת: אוהבי שרידים. אוהבי ישראל: יושבי רקת צאו וקבלו הרוגי עמק. מתי בגל הבעמוקה: ר' דרא עלה מבגל לארץ ישראל ומת שם בגבריא: [ארץ צבי. מרק] ישראל: גדולה שטובה ראייתה. שהיו שם גנות ופרלסים:

דכל הנוטל (פרוטה) ממך בלא דמים אין מזשל. דכמיב שם יזכמו זמי לדק וגזל לא מהמי בגבה:

טראטריות (ה) וקרקסיאות. י"מ בתי עטדת מוכמים ומכנה אומן טרטאר לשון מרפה וקרקסיאות רוצה לומר בית הכסא בלשון ערב וקשה לומר שאומן מקומות ממוגפות יכול לגמוד שם תורה אלא ולפי לשמעתה יהא בתהיה בימינו ורוצה לומר בתים שמתאקפים שם לוועד של עובדי עטדת מוכמים

ואישתבח כוותי חמת זו טבריא ולמה נקרא שמה חמת על שום חמי טבריא רקת זו ציפורי ולמה נקרא שמה רקת משום דמידלייא ברקתא דנהרא כינרת זו גינוסר ולמה נקרא שמה כינרת דמתיקי פירא כקלא דכינרי אמר רבא מי איכא למאן דאמר רקת לאו טבריא היא והא כי שביב אינש הכא התם ספרי ליה הכי גדול הוא בששך ושם לו ברקת וכי מסכי ארונא להתם ספרי ליה הכי אוהבי[פ] שרידים יושבי רקת צאו וקבלו הרוגי עומק[פ] כי[פ] נח נפשיה דרבי זירא פתח עליה ההוא ספרנא ארץ שנער הרה וילדה ארץ צבי גידלה שעשועיה אוי נא לה אמרה רקת כי אבדה כלי חמדתה אלא אמר (רבה[ג]) חמת זו חמי גדר רקת זו טבריא כינרת זו גינוסר ולמה נקרא שמה רקת[ד] שאפילו ריקנין שבה מלאין מצות כרמון רבי ירמיה אמר רקת שמה ולמה נקרא שמה טבריא שושבת בטבורה של ארץ ישראל (רבא[ה]) אמר רקת שמה ולמה נקרא שמה טבריא שטובה ראייתה אמר זעירא קטרון זו ציפורי ולמה נקרא שמה ציפורי שושבת בראש ההר בצפור וקטרון ציפורי היא והא קטרון בחלקו של זבולון הואי דכתיב[א] זבולון לא הוריש את יושבי קטרון ואת יושבי נהלול חבולון מתרעם על מדותיו הוה שנאמר[ב] זבולון עם חרף נפשו למות מה טעם משום דנפתלי על מרומי שדה אמר זבולון לפני הקב"ה רבונו של עולם לאחיי נתת להם שדות וכרמים ולי נתת הרים וגבעות לאחיי נתת להם ארצות ולי נתת ימים ונהרות אמר לו כולן צריכין לך ע"י חלזון שנאמר[ג] עמים הר יקראו[מ] ושפוני טמוני חול תני[ד] רב יוסף שפוני זה חלזון טמוני זו טרית חול זו זכוכית לבנה אמר לפניו רבונו של עולם מי מודיעני[פ] אמר לו[ו] שם יזבחו זבחי צדק סימן זה יהא לך כל הנוטל ממך[ז] בלא דמים אינו מועיל בפרקמטיא שלו כלום ואי סלקא דעתך קטרון זו ציפורי אמאי מתרעם על מדותיו והא הויא[ח] ציפורי מילתא דעדיפא טובא וכי תימא דלית בה זבת חלב ודבש והאמר ריש לקיש לדידי[ט] חזי לי זבת חלב ודבש דציפורי והויא ששה עשר מיל על ששה עשר מיל וכ"ת דלא נפישא דידיה כדאהוה[י] והאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן לדידי חזי לי זבת חלב ודבש דכל ארעא דישראל והויא כמבי כובי עד אקרא דתולבקני עשרין ותרתין פרסי אורכא ופותיא שיתא פרסי אפ"ה שדות וכרמים עדיפא ליה דיקא נמי דכתיב[כ] ונפתלי על מרומי שדה ש"מ אמר רבי אבהו[ל] ועקרון תעקר זו קסרי בת אדום שהיא יושבת בין החולות והיא היתה יתד תקועה לישראל בימי יוונים וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום היו קורין אותה אחידת מגדל שיר[מ] אמר רבי יוסי בר חנינא מאי דכתיב[נ] והסירותי דמיו מפיו ושקוציו מבין שיניו ונשאר גם הוא לאלהינו והסירותי דמיו מפיו זה בית[ס] במיא שלהן ושקוציו מבין שיניו זה בית גליא שלהן ונשאר גם הוא לאלהינו אלו בתי בנסיות ובתי מדרשות שבאדום[ע] והיה כאלוף ביהודה ועקרון כיבוסי אלו[פ] תראטריות וקרקסיות שבאדום שעתידין שרי יהודה ללמד בהן תורה ברבים[צ] אמר רבי יצחק[ק] לשם זו פמיים[ר] עקרון[ש] תעקר זו קסרי בת אדום שהיא היתה מטרופולין של מלכים איכא דאמרי דמרבי בה מלכי ואיכא דאמרי דמוקמי מינה מלכי קסרי וירושלים אם יאמר לך אדם חרבו שתיהן אל תאמן ישבו שתיהן אל תאמן חרבה קסרי וישבה ירושלים חרבה ירושלים וישבה קסרי תאמן שנאמר[ת] אמלאה החרבה[א] אם מליאה זו חרבה זו אם מליאה זו חרבה זו רב נחמן בר יצחק אמר מהכא[ב] ולאום מלאום יאמץ ואמר רבי יצחק מאי דכתיב[ג] יוחן רשע בל למד צדק אמר יצחק לפני הקב"ה רבש"ע יוחן עשו אמר לו רשע הוא אמר לו בל למד צדק אמר לו[ד] בארץ נכוחות יעול אמר לו אם כן בל יראה גאות ה' ואמר רבי יצחק מאי דכתיב[ה] אל תתן ה' מאויי רשע זממו אל תפק ירומו סלה אמר יעקב לפני הקב"ה רבונו של עולם אל תתן לעשו הרשע תאות לבו זממו אל תפק זו גרממיא

תפק. אל מולימו מנתיריו. זמם כמין טבעת ברזל • שנותנין בחוטמה של נחקה ונמשכת ט ומתוך מחקה מיגה משתמרת מי אם ט: גרממיא

צא.]. לנמוד המלכה בדמנו והוא כמין זג קטן ומולא אחת לשמעים שהם [שבת ערי]. עולה מן המלך לשיר שמיו עולה אלא אמת לנ' שנה למיי יקלין [בהגהות מה. ועי"ש בהה"ש]. מרדית. מין דגים קטנים מלוסים [ע"ז לה: ועי' רש"י ורש"ן בדרים נא:]. זבת חלב ודבש. אלגן זב מן המוגס והלבנן זב מן המתמרים ומן המתאים [שמות יג, ה]. כמבי כובי עד אקרא דתולבקני. כמתלרף כל המקומות ישתמר לך [בהגהות קיב:]. והסירותי דמיו מפיו. של עשו אלו מים מימה שלהם שהיו שוקעים שם דמי זמתיהם [זכריה ט, ז]. בית גליא. [גלי] לשון גולה [ע"ז מו.]. והיה כאלוף. לשון אלוף ולמוד. ועקרון. תעקר לקרקעל [נכריה שם]. תראטריות וקרקסיות. מיגי פלגיו מן שהם נאמרים לשעבד קנ. ועי' בתוס' בשם). פמיים. שילדן עובד ממנו כלומרל בגבהות (עה.) [ילדן] יולדן ממעגרת פמיים ומפקן הסם שפיר [מהדרין צח.]. אמלאה החרבה. אמלגלה אלי מן המיר לירושלים הסרבה לא נמלגלה לוד אלא מחוברת של ירושלים [בראשית כה, כג]. כשעבד גבוד יעקב אלגן אלין מלכות מגיסם מתקיים יחד [פסחים שם]. בארץ נכוחות. ירושלים ומת המקדש. יעול. לשלול ולבא ולהשמיד [שעיה מו, ק]. מאויי רשע. המגלן הרשע. זממו אל תפק. מהמגמו אל תגליח. ירומו סלה. כי יתגאו אלה ולהמיט מירמו ומנו לשון לבן הזומם לאם פי המגל ולשון המגנה הוא. אל תפק. אל תולה מלמיי [בהגהות קפ, ס].

הא לענין סדר פרשיות זה וזה שוין. שאם קראו המרבע פרשיות במולה: לאוקמי גירסא. שלא תשמכם ממנו: מייעתא דשמיא. ויש יגע ומצא מולא: יחילו. יעליזו ודומה לו על כן לא יחיל טוטי גרמיא. שם מלכות ויש מאלהים: מרובני. דוכסים: יגעתי. גרמיא[א] של אדום ואמר[ב] רבי חמא בר חנינא תלת מאה[ג] קטירי תגא איכא בגרמיא של אדום ותלת מאה ושיתין וחמשה מרחבי איכא ברומי ובכל יומא נפקי הני לאפי הני ומקטיל חד מינייהו[ד] ומיטרדי לאוקמי מלכא[ה] ואמר ר' יצחק אם יאמר לך אדם יגעתי ולא מצאתי אל תאמן לא יגעתי ומצאתי אל תאמן יגעתי ומצאתי תאמן הני מילי בדברי תורה אבל במשא ומתן סייעתא הוא מן שמיא ולדברי תורה לא אמרן אלא לחדודי אבל לאוקמי גירסא סייעתא מן שמיא היא ואמר רבי יצחק[ו] אם ראית רשע שהשעה משחקת לו אל תתגרה בו שנא' אל תתחר במרעים ולא עוד אלא שדרכיו מצליחין שנא'[ז] יחילו דרכיו בכל עת ולא עוד אלא-שזוכה בדין שנאמר[ח] מרום משפטיך מנגדו ולא עוד אלא שרואה בשונאיו שנאמר[ט] כל צורריו יפיח בהם איני והאמר ר' יוחנן משום ר"ש בן יוחי מותר להתגרות ברשעים בעולם הזה שנא'[י] עוזבי תורה יהללו רשע ושומרי תורה יתגרו בם ותניא[יא] ר' דוסתאי בר מתון אמר מותר להתגרות ברשעים בעולם הזה[יב] ואם לחשך אדם לומר אל תתחר במרעים ואל תקנא בעושי עולה מי שלבו נוקפו אומר כן אלא אל תתחר במרעים להיות כמרעים ואל תקנא בעושי עולה להיות כעושי עולה ואומר[יג] אל יקנא לבך בחטאים וגו' לא קשיא הא במילי דידיה הא במילי דשמיא ואיבעית אימא הא והא במילי דידיה ולא קשיא הא בצדיק גמור הא בצדיק שאינו גמור דאמר רב הונא[יד] מאי דכתיב[טו] למה תביט בוגדים תחריש בבלע רשע צדיק ממנו צדיק ממנו בולע צדיק גמור אינו בולע ואי בעית אימא שעה משחקת לו שאני: אמר עולא איטליא של יון זה כרך גדול של רומי והויא תלת מאה פרסה על תלת מאה פרסה ויש בה שס"ה שווקים כמנין ימות החמה וקטן שבכולם של מוכרי עופות והויא ששה עשר מיל על ששה עשר מיל ומלך סועד בכל יום באחד מהן והדר בה אע"פ שאינו נולד בה נוטל פרס מבית המלך והנולד בה אע"פ שאינו דר בה נוטל פרס מבית המלך ושלשת אלפים בני בני יש בו וחמש[טז] מאות חלונות מעלין עשן חוץ לחומה צדו אחד ים וצדו אחד הרים וגבעות צדו אחד מחיצה של ברזל וצדו אחד חולסית ומצולה: **מתני'** *קראו את המגילה באדר הראשון ונתעברה השנה קורין אותה באדר שני[יז] אין בין אדר הראשון לאדר השני אלא קריאת המגילה ומתנות לאביונים: **גמ'** הא לענין סדר פרשיות זה וזה שוין מני מתני' לא תנא קמא ולא ר' אליעזר ברבי יוסי ולא רשב"ג דתניא[יח] קראו את המגילה באדר הראשון ונתעברה השנה קורין אותה באדר השני[יט] שכל מצות שנוהגות בשני נוהגות בראשון חוץ ממקרא מגילה ר"א ברבי יוסי אומר אין קורין אותה באדר השני שכל מצות שנוהגות בשני אין נוהגות בראשון רשב"ג אומר משום רבי יוסי אף קורין אותה באדר השני[כ] שכל מצות שנוהגות בשני אין נוהגות בראשון ושוין בהספד ובתענית שאסורין בזה ובזה ר"ש בן גמליאל היינו תנא קמא[כא] אמר רב פפא סדר פרשיות איכא ביניייהו דתנא קמא סבר לכתחילה בשני ואי עבוד בראשון עבוד בר ממקרא מגילה דאף על גב דקרו בראשון קרו בשני ורבי אליעזר ברבי יוסי סבר אפילו לכתחילה בראשון ורבן שמעון בן גמליאל סבר אפילו סדר פרשיות אי קרו בראשון קרו בשני מני אי תנא קמא קשיא מתנות אי רבי אליעזר ברבי יוסי קשיא נמי מקרא מגילה אי רשב"ג קשיא סדר פרשיות לעולם ת"ק ותנא מקרא מגילה והוא הדין מתנות לאביונים[כב] דהא בהא תליא ואב"א לעולם רשב"ג היא ומתני' חסורי מיחסרא[כג] והכי קתני[כד] אין בין ארבעה עשר שבאדר הראשון ל"ד שבאדר השני אלא מקרא מגילה ומתנות הא לענין הספד ותענית זה וזה שוין ואילו סדר פרשיות לא מיידי אמר רבי חייא בר אבין אמר רבי יוחנן הלכתא כרבן שמעון בן גמליאל שאמר משום רבי יוסי אמר רבי יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו[כה] בכל שנה ושנה רבי אליעזר ברבי יוסי סבר בכל שנה ושנה מה כל שנה ושנה אדר הסמוך לשבט אף כאן אדר הסמוך לשבט ורשב"ג סבר בכל שנה ושנה מה כל שנה ושנה אדר הסמוך לניסן אף כאן אדר הסמוך לניסן בשלמא רבי אליעזר ברבי יוסי מסתבר טעמא[כו] דאין מעבירין על המצות אלא רשב"ג מ"ט אמר רבי טבי טעמא דרבי שמעון בן גמליאל מסמך גאולה לגאולה עדיף רבי אלעזר אמר טעמא דר' שמעון ב"ג מהכא דכתיב[כז] לקיים את אגרת הפורים הזאת השנית ואיצטריך למיכתב השנית

[א] גרמיא. שם מלכות וכיון מאלהים: מרובני. דוכסים: יגעתי. [ב] אמר. שם אומר: [ג] תלת מאה. שלא תשמכם ממנו: מייעתא דשמיא. [ד] חד מינייהו. שלא תשמכם ממנו: יחילו. יעליזו ודומה לו על כן לא יחיל טוטי [ה] לאוקמי מלכא. מסולקין הם ממנו: יפיח בהם. [ו] יצחק. מגמלא הן טוטליס: מי שלבו נוקפו. הילא מן העבירות שבידו אומר כן: אל תתחר. אינו לשון גירוי אלא שלא תתחר במעשיו כתו ואין מתחרה את הסוסים (ירמיה יב) לומר שאינו רץ כמותו[ז]: ואומר אל יקנא לבך בחטאים כי אם ביראת ה' כל היום. על כרחך אין קנאה זו לשון גירוי אלמה אלא אחיזת מעשיו מדכתיב בסיפא כי אם ביראת ה' כל היום: איטליא של יון. כרך גדול שגדל בגמל עון מנשה שבעשה שהכעיס אלה בהיכל ירד גבריאל ונטע קנה בים[ח] וגדל עליו אילנה גדולה ונעשה לשם איטליא של יון. מאי אלישה (יחזקאל מ) מתרגמינן מגנות איטליא: שווקים. מוכות: פרס. מזון: חלונות שמעלים מהן עשן חוץ לחומה. שהן גבוהים מן המומה ומין מעשנין את המומה וזהו מחיצות: חולסית. מקום אמיצים לקוים: **מתני'** אלא מקרא מגילה. לומר[ט] שאם עשאו בראשון לא יצא: **גמ'** סדר פרשיות. פרשת שקלים וחכול ופרה והמודע דמקן במתניתין דבני העיר[י] דתנגין באדר: זה וזה שוין. שאם קראם בראשון אין לריך לחזור ולקרות בשני: שאסורין בזה ובזה. מיום אלרגנה עשר וחמשה עשר שבשניהן: **ואמר רב פפא** גרסינן: ורבן שמעון בן גמליאל כו'. דהא כל מלות קאמר: מתניתין[יא] הכי קתני. ולא אילי בסדר פרשיות אלא: אין מעבירין כו'. משמע לרבי אלקדיש לעשות דבסי מגיע במכילתא[יב] ושמרתם את המלות אם בתא מלוה לידך אל תתמלנה: גאולה לגאולה. פוריס לפסח: השנית. מחודש השני: לנסוף

גרמא[א] של אדום ואמר[ב] רבי חמא בר חנינא תלת מאה[ג] קטירי תגא איכא בגרמא של אדום ותלת מאה ושיתין וחמשה מרחבי איכא ברומי ובכל יומא נפקי הני לאפי הני ומקטיל חד מינייהו[ד] ומיטרדי לאוקמי מלכא[ה] ואמר ר' יצחק אם יאמר לך אדם יגעתי ולא מצאתי אל תאמן לא יגעתי ומצאתי אל תאמן יגעתי ומצאתי תאמן הני מילי בדברי תורה אבל במשא ומתן סייעתא הוא מן שמיא ולדברי תורה לא אמרן אלא לחדודי אבל לאוקמי גירסא סייעתא מן שמיא היא ואמר רבי יצחק[ו] אם ראית רשע שהשעה משחקת לו אל תתגרה בו שנא'[ז] אל תתחר במרעים ולא עוד אלא שדרכיו מצליחין שנא'[ח] יחילו דרכיו בכל עת ולא עוד אלא-שזוכה בדין שנאמר[ט] מרום משפטיך מנגדו ולא עוד אלא שרואה בשונאיו שנאמר[י] כל צורריו יפיח בהם איני והאמר ר' יוחנן משום ר"ש בן יוחי מותר להתגרות ברשעים בעולם הזה שנא'[יא] עוזבי תורה יהללו רשע ושומרי תורה יתגרו בם ותניא[יב] ר' דוסתאי בר מתון אמר מותר להתגרות ברשעים בעולם הזה[יג] ואם לחשך אדם לומר אל תתחר במרעים ואל תקנא בעושי עולה מי שלבו נוקפו אומר כן אלא אל תתחר במרעים להיות כמרעים ואל תקנא בעושי עולה להיות כעושי עולה ואומר[יד] אל יקנא לבך בחטאים וגו' לא קשיא הא במילי דידיה הא במילי דשמיא ואיבעית אימא הא והא במילי דידיה ולא קשיא הא בצדיק גמור הא בצדיק שאינו גמור דאמר רב הונא[טו] מאי דכתיב[טז] למה תביט בוגדים תחריש בבלע רשע צדיק ממנו צדיק ממנו בולע צדיק גמור אינו בולע ואי בעית אימא שעה משחקת לו שאני: אמר עולא איטליא של יון זה כרך גדול של רומי והויא תלת מאה פרסה על תלת מאה פרסה ויש בה שס"ה שווקים כמנין ימות החמה וקטן שבכולם של מוכרי עופות והויא ששה עשר מיל על ששה עשר מיל ומלך סועד בכל יום באחד מהן והדר בה אע"פ שאינו נולד בה נוטל פרס מבית המלך והנולד בה אע"פ שאינו דר בה נוטל פרס מבית המלך ושלשת אלפים בני בני יש בו וחמש[יז] מאות חלונות מעלין עשן חוץ לחומה צדו אחד ים וצדו אחד הרים וגבעות צדו אחד מחיצה של ברזל וצדו אחד חולסית ומצולה: **מתני'** *קראו את המגילה באדר הראשון ונתעברה השנה קורין אותה באדר שני[יח] אין בין אדר הראשון לאדר השני אלא קריאת המגילה ומתנות לאביונים: **גמ'** הא לענין סדר פרשיות זה וזה שוין מני מתני' לא תנא קמא ולא ר' אליעזר ברבי יוסי ולא רשב"ג דתניא[יט] קראו את המגילה באדר הראשון ונתעברה השנה קורין אותה באדר השני[כ] שכל מצות שנוהגות בשני נוהגות בראשון חוץ ממקרא מגילה ר"א ברבי יוסי אומר אין קורין אותה באדר השני שכל מצות שנוהגות בשני אין נוהגות בראשון רשב"ג אומר משום רבי יוסי אף קורין אותה באדר השני[כא] שכל מצות שנוהגות בשני אין נוהגות בראשון ושוין בהספד ובתענית שאסורין בזה ובזה ר"ש בן גמליאל היינו תנא קמא[כב] אמר רב פפא סדר פרשיות איכא ביניייהו דתנא קמא סבר לכתחילה בשני ואי עבוד בראשון עבוד בר ממקרא מגילה דאף על גב דקרו בראשון קרו בשני ורבי אליעזר ברבי יוסי סבר אפילו לכתחילה בראשון ורבן שמעון בן גמליאל סבר אפילו סדר פרשיות אי קרו בראשון קרו בשני מני אי תנא קמא קשיא מתנות אי רבי אליעזר ברבי יוסי קשיא נמי מקרא מגילה אי רשב"ג קשיא סדר פרשיות לעולם ת"ק ותנא מקרא מגילה והוא הדין מתנות לאביונים[כג] דהא בהא תליא ואב"א לעולם רשב"ג היא ומתני' חסורי מיחסרא[כד] והכי קתני[כה] אין בין ארבעה עשר שבאדר הראשון ל"ד שבאדר השני אלא מקרא מגילה ומתנות הא לענין הספד ותענית זה וזה שוין ואילו סדר פרשיות לא מיידי אמר רבי חייא בר אבין אמר רבי יוחנן הלכתא כרבן שמעון בן גמליאל שאמר משום רבי יוסי אמר רבי יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו[כו] בכל שנה ושנה רבי אליעזר ברבי יוסי סבר בכל שנה ושנה מה כל שנה ושנה אדר הסמוך לשבט אף כאן אדר הסמוך לשבט ורשב"ג סבר בכל שנה ושנה מה כל שנה ושנה אדר הסמוך לניסן אף כאן אדר הסמוך לניסן בשלמא רבי אליעזר ברבי יוסי מסתבר טעמא[כז] דאין מעבירין על המצות אלא רשב"ג מ"ט אמר רבי טבי טעמא דרבי שמעון בן גמליאל מסמך גאולה לגאולה עדיף רבי אלעזר אמר טעמא דר' שמעון ב"ג מהכא דכתיב[כח] לקיים את אגרת הפורים הזאת השנית ואיצטריך למיכתב השנית

[א] גרמא. [ב] אמר. [ג] תלת מאה. [ד] חד מינייהו. [ה] לאוקמי מלכא. [ו] יצחק. [ז] אל תתחר. [ח] מרום. [ט] כל. [י] יפיח בהם. [יא] עוזבי. [יב] ר' דוסתאי. [יג] אל תקנא. [יד] אל יקנא. [טו] הונא. [טז] למה. [יז] וחמש. [יח] קראו. [יט] קראו. [כ] אף. [כא] אף. [כב] אף. [כג] אף. [כד] אף. [כה] אף. [כו] אף. [כז] אף. [כח] אף.

[

לבסוף קבעוה בו. וחכו חכמים: שלחה להם. כשנה שניה לקובעה עליהם חובה: קבעוני. ליום טוב ולקרייה ליום לי לשם: קנאה את מעורדת עליהם. שיאמרו האומות שאנו שמחים להזכיר מפלגתן: בבר אני כתובה. ושם יהו רואין מה שמלינו להם על ידי

נאמרה לקרות ולא לכתוב. משמע דסבר דמותר לקרותה ע"פ וקשה דהיכי פליג על תחם משנה דלקמן דף ט"ב ח.) (ב) דתני קראה על פה לא יצא ורב נמי הוא דאמר לקמן (דף יט.) שנריך לכותבה ולתופר בגידין ור' יוחנן נמי [אמר] (שם:) דאם קראה (ג) מן הכתובים לא יצא לכן נר' לפר' דהא דקאמר לא ניחנה ליכתב ברוח הקודש[ד] אבל מדרבנן ניתנה ליכתב ולקרות ואכתי קשיא דהא אמרינן בפ' (ד) הממונה במסכת יומא (דף סט.) ממלה אמתר לילה לף אמתר סוף מה אמר סוף הלילה לף אמתר סוף הנסים ופריך והא איכא מנוכה ומשני ניתן ליכתב קאמר ופריך הניתן למתן דאמר ניתן ליכתב אלא למתן דאמר לא ניתן ליכתב מאי איכא למימר (ה) ואין לומר דהא דניתן ליכתב מדרבנן קני כתיבה דאם כן הדרא קושיין לדוכתא דהא איכא מנוכה שנתנה לכתוב מדרבנן במגילת תענית ואיכן הר"ר אלחנן דכתיבה דמגילה מהניא עפי דהא לריכה גידין וסרטוט[ו] וכתה דבריס דלא לריכי במגילת תענית:

לכולהו (ו) איכא פירכא בר מדשמואל. וקשה דלשמואל מי ליכא פירכא דהא רבא גופיה הוא דאמר פרק רבי עקיבא (שבת דף פח. ושם) (מכלן מודעא רבה לאוריתא) שקבלו שנית מימי אחשורוש אלמא דאיכא דאיכא לדלעת קרא לדרשא אחריתא ויש לומר דלא מצינו הא פירכא דהא שפיר שמעינן מינה תרתי ולא דמי הא פירכא לשאר פירכות דאיכא דאמר סברתם לגמרי[ז]:

ורב נחמן אמר מהכא וזכרם לא יסוף מזרעם. דבריהא דקרא לא מזין אלא היהודים שבאותו הדור: דלא

נאמרה ע"פ וקשה דהיכי פליג על תחם משנה דלקמן דף ט"ב ח.) (ב) דתני קראה על פה לא יצא ורב נמי הוא דאמר לקמן (דף יט.) שנריך לכותבה ולתופר בגידין ור' יוחנן נמי [אמר] (שם:) דאם קראה (ג) מן הכתובים לא יצא לכן נר' לפר' דהא דקאמר לא ניתנה ליכתב ברוח הקודש[ד] אבל מדרבנן ניתנה ליכתב ולקרות ואכתי קשיא דהא איכא מנוכה ומשני ניתן ליכתב קאמר ופריך הניתן למתן דאמר ניתן ליכתב אלא למתן דאמר לא ניתן ליכתב מאי איכא למימר (ה) ואין לומר דהא דניתן ליכתב מדרבנן קני כתיבה דאם כן הדרא קושיין לדוכתא דהא איכא מנוכה שנתנה לכתוב מדרבנן במגילת תענית ואיכן הר"ר אלחנן דכתיבה דמגילה מהניא עפי דהא לריכה גידין וסרטוט[ו] וכתה דבריס דלא לריכי במגילת תענית:

לכולהו (ו) איכא פירכא בר מדשמואל. וקשה דלשמואל מי ליכא פירכא דהא רבא גופיה הוא דאמר פרק רבי עקיבא (שבת דף פח. ושם) (מכלן מודעא רבה לאוריתא) שקבלו שנית מימי אחשורוש אלמא דאיכא דאיכא לדלעת קרא לדרשא אחריתא ויש לומר דלא מצינו הא פירכא דהא שפיר שמעינן מינה תרתי ולא דמי הא פירכא לשאר פירכות דאיכא דאמר סברתם לגמרי[ז]:

ורב נחמן אמר מהכא וזכרם לא יסוף מזרעם. דבריהא דקרא לא מזין אלא היהודים שבאותו הדור:

מסורת השס"ם עם הוספות

ב) סוטה ד: עמ"ש מ"ז. ג) [יומא סט:], ג) ריש פרק ג מ"ג עדיות פרק ה מ"ג [ב"ש שיטה מקבצת ועיין מהר"ש], ד) תוספתא ריש פ"ב מ"ו, ה) מכות דף כ:, ו) [מגיגה דף י. וש"נ], ז) לקמן דף יב. ח) יומא סט: מגיגה י. ט) לקמן טז: יט ע"א.

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר רבא הייט דאמרי אינשי: (ב) תוס' ד"ה נאמרה וכו' דפ"ב דתענן קרא וכו': (ג) בא"ד ולא בהגילה הכתובה מן המנויים וכו': (ד) שם פרק א"ל הממונה: (ה) שם מאי איכא למימר מוקים לה ברבי בנימין בר יפת ואין לומר: (ו) ד"ה לכולהו נ"ב עיין פ"ק דמגיגה מתוס' ד"ה דלמא כרי יהודה דף י' ע"א:

ליקוטי רש"י

[נדפס בסוף המסכת]

תרדה אור חשלם

א) הֲלֹא כָתַבְתִּי לְךָ שָׁלִשִׁים בְּמוֹעֲצֹת וְדָעַת: [משלי כב, כ]

ב) וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה כְּתֹב זֹאת זִכָּרוֹן בַּסֵּפֶר וְשִׂים בְּאָזְנֵי יְהוֹשֻׁעַ כִּי מָחֹה אֶמְחֶה אֶת זֵכֶר עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם: [שמות יז, יד]

ג) וַיְדַבֵּר שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מָשָׁל וַיְהִי שִׁירוֹ חֲמִשָּׁה וְאָלֶף: [מלכים א' ה, יב]

ד) אַל תּוֹסֵף עַל דְּבָרָיו פֶּן יוֹכִיחֲךָ וְנִכְזָבְתָּ: [משלי ל, ו]

ה) וַיָּבוֹא הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר לוֹ הַמֶּלֶךְ מַה לַּעֲשׂוֹת בָּאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקָרוֹ וַיֹּאמֶר הָמָן בְּלִבּוֹ לְמִי יַחְפֹּץ הַמֶּלֶךְ לַעֲשׂוֹת יָקָר יוֹתֵר מִמֶּנִּי: [אסתר ו, ו]

ו) וּבְהַגִּיעַ תּוֹר אֶסְתֵּר בַּת אֲבִיחַיִל דֹּד מָרְדֳּכַי אֲשֶׁר לָקַח לוֹ לְבַת לָבוֹא אֶל הַמֶּלֶךְ לֹא בִקְשָׁה דָּבָר כִּי אִם אֶת אֲשֶׁר יֹאמַר הֲגַי סְרִיס הַמֶּלֶךְ שֹׁמֵר הַנָּשִׁים וַתְּהִי אֶסְתֵּר נֹשֵׂאת חֵן בְּעֵינֵי כָּל רֹאֶיהָ: [אסתר ב, טו]

ז) וַיֹּאמֶר הַדָּבָר לְמָרְדֳּכָי וַיַּצֵּד לְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר לַמֶּלֶךְ בְּשֵׁם מָרְדֳּכָי: [אסתר ב, כב]

ח) עֲשֹׂרֶת בְּנֵי הָמָן בֶּן הַמְּדָתָא צֹרֵר הַיְּהוּדִים הָרָגוּ וּבַבִּזָּה לֹא שָׁלְחוּ אֶת יָדָם: [אסתר ט, י]

ט) קִיְּמוּ וְקִבְּלוּ הַיְּהוּדִים עֲלֵיהֶם וְעַל זַרְעָם וְעַל כָּל הַנִּלְוִים עֲלֵיהֶם וְלֹא יַעֲבוֹר לִהְיוֹת עֹשִׂים אֵת שְׁנֵי הַיָּמִים הָאֵלֶּה כִּכְתָבָם וּכְזִמְנָם בְּכָל שָׁנָה וָשָׁנָה: [אסתר ט, כז]

י) וְהַיָּמִים הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים בְּכָל דּוֹר וָדוֹר מִשְׁפָּחָה וּמְדִינָה וָעִיר וְיָמֵי הַפּוּרִים הָאֵלֶּה לֹא יַעַבְרוּ מִתּוֹךְ הַיְּהוּדִים וְזִכְרָם לֹא יָסוּף מִזַּרְעָם: [אסתר ט, כח]

כ) כַּיָּמִים אֲשֶׁר נָחוּ בָהֶם הַיְּהוּדִים מֵאֹיְבֵיהֶם וְהַחֹדֶשׁ אֲשֶׁר נֶהְפַּךְ לָהֶם מִיָּגוֹן לְשִׂמְחָה וּמֵאֵבֶל לְיוֹם טוֹב לַעֲשׂוֹת אוֹתָם יְמֵי מִשְׁתֶּה וְשִׂמְחָה וּמִשְׁלוֹחַ מָנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ וּמַתָּנוֹת לָאֶבְיוֹנִים: [אסתר ט, כב]

עין משפט נר מצוה

מה א מ"י פ"ט מהל' שלר לעת הסמלות הלכה ו:

מו ג מי' פ"ב מהלכות מגילה הלכה מו סמג עשין ד טוש"ע א"ח סימן תלה סעיף ד:

מז ד מי' שם הלכה מו סמג שם טוש"ע א"ח מי' תלה סעיף ה:

רבינו חננאל

השנית ש"מ דבאדר השני: **קנאה את** מעורדת עליהו. כלומר כיון שהיכתב והיקבע לדורות יהיו האומות שומעין הדבר הזה ומתקנאין ואומרים נשלם גמולכם. **שלישים ולא רבעים** פי' לא נתן להיכתב ה) זכרון עמלק פעמים אמור בתורה ויבא עמלק. וקי"ל כר' אלעזר המודעי דאמר כתוב זאת מה שכתוב כאן ובמשנה תורה. זכרון מה שכתוב בנביאים. בספר [מה] שכתוב במגילה: **אסתר מטמא את הידים דברי רשב"י.** פי' כל כתבי הקדש מטמאין את הנוגע בהן כדתנן בסוף מסכת ידים תרגום שבעזרא ושבדניאל מטמאין את הידים ותרגום שכתבו עברית ועברית שכתבו תרגום [וכתב עברי] אין מטמאין את הידים (וכתב עברי) לעולם אין מטמא עד שיכתבנו אשורית על הענר ברוי. אומרים צוקקים קובלים אנחנו עליכם פרושים שאתם אומרים כתבי הקדש מטמאין את הידים וכתבי הידים אינן מטמאין את הידים אמר להם רש"י וכי אין לנו על הפרושים אלא זו בלבד הרי הן אומרים עצמות חמור טהורין ועצמות יוחנן כה"ג טמאין. א"ל לפי חיבתן הן טומאתן שלא יעשה אדם עצמות אביו ואמו תרחדות. אמר להן אף כתבי הקדש לפי חיבתן הן טומאתן כו' כלומר גורו עליהן טומאה שלא יהיו מצויין לגניזתן בכל עת. ומפורש במס' שבת פ"א [ד' י"ד] ובספר מ"ט גורו ביה [טומאה] דאמר רב משרשיא בתחלה היו מצויין אוכלין דתרומה אצל ס"ת אמרי האי קדש והאי קדש כיון דחזר דאתו לידי פסידא שהיו העכברים אוכלים הספרים גורו ביה רבנן [טומאה] ואף אסתר מטמאה את הידים: **ברוח"ק נאמרה** שנא' קיימו וקבלו היהודים (מכלל שיש בה קדושה) קיימו למעלה מה שקבלו עליהם למטה וכל אלו הפסוקים כגון ויאמר המן בלבו וכחצא בו מי מורע מה היה בלבו אלא הקב"ה: **תני רב יוסף ומשלוח מנות איש לרעהו.** ב' מנות לאדם אחד וכתיב מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים ב' מנות לב' בני אדם. **ר' יהודה נשיאה שלח לר' השעיא** ירך של עגל שלישי לבשן וקנקן יין

הגהות וציונים

ה) בכת"י ובע"י הגירסא כתבוני **בספר** (וכ"ה בילקו"ש), וכ"ה ישר מאד (ד"ק"ס): ו) צ"ל **לה** (רש"ש), וכ"ה בכת"י: ז) בכת"י יג ע"ב ושם **אחא רבי יוחנן** (גליון): ח) בכת"י ובר"ש **שבע**"י נוסף **שלחה להם אסתר** וכו': ט) יש להוסיף תיבות **יש מחליפין רבי יוחנן** (רש"ש), וכ"ה בע"י **שבע**": י) צ"ל **ששי לשתי**" (רש"ש), וכ"ה ברש"י **שבע**" **ששי לשתי לר'**: יז) נ"א **חשק שלמה על רבינו חננאל** ה) נלמה דחסר כאן ה"ל וכתוב בעמ"ל ומתוך פסח דמעי כי פעמים אמור מהרה ויבא עמלק חכור אם הוי' ופסח אלמלי מגילת אסתר וכתוב אם אמר הוי' ומה"ל וסה":

ומגזירת (גליון), אך קשה דמה לו לרש"י להזכיר זה, אלא נראה שצ"ל כלפנינו והוא תחילת דבור חדש וקאי על הא דאמרינן בגמ' ומחלוקת בשיר השירים (חשק שלמה, רש"ש), וכ"ה בכת"י ומחלוקת. **דב"ש וב"ה** (ותיבת "והיא" ליתא): **מ)** בכת"י נוסף **שמואל דאמר אינו מטמא את הידים אמר כר' יהושע** דאמר: **מ)** נדצ"ל **מגילה** (באה"מ): **ס)** ג' תיבות אלו ליתא בכת"י וברש"י שבע"י, וכן נראה רש"ל למחוקם (רש"ש ע"י"ש): **ס)** ברש"י שבע"י הנסח לו **אלא ברוח"ק נגלה אליו**: **ג)** יש להוסיף זנו' (שפ"ח), וכ"ה בכת"י: **מ)** צ"ל מנא **ידשי** כ"ה ברש"י ע"י: **ס)** בתוס' הרא"ש **מן התורה**: **ס)** [ועי' תוס' שבת פח ע"א ד"ה אמר רבא כתבו עוד תידון שני וע"ע תוס' שבועות לט ע"א ד"ה קיימו] (גליון):

דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי. [מרוש"מ] אלוהיה זכ"ל בדוכה אמר אלוהים כל הכעסים ברוכים כל היהודים: **אין** בין ה"ש לשבת. לריך לומר הכ"פ אין שום מלאכה אסורה בשבת אלא מה אסורה ליום טוב אלא אוכל נפש בלבד אבל שאר מלוקים יש מיניהן שזה בסקילה וזה בלאו:

כאן במכשירין שאי אפשר לעשות מערב יו"ט. משמע מדלא (ד) פליגי אלא במכשירין מכלל דגוף המאכל שרי לעשות ביום טוב אע"ג דאפשר לעשות מערב יו"ט ומדרבי יהודה נמנע לרבנן דהא לא פליגי עליה אלא במכשירין וא"כ קשיא דאמר בפרק המניע (שבת דף לה. ופס) המוכר והמגבן והמחבן והבורר אלות לבנים [ה] בשבת חייב חטאת הזיל ביו"ט לוקה את הארבעים אע"ג דהוי אוכל נפש ואפי' לרבנן דאמרי אחד זה ואחד זה אין בו אלא משום שבת מ"מ מודו היכא דאיכא אב מלאכה לוקה ויש לומר דהאי אוכל נפש המתקנקל אם עושהו מתחמל מותר לעשות ביו"ט אבל אוכל נפש דעדיף טפי כשהוא עשוי מתחמל כגון ההוא דהמניע אסור לעשותו ביו"ט אבל מכשירין דלא מתקנקל כשנעשו מתחמל בהא ודאי יש לחלק [מן] היכא דאפשר לא אפשר:

חייבי בריתות בכלל היו. פ"ה בכלל ובכרתו הנפשות העושות וקשה דאם כן הוי ליה למימר אחומו בכלל היתה לומר בכלל ובכרתו הנפשות ולא היה לומר דה"פ חייבי כריתות בכלל היו פי' בכלל המלקיות דבכל אחת ואחת יש לאו ולמה יצאת כרת בתחתונו בלא לאו שהרי הכרת לא איצטריך שהרי היתה בכלל ובכרתו אלא ודאי יצאה לדונה בכרת (ה) ומינה נגמר לכל האחרים כדין דבר שהיה בכלל:

אלא

ידע בין ארור המן לברוך מרדכי. [מרוש"מ] אלוהיה זכ"ל בדוכה אמר אלוהים כל הכעסים ברוכים כל היהודים: בין ה"ש לשבת. לריך לומר הכ"פ אין שום מלאכה אסורה בשבת אלא אוכל נפש בלבד אבל שאר מלוקים יש מיניהן שזה בסקילה וזה בלאו:

קיימת בנו רבינו [א] ומשלוח מנות איש לרעהו (ו) [א] ומתנות לאביונים רבה שדר ליה למרי בר מר ביד אביי מלא טסקא [ב] דקשבא ומלי בסא קמחא דאבשונא אמר ליה אביי השתא אמר מרי אי הקלאה מלכא ליהוי דיקולא מצוארייה לא נחית ליה איהו מלא טסקא דזנגבילא ומלא בסא דפלפלתא אריבא אמר אביי השתא אמר מר אנא שדרי ליה חוליא ואיהו שדר לי חורפא אמר אביי כי נפקי מבי מר הוה שבענא כי ממטאי להתם קריבו לי שיתין צעי דשיתין מיני קדירה ואכלי בהו שיתין פלוגי ובישולא בתרייתא הוו קרו ליה צלי קדר ובעאי למיכם צעא אבתרה אמר אביי היינו דאמרי אינשי כפין עניא ולא ידע אי נמי [ג] רווחא לבסימא שכיח אביי בר אבין ור' חנינא בר אבין [ד] מחלפי סעודתיהו להדדי אמר רבא [ה] מיחייב אינש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי רבה ורבי זירא עבדו סעודת פורים בהדי הדדי איבסום קם רבה שחטיה לרבי זירא למחר בעי [ו] רחמי ואחייה לשנה אמר ליה ניתי מר ונעביד סעודת פורים בהדי הדדי אמר ליה [ז] לא בכל שעתא ושעתא מתרחיש ניסא אמר רבא [ח] סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא ידי חובתו מאי טעמא [ט] ימי משתה ושמחה כתיב רב אשי הוה יתיב קמיה (דדב כהנא [י]) גנה ולא אתו רבנן אמר ליה מאי טעמא לא אתו רבנן (כ) דלמא טרידי בסעודת פורים אמר ליה ולא הוה אפשר למיכלה באורתא אמר ליה לא שמיע ליה למר הא דאמר רבא סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא ידי חובתו אמר ליה (אמר רבא הכי [יא]) [אמר ליה אין [יב]] [יג] תנא מניה ארבעין זימנין ודמי ליה כמאן דמנח בכיסיה: **מתני'** [יד] אין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד: **גמ'** הא לענין מכשירי אוכל נפש זה וזה שוין מתניתין דלא כרבי יהודה דתניא [טו] אין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש רבי יהודה מתיר אף מכשירי אוכל נפש [טז] מ"ט דת"ק אמר קרא [יז] הוא [יח] ולא מכשיריו ור' יהודה (אמר [יט]) [כ] לכם [כא] לכם [כב] לכל צורכיכם ואידך נמי הכתיב לכם לכם [כג] ולא לעובדי כוכבים לכם ולא לכלבים ואידך נמי הא כתיב הוא וכתיב לכם [כד] [כה] באן במכשירין שאפשר לעשותן מערב יום טוב כאן במכשירין שאי אפשר לעשותן מערב יום טוב: **מתני'** [כו] אין בין שבת ליום הכפורים אלא שזה זדונו בידי אדם וזה זדונו בכרת: **גמ'** הא לענין תשלומין זה וזה שוין מני מתניתין רבי נחוניא בן הקנה היא דתניא [כז] ר' נחוניא בן הקנה היה עושה את יום הכפורים כשבת לתשלומין מה שבת מתחייב בנפשו ופטור מן התשלומין אף יום הכפורים מתחייב בנפשו ופטור מן התשלומין [כח] תנן התם כל חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן שנאמר [כט] ונקלה אחיך לעיניך כיון שלקה הרי הוא כאחיך דברי רבי חנניה בן גמליאל [ל] אמר ר' יוחנן חלוקין עליו חבירו על ר' חנניה בן גמליאל אמר רבא אמרי בי רב תנינא אין בין יוה"כ לשבת אלא שזה זדונו בידי אדם וזה זדונו בהיכרת ואם איתא אידי ואידי בידי אדם היא אמר רב נחמן [לא] הא מני רבי יצחק היא דאמר מלקות בחייבי כריתות ליכא דתניא [לב] רבי יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו ולמה יצאת כרת באחותו לדונה בכרת ולא במלקות רב אשי אמר אפי' תימא רבנן זה עיקר זדונו בידי אדם וזה עיקר זדונו בהיכרת: מתני'

מניה והכי קאמר מתניתין שבת עיקר חומר זדונו בידי אדם יום הכפורים עיקר חומר זדונו בהיכרת ומיהו אם התרו בו ולקה מיפטר: ממתי'

ה"ג קיימת בנו רבינו ומשלוח מנות. דהא מרי מנות אינה: הדר שלח ליה איהו לא גרסינן ליה הכא [ד]: **בסבא דקשבא.** שק מלא ממרים: **דאבשונא.** שנמייבשו המתוים בתנור בשדרן כרמל וקמח שלהן מתוק לעולם: **א"ל אביי.** לרבה: **השתא אמר מרי.** עכשיו יאמר מרי עליך: **אי הקלאה מלכא ליהוי דיקולא מצואריה לא נחית.** הסל שהיה לגיל להוליך בעודנו בן כפר ומאכיל לבהמתו לא יוריד עמה מרלשון כך אמה נעשית מלך ולשון בפומבדיתא ומיהו שולא לו אלא דברים המגיעין לכל: **חוליא.** מתיקה: **כי נפקי מבי מר.** כשילאתי מבית מדוש רבה לילך לביתי (ג) אלא מרי בר מר היימי שבע: **צעי.** קערות של מיני מאכל: **דאיכסייא לצעא בתראי.** הייתי חפץ לכוס הקערה אחריו. כל אכילה שלא כדרכה נקרא בוסם: **רווחא לבסימא שכיח.** ריוח מלוי לבבו המתוק כמוך המעיים: **מחלפי סעודתיהו.** זה אוכל עם זה בפורים של שנה זו ובשניה קובע חברו עמו [ה]: **לאבסומי.** להשתכר יין: **ואיבסום.** נשתכרו: **נגה ולא אתו רבנן.** אימר ביום ולא באו המלמידים לבית המדרש: **מתני'** אין בין יום טוב לשבת. להיות מותר לבשלה ביום טוב מה שאסור בשבת אבל לענין עושין יש הרבה שזה בסקילה ובכרת וזה בלאו גרידא: **גמ'** זה וזה שוין. אסורין ביום טוב בשבת: **שאפשר.** כגון סכין שנפגם מערב יום טוב: **שאי אפשר.** כגון סכין שנפגמה ביום טוב: **מתני'** בידי אדם. יש בה מיתת ב"ד: **גמ'** אף יום הכפורים מתחייב בנפשו. דאיסור כרת כמיתת בית דין דמי: **ופטורים מלשלם.** אם הדליק גדישו של חבירו ביום הכפורים שאין משלומין אבל מיום מיתה שנאמר ולא יהיה אסון ענש יענש (שמות כא) הא אם יהיה אסון לא יענש [ו]: **כל חייבי בריתות שלקו.** שהתרו בהן עדים על לאו שעמו כרת ולקו בגמר דין: **נפטרו מידי כריתתן.** שוב אין בית דין של מעלה נפרעין: **תנינא.** לתלקין: **ואם איתא.** דנפטרו: **אידי ואידי בידי אדם הוא.** אף ביום הכפורים יש מלקות על לאו שבו ומיד דין פורעין אותו מכרת: **אמר רב נחמן.** לעולם אינו מלוקין עליו תחילה דלקמני דאין זדונו בידי אדם: **הא מני ר' יצחק היא.** דאמר בתמצית מכות דאין מלקין אלא המיתן לאחרת כרת אפילו התרו בו למלקות ויליף טעמיה מהאי קרא: **כל חייבי בריתות.** עריות היו בכלל ובכרתו הנפשות העושות וגו' שכתוב בפרשת עריות (ויקרא יח): **למה יצאת כרת באחותו.** דכתיב בקדושים תהיו [ז] ואם כי יקח את אחותו וגו': **לדונה בכרת ולא במלקות.** אם התרו בהן. ואף על גב דנדה נמי נשית באותה פרשה לדבר שנתחדש בה נשית להתרלה [ח]: **אפילו תימא רבנן היא.** דאמרי [ט] מלקות אבל כרת ואפילו הכא [י] ליכא למילף מינה שחלוקין על רבי יצחק: **אמר רב נחמן.** הא מני רבי יצחק היא דאמר מלקות בחייבי כריתות ליכא דתניא [יא] רבי יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו ולמה יצאת כרת באחותו לדונה בכרת ולא במלקות: **רב אשי אמר אפי' תימא רבנן.** אפילו אם אמר רבי יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו ולמה יצאת כרת באחותו לדונה בכרת ולא במלקות: **זה עיקר זדונו בידי אדם.** אם אמר רבי יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו ולמה יצאת כרת באחותו לדונה בכרת ולא במלקות: **וזה עיקר זדונו בהיכרת.** אם אמר רבי יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו ולמה יצאת כרת באחותו לדונה בכרת ולא במלקות: **מתני'** אין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד. פי' בשבת אסור ביום טוב מותר. שנאמר אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם כגון אפייה ובישול וכיוצא בהן אבל מכשירי אוכל נפש כגון להוציא אש מן האבנים לבשל וכגון חקק סכין לשחוט בה וכיוצא בהן זה וזה שוין בשם שאסור בשבת כך אסור ביו"ט: **גמ'** מתניתין דלא כר' יהודה. דתניא אין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד שנא' אך אשר יאכל לכל נפש ר' ואחי דכתיב לכם לכם ולא לכלבים לכם ולא לעובדי כוכבים ר' יהודה מחיר אף במכשירי אוכל נפש שאי אפשר לעשותן מערב יו"ט שנא' לכם לכל צרכיכם. וגרסי' בפרק משילין פירות [ט] דאוקמה רב פפא להא דתנן אין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד ביו"ט היא: דרשלמי אין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש והא איכא חייבין סקילה וכרת בשבת ואין סקילה ולא כרת ביו"ט. מכות ביום טוב ואין מכות בשבת. ואין תימא באוכל נפש מתני' היא והא תנינן משילין פירות דרך אורחה ביו"ט אבל לא בשבת. ב) א"ר יוסי והוא שמל. להדליק נר של בטלה ביו"ט אמר משמיה דר' יוחנן לא תניר ולא תאסור: [מתני'] אין בין יוה"כ לשבת אלא ששבת חייבו סקילה בידי אדם ויוה"כ המחללו בחדון חייב כרת בידי שמים: [גמ'] הא לענין תשלומין זה וזה שוין שאין חייב בתשלומין דקס ליה בדרבה מיניה. מני מתני' רבי נחוניא בן הקנה שפוטר מן התשלומין בזה ובזה. דתניא ר' (יהודה) [נחוניא] בן הקנה היה עושה את יוה"כ כשבת לתשלומין כו'. תנן התם כל חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן דברי רבי חנניא בן גמליאל. א"ר יוחנן חלוקין עליו חבריו על רבי חנניא בן גמליאל ואומרים אע"פ שלקו לא נפטרו אמרי בי רב תנינא שחולקין עליו חבריו דתנן אין בין שבת ליוה"כ אלא ששבת זדונו בידי אדם ויוה"כ זדונו בכרת ואם המלקות פוטרתו נמצא גם זה זדונו בידי אדם. **ואוקמה רב נחמן בר יצחק** כרבי יצחק דתני ונברתה הנפשות וגו' גם אחותו בכלל כל חייבי כריתות היא ולמה יצאת כרת באחותו לדונה בכרת ולא במלקות: מתני'

חשק שלמה על רבינו חננאל ט) גי' רש"י כלן סיס כמו דאיתא בירושלמי בפירקין בפוף אלמה ר' ויקבל וכן פי' גיקשא כמל מנגרת המתור מלן בגמי' מה ג' כלל ד' מ"ג פ"ג. ב) מסר מלן ר"ל מ"ב. ג) ביהשלמי טוד מן מה שוחקין פלי המוסים למילה מ"ש אבל לא בכמנא פ"ר יוסי והוא שמל וכו':

עין משפט

נר מצוה

מה א מי' פ"ב מהל' מגילה הלכה טו סמג עמ"ן ל עוה"ע פ"ם סימן מלוה סמיף ד:
מב ב מי' שם מוש"ע שם סמיף ג:
נ ג מי' שם הלכה יד מוש"ע שם סמיף ה:
נא ד ה ו מי' פ"ל מהלכות יו"ע הלכה ל ת סמג לאוין ע"ה מוש"ע פ"ם סימן תלה סמיף ה:
נב ז מי' פ"ל מהלכות שביתת עשור הלכה כ סמג לאוין מוש"ע פ"ם סי' תריז סמיף ג:
נג ח מי' פי"ז מהלכות מגילה הלכה ז סמג לאוין קלט:

רבינו חננאל

שלח ליה קיימת בנו רבינו ט) ומתנות לאביונים כלומר נתינת אביונים נתת לי מנה אחת והיא הדיך חזר שלח לו עגל וג' קנקני יין כו'. **בסימא** פי' שיכור: אמר רבא סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא מ"ש ימי משתה ושמחה כתיב. שיתין צעי פי' קערות במיני מטעמים: מתני' אין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד. פי' בשבת אסור ביום טוב מותר. שנאמר אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם כגון אפייה ובישול וכיוצא בהן אבל מכשירי אוכל נפש כגון להוציא אש מן האבנים לבשל וכגון חקק סכין לשחוט בה וכיוצא בהן זה וזה שוין בשם שאסור בשבת כך אסור ביו"ט: גמ' מתניתין דלא כר' יהודה. דתניא אין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד שנא' אך אשר יאכל לכל נפש ר' ואחי דכתיב לכם לכם ולא לכלבים לכם ולא לעובדי כוכבים ר' יהודה מחיר אף במכשירי אוכל נפש שאי אפשר לעשותן מערב יו"ט שנא' לכם לכל צרכיכם. וגרסי' בפרק משילין פירות דאוקמה רב פפא להא דתנן אין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד ביו"ט היא: דרשלמי אין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש והא איכא חייבין סקילה וכרת בשבת ואין סקילה ולא כרת ביו"ט. מכות ביום טוב ואין מכות בשבת. ואין תימא באוכל נפש מתני' היא והא תנינן משילין פירות דרך אורחה ביו"ט אבל לא בשבת. ב) א"ר יוסי והוא שמל. להדליק נר של בטלה ביו"ט אמר משמיה דר' יוחנן לא תניר ולא תאסור: [מתני'] אין בין יוה"כ לשבת אלא ששבת חייבו סקילה בידי אדם ויוה"כ המחללו בחדון חייב כרת בידי שמים: [גמ'] הא לענין תשלומין זה וזה שוין שאין חייב בתשלומין דקס ליה בדרבה מיניה. מני מתני' רבי נחוניא בן הקנה שפוטר מן התשלומין בזה ובזה. דתניא ר' (יהודה) [נחוניא] בן הקנה היה עושה את יוה"כ כשבת לתשלומין כו'. תנן התם כל חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן דברי רבי חנניא בן גמליאל. א"ר יוחנן חלוקין עליו חבריו על רבי חנניא בן גמליאל.

מסורת הש"ס עם הוספות

ב) [שיטומין דף פב:], ג) [פסחים דף נ:], ג) [מכות דף כט. וש"נ], ד) [פלה לו:], ה) שבת ס: קכד. קלו: פלה כט. לו: [הוספתא פ"ל], ו) [פלה כט: ע"ש] ועי' רש"י שבת כד:, ז) [פלה כט: וש"נ], ח) [פלה דף כ: וש"נ], ט) [פי' תוספות מגמות דף לב. ד"ה תפילין], י) שבועות לב. פסחים כט. לב. מיומה ל. [תוספתא פ"ל ותוספתא ב"ק פ"ז], כ) [מכות כג.], ל) [מכות כב. ע"ש], מ) [מכות יג: דף כג: כריתות דף ב:], נ) כתובות לו:, ס) ויקרא כ. יז, ע) יבמות נד., פ) פ"ג ה"ז ועיין מסכת סופרים פרק י"ד ה"ו ובילקו"ש, צ) ביצה לז ע"א ע"ש.

הגהות הב"ח

(ס) גמ' ומתנות מנות אינש לרעהו רבה שדר כל"ל ומיומת ומתנות לאביונים נמתק: (ב) שם מ"ש לא אמו רבנן א"ל דלמא: (ג) רש"י ד"ה כי נפקי וכו' לבית מרי כל"ל ומיומת אבא נמתק: (ד) תוספות ד"ה כאן וכו' מדלא מפליג אלא במכשירין: (ה) ד"ה מיי' וכו' לדונה בכרת ולא במלקות ומינה:

הגהות הגר"א

[א] גמ' (ומתנות לאביונים). תל"מ (וכ"מ מרש"י דל"ג לה):

תורה אור השלם

א) כִּימֵי אֲשֶׁר נָחוּ בָהֶם הַיְּהוּדִים מֵאוֹיְבֵיהֶם וְהַחֹדֶשׁ אֲשֶׁר נָהְפַךְ לָהֶם מִיָּגוֹן לְשִׂמְחָה וּמֵאֵבֶל לְיוֹם טוֹב לַעֲשׂוֹת אוֹתָם יְמֵי מִשְׁתֶּה וְשִׂמְחָה וְמִשְׁלֹחַ מָנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ וּמַתָּנוֹת לָאֶבְיוֹנִים: [אסתר ט, כב]

ב) וּבְיוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא קֹדֶשׁ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל מְלֶאכָה לֹא תַעֲשׂוּ בָהֶם אַךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל נֶפֶשׁ הוּא לְבַדּוֹ יֵעָשֶׂה לָכֶם: [שמות יב, טז]

ג) אַרְבָּעִים יַכֶּנּוּ לֹא יֹסִיף פֶּן יֹסִיף לְהַכֹּתוֹ עַל אֵלֶּה מַכָּה רַבָּה וְנִקְלָה אָחִיךָ לְעֵינֶיךָ: [דברים כה, ג]

ליקוטי רש"י

[נדפס בסוף המסכת]

הגהות וציונים

ס) [עי' תוספות ע"ז יד ע"ב ד"ה חצב פירושו סל מלא תמרים] (גליון): ע) בכת"י ובע"י נוסף בעי רחמי עליה ואחייה לשנה אחרת א"ל וכו': צ) [בשאלתות לפורים איתא דאמימר] (גליון): ק) [בשאלתות איתא לא שמיע לי. תנא מיניה וכו'] (גליון): ר) ס"א (גליון), כ"ה בע"י אבל בכל הדפו"י ליתא: ש) בכת"י נוסף הוא הוא ולא. (ובביצה איתא הוא לבדו יעשה לכם הוא ולא): ז) [צ"ל אמר קרא] (גליון), וכ"ה בכת"י: ת) בכת"י נוסף ולא קשיא. (ובמכות איתא ר"נ בר יצחק) (גליון): י) אבל בבולהו נסחי גרסינן קיימת בנו רבינו ומתנות לאביונים, הדר שלח ליה אגלא תליתאה ותלת גרבי דחמרא שלח ליה קיימת בנו רבינו ומשלוח מנות איש לרעהו (ריטב"א ע"ש), ועי' מהרש"א וטו"א ובילקו"מ: כ) ועי' בר"ן פי' אחר בזה וכ"ה ברש"י כת"י: ל) יש להוסיף איכא מלקות (באה"מ): מ) [צ"ל הכי] (גליון), וכ"ה בכת"י: נ) בגמ' שבת שם נוסף שגג:

מתני' אין בין המודר הנאה[ב] מודר הנאה ממודר ממודר מאכל: דריסת הרגל. שהמודר הנאה אסור ליכנס לביתו והמודר מאכל מותר: וכלים שאין עושין בהן אוכל נפש. מותר להשאיל למודר מאכל ודוקא במקום שאין משכירין כיצא בהן אבל במקום שמשכירין כיצא בהן מבן בתילה[ג] לאסור לכל הנאה שאם לא ההנהו זה היה מתסר בה פרוטה הנאת מאכל היא שהרי ראויה אותה פרוטה לקנות בה מאכל: **גמ'** הא לענין כלים שעושין בהן אוכל נפש. אסור אף במודר מאכל ואפי' במקום שאין משכירים: הא לא קפדי אינשי. ואמאי אסור במודר הנאה: דריסת הרגל. דבר שהיה מוותר לכל אדם ואינו מקפיד עליו: **מתני'** נדר ונדבה. מפרש בגמרא נדר האומר הרי עלי עולה ולאחר זמן הפריסה חייב באחריותה נדבה האומר הרי זו ולא קבלה עליו: **גמ'** הא לענין בל תאחר. ואף על גב דנדבה נקרא דבל תאחר[ד] לא כתיבא הא מרבינן ליה במסכת נדרים הנה[ה] מגזרה שוה: את שעליו חייב באחריותו. הכי דרש ליה לקרא ונדבה לו נדרו לכשיתכפר בהן הוא נדבה אבל מקמי כפרה לא נדבה ובאיחר קרבן אחריתו לך באותו שעליו ואינו עליו דקרא: מאי משמע. דעליו קבלת אחריות עליו: **מתני'** שתי ראיות. כיון אחד לו בשני ימים לעופים וכן שלש כיון אחד לו בשלשה ימים לעופין לו שמים כיון אחד ואחת לאחר[ו]: **גמ'** משכב ומושב. שכב לו יצא על גבי עשרה בגדים זה על זה כולן אחת הטומאה ואפילו לא נגע בהן ואילו נגע בדבר שאינו משכב ומושב אינו [אלא] ראשון לטומאה ואינו מטמא אדם וכלים אלא אוכלין ומשקין: וספירת שבעה. משיפסוק נדרך למנות ז' נקיים קודם שיטבול ואם ראה זוב באחד מהן אחר כל המנויין: מנא הני מילי. דצוין לטומאה ואין צוין לקרבן: מנה הכתוב שתים. ואיכ כי יהיה זב מבשרו זוב ממא הוא (ויקרא טו) הרי שתי דברות מנויות כאן וקראו עומא: שלש וקראו טמא. דכתיב ואם תהיה טומאתו בזוב רר בשרו את זובו או החתים בשרו את זובו הרי לך שלש וקראו טמא (שם) הרי לך שלש וקראו טמא טומאתו היא: הא כיצד. אם משמיט עומא למה פרט לך הכתוב שלש: שתים לטומאה. לכל אומר טומאת זב: ולא לטומאה. אמורה אלא כעבל קרי בעלמא: ראה שתים. והרי כבר ילד לכל אומר טומאה ומי הוציאו: מזוב. משמע מקצת זובו: לא ידענא כמה ראיות. הרי מקצת דמשמע מהאי קרא לא ידענו מאי היא אי אם שלש ומרבע אי שתים ושלש: לכשיפסוק מזובו. אין צריך לטמא קודם ספירה אלא משיפסוק ימנה: הכי גרסינן בתורת כהנים מזובו ולא מזובו ומנגעו. שאם היה זב ומטורע ופסק מזובו ולא נתרפא עדיין מנגעו וספר אין אומרים לו אין ספירה זו נקיות עד שיטהר אף מנגעו אלא מונה והולך מיד ועולה לו לספירת זב ולכשיתרפא מנרעתו יטבול מיד טבילה לראשונה של מטורע והיא עולה לו לטבילת נגעו וזובו וטהר מלטמא משכב ומושב ולטמא כלי חרס בהיטמו כדין זב ואף על פי שצריך לספירת שבעה לגרעתו לענין אכילת קדשים וטבילה שניה כדכתיב במטורע (ויקרא יד) וחזקן בימים וטהר ואחר יצא אל הממנה ויצא מחוץ לאהלו שבעת ימים והיה ביום השביעי יגלח את כל שערו וגו' וחזקן [אמ] בשרו בימים וגו' אחר טבילה קמייתא לטהרו מלטמא משכב ומושב וכלי חרס בהיטמו: מזובו וספר. לכאי סמך ספירה אלא זובו ללמדך שאף בשביל מקצת זב[ז] טעון ספירה לימד על זב בעל שתי ראיות[ח]: לא[ט] יהא טעון ספירת שבעה. בתמיה אחר שאמרת שתים כו' וה"ג הלא דין הוא אם מטמא משכב ומושב בשתי ראיות לא יהא טעון ספירת שבעה בתמיה אחר שאמרת שתים לטומאה לבל תומר וכו': ן] גי' רש"א אהדיא דהתם בפרק כו' ע"ש (גליון): ז] צ"ל דמיירי (באה"מ): ח] [צ"ל דמיפא] (גליון): ט] צ"ל וי"ל דמשום הכי (פורת יוסף, רש"ש ע"ש): י] נדצ"ל אאין בין שלש אמצעיות וכו' וכו': כ] ס"א כמו (גליון): ל] תיבת "אלא" נראה מיותר:

אלא דריסת הרגל וכלים שאין עושין בהן אוכל נפש. דמודר הנאה אסור בהן ומודר מאכל מותר במקום שאין משכירין אבל במקום שמשכירין בפרוטה אסור אפי' במודר מאכל דאומה לאומה לקנות ממנה מאכל אבל כלים שעושין בהן אוכל נפש אסור אפילו בפחות מפרוטה פרוטה כיון דהוי אוכל נפש. דמודר הנאה אסור בהן אוכל נפש אלא דריסת הרגל ולא קפדי אינשי. קשיא דהתם בחזקת הנאה (ב"ב דף מ:) קאמר בגמרא אלו דברים שאין להם חזקה ואלו דברים שיש להם חזקה וכו' מעמיד בהמה בחנר אין להם חזקה ומוקי לה התם בשותפין דבהעמדה כדי לא קפדי ופריך והתנן השותפין שנדרו הנאה זה מזה אסורין לינכס בחנר ומשני לה התם מיהו שמעינן לה מינה דאלריסת הרגל קפדי ולא קשה מהתם דהתם פרק[ד] בתרא דמיה (דף לט:) דמשני התם דלעולם לא קפדי ומני ר' אליעזר היא דלמא התם מיירי[ד] בשותפין אבל שאר אינשי ולאי קפדי אבל הכא קשיא דמיירי בתמים בני אדם ואפי' הכי קאמר דלא קפדי ומיהו ר"ת דהכא מיירי בנקעה דלא קפדי בה שום אדם וסברא הוא לומר כן (ה) דומיא (דריש[ה]) דכלים שאין עושין בהן אוכל נפש דמיירי שאין משכירין כיצא בהן דמוקמינן לה בנדרים (דף לב:) כרבי אליעזר[ו]:

אין בין נדר לנדבה. קשיא אמאי לא תני שנדבה בלא מן המעשר דכתיב (דברים מ) וזבחת שלמים בני מעשר ונדר אינו בא אלא מן החולין[ז] (ב) וכיון דאמר הרי עלי הוי נדר[ח] וי"ל דמן הדין[ט] לא תנא ליה משום דאיירי בקרבן שהופרש כבר ואשמעינן דאין חילוק בעבודתן אבל בקרבן אלא הופרש פשיטא ליה שיש הרבה חילוקים אי נמי דתנא ושייר ונהי דאין בין קאמר דמשמע דהוי דוקא כדאמר בגמרא (ב"ק דף סב: וסס) מ"מ לא קשיא דבמסכת תענית (דף יג: וסס) אמכמן אין בין דשייר דקאמר אין[ד] בין שאם אמלעיתא וכי תימא תנא ושייר והא אין בין קתני ופריך ותסברא אין בין דוחקא והא שייר תיבה ומשני אי משום תיבה לאו שיורא הוא אכל מקום משמע דאי הוה משייר ליה לא הוה קשיא ליה כלל אף על גב דקתני אין בין[ט]:

ומה מצורע שאין ממא משכב ומושב. ונמורת כהנים[ט] תני שמטמא משכב ומושב ותירץ רע"י בפסחים (דף מז: ד"ה זב) להיינו לטמא אוכלין ומשקין אבל לא לטמא אדם וכלים כגון[ד] זב: עד

לטמא קודם ספירה אלא משיפסוק ימנה: הכי גרסינן בתורת כהנים מזובו ולא מזובו ומנגעו. שאם היה זב ומטורע ופסק מזובו ולא נתרפא עדיין מנגעו וספר אין אומרים לו אין ספירה זו נקיות עד שיטהר אף מנגעו אלא מונה והולך מיד ועולה לו לספירת זב ולכשיתרפא מנרעתו יטבול מיד טבילה לראשונה של מטורע והיא עולה לו לטבילת נגעו וזובו וטהר מלטמא משכב ומושב ולטמא כלי חרס בהיטמו כדין זב ואף על פי שצריך לספירת שבעה לגרעתו לענין אכילת קדשים וטבילה שניה כדכתיב במטורע (ויקרא יד) וחזקן בימים וטהר ואחר יצא אל הממנה ויצא מחוץ לאהלו שבעת ימים והיה ביום השביעי יגלח את כל שערו וגו' וחזקן [אמ] בשרו בימים וגו' אחר טבילה קמייתא לטהרו מלטמא משכב ומושב וכלי חרס בהיטמו: מזובו וספר. לכאי סמך ספירה אלא זובו ללמדך שאף בשביל מקצת זב[ז] טעון ספירה לימד על זב בעל שתי ראיות[ח]: לא[ט] יהא טעון ספירת שבעה. בתמיה אחר שאמרת שתים כו' וה"ג הלא דין הוא אם מטמא משכב ומושב בשתי ראיות לא יהא טעון ספירת שבעה בתמיה אחר שאמרת שתים לטומאה לבל תומר וכו': ן] גי' רש"א אהדיא דהתם בפרק כו' ע"ש (גליון): ז] צ"ל דמיירי (באה"מ): ח] [צ"ל דמיפא] (גליון): ט] צ"ל וי"ל דמשום הכי (פורת יוסף, רש"ש ע"ש): י] נדצ"ל אאין בין שלש אמצעיות וכו' וכו': כ] ס"א כמו (גליון): ל] תיבת "אלא" נראה מיותר:

מתני' אין בין נדר לנדבה. מתחבירו למודר ממנו מאכל אלא דריסת הרגל וכלים שאין עושין בהן אוכל נפש: **גמ'** הא לענין כלים שעושין בהן אוכל נפש זה וזה שוין: דריסת הרגל: הא לא קפדי אינשי אמר רבא הא מני רבי אליעזר דאמר[ב] ויתור אסור במודר הנאה: **מתני'** אין בין נדרים לנדבות אלא שהנדרים חייב באחריותן ונדבות אינו חייב באחריותן: **גמ'** הא לענין בל תאחר זה וזה שוין תנן התם[ג] אי זהו נדר האומר הרי עלי עולה איזו היא נדבה האומר הרי זו עולה ומה בין נדרים לנדבות נדרים מתו או נגנבו או אבדו חייב באחריותן נדבות מתו או נגנבו או אבדו אינו חייב באחריותן מנהני מילי דתנו רבנן[ד] ונרצה לו לכפר עליו ר' שמעון אומר את שעליו חייב באחריותו ואת שאינו עליו אינו חייב באחריותו מאי משמע א"ר יצחק בר אבדימי כיון דאמר עלי כמאן דמצין אכתפיה דמי: **מתני'** אין בין זב הרואה שתי ראיות לרואה שלש אלא קרבן: **גמ'** הא לענין משכב ומושב וספירת שבעה זה וזה שוין מנהני מילי דתנו רבנן רבי סימאי אומר[ד] מנה הכתוב שתים וקראו טמא שלש וקראו טמא הא כיצד שתים לטומאה ושלש לקרבן ואימר שתים לטומאה ולא לקרבן שלש לקרבן ולא לטומאה אמרת עד שלא ראה שלש ראה שתים ואימר שתים לקרבן ולא לטומאה שלש אף לטומאה לא ס"ד[ה] דתניא[ו] וכפר עליו הכהן לפני ה' מזובו מקצת זבין מביאין קרבן ומקצת זבין אין מביאין קרבן הא כיצד ראה שלש מביא שתים אינו מביא או אינו אלא ראה ב' מביא ראה שלש אינו מביא אמרת עד שלא ראה שלש ראה שתים ואיצטריך דרבי סימאי ואיצטריך מזובו דאי מדרבי סימאי הוה אמינא כי קושיין קמשמע לן מזובו ואי מזובו לא ידענא כמה ראיות קמשמע לן דרבי סימאי והשתא דאמרת מזובו לדרשא[ז] וכי יטהר הזב מזובו מאי דרשת ביה ההוא מיבעי ליה לכדתניא[ח] וכי יטהר הזב לכשיפסוק מזובו [מזובו] ולא מזובו ונגעו[ט] מזובו וספר[י] לימד על זב בעל שתי ראיות שטעון ספירת שבעה והלא דין הוא אם ממא משכב ומושב לא יהא טעון ספירת שבעה

שומרת

מסורת הש"ס עם הוספות

ב) נדרים לב:, ג) ב"ב מ: נדרים לב: ממ:, ג) ר"ה ו. קיימן פ"ל מ"ל [מולן קלב. ערכין מא.], ד) חמדוס דף ל:] תו"כ ויקרא סוף פרשתא ג, ה) נדה מג:, ו) תו"כ זבים פרק ה, ז) [נדרים נא.], ח) דברים כג כב, ט) ה:, י) זבים פ"א מ"ג, כ) [וסי' תוספות ב"ק נא: ד"ה זה ותוספות ב"ב מ: ד"ה דמלא], ל) מנחות פב, מ) [וסי' תוספות סוגיה ה, ד"ה אמר ותוספות ב"ק נב: ד"ה מי קמני], נ) [ובב"ק ובתענית כמנו תוספות מיהו אמר ועי' תוס' שבת ס: ד"ה מין], ס) מצורע פרשתא ב ה"ו.

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה דריסת וכו' וסברא הוא לומר כן. נ"ב נרגיל לומר לפי זה ד"ה למיפרך אכלים שאין עושין בהם אוכל הא לא קפדי וכ"כ הסוס' בפרק חזקת הבתים: (ב) ד"ה אין בין וכו' דכיון דאמר הרי עלי הוי חובה וי"ל:

תורת אור השלם

א) וְסָמַךְ יָדוֹ עַל רֹאשׁ הָעֹלָה וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו: [ויקרא א, ד]

ב) וְעָשָׂה אֹתָם הַכֹּהֵן אֶחָד חַטָּאת וְהָאֶחָד עֹלָה וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְיָ מִזּוֹבוֹ: [ויקרא טו, טו]

ג) וְכִי יִטְהַר הַזָּב מִזּוֹבוֹ וְסָפַר לוֹ שִׁבְעַת יָמִים לְטָהֳרָתוֹ וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בְּמַיִם חַיִּים וְטָהֵר: [ויקרא טו, יג]

ליקוטי רש"י

[נדפס בסוף המסכת]

הגהות וציונים

(א) [נדה לז ע"א ושם איתא ולא מנגעו אבל בת"כ איתא ולא מזובו ומנגעו ועיין בקרבן אהרן] (גליון): (ב) נראה דיש להוסיף אין, וכ"ה ברע"ב [ולהלן בתחילת הדבור הבא נוסף אלא דריסת וכו'] (ראש יוסף): (ג) צ"ל זוב (רש"ש): (ד) בכת"י נוסף וכו': (ה) בכת"י סדר הדברים בדבור זה כך הוא ה"נ והלא דין הוא אם ממא משכב ומושב בשתי ראיות לא יהא טעון ספירת שבעה בתמיה אחר שאמרת שתים לטומאה לבל תומר וכו': (ו) גי' רש"א אהדיא דהתם בפרק כו' ע"ש (גליון): (ז) צ"ל דמיירי (באה"מ): (ח) [צ"ל דמיפא] (גליון): (ט) צ"ל וי"ל דמשום הכי (פורת יוסף, רש"ש ע"ש): (י) נדצ"ל אאין בין שלש אמצעיות וכו' וכו': (כ) ס"א כמו (גליון): (ל) תיבת "אלא" נראה מיותר:

עין משפט נר מצוה

נר א מיי' פ"ו מהלכות מלכים הלכה ג סמג לאוין רמב טוש"ע י"ד סימן רכא סעיף ה:

נה ב מיי' פי"ד מהל' מעשה הקרבנות הל' ה סמג עשין קפה:

נו ג מיי' שם הלכה ד:

נז ד ה מיי' פ"ב מ"ב מהל' מחוסרי כפרה הלכה ו וס"ש מהלכות מיקוי דמים הלכה ז ס סמג עשין רלא:

רבינו חננאל

[מתני'] אין בין המודר הנאה מחבירו למודר המנו מאכל אלא דריסת הרגל וכלים שאין עושין בהן אוכל נפש. כגון בגדים וכיוצא בהן דלמודר הנאה אסור. ואוקימנא לה' אליעזר דתני אפילו ויתור אסור במודר הנאה פי' אפילו דברים שדרך בע"א לוותר עליהן כגון דריסת הרגלים (וכלים שאין עושין) בחצרם שאם יכנס אדם ויהלך בה אין מקפידין עליו וכיוצא בזה אפי' כגון זה אסור. אבל למודר ממנו מאכל דריסת הרגל וכלים שאין עושין בהן אוכל נפש כגון קערה ותנחומי וכן כיוצא בהן מותר. הא כלים שעושין בהן אוכל נפש כגון נפה וכברה ריחים וחנור וכיוצא בהן זה וזה שוין שניהם אסורין: מתני' אין בין נדרים לנדבות כו'. הא לבל תאחר כדכתיב כי תדור נדר לה' וגו' זה וזה שוין כלומר אם יאחר בין הנדר ובין הנדבה עובר משום בל תאחר: תנן התם איזהו נדר האומר עלי עולה איזו היא נדבה האומר הרי זו נדבה ומה ביניהם נדרים מתו או נגנבו חייבין באחריותן שנאמר תרצה לו לכפר עליו דייקינן מעליו את שעליו. כלומר אם אמר עלי חייב באחריותו דכיון דאמר עלי כמאן דרמי אכתפיה דמי שחייב למטרח למי שחייב לו אבל הנדבה אין חייב באחריותה: מתני' אין בין זב הרואה ב' ראיות לרואה ג' וכו'. הא לענין משכב ומושב ספירת ז' שהוזרן זה זה שוין דתניא או החתים בשרו מזובו דייקינן מדכתיב מזובו שמעינן מינה אף מקצת זובו מטמא משכב ומושב להביא את שראה ב' ראיות שיטמא משכב ומושב. כל הטעון משכב ומושב טעון ספירת ז' כדתניא מזובו וספר מקצת זובו נמי טעון ספירת ז' להביא את שראה ב' ראיות שטעון ספירת ז'. מתני' מני ר' שמאי היא דתני ר' סימאי מנה הכתוב שתים וקרא טמא שלש וקרא טמא הא כיצד ב' לטומאה ג' אף לקרבן פי' מנה הכתוב ב' פעמים זיבות זוב וזובו וקרא טמא שנאמר איש איש כי יהיה זב מבשרו זובו טמא הוא. עוד חזר הכתוב אחר ומנה שלש בזובו אחת זובו שתים מזובו זרע ג' שנאמר ראת ותהיה טומאתו בזובו וגו' אמר אם בשתים טמא בשלש לא כ"ש למה כתב עוד

שלש ללמד כי בב' ראיות טמא הוא ופטר מן הקרבן בג' ראיות חייב אף בקרבן. ואקשינן ואימא שתים לקרבן ולא לטומאה. כלומר בב' ראיות חייב קרבן אע"פ שאינו טמא ראה שלישית חייב בטומאה ובקרבן. ופרקינן לא דתניא וכפר עליו הכהן לפני ה' מזובו. מקצת זבים מביאין קרבן ומקצת אין מביאין קרבן. וא"ת כי בעל ב' ראיות מביא קרבן אין לך זב שאינו מביא קרבן שאינו ראה אלא[ל] ג' אלא שכבר הקדים וראה ב' וכבר נתחייב בב'. ומצאן ולהבא אפילו ראה כמה אין חייב אלא קרבן אחד כו'. ואיצטריך לדרבי סימאי לבדר כי בשתי ראיות נקרא טמא. ואיצטריך מזובו לדחות הקושיא שהקשה על רבי סימאי דאי לאו מזובו הוה אמינא שתים לקרבן שלש לקרבן ולטומאה כו'. ופשוטה היא:

עד שיכתוב אשורית ושל הספר ובדיו. לקמן מוקי לה בגמרא (דף יח.) גיפטיס וקשיא דהא אמרינן בפרק שני (דף יח.) גיפטיס לגיפטיס עילמית לעילמיס יצא ומיירי דלא שכחוב בלשון שקורא דאם לא כן הוי קורא על פה ולא יצא[ב] ואם כן קשיא אמאי לא ממטמא את הידים כיון שנתנה לקרות וליכתב בכל לשון שמכירין בה ויש לומר דמיון שאינה כשרה לקרות אינה למכירים בה דין הוא שלא תטמא את הידים אבל היכא דכתיבה אשורית (ה) כשירה אף לשאינן מכירין ומשום הכי דין הוא שתטמא את הידים:

עין משפט
נר מצוה

נח א מיי׳ פ״ל מהלכות ממרים הלכה ב ומיי׳ מהלכות תלמוד תורה הלכה ה ב:
נט ב מיי׳ פ״א מהלכות מועמדת נערה הלכה י:
ס ג מיי׳ פ״ה מהלכות ממרים מהלכות תלמוד תורה הלכה ט:
סא ד מיי׳ פ״ד מהל׳ מועמדת נערה ה״ט:
סב ה ו מיי׳ פ״ל מהל׳ תפילין הלכה יט:
סג ז מיי׳ פ״ט מהל׳ ספר תורה הלכה ה:

תורת אור השלם

א) וְכִי יִטְהַר הַזָּב מִזּוֹבוֹ וְסָפַר לוֹ שִׁבְעַת יָמִים לְטָהֳרָתוֹ וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בְּמַיִם חַיִּים וְטָהֵר: [ויקרא טו, יג]

ב) וְעָשָׂה אֹתָם הַכֹּהֵן אֶחָד הַחַטָּאת וְהָאֶחָד עֹלָה וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְיָ מִזּוֹבוֹ: [ויקרא טו, טו]

ג) וְרָאָה הַכֹּהֵן אֹתוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שֵׁנִית וְהִנֵּה פָּשָׂה הַנֶּגַע וְלֹא פָשָׂה הַנֶּגַע בָּעוֹר וְטִהֲרוֹ הַכֹּהֵן מִסִּפְחַת הוּא וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְטָהֵר: [ויקרא יג, ו]

ד) וְהַצָּרַעַת אֲשֶׁר בּוֹ הַנֶּגַע בְּגָדָיו יִהְיוּ פְרֻמִים וְרֹאשׁוֹ יִהְיֶה פָרוּעַ וְעַל שָׂפָם יַעְטֶה וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא: [ויקרא יג, מה]

ה) כָּל יְמֵי אֲשֶׁר הַנֶּגַע בּוֹ יִטְמָא טָמֵא הוּא בָּדָד יֵשֵׁב מִחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשָׁבוֹ: [ויקרא יג, מו]

ו) וְיָצָא הַכֹּהֵן אֶל מִחוּץ לַמַّחֲנֶה וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה נִרְפָּא נֶגַע הַצָּרַעַת מִן הַצָּרוּעַ: [ויקרא יד, ג]

רבינו חננאל

אמר ליה רב פפא לאביי מ״ש האי מזובו דממעיט ליה לזב בעל ב׳ ראיות מקרבן דכאמרן והאי מזובו מרבי ליה לזב בעל ב׳ ראיות לספירת ז׳ א״ל אביי אי לאו דרבי אחא לשתוק קרא מיניה ולא יכתוב מזובו כלל וכי תימא הוה אתי מן הדין כדאמרינן והלא דין הוא בר פרכינן עלה שומרת יום כנגד יום תוכיח ונרוחה הדין וא״ת האי מזובו לגופו בא ללמד מזובו ולא מנגעו א״כ היה לו לכתוב וכי יטהר הזב וספר לו מזובו למה לי אלא לא בא מופנה אלא לדבות זב בעל ב׳ ראיות שטענן ספירת ז׳. תנא בתוספתא אין בין זב לזובה אלא [שהזב] טענן מים חיים וזבה אינה טעונה ביאת מים חיים אין בין זבה לנדה אלא ו) קרבן אין בין נדה לילדת אלא הבאת קרבן אין בין נדה לשומרת יום כנגד יום אלא ספירת ז׳:

[מתני׳] אין בין מצורע מוסגר למצורע מוחלט אלא פריעה ופרימה ז) ותגלחת וצפורין. פי׳ מצורע הנטהר מתוך הסגר כגון שנראתה בהרת באדם והסגירה הכהן פעם ראשונה ושניה וראה והנה כהה הנגע ולא פשה הנגע וטהר ונקרא מצורע מוסגר אין עליו אלא שבילה והערב שמש אבל אם פשתה וטמאו הכהן נעשה מצורע צמות והוא הנקרא מצורע מוחלט כדמתרגמינן לצמיתות לחלוטין ועליו כתיב והצרוע אשר בו הנגע בגדיו יהיו פרומים וראשו יהיה פרוע. ווו היא פריעה ופרימה פריעה לגדל פרע שער ראשו ולכשיטהר טענן גלוח כל שערו פי׳ פרימה קריעת הבגדים ושלוח צפור ושחיטת האחרת. הא לענין שלוח מן המחנה כדכתיב וישלחו מן המחנה כל צרוע זה וזה שוין וכן לטמוי׳ בביאה כדתנן בנגעים פרק ז׳ הטהור מתוך הסגר פטור מן הפריעה ומן הפרימה ומן התגלחת ומן הצפורים מתוך החלט חייב בכולם וזה וזה מטמאין בביאה ותנן נמי בפרק י״ג (משנה י״ב) מצורע שנכנס לבית הכלים שיש שם מטאין [אפי׳] עד הקורות. מנא לן

ראיות ומאי שנא האי ג) מזובו דממעט ביה זב בעל שתי ראיות אמר ליה אי סלקא דעתך האי למעוטי הוא דאתא לישתוק קרא מיניה וכי תימא אתיא מדינא שומרת יום כנגד יום תוכיח וכי תימא האי ד) מיבעי ליה מזובו ולא (ה) מנגעו א״כ ליכתוב קרא ו) וכי יטהר הזב ולישתוק מזובו למה לי לימד על זב בעל שתי ראיות שטענן ספירת שבעה: מתני׳ ז) אין בין מצורע מוסגר למצורע מוחלט אלא פריעה ופרימה אין בין טהור מתוך הסגר לטהור מתוך החלט אלא תגלחת וצפרים: גמ׳ הא לענין שילוח [וטומאה ח)] זה וזה שוין מנהני מילי דתני רב שמואל בר יצחק קמיה דרב הונא ט) וטהרו הכהן מספחת היא וכבס בגדיו וטהר טהור מפריעה ופרימה דמעיקרא ט) א״ל ט) רבא אלא מעתה גבי זב דכתיב ו) וכבס בגדיו וטהר התם מאי וטהר מעיקרא איכא אלא י) טהור השתא מלטמא כלי חרס בהיסט אע״ג דהדר חזי לא מטמא למפרע ה״נ ד) טהור [השתא מלטמא בביאה למפרע ח)] אלא אמר רבא מהכא ז) והצרוע אשר בו הנגע מי שצרעתו תלויה בגופו יצא זה שאין צרעתו תלויה בגופו אלא בימים אמר ליה אביי אלא מעתה ז) כל ימי אשר הנגע בו יטמא מי שצרעתו תלויה בגופו הוא דטעון שילוח ושאין צרעתו תלויה בגופו אין טעון שילוח וכי תימא הכי נמי והא קתני אין בין מצורע מוסגר למצורע מוחלט אלא פריעה ופרימה הא לענין שילוח ולטמוי׳ בביאה זה וזה שוין א״ל ימי כל ימי לרבות מצורע מוסגר לשילוח (ט) אי הכי ח) תגלחת וצפרים מ״ט לא דקתני אין בין טהור מתוך הסגר לטהור מתוך החלט אלא תגלחת וצפרים אמר אביי אמר קרא ז) ויצא הכהן אל מחוץ למחנה ח) והנה נרפא נגע הצרעת מי שצרעתו תלויה ברפואות יצא זה שאין צרעתו תלויה ברפואות אלא בימים: מתני׳ א) ז) אין בין ספרים לתפלין ומזוזות ז) אלא שהספרים נכתבין בכל לשון ז) ותפלין ומזוזות אינן נכתבות אלא אשורית רשב״ג אומר ו) אף בספרים לא התירו שיכתבו אלא יוונית: גמ׳ הא לתופרן בגידין ולטמא את הידים זה וזה שוין: וספרים נכתבין בכל לשון וכו׳: ורמינהו ז) מקרא שכתבו תרגום ותרגום שכתבו מקרא וכתב עברי אינו מטמא את הידים עד שיכתבנו בכתב ח) אשורית על הספר ובדיו אמר רבא לא קשיא כאן

הכל ומטמא למפרע משכב ומושב כדאמרינן בכילד לוקין (פסחים דף פח.) וכל שכן אדם ואפילו הכי מהניא ליה טבילה מלטמא כלי חרס שהסיט בין טבילה לנגיעה וכל דכי הכי הוא דלדרשין ליה ומהר מלטמא כלי חרס מדכתביה להמי קרא בחר קרא[ז] אחר יגע בו הזב דנפקא לן מיניה[ו] היסט כלי חרס לזב ואין לך עוד טומאה שמטמא כלי חרס בהיסט אלא זה הוא[ז]: הבא נמי. ומהר דמלוכה מהר השתא מלטמא בביאה (ד) ממומרי מלוכה שמטמא אדם וכלים הנכנסין עמו למת שאפילו חוזרה המספחת ופשתה ונטמאת[ח] טהור דכתיב[ט] ואם פשה תפשה המספחת בעור וגו׳ אחר ליה טבילה לטהר את הכלים הבאין עמו למת לפי שמלוכה מטמא בביאה דמטמא בחורת הבית[ט] אדם המוכה לכל נגע הצרעת ונגעי הבגד ולמת הבגד ולמת הבית מטמא בביאה אף כולן מטמאין בביאה: אשר בו. משמע (ה) מי שצרעתו תלויה בטומאתו בגופו שכל זמן שלא נתרפא ממנו טמא והייט מוחלט דגמי טהרה דליה כתיב והנה נרפא נגע הצרעת מן הצרוע: יצא. מוסגר שטומאתו תלויה ממי הסגר אדם לא ימנה מיום (ו) שבעה סימנו טומאה שער לבן או פסיון יטהרנו ואע״פ שנגעו עומד עליו: כל ימי אשר הנגע בו וגו׳. שילוח כתיב בהא קרא ממון למנהנה מוקמו ימי כל ימי. מדהוה ליה למיכתב ימי וכתיב כל ימי: אין בין טהור מתוך החלט אלא תגלחת וצפרים. דאף על גב דאיכא קרבנות אדם שם מיהו הכא מיום טהרתו ולא מאילו נקרבנות שהן בשמיני: והנה נרפא וגו׳. וכתיב בתריה שתי צפרים חיות וטהורות וגלח את כל שערו: מתני׳ ספרים. תורה ומצות וכתובים אשורית. לשון הקודש: אף בספרים לא התירו. להם לשון אחר מן מלשון הקודש: אלא יוונית. ובגמרא[ז] מפרש טעמא: גמ׳ לתופרן בגידין. כל ספריהן עשויין בגלין והלכה למשה מסיני הוא * בתפילין ומזוזות שיהו תפורין בגידין ובספר תורה נחלקו בגמרא מכות (דף יח.) בספר תורה שתפרה בפשתן השתא דאמעיטן מתמיטין כמלן דפסל: מקרא שכתבו תרגום. ספר שכתוב בלשון הקודש הרשאי לכתוב בו מקרא כתבו לשון אדומי: ותרגום. שהיה רשאי לכתוב בו תרגום כגון יגר שהדוכא (בראשית לא:) כתבו מקרא. בלעז וכגון תרגום (ו) כתב של דיאל ועזרא: וכתב עברי. אי שלא שינה את הלשון אבל שינה את הכתב שכתבו בכתב של עבר הנהר וכמסכת סנהדרין (דף כא:) קרי ליה כתבא ליעזראה: עד שיכתבנו אשורית. כתב אשורית הוא כתב שלנו: גופן

ע״ש), וכ״ה בכתי״. ד) נראה דל״ג אמר ליה״ אלא הגירסא אמר רבא, דא״א שרבא אמר לר״ש ב״י באותה שעה דתני קמיה דרב התא דהא רבא לא ראה את רב הונא (סדר הדורות): ה) רש״א (גליון), ע״ש שכ״ה בספרים מדויקים, (בדפו״י איתא טהור ״מלטמא למפרע״): ו) לישנא ד״אי הכי״ מגומגם (מהרש״א ע״ש), ובכתי״ וקצת דפו״י ליתא (ועי׳ רש״ש), ועי׳ הגי׳ הב״ח: ז) צ״ל וראה הכהן והנה כו׳ (גליון), וכן נוסף בכתי״: ח) תיבת ״בכתב״ ליתא בכתי״ וברש״י ותוס׳, ועיין מהרש״א: ט) תיבות ״ולא כתיב וכי יטהר״ ל״ג (ר״ב אשכנזי): י) צ״ל מן הזוב (רש״ש): כ) צ״ל מקצת זוב (רש״ש): ל) בכתי״ נוסף וכלי חרש אשר (ויקרא טו, יב): מ) צ״ל תטמא (באה״מ, דבש תמר):

מסורת הש״ס
עם הוספות

ס) מנהדרין קו: ברכות עו:, ב) [עי׳ תוספות שבת עט: ד״ה תפילין וכו׳ מה שסימנו בקונטרס], ג) שבת דף קנו: וע״ש, ד) לקמן יח. יומא פ״ל מ״ב ע״ב, ה) מצורע דבים פרק ה הי״א, ו) תו״כ שם פרשתא ג ה״ב, ז) שבת דף פג:, ח) ויקרא יג, ז, ט) סוף פרשת תזריע ע״ש, י) לקמן ט:, כ) לקמן יז ע״א.

חגהות הב״ח

(א) גמ׳ הלי מיבעי ליה מזובו ולא מזובו ומנגעו ס״כ: (ב) שם כל ימי לרבות מצורע מוסגר למילות (מי סמי מגלמת ופרים וכו׳ ברפואות אלא בימים) מא״ת ונ״ב ס״ל אין בין טהור מתוך הסגר וכו׳ מאי טעמא אמר מאי אמר קרא ולא [וכו׳ ברפואות אלא בימים]: (ג) רש״י ד״ה מאי שנא וכו׳ דלקמן ליה למקצת וכו׳ לגמי קרבן דלא דרשת: (ד) ד״ה הכא נמי וכו׳ בטמאה למפרע מטומאי: (ה) ד״ה אלא מעתה ט״ו מטמא בגופו הס״ד: ומה״ל מי שלצרעתו תלויה בגופו טומאתו: (ו) ד״ה יצא מוסגר וכו׳ ביום שביעי טימני: (ז) ד״ה כתב מקרא וכו׳ תרגום של דיאל כל״ל ומיהא כתב נמחק: (ח) תוספות ד״ה עד וכו׳ דכתיבה אשורית דבשרה אף לשאינן מכירין משום הכי:

גליון הש״ס

מתני׳ אין בין מצורע. עי׳ מ״ק ו. תל״ה אמר רמי: עין משפט אות ד׳ מיי׳ פי״. לא נזכר כלל בגמרא״ס מזה ופסטות דגרי דמגר״ס מיירי דלגמרא טומאתה כלל לגמרא אף לא טומאה קלה. ועיין בספר לשמון לגיון לגמרא פרי מעלה: רש״י ד״ה לתופרן בגידין וכו׳ בתפילין ומזוזות. עיין מהגהה תוס ר״מ סימן קלב אות יב:

הגהות מהר״ב רגשבורג

א) מתני׳ אין בין ספרים כו׳. נ״כ עיין מגמות דף נ״ב ע״ב תוס׳ ד״ה תפילין וכו׳ ומה״ל:

ליקוטי רש״י

[מרפש בסוף המסכת]

הגהות וציונים

ס) בכתי״ נוסף מזובו: ע) תיבת ״ושמאה״ ליתא בכל הדפו״י והוסיפו המהרש״א ע״פ רש״י (דק״ס): ג) אין גורסין ״דמעיקרא״ אלא מעיקרא (מאירי)

[מתני׳] אין בין ספרים לתפלין ומזוזות אלא שהספרים נכתבין בכל לשון ומזוזות אינן נכתבות אלא אשורית רשב״ג אומר אף בספרים לא התירו שיכתבו אלא יוונית: גמ׳ הא לתופרן בגידין ולטמא את הידים זה וזה שוין וספרים נכתבין בכל לשון וכו׳ ורמינהו מקרא שכתבו תרגום ותרגום שכתבו מקרא וכתב עברי אינו מטמא את הידים עד שיכתבנו בכתב אשורית על הספר ובדיו אמר רבא לא קשיא כאן

חשק שלמה על רבינו חננאל ס) כ״ה גם מחוקמת המלמדים אבל נראה דל״ל ספרים ד׳ וקרקע וכן לקמן אין בין ספרים לטומאה יום וכו׳ אלא ספרים ז׳ נמי ליכא לאיש בהם ול״ל אין בין טהור מתוך הסגר לטהור מתוך הסגר אלא אלא תגלחת וכו׳:

ופשיט לה רבה מהכא והצרוע אשר בו הנגע דייקינן קרא דכתיב בו מי שצרעתו תלויה בגופו טעון פריעה ופרימה יצא מצורע מוסגר ולא פשה הנגע נטהר. וא״ת הכי לענין שלוח נמי דהא כתיב כל ימי אשר הנגע בו ומאי דגרי בזדון נמי בו דכתיב בהאי קרא ונימא מי שצרעתו תלויה בגופו טעון שילוח מחוץ למחנה יצא מצורע מוסגר שאין טעון שילוח. וא״ת אין הכי נמי והא דייקינן ממתני׳ דקתני אין בין מצורע מוסגר כו׳. הא לענין שילוח זה וזה שוין. ופוקינן אי הוה כתיב ימי אשר הנגע בו בדקאמרית השתא דכתיב כל לרבויי מצורע [מוסגר] לשילוח אי הכי דהאי כל לרבויי אתא אמ׳ תגלחת וצפורין ניבעי. ופוקינן כתיב והנה נרפא נגע הצרעת מן הצרוע ואיה הכהן ולקח למטהר שתי צפרים חיות וגו׳. הצרוע שצרעתו בגופו ונתרפא טעון פריעה ופרימה יצא מצורע מוסגר שאין צרעתו תלויה בגופו אלא בימים: [מתני׳] אין [בין] ספרים לתפלין ומזוזות אלא שהספרים כו׳. דייקינן מיתה הא לתופרן בגידין ולטמאי את הידים כבתבי הקודש אלו ואלו שוין. ואקשינן וספרים הנכתבין בכל לשון מטמאין את הידים והתנן בסוף מסכת ידים ותרגום שבעזרא ושבדניאל מטמא את הידים ותרגום שכתבו עברית

גופן. כמיכה: כאן בגופן שלנו. ממתיין לקמני בכל לשון שלא שינה את הכתב אלא שנשינה את הלשון וברייתא בגופן שלהן: הא. דלמר עד שיכתבנו בכתב אשורית: רבן שמעון בן גמליאל היא. דפליג אדרבנן בממתיין: אי רבן שמעון בן גמליאל. אלמלי קמני בברייתא עד שיכתבנו אשורית: אלא לא קשיא. גרסינן: והיו הדברים האלה. כמיב בתפילין ומזוזות שכתובין בהן פרשיות של שמע: בשאר ספרים. נביאים וכתובים: מכלל דתנא קמא. בתמיהה והא תנא קמא שרי בכל לשון: רבותינו אמרו. רבן שמעון בן גמליאל: תלמי. מלך מצרים היה: אלהים ברא בראשית. את השמים שלא יאמר בראשית שם הוא ושמי לשויות הן ולשון ברא את השמי: אעשה אדם. שנכלאן[7] פקדו שמוריים[8] שמי לשויות הן לכתיב נעשה אדם (בראשית א): ויכל ביום הששי. שלא יאמר אם כן עשה מלאכה בשבת הא כתיב ויכל ביום השביעי והוא יקבל עליו מדרש מכמיה שלרשו ט[9] מה היה העולם חסר מנוחה בשבת בשבת מנוחה מנוחה והו גמרו: זכר ונקבה בראו[10] ולא כתבו בראם. דמשמע שני גופין ברא כל אחד זכר ונקבה שני פרלופין לכך כתבו ברא[11] שכך נברא אדם בשני פרלופים[12]: בקרוביה. שלא יאמר על אברהם לא הקפיד לכתיב[13] ויאמר ועל שרה הקפיד לפיכך כתבו בקרוביה לומר אברהם[14] נגנו והיא אמרה בקרוביה: נושא בני אדם. דמשמע גמל שלא יאמר משה רבכם לא היה לו סוס או גמל: הרגו שור. שלא יאמר לנמים היו מטומיכם שהרי אמיסם מעיד עליהם שהם הרגו אים לכך כתבו שור שלא היו מסומן בעיניו אלא בבהמות ולא הקפיד (ג) על הבהמות: ובשאר ארצות. שלא יאמר שקר כתוב בתורה שהרי קהת מיורדי מצרים היה[15] וכשאתה מונה שנותיו של עמרם ושנותיו של משה כולן אין מגיעות לד' מאות שנה כל שכן שהרבה משנות הבנים נגלעין בתוך שנות האבות אלא שמנה הכתוב מיום שנגזרה גזירת גלות מצרים בין הבתרים ומשם עד שנולד יצחק שלשים שנה ומשנולד יצחק עד שירדו ישראל ממצרים ארבע מאות שנה לא מהם שנים של יצחק ומשם ול' שנים[16] יעקב כשבא למצרים נשארו מאתים ועשר וכן היתה הגזרה כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם (בראשית טו) ולא נאמר במצרים אלא בארץ לא להם וכשנולד יצחק היה אברהם גר בארץ פלשתים ומאז עד שירדו ממצרים נמצא יצחק וחכונו שהן זרעו של אברהם גרים ושלשים של קודש לכן לא נתנו בגזרה הזאת זרעך כתיב: זאטוטי. לשון מעיטת אבל נערי לשון קטנות וימאר גרועים שלכם שלמתם לקבל פני שכינה: ואל זאטוטי בני ישראל. בתוספתא פרשה עצמה ולפי שכתבו[17] זאטוטי תחילה חזרו וכתבום כשמם הראשון ולא כתבו ולא אלילי בני ישראל: לא

כאן בגופן[6] שלנו כאן בגופן שלהן אמר ליה אביי במאי אוקימתא לההיא בגופן שלהן מאי אירא מקרא שכתבו תרגום ותרגום שכתבו מקרא אפילו מקרא שכתבו מקרא ותרגום שכתבו תרגום נמי דהא קתני עד שיכתבנו אשורית על הספר בדיו אלא לא קשיא הא רבנן הא רשב"ג אי רשב"ג הא איכא יונית אלא לא קשיא כאן בספרים כאן בתפלין ומזוזות תפלין ומזוזות מ"ט משום דכתיב בהו[6] [8] והיו בהויתיך יהו מאי תרגום שכתבו מקרא איכא בשלמא תורה איכא [9] יגר שהדותא אלא הכא מאי תרגום איכא אלא לא קשיא כאן במגילה כאן בספרים מגילה [10] מ"ט דכתיב בה [11] ככתבם וכלשונם מאי תרגום שכתבו מקרא איכא אמר רב פפא [12] ונשמע פתגם המלך רב נחמן בר יצחק אמר [13] וכל הנשים יתנו יקר לבעליהן רב אשי אמר כי תניא ההיא בשאר ספרים ורבי יהודה היא דתניא תפלין ומזוזות אין נכתבין אלא אשורית ורבותינו התירו יונית והכתיב והיו אלא אימא ספרים [14] נכתבים בכל לשון ורבותינו התירו יונית התירו מכלל דתנא קמא אסר אלא אימא רבותינו לא התירו שיכתבו [15] אלא יונית ותניא א"ר יהודה אף כשהתירו רבותינו יונית לא התירו אלא בספר תורה ומשום מעשה דתלמי המלך [16] דתניא [17] מעשה בתלמי המלך שכינס שבעים ושנים זקנים והכניסן בשבעים ושנים בתים ולא גילה להם על מה כינסן ונכנס אצל כל אחד ואחד ואמר להם כתבו לי תורת משה רבכם נתן הקב"ה בלב כל אחד ואחד עצה והסכימו כולן לדעת אחת [18] וכתבו לו [19] אלהים ברא בראשית [20] אעשה אדם בצלם ובדמות [21] ויכל ביום הששי וישבות ביום השביעי [22] זכר ונקבה בראו ולא כתבו בראם [23] [24] הבה ארדה ואבלה [25] שם שפתם [26] ותצחק שרה בקרוביה [27] כי באפם הרגו שור וברצונם עקרו אבום [28] ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכיבם על נושא בני אדם [29] ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים ובשאר ארצות [30] ארבע מאות שנה [31] וישלח את זאטוטי בני ישראל [32] ואל זאטוטי בני ישראל לא שלח ידו

בשלמא

תורה איכא יגר שהדותא. וקשה אמאי מפסלא בהכי והלא אילו היה חסר כל אלו [1] הכלם מיצה לא מפסיל בהכי כדאמרינן בגיטין (דף נ.) ספר תורה שחסר יריעה אחת אין קורין בו משמע דווקא יריעה אחת אבל פסוק אחד לא ודמק הקונטרס [2] לומר דגרע עפי כשהיא כתוב תרגום מכשהוא לא נכתב כלל ומ"ש לומר דהכא לא בא אלא להשמיענו דהוי טעות ולריך להגיהו:

כאן

במגילה כאן בשאר ספרים. וקשה דהן בריתא כמאן מתוקמא לא כרבן שמעון בן גמליאל ולא כרבנן דאי רבנן מ"ב הוא לימתי במתני' מגילה גבי תפילין ומזוזות שאין נכתבין אלא אשורית וכרבן שמעון בן גמליאל לא מתוקמא שהרי הוא מתיר אף יונית ואין לומר דהני מילי בשאר ספרים [מתיר רשב"ג יונית] אבל במגילה מודה שלריך אשורית זה אינו דהא בפרק שני (דף יח.) אמרי רב ושמואל דלעז יונית לכל כשר ומסיק דאיתיהו אמוראי כרשב"ג ומסיק נמי התם קא משמע לן דאף במגילה נמי אמרי מלמיהו ועל כהכי לריך לומר שזה המתרגם אין סובר דרבן שמעון בן גמליאל קאי כוותיה דרב ושמואל דלקמן אלא סובר ליה דרבן שמעון בן גמליאל לא התיר במגילה אלא אשורית ומשום דכתיב בהו כתבם וכלשונם ורב ושמואל דלקמן סברי להו [כשיטת] דרב אמי דבשמוך: **ורב** אשי אמר ההוא בשאר ספרים [3] ור' יהודה היא. וקשה דהא בפרק כל כתבי (שבת דף קטו: ושם) אמר רב אמי (ג) אין בין ספרים למגילה אלא שהספרים נכתבין בכל לשון ומגילה לריך אשורית בספר ובדיו אלמא דבשאר ספרים לא לריך אשורית וספר ודיו ואם כן מנא ליה לרב אמי לומר דר' יהודה מחמיר ומלריך מילי אחי והא לא אשכח התם שום מנא דפליג עליה וי"ל דההיא דכל כתבי (ג"ר שם) מיירי לענין הגלה מפני הלליקה דווקא והכי קאמר בשאר ספרים יש להלילם אע"ג דנכתבין בכל לשון שהרי יש בהן כמה שמות קדושים אבל במגילה שאין בה שום אזכרה אין להלילה אלא אם כן כתובה כהלכתה והכא מיירי להכשיר לקרות בהן:

אלהים

ברא בראשית. פ"ה שאם כתבו בראשית גרא היו אומרים בראשית שם הוא ושמי לשויות הן וקשה שהרי בראשית אינו שם כלל אלא בתחלה ועוד שכתבו לו בלשון יונית בתחלה ו"ל שהיונים[4] היו יודעים[5] שלטולא יש להזכיר הטרא בתחלה ואם כן אלו כתבו בראשית קודם היה אומר דשמי לשויות הן והמיבה הראשונה הוי טרא אחד ואלהים הוי השמי משום הכי הפכו לו: **על** נושא אדם. פן יאמר להם וכי לא היה לו למשה רבכם סוס או גמל: (**ואל**[6]) זאטוטי בני ישראל. וקשה אמאי לא כתבו לו וישלח את אלילי בני ישראל דכתיב בשמוך והוי לשון גדולה ויש לומר לפי שלא רצו לשקר ולכך כתבו לו זאטוטי מתוקים נערי ומתוקים אלילי דמשמע לשון גדולה כמו זוטו של יס (ב"מ דף פא:): ומשמע נמי לשון השפלה כדאמרינן התם[7] האומר לגולה תרמי (ישעיה מד) זו בבל שהוא זוטו של עולם פי' עומקו ותחתיתו ושפלה מכל אלילות כדאמרינן נמי התם (שבת דף קיג:): הלך נקרא שמה בבל[8] שכל מתי מעטל נגענו שם (זבחים דף קיג:): אין

מסורת חש"ם עם חוספות

ט) ברכות יג. לקמן יז:, ג) [מס' קופרים פ"ל הלכה ח], ג) מכילתא פרשה יד סימן מה, ד) שבחדרין דף לח:, ה) ב"ר סוף פ"ל, ו) ברכות סא. עירובין יח., ז) [עי' מהרש"ל], ח) [ממלבש] קהלת רבה יב ז רצי' ירושלמי ברכות פ"ד ה"א.

הגהות הב"ח

(ל) גמ' דאמר דאמר אמר מאי היא דאמר מעמא: (ב) רש"י ד"ה הכנו וכו' ולא הקפיד אלא על הסטטות: (ג) תוס' ד"ה ולא אמר אמר כי תניא ההיא וכו' אמר רב אמי וכו' כדתניא אין בין וכו' ומגילה עד שתהא כתובה אשורית על הספר וכו':

גליון חש"ם

גמ' וכתבו לו. עי' יש"ש כ"ק פ"ד פי' ט:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) גמ' מ"ם דכתיב בה ככתבם וכלשונם. נ"ב נ"ל ככתבם וכמנם וכ"כ הספר"ם מתנן פנ"ל ומספר מוכ"ל [נמצא בשבת] אלן ישש"ס: ב) תוס' ד"ה ורב אשי וכו' ור' יהודה היא. נ"ב עי' מגמות דף לא ע"ב מוס' ד"ה מעלה כו' וכו"ק:

תורה אור השלם

א) וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל לְבָבֶךָ׃ [דברים ו, ו]

ב) וַיִּקְרָא לוֹ לְבָן יְגַר שָׂהֲדוּתָא וְיַעֲקֹב קָרָא לוֹ גַּלְעֵד׃ [בראשית לא, מז]

ג) וַיַּקְרִאוּ סִפְרֵי הַמֶּלֶךְ בָּעֵת הַהִיא בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי הוּא חֹדֶשׁ סִיוָן בִּשְׁלוֹשָׁה וְעֶשְׂרִים בּוֹ וַיִּכָּתֵב כְּכָל אֲשֶׁר צִוָּה מָרְדֳּכַי אֶל הַיְּהוּדִים וְאֶל הָאֲחַשְׁדַּרְפְּנִים וְהַפַּחוֹת וְשָׂרֵי הַמְּדִינוֹת אֲשֶׁר מֵהֹדּוּ וְעַד כּוּשׁ שְׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמֵאָה מְדִינָה מְדִינָה וּמְדִינָה כִּכְתָבָהּ וְעַם וְעַם כִּלְשׁוֹנוֹ וְאֶל הַיְּהוּדִים כִּכְתָבָם וְכִלְשׁוֹנָם׃ [אסתר ח, ט] קָמוּ וְקִבְּלוּ הַיְּהוּדִים עֲלֵיהֶם וְעַל זַרְעָם וְעַל כָּל הַנִּלְוִים עֲלֵיהֶם וְלֹא יַעֲבוֹר לִהְיוֹת עֹשִׂים אֵת שְׁנֵי הַיָּמִים הָאֵלֶּה כִּכְתָבָם וְכִזְמַנָּם בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה׃ [אסתר ט, כז]

ד) וְנִשְׁמַע פִּתְגָם הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר עָשָׂה בְּכָל מְדִינָתוֹ כִּי רַבָּה הִיא וְכָל הַנָּשִׁים יִתְּנוּ יְקָר לְבַעְלֵיהֶן לְמִגְּדוֹל וְעַד קָטָן׃ [אסתר א, כ]

ה) בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ׃ [בראשית א, א] ו) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ וְיִרְדּוּ בִדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל הָאָרֶץ וּבְכָל הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ׃ [בראשית א, כו] ז) וַיְכֻלּוּ אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה׃ [בראשית ב, ב] ח) זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָאם וַיְבָרֶךְ אֹתָם וַיִּקְרָא אֶת שְׁמָם אָדָם בְּיוֹם הִבָּרְאָם׃ [בראשית ה, ב] ט) הָבָה נֵרְדָה וְנָבְלָה שָׁם שְׂפָתָם אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמְעוּ אִישׁ שְׂפַת רֵעֵהוּ׃ [בראשית יא, ז] י) וַתִּצְחַק שָׂרָה בְּקִרְבָּהּ לֵאמֹר אַחֲרֵי בְלֹתִי הָיְתָה לִּי עֶדְנָה וַאדֹנִי זָקֵן׃ [בראשית יח, יב] כ) כְּסֹרֵס אֵל תֹּבֵא נַפְשִׁי בְּקָהָלָם אַל תִּחַד כְּבוֹדִי כִּי בְאַפָּם הָרְגוּ אִישׁ וּבִרְצֹנָם עִקְּרוּ שׁוֹר׃ [בראשית מט, ו] ל) וַיָּקָם מֹשֶׁה אֶת אִשְׁתּוֹ וְאֶת בָּנָיו וַיַּרְכִּבֵם עַל הַחֲמֹר וַיָּשָׁב אַרְצָה מִצְרָיִם וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת מַטֵּה הָאֱלֹהִים בְּיָדוֹ׃ [שמות ד, כ] מ) וּמוֹשַׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בְּמִצְרָיִם שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה׃ [שמות יב, מ] נ) וַיִּשְׁלַח אֶת נַעֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ עֹלֹת וַיִּזְבְּחוּ זְבָחִים שְׁלָמִים לַיְיָ פָּרִים׃ [שמות כד, ה] ס) וְאֶל אֲצִילֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁלַח יָדוֹ וַיֶּחֱזוּ אֶת הָאֱלֹהִים וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ׃ [שמות כד, יא]

כדאמר צ"ל הפסק הנקודה (ראה אות ד), וכ"ה בר"ש שבע"י: **מ)** בכת"י ובע"י נוסף **ביה** ויצחק **ויאמר בלבו** [בראשית יז, יז]: **י)** בכת"י נוסף **אמר**: **כ)** בכת"י נוסף **ומשה מיוצאי מצרים היה**: **ל)** בר"ש שבע"י וק"ל שנה שהיו ליעקב: **מ)** בכת"י ובע"י ולפי שקראום: **נ)** אולי יש כאן ס"ס וצ"ל והדחק לומר (והיבה "הקונטרס" מיותר), וכן משמע קצת במהרש"א (וע' תוס' הרא"ש): **שהמינים**: **ס)** בדפו"י (לפני הצעגורו) **מובדים** (רש"ש ע"י"ש) וכע"ז בתוס' שבע"י: **ע)** [צ"ל **וישלח את**] (גליון): **פ)** צ"ל שמה **שנער** (רש"ש):

לקוטי רש"י

והיו בהויתיך יהו. מלשון הקוקיה [לקמן יז:]. יגר שהדותא. מרגוניו של גלעד [בראשית לא, מז]. **לא התירו אלא בספר תורה.** כדאלמא אסר גר מס"ת יוונית משום מעשה דתלמי המלך ולא מפיגיא מעשה דתלמי המלך שכינס ע"ב זקנים בע"ב בתים אמר להם כתבו לי תורתכם. נתן הקב"ה עצה טובה בלבם והסכימה דעתם לדעת אחת וכתבו לו אלהים ברא בראשית אעשה אדם בצלם ובדמות כו'

חשק שלמה
על רבינו חננאל

ט) עי' ערוך ערך נגן:

הגהות וציונים

ט) [גי' הערוך גיפן] (גליון): **ל)** בכת"י אחד וספרים: **ג)** בכת"י הנוסח ורבותינו **אמרו שלא יכתבו** אלא יונית: **ד)** תיבות "ולא כתבו בראם" ליתא בכת"י ובע"י ובמס' סופרים, ובטעות בא מפי' רש"י (דק"ס), ועי"ן רש"ש: **ה)** רשב"ם לא גריס "ואבלה" אלא **ונבלה**, לפי שלא שינו אלא מ"גרדה" אבל "ונבלה" לא הוצרכו לשנות כי נבלה קאי על העם בלשון נפעל (תוס' הרא"ש ע"י"ש): **ו)** [צ"ל **ובשאר ארצות שלשים שנה וד' מאות שנה** כך הגי' בע"י ובילקוט פ' בראשית וכן בירושלמי ועי' מהרש"א בח"א וכן איתא במס' סופרים פ"א] (גליון): **ז)** בדפו"י (שלפני הצעגורו) פקרו המינין לומר: **ח)** נראה

עבו"ת ושבו"ת שכתבו תרגום וכתב עברי אינו ממסא את הדים עד שיכתבנו אשורית על עור ובדיו. **ופריק רבה** מתני' דקתני דכתבינן בכל לשון בגיפן שלנו ח). כלומר בצורות האותיות שלנו ובלשון אחר וזולתי לשה"ק. לפיכך מטמאין את הדים שהאותיות בכתב אשורי חק. ומתני' השניה במסכת ידים בגיפן של שאר לשונות שבאומות לפיכך אין ממטאין [את הדים]. והאי פירוקא דרבה איטריכא דשמעתא בפירוקא דרב אשי טלקא: (את הדים) ואקשינן אי הכי מאי אירא עברית שכתבו תרגום אפי' עברית שכתבו עברית בגיפן של שאר לשונות לא דקתני עד שיכתבנו אשורית על השר בדיו. **ופרקינן** לעולם ב' המשניות בגיפן שלנו. ומשנה השניה במס' ידים לרשב"ג היא דמצדיך בכל הספרים אשורית. והתינן והא איכא יונית לרשב"ג שהוא מתיר למה שנה עד שיכתבנו אשורית בלבד. **אלא לא קשיא** מתניתין בספרים ומשנה השניה בדים בתפלין ובמזוזות. ומשנתן הרתינן וארוקמה למתני' דהתם רב אשי בשאר ספרים ולולתי ס"ת ור' יהודה היא דתניא ספרים נכתבים בכל לשון ורבותינו [התירו] שיכתבו יונית כו' אבל תפלין ומזוזות דבר הכל אשורית דכתי' בהו והיו בהוויתך יהו. **ותניא** א"ר יהודה **אף כשהתירו רבותינו** יונית לא התירו אלא בס"ת משום מעשה דתלמי המלך שכינס ע"ב זקנים בע"ב בתים אמר להם כתבו לי תורתכם. נתן הקב"ה עצה טובה בלבם והסכימה דעתם לדעת אחת וכתבו לו אלהים ברא בראשית אעשה אדם בצלם ובדמות כו'

מעלתן נמלרים עד ילילתן ר"ש שם וזה אמר מן הדברים שעשה לתלמי המלך [שבת יב. מ]. **זאטוטי**. זוטו, לשון גדול ושלילה מלשון יוזי כמו שכתב הזקנים לתלמי המלך ואל אלילי ואל זאטוטי [ב"מ כא:].

אין בין כהן משוח למרובה בגדים אלא פר הבא על כל המצות. *פירוש פר כהן משיח שחטא כשוגג דעשה אחת מכל מצות ה׳ אשר לא תעשינה ואשם נדבר שזדונו כרת אבל לא מיירי בפר העלם דבר של צבור דכתיב מה הכהן המשיח (יחטא) דהא מרבינן בח״כ (ג) ואפילו כהן הדיוט יכול להביאו וכל שכן מרובה בגדים: **אין** בין כהן המשמש לכהן שעבר אלא פר יום הכפורים. קשה אמאי נקט לכהן שעבר דהא אפילו מיום שאירע בו פסול לכהן המשמש ושמע זה מתמיד הוי חילוק זה שהפר בא מן המשמש אע״פ שאין משמש כדאי מרובה? ואם כן הוה ליה למימר בין הכהן המשמש לכהן שעבר וי״ל דאי נקט לאותו שעבר הוה משמע הא לאותו שעבר כבר דהוי בכל שנה? יש הרבה חילוקים ביניהם משום הכי נקט לאותו שעבר לאשמועינן דאף בדיעבד ליכא אלא חילוק זה וא״ת למאי דפריטית שהפר הוי מאותו שאירע בו הפסול אע״ג שאין משמש א״כ קשיא מהא דאמר סוף פ״ק דשבועות (דף יד.) אמר לו ולא משל אחיו הכהנים ואדרבה היה לו לומר ולא מאותו המשמש מתמיד דהוי רבתא מפי ושמא משום דהוי מלתא דלא שכיחא שהקיא ונקט מידי דשכיח כל שנה והיא נמי דהקומץ רבה (מנחות דף יט.) דקאמר דגלי דמתנא שמיעה נצטלים לא קשה לפירושיו (ד) דשרי לכהן דזכי ליה דתמנא הוי כאילו מקדיש משלו: **ולא** לבהן הדיוט משום מעלין בקדש וכו׳. קשיא למה ליה הא׳ מעמא מיפוק ליה דכהן דלאו לכהן גדול אי לאו משום מיפה א״כ אינו יכול להקריב מחוסר בגדים? ועוד לומר דמשום הא׳ טעמא לא הוינו מקפידין כהן דעל פי מה דין? הוא אי לאו טעמא דמעלין:

מני רבי שמעון היא דאמר אף צבור לא הקריבו. נראה דכהן דמוקמינן למתני׳ כרבי שמעון א״כ קיפא נמי אמיא מוחיה דקמני זה הכלל כל הנידר ונידב קרב בבמה וקשה דהא מירוח דהוי דבר הנידר ונידב כדאמרינן בפרק שני דתמורה (דף יד: ושם) ואפילו הכי אית ליה לר׳ שמעון פ׳ במה דזבחים (דף קיז. ושם) דמנחות ומירות אין קרב אפילו בבמה גדולה וי״ל דהכי מיפרשא מתניתין זה הכלל כל הנידר ונידב שקרב בבמה גדולה כגון עולה ושלמים ליחיד קרב בבמה קטנה וכל שאינו נידר ונידב ואע״פ שקרב בבמה גדולה אין קרב בבמה קטנה אבל מולה הוא דיש נידר ונידב שאין קרב לא בבמה גדולה ולא בבמה קטנה[ט]: שמעתי

[א] לא חמד אחד מהם נשאתי. [ב] אשר חלק ה׳ אלהיך אתם להאיר לכל העמים [ג] וילך ויעבוד אלהים אחרים אשר לא צויתי לעובדם וכתבו לו (ד) את צעירת הרגלים ולא כתבו לו [ה] את הארנבת מפני *שאשתו של תלמי ארנבת שמה שלא יאמר שחקו בי היהודים והטילו שם אשתי והטילו שם אשתי בתורה: רשב״ג אומר אף בספרים לא התירו שיכתבו אלא יונית: א״ר אבהו א״ר יוחנן הלכה כרשב״ג וא״ר (ו) יוחנן מ״ט דרשב״ג אמר קרא [ז] יפת אלהים ליפת וישכן באהלי שם דבריו של יפת יהיו באהלי שם ואימא [ח] גומר ומגוג [ט] א״ר חייא בר אבא היינו טעמא דכתיב יפת אלהים ליפת יפיותו של יפת יהא באהלי שם: **מתני׳** [י] אין בין כהן משוח בשמן המשחה למרובה בגדים אלא פר הבא על כל המצות [יא] אין בין כהן משמש [יב] לכהן שעבר אלא פר יום הכפורים ועשירית האיפה: **גמ׳** הא לענין פר יום כפורים ועשירית האיפה זה וזה שוין מתניתין דלא כר״מ דאי ר״מ [הא תניא] [יג] מרובה בגדים מביא פר הבא על כל המצות דברי ר״מ וחכ״א אינו מביא מ״ט דר״מ דתניא [יד] משיח אין לי אלא משוח בשמן המשחה מרובה בגדים מנין ת״ל המשיח במאי אוקימנא [טו] דלא כר״מ אימא סיפא אין בין כהן משמש לכהן שעבר אלא פר יוה״כ ועשירית האיפה הא לכל דבריהן זה וזה שוין אתאן לר״מ דתניא [יז] אירע בו פסול ומינו כהן אחר תחתיו ראשון חוזר לעבודתו שני כל מצות כהונה גדולה עליו דברי ר״מ רבי יוסי אומר [יח] ראשון חוזר לעבודתו שני ראוי לא לכהן גדול ולא לכהן הדיוט ואי״ר יוסי *מעשה ברבי יוסף בן אולם מציפורי שאירע בו פסול בכהן גדול ומינוהו תחתיו ובא מעשה לפני חכמים ואמרו ראשון חוזר לעבודתו שני אינו ראוי לא לכהן גדול ולא לכהן הדיוט כהן גדול משום איבה כהן הדיוט משום [יט] מעלין בקודש ולא מורידין רישא רבנן וסיפא ר״מ אמר רב חסדא אין רישא רבנן וסיפא ר״מ רב יוסף *אמר [כ] רבי היא ונסיב לה אליבא דתנאי [כא]: **מתני׳** [כב] אין בין במה גדולה לבמה קטנה אלא פסחים זה הכלל כל שהוא נידר ונידב קרב בבמה וכל שאינו לא נידר ולא נידב אינו קרב בבמה: **גמ׳** פסחים ותו לא אימא כעין פסחים מני? ר״ש היא דתניא [כג] ר״ש אומר אף צבור לא הקריבו אלא פסחים וחובות שקבוע להם זמן אבל חובות שאין קבוע להם זמן מתניתין דהא אמרי [כד] כל שהעבר מקריבין בהול מועד שבמדבר מקריבין בהול מועד שבגלגל דהיא גמה גדולה ואפילו פר העלם דבר וממנינן קמני פסח וכיולא בהן: **מתני׳** בכל הדרואה. בכל מקום שיוכל לראות משם את שילה ובפרק בתרא דזבחים [כה] יליף טעמא: יש

[א] לא חמד אחד מהם נשאתי. אלא יאמר חמור לא לקח אבל חפץ אחר לקח: להאיר לכל העמים. אשם לא כן יאמר בן גת מותר בע״ז ומדלקו (ע״ז נה.) להמליקן [ב] בדברים כדי לטורדן מן העולם: אשר לא צויתי לעובדם. אשם לא כתבו לעובדם משמע אשר לא צויתי שיהיו ואמר מ״כ אלהות הן אעל סורתו בגרמו: וכתבו. במקום ואת המרגלת ואת צעירת הרגלים לפי שיהיה קלרות וקטנות מרגליה: יפיותו של יפת. הוא לשון יין לשונו יפה משל כל בני יפת: **מתני׳** מרובה בגדים. כהנים שמשמשו בבית ולפי בגדים לאשון מימות יאשיהו ואילך שנגנזו נלוחית של שמן המשחה [ג]: פר הבא על כל המצות. כהן משיח שהוריה בדבר שזדונו כרת [ד] ועשה כהולאמו [ה] מביא פר שנאמר אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם וגו׳ (ויקרא ד׳): כהן המשמש. כגון [ו] שמירע ט פסול ומינו אחר מתמיד ועבר פסולו וחזר לעבודתו והעבירו הבא מתמיד הראשון קרוי משמש והשני עבר: אלא פר יוה״כ. שלא אפשר להביא שיש וכן עשירית האיפה מתמי כהן [גדול] שבכל יום שלא אפשר להביא שיש: **גמ׳** הא לכל דבריהן זה וזה שוין. ואם בא להקטיר לו לעבד אוס עבודה משמע בשמונה בגדים כהן שעבר לכהן המשמש: כל מצות כהונה גדולה עליו. משמע מה בגדים לא פורע ולא פורס ומלוה על הבמולה ומוזהר על האלמנה ומקריב אונן [ז]: ראוי [ח] ראוי. לשמש לא בשמונה בגדים ככהן גדול ולא בארבעה ככהן הדיוט: רבי היא. וסתמה אליבא דנפשיה: ונסיב ליה אליבא דתנאי. במרובה בגדים סבר לה כרבנן וכהן שעבר סבר לה כר׳ מאיר: **מתני׳** אין בין במה. אין הפרש בשעת היתר הבמות בין במה גדולה זה מזבח של משה בשלו בנוב וגבעון: לבמה קטנה. מזבח של יחיד שבל יחיד ויחיד עושה במה לעצמו: קרב בבמה. קטנה: כל שאינו נידר ונידב בו. בזבחים [ט] יליף לה בפרק בתרא: **גמ׳** פסחים ותו לא. והא קמני סיפא כל שאינו נידר ונידב אינו קרב בבמה קטנה ואילו בגדולה היו מקריבין קרבנות לבד תמידין ומוספין וקא ס״ל דלא מוקמא לבד שאין קטע להן זמן היו קריבין בה כגון פר העלם דבר של לבד ושעירי ע״ז: בעין פסחים. וכל מוקמא הקטע להם זמן כפסחים: **מני** [י]. מתניתין דקמני דבמה קטנה אין קרב בה אוס מוקה ואמר דבמה גדולה לא עדיפא מינה אלא מוקמא הקטע להן זמן: ר׳ שמעון היא. דאמר בפרק בתרא דזבחים אף לבד לא הקריבו בבמה גדולה אוס מוקה אלא פסחים ומוקמא הקטע להן זמן אבל מוקמא שאין קטע להן זמן כגון פר העלם דבר ושעירי ע״ז הכא והכא לא קרב אבל כדרבנן דהתם לא מתוקמא

[ט] מסר כאן מלשון המוקמא ול״ל מזה ומזה אבל מזה ומזה ומזה ומזה לבמה גדולה מזה ומזה ומזה לבמה קטנה כ״ה אם מתוקמא ע״ש. [י] נראה המוקמא מה אינו בבמה גדולה בשמה סיבר בבמה אבל מוקמא נמי מלבדו מלבדו אין מלבדו נמצא בבמה גדולה ולא בבמה קטנה. אבל נותר זמן ומטמא זה וזה שוין. אינו הוא בבמה גדולה: [יא] בחשק שלמה על רבינו חננאל

עין משפט נר מצוה

סד א מי׳ פ״ד מהל׳ כלי המקדש הלכה יד:
סה ב מי׳ עניו מהל׳ שגגות הלכה ז:
סו ג מי׳ פ״ב מהלכות עכו״ם הלכה ג:
סז ד מי׳ פ״ו מהלכות מים המדלים הלכה טו ופ״ז שם הלכה יד ופ״ו מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ה:
סח ה מי׳ פ״ו מהלכות מים המדלים הלכה טו ופ״ו מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ג ופ״ל שם הלכה ה:

ליקוטי רש״י

[נדפס בסוף המסכת]

רבינו חננאל

עד שלא יאמר שחקו בי יהודים והטילו שם אשתי בתורתם. רשבג״א אף בספרים לא התירו שיכתבו אלא יוונית. מנא הני מילי א״ר יוחנן דכתיב יפת אלהים ליפת וישכן באהלי שם שהם בני ישראל. א״ר אבהו א״ר יוחנן הלכה כרשב״ג: [מתני׳] אין בין כהן משוח בשמן המשחה למרובה בגדים כו׳. מנא לן דכתיב אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם וגו׳. מ׳ מרובה בגדים בבית שני שלא היה להם שמן המשחה היה מתמנה ב״ג בלבישת ח׳ בגדים לפי שכל זמן שהיה הדיוט היה משמש בד׳ בגדים לבש עדר ד׳ ותתרבה בד׳ אחרים נעשה כ״ג לפיכך נקרא מרובה בגדים. וזה מפורש בתלמוד בהוריות פ׳ ב׳ משוח בשמן המשחה בבית הראשון מרובה בגדים בבית האחרון. ואמר ה׳ דברים היו בית הראשון גדול מן האחרון. ואלו הן אש וארון ואורים ותומים ושמן המשחה ורוח״ק ושאר כל הענין. הא לענין פר יוה״כ כדכתיב בזאת יבא אהרן אל הקדש בפר בן בקר וגו׳. ועשירית האיפה כדכתיב זה קרבן אהרן ובניו אשר יקריבו לה׳ ביום המשח אותו וגו׳. ומפורש בתורת כהנים שכל כהן מביא עשירית האיפה מדכתיב ובניו מרבינן אפי׳ הדיוטות וכ״ש מרובה בגדים. מתני׳ דלא כר״מ דתני מרובה בגדים מביא פר הבא על כל המצות וראשינן אימא סיפא אין בין כהן משמש לכהן שעבר כלומר שנפסל במום או בזולתו אלא פר יוה״כ ועשירית האיפה שהכהן המשמש הוא שהביא משלו וזה שעבר לא. הא לכל דבריהם זה וזה שוין אתאן לר׳ מאיר דתני אירע בו פסול לכהן גדול ומינו אחר תחתיו כו׳ ופריש רב יוסף מתני׳ דרבי היא דרשא סבר לה כרבנן סיפא סבר לה כרבי מאיר: [מתני׳] אין בין במה גדולה לבמה קטנה וכו׳. ואוקימנא כעין פסחים והן חובות הקבוע להן זמן. ומפורש בסוף פרק פרת חטאת ובסוף שחיטת קדשים בתוספתא אלו דברים שבין במה גדולה לקטנה קרן וכבש ויסוד וריבוע וכיור וכנו בבמה גדולה ולא קטנה. ה) חוזה ושוק ועור העולה לבעלים בבמה קטנה. אבל נותר זמן וטמא זה וזה שוין. איזו היא במה גדולה ב) בשעת איסור במה [שהיו] אהל מועד

מסורת הש״ס עם הוספות

ה) [יומא דף ע: ע״ש], ב) סוכה דף יא:, ג) הוריות יב., ד) ג״ז שם: יומא יג: [מוקפת יומא פ״ח], ה) [לקמן כא: יומא יב: וש״נ], ו) [ר״פ ז: וש״נ], ז) ע״ע בסוגיא דהוריות שם, ח) זבחים קיז. קיח. ע״ש, ט) [זבחים דף קיז.], י) [ממורה דף כא:], כ) הוריות יב., ל) שם ח., מ) שם ו:, נ) יומא עג., ס) קידו., ע) קידו., פ) ויקרא ד טז, צ) ע״ז דבורא דחובה פרשתא ג ה״ו ובמלבי״ם ריג, ק) יומא פ״א ה״א ועיין תוספות ישנים יומא יב: ד״ה שני, ר) זבחים יח., ש) [עי׳ פוס׳ יומא יב ע״ב ד״ה כהן פילוסוס], ת) [וע״ע פוס׳ פסחים לח: ד״ה ולא אומכן].

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ וכתבו לו במקום את הארנבת את צעירת: (ב) שם הלכה כרשב״ג ואמר ר׳ אבהו אמר ר׳ יוחנן מ״ט: (ג) תוס׳ ד״ה אין בין כהן משוח וכו׳ דאפילו כהן הדיוט: (ד) ד״ה אין בין כהן המשמש וכו׳ קשה לפילוסיו היכי שחיט לכון דלכו:

גליון הש״ס

גמ׳ מפני שאשתו. מירושלמי וכן במ״ל פ׳ שמיני אימתא דאמו של תלמי מרגמתא שמה: שם מעשה ברי׳ יוסף בן אולם. עי׳ תוס׳ ד״ה אין בין כהן משוח וכו׳ דאפילו כהן הדיוט: (ד) ד״ה אין בין כהן המשמש וכו׳ קשה לפילוסיו היכי שחיט לכון דלכו:

הגהות וציונים

[א] בכת״י ובע״י הגירסא אי אמרי גומר ומגוג נמי (וחיבת ״אימא״ ליתא): [ב] [צ״ל אלא א״ר וכן גי׳ ע״י] (גליון): [ג] בכת״י המשמש (וכ״ה ברש״י ובתוס׳): [ד] בכת״י אוקימתא: [ה] בכת״י וראשונים ומני: [ו] ברש״י שבע״ש שהחליקן (וכמו בגמ׳ שם): [ז] בכת״י כהן גדול (במקום חיבת ״כגון״): [ח] צ״ל אינו (מג״ג): [ט] צ״ל ומני (מג״ג), וכ״ה בדפו״י, ועיין רש״ש: [י] צ״ל דהיינו בכל השנה (רש״ש):

תורה אור השלם

א) וַיַּחַר לְמֹשֶׁה מְאֹד וַיֹּאמֶר אֶל יְיָ אַל תֵּפֶן אֶל מִנְחָתָם לֹא חָמַרְתִּי אֶחָד מֵהֶם נָשָׂאתִי וְלֹא הָרַעְתִּי אֶת אֶחָד מֵהֶם: ב) וְגַם תִּשָּׂא עֵינֶיךָ הַשָּׁמַיְמָה וְרָאִיתָ אֶת הַכּוֹכָבִים כֹּל צְבָא הַשָּׁמַיִם וְנִדַּחְתָּ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לָהֶם וַעֲבַדְתָּם אֲשֶׁר חָלַק יְיָ אֱלֹהֶיךָ כָּל הַשָּׁמָיִם: ג) וַיֵּלֶךְ וַיַּעֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחוּ לָהֶם וַלַּשֶּׁמֶשׁ אוֹ לָבָרֵחַ אוֹ לְכָל צְבָא הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִי: ד) וְאֶת הָאַרְנֶבֶת כִּי מַעֲלַת גֵּרָה הִוא וּפַרְסָה לֹא הִפְרִיסָה טְמֵאָה הִוא לָכֶם: ה) יָפֶת אֱלֹהִים לְיֶפֶת וְיִשְׁכֹּן בְּאָהֳלֵי שֵׁם וְיִהִי כְנַעַן עֶבֶד לָמוֹ: ו) אִם הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ יֶחֱטָא לְאַשְׁמַת הָעָם וְהִקְרִיב עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא פַּר בֶּן בָּקָר תָּמִים לַיְיָ לְחַטָּאת: (ויקרא ד, ג)

יש אחריה היתר. כשמרבה שילה הומרו הבמות כדלמרינן בגמ׳ זבחים (דף קיט.) כי לא בחמס עד עתה אל המנוחה זו שילה שנמו מלכתם ואל הנחלה זו ירושלים למה תלקן הכתוב כדי ליתן היתר בין זו לזו: **גמ׳** בית חוניו. מחזה[3] חוניו בנו של שמעון הצדיק בנה בנגלים לשם שמים כדאמרינן בגמ׳ מנחות (דף קט:): קסבר כו׳. דאיכא למאן דאמר התם שבנאה לשם ע״ז: וקסבר קדושה. שנתקדשה ירושלים אינה קדושה לעולם ומשמרבה הומרו הבמות: לעתיד לבא. כלומר משמרבה: והיא היתה נחלה. דאמור נפסוק אל המנוחה ואל הנחלה: קלעים להיכל. קח סלקא דעתך בנקוט הומות היכל שיהא מחנה הנוי בעזרה קרוי אהל מועד[4] שנאמרה כן לא היו מקריבין עד שיגמר הבנין והם התמילו להקריב קרבנות משבאו שם בימי כורש כמו שכתוב בספר עזרא (פרק ג) ועד עשרים ושמים שנה אחרי כן לא נגמר הבית בשנת שבע[5] לדריוש האחכון: בחוץ מבחוץ. שהיו הקלעים פרושים לפניה מעוכי המוחה שלא יכנסו הטמא לתוך ההיכל: לאו מכלל דר׳ אליעזר. דבני קלעים סבר לא קידשה לאחר חורבן לפיכך פירסו קלעים בנקום בנין ומזרו וקידשו בחותות וכשיר כדאמר בגמ׳ שבועות (דף טח.): ומר מאי דשמיע ליה קאמר. ולא משום לורך קדושה: וכי תימא כו׳: את אלו. עיירות נתנו בפי בחרא דערכין[7] לענין בחי ערי חומה לומר שהיו חוקפות חומה מימות יהושע בן נון ואין שם יוחר מחצה: ולמה מנאום. והלא הרבה היו שם והתם נמי תנן וכל כיולא בהן: ודמינהו. מסקנא דמילתיה הוא דאמר לעיל הני מנאי פליגי בקידשה ולא קידשה הא

יוסי למה מנו[8] חכמים את אלו שכשעלו בני הגולה מצאו את אלו וקידשום אבל הראשונות בטלו משבטלה הארץ אלמא קסבר קדושה ראשונה קדושה לשעתה ולא קדושה לעתיד לבוא ורמינהו[9] אמר רבי ישמעאל ברבי יוסי וכי אלו בלבד היו והלא כבר נאמר[10] ששים עיר כל חבל ארגוב וכתיב[11] כל אלה ערים בצורות חומה גבוהה אלא למה מנו חכמים את אלו שכשעלו בני הגולה מצאו אלו וקידשום קידשום השתא

ומגלים שהן חו״ל וההיא (ג) דמזקת הבמים (כ״ב דף נח.) דקאמר שנא מלות למזקה לעבר הילדן והגליל דמשמע דעמון ומואב שהיו מעבר הירדן היו מא״י מיירי בעמון ומואב שנהרו בסיחון ועוד הקשה ר״ת מהא דאמר בגמ׳ בילה (דף ה: ושם) ובר״ה (דף לח:) כלום רבנוי היה לו לרבי אליעזר ובקש להפקיעו לענייס ות״כ משמע דאיה ליה קדשה לעתיד לבא ומשום שנא היה רואה לגרוה לחוליהו לירושלים היה מפקיעו לענייס שיולכו אומו ויאכלוהו שמה דאי סבר לא קדשה והיה צריך לפדותו אמאי היה צריך להולין לירושלים וגם מה היו הענייס מרוחיים אחרי שצריך לפדותו וי״ל משום דבראשונה כלום רבנוי שצריך היה לחולכו (ד) לירושלים גם בקש ר׳ אליעזר להולכו משום דכל דבר שנאסר בגנייס צריך מגיין אחר להחיות והאמר מייחי לה בגילה (ג״ז שם) ומכל מקום הענייס היו מרוחיים בגנה שהיו יכולים לאכלו בטוח פרוטה כדשמואל[12] ונסי דשמואל לא אמר לאחר חורבן הבית לשנא שאכלו היינו דווקא בזמן שבית המקדש קיים אבל בזמן הזה לא[13] ואפילו לכתחילה והכי נמי איתא בשאלתות דרב אחאי בפרשת קדושים תהיו (פוף פיטון ק׳) ומבדן על פליון עובר לעשיתון וקלי ליה לדמי פדויה לו ישלכם לנהר: [וע״ע תוס׳ ר״ה לא: ד״ה בקנ]: **למה** מנו חכמים את אלו. קשה אמאי מייחי הך בריתא דלא מוכחא אלא דקדושה דאשונה לא[14] בגולה והאיכא תנא דאמר ליה בפי׳ הבגל שלשים[15] (ה) ויש לומר דאמאי לאמר קדושה אחרונה לא בגולה היינו דווקא לענין תרומה בזמן הזה אבל לכל מילי אחרינו ולאי בגולה:

שמעתי שמקריבין בבית חוניו. קשיא היאך מקריבין שם בגמומתה דהא לא גזרו טומאה על ארץ העמים[3] ויש לומר דשמא לגבי הא לא גזרו טומאה כיון שמן הטורה יכול להקריב: **ומאי** טעמא הדר ביה משום קושיא דרב מרי. הקשה הר״ל מיים וממחילה היכי אמר למילתיה וכי לא היה יודע המשנה והלא הן שנורות בפי כל ועוד קשיא כיון דמגאי היא אמאי הדר ביה לימא אנא דאמרי כמאן דאמר לא קדשה לכן נראה להר״ל מיים דכ״ע מודו דמשבאו לירושלים נאסרו הבמות ושוב לא היה להן היתר והני תנאי דהא פליגי דמאן דאמר לא קדשה סבר דאף בנקומן על מזבח אין יכולין להקריב עכשיו[3] ומאן דאמר קדשה סבר דבנקום מזבח מותר להקריב אבל לא בנמה[4]:

דכולי עלמא קדשה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא. הקשה רבינו תם אמאי לא מייתי ראיה דרבי מרי דמותיב רב מרי קדושת שילה יש אחריה היתר ירושלים אין אחריה היתר ועוד תנן[5] משבאו לירושלים נאסרו הבמות ולא היה להם עוד היתר והיא היתה לנחלה[6] תנאי היא (דתניא[7]) א״ר אליעזר[8] שמעתי כשהיו בונין בהיכל (ו) עושין קלעים להיכל וקלעים לעזרה אלא שבהיכל בונין מבחוץ ובעזרה בונין מבפנים וא״ר יהושע[9] שמעתי[10] שמקריבין אע״פ שאין בית אוכלין קדשי קדשים אע״פ שאין קלעים קדשים קלים ומעשר שני אע״פ שאין חומה[11] מפני שקדושה ראשונה קדישה[12] לשעתה[13] וקידשה לעתיד לבוא (ז) מכלל דר״א סבר לא קידשה לעתיד לבוא א״ל רבינא לרב אשי ממאי דלמא דכולי עלמא קדושה ראשונה קדישה לשעתה וקדישה לעתיד לבוא ומר מאי דשמיע ליה קאמר ומר מאי דשמיע ליה קאמר וכי תימא קלעים לר״א למה לי לצניעותא בעלמא אלא כי הני תנאי דתניא אמר רבי ישמעאל ברבי יוסי למה מנו[14] חכמים את אלו שכשעלו בני הגולה מצאו את אלו וקידשום אבל הראשונות בטלו משבטלה הארץ אלמא קסבר קדושה ראשונה קדישה לשעתה ולא קדישה לעתיד לבוא ורמינהו[15] אמר רבי ישמעאל ברבי יוסי וכי אלו בלבד היו והלא כבר נאמר[16] ששים עיר כל חבל ארגוב וכתיב[17] כל אלה ערים בצורות חומה גבוהה אלא למה מנו חכמים את אלו שכשעלו בני הגולה מצאו אלו וקידשום קידשום השתא

דחוניו מפורש בסוף מנחות. דבן שמעון הצדיק הוא חולק על שמעי׳ אחיו כשעלה לכהונה גדולה נתקנא בו כו׳ ובריח הלך ובנה מזבח באלכסנדריא של מצרים והקריב עליו קרבן כו׳. **ואמרינן תנאי היא.** כלומר יש תנא שאומר יש אחריה היתר. דתניא א״ר אליעזר בשהיו בתנין בהיכל היו עושין קלעים להיכל וקלעים לעזרה כו׳. א״ר יהושע שמעתי שמקריבי אע״פ שאין בית כו׳ עד מפני שקדושה ראשונה קדישה לשעתה ולעתיד לבוא לעולם. ודייקינן לאו מכלל דר׳ אליעזר בי פלוגתי דר׳ יהושע סבר דקדושה ראשונה קדישה לשעתה היא ולא לעתיד. ודחי רבינא ואמר כ״ע קדישה לשעתה וקדישה לעתיד ור׳ אליעזר אמר מה ששמע ור׳ יהושע מה ששמע ואין ביניהם חילוקה. **ואמרינן אלא ר׳ ישמעאל ב״ר יוסי הוא** דאמר קדושה ראשונה אינה לעתיד לבוא הוא חולק על ר׳ אליעזר ועל ר׳ יהושע דתניא בתורת כהנים (פרשת בהר פ״ד) ערי חומה המוקפות מימות יהושע בן נון כגון קצרה הראשונה של צפורין וחקרה של גוש חלב ודודפת הראשונה וגמלה הרי בגליל ומדוד הרי בעבר הירדן חדריד ואתו וירושלים הרי ביהודה. א״ר ישמעאל ברבי יוסי לא מנו את אלו אלא שקידשום כשעלו בני הגולה אבל הראשונות בטלו משבטלה הארץ. **איני והתניא** בסוף ערכין א״ר ישמעאל ב״ר יוסי וכי אלו בלבד הי׳ והלא כתיב ששים עיר כל חבל ארגוב וכתיב כל אלו ערים בצורות וגו׳. אלא מצאו את אלו ומצאום ולא אלו בלבד אלא כל שתעלה מסדרת מאבותיך שמוקפות חומה מימות יהושע בן נון כל המצות האלו נהגות בה מפני שקדושה ראשונה קדישה לשעתה היא וקדישה לעתיד לבוא. קשיא ר״ל ר׳ שמעאל אדר׳ שמעאל. ודוקינן תרי **תנאי אליבא** דר׳ ישמעאל. איכבי תיבא הא בתרייתא ר׳ אלעזר בר׳ יוסי אמרה. דתניא ר׳ אלעזר בר׳ יוסי אומר אשר לו חומה לצמיתות כו׳ אע״פ שאין לו עכשיו הויה לו קדים לכן. כלומר אע״פ שחרבה חומתה בקדושתה קיימא:

מסורת הש״ס עם חוספות

ה) [מנחות דף קט:], ו) [זבחים קיט.], ז) שם קיב:, ח) שבועות מח. זבחים קז: עדיות פ״ה מ״ו, ט) [זבחים קב.], י) מגילה ג: [זבחים ס. קז: חולין ז. תמורה כפ. ערכין לב: מכות יט. שבועות מח.], יא) ערכין דף לב: שבועות דף טז., יב) [חוספתא דערכין פ״ה שבועות מז.], יג) ריקוא א ה ו״ש ברש״י, יד) לב., טו) נזיר נד: שבת יד:, טז) ועיין חוס׳ זבחים ס: ד״ה מאי קסבר, יז) קידושין יא: ערכין כט., יח) [כתוספתא דערכין כמו.].

הגהות הב״ח

(ה) גמ׳ כשהיו בונין בהיכל עשו קלעים: (ב) שם לעתיד לבוא לאו מכלל דר׳ אליעזר: (ג) תוס׳ ד״ה לעולם עלמא ומי׳ ומגלים שהן חוקה דפ״ט דשביעית ומייתי לה בפ׳ מקום שנהגו דקאמר שלא אמלות לביעור יחוקה: (ד) באר״ד נרין לחולמו לירושלים בקש ר׳ אליעזר ב״כ לחולמו כל״ל: (ה) ד״ה נתה וכו׳ ומ״ש לחתר. נ״ב מגמא מסנגת חוס׳ דמסתרי דאמונה אמרהם ויאמק ויעקב שמה יהוסף ואלו שניהם יש לסם ביטול אבל אליעזר יהוסף עוכל אין לם ביטול חם שלא מדברי הסוס׳ שמאנו בפ׳ סעבל דפיר יש לסם סייט לומר לדרך לחזור לירוסף כמי לקדשם ואין לסם הייט לומר דל״ל לירוסף עומדת היא דלא בעלה קדושתה וכמו שפרש״י לסם אלא לרבינו חנאל דאמאל דאמרהם היא ירוסף ומשם ואילך קדשה נעולה ע״ש:

הגהות וציונים

ה) צ״ל נחלה (גנוי יוסף), וכ״ה בכת״י ובזבחים (וכ״ה ברש״י): ב) [צ״ל דתנן] (גליון): ג) תיבת „מזבח״ מיותר (גנוי יוסף), ובכת״י הנוסח מזבח בנה חוניו בנו של שמעון הצדיק **במצרים** לשם שמים: ד) נראה בדוחי דט״ס הוא וצ״ל בשנת שש, וכמפורש בקרא (עזרא ו, טו) (רש״ש ע״ש): ה) להקריב עכשיו וכ״ש **בבמה** בצ״ל (גליון): ו) עי׳ מהרש״א משי״כ בזה ודבריו תמוהים, ונראה דיש למחוק התיבות „לאמן דאמר לא קדשה״ (רש״ש), ועי׳ גנוי יוסף: ז) צ״ל כאותו **שחוק לחומה** (רש״ש): ח) תיבת „לא״ מיותר (רש״ש, גנוי יוסף הערה), וע״ש שפ״ח: ט) [ס״א שניה] (גליון), ועיין מהרש״א:

עין משפט נר מצוה

סט א מיי׳ פ״ט מהלכות בית הבחירה הלכה ג: ע ב ג מיי׳ שם פ״ו הלכה טו סמג עמין קכב:

תורת אור השלם

א) כִּי לֹא בָאתֶם עַד עָתָה וְאֶל הַמְּנוּחָה וְאֶל הַנַּחֲלָה אֲשֶׁר יְ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ: [דברים יב, ט]

ב) וַנִּלְכֹּד אֶת כָּל עָרָיו בָּעֵת הַהִוא לֹא הָיְתָה קִרְיָה אֲשֶׁר לֹא לָקַחְנוּ מֵאִתָּם שִׁשִּׁים עִיר כָּל חֶבֶל אַרְגֹּב מַמְלֶכֶת עוֹג בַּבָּשָׁן: [דברים ג, ד]

ג) כָּל אֵלֶּה עָרִים בְּצֻרֹת חוֹמָה גְבֹהָה דְּלָתַיִם וּבְרִיחַ לְבַד מִשֶּׁרֵי הַפְּרָזִי הַרְבֵּה מְאֹד: [דברים ג, ה]

גליון הש״ס

גמ׳ וקידשה לעתיד לבוא. עי׳ מלכות דף מא ע״ב:

רבינו חננאל

נסתר כדרבה אין הארון נתון שם. איזו היא במה קטנה היתר הבמה עושה אדם במה על פתח חצירו ועל פתח גינתו ומקריב עליה הוא הבו ובחר כו׳: [מתני׳] אין בין שילה לירושלים אלא שבשילה אוכלים קדשים קלים ומעשר שני בכל הדראה ובירושלים לפנים מן החומה כו׳. פי׳ הראה העומד בשילה כל מקום שיראה אלא עיניו מותר לו לאכול קדשים קלים ומע״ש. **ומפורש בפ׳ פרת חטאת** (דף קיח ע״ב) הכי א״ר אבהו כתיב בן פורה עלי עין וגר עין שלא רצתה להנות מדבר שאינו שלה חזבה ותאכל בקודשים כמלא עיניה. תנא ראיה שאמר כולו שלא יהא דבר מפסיק. וכן היה עומד בשדה ומביט משם משכן שילה מותר לו לאכול באותו מקום קדשים קלים ומע״ש. **ותנן באו לשילה נאסרו** הבמות ולא היה שם תקרה אלא בית של אבנים מלמטה וריעות מלמעלה היא היתה מנחה כו׳. ותניא ימי אהל מועד שבשילה ש״ע חסר אחת. ותניא כשמת עלי הכהן חורבה שילה ובאו לנוב וכשמת שמואל חרבה נוב ובאו לגבעון. **קדושת שילה יש אחריה היתר.** כלומר שיותה השכינה אחר חורבנה בנוב וגבעון ובירושלים. אבל משובנה בית עולמים אין אחריו היתר במקום אחר לעולם. **א״ר יצחק שמעתי שמקריבין בבית חוניו** ולאו בית ע״ז היא וקדושת ירושלים יש אחריה היתר כו׳ ונדחו דבריו. ומעשה

ומגלים שהן חו״ל וההיא (ג) דמזקת הבמים (כ״ב דף נח.) דקאמר שנא מלות למזקה לעבר הילדן והגליל דמשמע דעמון ומואב שהיו מעבר הירדן היו מא״י מיירי בעמון ומואב שנהרו בסיחון ועוד הקשה ר״ת מהא דאמר בגמ׳ בילה (דף ה: ושם) ובר״ה (דף לח:) כלום רבנוי היה לו לרבי אליעזר ובקש להפקיעו לענייס ות״כ משמע דאיה ליה קדשה לעתיד לבא ומשום שנא היה רואה לגרוה לחוליהו לירושלים היה מפקיעו לענייס שיולכו אומו ויאכלוהו שמה דאי סבר לא קדשה והיה צריך לפדותו אמאי היה צריך להולין לירושלים וגם מה היו הענייס מרוחיים אחרי שצריך לפדותו וי״ל משום דבראשונה כלום רבנוי שצריך היה להולכו (ד) לירושלים גם בקש ר׳ אליעזר להולכו משום דכל דבר שנאסר בגנייס צריך מגיין אחר להחיות והאמר מייחי לה בגילה (ג״ז שם) ומכל מקום הענייס היו מרוחיים בגנה שהיו יכולים לאכלו בטוח פרוטה כדשמואל[12] ונסי דשמואל לא אמר לאחר חורבן הבית לשנא שאכלו היינו דווקא בזמן שבית המקדש קיים אבל בזמן הזה לא[13] ואפילו לכתחילה והכי נמי איתא בשאלתות דרב אחאי בפרשת קדושים תהיו (פוף פיטון ק׳) ומבדן על פליון עובר לעשיתון וקלי ליה לדמי פדויה לו ישלכם לנהר: [וע״ע תוס׳ ר״ה לא: ד״ה בקנ]: **למה** מנו חכמים את אלו. קשה אמאי מייחי הך בריתא דלא מוכחא אלא דקדושה ראשונה לא[14] בגולה והאיכא תנא דאמר ליה בפי׳ הבגל שלשים[15] (ה) ויש לומר דאמאי לאמר קדושה אחרונה לא בגולה היינו דווקא לענין תרומה בזמן הזה אבל לכל מילי אחרינו ולאי בגולה:

תורת חשלם

ד) [מנחות דף קט:], ו) [זבחים קיט.], ז) שם קיב:, ח) שבועות מח. זבחים קז: עדיות פ״ה מ״ו, ט) [זבחים קב.], י) מגילה ג: [זבחים ס. קז: חולין ז. תמורה כפ. ערכין לב: מכות יט. שבועות מח.], יא) ערכין דף לב: שבועות דף טז., יב) [חוספתא דערכין פ״ה שבועות מז.], יג) ריקוא א ה ו״ש ברש״י, יד) לב., טו) נזיר נד: שבת יד:, טז) ועיין חוס׳ זבחים ס: ד״ה מאי קסבר, יח) קידושין יא: ערכין כט., יח) [כתוספתא דערכין כמו.].

ליקוטי רש״י

בית חוניו. מפרש בתמכמן מחריימא דמנחות מוניו בנו של שמעון הצדיק שנתן למגילים מפני מחזי וכמה שם מזבח ומליגי התם אימא לימ״ד לשם עבודת כוכבים ואימא לימ״ד לע״ם [ע״ז נב:]. **קדושה ראשונה.** דלוד ושלמה [שבועות טז.]. **כי לא באתם עד עתה** וגו׳. כלומר כשתעברו אם הירדן לא [זבחים] נמנות כלל אבר שנתנו שנים פה היום שלא מקריבין בתוכן אחמות אלא מיום כל היקר בפיוני תמצו הרים נדרים לריעו ונדבות שלהן עליכם מוכם אלא נפי מה שיעבר בפיוניכם כי בעוד שבתכבו ומתנלו לא נתתם עד עתה אל המנוחה [זבחים קיב:]. **לא באתם.** כל אותן י״ל שנה [דברים יב, ט]. כימי גוגל [זבחים קיט.]. **עד עתה.** כמו בדין [דברים שם]. **האלהים.** שבעה [סנהדרין עב.]. **והיא היתה לנחלה.** הכיל בכמיכ בקנא המבצאו אל המנוחה ואל המלוא לאמרי המנוחה [זבחים קיב:]. **שמעתי.** מרבותי. כשהיו בונין **בהיכל.** נתנו הקלעים לפניס מתקום המוחה ומיתם אם כמלי המוחה אלא הקלעים וכן לגזרות. **אלא שבהיכל.** נתנו הקלעים לפניס מתקום המוחה ומיתם אם המוחה מגמון אלא חוצו פניהם מן ההיכל וקנ״ל דהכי קלעים לרבי אליעזר אלא בהיכל הקרבן דאם אין בין קרבן לקדושה דאמרינן בגמרא [זבחים סב.]. **שמקריבין אע״פ שאין בית.** דקדושה הכמי קדשה לשעתה ולעתיד לבא [זבחים סב.]. **אע״פ שאין חומה.** בירושלים קודם שנבנית המוחה [שבועות שם]. **[ואם] מכלל דר״א סבר לא קדישה.** אלכן מוסיף קלעים בתקום מוחה ומזרו ונקבו אבל בקדוש מאבותיך מאבותם שבעים (יח.) [זבחים קו:]. **מאי דשמיע ליה כו׳.** ולא הא רבי יהושע אמרו אל רבי אליעזר ולא אמרה לרבי אליעזר אמר לא קדשה. **למה מנו כו׳.** עיירות מנו הכמים בפרק בתרא דערכין שהיו מוקפות חומה מימות יהושע בן נון לענין מנות כמי ערי חומה והיו לסם לנמנות עד הרבה אלא מגפות. **וקידשום.** לא פירש לי אליעזר ולא אמרה לרבי אליעזר אמר לא קדשה. **למה מנו כו׳.** עיירות מנו הכמים בפרק בתרא דערכין שהיו מוקפות חומה מימות יהושע בן נון לענין מנות כמי ערי חומה והיו לסם לנמנות עד הרבה אלא מגפות. **וקידשום.** לא פירש לי אליעזר ולא אמרה לרבי אליעזר אמר לא קדשה. **לשעתה ולעתיד לבוא.** אם אמר לא קדשה לעתיד לבוא. **הראשונות בטלו.** אלא בלבד הי׳. **ורמינהו.** מוקפות חומה מימות יהושע בן נון. **מצאו אלו.** לכך מלאם [שבועות שם].

י׳ מגילה נקראת פרק ראשון מגילה

א) וְאִם לֹא יִגָּאֵל עַד מְלֹאת לוֹ שָׁנָה תְמִימָה וְקָם הַבַּיִת אֲשֶׁר בָּעִיר אֲשֶׁר לוֹ חֹמָה לְצִמִּיתֻת לַכֹּנֶה אֹתוֹ לְדֹרֹתָיו לֹא יֵצֵא בַּיֹּבֵל: [ויקרא כה, ל]

ב) וַיְהִי בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הוּא אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הַמֹּלֵךְ מֵהֹדּוּ וְעַד כּוּשׁ שְׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמְאָה מְדִינָה: [אסתר א, א]

ג) וַיְהִי בִּימֵי שָׁפְטַ הַשֹּׁפְטִים וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לֶחֶם יְהוּדָה לָגוּר בִּשְׂדֵי מוֹאָב הוּא וְאִשְׁתּוֹ וּשְׁנֵי בָנָיו: [רות א, א]

ד) וַיְהִי כִּי הֵחֵל הָאָדָם לָרֹב עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה וּבָנוֹת יֻלְּדוּ לָהֶם: [בראשית ו, א]

ה) וַיַּרְא יְיָ כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם בָּאָרֶץ וְכָל יֵצֶר מַחְשְׁבֹת לִבּוֹ רַק רַע כָּל הַיּוֹם: [בראשית ו, ה]

ו) וַיְהִי בְּנָסְעָם מִקֶּדֶם וַיִּמְצְאוּ בִקְעָה בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר וַיֵּשְׁבוּ שָׁם: [בראשית יא, ב]

ז) וַיֹּאמְרוּ הָבָה נִבְנֶה לָּנוּ עִיר וּמִגְדָּל וְרֹאשׁוֹ בַשָּׁמַיִם וְנַעֲשֶׂה לָּנוּ שֵׁם פֶּן נָפוּץ—עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ: [בראשית יא, ד]

ח) וַיְהִי בִּימֵי אַמְרָפֶל מֶלֶךְ שִׁנְעָר אַרְיוֹךְ מֶלֶךְ אַלָּסָר כְּדָרְלָעֹמֶר מֶלֶךְ עֵילָם וְתִדְעָל מֶלֶךְ גּוֹיִם: עָשׂוּ מִלְחָמָה אֶת בֶּרַע מֶלֶךְ סְדֹם וְאֶת בִּרְשַׁע מֶלֶךְ עֲמֹרָה שִׁנְאָב מֶלֶךְ אַדְמָה וְשֶׁמְאֵבֶר מֶלֶךְ צְבוֹיִם וּמֶלֶךְ בֶּלַע הִיא צֹעַר: [בראשית יד, א-ב]

ט) וַיְהִי בִּהְיוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּירִיחוֹ וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה אִישׁ עֹמֵד נֶגְדּוֹ וְחַרְבּוֹ שְׁלוּפָה בְּיָדוֹ וַיֵּלֶךְ יְהוֹשֻׁעַ אֵלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ הֲלָנוּ אַתָּה אִם לְצָרֵינוּ: [יהושע ה, יג]

י) וַיְהִי יְיָ אֶת יְהוֹשֻׁעַ וַיְהִי שְׁמֹעוֹ בְּכֹל הָאָרֶץ: וַיַּעֲלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מֵעַל בְּחָרֶם וַיִּקַּח עָכָן בֶּן כַּרְמִי בֶן זַבְדִּי בֶן זֶרַח לְמַטֵּה יְהוּדָה מִן הַחֵרֶם וַיֶּחַר אַף יְיָ בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל: [יהושע ו, מ - ז, א]

יא) וַיְהִי אִישׁ אֶחָד מִן הָרָמָתַיִם צוֹפִים מֵהַר אֶפְרָיִם וּשְׁמוֹ אֶלְקָנָה בֶן יְרֹחָם בֶּן אֱלִיהוּא בֶן תֹּחוּ בֶן צוּף אֶפְרָתִי: [שמואל א׳, א, א]

יב) וּלְחַנָּה יִתֵּן מָנָה אַחַת אַפָּיִם כִּי אֶת חַנָּה אָהֵב וַיְיָ סָגַר רַחְמָהּ: [שמואל א׳, א, ה]

יג) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר זָקֵן שְׁמוּאֵל וַיָּשֶׂם אֶת בָּנָיו שֹׁפְטִים לְיִשְׂרָאֵל: [שמואל א׳ ח, א]

יד) וְלֹא הָלְכוּ בָנָיו בְּדַרְכָּיו וַיַּטּוּ אַחֲרֵי הַבָּצַע וַיִּקְחוּ שֹׁחַד וַיַּטּוּ מִשְׁפָּט: [שמואל א׳ ח, ג]

טו) וַיְהִי דָוִד לְכֹל דְּרָכָו מַשְׂכִּיל וַיְיָ עִמּוֹ: [שמואל א׳ יח, יד]

טז) וַיְהִי פְלִשְׁתִּים מְסַלְּלִים לְיִשְׂרָאֵל וַיֵּרֶד שְׁנֵי אַנְשֵׁי הַפְּלִשְׁתִּים בַּמַּחֲנֹת: [שמואל א׳ יז, ד]

יז) וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי קָרָא מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו וּלְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל: [ויקרא פ, א]

יח) וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִשִׁי בִּהְיֹת הַבֹּקֶר וַיְהִי קֹלֹת וּבְרָקִים וְעָנָן כָּבֵד עַל הָהָר וְקֹל שֹׁפָר חָזָק מְאֹד וַיֶּחֱרַד כָּל הָעָם אֲשֶׁר בַּמַּחֲנֶה: [שמות יט, טז]

יט) וַיְהִי בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי לְמִלּוֹאֵם אֶת הַמִּזְבֵּחַ וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן וְלִבָנָיו וְלִזְקֵנֵי יִשְׂרָאֵל: [ויקרא ט, א]

כ) וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי קָרָא מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן וְלִבְנָיו וְלִזְקֵנֵי יִשְׂרָאֵל: [ויקרא ט, א]

כא) וַיְהִי בְּשִׁבְעִים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם בַּשָּׁנָה הָרְבִיעִית בְּחֹדֶשׁ זִו הוּא הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי לְמָלְכֹה שְׁלֹמֹה עַל יִשְׂרָאֵל וַיִּבֶן הַבַּיִת לַיְיָ: [מלכים א׳ ו, א]

כב) וַיְהִי בַּאֲשֶׁר רָאָה יַעֲקֹב אֶת רָחֵל בַּת לָבָן אֲחִי אִמּוֹ וְאֶת צֹאן לָבָן אֲחִי אִמּוֹ וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב וַיָּגֶל אֶת הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וַיַּשְׁקְ אֶת צֹאן לָבָן אֲחִי אִמּוֹ: [בראשית כט, י]

כג) וַיְהִי בִּימֵי יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה עָלָה נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל וְאֶל כָּל לְהַלָּחֵם עָלֶיהָ: [שמות ז, א]

כד) וַיְהִי בִּימֵי יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה עָלָה נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל וְאֶל כָּל לְהַלָּחֵם עָלֶיהָ: [שמות ז, א]

כה) וַיְהִי בִּימֵי יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה עָלָה נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל וְאֶל כָּל לְהַלָּחֵם עָלֶיהָ: [שמות ז, א]

כו) וַיְהִי בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הַמֹּלֵךְ מֵהֹדּוּ וְעַד כּוּשׁ שְׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמְאָה מְדִינָה: [אסתר א׳, א]

כז) וַיְהִי בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הוּא אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הַמֹּלֵךְ מֵהֹדּוּ וְעַד כּוּשׁ שְׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמְאָה מְדִינָה: [אסתר א׳, א]

כח) וַיְהִי בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הוּא אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הַמֹּלֵךְ מֵהֹדּוּ וְעַד כּוּשׁ שְׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמְאָה מְדִינָה: [אסתר א׳, א]

כט) וַיְהִי בִּימֵי שָׁפְטַ הַשֹּׁפְטִים וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לֶחֶם יְהוּדָה לָגוּר בִּשְׂדֵי מוֹאָב הוּא וְאִשְׁתּוֹ וּשְׁנֵי בָנָיו: [רות א׳, א]

ל) וַיְהִי בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הוּא אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הַמֹּלֵךְ מֵהֹדּוּ וְעַד כּוּשׁ שְׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמְאָה מְדִינָה: [אסתר א׳, א]

לא) וַיְהִי בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הוּא אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הַמֹּלֵךְ מֵהֹדּוּ וְעַד כּוּשׁ שְׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמְאָה מְדִינָה: [אסתר א׳, א]

לב) וַיְהִי בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הוּא אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הַמֹּלֵךְ מֵהֹדּוּ וְעַד כּוּשׁ שְׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמְאָה מְדִינָה: [אסתר א׳, א]

לג) וַיְהִי בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הוּא אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הַמֹּלֵךְ מֵהֹדּוּ וְעַד כּוּשׁ שְׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמְאָה מְדִינָה: [אסתר א׳, א]

לד) וַיְהִי בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הוּא אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הַמֹּלֵךְ מֵהֹדּוּ וְעַד כּוּשׁ שְׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמְאָה מְדִינָה: [אסתר א׳, א]

לה) וַיְהִי בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הוּא אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הַמֹּלֵךְ מֵהֹדּוּ וְעַד כּוּשׁ שְׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמְאָה מְדִינָה: [אסתר א׳, א]

לו) וַיְהִי בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הוּא אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הַמֹּלֵךְ מֵהֹדּוּ וְעַד כּוּשׁ שְׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמְאָה מְדִינָה: [אסתר א׳, א]

לז) וַיְהִי בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הוּא אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הַמֹּלֵךְ מֵהֹדּוּ וְעַד כּוּשׁ שְׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמְאָה מְדִינָה: [אסתר א׳, א]

לח) וַיְהִי בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הוּא אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הַמֹּלֵךְ מֵהֹדּוּ וְעַד כּוּשׁ שְׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמְאָה מְדִינָה: [אסתר א׳, א]

לט) וַיְהִי בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הוּא אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הַמֹּלֵךְ מֵהֹדּוּ וְעַד כּוּשׁ שְׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמְאָה מְדִינָה: [אסתר א׳, א]

מ) וַיְהִי בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הוּא אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הַמֹּלֵךְ מֵהֹדּוּ וְעַד כּוּשׁ שְׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמְאָה מְדִינָה: [אסתר א׳, א]

מא) וַיְהִי בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הוּא אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הַמֹּלֵךְ מֵהֹדּוּ וְעַד כּוּשׁ שְׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמְאָה מְדִינָה: [אסתר א׳, א]

מב) וַיְהִי בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הוּא אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הַמֹּלֵךְ מֵהֹדּוּ וְעַד כּוּשׁ שְׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמְאָה מְדִינָה: [אסתר א׳, א]

מג) וַיְהִי בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הוּא אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הַמֹּלֵךְ מֵהֹדּוּ וְעַד כּוּשׁ שְׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמְאָה מְדִינָה: [אסתר א׳, א]

מד) וַיְהִי בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הוּא אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הַמֹּלֵךְ מֵהֹדּוּ וְעַד כּוּשׁ שְׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמְאָה מְדִינָה: [אסתר א׳, א]

מה) וַיְהִי בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הוּא אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הַמֹּלֵךְ מֵהֹדּוּ וְעַד כּוּשׁ שְׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמְאָה מְדִינָה: [אסתר א׳, א]

מו) וַיְהִי בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הוּא אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הַמֹּלֵךְ מֵהֹדּוּ וְעַד כּוּשׁ שְׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמְאָה מְדִינָה: [אסתר א׳, א]

מז) וַיְהִי בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הוּא אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הַמֹּלֵךְ מֵהֹדּוּ וְעַד כּוּשׁ שְׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמְאָה מְדִינָה: [אסתר א׳, א]

מח) וַיְהִי בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הוּא אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הַמֹּלֵךְ מֵהֹדּוּ וְעַד כּוּשׁ שְׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמְאָה מְדִינָה: [אסתר א׳, א]

מט) וַיְהִי בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הוּא אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הַמֹּלֵךְ מֵהֹדּוּ וְעַד כּוּשׁ שְׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמְאָה מְדִינָה: [אסתר א׳, א]

נ) וַיְהִי בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הוּא אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הַמֹּלֵךְ מֵהֹדּוּ וְעַד כּוּשׁ שְׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמְאָה מְדִינָה: [אסתר א׳, א]

נא) וַיְהִי בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הוּא אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הַמֹּלֵךְ מֵהֹדּוּ וְעַד כּוּשׁ שְׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמְאָה מְדִינָה: [אסתר א׳, א]

נב) וַיְהִי בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הוּא אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הַמֹּלֵךְ מֵהֹדּוּ וְעַד כּוּשׁ שְׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמְאָה מְדִינָה: [אסתר א׳, א]

נג) וַיְהִי בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הוּא אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הַמֹּלֵךְ מֵהֹדּוּ וְעַד כּוּשׁ שְׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמְאָה מְדִינָה: [אסתר א׳, א]

נד) וַיְהִי בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הוּא אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הַמֹּלֵךְ מֵהֹדּוּ וְעַד כּוּשׁ שְׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמְאָה מְדִינָה: [אסתר א׳, א]

נה) וַיְהִי בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הוּא אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הַמֹּלֵךְ מֵהֹדּוּ וְעַד כּוּשׁ שְׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמְאָה מְדִינָה: [אסתר א׳, א]

נו) וַיְהִי בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הוּא אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הַמֹּלֵךְ מֵהֹדּוּ וְעַד כּוּשׁ שְׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמְאָה מְדִינָה: [אסתר א׳, א]

נז) וַיְהִי בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הוּא אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הַמֹּלֵךְ מֵהֹדּוּ וְעַד כּוּשׁ שְׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמְאָה מְדִינָה: [אסתר א׳, א]

נח) וַיְהִי בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הוּא אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הַמֹּלֵךְ מֵהֹדּוּ וְעַד כּוּשׁ שְׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמְאָה מְדִינָה: [אסתר א׳, א]

נט) וַיְהִי בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הוּא אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הַמֹּלֵךְ מֵהֹדּוּ וְעַד כּוּשׁ שְׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמְאָה מְדִינָה: [אסתר א׳, א]

נ״א: אמרי. לקמן בסיפא דהא מתני׳ גופה דלא גרסי׳ לקדושי דקא מסיים וחזיל בה וכל שמעלה בדק מסורת מתמיקי[ה]: כל המצות הללו. דטהרות בערי חומה שלוח מלוכא[ו] וקריאת מגילה בחמשה עשר והכית תלוי בה לסוף שנה: אגרא שאין בו. אלמא סגירת ליה קדושה קמייתא לא בטולה מחמת חורבן והיינו מנלי: וחרבו שלופה וגו׳. ולישנו שהוכיחו על מעול תורה ומתיר של בין הערבים כדאמר לעיל בפרקין (דף ג.): ויהי דוד לכל דרכיו משכיל וה׳ עמו. וכתיב התם ויהי שאול עוין את דוד בשביל הללתו: אמוץ ואמציה. אמוץ אביו של ישעיה ואמציה מלך יהודה: מלמד שכיסתה פניה בבית חמיה. לפיכך לא הכירה עכשיו שלפף בגמיו לא רצה פניה שיהא מכירה: אינו מן המדה. אינו אומר למעט מדת קרקע לכל לדיו כלום כדקתני יש לו עשר אמות לכל רוח בתמצע אינ קדש הקדשים

(ה) השתא [הא] אמרי לא צריכא לקדושי אלא מצאו את אלו ומנאום ולא אלו בלבד אלא כל שתעלה לך מסורת בידך מאבותיך שמוקפת חומה מימות יהושע בן נון כל המצות הללו נוהגין בה מפני שקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא קשיא דר׳ ישמעאל אדר׳ ישמעאל תרי תנאי אליבא דר׳ ישמעאל ר׳ יוסי ואיבעית אימא הא[ז] ר׳ אלעזר בר יוסי אמרה דתניא [ח]ר׳ אלעזר בר׳ יוסי אמר[ט] אשר לוא חומה אע״פ שאין לו עכשיו והיה לו קודם לכן: [י] ויהי בימי אחשורוש אמר רבי לוי ואיתימא רבי יונתן דבר זה מסורת בידינו מאנשי כנסת הגדולה כל מקום שנאמר ויהי אינו אלא

לשון צער ויהי בימי אחשורוש הוה המן [כ] ויהי בימי שפוט השופטים הוה רעב [כא] ויהי כי החל האדם לרוב [כב] וירא ה׳ כי רבה רעת האדם [כג] ויהי בנסעם מקדם [כד] הבה נבנה לנו עיר [כה] ויהי בימי אמרפל עשו מלחמה [כו] ויהי בהיות יהושע ביריחו וחרבו שלופה בידו [כז] ויהי ה׳ את יהושע וימעלו בני ישראל [כח] ויהי איש אחד מן הרמתים [כט] כי את חנה אהב וה׳ סגר רחמה [לא] ויהי (כי[לב]) זקן שמואל [לג] ולא הלכו בניו בדרכיו [לד] ויהי דוד לכל דרכיו משכיל [וה׳ עמו] [לה] ויהי שאול עוין את דוד [לו] ויהי כי ישב המלך בביתו [לז] רק אתה לא תבנה הבית[לח] והכתיב [לט] ויהי ביום השמיני ותניא אותו היום היתה שמחה לפני הקדוש ברוך הוא כיום שנבראו בו שמים וארץ כתיב הכא ויהי ביום השמיני וכתיב התם [מ] ויהי[מא] (בקר) יום אחד הא שביב נדב ואביהוא והכתיב [מב] ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה והכתיב [מג] ויהי כאשר ראה יעקב את רחל והכתיב [מד] ויהי ערב ויהי בקר יום אחד והאיכא שני והאיכא שלישי והאיכא טובא[מה] אמר רב אשי כל ויהי איכא הכי ואיכא הכי ויהי בימי אינו אלא לשון צער חמשה ויהי בימי הוו ויהי בימי אחשורוש ויהי בימי שפוט השופטים ויהי בימי אמרפל [מו] ויהי בימי אחז [מז] ויהי בימי יהויקים (א״ר[מח]) לוי דבר זה מסורת בידינו מאבותינו אמוץ ואמציה אחים הוו מאי קמ״ל כי הא [מט] דא״ר שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן כל כלה שהיא צנועה בבית חמיה זוכה ויוצאין ממנה מלכים ונביאים מנלן מתמר דכתיב [נ] ויראה יהודה ויחשבה לזונה כי כסתה פניה משום דכסתה פניה ויחשבה לזונה אלא משום דכסתה פניה בבית חמיה ולא הוה ידע לה זכתה ויצאו ממנה מלכים ונביאים מדוד ונביאים[נא] דא״ר לוי מסורת בידינו מאבותינו אמוץ ואמציה אחים היו וכתיב [נב] חזון ישעיהו בן אמוץ[נג] וא״ר לוי דבר זה [נד] מסורת בידינו מאבותינו מקום ארון אינו מן המדה תניא נמי הכי ארון שעשה משה יש לו עשר אמות[נה] לכל רוח וכתיב [נו] ולפני הדביר עשרים אמה אורך[נז] וכתיב [נח] כנף הכרוב האחד עשר אמות וכנף הכרוב האחד עשר אמות[נט] ארון גופיה היכא הוה קאי אלא לאו שמע מינה בגם היה עומד. ר׳ יונתן פתח לה פיתחא להאי פרשתא מהכא [נט] וקמתי עליהם וגו׳ והכרתי לבבל שם ושאר ונין ונכד נאם ה׳ שם זה הכתב שאר זה לשון נין זה מלכות[נ] ונכד זו ושתי רבי שמואל בר נחמני פתח לה פיתחא להאי פרשתא מהכא [נא] תחת הנעצוץ יעלה ברוש ותחת הסרפד יעלה הדס תחת הנעצוץ תחת המן הרשע [נב] שעשה עצמו ע״ז דכתיב [נג] ובכל הנעצוצים ובכל הנהלולים יעלה ברוש זה מרדכי שנקרא ראש לכל הבשמים שנאמר [נד] ואתה קח לך בשמים ראש מר דרור ומתרגמינן [נה] מרי דכי[נו] תחת הסרפד תחת ושתי הרשעה בת בנו של נבוכדנצר הרשע ששרף רפידת בית ה׳ דכתיב [נז] רפידתו זהב יעלה הדס זו אסתר הצדקת שנקראת הדסה שנאמר [נח] ויהי אומן את הדסה והיה להי לשם זו מקרא מגילה לאות עולם לא יכרת אלו ימי פורים ר׳ יהושע בן לוי פתח לה פיתחא להאי פרשתא מהכא [נט] והיה כאשר שש ה׳ עליכם להיטיב אתכם כן ישיש להרע[ס] אתכם [סא] ומי חדי הקב״ה במפלתן של רשעים והא כתיב [סב] בצאת לפני החלוץ ואומרים הודו לה׳ כי לעולם חסדו וא״ר יוחנן מפני מה לא נאמר כי טוב בהודאה זו לפי שאין הקב״ה שמח במפלתן של רשעים ואמר רבי יוחנן מאי דכתיב [סג] ולא קרב זה אל זה כל הלילה בקשו מלאכי השרת לומר שירה אמר הקב״ה מעשה ידי טובעין בים ואתם אומרים שירה אמר רבי אלעזר הוא אינו שש אבל אחרים משיש ודיקא נמי דכתיב כן ישיש ולא כתיב ישוש ש״מ רבי אבא בר בהנא פתח לה פיתחא להאי פרשתא מהכא [סד] לאדם שטוב לפניו נתן חכמה ודעת ושמחה זה מרדכי הצדיק ולחוטא נתן ענין לאסוף ולכנוס זה המן לתת לטוב לפני האלהים זה מרדכי ואסתר[סה] דכתיב [סו] ותשם אסתר את מרדכי על בית המן רבה בר עופרן פתח לה פיתחא להאי פרשתא מהכא [סז] ושמתי כסאי בעילם והאבדתי משם מלך ושרים מלך זו ושתי ושרים זה המן ועשרת בניו רב דימי בר יצחק פתח לה פיתחא להאי פרשתא מהכא כי

שאר זה לשון. קשה שעדיין הם מספרין [בגנבל] גלגון מלמים ונגלה לדוגה לומר [לגון מלמים] שהמלכים משתמשין בו שלא שלר [הטעם] מכירין בו[פ]:

רבה בר עופרן. גרסינן ולא גרסינן עפרון דשם דשעים ירקב[פא] ולא מסקו בשמייהו[פב]: שלשה

מסורת הש״ס עם הוספות

פ) [נעיל דף ג: וש״נ], ב) עוסים יג, ג) ב״ב עט. יומא כא., ד) [לקמן יט.], ה) [מולין קלט:], ו) סנהדרין לט: ע״ש, ז) כלים פרק א מ״ז, ח) [ועי׳ תוס׳ ע״ז י. ד״ה שלף לסם], ט) ועי׳ ב״מ סז. דעפרון רשע היה, י) [כתיבת מיומא לח:].

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ הטעמא הא אמרי לקמן דלא גרסי׳ לקדושי:

רבינו חננאל

מסורת בידינו מאנשי כנסת הגדולה כל ויהי לשון צעק הוא. ה׳ ויהי בימי הוו. ועוד מסורת בידינו מאנשי כנסת הגדולה אמוץ ואמציה אחים הוו ואסיקנא כל כלה שצנועה בבית חמיה זוכה לצאת ממנה מלכים ונביאים מנא לן מתמר. ועוד מסורת בידינו מקום אחון [אינו] מן המדה.

ליקוטי רש״י

[נדפס בסוף המסכת]

הגהות וציונים

פ) בכת״י ואבע״א חדא מיניהו ר״א ב״י, וכ״ה בשבועות ובערכין: ב) [צ״ל כאשר] (גליון): ג) [בקא דשמואל כ׳ ז בענין ויהי כי ישב המלך בביתו וגו׳ כתיב האהה תבנה לי בית לשבתי] (גליון): ד) [צ״ל ערב ויהי בקר] (גליון): ה) [צ״ל אלא אמר] (גליון). וכ״ה בכת״י רע״ל, (אמנם עי׳ אור החיים ריש פרשת שמיני ד״ה אבן): ו) [צ״ל ואי״ר] (גליון) כ״ה ברפורי. בע״י נוסף ר׳ לוי ואיתימא ר׳ יונתן: ז) בכת״י ובע״י הפו״י נוסף ממנון: ח) בע״י נוסף וכל היכא דקרי בנביא שם אביו קיימא לן דאביו היה נביא כמולהו. (וכדאיתא בריקא רבה טרשה ו, ועי׳ לקמן עו רע״א): ט) בכת״י נוסף ריורת, וכ״ה בב״ב: י) [צ״ל ועשרים אמה רוחב וכן גרס בע״ש במס׳ ב״ב עי׳ ב״ב צט ע״א ותבין] (גליון), ועי׳ תוס׳ ד״ה: כ) יו״כ״ב כנף הכרוב וכו׳ עשר אמות״ נראה דגירסא משובשת היא ולא גרסינן לה (טו״א ע״ש״ש), ובדוב בת״י ליתא (דק״ס): ל) בכת״י הזרבה ראשונים הגירסא גן זה מטבע (ועי׳ תוס׳ ד״ה): מ) צ״ל פירא דכיא (יעב״ץ) וכ״ה בכת״י ועי״ש (וכמו שהוא בתרגום): נ) עיין בשפ״א הטעם ששיתו מלשון הפסוק ״להאביד״: נא) ״ואסתר״ ליתא בכת״י ובע״י, וכ״ה ישר (דק״ס): נב) בכת״י נוסף וכו׳: נג) אולי צ״ל והמואבים במקום ״והגבעתים״ (עי״ש בקרא, רש״ש):

כי עבדים אנחנו. פסוק הוא בספר עזרא וקיימא ויש עליו מסך לפני (ג) שרי פרס לתת עליו[מ] ממיה: באש בימי נבוכדנצר. שהטילנו לתוך הכבשן: אימתי ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו בימי מרדכי. שהביר עגלה לכל האומות שהלכו אגרות בכל העולם: *ממורבלין. מלוכשין בגבר: נעשה שונאו של הקדוש ברוך הוא מך. כמי שלא היה יכול להושיע: אדם ולא מלך. זה המן: רב מתנה [אמר] מהכא. פתח פתחא[מ]: [הדא דכתיב בו]. מה שכתב במורה ומין קונה גזר המן שלא יהא לשלי רשלי לקנות מהן לעבד: ושמואל אמר (ג) מהכא. פתחא לא מסקמיס וגו': ואם לא תורישו וגו'. לף אלו נענשו על שמחל שאול על פסוק הוא בדברי הימים: שמלך מעצמו. שלא היה מזרע המלוכה: כי הוא רודה. כתיב בשלמה: כשם שמלך על תפסח (ד) ועל עזה וכו'. והכי קאמר כי הוא רודה בכל עבר הנהר כמו ממפסח ועד עזה: מלכו בביפה. מתח כל מיפת הרקיע: הא דאמרן. מהוהו ועד כוש: סימן

[א] כי עבדים אנחנו ובעבודתנו לא עזבנו אלהינו ויש עלינו חסד לפני מלכי פרס אימתי בזמן המן[מ] רבי חנינא בר פפא פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא [ב] הרכבת אנוש לראשנו באנו באש ובמים[מ] באש בימי נבוכדנצר הרשע ובמים בימי פרעה ותוציאנו לרויה בימי המן רבי יוחנן פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא [ג] זכר חסדו ואמונתו לבית ישראל ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו אימתי ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו בימי מרדכי ואסתר ריש לקיש פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא [ד] ארי נוהם ודוב שוקק מושל רשע על עם דל ארי נוהם זה נבוכדנצר הרשע דכתיב ביה [ה] עלה אריה מסובבו דוב שוקק זה אחשורוש דכתיב ביה[מ] [ו] וארז חיזה אחרי תניינה דמיה לדוב [ז] ותני רב יוסף אלו פרסיים שאוכלין ושותין כדוב ומסורבלין בשר כדוב ומגרלין שער כדוב ואין להם מנוחה כדוב מושל רשע זה המן על עם דל אלו ישראל שהם[מ] דלים מן המצות ר' אלעזר פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא [ח] בעצלתים ימך המקרה ובשפלות ידים ידלוף הבית [ט] בשביל עצלות שהיה להם לישראל שלא עסקו בתורה[מ] נעשה שונאו של הקב"ה מך ואין מך אלא עני שנאמר [י] ואם מך הוא מערכך ואין מקרה אלא הקב"ה שנאמר [יא] המקרה במים עליותיו רב נחמן בר יצחק פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא [יב] שיר המעלות לולי ה' שהיה לנו יאמר נא ישראל לולי ה' שהיה לנו בקום עלינו אדם *אדם ולא מלך רבא פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא [יא] ברבות צדיקים ישמח העם ובמשול רשע יאנח עם ברבות צדיקים ישמח העם זה מרדכי ואסתר דכתיב [יב] והעיר שושן צהלה ושמחה ובמשול רשע יאנח עם זה המן דכתיב [יג] והעיר שושן נבוכה רב מתנה אמר מהכא [יד] כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו רב אשי אמר מהכא [מו] או הנסה אלהים וגו' [א] [מז] ויהי בימי אחשורוש אמר רב ויי ודי [ט] הדא דכתיב [יז] והתמכרתם שם לאויביך לעבדים ולשפחות וגו' ושמואל אמר [יח] לא מאסתים ולא געלתים לכלותם לא מאסתים בימי יוונים ולא געלתים בימי נבוכדנצר[מ] לכלותם בימי המן להפר בריתי אתם בימי פרסיים[מ] כי אני ה' אלהיהם בימי גוג ומגוג במתניתא תנא לא מאסתים בימי כשדים שהעמדתי להם דניאל חנניה מישאל ועזריה ולא געלתים בימי יוונים שהעמדתי להם שמעון הצדיק וחשמונאי ובניו ומתתיה כה"ג[מ] לכלותם בימי המן שהעמדתי להם מרדכי ואסתר להפר בריתי אתם בימי פרסיים[מ] שהעמדתי להם של בית רבי וחכמי דורות כי אני ה' אלהיהם לעתיד לבוא שאין כל אומה ולשון יכולה לשלוט בהם רבי לוי אמר מהכא [יט] ואם לא תורישו את ישובי הארץ רבי חייא אמר מהכא [כ] והיה כאשר דמיתי לעשות להם אעשה לכם. [כא] אחשורוש אמר רב אחיו של ראש ובן גילו של ראש אחיו של נבוכדנצר הרשע שנקרא ראש שנאמר [כא] אנת הוא רישא די דהבא בן גילו של ראש הוא הרת הוא ביקש להרוג הוא החריב הוא ביקש להחריב שנאמר [כב] ובמלכות אחשורוש בתחלת מלכותו כתבו שטנה על יושבי יהודה וירושלם ושמואל אמר שהשחרו פניהם של ישראל בימיו כשולי קדרה ורבי יוחנן אמר כל שזוכרו אמר אח לראשו ורבי חנינא אמר שהכל נעשו רשין בימיו שנאמר [כג] וישם המלך אחשורוש מס [מו] הוא אחשורוש הוא ברשעו מתחילתו ועד סופו [כד] הוא עשו הוא ברשעו מתחילתו ועד סופו [כה] הוא דתן ואבירם הן ברשעון מתחילתן ועד סופן [כו] הוא המלך אחז הוא ברשעו מתחילתו ועד סופו[מ] [כז] אברם הוא אברהם הוא בצדקו מתחילתו ועד סופו [כח] הוא אהרן ומשה הן בצדקן מתחילתן ועד סופן [כט] ודוד הוא הקטן הוא בקטנותו מתחילתו עד סופו כשם שבקטנותו הקטן עצמו אצל מי שגדול ממנו בתורה[מ] כך במלכותו הקטן עצמו אצל מי שגדול ממנו בחכמה [מו] המולך אמר רב שמלך מעצמו אמרי לה לשבח ואמרי לה לגנאי אמרי לה דהוה אינש דחשיב למלכא כוותיה ואמרי לה לגנאי דלא הוה חזי למלכותא וממונא יתירא הוא דיהב וקם [מז] מהודו ועד כוש רב ושמואל חד אמר הודו בסוף[מ] העולם וכוש בסוף העולם וחד אמר הודו קיימי כשם שמלך על הודו וכוש כך מלך מסוף העולם ועד סופו כיוצא ברבר אתה אומר [ל] כי הוא רודה בכל עבר הנהר מתפסח ועד עזה [מח] רב ושמואל חד אמר תפסח בסוף העולם ועזה בסוף[מ] העולם וחד אמר תפסח ועזה בהדי הדדי הוו קיימי כשם שמלך על תפסח ועל עזה כך מלך על כל העולם כולו [מט] שבע ועשרים ומאה מדינה אמר רב חסדא בתחילה מלך על שבע ולבסוף מלך על עשרים ולבסוף מלך על מאה אלא מעתה [לא] ושני חיי עמרם שבע ושלשים ומאת שנה מאי דרשת ביה שאני הכא דקרא יתירא הוא מכדי כתיב מהודו ועד כוש שבע ועשרים ומאה מדינה למה לי ש"מ לדרשה: תנו רבנן [נ] שלשה מלכו בכיפה ואלו הן אחאב ואחשורוש ונבוכדנצר[מ] אחאב דכתיב [לב] חי ה' אלהיך אם יש גוי וממלכה אשר לא שלח אדוני שם לבקשך[מ] וגו' ואי לא דהוה מלך עליהו היכי מצי משבע להו נבוכדנצר דכתיב [לג] והיה הגוי והממלכה אשר לא[מ] יתן את צוארו בעול מלך בבל אחשורוש הא דאמרן

שלשה מלכו בכל העולם כולו.
והא דלא תניא
אלכסנדר מוקדון[מ] ומשום דלא מיירי
הכא אלא בכתובים הכתובים לדידיה:
אמה

עמלק: אעשה לכם. לף אלו[מ] כמעט כלו: אחיו של ראש. כלומר דומה לו: בן גילו. בן מולו שניהן דעת אחת[מ] היה להן: בקש להחריב. יסוד שיסד זרובבל בית המקדש ממי כורש לפני אחשורוש כתו שמתור בספר עזרא (פיסון ד): שמנה. שנמנה לשמן להם שלא יבטלו: * אח. מי: אברם הוא אברהם.

[מ] כי עבדים אנחנו ובעבודתנו לא עזבנו אלהינו ויש עלינו חסד לפני מלכי פרס אימתי בזמן המן רבי חנינא בר פפא פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא [ב] הרכבת אנוש לראשנו באנו באש ובמים באש בימי נבוכדנצר הרשע ובמים בימי פרעה ותוציאנו לרויה בימי המן רבי יוחנן פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא [ג] זכר חסדו ואמונתו לבית ישראל ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו אימתי ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו בימי מרדכי ואסתר ריש לקיש פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא [ד] ארי נוהם ודוב שוקק מושל רשע על עם דל ארי נוהם זה נבוכדנצר הרשע דכתיב ביה [ה] עלה אריה מסובבו דוב שוקק זה אחשורוש דכתיב ביה [ו] וארז חיזה אחרי תניינה דמיה לדוב [ז] ותני רב יוסף אלו פרסיים שאוכלין ושותין כדוב ומסורבלין בשר כדוב ומגרלין שער כדוב ואין להם מנוחה כדוב מושל רשע זה המן על עם דל אלו ישראל שהם דלים מן המצות ר' אלעזר פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא [ח] בעצלתים ימך המקרה ובשפלות ידים ידלוף הבית [ט] בשביל עצלות שהיה להם לישראל שלא עסקו בתורה נעשה שונאו של הקב"ה מך ואין מך אלא עני שנאמר [י] ואם מך הוא מערכך ואין מקרה אלא הקב"ה שנאמר [יא] המקרה במים עליותיו רב נחמן בר יצחק פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא [יב] שיר המעלות לולי ה' שהיה לנו יאמר נא ישראל לולי ה' שהיה לנו בקום עלינו אדם *אדם ולא מלך רבא פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא [יא] ברבות צדיקים ישמח העם ובמשול רשע יאנח עם ברבות צדיקים ישמח העם זה מרדכי ואסתר דכתיב [יב] והעיר שושן צהלה ושמחה ובמשול רשע יאנח עם זה המן דכתיב [יג] והעיר שושן נבוכה רב מתנה אמר מהכא [יד] כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו רב אשי אמר מהכא [מו] או הנסה אלהים וגו' [א] [מז] ויהי בימי אחשורוש אמר רב ויי ודי [ט] הדא דכתיב [יז] והתמכרתם שם לאויביך לעבדים ולשפחות וגו' ושמואל אמר [יח] לא מאסתים ולא געלתים לכלותם לא מאסתים בימי יוונים ולא געלתים בימי נבוכדנצר[מ] לכלותם בימי המן להפר בריתי אתם בימי פרסיים[מ] כי אני ה' אלהיהם בימי גוג ומגוג במתניתא תנא לא מאסתים בימי כשדים שהעמדתי להם דניאל חנניה מישאל ועזריה ולא געלתים בימי יוונים שהעמדתי להם שמעון הצדיק וחשמונאי ובניו ומתתיה כה"ג[מ] לכלותם בימי המן שהעמדתי להם מרדכי ואסתר להפר בריתי אתם בימי פרסיים[מ] שהעמדתי להם של בית רבי וחכמי דורות כי אני ה' אלהיהם לעתיד לבוא שאין כל אומה ולשון יכולה לשלוט בהם רבי לוי אמר מהכא [יט] ואם לא תורישו את ישובי הארץ רבי חייא אמר מהכא [כ] והיה כאשר דמיתי לעשות להם אעשה לכם. [כא] אחשורוש אמר רב אחיו של ראש ובן גילו של ראש אחיו של נבוכדנצר הרשע שנקרא ראש שנאמר [כא] אנת הוא רישא די דהבא בן גילו של ראש הוא הרת הוא ביקש להרוג הוא החריב הוא ביקש להחריב שנאמר [כב] ובמלכות אחשורוש בתחלת מלכותו כתבו שטנה על יושבי יהודה וירושלם ושמואל אמר שהשחרו פניהם של ישראל בימיו כשולי קדרה ורבי יוחנן אמר כל שזוכרו אמר אח לראשו ורבי חנינא אמר שהכל נעשו רשין בימיו שנאמר [כג] וישם המלך אחשורוש מס [מו] הוא אחשורוש הוא ברשעו מתחילתו ועד סופו [כד] הוא עשו הוא ברשעו מתחילתו ועד סופו [כה] הוא דתן ואבירם הן ברשעון מתחילתן ועד סופן [כו] הוא המלך אחז הוא ברשעו מתחילתו ועד סופו [כז] אברם הוא אברהם הוא בצדקו מתחילתו ועד סופו [כח] הוא אהרן ומשה הן בצדקן מתחילתן ועד סופן [כט] ודוד הוא הקטן הוא בקטנותו מתחילתו עד סופו כשם שבקטנותו הקטן עצמו אצל מי שגדול ממנו בתורה כך במלכותו הקטן עצמו אצל מי שגדול ממנו בחכמה [מו] המולך אמר רב שמלך מעצמו אמרי לה לשבח ואמרי לה לגנאי אמרי לה דהוה אינש דחשיב למלכא כוותיה ואמרי לה לגנאי דלא הוה חזי למלכותא וממונא יתירא הוא דיהב וקם [מז] מהודו ועד כוש רב ושמואל חד אמר הודו בסוף[מ] העולם וכוש בסוף העולם וחד אמר הודו קיימי כשם שמלך על הודו וכוש כך מלך מסוף העולם ועד סופו כיוצא ברבר אתה אומר [ל] כי הוא רודה בכל עבר הנהר מתפסח ועד עזה [מח] רב ושמואל חד אמר תפסח בסוף העולם ועזה בסוף[מ] העולם וחד אמר תפסח ועזה בהדי הדדי הוו קיימי כשם שמלך על תפסח ועל עזה כך מלך על כל העולם כולו [מט] שבע ועשרים ומאה מדינה אמר רב חסדא בתחילה מלך על שבע ולבסוף מלך על עשרים ולבסוף מלך על מאה אלא מעתה [לא] ושני חיי עמרם שבע ושלשים ומאת שנה מאי דרשת ביה שאני הכא דקרא יתירא הוא מכדי כתיב מהודו ועד כוש שבע ועשרים ומאה מדינה למה לי ש"מ לדרשה: תנו רבנן [נ] שלשה מלכו בכיפה ואלו הן אחאב ואחשורוש ונבוכדנצר[מ] אחאב דכתיב [לב] חי ה' אלהיך אם יש גוי וממלכה אשר לא שלח אדוני שם לבקשך[מ] וגו' ואי לא דהוה מלך עליהו היכי מצי משבע להו נבוכדנצר דכתיב [לג] והיה הגוי והממלכה אשר לא[מ] יתן את צוארו בעול מלך בבל אחשורוש הא דאמרן

סימן

[א] כי עבדים אנחנו. פסוק הוא בספר עזרא וקיימא ויש עליו מסך לפני (ג) שרי פרס לתת עליו[מ] ממיה: באש בימי נבוכדנצר. שהטילנו לתוך הכבשן: אימתי ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו בימי מרדכי. שהביר עגלה לכל האומות שהלכו אגרות בכל העולם: *ממורבלין. מלוכשין בגבר: נעשה שונאו של הקדוש ברוך הוא מך. כמי שלא היה יכול להושיע: אדם ולא מלך. זה המן: רב מתנה [אמר] מהכא. פתח פתחא[מ]: [הדא דכתיב בו]. מה שכתב במורה ומין קונה גזר המן שלא יהא לשלי רשלי לקנות מהן לעבד: ושמואל אמר (ג) מהכא. פתחא לא מסקמיס וגו': ואם לא תורישו וגו'. לף אלו נענשו על שמחל שאול על פסוק הוא בדברי הימים: שמלך מעצמו. שלא היה מזרע המלוכה: כי הוא רודה. כתיב בשלמה: כשם שמלך על תפסח (ד) ועל עזה וכו'. והכי קאמר כי הוא רודה בכל עבר הנהר כמו ממפסח ועד עזה: מלכו בביפה. מתח כל מיפת הרקיע: הא דאמרן. מהוהו ועד כוש: סימן

[מ] כי עבדים אנחנו ובעבודתנו לא עזבנו אלהינו ויש עלינו חסד לפני מלכי פרס אימתי בזמן המן רבי חנינא בר פפא פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא [ב] הרכבת אנוש לראשנו באנו באש ובמים באש בימי נבוכדנצר הרשע ובמים בימי פרעה ותוציאנו לרויה בימי המן רבי יוחנן פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא [ג] זכר חסדו ואמונתו לבית ישראל ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו אימתי ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו בימי מרדכי ואסתר ריש לקיש פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא [ד] ארי נוהם ודוב שוקק מושל רשע על עם דל ארי נוהם זה נבוכדנצר הרשע דכתיב ביה [ה] עלה אריה מסובבו דוב שוקק זה אחשורוש דכתיב ביה [ו] וארז חיזה אחרי תניינה דמיה לדוב [ז] ותני רב יוסף אלו פרסיים שאוכלין ושותין כדוב ומסורבלין בשר כדוב ומגרלין שער כדוב ואין להם מנוחה כדוב מושל רשע זה המן על עם דל אלו ישראל שהם דלים מן המצות ר' אלעזר פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא [ח] בעצלתים ימך המקרה ובשפלות ידים ידלוף הבית [ט] בשביל עצלות שהיה להם לישראל שלא עסקו בתורה נעשה שונאו של הקב"ה מך ואין מך אלא עני שנאמר [י] ואם מך הוא מערכך ואין מקרה אלא הקב"ה שנאמר [יא] המקרה במים עליותיו רב נחמן בר יצחק פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא [יב] שיר המעלות לולי ה' שהיה לנו יאמר נא ישראל לולי ה' שהיה לנו בקום עלינו אדם *אדם ולא מלך רבא פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא [יא] ברבות צדיקים ישמח העם ובמשול רשע יאנח עם ברבות צדיקים ישמח העם זה מרדכי ואסתר דכתיב [יב] והעיר שושן צהלה ושמחה ובמשול רשע יאנח עם זה המן דכתיב [יג] והעיר שושן נבוכה רב מתנה אמר מהכא [יד] כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו רב אשי אמר מהכא [מו] או הנסה אלהים וגו' [א] [מז] ויהי בימי אחשורוש אמר רב ויי ודי [ט] הדא דכתיב [יז] והתמכרתם שם לאויביך לעבדים ולשפחות וגו' ושמואל אמר [יח] לא מאסתים ולא געלתים לכלותם לא מאסתים בימי יוונים ולא געלתים בימי נבוכדנצר[מ] לכלותם בימי המן להפר בריתי אתם בימי פרסיים[מ] כי אני ה' אלהיהם בימי גוג ומגוג במתניתא תנא לא מאסתים בימי כשדים שהעמדתי להם דניאל חנניה מישאל ועזריה ולא געלתים בימי יוונים שהעמדתי להם שמעון הצדיק וחשמונאי ובניו ומתתיה כה"ג[מ] לכלותם בימי המן שהעמדתי להם מרדכי ואסתר להפר בריתי אתם בימי פרסיים[מ] שהעמדתי להם של בית רבי וחכמי דורות כי אני ה' אלהיהם לעתיד לבוא שאין כל אומה ולשון יכולה לשלוט בהם רבי לוי אמר מהכא [יט] ואם לא תורישו את ישובי הארץ רבי חייא אמר מהכא [כ] והיה כאשר דמיתי לעשות להם אעשה לכם. [כא] אחשורוש אמר רב אחיו של ראש ובן גילו של ראש אחיו של נבוכדנצר הרשע שנקרא ראש שנאמר [כא] אנת הוא רישא די דהבא בן גילו של ראש הוא הרת הוא ביקש להרוג הוא החריב הוא ביקש להחריב שנאמר [כב] ובמלכות אחשורוש בתחלת מלכותו כתבו שטנה על יושבי יהודה וירושלם ושמואל אמר שהשחרו פניהם של ישראל בימיו כשולי קדרה ורבי יוחנן אמר כל שזוכרו אמר אח לראשו ורבי חנינא אמר שהכל נעשו רשין בימיו שנאמר [כג] וישם המלך אחשורוש מס [מו] הוא אחשורוש הוא ברשעו מתחילתו ועד סופו [כד] הוא עשו הוא ברשעו מתחילתו ועד סופו [כה] הוא דתן ואבירם הן ברשעון מתחילתן ועד סופן [כו] הוא המלך אחז הוא ברשעו מתחילתו ועד סופו [כז] אברם הוא אברהם הוא בצדקו מתחילתו ועד סופו [כח] הוא אהרן ומשה הן בצדקן מתחילתן ועד סופן [כט] ודוד הוא הקטן הוא בקטנותו מתחילתו עד סופו כשם שבקטנותו הקטן עצמו אצל מי שגדול ממנו בתורה כך במלכותו הקטן עצמו אצל מי שגדול ממנו בחכמה [מו] המולך אמר רב שמלך מעצמו אמרי לה לשבח ואמרי לה לגנאי אמרי לה דהוה אינש דחשיב למלכא כוותיה ואמרי לה לגנאי דלא הוה חזי למלכותא וממונא יתירא הוא דיהב וקם [מז] מהודו ועד כוש רב ושמואל חד אמר הודו בסוף[מ] העולם וכוש בסוף העולם וחד אמר הודו קיימי כשם שמלך על הודו וכוש כך מלך מסוף העולם ועד סופו כיוצא ברבר אתה אומר [ל] כי הוא רודה בכל עבר הנהר מתפסח ועד עזה [מח] רב ושמואל חד אמר תפסח בסוף העולם ועזה בסוף[מ] העולם וחד אמר תפסח ועזה בהדי הדדי הוו קיימי כשם שמלך על תפסח ועל עזה כך מלך על כל העולם כולו [מט] שבע ועשרים ומאה מדינה אמר רב חסדא בתחילה מלך על שבע ולבסוף מלך על עשרים ולבסוף מלך על מאה אלא מעתה [לא] ושני חיי עמרם שבע ושלשים ומאת שנה מאי דרשת ביה שאני הכא דקרא יתירא הוא מכדי כתיב מהודו ועד כוש שבע ועשרים ומאה מדינה למה לי ש"מ לדרשה: תנו רבנן [נ] שלשה מלכו בכיפה ואלו הן אחאב ואחשורוש ונבוכדנצר[מ] אחאב דכתיב [לב] חי ה' אלהיך אם יש גוי וממלכה אשר לא שלח אדוני שם לבקשך[מ] וגו' ואי לא דהוה מלך עליהו היכי מצי משבע להו נבוכדנצר דכתיב [לג] והיה הגוי והממלכה אשר לא[מ] יתן את צוארו בעול מלך בבל אחשורוש הא דאמרן

[מ] כי עבדים אנחנו. פסוק הוא בספר עזרא וקיימא ויש עליו מסך לפני (ג) שרי פרס לתת עליו[מ] ממיה: באש בימי נבוכדנצר. שהטילנו לתוך הכבשן: אימתי ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו בימי מרדכי. שהביר עגלה לכל האומות שהלכו אגרות בכל העולם: *ממורבלין. מלוכשין בגבר: נעשה שונאו של הקדוש ברוך הוא מך. כמי שלא היה יכול להושיע: אדם ולא מלך. זה המן: רב מתנה [אמר] מהכא. פתח פתחא[מ]: [הדא דכתיב בו]. מה שכתב במורה ומין קונה גזר המן שלא יהא לשלי רשלי לקנות מהן לעבד: ושמואל אמר (ג) מהכא. פתחא לא מסקמיס וגו': ואם לא תורישו וגו'. לף אלו נענשו על שמחל שאול על פסוק הוא בדברי הימים: שמלך מעצמו. שלא היה מזרע המלוכה: כי הוא רודה. כתיב בשלמה: כשם שמלך על תפסח (ד) ועל עזה וכו'. והכי קאמר כי הוא רודה בכל עבר הנהר כמו ממפסח ועד עזה: מלכו בביפה. מתח כל מיפת הרקיע: הא דאמרן. מהוהו ועד כוש: סימן

[מ] כי עבדים אנחנו ובעבודתנו לא עזבנו אלהינו ויש עלינו חסד לפני מלכי פרס אימתי בזמן המן רבי חנינא בר פפא פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא [ב] הרכבת אנוש לראשנו באנו באש ובמים באש בימי נבוכדנצר הרשע ובמים בימי פרעה ותוציאנו לרויה בימי המן רבי יוחנן פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא [ג] זכר חסדו ואמונתו לבית ישראל ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו אימתי ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו בימי מרדכי ואסתר ריש לקיש פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא [ד] ארי נוהם ודוב שוקק מושל רשע על עם דל ארי נוהם זה נבוכדנצר הרשע דכתיב ביה [ה] עלה אריה מסובבו דוב שוקק זה אחשורוש דכתיב ביה [ו] וארז חיזה אחרי תניינה דמיה לדוב [ז] ותני רב יוסף אלו פרסיים שאוכלין ושותין כדוב ומסורבלין בשר כדוב ומגרלין שער כדוב ואין להם מנוחה כדוב מושל רשע זה המן על עם דל אלו ישראל שהם דלים מן המצות ר' אלעזר פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא [ח] בעצלתים ימך המקרה ובשפלות ידים ידלוף הבית [ט] בשביל עצלות שהיה להם לישראל שלא עסקו בתורה נעשה שונאו של הקב"ה מך ואין מך אלא עני שנאמר [י] ואם מך הוא מערכך ואין מקרה אלא הקב"ה שנאמר [יא] המקרה במים עליותיו רב נחמן בר יצחק פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא [יב] שיר המעלות לולי ה' שהיה לנו יאמר נא ישראל לולי ה' שהיה לנו בקום עלינו אדם *אדם ולא מלך רבא פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא [יא] ברבות צדיקים ישמח העם ובמשול רשע יאנח עם ברבות צדיקים ישמח העם זה מרדכי ואסתר דכתיב [יב] והעיר שושן צהלה ושמחה ובמשול רשע יאנח עם זה המן דכתיב [יג] והעיר שושן נבוכה רב מתנה אמר מהכא [יד] כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו רב אשי אמר מהכא [מו] או הנסה אלהים וגו' [א] [מז] ויהי בימי אחשורוש אמר רב ויי ודי [ט] הדא דכתיב [יז] והתמכרתם שם לאויביך לעבדים ולשפחות וגו' ושמואל אמר [יח] לא מאסתים ולא געלתים לכלותם לא מאסתים בימי יוונים ולא געלתים בימי נבוכדנצר[מ] לכלותם בימי המן להפר בריתי אתם בימי פרסיים[מ] כי אני ה' אלהיהם בימי גוג ומגוג במתניתא תנא לא מאסתים בימי כשדים שהעמדתי להם דניאל חנניה מישאל ועזריה ולא געלתים בימי יוונים שהעמדתי להם שמעון הצדיק וחשמונאי ובניו ומתתיה כה"ג[מ] לכלותם בימי המן שהעמדתי להם מרדכי ואסתר להפר בריתי אתם בימי פרסיים[מ] שהעמדתי להם של בית רבי וחכמי דורות כי אני ה' אלהיהם לעתיד לבוא שאין כל אומה ולשון יכולה לשלוט בהם רבי לוי אמר מהכא [יט] ואם לא תורישו את ישובי הארץ רבי חייא אמר מהכא [כ] והיה כאשר דמיתי לעשות להם אעשה לכם. [כא] אחשורוש אמר רב אחיו של ראש ובן גילו של ראש אחיו של נבוכדנצר הרשע שנקרא ראש שנאמר [כא] אנת הוא רישא די דהבא בן גילו של ראש הוא הרת הוא ביקש להרוג הוא החריב הוא ביקש להחריב שנאמר [כב] ובמלכות אחשורוש בתחלת מלכותו כתבו שטנה על יושבי יהודה וירושלם ושמואל אמר שהשחרו פניהם של ישראל בימיו כשולי קדרה ורבי יוחנן אמר כל שזוכרו אמר אח לראשו ורבי חנינא אמר שהכל נעשו רשין בימיו שנאמר [כג] וישם המלך אחשורוש מס [מו] הוא אחשורוש הוא ברשעו מתחילתו ועד סופו [כד] הוא עשו הוא ברשעו מתחילתו ועד סופו [כה] הוא דתן ואבירם הן ברשעון מתחילתן ועד סופן [כו] הוא המלך אחז הוא ברשעו מתחילתו ועד סופו [כז] אברם הוא אברהם הוא בצדקו מתחילתו ועד סופו [כח] הוא אהרן ומשה הן בצדקן מתחילתן ועד סופן [כט] ודוד הוא הקטן הוא בקטנותו מתחילתו עד סופו כשם שבקטנותו הקטן עצמו אצל מי שגדול ממנו בתורה כך במלכותו הקטן עצמו אצל מי שגדול ממנו בחכמה [מו] המולך אמר רב שמלך מעצמו אמרי לה לשבח ואמרי לה לגנאי אמרי לה דהוה אינש דחשיב למלכא כוותיה ואמרי לה לגנאי דלא הוה חזי למלכותא וממונא יתירא הוא דיהב וקם [מז] מהודו ועד כוש רב ושמואל חד אמר הודו בסוף[מ] העולם וכוש בסוף העולם וחד אמר הודו קיימי כשם שמלך על הודו וכוש כך מלך מסוף העולם ועד סופו כיוצא ברבר אתה אומר [ל] כי הוא רודה בכל עבר הנהר מתפסח ועד עזה [מח] רב ושמואל חד אמר תפסח בסוף העולם ועזה בסוף[מ] העולם וחד אמר תפסח ועזה בהדי הדדי הוו קיימי כשם שמלך על תפסח ועל עזה כך מלך על כל העולם כולו [מט] שבע ועשרים ומאה מדינה אמר רב חסדא בתחילה מלך על שבע ולבסוף מלך על עשרים ולבסוף מלך על מאה אלא מעתה [לא] ושני חיי עמרם שבע ושלשים ומאת שנה מאי דרשת ביה שאני הכא דקרא יתירא הוא מכדי כתיב מהודו ועד כוש שבע ועשרים ומאה מדינה למה לי ש"מ לדרשה: תנו רבנן [נ] שלשה מלכו בכיפה ואלו הן אחאב ואחשורוש ונבוכדנצר[מ] אחאב דכתיב [לב] חי ה' אלהיך אם יש גוי וממלכה אשר לא שלח אדוני שם לבקשך[מ] וגו' ואי לא דהוה מלך עליהו היכי מצי משבע להו נבוכדנצר דכתיב [לג] והיה הגוי והממלכה אשר לא[מ] יתן את צוארו בעול מלך בבל אחשורוש הא דאמרן

[מ] כי עבדים אנחנו. פסוק הוא בספר עזרא וקיימא ויש עליו מסך לפני (ג) שרי פרס לתת עליו[מ] ממיה: באש בימי נבוכדנצר. שהטילנו לתוך הכבשן: אימתי ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו בימי מרדכי. שהביר עגלה לכל האומות שהלכו אגרות בכל העולם: *ממורבלין. מלוכשין בגבר: נעשה שונאו של הקדוש ברוך הוא מך. כמי שלא היה יכול להושיע: אדם ולא מלך. זה המן: רב מתנה [אמר] מהכא. פתח פתחא[מ]: [הדא דכתיב בו]. מה שכתב במורה ומין קונה גזר המן שלא יהא לשלי רשלי לקנות מהן לעבד: ושמואל אמר (ג) מהכא. פתחא לא מסקמיס וגו': ואם לא תורישו וגו'. לף אלו נענשו על שמחל שאול על פסוק הוא בדברי הימים: שמלך מעצמו. שלא היה מזרע המלוכה: כי הוא רודה. כתיב בשלמה: כשם שמלך על תפסח (ד) ועל עזה וכו'. והכי קאמר כי הוא רודה בכל עבר הנהר כמו ממפסח ועד עזה: מלכו בביפה. מתח כל מיפת הרקיע: הא דאמרן. מהוהו ועד כוש: סימן

[מ] כי עבדים אנחנו ובעבודתנו לא עזבנו אלהינו ויש עלינו חסד לפני מלכי פרס אימתי בזמן המן רבי חנינא בר פפא פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא [ב] הרכבת אנוש לראשנו באנו באש ובמים באש בימי נבוכדנצר הרשע ובמים בימי פרעה ותוציאנו לרויה בימי המן רבי יוחנן פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא [ג] זכר חסדו ואמונתו לבית ישראל ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו אימתי ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו בימי מרדכי ואסתר ריש לקיש פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא [ד] ארי נוהם ודוב שוקק מושל רשע על עם דל ארי נוהם זה נבוכדנצר הרשע דכתיב ביה [ה] עלה אריה מסובבו דוב שוקק זה אחשורוש דכתיב ביה [ו] וארז חיזה אחרי תניינה דמיה לדוב [ז] ותני רב יוסף אלו פרסיים שאוכלין ושותין כדוב ומסורבלין בשר כדוב ומגרלין שער כדוב ואין להם מנוחה כדוב מושל רשע זה המן על עם דל אלו ישראל שהם דלים מן המצות ר' אלעזר פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא [ח] בעצלתים ימך המקרה ובשפלות ידים ידלוף הבית [ט] בשביל עצלות שהיה להם לישראל שלא עסקו בתורה נעשה שונאו של הקב"ה מך ואין מך אלא עני שנאמר [י] ואם מך הוא מערכך ואין מקרה אלא הקב"ה שנאמר [יא] המקרה במים עליותיו רב נחמן בר יצחק פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא [יב] שיר המעלות לולי ה' שהיה לנו יאמר נא ישראל לולי ה' שהיה לנו בקום עלינו אדם *אדם ולא מלך רבא פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא [יא] ברבות צדיקים ישמח העם ובמשול רשע יאנח עם ברבות צדיקים ישמח העם זה מרדכי ואסתר דכתיב [יב] והעיר שושן צהלה ושמחה ובמשול רשע יאנח עם זה המן דכתיב [יג] והעיר שושן נבוכה רב מתנה אמר מהכא [יד] כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו רב אשי אמר מהכא [מו] או הנסה אלהים וגו' [א] [מז] ויהי בימי אחשורוש אמר רב ויי ודי [ט] הדא דכתיב [יז] והתמכרתם שם לאויביך לעבדים ולשפחות וגו' ושמואל אמר [יח] לא מאסתים ולא געלתים לכלותם לא מאסתים בימי יוונים ולא געלתים בימי נבוכדנצר[מ] לכלותם בימי המן להפר בריתי אתם בימי פרסיים[מ] כי אני ה' אלהיהם בימי גוג ומגוג במתניתא תנא לא מאסתים בימי כשדים שהעמדתי להם דניאל חנניה מישאל ועזריה ולא געלתים בימי יוונים שהעמדתי להם שמעון הצדיק וחשמונאי ובניו ומתתיה כה"ג[מ] לכלותם בימי המן שהעמדתי להם מרדכי ואסתר להפר בריתי אתם בימי פרסיים[מ] שהעמדתי להם של בית רבי וחכמי דורות כי אני ה' אלהיהם לעתיד לבוא שאין כל אומה ולשון יכולה לשלוט בהם רבי לוי אמר מהכא [יט] ואם לא תורישו את ישובי הארץ רבי חייא אמר מהכא [כ] והיה כאשר דמיתי לעשות להם אעשה לכם. [כא] אחשורוש אמר רב אחיו של ראש ובן גילו של ראש אחיו של נבוכדנצר הרשע שנקרא ראש שנאמר [כא] אנת הוא רישא די דהבא בן גילו של ראש הוא הרת הוא ביקש להרוג הוא החריב הוא ביקש להחריב שנאמר [כב] ובמלכות אחשורוש בתחלת מלכותו כתבו שטנה על יושבי יהודה וירושלם ושמואל אמר שהשחרו פניהם של ישראל בימיו כשולי קדרה ורבי יוחנן אמר כל שזוכרו אמר אח לראשו ורבי חנינא אמר שהכל נעשו רשין בימיו שנאמר [כג] וישם

(סימן שסד"ד) ותו ליכא והא איכא שלמה לא סליק מלכותיה הניחא למ"ד [6] מלך והדיוט אלא למ"ד מלך והדיוט ומלך מאי איכא למימר שלמה מילתא אחריתי הוה ביה שמלך על העליונים ועל התחתונים שנאמר [7] וישב שלמה על כסא ה' והא הוה סנחריב דכתיב [8] מי בכל אלהי הארצות האלה אשר הצילו את ארצם מידי הא [9] איכא ירושלים דלא כבשה והא איכא דריוש [10] דריוש מלכא כתב לכל עממיא אומיא ולישניא די דיירין בכל ארעא שלמכון יסגא הא [11] איכא שבע דלא מלך עלייהו [12] דכתיב [13] שפר קדם דריוש והקים על מלכותא לאחשדרפניא מאה ועשרין והא איכא כורש דכתיב [14] כה אמר כורש מלך פרס כל ממלכות הארץ נתן לי ה' התם אשתבוחי הוא דקא משתבח בנפשיה: [15] בימים ההם כשבת המלך וכתיב בתריה [16] בשנת שלש למלכו אמר רבא מאי כשבת לאחר שנתיישבה דעתו אמר בלשצר חשב וטעה אנא חשיבנא ולא טעינא מאי היא דכתיב [17] כי לפי מלאת לבבל שבעים שנה אפקוד אתכם וכתיב [18] למלאות לחרבות ירושלם שבעים שנה חשוב ארבעין וחמש דנבוכדנצר ועשרים ותלת דאויל מרודך ותרתי דידיה הא [19] שבעים אפיק מאני דבי מקדשא ואשתמש בהו ונבוכדנצר מגלן דארבעין וחמש שנין מלך דאמר מר [20] גלו בשבע גלו בשמונה גלו בשמונה עשרה גלו בתשע עשרה [21] גלו בשבע לכיבוש יהויקים גלות יהויכין שהיא שמונה לנבוכדנצר גלו בשמונה עשרה לכיבוש יהויקים גלות צדקיהו שהיא תשע עשרה לנבוכדנצר דאמר מר [22] שנה ראשונה כיבש נינוה שניה כיבש יהויקים וכתיב [23] וידי בשלשים ושבע שנה לגלות יהויכין מלך יהודה בשנים עשר חדש בעשרים וחמשה [24] לחדש נשא אויל מרודך מלך בבל [בשנת מלכותו] את ראש יהויכין מלך יהודה ויוצא אותו מבית הכלא תמני ותלתין ושבע הרי ארבעין וחמש דנבוכדנצר ועשרין ותלת דאויל מרודך גמרא ותרתי דידיה הא שבעין [25] אמר השתא ודאי תו לא מיפרקי אפיק מאני דבי מקדשא ואשתמש בהו היינו דקאמר ליה דניאל [26] ועל מרי שמיא התרוממת ולמאניא די ביתיתה היתיו קדמך וכתיב [27] ביה בליליא קטיל בלשאצר מלכא [כשדאי] וכתיב [28] ודריוש מדאה קבל מלכותא כבר שנין שתין ותרתין אמר איהו מיטעא טעי אנא חשיבנא ולא טעינא מי כתיב למלכות בבל [29] לבבל כתיב מאי לבבל לגלות בבל [30] כמה בצירן תמני חשיב ועייל חילופייהו חדא דבלשצר וחמש דדריוש ובורש ותרתי דידיה הא שבעין כיון דחזי דמלו [31] שבעין ולא איפרוק אמר השתא ודאי תו לא מיפרקי אפיק מאני דבי מקדשא ואשתמש בהו בא שטן וריקד ביניהן והרג את ושתי והא שפיר חשיב איהו נמי מיטעא טעי דאיבעי ליה למימני מחרבות ירושלים [31] סוף סוף כמה בצירן (חדיסר [32]) איהו כמה מלך ארביסר בארביסר דידיה איבעי ליה למיבני בית המקדש אלמה כתיב [33] באדין בטילת עבידת בית אלהא די בירושלם [34] אמר רבא שנים מקוטעות הוו

תניא

כשבת כשנתיישבה דעתו אמר בלשצר מנה וטעה אנא מגינא ולא טעינא, כתיב כי לפי מלאות [לבבל] ע' שנה אפקוד אתכם אמר בלשצר בן ראשיתו מלך יהודה היא השנה השניה לנ"נ מלך בבל וכיבש יהויקים בשנה החמישית למלכו ומצא משכיבש רעב שמת ד' שנים. שכל מלכות יהויקים היתה י"א שנה שנאמר אחת עשרה שנה מלך בירושלים ואמר בנ"נ שנה ראשתה כיבש ניתה שניה כיבש יהויקים וכיון שמת יהויקים מלך יכניה ג' חדשים וכא נ"נ והגלהו שנאמר ויקח אותו מלך בבל בשנת שמונה למלכו נמצא משכיבש יהויקים עד שמת יהויקים ד' שנים יכניה ג' חדשים והגלהו. והזו פירושו גלו בשבע

חשק שלמה על רבינו חננאל

ס) נ"ל אמר בלשצר מנה ועמה וכו' מלך בבל דכתיב כי לפי מלאת לבבל ומצא דמלו לבבל למלכות בבל מנה וכו':

ליקוטי רש"י

[נדפס בסוף המסכת]

הגהות וציונים

ס) "וכתיב למלאות וכו' שבעים שנה" אין לו מקום כאן (רש"ש עי"ש), וליתא בכת"י, וכ"ה נכון דלא צריך ליה הכא (דק"ס): ב) בכמה כת"י ובע"י נוסף דבי ד' גליות גלו והא ב' גליות גלו אלא גלו: ג) בכת"י ובדפו"ר בעשרים ושבעה, והיינו קרא דמלכים ב' כה, כז. והיא הנוסחא הצ"ק"ית דמייתי קרא המוקדם (דק"ס), ועי' רש"י במלכים שם: ד) בכת"י ובע"י נוסף כיון דהוא דמלו שבעין שנין ולא איפרוק אמר: ה) בכת"י וע"י נוסף שהוא גלות יהויכין סוף סוף כמה: ו) נראה דלכאן שייך התיבות דכתיב למלאות לחרבות ירושלים שבעים שנה, במקום לעיל (עי' אות א, ורש"ש): ז) [צ"ל חד בריר (גליון): ח) בכת"י ובע"י נוסף והוה בטלא עד שנת תרתין למלכות דריוש מלך פרס: ט) בדפו"ר שהרי מדרדן אשמדאי: י) נראה לי דצ"ל על השדרים (שפ"א עי"ש) וכ"ה בקצת דפו"י (ועיין מהרש"א): כ) צ"ל נבוכדנצר (רש"ש): ל) צ"ל דכתיב עד עשתי עשרה וכו' (באה"מ): מ) ברש"י שבע"י שלאחר שכבשו עברו באמונה ג' שנים: נ) צ"ל בשנת (באה"מ). וכ"ה בכת"י: ס) בכת"י וע"י שסגינו: ע) מכאן עד "וגו'" ליתא בכת"י וברש"י שבע"י (ועי' הגהות הב"ח): פ) "למלכות" נמחק וצ"ל שלש לכורש (רש"ש):

מסורת הש"ס עם הוספות

ס) [סנהדרין כ: גיטין סמ:]. ב) עיין אסתר רבה א ה. ג) [לקמן יט.]. ד) [ערכין יב.]. ה) [מק]. ו) מלכים ב' כד יב. ז) נב כח. ח) נב. יב-כט. ט) מלכים ב' כה ב ודרמיה נב ה. י) דיש פרק כה. כ) מ"ב כד יז. ל) אסתר ב ז. מ) ד"ה ג. נ) אסתר ט כט. ס) ד כד. ע) מדר עולם פכ"ט. פ) ד"ה ג. צ) פרק כח. ק) י א. ר) פרק כט.

הגהות הב"ח

(ס) נמ' הא חוה ירושלים: (ב) שם הא חוה שבע ולא מלך: (ג) רש"י ד"ה כשנתישבה וכו' ובכמיי נמיישבה דעתו הס"ד: (ד) ד"ה גלו בשבע וכו' בשנת שמנה למלכו בסוף ספר כל"ל ומיכה נבוכדנצר נמחק: (ה) באיד בשנה שמה למלכותו כדאמרינן לקמן ולא הגלהו כו' מלכות יהויקים דחוי ר"ל שנה וכו' בדכתיב ויהי: (ו) ד"ה בשא לחל מרודך מלך בבל וגו' בשנת מלכותו למדנו: (ז) ד"ה תמני ותלתין וכו' בשנת שמים וכו' ושנו מלך שנה שלשים: (ח) ד"ה איהו כמה וכו' הרי י"ג דהא למלכי אומות: (ט) ד"ה שמים מקוטעות וכו' משל אמרון בשל ולשון וכו' וכורש הפרסי שמעון נחם ה' שמים ולא וכו' לגיהים ק אמשורוש מורע מדי ולא זהו אחשורוש המלך שזה קדמו שמים חורבה ומגיע בגדל עולם כל"ל ומיכה בספר דניאל בשנת שלש למלכות כורש וגו' נמחק: (י) באיד ונם בשנות נבוכדנצר וכו' כ' שמים לגיהים האחרון הס"ל:

תורה אור השלם

א) וַיָּשֶׁב שְׁלֹמֹה עַל כִּסֵּא יְיָ לְמֶלֶךְ תַּחַת דָּוִיד אָבִיו וַיַּצְלַח וַיִּשְׁמְעוּ אֵלָיו כָּל יִשְׂרָאֵל: [דברי הימים א' כט, כג]

ב) מִי בְּכָל אֱלֹהֵי הָאֲרָצוֹת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר הִצִּילוּ אֶת אַרְצָם מִיָּדִי כִּי יַצִּיל יְיָ אֶת יְרוּשָׁלִַם מִיָּדִי: [ישעיה לו, כ]

ג) בְּאֵדַיִן דָּרְיָוֶשׁ מַלְכָּא כָּתַב לְכָל עַמְמַיָּא אֻמַיָּא וְלִשָּׁנַיָּא די דָיְרִין בְּכָל אַרְעָא שְׁלָמְכוֹן יִשְׂגֵּא: [דניאל ו, כו]

ד) שֶׁפֶר קֳדָם דָּרְיָוֶשׁ וְהַקִים עַל מַלְכוּתָא לְאַחַשְׁדַּרְפְּנַיָּא מְאָה וְעֶשְׂרִין די לֶהֱוֹן בְּכָל מַלְכוּתָא: [דניאל ו, ב]

ה) כֹּה אָמַר כּוֹרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס כֹּל מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ נָתַן לִי יְיָ אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וְהוּא פָקַד עָלַי לִבְנוֹת לוֹ בַיִת בִּירוּשָׁלִַם אֲשֶׁר בִּיהוּדָה: [עזרא א, ב]

ו) בִּימִים הָהֵם כְּשֶׁבֶת הַמֶּלֶךְ אַחַשְׁוֵרוֹשׁ עַל כִּסֵּא מַלְכוּתוֹ אֲשֶׁר

(ס) בשמים ומלכו שבשנה שנים למלכותו כיבש: נשא אויל מרודך מלך בבל וגו' (ו). למדנו שמלך אויל מרודך בשנת ל"ז לגלות יהויכין וכבר מלך נבוכדנצר שמונה שנים קודם גלות יהויכין שמונה ול"ז הרי מ"ה וכ"ג דלאויל מרודך וכ' דבלשצר: אפיק מאני דבית המקדש. בשנת שלשים למלכותו: אמר. ממשורוש מיהו ותלי מיטעא טעי: אנא חשיבנא בו' לגלות בבל. ממילת גולה שהגלה את יכניה: כמה בצירן. משבעים משנת [7] שנים שבשלשה שנה לפי מנינו ושוב מנה שלשים: וחמשה דדריוש המדי וכורש הפרסי. לכתיב ודריוש מדאה קבל מלכותא (דניאל ו) ואחריו מלך כורש הראשון שנתן רשות לבני הגולה לעלות שנאמר כה אמר כורש וגו' (עזרא א) וקבלקא דעתך השמא שמלכו בין שניהן ה' שנים אע"ג דלא כתיב בקבלה: ותרתי דאחשורוש. כבר עברו לו שתי שנים: מחרבות ירושלים. גלות לדקיהו שנשרפה העיר והבית כתיב לחרבות ירושלים בני לימינא לכתיב בספר דניאל (ט א) למלאות לחרבות ירושלם שבעים שנה: חדיסר [8]. שכך עמד המית אחר גלות יכניה: איהו כמה מלך ארביסר. לכתיב [9] בשנת שמים עשרה הפיל פור הוא הגורל ולשנה אחרת נעשה הנס הרי י"ג (ח) דמלכי אומות העולם מתשרי ממין [10] ונתמעטה השנה בתשרי וכתיב לשנה אחרת [11] לקיים את אגרת הפורים הזאת השניה הרי י"ד: באדין. ימי כורש בטילת עבידת בית אלהא שנה כורש לבנות ומזר בו על ידי בני יהודים ובימין כמו שכתוב בספר עזרא [12] עד שנת תרתין למלכות דריוש המי שמלך אחר אחשורוש [13] ונקרא שלשה שמות [14] דריוש כורש ארתחשסתא: שנים מקוטעות היו. אותן שנים שמנין [15] למעלה יש בהן שנכלנו משל אחרון (ט) בראשון כגון לדריוש המדי וכורש שמנין [16] לסם ה' שנים לא תמצא אלא ל' לכתיב בשנת שלשים לדריוש בן אחשורוש [17] בספר דניאל (ט) בשנת שלש למלכות כורש וגו' ותניא נמי בסדר עולם [18] לא מצינו למדי שנה בכתובים אלא זו בלבד ולכורש מצינו שלשה שנים בספר דניאל [19] בשנת שלש למלכות כורש וגו' ותניא נמי בסדר עולם [20] לא מצינו למדי שנה בכתובים אלא זו בלבד ולכורש מצינו שלשה שנים בספר דניאל [21] בשנת שלש למלכות כורש וגו' ותניא נמי בסדר עולם [22] מלך ג' שנים מקוטעות הרי שמנית שנה ימיה וגם (י) דבשנות נבוכדנצר ואויל מרודך נגלה שנה וכנגדו נשתהה הכנן שנים שנים לדריוש:

תניא

ואשתמש בהו בא שטן וריקד ביניהן והרג את ושתי והא שפיר חשיב איהו נמי מיטעא טעי דאיבעי ליה למימני מחרבות ירושלים [31] סוף סוף כמה בצירן (חדיסר [32]) איהו כמה מלך ארביסר בארביסר דידיה איבעי ליה למיבני בית המקדש אלמה כתיב [33] באדין בטילת עבידת בית אלהא די בירושלם [34] אמר רבא שנים מקוטעות הוו

בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה: [אסתר א, ב] ז) בִּשְׁנַת שָׁלוֹשׁ לְמֶלְכוֹ עָשָׂה מִשְׁתֶּה לְכָל שָׂרָיו וַעֲבָדָיו חֵיל פָּרַס וּמָדַי הַפַּרְתְּמִים וְשָׂרֵי הַמְּדִינוֹת לְפָנָיו: [אסתר א, ג] ח) כִּי כֹה אָמַר יְיָ כִּי לְפִי מְלֹאת לְבָבֶל שִׁבְעִים שָׁנָה אֶפְקֹד אֶתְכֶם וְהַקִּמֹתִי עֲלֵיכֶם אֶת דְּבָרִי הַטּוֹב לְהָשִׁיב אֶתְכֶם אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה: [ירמיה כט, י] ט) בִּשְׁנַת אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה לַמֶּלֶךְ חִזְקִיָּהוּ עָלָה סַנְחֵרִיב מֶלֶךְ אַשּׁוּר עַל כָּל עָרֵי יְהוּדָה הַבְּצֻרוֹת וַיִּתְפְּשׂם: [מלכים ב' יח, יג] י) וַיְהִי בִּשְׁלֹשִׁים וְשֶׁבַע שָׁנָה לָגָלוּת יְהוֹיָכִין מֶלֶךְ יְהוּדָה בְּשְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ בְּעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה לַחֹדֶשׁ נָשָׂא אֱוִיל מְרֹדַךְ מֶלֶךְ בָּבֶל בְּשָׁנָה מַלְכֻתוֹ אֶת רֹאשׁ יְהוֹיָכִין מֶלֶךְ יְהוּדָה וַיֹּצֵא אוֹתוֹ מִבֵּית הַכֶּלֶא: [דברי הימים ב' לו, ט] יא) וַעַל מְרָא שְׁמַיָּא הִתְרוֹמַמְתָּ וּלְמַאנְיָא די בֵיתָהּ הַיְתִיו קָדְמָךְ וְאַנְתְּ וְרַבְרְבָךְ שַׁגְלָךְ וּלְחֵנְתָךְ חַמְרָא שְׁתִין בְּהוֹן וְלֶאֱלָהֵי כַסְפָּא וְדַהֲבָא נְחָשָׁא פַרְזְלָא אֶעָא וְאַבְנָא די לָא חָזִין וְלָא שָׁמְעִין וְלָא יְדָעִין שַׁבַּחְתָּ וְלֶאֱלָהָא די נִשְׁמָתָךְ בִּידֵהּ וְלָהּ לָא הַדַּרְתָּ: [דניאל ה, כג] יב) בַּהּ בְּלֵילְיָא קְטִיל בֵּלְאֲשַׁצַּר מַלְכָּא כַּשְׂדָּאָה: [דניאל ה, ל] יג) וְדָרְיָוֶשׁ מָדָאָה קַבֵּל מַלְכוּתָא כְּבַר שְׁנַן שִׁתִּין וְתַרְתֵּין: [דניאל ו, א] יד) בַּאדַיִן בְּטִלַת עֲבִידַת בֵּית אֱלָהָא די בִירוּשְׁלֶם וַהֲוַת בְּטִלָּה עַד שְׁנַת תַּרְתֵּין לְמַלְכוּת דָּרְיָוֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס: [עזרא ד, כד]

תניא נמי הכי. דבמנות נטכדנצר ואחר מרודך נבלעה שנה: שוד שנה אחת לבבל. (י) הכי איתא בסדר עולם[ט] מה גלילא קטיל בלשצר מלכא דריוש מדאה קבל מלכותא[י] הרי שבעים שנה מיום שמלך נטוכדנצר שבעים חסר אחת מיום שכיבש יהויקים ועוד שנה אחת לבבל למלאות שבעים שנה משעלה על ישראל ועמד דריוש והשלימה ואחריו בשנה אחרת מלך כורש בבבל ונפקדו פקידיה בתחלה[יא] שאמר מי בכם מכל עמו יהי אלהיו עמו ויעל וגו'[יב] למדנו מבריתא זו בשמעון בלשצר לא היו לכיבש יהויקים אלא שבעים חסר אחת ואנחנו מנינו למעלה שבעים שנה מ"ה דנבוכדנצר וכ"ג לאחיל מרודך ושלשה[ב] דבלשצר הרי שבעים מקוטעות היו: בינותי בספרים. לשון ספירה ומשנתן: כתיב לפי מלאות לבבל. שבעים שנה אפקוד אחכם בספר ירמיה: וכתיב. בספר דניאל למלאות לחרבות ירושלם שבעים שנה מספר השנים אשר היה דבר ה' אל ירמיה הנביא למלאות לחרבות ירושלים שבעים שנה מדקאמר אני בינותי בספרים מכלל דאיהו נמי טעה מ"מ קשו: (ג) שם לטעם לו מה מיהוזאלים וכתיב מי בכם מכל עמו יהי אלהיו עמו ויעל דרש רב נחמן: (ג) שם טוש ימה עירי ויקבץ גלותי: (ד) שם כסד מלכותו ואת יקר וגו' אמר רבי יוסי וכו' בגדי כהונה ונתעטף ועמד כמיב הכא: (ה) שם דמי מתחתיו מיכף בחיפי ליה כל אימת דבעי להו מקרב להו ומקן לאמר עיקם: (ו) שם מרדו מה הכן קיימי הני והוד בהליה: (ז) שם על אוהו רבא אמר להם אם כן: (ח) שם וכן הוא אומר מי אמני: (ט) שם ואתם עושים ושותים בהן: (י) רש"י ד"ה ועוד שנה אחת לבבל. רישא דבריתא הכי איתא: (כ) ד"ה נפקדים בעלמא נאמר האי נפי מלאות לבבל שבעים שנה דהא אפקוד אחכם כתיב וכך היה שפקדה וכו' שפקדה יד בבל: (ל) ד"ה מקום הוא בלום נמשה בשמן כל"ל ומיכא כמו נמתק: (מ) ד"ה קוכל וכו' למעמו על בורש אני קובל אשר המזקמי וכו' ימה אם עירי מרי קלקי: (נ) ד"ה בגדי כהונה וכו' כהן גדול שהביא בבוכדנצר מירוזאלים: (ס) ד"ה וכן הוא וכו' ואומר שעל ידי עמיונות:

מסורת הש"ס עם הוספות

ט) סדר עולם פרק כח, ב) [עי' מוס' ע"ז ג. ד"ה אלא וכו'], ג) [בתרגום ערך מנו ל מהב מעה פירוקים ע"ז בסם ר"ג ור"מ ע"ש], ד) פוסק י, ה) [עי' בתרגום ערך קר ל], ו) דניאל ה ל - ו א, ז) עזרא א ג, ח) [שנת יג].

הגהות הב"ח

(א) גמ' ועוד שנה אחת יש לבבל ועמד וכו' ואף דניאל וכו' בינותי בספרים מספר השנים אשר היה דבר ה' אל ירמיה הנביא למלאות לחרבות ירושלים שבעים שנה מדקאמר אני בינותי בספרים מכלל דאיהו נמי טעה מ"מ קשו: (ב) שם לטעם לו מה מיהוזאלים וכתיב מי בכם מכל עמו יהי אלהיו עמו ויעל דרש רב נחמן: (ג) שם טוש ימה עירי ויקבץ גלותי: (ד) שם כסד מלכותו ואת יקר וגו' אמר רבי יוסי וכו' בגדי כהונה ונתעטף ועמד כמיב הכא: (ה) שם דמי מתחתיו מיכף בחיפי ליה כל אימת דבעי להו מקרב להו ומקן לאמר עיקם: (ו) שם מרדו מה הכן קיימי הני והוד בהליה: (ז) שם על אוהו רבא אמר להם אם כן: (ח) שם וכן הוא אומר מי אמני: (ט) שם ואתם עושים ושותים בהן: (י) רש"י ד"ה ועוד שנה אחת לבבל. רישא דבריתא הכי איתא: (כ) ד"ה נפקדים בעלמא נאמר האי נפי מלאות לבבל שבעים שנה דהא אפקוד אחכם כתיב וכך היה שפקדה וכו' שפקדה יד בבל: (ל) ד"ה מקום הוא בלום נמשה בשמן כל"ל ומיכא כמו נמתק: (מ) ד"ה קוכל וכו' למעמו על בורש אני קובל אשר המזקמי וכו' ימה אם עירי מרי קלקי: (נ) ד"ה בגדי כהונה וכו' כהן גדול שהביא בבוכדנצר מירוזאלים: (ס) ד"ה וכן הוא וכו' ואומר שעל ידי עמיונות:

ליקוטי רש"י

[נדפס בסוף המסכת]

תורה אור השלם

א) בְּשָׁנָה אַחַת לְמָלְכוֹ אֲנִי דָנִיֵּאל בִּינֹתִי בַּסְּפָרִים מִסְפַּר הַשָּׁנִים אֲשֶׁר הָיָה דְבַר יְ אֶל יִרְמְיָה הַנָּבִיא לְמַלֹּאות לְחָרְבוֹת יְרוּשָׁלִַם שִׁבְעִים שָׁנָה: [דניאל ט,ב]

ב) כִּי כֹה אָמַר יְ כִּי לְפִי מְלֹאת לְבָבֶל שִׁבְעִים שָׁנָה אֶפְקֹד אֶתְכֶם וַהֲקִמֹתִי עֲלֵיכֶם אֶת דְּבָרִי הַטּוֹב לְהָשִׁיב אֶתְכֶם אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה: [ירמיה כט,י] ג) כֹּה אָמַר כֹּרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס כָּל מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ נָתַן לִי יְ אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וְהוּא פָקַד עָלַי לִבְנוֹת לוֹ בַיִת בִּירוּשָׁלִַם אֲשֶׁר בִּיהוּדָה: [עזרא א,ב] ד) כֹּה אָמַר יְ לִמְשִׁיחוֹ לְכוֹרֶשׁ אֲשֶׁר הֶחֱזַקְתִּי בִימִינוֹ לְרֶדֶת לְפָנָיו גּוֹיִם וּמָתְנֵי מְלָכִים אֲפַתֵּחַ לִפְתֹּחַ לְפָנָיו דְּלָתַיִם וּשְׁעָרִים לֹא יִסָּגֵרוּ: [ישעיה מה,א] ה) מִי בָכֶם מִכָּל עַמּוֹ יְהִי אֱלֹהָיו עִמּוֹ וְיַעַל לִירוּשָׁלִַם אֲשֶׁר בִּיהוּדָה וְיִבֶן אֶת בֵּית יְ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הוּא הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלִַם: [עזרא א,ג] ו) בִּשְׁנַת שְׁלוֹשׁ לְמָלְכוֹ עָשָׂה מִשְׁתֶּה לְכָל שָׂרָיו וַעֲבָדָיו חֵיל פָּרַס וּמָדַי הַפַּרְתְּמִים וְשָׂרֵי הַמְּדִינוֹת לְפָנָיו: [אסתר א,ג] ז) וְכָל מַעֲשֵׂה תָקְפּוֹ וּגְבוּרָתוֹ וּפְרָשַׁת גֹּדֶל יְקָר מַלְכוּת מָרְדֳּכַי אֲשֶׁר גִּדְּלוֹ הַמֶּלֶךְ הֲלוֹא הֵם כְּתוּבִים עַל סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי מָדַי וּפָרַס: [אסתר י,ב] ח) בְּהַרְאֹתוֹ אֶת עֹשֶׁר כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ וְאֶת יְקַר תִּפְאֶרֶת גְּדוּלָּתוֹ יָמִים רַבִּים שְׁמוֹנִים וּמֵאַת יוֹם: [אסתר א,ד] ט) וְעָשִׂיתָ בְּנֵי קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אָחִיךָ לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת: [שמות כח,ב] י) וּבְמִלֹּאוֹת הַיָּמִים הָאֵלֶּה עֲשָׂה הַמֶּלֶךְ לְכָל הָעָם הַנִּמְצָאִים בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה לְמִגָּדוֹל וְעַד קָטָן מִשְׁתֵּה שִׁבְעַת יָמִים בְּחֲצַר גִּנַּת בִּיתַן הַמֶּלֶךְ: [אסתר א,ה] כ) כִּי לֹא עָנָה מַלְבּוֹ וַיַּעַן בְּנֵי אִישׁ: [איכה ג,לה] ל) חוֹר כַּרְפַּס וּתְכֵלֶת אֹחֵז בְּחַבְלֵי בוּץ וְאַרְגָּמָן עַל גְּלִילֵי כֶסֶף וְעַמּוּדֵי שֵׁשׁ מִטּוֹת זָהָב וְרָקָע עַל רִצְפַת בַּהַט וְשֶׁשׁ וְדֹר וְסֹחָרֶת: [אסתר א,ו] מ) וְהַשְּׁתִיָּה כַדָּת אֵין אֹנֵס כִּי כֵן יִסַּד הַמֶּלֶךְ עַל כָּל רַב בֵּיתוֹ לַעֲשׂוֹת כִּרְצוֹן אִישׁ וָאִישׁ: [אסתר א,ח] נ) אִישׁ יְהוּדִי הָיָה בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה וּשְׁמוֹ מָרְדֳּכַי בֶּן יָאִיר בֶּן שִׁמְעִי בֶּן קִישׁ אִישׁ יְמִינִי: [אסתר ב,ה] ס) וְהָאֹמֶר אֶסְתֵּר אִישׁ צַר וְאוֹיֵב הָמָן הָרָע הַזֶּה הָמָן נִבְעַת מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְהַמַּלְכָּה: [אסתר ז,ו] ע) גַּם נָשֵׁתִי הַמַּלְכָּה עָשְׂתָה מִשְׁתֵּה נָשִׁים בֵּית הַמַּלְכוּת אֲשֶׁר לַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ: [אסתר א,ט]

(ט) מדר עולם פרק כח, (ב) [עי' מוס' ע"ז ג. ד"ה אלא וכו'], (ג) [בתרגום ערך מנו ל מהב מעה פירוקים ע"ז בסם ר"ג ור"מ ע"ש], (ד) פוסק י, (ה) [עי' בתרגום ערך קר ל], (ו) דניאל ה ל - ו א, (ז) עזרא א ג, (ח) [שנת יג].

תניא נמי הכי: (ט) ועוד שנה אחת לבבל ועמד דריוש והשלימה אמר רבא אף דניאל טעה בהאי חושבנא דכתיב[א] בשנת אחת למלכו אני דניאל בינותי בספרים מדקאמר בינותי מכלל דטעה מ"מ קשו קראי אהדדי כתיב[ב] מלאות לבבל וכתיב[ג] לחרבות ירושלם אמר רבא לפקידה בעלמא והיינו דכתיב[ד] כה אמר כורש מלך פרס כל ממלכות הארץ נתן לי ה' אלהי השמים והוא פקד עלי לבנות לו בית בירושלם (ה) דרש רב נחמן בר רב חסדא מאי דכתיב[ו] כה אמר ה' למשיחו לכורש אשר החזקתי בימינו וכו' כורש משיח היה אלא א"ל הקב"ה למשיח קובל אני לך על כורש אני אמרתי הוא יבנה (ז) ביתי ויקבץ גליותי והוא אמר[ח] מי בכם מכל עמו ויעל: (ט) חיל פרס ומדי הפרתמים וכתיב[ט] למלכי מדי ופרס אמר רבא אתנויי אתנו בהדדי אי מינן מלכי מינייכו איפרכי ואי מינייכו מלכי מינן איפרכי[י] בהראותו את עושר כבוד מלכותו (י) א"ר יוסי בר חנינא מלמד שלבש בגדי כהונה כתיב הכא[כ] יקר תפארת גדולתו וכתיב התם[ל] לכבוד ולתפארת[מ] ובמלאות הימים האלה וגו' רב ושמואל חד אמר מלך פיקח היה וחד אמר מלך טיפש היה מאן דאמר מלך פיקח היה שפיר עבד דקריב רחיקא ברישא דבני מאתיה (יא) כל אימת דבעי מפיים להו ומאן דאמר טיפש היה דאיבעי ליה לקרובי בני מאתיה ברישא דאי מרדו ביה הנך (יב) הני הוו קיימי בהדיה[נ] שאלו תלמידיו את רשב"י מפני מה נתחייבו שונאיהן של ישראל שבאותו הדור כליה אמר להם אמרו אתם אמרו לו מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע (יג) אם כן שבשושן יהרגו שבכל העולם כולו אל יהרגו אמרו לו אמור אתה אמר להם מפני שהשתחוו לצלם[ס] אמרו לו וכי משוא פנים יש בדבר אמר להם[ע] הם לא עשו אלא לפנים אף הקב"ה לא עשה עמהן אלא לפנים והיינו דכתיב[פ] כי לא ענה מלבו[צ]: (יד) בחצר גנת ביתן המלך רב ושמואל חד אמר הראוי לחצר לחצר הראוי לגינה לגינה הראוי לביתן לביתן וחד אמר הושיבן בחצר ולא החזיקתן בגינה ולא החזיקתן עד שהכניסן לביתן והחזיקתן במתניתא תנא הושיבן בחצר ופתח להם שני פתחים אחד לגינה ואחד לביתן (טו) חור כרפס ותכלת מאי חור רב אמר חרי חרי ושמואל אמר מילת לבנה הציע להם כרפס אמר ר' יוסי בר חנינא כרים של פסים[ק] על גלילי כסף ועמודי שש מטות זהב וכסף תניא ר' יהודה אומר הראוי לכסף לכסף הראוי לזהב לזהב אמר לו ר' נחמיה א"כ אתה מטיל קנאה בסעודה אלא הם של כסף ורגליהן של זהב (טז) בהט וששׁ[ר] א"ר אסי אבנים שמתחוטטות[ש] על בעליהן וכן הוא אומר[ת] אבני נזר מתנוססות על אדמתו[א] ודר וסוחרת רב אמר דרי דרי ושמואל אמר אבן טובה יש בכרכי הים ודרה שמה הושיבה באמצע סעודה ומאירה להם כצהרים דבי רבי ישמעאל תנא שקרא דרור לכל בעלי סחורה[ב] והשקות בכלי זהב וכלים מכלים שונים משונים מיבעי ליה אמר רבא יצתה בת קול ואמרה להם[ג] ראשונים כלו מפני כלים[ד] ואתם שונים[ה] בהם[ו] יין מלכות רב אמר רב מלמד שכל אחד ואחד השקהו יין שגדול הימנו בשנים[ז] והשתיה כדת (אין אונס[ח]) מאי כדת א"ר חנן משום ר"מ כדת של תורה מה דת של תורה אכילה מרובה משתיה אף סעודתו של אותו רשע אכילה מרובה משתיה[ט] אין אונס אמר רבי אלעזר מלמד שכל אחד ואחד השקהו מיין מדינתו[י] לעשות ברצון איש ואיש אמר רבא לעשות ברצון מרדכי והמן מרדכי דכתיב[כ] איש יהודי המן[ל] [מ] איש צר ואויב[נ] גם ושתי המלכה עשתה משתה נשים בית המלכות בית הנשים מיבעי ליה אמר רבא שניהן לדבר עבירה נתכוונו היינו דאמרי אינשי[ס] איהו[ע] בקרי ואתתיה בבוציני

אתה מטיל קנאה. וא"ת למ"ד לעיל הרלאי לגינה לגינה הרלאי לחצר לחצר מ"כ אתה מטיל קנאה בסעודה י"ל דסמיכא ליה דכיון שלא היו רואין זה את זה ליכא קנאה: כדת של תורה אכילה מרובה משתיה. והא דאמריע בגדה (דף מ: ושם) כל שאכילתו מרובה משתייתו עלמותיו מסויין היינו מאוכל יומא מדלי:

שפרחה

(ט) גמ' ועוד שנה אחת יש לבבל ועמד וכו' ואף דניאל וכו' בינותי בספרים מספר השנים אשר היה דבר ה' אל ירמיה הנביא למלאות לחרבות ירושלים שבעים שנה מדקאמר אני בינותי בספרים מכלל דאיהו נמי טעה מ"מ קשו: (ג) שם לטעם לו מה מיהוזאלים וכתיב מי בכם מכל עמו יהי אלהיו עמו ויעל דרש רב נחמן: (ג) שם טוש ימה עירי ויקבץ גליותי: (ד) שם כסד מלכותו ואת יקר וגו' אמר רבי יוסי וכו' בגדי כהונה ונתעטף ועמד כמיב הכא: (ה) שם דמי מתחתיו מיכף בחיפי ליה כל אימת דבעי להו מקרב להו ומקן לאמר עיקם: (ו) שם מרדו מה הכן קיימי הני והוד בהליה: (ז) שם על אוהו רבא אמר להם אם כן: (ח) שם וכן הוא אומר מי אמני: (ט) שם ואתם עושים ושותים בהן: (י) רש"י ד"ה ועוד שנה אחת לבבל. רישא דבריתא הכי איתא: (כ) ד"ה נפקדים בעלמא נאמר האי נפי מלאות לבבל שבעים שנה דהא אפקוד אחכם כתיב וכך היה שפקדה וכו' שפקדה יד בבל: (ל) ד"ה מקום הוא בלום נמשה בשמן כל"ל ומיכא כמו נמתק: (מ) ד"ה קוכל וכו' למעמו על בורש אני קובל אשר המזקמי וכו' ימה אם עירי מרי קלקי: (נ) ד"ה בגדי כהונה וכו' כהן גדול שהביא בבוכדנצר מירוזאלים: (ס) ד"ה וכן הוא וכו' ואומר שעל ידי עמיונות:

הגהות וציונים

(א) צ"ל לפי מלאות (רש"ש), וכ"ה בע"י: (ב) כתיב חיל בו' בצ"ל (גליון): (ג) בכת"י נוסף בבבל, וצ"ע מהרש"א: (ד) בכת"י ובע"י נוסף ויגה בני איש. (ה) בכת"י ובע"י נוסף בכל כתיב כתי"י ואמרה לו רשע ראשונים: (ו) בכמה כתי"י ואמרה לו רשע ראשונים: (ז) צ"ל בלי. וכ"ה בדפו"י (יעב"ץ), בכת"י כליי: (ח) [בע"י ליתא] (גליון): (ט) בכת"י ובע"י נוסף רכתיב: (י) ברש"י שבע"י תפקדו ישראל פקידה בעלמא קצת ישרוגה שאמר: (כ) צ"ל ואתרתי דבלשצר (מהרש"א בח"א ע"י"ש ובח"ה) וכ"ה ברש"י שבע"י ונוסף שם הרי שבעים ש"ם שנים וכו': (ל) בע"י נוסף כאן כמה דיבורים: השקהו יין שגדול מסנו. שהיין היה גדול ממנו מן השותה: בשנים. שהיה ישן הרבה: רב. גדול:

שפרחה בה צרעת. מירוסלמי[2] מפרש דילפינן נגזר לכמיב גמי וסמי מנגזר לכמיב גמי עוזיה כסנגטרע לכמיב ביה עגזר מצית ה' (דה"ב כ"ו)[3]: **זיל** לגבי עמון ומואב דיתבי בדזבתייהו בחמורא. וקשה דהא פרק חפלת השמר (מגילה דף כט.) פריך וכי עמון ממקומו יושב והלא גלה סנחריב ובלבלו לכך פר"ת דגרסינן הכא מואב לחוד דקרא נמי לא הזכיר אלא מואב דכמיב שמן מואב ובברכות נמי לא גרסינן אלא עמון ומזה הטעם המירו ליהודה גר העמוני לבא בקהל אבל משמע דגרי אינך לא רצו להמיר לבא בקהל לפי שלא בלבל סנחריב מגריס ולא בלבל מואב ומיהו קשה דברכות משמע בהאומה שסנחריב שסנחריב בלבל עמון ומרימה[4] מביב להו בחומן שהגלה נבוכדנצר וי"ל לפי שסנחריב היה ראשון שבלבל בקרא הכל על שמו ועליו כתיב[5] ומסיר גבולות עמים ועמידומיהם שוסמי[6] אבל ולמי עיקר המורכן היה ע"י נבוכדנצר[7]:

ממכון [8] יש מדרש שהיה דמיאל ולפי שהיה גשר לשרית שהיתה גדולה ממנו שלא היה יכול למיפה לדבר כלשונו יען לעשות כן: כל

בבוציני [9] ביום השביעי כטוב לב המלך ביין אמנו עד השתא לא טב לביה בחמרא אמר רבא יום השביעי שבת היה שישראל אוכלין ושותין מתחילין בד"ת ובדברי תשבחות אבל עובדי כוכבים שאוכלין ושותין אין מתחילין אלא בדברי תיפלות וכן בסעודתו של אותו רשע הללו אומרים מדיות נאות והללו אומרים פרסיות נאות אמר להם אחשורוש כלי שאני משתמש בו אינו לא מדיי ולא פרסי אלא כשדיי רצונכם לראותה אמרו לו אין ובלבד שתהא ערומה [10] שבמדה שאדם מודד בה מודדין לו מלמד שהיתה ושתי הרשעה מביאה בנות ישראל ומפשיטן ערומות ועושה בהן מלאכה בשבת (6) היינו דכתיב [11] אחר הדברים האלה כשוך חמת המלך אחשורש זכר את ושתי ואת אשר עשתה ואת אשר נגזר עליה כשם שעשתה כך נגזר עליה [12] ותמאן המלכה ושתי מבדי פריצתא הואי דאמר מר [13] שניהן לדבר עבירה

נתכוונו מ"ט לא אתאי א"ר יוסי בר חנינא מלמד שפרחה בה צרעת במתניתא תנא [בא גבריאל ועשה לה זנב] [14] ויקצף המלך מאד (5) אמאי דלקה ביה כולי האי אמר רבא שלחה ליה בר[15] אהורייריה דאבא אבא לקבל אלפא חמרא שתי ולא רוי וההוא גברא אשתטי בחמריה[16] מיד [17] וחמתו בערה בו [18] ויאמר המלך לחכמים מאן חכמים רבנן [19] יודעי העתים שיודעין לעבר שנים ולקבוע חדשים אמר להו דיינוה לי אמרו היכי נעביד נימא ליה קטלה למחר פסיק[20] ליה חמריה (ג) ובעי לה מינן נימא ליה שבקה קא מזלזלה[21] במלכותא אמרו לו מיום שחרב בית המקדש וגלינו מארצנו ניטלה עצה ממנו ואין אנו יודעין לדון דיני נפשות זיל לגבי עמון ומואב דיתבי בדוכתייהו כחמרא דיתיב על דורדייה וטעמא אמרו ליה דכתיב [22] שאנן מואב מנעוריו ושוקט הוא אל שמריו ולא הורק מכלי אל כלי ובגולה לא הלך על כן עמד טעמו בו וריחו לא נמר מיד [23] והקרוב אליו כרשנא שתר אדמתא תרשיש א"ר לוי כל פסוק זה על שום קרבנות נאמר כרשנא אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע כלום הקריבו לפניך[24] כרים בני שנה כדרך שהקריבו ישראל לפניך שתר כלום הקריבו לפניך שתי תורין אדמתא כלום בנו לפניך מזבח אדמה תרשיש כלום שימשו לפניך בבגדי כהונה דכתיב בהו [25] תרשיש ושהם וישפה מרם כלום מירסו בדם לפניך מרסנא כלום מירסו במנחות לפניך ממוכן כלום הכינו שלחן[26] לפניך [27] ויאמר ממוכן תנא ממוכן זה המן ולמה נקרא שמו ממוכן שמוכן לפורענות אמר רב כהנא *מבאן שההדיוט קופץ בראש [28] להיות כל איש שורר בביתו אמר רבא *אלמלא אגרות הראשונות לא נשתייר משונאיהן של ישראל שריד ופליט אמרי מאי האי דשדיר לן להיות כל איש שורר בביתו פשיטא אפילו קרחה בביתיה פרדשכא ליהוי. [29] ויפקד המלך פקידים א"ר מאי דכתיב [30] כל ערום יעשה בדעת וכסיל יפרוש אולת כל ערום יעשה בדעת זה דוד דכתיב [31] ויאמרו לו עבדיו יבקשו לאדני המלך נערה בתולה כל מאן דהוה ליה ברתא אייתיה וכסיל יפרוש אולת זה אחשורוש דכתיב ויפקד המלך פקידים כל מאן דהוה ליה ברתא איטמרה מיניה [32] איש יהודי היה בשושן הבירה וגו' איש ימיני מאי קאמר אי ליחוסא קאתי ליחסיה (7) ואזיל עד בנימין אלא מאי שנא הני תנא כולן על שמו נקראו בן יאיר בן שהאיר עיניהם של ישראל בתפלתו בן שמעי בן ששמע אל תפלתו בן קיש שהקיש על שערי רחמים ונפתחו לו קרי ליה יהודי אלמא מיהודה קאתי וקרי ליה ימיני אלמא מבנימין קאתי אמר רב נחמן מרדכי מוכתר בנימוסו היה[33] אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יהושע בן לוי[34] אביו מבנימין ואמו מיהודה ורבנן אמרי משפחות מתגרות זו בזו משפחת יהודה אומרת אנא גרים דמתילד מרדכי דלא קטליה דוד לשמעי בן גרא ומשפחת בנימין אמרה מינאי קאתי רבא אמר כנסת ישראל אמרה[35] לאידך גיסא ראו מה עשה לי יהודי ומה שילם לי ימיני מה עשה לי יהודי דלא

שפרחה בה צרעת. מירוסלמי[2] מפרש דילפינן נגזר לכמיב גמי וסמי מנגזר לכמיב גמי עוזיה כסנגטרע לכמיב ביה עגזר מצית ה' (דה"ב כ"ו)[3]: **זיל** לגבי עמון ומואב דיתבי בדזבתייהו בחמורא. וקשה דהא פרק חפלת השמר (מגילה דף כט.) פריך וכי עמון ממקומו יושב והלא גלה סנחריב ובלבלו לכך פר"ת דגרסינן הכא מואב לחוד דקרא נמי לא הזכיר אלא מואב דכמיב שמן מואב וברכות נמי לא גרסינן אלא עמון ומזה הטעם המירו ליהודה גר העמוני לבא בקהל אבל משמע דגרי אינך לא רצו להמיר לבא בקהל לפי שלא בלבל סנחריב מגריס ולא בלבל מואב ומיהו קשה דברכות משמע בהאומה שסנחריב שסנחריב בלבל עמון ומרימה[4] מביב להו בחומן שהגלה נבוכדנצר וי"ל לפי שסנחריב היה ראשון שבלבל בקרא הכל על שמו ועליו כתיב[5] ומסיר גבולות עמים ועמידומיהם שוסמי[6] אבל ולמי עיקר המורכן היה ע"י נבוכדנצר[7]:

ממכון [8] יש מדרש שהיה דמיאל ולפי שהיה גשר לשרית שהיתה גדולה ממנו שלא היה יכול למיפה לדבר כלשונו יען לעשות כן: כל

איהו בקרי ואיתתי בבוציני. פי' שניהם לזנות. מוכתר בנימוסו. [הי' כמרן] פי' מצויין בדתי כל התורה היה (בצדי) 6) שהיה בדורו יחיד וזהיר במצות. ורבה 7) בר רב הונא עדיף מיניה בענוותנות דהא אמר רבא 8) תלת מילי בעאי משמיא חכמתיה דרב הונא ועוותריה דרב חסדא יהבו לי עשתרותיה דרבה בר רב הונא לא יהבו לי:

חשק שלמה
על רבינו חננאל

6) נ"ל מעיין בדפי כל הכתובים סיס בענני סדר יהוש מחוז ואיל נמצא וכ"ה עמתן סדר נמצ ב:

הגהות מהר"ב
רנשבורג

א] רש"י ד"ה נערי לא גרסינן. נ"ב עיין סה בספר מקום שמואל בשער המירוצים ס):

תורה אור השלם

א) בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי כְּטוֹב לֵב הַמֶּלֶךְ בַּיָּיִן אָמַר לְמְהוּמָן בִּזְתָא חַרְבֹונָא בִּגְתָא וַאֲבַגְתָא זֵתַר וְכַרְכַּס שִׁבְעַת הַסָּרִיסִים הַמְשָׁרְתִים אֶת פְּנֵי הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ: [אסתר א, י]

ב) אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כְּשֹׁךְ חֲמַת הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ זָכַר אֶת וַשְׁתִּי וְאֶת אֲשֶׁר עָשְׂתָה וְאֶת אֲשֶׁר נִגְזַר עָלֶיהָ: [אסתר ב, א]

ג) וְתִמְאַן הַמַּלְכָּה וַשְׁתִּי לָבוֹא בִּדְבַר הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בְּיַד הַסָּרִיסִים וַיִּקְצֹף הַמֶּלֶךְ מְאֹד וַחֲמָתוֹ בָּעֲרָה בוֹ: [אסתר א, יב]

ד) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לַחֲכָמִים יֹדְעֵי הָעִתִּים כִּי כֵן דְּבַר הַמֶּלֶךְ לִפְנֵי כָּל יֹדְעֵי דָת וָדִין: [אסתר א, יג]

ה) שַׁאֲנַן מוֹאָב מִנְּעוּרָיו וְשֹׁקֵט הוּא אֶל שְׁמָרָיו וְלֹא הוּרַק מִכְּלִי אֶל כְּלִי וּבַגּוֹלָה לֹא הָלָךְ עַל כֵּן עָמַד טַעְמוֹ בוֹ וְרֵיחוֹ לֹא נָמָר: [ירמיה מח, יא]

ו) וְהַקָּרוֹב אֵלָיו כַּרְשְׁנָא שֵׁתָר אַדְמָתָא תַרְשִׁישׁ מֶרֶס מַרְסְנָא מְמוּכָן שִׁבְעַת שָׂרֵי פָרַס וּמָדַי רֹאֵי פְּנֵי הַמֶּלֶךְ הַיֹּשְׁבִים רִאשֹׁנָה בַּמַּלְכוּת: [אסתר א, יד]

ז) וְהַסּוּר הָרְבִיעִי תַּרְשִׁישׁ וְשֹׁהַם וְיָשְׁפֵה מִשְׁבְּצִים זָהָב יִהְיוּ בְּמִלּוֹאָתָם: [שמות כח, כ]

ח) וַיֹּאמֶר מְמוּכָן לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְהַשָּׂרִים לֹא עַל הַמֶּלֶךְ לְבַדּוֹ עָוְתָה וַשְׁתִּי הַמַּלְכָּה כִּי עַל כָּל הַשָּׂרִים וְעַל כָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר בְּכָל מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ: [אסתר א, טז] מ) וַיִּשְׁלַח סְפָרִים אֶל כָּל מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ אֶל מְדִינָה וּמְדִינָה כִּכְתָבָהּ וְאֶל עַם וָעָם כִּלְשֹׁנוֹ לִהְיוֹת כָּל אִישׁ שֹׁרֵר בְּבֵיתוֹ וּמְדַבֵּר כִּלְשׁוֹן עַמּוֹ: [אסתר א, כב]

י) וַיְפַקֵּד הַמֶּלֶךְ פְּקִידִים בְּכָל מְדִינוֹת מַלְכוּתוֹ וְיִקְבְּצוּ אֶת כָּל נַעֲרָה בְתוּלָה טוֹבַת מַרְאֶה אֶל שׁוּשַׁן הַבִּירָה אֶל בֵּית הַנָּשִׁים אֶל יַד הֵגַא סְרִיס הַמֶּלֶךְ שֹׁמֵר הַנָّשִׁים וְנָתוֹן תַּמְרוּקֵיהֶן: [אסתר ב, ג] כ) כָּל עֲרוּם יַעֲשֶׂה בְּדָעַת וּכְסִיל יִפְרֹשׂ אִוֶּלֶת: [משלי יג, טז] ל) וַיֹּאמְרוּ לוֹ עֲבָדָיו יְבַקְּשׁוּ לַאדֹנִי הַמֶּלֶךְ נַעֲרָה בְתוּלָה וְעֹמֶדֶת לְפְנֵי הַמֶּלֶךְ וּתְהִי לוֹ סֹכֶנֶת וְשָׁכְבָה בְּחֵיקֶךָ וְחָם לַאדֹנִי הַמֶּלֶךְ: [מלכים א' א, ב] מ) אִישׁ יְהוּדִי הָיָה בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה וּשְׁמוֹ מָרְדֳּכַי בֶּן יָאִיר בֶּן שִׁמְעִי בֶּן קִישׁ אִישׁ יְמִינִי: [אסתר ב, ה]

מסורת הש"ס
עם הוספות

5) [פוטה מ:]. ג) לעיל סע"א. ג) ע"ין מהר"צ חיות בלקו"ם ושפ"ת. 7) יומא מג:. 8) כו ג-ד. 1) [ישעיה י יג. 2] [וע"ע תוס' יומא עו: ד"ה מעמין ותוס' סוטה ט.]. 3) [עי' פרקי דר"א פמ"מ] ובתרגום שני אסתר א ט:. 4) מו"ק כח ע"א.

הגהות הב"ח

(5) גמ' מלאכה בשבת לפיכך נגזר עליה[6] בשבת היינו לכמיב: (3) שם ויקצף המלך מאד דחמתו בערה בו מאלי דלקה: (ג) שם פסיק ליה חמריה ודכיר לה ומני לה מינן: (ד) שם ליחסיה וליחיל עד בנימין מאי שנא הני מלמא מנא כולן כל"ל תימא אלא נמחק: (ה) רש"י ד"ה אמרי מאלי וכו' לחיות כל איש שורר בביתו פשיטא שלף הגרגלן: (ו) ד"ה נערה וכו' נערה אמת לפיכך כל אדם וכו' ואמשורות היה כסיל וכו' מעמנה מיניה הס"ד:

גליון הש"ס

גמ' אמר ר"ב מבאן שההדיוט כו'. עי' ירושל' פרק ד דסנהדרין ה"ז: שם אמר רבא אלמלא. ע"ל כפ ע"ב תד"ה אלמלא: רש"י ד"ה נערי לא גרסי'. עי' דנר נמנר נספר מקום שמואל ס):

ליקוטי רש"י

זכר את ושתי. אם יפיה ומעגן [אסתר ב, א]. כשם שעשתה כך נגזר עליה. שמפשט ערומה בשבת. שפרחה בה צרעת. כדי שתמאן [אסתר ב, ב]. אמר רבא וכו'. שאלמה לו דברי גנאי [שם א, יב]. לקבל אלפא חמרא שתי. כעגל אלף שיש היה עומה יין [דניאל ה, א]. על כן עמד טעמו בו. אלמא הגולין מפיגין טעמן [שבת קמה:]. לא נמר. לא נתלף [ירמיה מח, יא]. פרדשכא. קרדיזו [שבת צה:]. כל ערום יעשה בדעת. מעצמו. דכתיב ויפקד המלך פקידים. ויתעשר היו אלא יקח לחלם ומי שהיה לו בת הטמינה [משלי יג, טז]. איש ימיני. מבנימין היה [אסתר ב, ה].

הגהות וציונים

5) ס"א לא גרס בר (גליון): 3) בכת"י אשתטי בחמרא פורתא: ג) ל"ל מכה, וכ"ה בכת"י (דק"ס): 7) בכת"י הנוסח כתוגן שבקה אמר קא מזלזלינא במלכותא (דק"ס): 8) בכת"י ובע"י נוסף אומות העולם: 9) בכת"י ובע"י נוסף

זלחם הפנים לפנין: 1) [בע"י איתא תוספות יש ספרים דגרסי "איש יהודי היה בשושן הבירה וגו' אמר רב נחמן מוכתר בנימוסו היה" פי' שמות נאים והגונים כדרש"ש שכולם על שמו נקראים וי"ס דגרסי "קרי ליה יהודי וקרי ליה ימיני יהודי אלמא מיהודה קאתי ימיני אלמא מבנימין קאתי אמר רב נחמן מרדכי מוכתר בנימוסו היה" ולא נהירא דמה ענין זה לזה ומיהו יש לי"ישבו מוכתר בנימוסו מוכתר בשמות נאים ובמעשים נאים ובמכשיטי מלכות ולכך קורהו על שם יהודה שהיה חשוב מכל השבטים ויצאו ממנו מלכים] [גליון]: 2) [בע"י גרס רבה בר רב הונא זרבה בר בר חנה משמיה דרבי יהושע בן לוי אמרו אביו מבנימין וכו' וע"ש בפרש"י, ובערוך ערך נמס ב כתב בזה"ל מרדכי מוכתר בנימוסו היה כעדי [וכ"ה בכמה כת"י] פירוש מצוין בדתי התורה כעדי שהיה דומה לבודדי ודוחה במצות וכו' ע"ש] (גליון): 3) בכת"י וכע"י כנסת ישראל היא דקאמרה: 4) בכת"י ובדפו"ר נוסף כאן עוד דיבור ועשה לה זנב. ליקח לה מעליה ולהלן (שמואל א' ט, כד) הוא אומר וירם הבבה את השוק והעליה ואמר ר' יוחנן (ע"ז כה ע"א) השוק והאליה מה להלן אליה אף כאן אליה: והצעגוור השמים מאמר הגמ' "בא גבריאל ועשה לה זנב" עם פי' רש"י ותוס' ובדפוסים המאוחרים הכניסו שנית דברי הגמ' בלי רש"י ותוס' (דק"ס): 5) [צ"ל שומר (רש"ש) וכ"ה בכת"י: 6) [צ"ל בעדי ע' בע"ש בפרש"י שם, ע' בערוך ערך נמס וערך ערן] (גליון), [ראה אות ח]. ועי' בילקוט מפרשים: 7) בדפו"ר נוסף ומאן דאמר נעשה לה זנב ליקח עליה דכתיב הכא סעליה דכתיב גבי שמואל וירם הבבה את השוק והעליה ואמרינן זו האליה: (ע' אות י): 8) [צ"ל שושתי (רש"ש): 9) ע' תוס' ר"ה ובדקדוקי סופרים: 9) שפירש שתיבת נערי הוא ראשי תיבות לסימן לשמות המ"ד שתי' הקושיא המזהרה ובנימין. ג נחמן ע ס"ת ריהושע ר רבנן י יחזקן: 9) כ"ה הגי' בכת"י ובע"י ושם נוסף עוד כאן שתשחט ערומה בשבת והזהירו:

דלא קטליה דוד לשמעי. עסיס מיינ מיתה: לאורך גיבא. לגעקה ולא לגעגה מיס יהודי ומיס ימיי גרמו לי הלער הזה: איתי גוברין יהודאין כו'. וסיפיס דקרא לאלנתן לא פלגין: כל דבריך אחד הן. כנגד הספר היס אומר כל דבריך דברי הימים אמת הן הרבה שמות אמת מחכיר פלוי ופלוי וכלן אדם אחד הן: ואנו יודעין לדורשן. ואע"פ שסממת אותן אנו יודעין את למיד עד שאנו יודעין לדורשן. מעיס דאמרינן לעיל כל הספר בע"ז נקרא יהודי נקרא לה הכא: ואשתו היהודיה וגו'. ולא אמרה שאנו יודעין לדורשן. לטטוד (לשון [ד]) גרוות: והלא כלב שמו. שנכלב משמעי קרא: הכי גרסינן וישא בתיה שמרדה בגילולי בית אביה. ולכך נשמה שמה [ה] גליקומין הלנו: שגלה מעצמו. מדלא כתיב אשר היה מן הגולה אשר הגלתה וכתיב אשר הגלה עם הגולה משמע אלא היה כשאר ישראל שגלו על כרחן והוא גלה מעצמו כמו שעשה ירמיה שגלה מעצמו עד שאמר לו הקב"ה לחזור: בין ההרסים אשר במצולה. בין הנדיקים שגלו לבבל ובשביה משמעי קרא: אמתהר. [ו] ירם יפה לגנה: ירקרוקת היתה. כהדסה זו: אלא חוט של חסד משוך עליה. מאת הקב"ה לך גרמת יפה לאומות ולאמטורוס: ובמות אביה ואמה תו ל"ל. מאמר דכתיב כי אין לה אב ואם אלא לאמרו שאפי' יום אחד לא היה לה אב ואם: בשעה שנתעברה אמה מת אביה. ומלא אלא היה לה אב משעה שנולדה להקרות אב: וכשילדתה אמה מתה. ולא גרמת לקרות אם: ולרש אין כל. באוריה משמעי קרא: כבשה אחת. (ג) נת שנב: שהיתה מונה בהן ימי שבת. שהיתה משרתת לה אחת באחד בשבת ואחת בשני בשבת ואחת בשלישי בשבת וכן כולן וכשהגיע יום שפחה של שבת יודעת שהיום שבת: בתלי [ז] דחזירי. בקוי"ע שמיית [ח] ומתוך אונסה לא ענשה: וכן הוא אומר. שהרעומים טוענים לנדיקים להמילין ממאכל טמא: ויהי המלצר נושא את פת בגם ויין משתיהם וגו'. וכתיב בהוא עמא ולמקנת ימים עשרה נרלה מלאיהם טוב וברילי בשר וגו': אנפקינון שמן זית שלא הביא שליש. גבי מנחות תנן [ט] מן במילין אנפקינן ולא הביא פסול ועלה קאי ר' יהודה ואמר מהו אנפקינן: מעדן. (ג) מלשון: מנגוחו של אותו רשע. גנוחו הוא זה שהוא טעל נשים ומשלמן: שהנוף נהנה מן הנוף. מפני הלמה והעיד לך הכתוב שהיו מתכוונין מן הנשים לתכנה על בעלה: ביקש לטעום בו. לכך נאמר מכל הנשים ומכל הבתולות: עבד משתיא בו'. מיזר לכמה עמים לפייסה שתגלה לו מולדתה ולא הועיל ואמן לה לאמי קרא ובהקבץ בתולות שנית וגו' אין אסתר מגדת מולדתה ואת עמה וגו' עבד משתיא קטורה לבדוה מה שלא עשה בשאר נשים: דלי ברגא. אמר בשביל אסתר אני מנמת לכם מכסי גולגולתכם היינו והנתה למדיעת עשה: שדר פרדישני. דוזונות לנשים בשמה והיינו דכתיב ויתן משאת כיד המלך: לא

דלא קטליה דוד לשמעי מיניה מרדכי דמיקני ביה המן [ה] ומה שילם לי ימיני דלא קטליה שאול לאגג דאתיליד מיניה המן דמצער לישראל רבי יוחנן אמר לעולם מבנימן קאתי ואמאי קרי ליה יהודי על שום שכפר בע"ז שכל הכופר בע"ז נקרא יהודי כדכתיב [א] איתי גוברין יהודאין וגו' רבי שמעון בן פזי כי הוה פתח בדברי הימים אמר הכי כל דבריך אחד הם ואנו יודעין לדורשן [ב] ואשתו היהודיה ילדה את ירד אבי גדור ואת חבר אבי שוכו ואת יקותיאל אבי זנוח ואלה בני בתיה בת פרעה אשר לקח מרד אמאי קרי לה יהודיה על שום שכפרה בע"ז דכתיב [ג] ותרד בת פרעה לרחוץ על היאור [ד] ואמר רבי יוחנן שירדה לרחוץ מגילולי בית אביה ילדה והא דבויי רביתיה לומר לך [ה] שכל המגדל יתום ויתומה בתוך ביתו מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו ירד זה משה ולמה נקרא שמו ירד [א] שירד להם לישראל מן בימיו [ו] גדור שגדר פרצותיהן של ישראל חבר שחיבר את ישראל לאביהן שבשמים סוכו שנעשה להם לישראל בסוכה יקותיאל שקוו ישראל לאל בימיו זנוח שהזניח עונותיהן של ישראל אבי אבי אב בתורה אב בחכמה אב בנביאות ואלה בני בתיה אשר לקח מרד וכי מרד שמו והלא כלב שמו אמר הקב"ה יבא כלב שמרד [ז] בעצת מרגלים וישא את [ח] בת פרעה שמרדה בגלולי בית אביה. [ט] אשר הגלה מירושלם אמר רבא שגלה מעצמו [י] ויהי אומן את הדסה [יא] קרי לה הדסה וקרי לה אסתר תניא ר"מ אומר אסתר שמה ולמה נקרא שמה הדסה [יב] על שם הצדיקים [יג] שנקראו הדסים וכן הוא אומר [יד] והוא עומד בין ההדסים רבי יהודה אומר הדסה שמה ולמה נקראת שמה אסתר על שם שהיתה מסתרת דבריה שנאמר [טו] אין אסתר מגדת את עמה וגו' ר' נחמיה אומר הדסה שמה ולמה נקראת אסתר [יא] שהיו אומות העולם קורין אותה על שום אסתהר בן עזאי אומר אסתר [יב] לא ארוכה ולא קצרה היתה אלא בינונית כהדסה ר' יהושע בן קרחה אמר [יג] אסתר ירקרוקת היתה וחוט של חסד משוך עליה [יד] כי אין לה אב ואם ובמות אביה ואמה למה לי אמר רב אחא עיברתה מת אביה ילדתה מתה אמה [טו] ובמות אביה ואמה לקחה מרדכי לו לבת תנא משום ר"מ אל תקרי לבת אלא לבית וכן הוא אומר [יז] ולרש אין כל כי אם כבשה אחת קטנה אשר קנה ויחיה ותגדל עמו ועם בניו יחדו מפתו תאכל ומכוסו תשתה ובחיקו תשכב ותהי לו כבת משום דבחיקו תשכב הוות ליה (לבת [יח]) אלא (לבית [יט]) הכא נמי לבית [כ] ואת שבע הנערות וגו' אמר רבא שהיתה מונה בהן ימי שבת [כא] וישנה ואת נערותיה וגו' אמר רב שהאכילה [כב] מאכל יהודי ושמואל אמר שהאכילה [כג] קדלי דחזירי ור' יוחנן אמר זרעונים וכן הוא אומר [כד] ויהי המלצר נושא את פת בגם ונותן להם זרעונים [כה] ששה חדשים בשמן המור [כו] מאי שמן המור ר' חייא בר אבא אמר סמכת [כז] רב הונא אמר שמן זית שלא הביא שליש רבי יהודה אומר אנפקינון שמן זית שלא הביא שליש ולמה סכין אותו שמשיר את השיער ומעדן את הבשר [כח] בערב היא באה ובבקר היא שבה אמר רבי יוחנן מגנותו של אותו רשע למדנו שבחו שלא היה משמש מטתו ביום [כט] ותהי אסתר נשאת חן אר"א [ל] מלמד שלכל אחד ואחד נדמתה לו כאומתו [לא] ותלקח אסתר אל המלך אחשורוש אל בית מלכותו בחדש העשירי הוא חדש טבת ירח שנהנה גוף מן הגוף [לב] ויאהב המלך את אסתר מכל הנשים ותשא חן וחסד לפניו מכל הבתולות אמר רב [לג] ביקש לטעום טעם בתולה טעם טעם בעולה טעם [לד] ויעש המלך משתה גדול עבד משתיא ולא גליא ליה [לה] דלי ברגא ולא גליא ליה [לו] שדר פרדישני ולא גליא ליה [לז] ובהקבץ בתולות שנית וגו' אזיל שקל עצה ממרדכי אמר אין אשה מתקנאה אלא ביוך חבירתה ואפי' הכי לא גליא ליה דכתיב [לח] אין אסתר מגדת מולדתה וגו'. אמר רבי אלעזר מאי דכתיב לא

כל הכופר בע"ז נקרא יהודי שנאמר איתי גוברין יהודאין. [ט] על סס יהודי סמרי המלך (סנהדרין דף עב:) דלא הוו משמנו יהודה: **אשר** הגלה שגלה מעצמו. ודרים ליס מדלא כתיב הוגלה: **קדלי** דחזירי. וס"ו היא לא היתה אוכלת: ומוצלת

מסורת השס"ם עם הוספות

ה) [סוטה דף יב:], ג) סנהדרין דף יט:, ג) ע"ז שם במהדורין, ד) [סנהדרין לב. ע"ש ופיר"ש מרמות מו: ל"ה ולין שיסס], ה) [לקמן מו.], ו) מפסקים מג. ע"ש מ"ק ט: ע"ש שבת פ: ע"ש ממחות פו. ע"ז, ז) [לעיל ז.], ס) ע"ז יומא כט., ע) [מנחות פס:] ועיין חשק שלמה בילקו"מ.

הגהות הב"ח

(ה) גמ' ויהא לא בתיה בת פרעה: (ג) רש"י ד"ה לבשה אמה זו בת שבע: (ג) ד"ה מעדן מלהיב ומצהיל הס"ד:

הגהות הגר"א

[א] גמ' (שירד להם לישראל מן בימיו). תפ"מ וג"כ שהוריד מולה לישראל:

גליון השי"ם

גמ' ואשתו היהודיה. ע' מ"ל רש וקלל: שם על שם הצדיקים. ע' מרכות דף כו ע"ב מה"ר ולין שיסס: רש"י ד"ה אסתהר ירד. כ' יכס מרגוחו סכרל (בראשית לו: מ):

ליקוטי רש"י

איתי. יש. יהודאין. מעמנו יהודים (דניאל ג, יב ועי' בתוס' ובמהרש"א ח"א). ואשתו היהודיה. מכלל ס יפיה משמעי קרא יהודית על שם שכפרה בעבודה זרה ותמיהה שכל הכופר בעבודה זרה נקרא יהודי דכתיב (דניאל ג) אית גברין יהודאין וגו'. ירד אבי גדור. מלן שמעון בל משה מן. אשר לקח מרד. כלב שמרד בעצת מרגלים (סנהדרין יט:). והוא עומד. הענמל הקדוש מרוך הוא עצמו מסת הסדיקים שמגולה (שם צג:). לבית. לשמה (אסתר ב, ז). קדלי דחזירי. מוליס יבשים שקורין מקיי"ס (חולין יז:). המלצר. הסתול לת המנות ולת הסקנות שקורין מלמקמר"יי"ס לל"ה (דניאל א, יא). נושא את פת בגם. נוטל לעצמו (שם, טז). פת בגם. הוא לס מלכל המלך לאמון כדרים ויס פומים פת בס לסס ולין נלסס כן שהרי כתיב ויהי המלצר נוטל לת פת בגם ונותן לסס ולעומס ולין ולעומס לסס לאמ מלפי מכתיל (שם, זן). ונותן להם זרעונים. מין קטניות ממת פת בס (שם, יס). סמכת. לא לתמכת (מסוים מג.). שקורין לגמ"ל (מנחות פו:). שלא הביא שליש. לאמ מקנו לאמ. אנפקינון. הייגו

אנפקינון דקתני הכא ממנמות (פס:) אנפקינון לא יפא הייגו לאמו אמן שמשן מזיגים (מ"ק ט:). שמשיר את השיער. לפי שהוא מעבר ומע בו בו (מנחות שם). ומעדן את הבשר. דמקלי"ל (שמות שם). נדמתה לו באומתו. ויהי אומנים בסיסס זו מעלנו הוא (לעיל ז:). בחדש העשירי. עם לעה שהגוף ונהנה מן הגוף ומן הקב"ה אומו עם לעה כדי לבנות עליו (אסתר שם, טז). מכל הנשים. הכמוהות שלפי נשים הכמוהות קבן (שם, יז). דלי ברגא. ומאמס לגדיעות עמה. לבמתה הגיע לבס מן הגוף מעליהס. שדר פרדישני. אלא דוזונות לבס ומכל כדי לגמתה אלי מגיד מולדתה (שם, יח). אין אסתר מגדת מולדתה וגו'. לפי שמרדכי יודע בעבר המלך המגדה ומגמגה על לך (שם, כ).

הגהות וציונים

[ל] בכת"י וע"ש נוסף וגרים בצרא לישראל: [ב] גי' ע"ש ובשביל (גליון) וכ"ה בכת"י (ועיין תענית ט ע"א): [ג] בכת"י וע"ש נוסף היא אסתר: [ד] בכת"י הגירסא ולמה נקרא שמה אסתר על שם שהיו אותה אסתהר: [ה] בכת"י נוסף אסתר שמה ולמה נקרא שמה הדסה שלא היתה לא ארוכה ולא קצרה אלא הבר (וכע"ז בע"ש): [ו] [צ"ל כבית] (גליון): [ז] [צ"ל כבית וכן איתא בע"ש] (גליון): [ח] בכת"י שהאכילן (וכ"ה ישר מאר, רק"ס): [ט] "שהאכילה" ליתא בכת"י: [י] [פירוש עורף של חזרת כלומר ראש של חטא, עורף ערף קחל ועיין תוספות ד"ה קדלי] (גליון): [כ] פי' שמן מבושם, ובערוך פירש מירא דכיא (גליון בשבת שם): [כ] בכת"י וע"ש נוסף והנגחה לבדיעות עשה לו: [מ] בכת"י וע"ש נוסף ויתן משאת כיד המלך שדר: [נ] מן ויבא ויבא "דלא" עד חיבות "הצער ההה" שייך לעמוד הקודם (גליון): [ס] [צ"ל לשון] (גליון), וכ"ה בכת"י לשם: [ע] נרצ"ל שמם (רש"ש): [פ] בערוך הגי' קתלי (גליון): [צ] נרצ"ל שמיגות: [ק] [בע"י איתא בזה"ל תימה אימא שקראם יהודאין לפי שהיו משבט יהודה כדכתיב (דניאל א) ויהי בהם מבני יהודה דניאל חנניה מישאל ועזריה וי"ל דאתיא כריש בר נחמני דאמר בפרק חלק צג ע"ב דניאל מבני יהודה חנניה מישאל ועזריה משאר שבטים (גליון):

בית הנשים: [אסתר ב, ט] ר ויהי המלצר נשא את פת בגם ויין משתיהם ונתן להם זרעונים: [דניאל א, טז] כ) ובהגיע תור נערה ונערה לבוא אל המלך אחשורוש מקץ היות לה כדת הנשים שנים עשר חדש כי כן ימלאו ימי מרוקחיהן ששה חדשים בשמן המר וששה חדשים בבשמים ובתמרוקי הנשים: [אסתר ב, יב] ל) בערב היא באה ובבקר היא שבה אל בית הנשים שני אל יד שעשגז סרים הממונה על הפילגשים לא חבוא עוד אל המלך כי אם חפץ בה המלך ונקראה בשם: [אסתר ב, יד] מ) ובהגיע תור אסתר בת אביחיל דוד מרדכי אשר לקח לו לבת לבוא אל המלך לא בקשה דבר כי אם את אשר יאמר הגי סרים הממונה על הנשים ותהי אסתר נשאת חן בעיני כל ראיה: [אסתר ב, טו] נ) ותלקח אסתר אל המלך אחשורוש בחדש הוא חדש טבת בשנת שבע למלכותו: [אסתר ב, טז] ס) ואהב המלך את אסתר מכל הנשים ותשא חן וחסד לפניו מכל הבתולות וישם כתר מלכות בראשה וימליכה תחת ושתי: [אסתר ב, יז] ע) ויעש המלך משתה גדול לכל שריו ועבדיו את משתה אסתר הנערה לשרות ועשה ינתן משאת כיד המלך: [אסתר ב, יח] פ) ובהקבץ בתולות שנית ומרדכי ישב בשער המלך: [אסתר ב, יט]

כל המגדל יתום בתוך ביתו מעלה עליו הכתוב כאילו הוא ילדו: מקראות חדשה מפני דהיתה צדקת. שהצדיקים נקראים הדסים: לקחה מרדכי לו לבת. תנא משום רבי מאיר לבית:

תורה אור השלם

א) אִיתֵי גַּבְרִין יְהוּדָאִין דִּי מַנּוּת יְהָטוּן עַל עֲבִידַת מְדִינַת בָּבֶל שַׁרְרַךְ מַשְׁךְ וַעֲבַר גְּוֹ בַּבְרֵיָא אִלֵּךְ לָא שָׂמוּ עָלֶךָ טַלְפָּא טְעֵם לַאֱלָהָךְ לָא פָלְחִין וּלְצַלְמָא דְּהַבָּא דִּי הַקִימְתָּ לָא סָגְדִין: [דניאל ג, יב]

ב) וְאִשְׁתּוֹ הַיְהֻדִיָּה יָלְדָה אֶת יָרֶד אֲבִי גְדוֹר וְאֶת חֶבֶר אֲבִי שוֹכוֹ וְאֶת יְקוּתִיאֵל אֲבִי זָנוֹחַ וְאֵלֶּה בְּנֵי בִתְיָה בַּת פַּרְעֹה אֲשֶׁר לָקַח מָרֶד: [דברי הימים א' ד, יח]

ג) וַתֵּרֶד בַּת פַּרְעֹה לִרְחֹץ עַל הַיְאֹר וְנַעֲרֹתֶיהָ הֹלְכֹת עַל יַד הַיְאֹר וַתֵּרֶא אֶת הַתֵּבָה בְּתוֹךְ הַסּוּף וַתִּשְׁלַח אֶת אֲמָתָהּ וַתִּקָּחֶהָ: [שמות ב, ה]

ד) אֲשֶׁר הָגְלָה מִירוּשָׁלִַם עִם הַגֹּלָה אֲשֶׁר הָגְלְתָה עִם יְכָנְיָה מֶלֶךְ יְהוּדָה אֲשֶׁר הֶגְלָה נְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל: [אסתר ב, ו]

ה) וַיְהִי אֹמֵן אֶת הֲדַסָּה הִיא אֶסְתֵּר בַּת דֹּדוֹ כִּי אֵין לָהּ אָב וָאֵם וְהַנַּעֲרָה יְפַת תֹּאַר וְטוֹבַת מַרְאֶה וּבְמוֹת אָבִיהָ וְאִמָּהּ לְקָחָהּ מָרְדֳּכַי לוֹ לְבַת: [אסתר ב, ז]

ו) רָאִיתִי הַלַּיְלָה וְהִנֵּה אִישׁ רֹכֵב עַל סוּס אֹדֹם וְהוּא עֹמֵד בֵּין הַהֲדַסִּים אֲשֶׁר בַּמְּצֻלָה וְאַחֲרָיו סוּסִים אֲדֻמִּים שְׂרֻקִּים וּלְבָנִים: [זכריה א, ח]

ז) אֵין אֶסְתֵּר מַגֶּדֶת מוֹלַדְתָּהּ וְאֶת עַמָּהּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה עָלֶיהָ מָרְדֳּכַי וְאֶת מַאֲמַר מָרְדֳּכַי אֶסְתֵּר עֹשָׂה כַּאֲשֶׁר הָיְתָה בְאֹמְנָה אִתּוֹ: [אסתר ב, כ]

ח) וְלָרָשׁ אֵין כֹּל כִּי אִם כִּבְשָׂה אַחַת קְטַנָּה אֲשֶׁר קָנָה וַיְחַיֶּהָ וַתְגַדֵּל עִמּוֹ וְעִם בָּנָיו יַחְדָּו מִפִּתּוֹ תֹאכַל וּמִכֹּסוֹ תִשְׁתֶּה וּבְחֵיקוֹ תִשְׁכָּב וַתְּהִי לוֹ כְּבַת: [שמואל ב' יב, ג]

ט) וַתִּיטַב הַנַּעֲרָה בְּעֵינָיו וַתִּשָּׂא חֶסֶד לְפָנָיו וַיְבַהֵל אֶת תַּמְרוּקֶיהָ וְאֶת מְנוֹתָהּ לָתֵת לָהּ וְאֶת שֶׁבַע הַנַּעֲרוֹת הָרְאיוֹת לָתֶת לָהּ מִבֵּית הַמֶּלֶךְ וַיְשַׁנֵּהָ וְאֶת נַעֲרוֹתֶיהָ לְטוֹב בֵּית הַנָּשִׁים: [אסתר ב, ט]

י) וַיְהִי הַמְּלַצֵּר נֹשֵׂא אֶת פַּת בֶּגֶם וְיַיִן מִשְׁתֵּיהֶם וְנֹתֵן לָהֶם זַרְעֹנִים: [דניאל א, טז]

כ) וּבְהִגֵּעַ תֹּר נַעֲרָה וְנַעֲרָה לָבוֹא אֶל הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ מִקֵּץ הְיוֹת לָהּ כְּדַת הַנָּשִׁים שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ כִּי כֵן יִמְלְאוּ יְמֵי מְרוּקֵיהֶן שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים בְּשֶׁמֶן הַמֹּר וְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים בַּבְּשָׂמִים וּבְתַמְרוּקֵי הַנָּשִׁים: [אסתר ב, יב] ל) בָּעֶרֶב הִיא בָאָה וּבַבֹּקֶר הִיא שָׁבָה אֶל בֵּית הַנָּשִׁים שֵׁנִי אֶל יַד שַׁעַשְׁגַּז סְרִיס הַסֹּרִיסִים לֹא תָבוֹא עוֹד אֶל הַמֶּלֶךְ כִּי אִם חָפַץ בָּהּ הַמֶּלֶךְ וְנִקְרְאָה בְשֵׁם: [אסתר ב, יד] מ) וּבְהִגֵּעַ תֹּר אֶסְתֵּר בַּת אֲבִיחַיִל דּוֹד מָרְדֳּכַי אֲשֶׁר לָקַח לוֹ לְבַת לָבוֹא אֶל הַמֶּלֶךְ לֹא בִקְשָׁה דָּבָר כִּי אִם אֶת אֲשֶׁר יֹאמַר הֵגַי סְרִיס הַמֶּלֶךְ שֹׁמֵר הַנָּשִׁים וַתְּהִי אֶסְתֵּר נֹשֵׂאת חן בְּעֵינֵי כָּל רֹאֶיהָ: [אסתר ב, טו] נ) וַתִּלָּקַח אֶסְתֵּר אֶל הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ אֶל בֵּית מַלְכוּתוֹ בַּחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי הוּא חֹדֶשׁ טֵבֵת בְּשֶׁנַת שֶׁבַע לְמַלְכוּתוֹ: [אסתר ב, טז] ס) וַיֶּאֱהַב הַמֶּלֶךְ אֶת אֶסְתֵּר מִכָּל הַנָּשִׁים וַתִּשָּׂא חֵן וָחֶסֶד לְפָנָיו מִכָּל הַבְּתוּלוֹת וַיָּשֶׂם כֶּתֶר מַלְכוּת בְּרֹאשָׁהּ וַיַּמְלִיכֶהָ תַּחַת וַשְׁתִּי: [אסתר ב, יז] ע) וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ מִשְׁתֶּה גָדוֹל לְכָל שָׂרָיו וַעֲבָדָיו אֵת מִשְׁתֵּה אֶסְתֵּר וְהֲנָעָה לְמְדִינוֹת עָשָׂה וַיִּתֶן מַשְׂאֹת כְּיַד הַמֶּלֶךְ: [אסתר ב, יח] פ) וּבְהִקָּבֵץ בְּתוּלוֹת שֵׁנִית וּמָרְדֳּכַי יֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ: [אסתר ב, יט]

לא יגרע מצדיק עיניו. וטען עיניו כמעשה הצדיקים לעלם להם (ג) קף לימים רבים מלה במלה: זכתה ויצא ממנה שאול. שהיה נעוע: זכה ויצאת ממנו אסתר. בתרגום של מגילה[1] מייחס מרדכי ועושהו עשירי לשאול ומשאול עד בנימין וכמיב היא אסתר בת דודו ואין לו[2] ראיה אמרת בכתובים שיגיה משאול: מסרתן. לגלה והוא לגיעות שלא יתפרסם הדבר שמסר לה שימנין: שנאמר לא יגרע מצדיק עיניו. וסיפיה דקרא ויושיבם לגנם ויגבהו והיינו גדולה לדורות: ואם הגים דעתו בו. הכי אמרי קראי ויושיבם לגנם ויגבהו ואם אסורים בזקים לגנם ויגבהו ידי שמגביהין עצמן בתוך לידי עניות ויסורים: וטובלת. מתמת נקיות שלא תהא מתוסה לגדיק משמיתו של אחשורוש: אדון על עבדיו. ויקלוף פרעה על שני סריסיו[3]: לשון מורסי. שם מקום: לא ראינו שינה. ממון שהיתה מתיגה עליו היה מרגה בתמיד ומתא לעמות: משמרתי ומשמרתך. אתה ממונה על עבודה אמת ואני ממונה על עבודה אמרת: ה"ג אחר הדברים האלה גדל המלך[4] את המן וגו'. בתר דגמן ומרגם כמיב: וקא בעי הש"ס אחר מאי. מה הטיל עליו[5] הכמוב שלא גילוי על שלא מעשה הזה: אחר שברא הקדוש ב"ה רפואה למכה.

[1] לא יגרע מצדיק עיניו בשכר צניעות שהיתה בה ברחל זכתה ויצא ממנה שאול ובשכר צניעות שהיה בו בשאול זכה ויצאת ממנו אסתר [2] ומאי צניעות היתה בה ברחל דכתיב [3] ויגד יעקב לרחל כי אחי אביה הוא וכי אחי אביה הוא והלא בן אחות אביה הוא אלא [4] אמר לה מינסבת לי אמרה ליה אין מיהו אבא רמאה הוא ולא יכלת ליה אמר לה (ה) אחיו אנא ברמאות אמרה ליה ומי שרי לצדיקי לסגויי ברמיותא אמר לה אין [5] עם גבר תתבר ועם עקש תתפל אמר לה ומאי רמיותא אמרה ליה אית לי אחתא דקשישא מיני ולא מנסיב לי מקמה[6] מסר לה סימנים כי ממא לילא אמרה השתא מיכספא אחתאי מסרתינהו ניהלה והיינו דכתיב [7] ויהי בבקר והנה היא לאה מכלל דעד השתא לאו לאה היא אלא מתוך סימנין שמסרה רחל ללאה לא הוה ידע עד השתא לפיכך זכתה ויצא ממנה שאול ומה צניעות היתה בשאול דכתיב [7] ואת דבר המלוכה לא הגיד לו אשר אמר שמואל (ו) זכה ויצאת ממנו אסתר [8] ואמר רבי אלעזר כשהקב"ה פוסק גדולה לאדם פוסק לבניו ולבני בניו עד סוף כל הדורות שנאמר [9] ויושיבם לנצח ויגבהו (וגו') ואם הגים דעתו הקב"ה משפילו שנאמר [10] ואם אסורים בזקים וגו'. [11] ואת מאמר מרדכי אסתר עושה אמר רבי ירמיה שהיתה מראה דם נדה לחכמים [12] כאשר היתה באמנה אתו אמר רבה בר לימא (משמיה דרב[13]) שהיתה עומדת מחיקו של אחשורוש וטובלת ויושבת בחיקו של מרדכי [14] בימים ההם ומרדכי יושב בשער המלך קצף בגתן ותרש אמר ר' חייא בר אבא אמר רבי יוחנן הקציף הקב"ה אדון על עבדיו לעשות רצון צדיק וכמנו יוסף שנאמר [15] ושם אתנו נער עברי וגו'[16] עבדים על אדוניהן לעשות גם לצדיק וכמנו מרדכי [17] דכתיב [18] ויודע הדבר למרדכי וגו' [19] אמר רבי יוחנן בגתן ותרש • שני טרסיים הוו והיו מספרין בלשון טורסי ואומרים מיום שבאת זו לא ראינו שינה בעינינו בא ונטיל ארס בספל[20] כדי שימות והן לא היו יודעין כי מרדכי מושבי לשכת הגזית היה והיה יודע בשבעים לשון אמר לו והלא אין משמרתי ומשמרתך שוה אמר לו אני אשמור שמרתי ומשמרתך והיינו דכתיב [21] ויבקש הדבר וימצא שלא נמצאו במשמרתן[22]. [23] אחר הדברים האלה (אחר מאי[24]) אמר רבא אחר שברא הקב"ה רפואה למכה דאמר ר"ל אין הקב"ה מכה את ישראל אא"כ בורא להם רפואה תחילה שנאמר [25] כרפאי לישראל ונגלה עון אפרים אבל אומות העולם אינו כן מכה אותן ואח"כ בורא להם רפואה שנאמר [26] ונגף ה' את מצרים נגוף ורפוא[27] [28] ויבן בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו אמר רבא בתחילה במרדכי לבדו ולבסוף בעם מרדכי ומנו רבנן ולבסוף בכל היהודים [29] הפיל פור הוא הגורל תנא כיון שנפל פור בחודש אדר שמח שמחה גדולה אמר נפל לי פור בירח שמת בו משה ולא היה יודע [30] שבשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד [31] ישנו עם אחד אמר רבא ליכא דידע לישנא בישא כהמן אמר ליה תא ניכלינהו אמר ליה מסתפינא מאלהיו[32] דלא ליעביד בי כדעבד בקמאי אמר ליה ישנו מן המצות אמר ליה אית בהו רבנן[33] אמר ליה עם אחד הן שמא תאמר קרחה אני עושה במלכותך מפחדין הם בין העמים שמא תאמר אית הנאה מינייהו מפורד בפרידה זו שאינה עושה פירות ושמא תאמר איכא מדינתא מינייהו ת"ל בכל מדינות מלכותך ודתיהם שונות מכל עם דלא אכלי מינן[34] ולא נסבי מינן ולא מנסבי לן ואת דתי המלך אינם עושים דמפקי לכולא שתא בשה"י פה"י[35] ולמלך אין שוה להניחם דאכלו ושתו ומבזו ליה למלכות ואפילו נופל זבוב בכוסו של אחד מהן זורקו ושותהו ואם אדוני המלך נוגע בכוסו של אחד מהן חובטו בקרקע ואינו שותהו [36] אם על המלך טוב יכתב לאבדם ועשרת אלפים כבר כסף וגו' אמר ריש לקיש גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל לפיכך הקדים שקליהן לשקליו והיינו דתנן [37] באחד באדר משמיעין על השקלים ועל הכלאים [38] ויאמר המלך להמן הכסף נתון לך והעם לעשות בו כטוב בעיניך אמר רבי אבא משל

הכסף נתון לך. גימטריא להכסף עולה הע"ך[39] רמז לו שיתלה עליו[40]:

וטובלת ויושבת בחיקו של מרדכי. ומה תמר והא לא כי' שם הכתוב שלא שהיה עהרי בכל יום היה לאותו רשע מלוי מגלה ו"ל שהיתה משמשת במוך[41]:

מסורת הש"ס עם חוספות

6) כ"ב דף קכב. ע"ב, 3) [מכות דף קב ע"ב], 4) [נעבל דף נ. ע"ב], 5) [קידושין לא. טוטס יב:], 6) [מקלים כ. לקמן כט. מ"ק ב. 7) תרגום שני פורק ב פסוק ז], 8) בראשית מ ב, 9) עיין קידושין לח., 10) ועיין ובמות דף לה. ובתוס' הרא"ש, 11) אסתר רבה ז בא, 12) עיין תוספות לקמן עז. ד"ה ולמי (ומר).

הגהות הב"ח

(5) גמ' אמר לה אי רמאי הוא אמיי אגב גרמתות: (3) שם אמר שמגל לפיכך זכה ונגמר ממנו אמתר אסתר מאי היא דכתיב אין אסתר מגדת ואמר רבי אלעזר ומר שנאמר לא יגרע מצדיק עיניו ויושבם לגנם: (4) רש"י ד"ה לא יגרע וכו' לגנם לגן גמולן לף לימים: (7) ד"ה הפיל פור וכו' הגורל על אדר הס"ד:

הגהות הגר"א

[א] גמ' (דכתיב). מז"מ:

תורה אור השלם

א) לֹא יִגְרַע מִצַּדִּיק עֵינָיו וְאֶת מְלָכִים לַכִּסֵּא וַיֹּשִׁיבֵם לָנֶצַח וַיִּגְבָּהוּ: [איוב לו, ז]

ב) וַיַּגֵּד יַעֲקֹב לְרָחֵל כִּי אֲחִי אָבִיהָ הוּא וְכִי בֶן רִבְקָה הוּא וַתָּרָץ וַתַּגֵּד לְאָבִיהָ: [בראשית כט, יב]

ג) עִם נָבָר תִּתְבָּר וְעִם עִקֵּשׁ תִּתַּפָּל: [שמואל ב' כב, כז]

ד) וַיְהִי בַּבֹּקֶר וְהִנֵּה הִוא לֵאָה וַיֹּאמֶר אֶל לָבָן מַה זֹּאת עָשִׂיתָ לִּי הֲלֹא בְרָחֵל עָבַדְתִּי עִמָּךְ וְלָמָּה רִמִּיתָנִי: [בראשית כט, כה]

ה) וַיֹּאמֶר שְׁאוּל אֶל דּוֹדוֹ הַגֵּד הִגִּיד לָנוּ כִּי נִמְצְאוּ הָאֲתֹנוֹת וְאֶת דְּבַר הַמְּלוּכָה לֹא הִגִּיד לוֹ אֲשֶׁר אָמַר שְׁמוּאֵל: [שמואל א' י, טז]

ו) וְאִם אֲסוּרִים בַּזִּקִּים יִלָּכְדוּן בְּחַבְלֵי עֹנִי: [איוב לו, ח]

ז) אֵין אֶסְתֵּר מַגֶּדֶת מֹלַדְתָּהּ וְאֶת עַמָּהּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה עָלֶיהָ מָרְדֳּכָי וְאֶת מֵאֲמַר מָרְדֳּכָי אֶסְתֵּר עֹשָׂה כַּאֲשֶׁר הָיְתָה בְאֹמְנָה אִתּוֹ: [אסתר ב, כ]

ח) בַּיָּמִים הָהֵם וּמָרְדֳּכַי יֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ קָצְפוּ בִּגְתָן וָתֶרֶשׁ שְׁנֵי סָרִיסֵי הַמֶּלֶךְ מִשֹּׁמְרֵי הַסַּף וַיְבַקְּשׁוּ לִשְׁלֹחַ יָד בַּמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ: [אסתר ב, כא]

ט) וְשָׁם אִתָּנוּ נַעַר עִבְרִי עֶבֶד לְשַׂר הַטַּבָּחִים וַנְּסַפֶּר לוֹ וַיְפָתֶר לָנוּ אֶת חֲלֹמֹתֵינוּ אִישׁ כַּחֲלֹמוֹ פָּתָר: [בראשית מא, יב]

י) וַיִּוָּדַע הַדָּבָר לְמָרְדֳּכָי וַיַּגֵּד לְאֶסְתֵּר הַמַّלְכָּה וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר לַמֶּלֶךְ בְּשֵׁם מָרְדֳּכָי: [אסתר ב, כב]

יא) וַיְבַקֵּשׁ הַדָּבָר וַיִּמָּצֵא וַיֵּתָלוּ שְׁנֵיהֶם עַל עֵץ וַיִּכָּתֵב בַּסֵּפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ: [אסתר ב, כג]

יב) אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה גִּדַּל הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ אֶת הָמָן בֶּן הַמְּדָתָא הָאֲגָגִי וַיְנַשְּׂאֵהוּ וַיָּשֶׂם אֶת כִּסְאוֹ מֵעַל כָּל הַשָּׂרִים אֲשֶׁר אִתּוֹ: [אסתר ג, א]

יג) כְּרָפְאִי לְיִשְׂרָאֵל וְנִגְלָה עֲוֹן אֶפְרַיִם וְרָעוֹת שֹׁמְרוֹן כִּי פָּעֲלוּ שֶׁקֶר וְגַנָּב יָבוֹא פָשֵׁט גְּדוּד בַּחוּץ: [הושע ז, א]

יד) וְנָגַף יְיָ אֶת מִצְרַיִם נָגוֹף וְרָפוֹא וְשָׁבוּ עַד יְיָ וְנֶעְתַּר לָהֶם וְרִפָּאוֹ: [ישעיה יט, כב]

טו) וַיְצַו הַמֶּלֶךְ לְהַבִּיא אֶת הַחֲרָטֻמִּים וְאֶת הָאַשְׁפִּים וְגַם הַכַّשְׁדִּים לְהַגִּיד לַמֶּלֶךְ חֲלֹמוֹתָיו וַתִּבָּהֶלוּ רוּחוֹ לָדַעַת אֶת הַחֲלוֹם: [דניאל ב, ב]

טז) וַיַּרְא הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר לֹא יָכְלוּ הַחַרְטֻמִּים לְהוֹדִיעַ לַמֶּלֶךְ פִּתְרוֹן הַחֲלוֹם וְאָז הֵסֵב הַמֶּלֶךְ בְּחֵמָה גְדוֹלָה מְאֹד וַיֹּאמֶר לְהַאֲבִיד אֶת כָּל חַכְמֵי בָבֶל: [דניאל ב, יב]

יז) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ לְאִסְתֵּר הַמַّלְכָּה מִי הוּא זֶה וְאֵי זֶה הוּא אֲשֶׁר מְלָאוֹ לִבּוֹ לַעֲשׂוֹת כֵּן עִם הַמֶּלֶךְ: [אסתר ז, ה]

יח) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְהָמָן הַכֶּסֶף נָתוּן לָךְ וְהָעָם לַעֲשׂוֹת בּוֹ כַּטּוֹב בְּעֵינֶיךָ: [אסתר ג, יא]

הגהות וציונים

א"ל דבי: [2] בכת"י ובע"י נוסף אלא כיון דאתא ואמר בן רבקה אני אמרה ליה אמאי אתית לגבך מה עשה יעקב מסר (גליון): [3] [בילקוט ובע"י ליתא] (גליון), ועיין רש"ש: [4] בכת"י נוסף הקציף עבדים: [5] בכת"י נוסף ונטל לו ארס בספל של מים: [6] בכת"י ובע"י שלא נמצא במשמרתו. וכ"ה ישר (רק"ס), ועי' יבב"ץ ד"ה אמר לו והלא: [7] [בילקוט איתא מאי אחר] (גליון): [8] בכת"י ובע"י נוסף בתחילה נגוף ואח"כ רפוא: [9] בכת"י מאלהיהן: [10] בכת"י ועי' נוסף דמיבעו עליהון רחמי (ועי' מהרש"א): [11] בכת"י ובע"י נוסף ולא יהבי כרגא למלכא: [12] נדפ"ל ואין לי: [13] [אחשורוש] (גליון): [14] ר"ש בכת"י ובע"י נוסף דבתרא: [15] ס"א דבי מטא הדוא יומא מעייל לה: [16] בכת"י ובע"י נוסף דבתרא: [17] ס"א דבי מטא הדוא יומא מעייל לה: [18] בכת"י נוסף הקציף: [19] בכת"י ובע"י שלא נמצא במשמרתו. וכ"ה ישר (רק"ס), ועי' יבב"ץ ד"ה אמר לו והלא: [20] בכת"י ובע"י נוסף בתחילה: [21] בכת"י ובע"י נוסף ולא יהבי כרגא למלכא: [22] נדפ"ל ואין לי: [23] [אחשורוש] (גליון): [24] בכת"י ובע"י נוסף בתחילה: [25] נדפ"ל שבסוף הלילה או דע"ל תתבקש זה שמשמרתו בתחילה:

[1] לא יגרע מצדיק עיניו. נוטן עיניו כמעשה הצדיקים לעלם להם (ג) קף לימים רבים מלה במלה: זכתה ויצא ממנה שאול. שהיה נעוע: זכה ויצאת ממנו אסתר. בתרגום של מגילה[1] מייחס מרדכי ועושהו עשירי לשאול ומשאול עד בנימין וכמיב היא אסתר בת דודו ואין לו[2] ראיה אמרת בכתובים שיגיה משאול: מסרתן. לגלה והוא לגיעות שלא יתפרסם הדבר שמסר לה שימנין: שנאמר לא יגרע מצדיק עיניו. וסיפיה דקרא ויושיבם לגנם ויגבהו והיינו גדולה לדורות: ואם הגים דעתו בו. הכי אמרי קראי ויושיבם לגנם ויגבהו ואם אסורים בזקים לגנם ויגבהו ידי שמגביהין עצמן בתוך לידי עניות ויסורים: וטובלת. מתמת נקיות שלא תהא מתוסה לגדיק משמיתו של אחשורוש: אדון על עבדיו. ויקלוף פרעה על שני סריסיו[3]: לשון מורסי. שם מקום: לא ראינו שינה. ממון שהיתה מתיגה עליו היה מרגה בתמיד ומתא לעמות: משמרתי ומשמרתך. אתה ממונה על עבודה אמת ואני ממונה על עבודה אמרת: ה"ג אחר הדברים האלה גדל המלך[4] את המן וגו'. בתר דגמן ומרגם כמיב: וקא בעי הש"ס אחר מאי. מה הטיל עליו[5] הכמוב שלא גילוי על שלא מעשה הזה: אחר שברא הקדוש ב"ה רפואה למכה.

[1] לא יגרע מצדיק עיניו בשכר צניעות שהיתה בה ברחל זכתה ויצא ממנה שאול ובשכר צניעות שהיה בו בשאול זכה ויצאת ממנו אסתר [2] ומאי צניעות היתה בה ברחל דכתיב [3] ויגד יעקב לרחל כי אחי אביה הוא וכי אחי אביה הוא והלא בן אחות אביה הוא אלא [4] אמר לה מינסבת לי אמרה ליה אין מיהו אבא רמאה הוא ולא יכלת ליה אמר לה (ה) אחיו אנא ברמאות אמרה ליה ומי שרי לצדיקי לסגויי ברמיותא אמר לה אין [5] עם גבר תתבר ועם עקש תתפל אמר לה ומאי רמיותא אמרה ליה אית לי אחתא דקשישא מיני ולא מנסיב לי מקמה[6] מסר לה סימנים כי ממא לילא אמרה השתא מיכספא אחתאי מסרתינהו ניהלה והיינו דכתיב [7] ויהי בבקר והנה היא לאה מכלל דעד השתא לאו לאה היא אלא מתוך סימנין שמסרה רחל ללאה לא הוה ידע עד השתא לפיכך זכתה ויצא ממנה שאול ומה צניעות היתה בשאול דכתיב [7] ואת דבר המלוכה לא הגיד לו אשר אמר שמואל (ו) זכה ויצאת ממנו אסתר [8] ואמר רבי אלעזר כשהקב"ה פוסק גדולה לאדם פוסק לבניו ולבני בניו עד סוף כל הדורות שנאמר [9] ויושיבם לנצח ויגבהו (וגו') ואם הגים דעתו הקב"ה משפילו שנאמר [10] ואם אסורים בזקים וגו'. [11] ואת מאמר מרדכי אסתר עושה אמר רבי ירמיה שהיתה מראה דם נדה לחכמים [12] כאשר היתה באמנה אתו אמר רבה בר לימא (משמיה דרב[13]) שהיתה עומדת מחיקו של אחשורוש וטובלת ויושבת בחיקו של מרדכי [14] בימים ההם ומרדכי יושב בשער המלך קצף בגתן ותרש אמר ר' חייא בר אבא אמר רבי יוחנן הקציף הקב"ה אדון על עבדיו לעשות רצון צדיק וכמנו יוסף שנאמר [15] ושם אתנו נער עברי וגו'[16] עבדים על אדוניהן לעשות גם לצדיק וכמנו מרדכי [17] דכתיב [18] ויודע הדבר למרדכי וגו' [19] אמר רבי יוחנן בגתן ותרש • שני טרסיים הוו והיו מספרין בלשון טורסי ואומרים מיום שבאת זו לא ראינו שינה בעינינו בא ונטיל ארס בספל[20] כדי שימות והן לא היו יודעין כי מרדכי מושבי לשכת הגזית היה והיה יודע בשבעים לשון אמר לו והלא אין משמרתי ומשמרתך שוה אמר לו אני אשמור שמרתי ומשמרתך והיינו דכתיב [21] ויבקש הדבר וימצא שלא נמצאו במשמרתן[22]. [23] אחר הדברים האלה (אחר מאי[24]) אמר רבא אחר שברא הקב"ה רפואה למכה דאמר ר"ל אין הקב"ה מכה את ישראל אא"כ בורא להם רפואה תחילה שנאמר [25] כרפאי לישראל ונגלה עון אפרים אבל אומות העולם אינו כן מכה אותן ואח"כ בורא להם רפואה שנאמר [26] ונגף ה' את מצרים נגוף ורפוא[27] [28] ויבן בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו אמר רבא בתחילה במרדכי לבדו ולבסוף בעם מרדכי ומנו רבנן ולבסוף בכל היהודים [29] הפיל פור הוא הגורל תנא כיון שנפל פור בחודש אדר שמח שמחה גדולה אמר נפל לי פור בירח שמת בו משה ולא היה יודע [30] שבשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד [31] ישנו עם אחד אמר רבא ליכא דידע לישנא בישא כהמן אמר ליה תא ניכלינהו אמר ליה מסתפינא מאלהיו[32] דלא ליעביד בי כדעבד בקמאי אמר ליה ישנו מן המצות אמר ליה אית בהו רבנן[33] אמר ליה עם אחד הן שמא תאמר קרחה אני עושה במלכותך מפחדין הם בין העמים שמא תאמר אית הנאה מינייהו מפורד בפרידה זו שאינה עושה פירות ושמא תאמר איכא מדינתא מינייהו ת"ל בכל מדינות מלכותך ודתיהם שונות מכל עם דלא אכלי מינן[34] ולא נסבי מינן ולא מנסבי לן ואת דתי המלך אינם עושים דמפקי לכולא שתא בשה"י פה"י[35] ולמלך אין שוה להניחם דאכלו ושתו ומבזו ליה למלכות ואפילו נופל זבוב בכוסו של אחד מהן זורקו ושותהו ואם אדוני המלך נוגע בכוסו של אחד מהן חובטו בקרקע ואינו שותהו [36] אם על המלך טוב יכתב לאבדם ועשרת אלפים כבר כסף וגו' אמר ריש לקיש גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל לפיכך הקדים שקליהן לשקליו והיינו דתנן [37] באחד באדר משמיעין על השקלים ועל הכלאים [38] ויאמר המלך להמן הכסף נתון לך והעם לעשות בו כטוב בעיניך אמר רבי אבא משל

הכסף נתון לך. גימטריא להכסף עולה הע"ך[39] רמז לו שיתלה עליו[40]:

וטובלת ויושבת בחיקו של מרדכי. ומה תמר והא לא כי' שם הכתוב שלא שהיה עהרי בכל יום היה לאותו רשע מלוי מגלה ו"ל שהיתה משמשת במוך[41]:

[1] [אחר ב, כא] [2] בראשית מא, יב] [3] בראשית כט, יב] [4] [אחר ב, כב] [5] [אחר ב, כג] [6] [אחר ב, כ] [7] אחר הדברים האלה גדל המלך אחשורוש את המן בן המדתא האגגי וינשאהו וישם את כסאו מעל כל השרים אשר אתו: [אסתר ג, א] [8] כרפאי לישראל ונגלה עון אפרים ורעות שמרון כי פעלו שקר וגנב יבוא פשט גדוד בחוץ: [הושע ז, א] [9] ונגף יי את מצרים נגף ורפוא ושבו עד יי ונעתר להם ורפאם: [ישעיה יט, כב] [10] ויצו המלך להביא את החרטמים והאשפים וגם הכשדים לגיד למלך חלמותיו ותבהל רוחו לדעת את החלום: [דניאל ב, ב] [11] ויבקש המן להשמיד את כל היהודים אשר בכל מלכות אחשורוש עם מרדכי: [אסתר ג, ו] [12] בחדש הראשון הוא חדש שנים עשרה למלך אחשורוש הפיל פור הוא הגורל לפני המן מיום ליום ומחדש לחדש שנים עשר הוא חדש אדר: [אסתר ג, ז] [13] ויאמר המן למלך אחשורוש ישנו עם אחד מפוזר ומפרד בין העמים בכל מלכותך ודתיהם שונות מכל עם ואת דתי המלך אינם עשים ולמלך אין שוה להניחם: [אסתר ג, ח] [14] אם על המלך טוב יכתב לאבדם ועשרת אלפים כסף אשקול על ידי עשי המלאכה להביא אל גנזי המלך: [אסתר ג, ט] [15] ויאמר המלך להמן הכסף נתון לך והעם לעשות בו כטוב בעיניך: [אסתר ג, יא]

הגהות וציונים

[1] יש להוסיף ולא שתי מיני, וכ"ה בדפו"י (חלופי גירסאות), וכ"ה בכת"י ובע"י (ונמצא בדפוסים בשבגה, דק"ס): [2] בכת"י ובע"י נוסף ולא יהבי כרגא למלכא: [3] נדפ"ל ואין לי: [4] [אחשורוש] (גליון): [5] ר"ש בכת"י ובע"י שבסוף הלילה או דע"ל תתבקש זה שמשמרתו בתחילה:

משל דאחשורוש והמן כו'. כלומר יש ללמוד מאמשורוש אף בדעמו היה להשמידן: (להחזירן[ד]) למוטב. שגזרו עליהן תעניות למשובה כדכתיב [ה] כוס וכבי ומספד שק ואפר יוצע לרבים: [ו] חוץ ממקרא מגילה. ואם תאמר נר מצוה כבר פסקו הנביאים אבל מימי מרדכי היו מגי זכריה ומלאכי: מעבדות לחירות. בעילת מצרים אמרו שירה על הים: הלל גמי גימא. שהיא שירה: הכי גרס' אמר רבא[ז] בשלמא התם כו' ולא עבדי פרעה. שהרי לחירות יצאו: אכתי עבדי אחשורוש אנן. דלא נגאלו אלא מן המיתה: בין לרבא. נזדווגו זה אצל זה אמר לו בעל חריץ לבעל התל מכור לי תילך אמר לו טול אותה[ח] בחנם והלואי [ט] ויסר המלך את טבעתו אמר רבי אבא בר כהנא גדולה הסרת טבעת יותר מארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות שנתנבאו להן לישראל שכולן לא החזירום למוטב ואילו הסרת טבעת החזירתן למוטב. ת"ר ארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות נתנבאו להם לישראל ולא פחתו ולא הותירו על מה שכתוב בתורה[ז] חוץ ממקרא מגילה מאי דרוש אמר רבי חייא בר אבין אמר רבי יהושע בן קרחה (ח) ומה מעברות לחירות אמר' שירה ממיתה לחיים לא כל שכן אי הכי הלל נמי נימא (ג) [ט] לפי [י] שאין אומרים הלל על נס שבחוצה לארץ יציאת מצרים דנס שבחוצה לארץ היכי אמרינן שירה כדתניא עד שלא נכנסו ישראל לארץ הוכשרו כל ארצות לומר שירה משנכנסו ישראל לארץ לא הוכשרו כל הארצות לומר שירה רב נחמן אמר [כ] קרייתא זו הלילא (ג) רבא אמר[ז] בשלמא התם [כא] הללו עבדי ה' ולא עבדי פרעה אלא הכא הללו עבדי ה' ולא עבדי אחשורוש אכתי עבדי אחשורוש אנן [כב] בין לרבא בין לר"נ קשיא והא תניא משנכנסו לארץ לא הוכשרו כל הארצות לומר שירה כיון שגלו חזרו להכשירן הראשון ותו ליכא והכתיב [כג] ויהי איש אחד מן הרמתים צופים[כד] אחד ממאתים צופים שנתנבאו להם לישראל מיהוה טובא הוו כדתניא הרבה נביאים עמדו להם לישראל כפלים כיוצאי מצרים אלא נבואה שהוצרכה לדורות נכתבה ושלא הוצרכה לא נכתבה רבי שמואל בר נחמני אמר[ד] אדם הבא משתי רמות שצופות (ו) זו את זו רבי חנין אמר אדם הבא מבני אדם שעומדין ברומו של עולם ומאן נינהו בני קרח דכתיב [ד] ובני קרח לא מתו [ז] תנא משום רבינו מקום נתבצר להם בגיהנם ועמדו עליו. שבע נביאות מאן נינהו שרה מרים דבורה חנה אביגיל חולדה ואסתר שרה דכתיב [ה] אבי מלכה ואבי יסכה [ט] ואמר ר' יצחק יסכה זו שרה ולמה נקרא שמה יסכה שסכתה ברוח הקדש שנאמר [ו] כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה ד"א יסכה שהכל סוכין ביופיה מרים דכתיב [ו] ותקח מרים הנביאה אחות [ט] אהרן[ד] ולא אחות משה אמר ר"נ אמר רב שהיתה מתנבאה כשהיא אחות אהרן ואומרת עתידה אמי שתלד בן שיושיע את ישראל ובשעה שנולד נתמלא כל הבית כולו אורה עמד אביה ונשקה על ראשה אמר לה בתי נתקיימה נבואתך וכיון שהשליכוהו ליאור עמד אביה וטפחה על ראשה ואמר לה בתי היכן נבואתך היינו דכתיב [ה] ותתצב אחותו מרחוק לדעת מה יהא בסוף נבואתה דבורה דכתיב [ט] ודבורה אשה נביאה אשת לפידות מאי אשת לפידות שהיתה עושה פתילות למקדש[ט] [ט] והיא יושבת תחת תומר מאי שנא תחת תומר אמר ר' שמעון בן אבשלום[ד] משום יחוד דבר אחר [ט] מה תמר זה אין לו אלא לב אחד אף ישראל שבאותו הדור לא היה להם אלא לב אחד לאביהן שבשמים חנה דכתיב [ט] ותתפלל חנה ותאמר עלץ לבי בה' [ט] רמה קרני ולא רמה פבי דוד ושלמה שנמשחו בקרן נמשכה מלכותן שאול ויהוא שנמשחו בפך לא נמשכה מלכותן [ז] אין קדוש כה' כי אין בלתך [ט] אמר רב יהודה בר מנשיא אל תקרי בלתך אלא לבלותך שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם מדת בשר ודם מעשה ידיו מבלין אותו אבל הקדוש ברוך הוא מבלה מעשה ידיו [ז] ואין צור כאלהינו [ט] אין צייר כאלהינו אדם צר צורה על גבי הכותל ואינו יכול להטיל בה רוח ונשמה קרבים ובני מעים אבל הקב"ה צר צורה בתוך צורה ומטיל בה רוח ונשמה קרבים ובני מעים אביגיל דכתיב [ט] והיה היא רוכבת על החמור ויורדת בסתר ההר בסתר ההר מן ההר מיבעי ליה אמר רבה בר שמואל על עסקי דם הבא מן הסתרים נטלה דם והראתה לו אמר לה וכי מראין[ד] דם בלילה אמרה לו וכי דנין דיני נפשות בלילה אמר לה מורד

משום דכתיב יחוד. כשנמלין אליה מי ישראל למשפט: ותתפלל חנה ותאמר עלץ לבי בה'. וס"ל הוה מלי למתוי כל הפרשה שכל הנשמה[ט] על סנהדרין נטכלנלר והמן[ט] כמו שהרגום יונתן אלא קרא דליט פרשתא נקט: מורל

מסורת הש"ס עם הוספות

ב) ערכין דף י: ע"ש, ג) עם, ג) [ערכין י: ע"ש היטב], ד) מגילת קו, ה) מגילת [הרמב"ם] פט: ו) [פוסט יב: ע"ש], ז) [פוסט דף מה:], ח) כריתות ו. תוספות יב., ט) מכות ו. ע"ש, ב) אסתר ד ג, ג) הלכות הספד, מ) פרק כ-כא ע"ש, נ) תנחומא ריש פרשת שלח, ס) ספרי ריש פרשת חאת הברכה, ע) מ"א יג ב, פ) דה"ב כה טו, צ) דה"ב יא ה, ק) ש"א מז יג מ"א א לט, ר) ש"א י א מ"ב ט ג, ש) נדה דף יט, ת) סנהדרין לד: ע"ש.

הגהות הב"ח

(ב) גמ' אמר ר' יהושע בן קרחה קל וחומר ומה מעברות לחירות: (ג) שם הלל נמי מימא אמר ר' יצחק לפי שאין וכו' שמואל נאמן ואחד יפלא מגרים דגם שמואל נאמר ואמרי' הלילא חתם כמגילת עד כל"ל: (ג) שם קריימת זו הלילא מתקיף לה רבא מי דמי (ד) רש"י ד"ה בין לר' נמן ומי' הלל סמ"ל ומ"ל מ"ס לא סוכמרו: (ס) ד"ה נטלה וכו' והכלכות גדולות הן מגיר ורובן יש ללמוד מסדר שנם וכו' קנא על המנחה וכו' ממי יפגיע לפגיע וירמיה ואורה מקרים יענים ליחורקים בגולה ומקלל דמיגל: (ו) ד"ה פחילות למקדש. למשכן שילה סס) בשעה שבני אדם באין ליטול עצה ממנה ישובת תחת תומר שלא תשב עמהם בסתר מקום יפה שמא גמה ואין לו לל ואין אדם יכול להתיחד אם עמה כמו נגיע ותחת שאר אילנות יש צל שיש להם ענפים סמוך לעיקרן סס"ל: (ז) [מכס"ר גמ' מלוסות ורוראות זו לא ל"ל]:

הגהות הגר"א

[א] רש"י ד"ה נבואה כו' אברהם כו'. ל"ג אבל כמלך עולם לא מצינו מלכים עמק ויעקב מקם ולהרן עלי שלמה נ"ל מקמיה ומקיב נמקומם ג' מני קנם אמר והיתן ולימן ויתומן וחכריהו הכהן דעיגל כי לא מצינו ממ"ש נביאים רק אחר מות מנה אף שנמנאים מצינו כי לא היו רק ד' וכן נ"ה ומקנים לא נכמנו נמלמן ולא נקראו נביאים וכן עלי הקלמה וע"ל ט"ו נרוך בן נ"ה ט': [ב] שם בסה"ד שנים לא ידעתי. ל"ג וכס מגני ועוד:

הגהות וציונים

ה) צ"ל אותו, וכ"ה בע"י (יעב"ץ): ו) בכת"י ובע"י ובכל הראשונים נוסף אמ"ל אות אחת. ז) עיין רי"ף ורא"ש (גליון). ח) ג' רי"ף ורא"ש מתקיף לה רבא מי דמי בשלמא (גליון), הנוסח "מתקיף לה" כ"ה בכל הדפו"י והמהרש"א הגיה כלפנינו, וכן הלשון יפה וכמו שהוא בערכין (דק"ס): ט) יש להוסיף ואי"ר אבהו, וכ"ה בע"י ובכת"י (רש"ש). י) בע"י ובקצת כת"י נוסף מאי מן הרמתים. יז) [צ"ל וגו' אחות אהרן ולא וכו' (גליון)]: יח) [צ"ל למשכן, וכן איתא בילקוט) (גליון), ובכת"י למשכן שילה: יט) [צ"ל אבי שלום וע"י תוס' יומא לח ע"ב ד"ה ולא ותוס' כתובות קד ע"ב ד"ה שנין) (גליון): יי) בכת"י ובע"י נוסף אל תקרי אין צור אלא אין צ"ר וכו': יא) בכת"י ובע"י וכי רואין: יב) [צ"ל החזירתן) (גליון): יג) בכת"י ובו"ש נוסף כאן דיבור ולא הותירו. מצוה. יד) ברש"י כת"י איתא כהוגן רבא אמר (דק"ס), ע"י אות ד (וע"י מהרצ"ח בילקו"ס): טו) ברש"י שבע"ו לא אמרינן: טז) קרא אל המזבח יעדי החוזה בד"ה ב ט ואפשר עדיו החוזה הנזכר בד"ה ב יב היינו יעדי (גליון): יח) עיין בילקוט פרשיים: יט) בן לדוזה מקר.לה, וה"ב כ, לז): ושנים לא ידעתי א' עודד הנביא ד"ה ב ט"ו לפי פי' רד"ק ואחר חנני הרואה ד"ה ב כ"ד גם עודד הנביא על אסא ולפי פשוטו כשמזכיר הנביא בשמו ושם אביו בנבואה בידוע שהוא נביא בן נביא וא"כ עזריה בן עודד ויחוא בן חנני נחשבים לנביאים המה ואביהם בן יש לחשוב זכריה בן יהוידע הכהן ד"ה ב כ"ד גם עודד הנביא שהתנבא בימי פקח בן רמליהו דה"כ כ"ח (גליון): כ) ברש"י שבע"ו לשון גדבה: כא) בכת"י ראוין (וע"י אות יא): כב) נגד השמש ד"ה אמר אם אשאיר לנבל מכל אשר לו עד אור הבקר (גליון): כג) נגד ל"ל כל הפרשה שכו"לה נבואה (רש"ש): כד) עיין לקמן (טו, ב) בדרשה דשבעים בלחם נשכרו ובפרש"י (רש"ש): כה) נראה דחסר התיבות הס"ד ואח"כ מה"ד משום יחוד. בשעה וכו' (וב"ה ברש"י שבע"ו):

תורה אור השלם

א) וַיָּסַר הַפֶּלֶךְ אֶת טַבַּעְתּוֹ מֵעַל יָדוֹ וַיִּתְּנָהּ לְהָמָן בֶּן הַמְּדָתָא הָאֲגָגִי צֹרֵר הַיְּהוּדִים:
[אסתר ג, י]

ב) הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ עַבְדֵי יְיָ הַלְלוּ אֶת שֵׁם יְיָ:
[תהלים קיג, א]

ג) וַיְהִי אִישׁ אֶחָד מִן הָרָמָתַיִם צוֹפִים מֵהַר אֶפְרָיִם וּשְׁמוֹ אֶלְקָנָה בֶן יְרֹחָם בֶּן אֱלִיהוּא בֶן תֹּהוּ בֶן צוּף אֶפְרָתִי:
[שמואל א' א, א]

ד) וּבְנֵי קֹרַח לֹא מֵתוּ:
[במדבר כו, יא]

ה) וַיִּקַּח אַבְרָם וְנָחוֹר לָהֶם נָשִׁים שֵׁם אֵשֶׁת אַבְרָם שָׂרַי וְשֵׁם אֵשֶׁת נָחוֹר מִלְכָּה בַּת הָרָן אֲבִי מִלְכָּה וַאֲבִי יִסְכָּה:
[בראשית יא, כט]

ו) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל אַבְרָהָם אַל יֵרַע בְּעֵינֶיךָ עַל הַנַּעַר וְעַל אֲמָתֶךָ כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֶיךָ שָׂרָה שְׁמַע בְּקֹלָהּ כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע:
[בראשית כא, יב]

ז) וַתִּקַּח מִרְיָם הַנְּבִיאָה אֲחוֹת אַהֲרֹן אֶת הַתֹּף בְּיָדָהּ וַתֵּצֶאן כָּל הַנָּשִׁים אַחֲרֶיהָ בְּתֻפִּים וּבִמְחֹלֹת:
[שמות טו, כ]

ח) וַתְּצַב אֲחֹתוֹ מֵרָחוֹק לָדַעַת מַה יֵּעָשֶׂה לוֹ:
[שמות ב, ד]

ט) וּדְבוֹרָה אִשָּׁה נְבִיאָה אֵשֶׁת לַפִּידוֹת הִיא שֹׁפְטָה אֶת יִשְׂרָאֵל בָּעֵת הַהִיא:
[שופטים ד, ד]

י) וְהִיא יוֹשֶׁבֶת תַּחַת תֹּמֶר דְּבוֹרָה בֵּין הָרָמָה וּבֵין בֵּית אֵל בְּהַר אֶפְרָיִם וַיַּעֲלוּ אֵלֶיהָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַמִּשְׁפָּט:
[שופטים ד, ה]

כ) וַתִּתְפַּלֵּל חַנָּה וַתֹּאמַר עָלַץ לִבִּי בַּיְיָ רָמָה קַרְנִי בַּיְיָ רָחַב פִּי עַל אוֹיְבָי כִּי שָׂמַחְתִּי בִּישׁוּעָתֶךָ:
[שמואל א' ב, א]

ל) אֵין קָדוֹשׁ כַּיְיָ כִּי אֵין בִּלְתֶּךָ וְאֵין צוּר כֵּאלֹהֵינוּ: [שמואל א' ב, ב]

מ) וְהָיָה הִיא רֹכֶבֶת עַל הַחֲמוֹר וְיָרְדָה בְּסֵתֶר הָהָר וְהִנֵּה דָוִד וַאֲנָשָׁיו יֹרְדִים לְקִרָאתָהּ וַתִּפְגֹּשׁ אֹתָם: [שמואל א' כה, כ]

ליקוטי רש"י

ויסר המלך את מעבעתו. הוא ממן כל דבר גדול שישאלו ממת המלך לאותם הנמנעת מיהו אלוש בכל דבר המלך [אסתר ג, ק]. רבי יהושע בן קרחה. הא דגרסינן בגוליה הס"ם רבי יהושע בן קרסה הייני בן אל ל"ש מדגרסינן הסם (בטיעות ו.) אמר לו ר' יהושע בנו אל ל"ש לר"ש [בברכות נח. ע"ש בתוס'], יהושע בנו אל ר' מקיבא הוא יהושע בן קלקפא שר' מקיבא קרא היה כדאמרי' בבכורות (נח.) מוק מן הקרא הזה [שבועות ו.], קרייתא. קרילת המגילה [ברכות יז.], וכבני קרח לא מתו. הם היו המגלה הפלה וכשנת המסתלוקת הלהרו המשוה מלגם לפיכך נהגלו להם מקום גטוה ועקרו עם [במדבר כו, יא], נתבצר. מלגון (יפעיה כז) עיר בצורה המתקן לגון הקבי"ה מקום גטוה אלא המעמיקו כל כך בגיהנם ולא מגו [שבת דרש קיג.]. כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה. מקול מיה"ק שהה לגדולו בראשית כא, יב]. שהיתה מתנבאה כשהיא אחות אהרן. כל אלא גולל מקם ומיהו הנגמלה לאמות מהרן [פרשה יב.]. אין לו אלא לב אחד. כמון מוק יש בו כגון בגון אלגה והנגמן ואין לו אלא בגון אחמלמי הקקוף ומולה וגולל למגלה ולא מגרומיתו ומכלכולות [סוכה מה.].

מלגון ומלאכי ומרדכי נלגון בגדר עולם ועל דמיגל אמרינן לעיל (דף ג.) אליהו נגיאי ומיהו לאו נגיא אלא אליף דגיאל ועיל שמעיה אמר לרחבעם[ט] אל תעלו ואל תלחמו עם אחיכם בני ישראל שיש לא ידעתי[ט] [ב]: נתבצר להם. לשון גטוה[ט] כמו ובגולות בשמים (דברים ע): כשהיא אחות אהרן. ועדיין לא נולד משה: פתילות למקדש. (ו) משכן שילה: משום יחוד. שהוא גטוה ואין לו לב ואין אדם יכול להמיחד עם עמה כמו בגיה: לב אחד. שרף יש לו כמו אילן אבל אין לו בענפיו אלא בגזעו על פני כל גופו: רמה קרני ולא רמה פבי. זו היא נטאמה שנתנגאלה על שאול ויהוא שלא מימשך מלכותן בשמיתת דוד ושלמה כתיב[ט] קרן השמן ובמשיחת שאול ויהוא כתיב[ט] פך: וכי רואין דם בלילה. שנאמר (שמואל ב' כה) אם אשמיר לנגל עד אור הבקר מטמין בקיר שמע מינה דהוה בגלילה וכי מראין[ד] דם בלילה אם עמה לו עריך להטמין מרגליתו אם מה' דמיס הטמאים בגאמה הוא[ד]: וכי דנין דיני נפשות בלילה. והא כתיב (ירמיה כא) דינו לבוקר משפט וכתיב והוקע אותם לה'[ט] נגד השמש[ד] (במדבר כה): כלימני

המורשמי ובימי אמליה אמון אמון אמר לאמליה מדוע דרשת אלהי אדום[ט] ואליהו ואלגשע ויוגה בן אמיתי ישעיה בימי מנשה יאגל נאום מבקוק בימי אמליה נפניה אוריה מקרים יערים ירמיה (ה) בגולה יחזקאל דניאל בשנת ג' לגלות בגרון נריה שריה מחסיה מגי כזריה

משום דכתיב יחוד. כשנמלין אליה מי ישראל למשפט: ותתפלל חנה ותאמר עלץ לבי בה'. וס"ל הוה מלי למתוי כל הפרשה שכל הנשמה[ט] על סנהדרין נטכלנלר והמן[ט] כמו שהרגום יונתן אלא קרא דליט פרשתא נקט: מורל

מורד במלכות הוא ולא צריך למידייניה. קסה מ"כ היאך גרס פרק אחד דיני ממונות (מסהדרין דף ו. וסס) דדיני נפשות מתמילין מן הגד מדכתיב גבי נגל ויקגרו איש מרבו ויקגור גם דוד מרבו (מ"ש סה) וסא מורד במלכות הוס ולא בעי למידייניה ועוד קשה היאך יצא דוד מיון והא אין מושיבין מלך בסנהדרין כדאמרינן בסנהדרין פרק כ"ג (דף יח:) וע"ק מפ' בסה בהמה יולפה (שבת דף ט.) גבי אוריה דקאמר שהיה לו לדוד בסנהדרין ואמאי והא מורד במלכות היה[ב] וי"ל דהכא ה"פ מורד במלכות הוא ולא צריך למידייניה כאחר דיני נפשות שדנין בו מיום לזכות[ג] ומיום שלאחריו לחובה אלא אפילו בו מיום גומרין לחובה והיינו הא דקאמרה ליה אמגיל ומי דנין דיני נפשות בלילה היה לך להמתין לגמור עד למחרת והוא הדין לה מורד במלכות הוה ואין צריך להמתין עד למחר אבל לדוד ולאי צריך וגם לא קשה מהא שיצא דוד בסנהדרין דהא דאין מושיבין מלך בסנהדרין היינו משום דלא הוי כבודו לחיות יותר ושותק אבל גבי מורד כבודו הוא לחיות יותר

ושותק לפי שהוא טוען בדבר:

ה"ג מאי מבוא בדמים תרי דמים דם נדה ושפיכות דמים מלמד שגילתה שוקה. ולא גרסינן אילא דאמרי מלמד שגלתה שוקה דהא השתא מפרש מאי תרי דמים ועוד השתא לא פריש להו:

שגלתה שוקה והלך דוד לאורה ג' פרסאות. קשה היאך אותה נדיקת גלתה שוקה לפני דוד ועוד קשה דמחזי כגחמת לומר שהלך לאור שוקה ג' פרסאות וי"ל דמגלא בספרים מדויקים שמקוד בהן לאורה[ד] כלומר לאור שלא פירוש נתאוה לה דוד והלך באור תמימות[ה] שלא פרסאות: **דאיגירה** ונסבה יהושע. קשיא היאך נסבה הא אמרי' פ' הערל (יבמות דף עו. וסס) דאפילו בגירותן לית להו תחנות[ו] ונרוך לומר שלא היתה משגבה עממין אלא משאר עממין ונאת לגור שם[ז] ומ מפרשים ארנו לומר שלא הוחכרו על לאו דלא מתחסן עד לאחר שנכנסו לארץ חה אינו דאמרי' ממדרש[ח] דנמיגים בלו להסגיר ממי משם כמו ממי יהושע ואף על פי כן לא הוחרו לגא בקהל אלא היו מוטמ עניס ושומרי מיס אלמא דקדש שעברו את הירדן ונכנסו לארץ החהרו עליהם[ט]:

מרגא

*מורד במלכות הוא ולא צריך למידייניה אמרה לו עדיין שאול קיים ולא יצא מבעוך בעולם אמר לה[א] ברוך טעמך וברוכה את אשר כליתני [היום הזה] מבא בדמים[ב] דמים תרתי משמע[ג] אלא מלמד שגילתה את שוקה והלך לאורה ג' פרסאות אמר לה השמעי לי אמרה לו[ד] לא תהיה זאת לך לפוקה זאת מכלל דאיכא אחריתי ומאי ניהו מעשה דבת שבע וממקנא הכי הואי[ה] והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים כי הוות מיפטרא מיניה אמרה ליה[ו] והטיב ה' לאדוני וזכרת את אמתך אמר רב נחמן היינו דאמרי אינשי איתתא בהדי שותא פילכא איכא דאמרי[ז] שפיל ואזיל בר אוזא ועינוהי מיטייפי חולדה דכתיב[ח] וילך חלקיהו הכהן ואחיקם ועכבור[ט] וגו' ובמקום דקאי ירמיה היכי מתנביא איהי אמרי בי רב משמיה דרב חולדה קרובת ירמיה היתה ולא הוה מקפיד עליה ויאשיה גופיה היכי שביק ירמיה ומשדר לגבה אמרי דבי רבי שילא מפני שהנשים רחמניות הן ר' יוחנן אמר ירמיה לא הוה התם[י] שהלך להחזיר עשרת השבטים[יא] ומגלן דאהדור דכתיב[יב] כי המוכר אל הממכר לא ישוב אפשר יובל בטל ונביא מתנבא עליו שיבטל אלא מלמד שירמיה החזירן ויאשיהו בן אמון מלך עליהן דכתיב[יג] ויאמר מה הציון הלז אשר אני רואה ויאמרו אליו אנשי העיר הקבר איש האלהים אשר בא מיהודה ויקרא את הדברים האלה אשר עשית על המזבח בבית[יד] אל וכי מה טיבו של יאשיהו על המזבח בבית אל אלא מלמד שיאשיהו מלך עליהן רב נחמן אמר מהבא[טו] גם יהודה שת קציר לך בשובי שבות עמי אסתר דכתיב[יז] ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות[יח] בגדי מלכות מיבעי ליה אלא שלבשתה רוח הקדש כתיב הכא ותלבש וכתיב התם[יט] ורוח לבשה את עמשי וגו' אמר רב נחמן לא יאה ליהודותא לנשי תרתי נשי[כ] יהיה הויין וסניין שמיהו חדא שמה זיבורתא וחדא שמה כרכושתא זיבורתא כתיב בה[כא] ותשלח ותקרא לברק ואילו איהי לא אזלה לגביה כרכושתא כתיב בה[כב] אמרו לאיש ולא אמרה אמרו למלך אמר רב נחמן חולדה[כג] מבני בניו של יהושע היותה כתיב הכא[כד] בן חרחס וכתיב התם[כה] בתמנת חרס איתיביה רב עוינא סבא לרב נחמן שמונה נביאים והם כהנים יצאו מרחב הזונה ואלו הן נריה ברוך ושריה מחסיה ירמיה חלקיה חנמאל ושלום רבי יהודה אומר אף חולדה הנביאה מבני בניה של רחב הזונה היתה כתיב הכא[כו] בן תקוה וכתיב התם[כז] את תקות חוט השני אמר ליה[כח] עוינא סבא ואמרי לה[כט] פתיא אוכמא מיני ומיגך תסתיים שמעתא דאיגיירא ונסבה יהושע ומי הוו ליה זרעא *ליהושע והכתיב[ל] נון בנו יהושע בנו בני לא הוו ליה בנתן הון ליה[לא] בשלמא

הגהות וציונים

ט) עי' תוס' ד"ה ה"ג ומהרש"א בח"א: ג) בכתי"ש וכע"י נוסף ושפן ועשיה אל חולדה הנביאה וו': ג) צ"ל בית (רש"ש): ד) צ"ל שהתנבאת (וכ"ה ברש"י ע"י"): ה) [יא] (גליון), וכ"ה בדפוד"ר (ועי' לעיל יא סע"ב): ו) [צ"ל שלי] (גליון): ז) צ"ל היתה (גליון): ח) בתוס' שבע"י נוסף בסלאמרים (ועי' לקוט מפרשים וברש"ש): ט) בתוס' שבע"י נוסף התאוה: י) [פי' דאסורין בלאו אלא תתחתן אף לאחר שנתגיירו] (גליון):

עין משפט נר מצוה

נא א מיי' ס"ג מהל' מלכים הלכה ז סמג עשין לו:

רבינו חננאל

חיסן. יהודתן. שמואל. דוד. ע אוחזה. שמעיה. עזיה. עזריה בן עודד. חנני הוראה. יהוא בן חנני. אליהו. מיכיהו. עובדיהו. אלישע. (יחזקאל). אליעזר בן דודיהו. יהוה בן [אמתי]. זכריה בן יהוידע. אמון. חבקוק. צפניהו בן כושי. ירמיה. ישעיה. יחזקאל. דניאל. ברוך בן נריה. עזריה בן מחסיה. מרדכי בלשן. הושע בן בארי. עמוס. מיכה המורשתי. יואל בן פתואל. נחום. חגי. זכריה. ומלאכי. ז' נביאות שדה. מרים. דבורה. חולדה. חנה. אביגיל. האסתר:

חשק שלמה על רבינו חננאל

ע) מולי ל"ל מלן מלמה:

ליקוטי רש"י

מבבר. שמעון [ס"פ ע"ד ב:]. **כליתני.** מעגת לומי כמו לא מכלא דמעיין (תהלים מ. יב) לא הלה ממנו (בראשית כב. ז) [ש"א כה. לט]. **שותא.** דיסר כמו לא מיפוק לה שותא (נ"ב נע.) ומקרוקין (פ:) שותא דמר לא ידענא [סוכה מ:]. דיסר כמו שותא דיסקא בסוקא דאתרה לו דאמא (סוכה ט:) [רש"ש ב"ב לט.]. **והטיב** ה' לאדוני וגו'. שהיה מתנבא שיעמוד עבל בעלה ומתון דמיא מרמות לדוד שיקבר את יואב. **שפיל ואזיל.** לשון מתמה פעמעמו של מלה לא הא מלגאלל דבר הלריך לו מן לתורה מן לפרנסתו ולמפע מוסר. **ועינוהי מיטייפי.** עינו מלפות מעבלה לפרסוק למחוטיו ומכיו מכמוסות (ס.). עוקב עינין (ב"ק צב:). **וילך חלקיהו וגו'.** כשנת י"ח לאשיהו מצא הספר בית המקדש ומל הספר בית המלך אל מולדה הנביאה [ערכין יב:]. **אמרי בי רב.** היינו לב הוא [יבמות פג.]. אף דמשמין הכם (סנהדרין יז:) אמרי בי רב המנונא הייט הילא דאמר רב הונא דאמרי בי רב דשמואל מילתא דאמרינן אמרינן קאמר אבל הילא דאיתמר מתמא ודאי הוי רב הונא [שם:]. ס"ק דסנהדרין (יז:) אמרי בי רב [רב] הונא דאמר רב הונא אמרי בי רב אבא דאמרינן אמרי בי רב דמשמע מלמידי דרב הייט רב המנונא שהיה מלמידו של רב [רשב"ם ב"ב קה:]. **שהנשים רחמניות הן.** שהמקה מרמעת יוחר מן הלש לכך לא בלה אל ירמיה

הגהות הב"ח

(ה) גמ' מרמי כמי בביאתא יהיכן הוויין: (ב) שם אמר רב ממון מולנה הנביאה מנגי: (ג) רש"י ד"ה לפוקה לשון כשלון ברכים כמו ופיק ברכים: (ד) ד"ה בהלי שותא וכו' אלא יומת נבל ישמעה: (ה) ד"ה אלא מלמד וכו' לא היה שם ירמיה וראשיהו המלך מלך עליהם וזמנו למעת וכו' אלא חמש שמיעות: (ו) ד"ה אם קליר וכו' ובגולה כמו תשלח קצירה ב) ותעה קליר:

הגהות הגר"א

[א] גמ' (אלא מלמד שגילתה א"ש והי"ל נ"פ אל השמרתי לי אמרה לו). מה"מ:

גליון הש"ס

[מכמ"ש גמ' ומי הוו ליה זרעא ליהושע. עיתוין סג ע"ב]: רש"י ד"ה בהדי כו' שהאשה מדברת. עיין מוסס דף ט ע"ב רש"י ד"ה שותא:

תורה אור השלם

א) וּבָרֵךְ טַעֲמֵךְ וּבְרוּכָה אֶת אֲשֶׁר כָּלִאתַנִי הַיּוֹם הַזֶּה מִבּוֹא בְדָמִים וְהוֹשַׁע יָדִי לִי:
[שמואל א' כה, לג]

ב) וְלֹא תִהְיֶה זֹאת לְךָ לְפוּקָה וְלִמְכְשׁוֹל לֵב לַאדֹנִי וְלִשְׁפֹךְ דָּם חִנָּם וְלְהוֹשִׁיעַ אֲדֹנִי לוֹ וְהֵיטִב יְיָ לַאדֹנִי וְזָכַרְתָּ אֶת אֲמָתֶךָ:
[שמואל א' כה, לא]

ג) וַיָּקָם אָדָם לִרְדָּפְךָ וּלְבַקֵּשׁ אֶת נַפְשֶׁךָ וְהָיְתָה נֶפֶשׁ אֲדֹנִי צְרוּרָה בִּצְרוֹר הַחַיִּים אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ וְאֶת נֶפֶשׁ אֹיְבֶיךָ יְקַלְּעֶנָּה בְּתוֹךְ כַּף הַקָּלַע: [שמואל א' כה, כט] ד) וַיֵּלֶךְ חִלְקִיָּהוּ הַכֹּהֵן וַאֲחִיקָם וַעַכְבּוֹר וְשָׁפָן וַעֲשָׂיָה אֶל חֻלְדָּה הַנְּבִיאָה אִשֶׁת שַׁלֻּם בֶּן תִּקְוָה בֶּן חַרְחַס שֹׁמֵר הַבְּגָדִים וְהִיא יֹשֶׁבֶת בִּירוּשָׁלִַם בַּמִּשְׁנֶה וַיְדַבְּרוּ אֵלֶיהָ: [מלכים ב כב, יד] ה) כִּי הַמּוֹכֵר אֶל הַמִּמְכָּר לֹא יָשׁוּב וְעוֹד בַּחַיִּים כִּי חִזּוֹן אֶל כָּל הֲמוֹנָהּ לֹא יָשׁוּב וְאִישׁ בַּעֲוֹנוֹ יְחַיֶּו לֹא יְחַזֵּקוּ: [יחזקאל ז, יג] ו) וַיֹּאמֶר כָּזֶה הַצִּיּוּן הַלֵּז אֲשֶׁר אֲנִי רֹאֶה וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אַנְשֵׁי הָעִיר הַקֶּבֶר אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בָּא מִיְּהוּדָה וַיִּקְרָא אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עַל הַמִּזְבֵּחַ בֵּית אֵל: [מלכים ב כג, יז] ז) גַּם יְהוּדָה שִׁת קָצִיר לָךְ בְּשׁוּבִי שְׁבוּת עַמִּי: [הושע ו, יא] ח) וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַתִּלְבַּשׁ אֶסְתֵּר מַלְכוּת וַתַּעֲמֹד בַּחֲצַר בֵּית הַמֶּלֶךְ הַפְּנִימִית נֹכַח בֵּית הַמֶּלֶךְ וְהַמֶּלֶךְ יֹשֵׁב עַל כִּסֵּא מַלְכוּתוֹ בְּבֵית הַמַّלְכוּת נֹכַח פֶּתַח הַבָּיִת: [אסתר ה, א] ט) וְרוּחַ לָבְשָׁה אֶת עֲמָשַׂי רֹאשׁ הַשְּׁלִשִׁים לְךָ דָוִד וְעִמְּךָ בֶן יִשַׁי שָׁלוֹם שָׁלוֹם לְךָ וְשָׁלוֹם לְעֹזְרֶיךָ כִּי עֶזְרְךָ אֱלֹהֶיךָ וַיְקַבֵּלֵם דָּוִד וַיִּתְּנֵם בְּרָאשֵׁי הַגְּדוּד: [דברי הימים א' יב, יט] י) וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְבָרָק בֶּן אֲבִינֹעַם מִקֶּדֶשׁ נַפְתָּלִי וַתֹּאמֶר אֵלָיו הֲלֹא זֶה יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֵךְ וּמָשַׁכְתָּ בְהַר תָּבוֹר וְלָקַחְתָּ עִמְּךָ עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אִישׁ מִבְּנֵי נַפְתָּלִי וּמִבְּנֵי זְבֻלוּן: [שופטים ד, ו] כ) וַתֹּאמֶר אֲלֵהֶם כֹּה אָמַר יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אִמְרוּ לָאִישׁ אֲשֶׁר שָׁלַח אֶתְכֶם אֵלָיו: [מלכים ב כב, טו] כא) וַיִּקְרְבוּ אוֹתוֹ בְּגִבְעוֹל וַתְּלָתֵהוּ בְּתוֹכַת חֹרֶם בְּחֹר מִזְרָקוֹת לָהֶר בְּגֹשׁ: [שופטים ט, מ] כב) הִנֵּה אֲנַחְנוּ בָאִים בְּאֶרֶץ אֶת תִּקְוָת רוּם הַשֵּׁנִי הִנֵּה הִקְשָׁרִי בְּחֵלוֹן אֲשֶׁר הוֹרַדְתָּנוּ בוֹ וְאֶת יְאָבִיךָ וְאֶת אֲמֶךָ וְאֶת אַחֶיךָ וְאֶת כָּל בֵּית אָבִיךָ תַּאַסְפִי אֵלַיִךְ הַבָּיְתָה: [יהושע ב, יח] כג) נוּן בְּנוֹ יְהוֹשֻׁעַ בְּנוֹ: [דברי הימים א' ז, כז]

מסורת הש"ס עם הוספות

ס) ר"ק נב:, ב) ערכין נב:, ג) [עי' רש"י במשנה סנהדרין דף ק:; ד"ה (עמ"ת) (א"ן) ומ"ל], ד) [נקמן מו. ע"ש], ה) [עי' ב"ב דף קכב:], ו) [פסחים דף פט.], ז) [נדה כ. ע"ש פרש"י פסחים פט. ע"ז מו: ע"ש פרש"י], ח) [עיין ערוכין סב ע"א וע"ב פסחים קיט: ולעיל ג: תוד"ה מלמד], ט) [מלכים ב' כב ג ח יד, י) ערכין לב:], כ) [עי' פרש"י בערכין], ל) [קידושין דף מג.], מ) [סנהדרין לא. וע"ש בע"ב], נ) [ועי' תוס' סוטה לה: ד"ה לרמתן], ס) [תחומא נצבים סימן ב, ע) [ועי' תוס' נעמן דף מו. ד"ה מין], פ) [תהלים פ יב.]

בשלמא. (ו) ירמיה וחנמאל דכתיב ויבא אלי חנמאל בן דודי כדבר ה׳ (ירמיה לב) ברוך ושריה מצינו שהיו תלמידי ירמיה ברוך דכתיב מפיו יקרא אלי את הדברים האלה ואמי כותב על הספר מדיו (ירמיה לו) וקריה בתוך[ז] ספר ירמיה (מא) הדבר אשר צוה ירמיה את שריה בן מחסיה וגו׳ ומצינו בתלמידי נביאים שהיו נביאים נתנבאו בשם אביו ולא בשם אביו בידוע שהוא נביא ולא בן נביא שמו ושם עירו מפורש בידוע שהוא (ח) מאותה העיר שמו ולא שם עירו בידוע שהוא מירושלים במתניתא תנא כל שמעשיו (ט) ומעשה אבותיו סתומין ופרט לך הכתוב באחד מהן לשבח כגון [א] דבר ה׳ אשר היה אל צפניה בן כושי בן גדליה[ח] בידוע שהוא צדיק בן צדיק וכל שפרט לך הכתוב באחד מהן לגנאי כגון [ב] ויהי בחדש השביעי בא ישמעאל בן נתניה בן אלישמע[ט] בידוע שהוא רשע בן רשע אמר רב נחמן[ט] מלאכי זה מרדכי ולמה נקרא שמו מלאכי שהיה משנה למלך מיתיבי ברוך בן נריה ושריה בן [א] מעשיה ודניאל ומרדכי בלשן וחגי זכריה ומלאכי כולן נתנבאו בשנת שתים לדריוש[ט] תיובתא תניא אמר רבי יהושע בן קרחה מלאכי זה עזרא וחכ״א מלאכי שמו אמר רב נחמן[ט] מסתברא כמאן דאמר מלאכי זה עזרא דכתיב בנביאות מלאכי [ב] בגדה יהודה ותועבה נעשתה בישראל ובירושלם כי חלל יהודה קדש ה׳ אשר אהב ובעל בת אל נכר ומאן אפריש נשים נכריות[ט] עזרא דכתיב [ג] ויען שכניה בן יחיאל מבני עילם ויאמר לעזרא אנחנו מעלנו באלהינו ונושב נשים נכריות תנו רבנן ארבע נשים יפיפיות היו בעולם שרה (ואביגיל רחב[ט]) ואסתר ולמאן דאמר [ט] אסתר ירקרוקת היתה מפיק אסתר ומעייל ושתי תנו רבנן רחב בשמה זינתה יעל בקולה אביגיל בזכירתה מיכל בת שאול בראייתה [ג] אמר רבי יצחק [ד] האומר רחב רחב מיד ניקרי א״ל רב נחמן אנא אמינא רחב רחב ולא איכפת לי אמר ליה כי קאמינא ביודעה ובמכירה. [ד] ומרדכי ידע את כל אשר נעשה[ט] מאי אמר רב אמר גבה [ה] המן מאחשורוש ושמואל אמר גבר מלכא עילאה ממלכא תתאה [ו] ותתחלחל המלכה מאי [ה] ותתחלחל אמר רב שפירסה נדה ור׳ ירמיה אמר שהוצרכה לנקביה [ו] ותקרא אסתר להתך [ז] אמר רב התך זה דניאל ולמה נקרא שמו התך שחתכוהו מגדולתו ושמואל אמר שכל דברי מלכות נחתכין על פיו [ו] לדעת מה זה ועל מה זה אמר רבי יצחק שלחה לו שמא עברו ישראל על חמשה חומשי תורה דכתיב בהן [ח] מזה ומזה הם כתובים [ט] ויגידו למרדכי את דברי אסתר [ו] ואילו איהו לא אזיל לגביה מכאן [ט] שאין משיבין על הקלקלה [ו] לך כנוס את כל היהודים וגו׳ עד אשר לא כדת אמר רבי אבא שלא כדת [ד] היה שבבל יום ויום עד עכשיו באונס ועכשיו ברצון [ו] וכאשר אבדתי אבדתי כשם שאבדתי מבית אבא כך אובד ממך [ב] ועבור מרדכי אמר רב שהעביר יום[ט] ראשון של פסח בתענית ושמואל אמר דעבר [ו] ערקומא דמיא. [ד] ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות בגדי מלכות מיבעי ליה אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא [ו] מלמד שלבשתה רוח הקדש כתיב הכא ותלבש וכתיב התם [ט] ורוח לבשה את עמשי ואמר רבי אלעזר אמר ר׳ חנינא לעולם [ט] אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך שהרי שני גדולי הדור ברכום שני הדיוטות ונתקיימה בהן ואלו הן דוד ודניאל דוד דברכיה ארונה דכתיב [ג] ויאמר ארונה אל המלך (ה) וגו׳ דניאל דברכיה דדיוש דכתיב [ט] אלהך די אנת פלח ליה בתדירא הוא ישיזביך ואמר רבי אלעזר אמר ר׳ חנינא [ט] אל תהי קללת הדיוט בעיניך שהרי אבימלך קלל את שרה [ב] הנה הוא לך כסות עינים ונתקיים בורעה [ט] ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו ואמר רבי אלעזר אמר ר׳ חנינא בא וראה שלא כמדת הקב״ה מדת בשר ודם מדת בשר ודם אדם שופת קדרה ואח״כ נותן לתוכה מים אבל הקב״ה נותן מים ואחר כך שופת הקדרה לקיים מה שנאמר [ז] לקול תתו המון מים בשמים[ד] ואמר ר״א אמר רבי חנינא [ו] כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם שנאמר [ט] ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי ואמר רבי חנינא זציק אבד לדורו אבד משל בר. [ט] וכל זה איננו שוה לי אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא[ט] בשעה שראה המן את מרדכי יושב בשער המלך אמר כל זה אינו שוה לי (ו) כדרב חסדא דאמר רב חסדא זה בא בפרוזבולי זה בא בפרוזבוטי

בשלמא אינהו מיפרשי אלא אבהתייהו מנלן כדעולא דאמר עולא כל מקום ״ ששמו ושם אביו בנביאות בידוע שהוא נביא בן נביא שמו ולא שם אביו בידוע שהוא נביא ולא בן נביא שמו ושם עירו מפורש בידוע שהוא (ט) מאותה העיר שמו ולא שם עירו בידוע שהוא מירושלים במתניתא תנא כל שמעשיו (ט) ומעשה אבותיו סתומין ופרט לך הכתוב באחד מהן לשבח כגון [א] דבר ה׳ אשר היה אל צפניה בן כושי בן גדליה[ח] בידוע שהוא צדיק בן צדיק וכל שפרט לך הכתוב באחד מהן לגנאי כגון [ב] ויהי בחדש השביעי בא ישמעאל בן נתניה בן אלישמע[ט] בידוע שהוא רשע בן רשע אמר רב נחמן[ט] מלאכי זה מרדכי ולמה נקרא שמו מלאכי שהיה משנה למלך מיתיבי ברוך בן נריה ושריה בן [א] מעשיה ודניאל ומרדכי בלשן וחגי זכריה ומלאכי כולן נתנבאו בשנת שתים לדריוש[ט] תיובתא תניא אמר רבי יהושע בן קרחה מלאכי זה עזרא וחכ״א מלאכי שמו אמר רב נחמן[ט] מסתברא כמאן דאמר מלאכי זה עזרא דכתיב בנביאות מלאכי [ב] בגדה יהודה ותועבה נעשתה בישראל ובירושלם כי חלל יהודה קדש ה׳ אשר אהב ובעל בת אל נכר ומאן אפריש נשים נכריות[ט] עזרא דכתיב [ג] ויען שכניה בן יחיאל מבני עילם ויאמר לעזרא אנחנו מעלנו באלהינו ונושב נשים נכריות תנו רבנן ארבע נשים יפיפיות היו בעולם שרה (ואביגיל רחב[ט]) ואסתר ולמאן דאמר [ט] אסתר ירקרוקת היתה מפיק אסתר ומעייל ושתי תנו רבנן רחב בשמה זינתה יעל בקולה אביגיל בזכירתה מיכל בת שאול בראייתה [ג] אמר רבי יצחק [ד] האומר רחב רחב מיד ניקרי א״ל רב נחמן אנא אמינא רחב רחב ולא איכפת לי אמר ליה כי קאמינא ביודעה ובמכירה. [ד] ומרדכי ידע את כל אשר נעשה[ט] מאי אמר רב אמר גבה [ה] המן מאחשורוש ושמואל אמר גבר מלכא עילאה ממלכא תתאה [ו] ותתחלחל המלכה מאי [ה] ותתחלחל אמר רב שפירסה נדה ור׳ ירמיה אמר שהוצרכה לנקביה [ו] ותקרא אסתר להתך [ז] אמר רב התך זה דניאל ולמה נקרא שמו התך שחתכוהו מגדולתו ושמואל אמר שכל דברי מלכות נחתכין על פיו [ו] לדעת מה זה ועל מה זה אמר רבי יצחק שלחה לו שמא עברו ישראל על חמשה חומשי תורה דכתיב בהן [ח] מזה ומזה הם כתובים [ט] ויגידו למרדכי את דברי אסתר [ו] ואילו איהו לא אזיל לגביה מכאן [ט] שאין משיבין על הקלקלה [ו] לך כנוס את כל היהודים וגו׳ עד אשר לא כדת אמר רבי אבא שלא כדת [ד] היה שבבל יום ויום עד עכשיו באונס ועכשיו ברצון [ו] וכאשר אבדתי אבדתי כשם שאבדתי מבית אבא כך אובד ממך [ב] ועבור מרדכי אמר רב שהעביר יום[ט] ראשון של פסח בתענית ושמואל אמר דעבר [ו] ערקומא דמיא. [ד] ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות בגדי מלכות מיבעי ליה אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא [ו] מלמד שלבשתה רוח הקדש כתיב הכא ותלבש וכתיב התם [ט] ורוח לבשה את עמשי ואמר רבי אלעזר אמר ר׳ חנינא לעולם [ט] אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך שהרי שני גדולי הדור ברכום שני הדיוטות ונתקיימה בהן ואלו הן דוד ודניאל דוד דברכיה ארונה דכתיב [ג] ויאמר ארונה אל המלך (ה) וגו׳ דניאל דברכיה דדיוש דכתיב [ט] אלהך די אנת פלח ליה בתדירא הוא ישיזביך ואמר רבי אלעזר אמר ר׳ חנינא [ט] אל תהי קללת הדיוט בעיניך שהרי אבימלך קלל את שרה [ב] הנה הוא לך כסות עינים ונתקיים בורעה [ט] ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו ואמר רבי אלעזר אמר ר׳ חנינא בא וראה שלא כמדת הקב״ה מדת בשר ודם מדת בשר ודם אדם שופת קדרה ואח״כ נותן לתוכה מים אבל הקב״ה נותן מים ואחר כך שופת הקדרה לקיים מה שנאמר [ז] לקול תתו המון מים בשמים[ד] ואמר ר״א אמר רבי חנינא [ו] כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם שנאמר [ט] ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי ואמר רבי חנינא זציק אבד לדורו אבד משל בר. [ט] וכל זה איננו שוה לי אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא[ט] בשעה שראה המן את מרדכי יושב בשער המלך אמר כל זה אינו שוה לי (ו) כדרב חסדא דאמר רב חסדא זה בא בפרוזבולי זה בא בפרוזבוטי

ארבע נשים יפיפיות היו בעולם. קשה אמאי לא תניא כולה אמרין בפ׳ חזקת הבתים (ב״מ דף מ״ח.) שרה נפיק מוה כקוף בפני מלכים ומ״ש דלא תניא אלא אותן הטולדות מאמה: כשם שאבדתי מבית אבא כך אבדתי ממך. וא״ת אמאי לא היה מגרשה ותהא מומרת להתירה ל״ל לפי שכל מעשה הגט הוא ע״פ עדים והיה ירא פן יתפרסם הדבר ביום השלישי. מכות מורה ומתים וכתובים מ״ל כהנים לוים וישראלים מי נמי מגה ולהכן ומרים מי נמי שלטי למתן תורה?: זה

אומרו מביא גאולה לעולם שנאמר [ט] ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי ואמר ר״א אמר רבי חנינא זציק אבד לדורו אבד משל לאדם שאבדה לו מרגלית כל מקום שהיא מרגלית שמה לא אבדה אלא לבעלה[ט] [ו] וכל זה איננו שוה לי אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא[ט] בשעה שראה המן את מרדכי יושב בשער המלך אמר כל זה אינו שוה לי (ו) כדרב חסדא דאמר רב חסדא זה בא בפרוזבולי זה בא בפרוזבוטי

[ה] [ז] ויען שכניה בן יחיאל מבני עילם ויאמר לעזרא אנחנו מעלנו באלהינו ונשב נשים נכריות מעמי הארץ ועתה יש מקוה לישראל על זאת: [עזרא י, ב]

[ו] ומרדכי ידע את כל אשר נעשה מרדכי את כל אשר נעשה שקן ואפר יצא בתוך העיר ויזעק זעקה גדולה ומרה: [אסתר ד, א] [ז] ותבואנה נערות אסתר וסריסיה ויגידו לה ותתחלחל המלכה מאד ותשלח בגדים להלביש את מרדכי ולהסיר שקו מעליו ולא קבל: [אסתר ד, ד] [ח] ותקרא אסתר להתך מסריסי המלך אשר העמיד לפניה ותצוהו על מרדכי לדעת מה זה ועל מה זה: [אסתר ד, ה] [ט] ויגד מרדכי לו את כל אשר קרה אתו ואת פרשת הכסף אשר אמר המן לשקל על גנזי המלך ביהודים לאבדם: [אסתר ד, ז] [י] וגם את פתשן הדת נתן בשושן לשמדם: [אסתר ד, ח] [יא] ויגד מרדכי לאסתר: [אסתר ד, ט] [יב] ותאמר אסתר למרדכי: [אסתר ד, י] [יג] לך כנוס את כל היהודים הנמצאים בשושן וצומו עלי ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים לילה ויום גם אני ונערתי אצום כן ובכן אבוא אל המלך אשר לא כדת וכאשר אבדתי אבדתי: [אסתר ד, טו] [יד] ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות ותעמד בחצר בית המלך הפנימית נכח בית המלך והמלך ישב על כסא מלכותו בבית המלכות נכח פתח הבית: [אסתר ה, א] [טו] ויהי כראות את אסתר המלכה עמדה בחצר נשאה חן בעיניו ויושט המלך לאסתר את שרביט הזהב אשר בידו ותקרב אסתר ותגע בראש השרביט: [אסתר ה, ב] [טז] ויאמר לה המלך מה לך אסתר המלכה ומה בקשתך עד חצי המלכות ותנתן לך: [אסתר ה, ג] [יז] ותאמר אסתר אם על המלך טוב יבוא המלך והמן היום אל המשתה אשר עשיתי לו: [אסתר ה, ד] [יח] ויאמר המלך מהר המן למען עשות את דבר אסתר ויבא המלך והמן אל המשתה אשר עשתה אסתר: [אסתר ה, ה] [יט] ויאמר המלך אל אסתר: [אסתר ה, ו] [כ] ותאמר אסתר אם מצאתי חן בעיני המלך ואם על המלך טוב יבוא המלך והמן אל המשתה אשר אעשה להם: [אסתר ה, ז] [כא] ויצא המן ביום ההוא שמח וטוב לב ... [אסתר ה, ט] [כב] ... [אסתר ה, יא] [כג] ... [אסתר ה, יב] [כד] ... [אסתר ה, יג] [כה] ... [אסתר ה, יד] [כו] ... [אסתר ו, ב] [כז] ... [אסתר ו, ג] [כח] ... [אסתר ו, ד] [כט] ... [אסתר ו, ה] [ל] ... [אסתר ו, ו] [לא] ... [אסתר ו, ז] [לב] ... [אסתר ו, ח] [לג] ... [אסתר ו, ט] [לד] ... [אסתר ו, יא] [לה] ... [אסתר ו, יב] [לו] ... [אסתר ו, יג] [לז] ... [אסתר ו, יד] [לח] ... [אסתר ז, ב] [לט] ... [אסתר ז, ג] [מ] ... [אסתר ז, ד] [מא] ... [אסתר ז, ה] [מב] ... [אסתר ז, ו] [מג] ... [אסתר ז, ז] [מד] ... [אסתר ז, ח] [מה] ... [אסתר ז, ט] [מו] ... [אסתר ז, י] [מז] ... [אסתר ח, א] [מח] ... [אסתר ח, ב] [מט] ... [אסתר ח, ג] [נ] ... [אסתר ח, ד] [נא] ... [אסתר ח, ה] [נב] ... [אסתר ח, ו] [נג] ... [אסתר ח, ז] [נד] ... [אסתר ח, ח] [נה] ... [אסתר ח, ט] [נו] ... [אסתר ח, יא] [נז] ... [אסתר ח, יב] [נח] ... [אסתר ח, יג] [נט] ... [אסתר ח, יד] [ס] ... [אסתר ח, טו] [סא] ... [אסתר ח, יז] [סב] ... [אסתר ט, ב] [סג] ... [אסתר ט, ג] [סד] ... [אסתר ט, ד] [סה] ... [אסתר ט, ה] [סו] ... [אסתר ט, ו] [סז] ... [אסתר ט, ז] [סח] ... [אסתר ט, ח] [סט] ... [אסתר ט, ט] [ע] ... [אסתר ט, יא] [עא] ... [אסתר ט, יב] [עב] ... [אסתר ט, יג] [עג] ... [אסתר ט, יד] [עד] ... [אסתר ט, טו] [עה] ... [אסתר ט, יז] [עו] ... [אסתר ט, יח] [עז] ... [אסתר ט, יט] [עח] ... [אסתר ט, כא] [עט] ... [אסתר ט, כב] [פ] ... [אסתר ט, כג] [פא] ... [אסתר ט, כד] [פב] ... [אסתר ט, כה] [פג] ... [אסתר ט, כו] [פד] ... [אסתר ט, כז] [פה] ... [אסתר ט, כח] [פו] ... [אסתר ט, כט] [פז] ... [אסתר ט, ל] [פח] ... [אסתר ט, לא] [פט] ... [אסתר ט, לב] [צ] ... [אסתר ט, לג] [צא] ... [אסתר ט, לד] [צב] ... [אסתר ט, לה] [צג] ... [אסתר ט, לו] [צד] ... [אסתר ט, לז] [צה] ... [אסתר ט, לח] [צו] ... [אסתר ט, לט] [צז] ... [אסתר ט, מ] [צח] ... [אסתר ט, מא] [צט] ... [אסתר ט, מב] [ק] ... [אסתר ט, מג] [קא] ... [אסתר ט, מד] [קב] ... [אסתר ט, מה] [קג] ... [אסתר ט, מו] [קד] ... [אסתר ט, מז] [קה] ... [אסתר ט, מח] [קו] ... [אסתר ט, מט] [קז] ... [אסתר ט, נ] [קח] ... [אסתר ט, נא] [קט] ... [אסתר ט, נב] [קי] ... [אסתר ט, נג] [קיא] ... [אסתר ט, נד] [קיב] ... [אסתר ט, נה] [קיג] ... [אסתר ט, נו] [קיד] ... [אסתר ט, נז] [קטו] ... [אסתר ט, נח] [קטז] ... [אסתר ט, נט] [קיז] ... [אסתר ט, ס] [קיח] ... [אסתר ט, סא] [קיט] ... [אסתר ט, סב] [קכ] ... [אסתר ט, סג] [קכא] ... [אסתר ט, סד] [קכב] ... [אסתר ט, סה] [קכג] ... [אסתר ט, סו] [קכד] ... [אסתר ט, סז] [קכה] ... [אסתר ט, סח] [קכו] ... [אסתר ט, סט] [קכז] ... [אסתר ט, ע] [קכח] ... [אסתר ט, עא] [קכט] ... [אסתר ט, עב] [קל] ... [אסתר ט, עג] [קלא] ... [אסתר ט, עד] [קלב] ... [אסתר ט, עה] [קלג] ... [אסתר ט, עו] [קלד] ... [אסתר ט, עז] [קלה] ... [אסתר ט, עח] [קלו] ... [אסתר ט, עט] [קלז] ... [אסתר ט, פ] [קלח] ... [אסתר ט, פא] [קלט] ... [אסתר ט, פב] [קמ] ... [אסתר ט, פג] [קמא] ... [אסתר ט, פד] [קמב] ... [אסתר ט, פה] [קמג] ... [אסתר ט, פו] [קמד] ... [אסתר ט, פז] [קמה] ... [אסתר ט, פח] [קמו] ... [אסתר ט, פט] [קמז] ... [אסתר ט, צ] [קמח] ... [אסתר ט, צא] [קמט] ... [אסתר ט, צב] [קנ] ... [אסתר ט, צג] [קנא] ... [אסתר ט, צד] [קנב] ... [אסתר ט, צה] [קנג] ... [אסתר ט, צו] [קנד] ... [אסתר ט, צז] [קנה] ... [אסתר ט, צח] [קנו] ... [אסתר ט, צט] [קנז] ... [אסתר ט, ק] [קנח] ... [אסתר ט, קא] [קנט] ... [אסתר ט, קב] [קנ] ... [אסתר ט, קג] [קנא] ... [אסתר ט, קד] [קנב] ... [אסתר ט, קה] [קנג] ... [אסתר ט, קו] [קנד] ... [אסתר ט, קז] [קנה] ... [אסתר ט, קח] [קנו] ... [אסתר ט, קט] [קנז] ... [אסתר ט, קי] [קנח] ... [אסתר ט, קיא] [קנט] ... [אסתר ט, קיב] [קס] ... [אסתר ט, קיג] [קסא] ... [אסתר ט, קיד] [קסב] ... [אסתר ט, קטו] [קסג] ... [אסתר ט, קטז] [קסד] ... [אסתר ט, קיז] [קסה] ... [אסתר ט, קיח] [קסו] ... [אסתר ט, קיט] [קסז] ... [אסתר ט, קכ] [קסח] ... [אסתר ט, קכא] [קסט] ... [אסתר ט, קכב] [קע] ... [אסתר ט, קכג] [קעא] ... [אסתר ט, קכד] [קעב] ... [אסתר ט, קכה] [קעג] ... [אסתר ט, קכו] [קעד] ... [אסתר ט, קכז] [קעה] ... [אסתר ט, קכח] [קעו] ... [אסתר ט, קכט] [קעז] ... [אסתר ט, קל] [קעח] ... [אסתר ט, קלא] [קעט] ... [אסתר ט, קלב] [קפ] ... [אסתר ט, קלג] [קפא] ... [אסתר ט, קלד] [קפב] ... [אסתר ט, קלה] [קפג] ... [אסתר ט, קלו] [קפד] ... [אסתר ט, קלז] [קפה] ... [אסתר ט, קלח] [קפו] ... [אסתר ט, קלט] [קפז] ... [אסתר ט, קמ] [קפח] ... [אסתר ט, קמא] [קפט] ... [אסתר ט, קמב] [קצ] ... [אסתר ט, קמג] [קצא] ... [אסתר ט, קמד] [קצב] ... [אסתר ט, קמה] [קצג] ... [אסתר ט, קמו] [קצד] ... [אסתר ט, קמז] [קצה] ... [אסתר ט, קמח] [קצו] ... [אסתר ט, קמט] [קצז] ... [אסתר ט, קנ] [קצח] ... [אסתר ט, קנא] [קצט] ... [אסתר ט, קנב] [קצ] ... [אסתר ט, קנג] [קצא] ... [אסתר ט, קנד] [קצב] ... [אסתר ט, קנה] [קצג] ... [אסתר ט, קנו] [קצד] ... [אסתר ט, קנז] [קצה] ... [אסתר ט, קנח] [קצו] ... [אסתר ט, קנט] [קצז] ... [אסתר ט, קס] [קצח] ... [אסתר ט, קסא] [קצט] ... [אסתר ט, קסב] [קפ] ... [אסתר ט, קסג] [קפא] ... [אסתר ט, קסד] [קפב] ... [אסתר ט, קסה] [קפג] ... [אסתר ט, קסו] [קפד] ... [אסתר ט, קסז] [קפה] ... [אסתר ט, קסח] [קפו] ... [אסתר ט, קסט] [קפז] ... [אסתר ט, קע] [קפח] ... [אסתר ט, קעא] [קפט] ... [אסתר ט, קעב] [קצ] ... [אסתר ט, קעג] [קצא] ... [אסתר ט, קעד] [קצב] ... [אסתר ט, קעה] [קצג] ... [אסתר ט, קעו] [קצד] ... [אסתר ט, קעז] [קצה] ... [אסתר ט, קעח] [קצו] ... [אסתר ט, קעט] [קצז] ... [אסתר ט, קפ] [קצח] ... [אסתר ט, קפא] [קצט] ... [אסתר ט, קפב] [קפ] ... [אסתר ט, קפג] [קפא] ... [אסתר ט, קפד] [קפב] ... [אסתר ט, קפה] [קפג] ... [אסתר ט, קפו] [קפד] ... [אסתר ט, קפז] [קפה] ... [אסתר ט, קפח] [קפו] ... [אסתר ט, קפט] [קפז] ... [אסתר ט, קצ] [קפח] ... [אסתר ט, קצא] [קפט] ... [אסתר ט, קצב] [קצ] ... [אסתר ט, קצג] [קצא] ... [אסתר ט, קצד] [קצב] ... [אסתר ט, קצה] [קצג] ... [אסתר ט, קצו] [קצד] ... [אסתר ט, קצז] [קצה] ... [אסתר ט, קצח] [קצו] ... [אסתר ט, קצט] [קצז] ... [אסתר ט, קק] [קצח] ... [אסתר ט, קקא] [קצט] ... [אסתר ט, קקב] [קק] ... [אסתר ט, קקג] [קקא] ... [אסתר ט, קקד] [קקב] ... [אסתר ט, קקה] [קקג] ... [אסתר ט, קקו] [קקד] ... [אסתר ט, קקז] [קקה] ... [אסתר ט, קקח] [קקו] ... [אסתר ט, קקט] [קקז] ... [אסתר ט, קל] [קקח] ... [אסתר ט, קלא] [קקט] ... [אסתר ט, קלב] [קל] ... [אסתר ט, קלג] [קלא] ... [אסתר ט, קלד] [קלב] ... [אסתר ט, קלה] [קלג] ... [אסתר ט, קלו] [קלד] ... [אסתר ט, קלז] [קלה] ... [אסתר ט, קלח] [קלו] ... [אסתר ט, קלט] [קלז] ... [אסתר ט, קמ] [קלח] ... [אסתר ט, קמא] [קלט] ... [אסתר ט, קמב] [קמ] ... [אסתר ט, קמג] [קמא] ... [אסתר ט, קמד] [קמב] ... [אסתר ט, קמה] [קמג] ... [אסתר ט, קמו] [קמד] ... [אסתר ט, קמז] [קמה] ... [אסתר ט, קמח] [קמו] ... [אסתר ט, קמט] [קמז] ... [אסתר ט, קנ] [קמח] ... [אסתר ט, קנא] [קמט] ... [אסתר ט, קנב] [קנ] ... [אסתר ט, קנג] [קנא] ... [אסתר ט, קנד] [קנב] ... [אסתר ט, קנה] [קנג] ... [אסתר ט, קנו] [קנד] ... [אסתר ט, קנז] [קנה] ... [אסתר ט, קנח] [קנו] ... [אסתר ט, קנט] [קנז] ... [אסתר ט, קס] [קנח] ... [אסתר ט, קסא] [קנט] ... [אסתר ט, קסב] [קס] ... [אסתר ט, קסג] [קסא] ... [אסתר ט, קסד] [קסב] ... [אסתר ט, קסה] [קסג] ... [אסתר ט, קסו] [קסד] ... [אסתר ט, קסז] [קסה] ... [אסתר ט, קסח] [קסו] ... [אסתר ט, קסט] [קסז] ... [אסתר ט, קע] [קסח] ... [אסתר ט, קעא] [קסט] ... [אסתר ט, קעב] [קפ] ... [אסתר ט, קעג] [קפא] ... [אסתר ט, קעד] [קפב] ... [אסתר ט, קעה] [קפג] ... [אסתר ט, קעו] [קפד] ... [אסתר ט, קעז] [קפה] ... [אסתר ט, קעח] [קפו] ... [אסתר ט, קעט] [קפז] ... [אסתר ט, קפ] [קפח] ... [אסתר ט, קפא] [קפט] ... [אסתר ט, קפב] [קצ] ... [אסתר ט, קפג] [קצא] ... [אסתר ט, קפד] [קצב] ... [אסתר ט, קפה] [קצג] ... [אסתר ט, קפו] [קצד] ... [אסתר ט, קפז] [קצה] ... [אסתר ט, קפח] [קצו] ... [אסתר ט, קפט] [קצז] ... [אסתר ט, קצ] [קצח] ... [אסתר ט, קצא] [קצט] ... [אסתר ט, קצב] [קק] ... [אסתר ט, קצג] [קקא] ... [אסתר ט, קצד] [קקב] ... [אסתר ט, קצה] [קקג] ... [אסתר ט, קצו] [קקד] ... [אסתר ט, קצז] [קקה] ... [אסתר ט, קצח] [קקו] ... [אסתר ט, קצט] [קקז] ... [אסתר ט, קק] [קקח] ... [אסתר ט, קקא] [קקט] ... [אסתר ט, קקב] [קל] ... [אסתר ט, קקג] [קלא] ... [אסתר ט, קקד] [קלב] ... [אסתר ט, קקה] [קלג] ... [אסתר ט, קקו] [קלד] ... [אסתר ט, קקז] [קלה] ... [אסתר ט, קקח] [קלו] ... [אסתר ט, קקט] [קלז] ... [אסתר ט, קל] [קלח] ... [אסתר ט, קלא] [קלט] ... [אסתר ט, קלב] [קמ] ... [אסתר ט, קלג] [קמא] ... [אסתר ט, קלד] [קמב] ... [אסתר ט, קלה] [קמג] ... [אסתר ט, קלו] [קמד] ... [אסתר ט, קלז] [קמה] ... [אסתר ט, קלח] [קמו] ... [אסתר ט, קלט] [קמז] ... [אסתר ט, קמ] [קמח] ... [אסתר ט, קמא] [קמט] ... [אסתר ט, קמב] [קנ] ... [אסתר ט, קמג] [קנא] ... [אסתר ט, קמד] [קנב] ... [אסתר ט, קמה] [קנג] ... [אסתר ט, קמו] [קנד] ... [אסתר ט, קמז] [קנה] ... [אסתר ט, קמח] [קנו] ... [אסתר ט, קמט] [קנז] ... [אסתר ט, קנ] [קנח] ... [אסתר ט, קנא] [קנט] ... [אסתר ט, קנב] [קס] ... [אסתר ט, קנג] [קסא] ... [אסתר ט, קנד] [קסב] ... [אסתר ט, קנה] [קסג] ... [אסתר ט, קנו] [קסד] ... [אסתר ט, קנז] [קסה] ... [אסתר ט, קנח] [קסו] ... [אסתר ט, קנט] [קסז] ... [אסתר ט, קס] [קסח] ... [אסתר ט, קסא] [קסט] ... [אסתר ט, קסב] [קע] ... [אסתר ט, קסג] [קעא] ... [אסתר ט, קסד] [קעב] ... [אסתר ט, קסה] [קעג] ... [אסתר ט, קסו] [קעד] ... [אסתר ט, קסז] [קעה] ... [אסתר ט, קסח] [קעו] ... [אסתר ט, קסט] [קעז] ... [אסתר ט, קע] [קעח] ... [אסתר ט, קעא] [קעט] ... [אסתר ט, קעב] [קפ] ... [אסתר ט, קעג] [קפא] ... [אסתר ט, קעד] [קפב] ... [אסתר ט, קעה] [קפג] ... [אסתר ט, קעו] [קפד] ... [אסתר ט, קעז] [קפה] ... [אסתר ט, קעח] [קפו] ... [אסתר ט, קעט] [קפז] ... [אסתר ט, קפ] [קפח] ... [אסתר ט, קפא] [קפט] ... [אסתר ט, קפב] [קצ] ... [אסתר ט, קפג] [קצא] ... [אסתר ט, קפד] [קצב] ... [אסתר ט, קפה] [קצג] ... [אסתר ט, קפו] [קצד] ... [אסתר ט, קפז] [קצה] ... [אסתר ט, קפח] [קצו] ... [אסתר ט, קפט] [קצז] ... [אסתר ט, קצ] [קצח] ... [אסתר ט, קצא] [קצט] ... [אסתר ט, קצב] [קק] ... [אסתר ט, קצג] [קקא] ... [אסתר ט, קצד] [קקב] ... [אסתר ט, קצה] [קקג] ... [אסתר ט, קצו] [קקד] ... [אסתר ט, קצז] [קקה] ... [אסתר ט, קצח] [קקו] ... [אסתר ט, קצט] [קקז] ... [אסתר ט, קק] [קקח] ... [אסתר ט, קקא] [קקט] ... [אסתר ט, קקב] [קל] ... [אסתר ט, קקג] [קלא] ... [אסתר ט, קקד] [קלב] ... [אסתר ט, קקה] [קלג] ... [אסתר ט, קקו] [קלד] ... [אסתר ט, קקז] [קלה] ... [אסתר ט, קקח] [קלו] ... [אסתר ט, קקט] [קלז] ... [אסתר ט, קל] [קלח] ... [אסתר ט, קלא] [קלט] ... [אסתר ט, קלב] [קמ] ... [אסתר ט, קלג] [קמא] ... [אסתר ט, קלד] [קמב] ... [אסתר ט, קלה] [קמג] ... [אסתר ט, קלו] [קמד] ... [אסתר ט, קלז] [קמה] ... [אסתר ט, קלח] [קמו] ... [אסתר ט, קלט] [קמז] ... [אסתר ט, קמ] [קמח] ... [אסתר ט, קמא] [קמט] ... [אסתר ט, קמב] [קנ] ... [אסתר ט, קמג] [קנא] ... [אסתר ט, קמד] [קנב] ... [אסתר ט, קמה] [קנג] ... [אסתר ט, קמו] [קנד] ... [אסתר ט, קמז] [קנה] ... [אסתר ט, קמח] [קנו] ... [אסתר ט, קמט] [קנז] ... [אסתר ט, קנ] [קנח] ... [אסתר ט, קנא] [קנט] ... [אסתר ט, קנב] [קס] ... [אסתר ט, קנג] [קסא] ... [אסתר ט, קנד] [קסב] ... [אסתר ט, קנה] [קסג] ... [אסתר ט, קנו] [קסד] ... [אסתר ט, קנז] [קסה] ... [אסתר ט, קנח] [קסו] ... [אסתר ט, קנט] [קסז] ... [אסתר ט, קס] [קסח] ... [אסתר ט, קסא] [קסט] ... [אסתר ט, קסב] [קע] ... [אסתר ט, קסג] [קעא] ... [אסתר ט, קסד] [קעב] ... [אסתר ט, קסה] [קעג] ... [אסתר ט, קסו] [קעד] ... [אסתר ט, קסז] [קעה] ... [אסתר ט, קסח] [קעו] ... [אסתר ט, קסט] [קעז] ... [אסתר ט, קע] [קעח] ... [אסתר ט, קעא] [קעט] ... [אסתר ט, קעב] [קפ] ... [אסתר ט, קעג] [קפא] ... [אסתר ט, קעד] [קפב] ... [אסתר ט, קעה] [קפג] ... [אסתר ט, קעו] [קפד] ... [אסתר ט, קעז] [קפה] ... [אסתר ט, קעח] [קפו] ... [אסתר ט, קעט] [קפז] ... [אסתר ט, קפ] [קפח] ... [אסתר ט, קפא] [קפט] ... [אסתר ט, קפב] [קצ] ... [אסתר ט, קפג] [קצא] ... [אסתר ט, קפד] [קצב] ... [אסתר ט, קפה] [קצג] ... [אסתר ט, קפו] [קצד] ... [אסתר ט, קפז] [קצה] ... [אסתר ט, קפח] [קצו] ... [אסתר ט, קפט] [קצז] ... [אסתר ט, קצ] [קצח] ... [אסתר ט, קצא] [קצט] ... [אסתר ט, קצב] [קק] ... [אסתר ט, קצג] [קקא] ... [אסתר ט, קצד] [קקב] ... [אסתר ט, קצה] [קקג] ... [אסתר ט, קצו] [קקד] ... [אסתר ט, קצז] [קקה] ... [אסתר ט, קצח] [קקו] ... [אסתר ט, קצט] [קקז] ... [אסתר ט, קק] [קקח] ... [אסתר ט, קקא] [קקט] ... [אסתר ט, קקב] [קל] ... [אסתר ט, קקג] [קלא] ... [אסתר ט, קקד] [קלב] ... [אסתר ט, קקה] [קלג] ... [אסתר ט, קקו] [קלד] ... [אסתר ט, קקז] [קלה] ... [אסתר ט, קקח] [קלו] ... [אסתר ט, קקט] [קלז] ... [אסתר ט, קל] [קלח] ... [אסתר ט, קלא] [קלט] ... [אסתר ט, קלב] [קמ] ... [אסתר ט, קלג] [קמא] ... [אסתר ט, קלד] [קמב] ... [אסתר ט, קלה] [קמג] ... [אסתר ט, קלו] [קמד] ... [אסתר ט, קלז] [קמה] ... [אסתר ט, קלח] [קמו] ... [אסתר ט, קלט] [קמז] ... [אסתר ט, קמ] [קמח] ... [אסתר ט, קמא] [קמט] ... [אסתר ט, קמב] [קנ] ... [אסתר ט, קמג] [קנא] ... [אסתר ט, קמ

בולי ובוטי. פי׳ עשירים ודלים: עוחיד הקב״ה להיות עמדה בראש כל צדיק וצדיק שנאמר ביום ההוא יהיה ה׳ צבאות לעטרת צבי וגו׳: שעורה שמשכימין ומערבין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות אמרה מדת הדין לפני הקב״ה כו׳. א״ל רבה בר אבוה לאליהו כמאן חזא אסתר דעבדא הכי א״ל ככולהו תנאי וכבולהו אמוראי.

בוטי. לשון עמות כמו והעבטו תעמיטו (דברים טו) במסכת גיטין (דף ז.): בטולמי נהמא. בכבכות לחם עשרים לחם שעורים (מלכים ב ד) ממרגמין עשרין טולמין דלחמא: לרוח משפם. לשופטים את רוחן יהיה לעטרה: דן את יצרו. כופהו לשוב בתשובה: ומתגבר על יצרו. אינו הולך אחריו לעטר עטרה: שמשכימין בו. והיינו שערה שעושין [שנעשים שעוריס] לפתות לחמות להמכמה ולאמר [עם עד] זמן נעילתו: גם אלה. אלו הרשעים המיזומן בגיהנם: ביין שגו. כלומר אף הם עשו כהם לפיכך דנם: פקו פליליה. לגיהנם נשפטו: אלי אלי למה עזבתני. בזמזומי מילת השמר הוא: על אונם. [אע״פ] שאני בלה אלוי מאלי לאונם הוא: הצילה מחרב נפשי. בלחוש מזמור הוא: אמתה של בת פרעה. ומצלה את אמתה ותקמה (שמות ג): בשיני רשעים. עוג מלך הבשן במס׳ ברכות פרק הרואה (דף מ״ו:) [ד״ה שעקר הר בר ג׳ פרסה להשליכו על ישראל ונתנו על לשנו ושלח הקב״ה נמלים ונקטיהו וכנכם בגוארו בקב לשומעו ונשתרבב שיניו לכאן ולכאן]: אל תקרי שברת אלא שרבבת גרסינן. ומשיני רשעים נפיק להאי דרשה דליכתוב קרא ומן רשע אלא י׳ דשיני וי״ס דרשעים הרי שמיס: ולא דבר שהוצץ במלכות. מגין המית שהוא בחמלנע של שלש כלאמלי בסדר יומא (דף מ״:) אמן שמיה שממנה נשמת השלם: מבית אביה למדה. שמעה המיעוקות אומרים כן: וימרוד. במלך שהיתה שעתו בוטי. לשון עמות כמו והעבטו תעמיטו (דברים טו) במסכת גיטין (דף ז.): בטולמי נהמא. בכבכות לחם עשרים לחם שעורים (מלכים ב ד) ממרגמין עשרין טולמין דלחמא: לרוח משפם. לשופטים את רוחן יהיה לעטרה: דן את יצרו. כופהו לשוב בתשובה: ומתגבר על יצרו. אינו הולך אחריו לעטר עטרה: שמשכימין בו. והיינו שערה שעושין [שנעשים שעוריס] לפתות לחמות להמכמה ולאמר [עם עד] זמן נעילתו: גם אלה. אלו הרשעים המיזומן בגיהנם: ביין שגו. כלומר אף הם עשו כהם לפיכך דנם: פקו פליליה. לגיהנם נשפטו: אלי אלי למה עזבתני. בזמזומי מילת השמר הוא: על אונם. [אע״פ] שאני בלה אלוי מאלי לאונם הוא: הצילה מחרב נפשי. בלחוש מזמור הוא: אמתה של בת פרעה. ומצלה את אמתה ותקמה (שמות ג): בשיני רשעים. עוג מלך הבשן במס׳ ברכות פרק הרואה (דף מ״:) [ד״ה שעקר הר בר ג׳ פרסה להשליכו על ישראל ונתנו על לשנו ושלח הקב״ה נמלים ונקטיהו וכנכם בגוארו בקב לשומעו ונשתרבב שיניו לכאן ולכאן]: אל תקרי שברת אלא שרבבת גרסינן. ומשיני רשעים נפיק להאי דרשה דליכתוב קרא ומן רשע אלא י׳ דשיני וי״ס דרשעים הרי שמיס: ולא דבר שהוצץ במלכות. מגין המית שהוא בחמלנע של שלש כלאמלי בסדר יומא (דף מ״:) אמן שמיה שממנה נשמת השלם: מבית אביה למדה. שמעה המיעוקות אומרים כן: וימרוד. במלך שהיתה שעתו

בפרוזבוטי אמר רב פפא וקרו ליה עבדא דמזבדן (ו) בטלמי וכל זה איננו שוה לי מלמד שכל גנזיו של אותו רשע חקוקין על לבו ובשעה שרואה את מרדכי יושב בשער המלך אמר כל זה איננו שוה לי ואמר (ז) ר׳ אלעזר אמר רבי חנינא עתיד הקב״ה להיות עטרה בראש כל צדיק וצדיק שנאמר (ח) ביום ההוא יהיה ה׳ צבאות לעטרת צבי [וגו׳] מאי לעטרת צבי ולצפירת תפארה לעושין צביונו ולמצפין תפארתו יכול לכל ת״ל לשאר עמו (ט) למי שמשים עצמו כשורים (י) ולרוח משפט זה הדן (יא) את יצרו ולישב (יב) על המשפט זה הדן דין אמת לאמתו ולגבורה זה המתגבר על יצדו משיבי מלחמה (יג) שנושאין ונותנין במלחמתה של תורה שערה [אלו ת״ח] שמשכימין ומעריבין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות אמרה מדת הדין לפני הקב״ה רבונו של עולם מה נשתנו אלו מאלו (יד) אמר לה הקדוש ברוך הוא ישראל עסקו בתורה אומות העולם לא עסקו בתורה אמר ליה (טו) גם אלה ביין שגו ובשכר תעו פקו פלילה אין פקו אלא גיהנם שנאמר (טז) ולא תהיה זאת לך לפוקה ואין פלילה אלא דיינין שנאמר (יז) ונתן בפלילים. (יח) ותעמד בחצר בית המלך הפנימית א״ר לוי כיון שהגיעה לבית הצלמים נסתלקה הימנה שכינה אמרה (יט) אלי אלי למה עזבתני שמא אתה דן על שוגג כמזיד ועל אונס כרצון או שמא על שקראתיו כלב שנאמר (כ) הצילה מחרב נפשי מיד כלב יחידתי חזרה וקראתו אריה שנאמר (כא) הושיעני מפי אריה (כב) ויהי כראות המלך את אסתר המלכה אמר רבי יוחנן ג׳ מלאכי השרת נזדמנו לה באותה שעה אחד שהגביה את צוארה ואחד שמשך חוט של חסד עליה ואחד שמתח את השרביט וכמה אמר רבי ירמיה שתי אמות היה והעמידו על שתים עשרה ואמרי לה על שש עשרה ואמרי לה על עשרים וארבע במתניתא תנא על ששים (כג) וכן אתה מוצא באמתה של בת פרעה וכן אתה מוצא בשיני רשעים דכתיב (כד) שיני רשעים שברת ואמר ריש לקיש (כה) אל תקרי שברת אלא שריבבת (כו) • רבה בר עופרן אמר משום ר״א ששמע מרבו ורבו מרבו מאתים (כז) ויאמר לה המלך לאסתר (כח) המלכה מה בקשתך עד חצי המלכות ותעש (כט) חצי המלכות ולא כל המלכות ולא דבר שהוצץ למלכות (ל) ומאי ניהו בנין בית המקדש (לא) יבא המלך והמן אל המשתה ת״ר מה ראתה אסתר שזימנה את המן ר״א אומר פחים טמנה לו שנאמר (לב) ידי שלחנם לפניהם לפח ר׳ יהושע אומר מבית אביה למדה שנאמר (לג) אם רעב שונאך האכילהו לחם וגו׳ ר״מ אומר כדי שלא יטול עצה וימרוד ר׳ יהודה אומר כדי שלא יכירו בה שהיא יהודית ר׳ נחמיה אומר כדי שלא יאמרו ישראל אחות יש לנו בבית המלך ויסיחו דעתן מן הרחמים ר׳ יוסי אומר כדי שיהא מצוי לה בכל עת ר״ש בן מנסיא אומר אולי ירגיש המקום ויעשה לנו נס רבי יהושע בן קרחה אומר אסביר לו פנים כדי שיהרג הוא והיא רבן גמליאל אומר מלך הפכפכן היה אמר רבי גמליאל (לד) עדיין צריכין אנו למודעי דתניא ר׳ אליעזר (לה) המודעי אומר קנאתו במלך קנאתו בשרים רבה אמר (לו) לפני שבר גאון אביי ורבא דאמרי תרוייהו (לז) בחומם אשית את משתיהם וגו׳ אשכחיה רבה בר אבוה לאליהו א״ל כמאן חזיא אסתר ועבדא הכי א״ל ככולהו תנאי וכבולהו אמוראי (לח) ויספר להם המן את כבוד עשרו ורוב בניו וכמה רוב בניו אמר רב ל׳ עשרה מתו ועשרה נתלו ועשרה מחזירין על הפתחים ורבנן אמרי אותן שמחזירין על הפתחים שבעים הויא דכתיב (לט) שבעים בלחם נשכרו אל תקרי שבעים אלא שבעים ורמי בר אבא אמר כולן מאתים ושמונה הוו שנאמר ורוב בניו (מ) ורוב בגימטריא מאתן וארבעיסר הוו • אמר רב נחמן בר יצחק ורב כתיב. (מא) בלילה ההוא נדדה שנת המלך אמר רבי תנחום נדדה שנת מלכו של עולם ורבנן אמרי נדדו עליונים נדדו תחתונים רבא אמר שנת המלך אחשורוש ממש נפלה ליה מילתא ברעתיה אמר מאי דקמן דזמינתיה אסתר להמן (מב) דלמא עצה קא שקלי עליוה דההוא גברא למקטליה הדר אמר אי הכי לא הוה גברא דרחים לי דהוה מודע לי הדר אמר דלמא איכא אינש דעבד בי טיבותא ולא פרעתיה משום הכי מימנעי אינשי ולא מגלו לי מיד (מג) ויאמר להביא את ספר הזכרונות דברי הימים ויהיו נקראים מלמד שנקראים מאיליהן (מד) וימצא כתוב כתב מבעי ליה מלמד

מגלמת: שיהא מצוי לה. שלוי מוכל להכשילו בשום דבר לפני המלך: ירגיש הקב״ה. שלף מי מקרבת שומאיהן של ישראל מי נמי ירגיש שמי מריבה להמיף רשע זה ולגלל בכבודי: שיהרג הוא והיא. שיתשדני המלך ממנו ויהרוג את שניהו [נ״א] וכי גזרי גזירה ומית חד מיניהו בטלי הגזירה): מלך הפכפך היה. ומחל בדיטרו שמרה שמא מוכל לפמותו ולהורגו ומה לא יהא מזומן תעבד הטעה ויחזור בו: בחומם אשית את משתיהם. על בלשנר וסיעתו ואמר בשום המלמה שדריש וכורש היו נרין על בגל ונלמן בלשנר אותו היום והיו עייפים ומומים ויבשו לשמות ונשמכרו ונלאומו היום ההוא: ואף אמר אמרה מתוך משמיהן של רשעים בלה להם פורענות: שבעים בלחם נשכרו. יומתן תרגום על בגיו של המן: שנת מלכו של עולם. דוגמת (יז) ויקן לשון ה׳ (תהלים עם) לנקום נקמתו: נדדו עליונים. עסיו מלאכים מהסלים אותו כל הלילה ואמרו לו כפוי טובה שלם טובה למי שעשאה לשון מורי (יח). ויש אומרים [נדדו עליונים] כדי שיבטו בתחומים לנקם על הדבר: מאי דקמן דזמינתיה. כלומר מה זאת הבלה לפני עכשיו דבר חדש כזה: כתוב. משמע שהיה (יט) כתוב מחדש כתב משמע מעיקרא ויומא כתוב ספר זכרון לפניו אמר הגיד מרדכי: שמני

זה הדן דין אמת לאמתו. נרלה למשוס הכי נקט אמת לאשמועינן דדין מרומה ברין לחקור הבדיס בנוון עד שיתבאר האמת ואז יזהו אותו לאמתו(כ): [ה״ג אל תקרי שברת אלא שרבבת. ל׳ אמרטמי (סוכה ה.) ול״ג סריבבת]:

מסורת הש״ס עם הוספות

(א) [מגילה ד.] ד״ה ויהי בימי אחשורוש. (ב) [מגילה ד.] ד״ה ויהי בימי אחשורוש. (ג) [מגילה ד.] ד״ה ויהי בימי אחשורוש. (ד) [מגילה ד.] ד״ה ויהי בימי אחשורוש. (ה) [מגילה ד.] ד״ה ויהי בימי אחשורוש. (ו) [מגילה ד.] ד״ה ויהי בימי אחשורוש. (ז) [מגילה ד.] ד״ה ויהי בימי אחשורוש. (ח) [מגילה ד.] ד״ה ויהי בימי אחשורוש. (ט) [מגילה ד.] ד״ה ויהי בימי אחשורוש. (י) [מגילה ד.] ד״ה ויהי בימי אחשורוש. (יא) [מגילה ד.] ד״ה ויהי בימי אחשורוש. (יב) [מגילה ד.] ד״ה ויהי בימי אחשורוש. (יג) [מגילה ד.] ד״ה ויהי בימי אחשורוש. (יד) [מגילה ד.] ד״ה ויהי בימי אחשורוש. (טו) [מגילה ד.] ד״ה ויהי בימי אחשורוש. (טז) [מגילה ד.] ד״ה ויהי בימי אחשורוש. (יז) [מגילה ד.] ד״ה ויהי בימי אחשורוש. (יח) [מגילה ד.] ד״ה ויהי בימי אחשורוש. (יט) [מגילה ד.] ד״ה ויהי בימי אחשורוש. (כ) [מגילה ד.] ד״ה ויהי בימי אחשורוש. (כא) [מגילה ד.] ד״ה ויהי בימי אחשורוש. (כב) [מגילה ד.] ד״ה ויהי בימי אחשורוש. (כג) [מגילה ד.] ד״ה ויהי בימי אחשורוש. (כד) [מגילה ד.] ד״ה ויהי בימי אחשורוש. (כה) [מגילה ד.] ד״ה ויהי בימי אחשורוש. (כו) [מגילה ד.] ד״ה ויהי בימי אחשורוש. (כז) [מגילה ד.] ד״ה ויהי בימי אחשורוש. (כח) [מגילה ד.] ד״ה ויהי בימי אחשורוש. (כט) [מגילה ד.] ד״ה ויהי בימי אחשורוש. (ל) [מגילה ד.] ד״ה ויהי בימי אחשורוש. (לא) [מגילה ד.] ד״ה ויהי בימי אחשורוש. (לב) [מגילה ד.] ד״ה ויהי בימי אחשורוש. (לג) [מגילה ד.] ד״ה ויהי בימי אחשורוש. (לד) [מגילה ד.] ד״ה ויהי בימי אחשורוש. (לה) [מגילה ד.] ד״ה ויהי בימי אחשורוש. (לו) [מגילה ד.] ד״ה ויהי בימי אחשורוש. (לז) [מגילה ד.] ד״ה ויהי בימי אחשורוש. (לח) [מגילה ד.] ד״ה ויהי בימי אחשורוש. (לט) [מגילה ד.] ד״ה ויהי בימי אחשורוש. (מ) [מגילה ד.] ד״ה ויהי בימי אחשורוש. (מא) [מגילה ד.] ד״ה ויהי בימי אחשורוש. (מב) [מגילה ד.] ד״ה ויהי בימי אחשורוש. (מג) [מגילה ד.] ד״ה ויהי בימי אחשורוש. (מד) [מגילה ד.] ד״ה ויהי בימי אחשורוש.

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ עבדא דמזבדן כמולמי דנהמא ואמר ר׳ אלעזר אמר ר׳ חנינא כל״ל ואינוסת וכל זה איננו שוה לי מלמד וכו׳ אמר כל זה איננו שוה לי נמחק]: (ב) שם מאיזי מלמה אלו שנשמלן:

גליון הש״ס

גמ׳ רבה בר עופרן. ע״ל י ע״ב מד״ס רשה: שם אמר רבנ״ו ורב כתיב. כעין זה יומא לא ע״ב ודף עה ע״ב:

ליקוטי רש״י

ביום ההוא. כהמס הסוטעים. יהיה ה׳ צבאות לעטרת צבי. לצדיקים הנמלאים בה (ישעיה כה, ה). יכול לכל. למי שעשהן לביונו לף על פי שמגלה. בשירים. מלייס מלין המגמן כך אינו מגוז בעיניו ואינו מגגלה. ולרוח משפט. שופט את עמו. הדן את יצרו. שרודף מלנו. שנטעו מלנו ומחוק בגמוגה מן הטעיה שבנר. המתגבר על יצרו. מתגבר ״מלנו״ מרגיז יצר טוב על יצר הרע אם היצר הרע אמר לו עשה עבירה זו לא ליו שמגגע מן הטבירה אלא הולך ושקר מגוה ומתגבר בליף מרוהב. שערה. אלו בני כנסיות. מה נשתנו אלו מאלו. שיש בהם מדות אלו מן הגלגל (מהדרין קיא:). גם אלה. יוצאי משפט ומשיני מלאתה שבגוד הזה כלומר טוביס ומבוטים שבהן ביין שגו כי עמה אין טוב בהם. ונתן בפלילים. על פי הדיינים (שמות כא, כב). באמתה של בת פרעה. יפה. שנשמרבנה אמתה אמות הלבנה (שם ב, ה). [המשך בדף טז.]

הגהות וציונים

(ל) בסנהדרין זה הרודה את יצחר. וכ״ה כאן בקצת כת״י: (כ) צ״ל ליישב (רש״ש): (ג) ״אמר לה הקב״ה וכו׳ לא עסקו בתורה״ ליתא בכת״י ובכל הדפו״י, (ואיני יודע מי הוסיפו בדפוסים המאחורים דמלשון זה משמע דרק אוה״ע אין להם עטרה והא קאמר יכול לכל ת״ל לשאר עמו למי שמשים וכו׳ ולדן את יצרו וכו׳, דק״ס), אולם עי׳ מהרש״א בח״ה: (ד) צ״ל אמר ליה, וכ״ה כהגון בכת״י ובסנהדרין (עי״ש ברש״י) (דק״ס), ועי׳ אות הקודם: (ה) בדפו״י שרבבת, וכמו ברש״י ותוס׳: (ו) [צ״ל המלך מה לך אסתר המלכה ומה] (גליון): (ז) צ״ל ויתנן לך (רש״ש): (ח) בע״י ובדפו״י הגי׳ במלכות (רש״ש), וכ״ה בכת״י: (ט) צ״ל אלעזר (דק״ס), וכ״ה בדפו״י: (י) בע״י נוסף ורוב בגימטריא הכי חזי הא וזהב בגימטריא וכו׳ (וכע״ז בכת״י): (יא) בכת״י ובע״י נוסף בהדאי: (יב) בדפו״י איתא שעשין שיעורין לפתח דלתות בהשכמה ולאחר זמן נעילתו: (יג) נדפו״י כאלו הרשעים: (יד) ס״א (גליון), כ״ה בדפו״ר אלא שנשמט בדפוסים המאחורים ע״י הצעגזור ובדפו״ח החזירוהו לסקומו (דק״ס): (טו) ע״ל ומשני רשעים וכו׳ אלא י׳ דשני (חסר י׳, רש״ש): (טז) נוסח זה ליתא בכת״י ובכל הדפו״י והוסיפוהו בדפוסים המאחורים ע״פ רש״י שבע״י: (יז) ברש״י שבע״י דזגמתו: (יח) בכת״י משמע היום היה כתוב מחדש כתב וכו׳ וימצא בספר כתב זכרון אשר הגיד מרדכי: (יט) עי׳ לעיל ע״א הגו״צ אות ל:

(כ) [אסתר ז, ח] וְהָיוּ שֻׁלְחָנָם לְפָנֵיהֶם לְפָח וְלִשְׁלוֹמִים לְמוֹקֵשׁ: [תהלים סט, כג] (כא) אִם רָעֵב שֹׂנַאֲךָ הַאֲכִלֵהוּ לָחֶם וְאִם צָמֵא הַשְׁקֵהוּ מָיִם: [משלי כה, כא] (כב) לְפִי שֶׁכֵּר נָאוּן וְלִפְנֵי כִּשְׁלוֹן גֹּבַהּ רוּחַ: [משלי מה, יח] (כג) בְּחֻמָּם אֶשִּׁית אֶת מִשְׁתֵּיהֶם הִרְוַשְׁבְּרָתִים לְמַעַן יַעֲלוּ וְיָשֵׁנוּ שְׁנַת עוֹלָם וְלֹא יָקִיצוּ נְאֻם יְיָ: [ירמיה נא, לט] (כד) בַּלֵּילָה הַהוּא נָדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר לְהָבִיא אֶת סֵפֶר הַזִּכְרֹנוֹת דִּבְרֵי הַיָּמִים וַיִּהְיוּ נִקְרָאִים לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ: [אסתר ו, א] (כה) וְתֶרֶשׁ שְׁנֵי סָרִיסֵי הַמֶּלֶךְ מִשֹּׁמְרֵי הַסַּף אֲשֶׁר בַּקֵּשׁוּ לִשְׁלֹחַ יָד בַּמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ: [אסתר ב, כא]

מסורת השס"ם עם הוספות

ג) [סנהדרין נא. קה.] ב) אסתר רבה פרשה י ע"ש, ג) אסתר ה א, ד) כך איתא באסתר רבה פרשה ז ד"ה ד"א אם על המלך טוב וכתרגום שני אסתר ג, ט ע"ש.

חגהות הב"ח

(א) גמ' אמר ליה ההוא סני ליה: (ב) שם כיון דלמדנה ליה בת מלכים אנא מדמים שמול: (ג) רש"י ד"ה שמקי סופר וכו' עד שצוה כורש וכו' מתו שמעה[ד] והובא בסדר עולם שבני המן כתבו שטנה הפ"ד: (ד) ד"ה מלמד שהיתה וכו' מרגיעו דבר זה[ד] אמר לומר שהיה לה לומר המן הרע הזה אלא שהיתה רוצה לומר על אחשורוש אין לו ואויב ושל המן חבר הזה: (ה) תוס' ד"ה תמי וכו' כל מדיינו. נ"ב פי' הכסף הוא ס' מנה [וזל קדש ק"כ מנה] ומנה כ"ם מנים [ומנן נתן מעות מנים כגרוש של מול אמר ה' מנים של קדש והמחצית השקל נעד מ"ר אלף מנה אמת אמת עולה מאה כסף של קדש] וימי שנותיו שמנים שנה ומנן כ' ומעלה נתנו כופר נפש והמן נתן נעד חמשים שנה נעד מ"ר אלף:

ליקוטי רש"י

[שייך לדף טו:]

שריבבת. לשון אמרטי אמרטנא ידלו וגדלו לאמרם [ברכות נד:]. **עד חצי המלכות.** דבר אמת מחצע ומחצי המלכות הוא מת המקדש שמתמלו לבטתו מימי כורש וחזר בו ונוס לגמל המלאכה ומתמרומים שעמד אחריו גם הוא מעל המלאכה ופשוטו של מקרא אף אם תעלה מחצי המלכות אתן לך [אסתר ה. ג]. **המודעי.** מסל המודעי היה [ב"ב. יז]. **בחומם אשית את משתיהם.** אמרן שיהו מקמיהן נעמ הטוס כדי שיעמכנו [דרשה נא, לט]. **שבעים בלחם נשכרו.** ולא לריכים לאוס מלאכה מרעיבים ומכלו אלאם פרנסתם [ש"א ב. ה]. **נפלה ליה מילתא דכו'.** אם אם לנו על אמיתה אמרר אם המן ומנה מיניה בו ויברגהו. **הדר אמר דכו'.** לי אמנר אלא ידע אדם שהוא אוהבי עכשם ויגלה לי. **הדר אמר דלמא דכו'.** וחזר ואמר אמת עשה לי אדם טובה ולא גמלתיו ואין מוסיין עוד לי לגיכן ויאמר לבמים אם אמר אדם [אסתר ו. א].

[ע"כ שייך לדף טו:]

עבד. שמכר אמן אם עלמו לעבדי קדש לכן ימיה רמים מכבדי לאם [לעיל טו:]. שמכר עלמו לעבד על מוסר מזונות כמנמנו רמאי גיטות מרדכי ואמנן נמלאמה אמת [אסתר ה. יג]. **לבי בני.** מת המרמן [ברכות ס.]. **דרבבנוהי.** שרוו [ע"ע זכריה יב. ז]. **ואתה על בחוותיכון תדריך.** כענין שנאמר [יהושע י. כד] מימו אם רגליכם על לוחי המלכים הללו [דברים לג. כט]. **אאיגרא.** גב [מגילה סד:]. **דלי עיניה.** נמלא מימו [בראשית מט. ח]. **לפני אפרים ובנימין ומנשה.** כמיהו לריכים ליזמעתן מע"ם אמם ראמים ואינם כדי מורדים נמורים לאם [תהלים פ. ג]. **ויאמר ויאמר לאמה לי.** כל מקום שנאמר ויאמר ויאמר כי אמנים אינו אלא לאדנים. **אמר רב אבהו בתחילה.** היה מדבר אמה על ידי אלינו עכשיו אידע מאמנאמנם אלמים היא דיבר אמה הוא אמנאמו [אסתר ה. הן]. **על הטבעה.** דלכן היה ליטב נמנמרה על נתן על גבי אמנות כמו אמר בגלגל אמר בגלגל ומזר וכלף לנני המנאמה. **הגם לכבוש.** לשון מיתה הוא לכנוס לאמנם נחזקה כמו (במדבר לג) וכבשם אלרך [שם. חן]. **ויאמר חרבונה וגו'.** גם רשה אמרת אמר אמנם אומסי אל מלך אמנאל אמנלן מנאם אמנות [שם. ט]. **וישלך עליו.** אמנלין אלו רעם אלא ידמנו. **מידו.** אל רשם ומכמו ומנמקומו. **ברוח יברה.** בן אלמו אמיים מפיטו אמחלה יברא מעמוד ידו בטעמא כאלוהו כמו אמנאם מרכוטים לאמנן [איוב כו. כב].

חגהות הגר"א

(ו) [בבלי מגילה יד:] (ז) [בבלי מגילה יד:] (ח) [בבלי מגילה יד:] (ט) [בבלי מגילה יד:] (י) [בבלי מגילה יד:] (יא) [בבלי מגילה יד:] (יב) [בבלי מגילה יד:] (יג) [בבלי מגילה יד:] (יד) [בבלי מגילה יד:] (טו) [בבלי מגילה יד:] (טז) [בבלי מגילה יד:] (יז) [בבלי מגילה יד:] (יח) [בבלי מגילה יד:] (יט) [בבלי מגילה יד:] (כ) [בבלי מגילה יד:] (כא) [בבלי מגילה יד:] (כב) [בבלי מגילה יד:] (כג) [בבלי מגילה יד:] (כד) [בבלי מגילה יד:] (כה) [בבלי מגילה יד:] (כו) [בבלי מגילה יד:] (כז) [בבלי מגילה יד:] (כח) [בבלי מגילה יד:] (כט) [בבלי מגילה יד:] (ל) [בבלי מגילה יד:] (לא) [בבלי מגילה יד:] (לב) [בבלי מגילה יד:] (לג) [בבלי מגילה יד:] (לד) [בבלי מגילה יד:] (לה) [בבלי מגילה יד:] (לו) [בבלי מגילה יד:] (לז) [בבלי מגילה יד:] (לח) [בבלי מגילה יד:] (לט) [בבלי מגילה יד:] (מ) [בבלי מגילה יד:] (מא) [בבלי מגילה יד:] (מב) [בבלי מגילה יד:] (מג) [בבלי מגילה יד:] (מד) [בבלי מגילה יד:] (מה) [בבלי מגילה יד:] (מו) [בבלי מגילה יד:] (מז) [בבלי מגילה יד:] (מח) [בבלי מגילה יד:] (מט) [בבלי מגילה יד:] (נ) [בבלי מגילה יד:] (נא) [בבלי מגילה יד:] (נב) [בבלי מגילה יד:] (נג) [בבלי מגילה יד:] (נד) [בבלי מגילה יד:] (נה) [בבלי מגילה יד:] (נו) [בבלי מגילה יד:] (נז) [בבלי מגילה יד:] (נח) [בבלי מגילה יד:] (נט) [בבלי מגילה יד:] (ס) [בבלי מגילה יד:] (סא) [בבלי מגילה יד:] (סב) [בבלי מגילה יד:] (סג) [בבלי מגילה יד:] (סד) [בבלי מגילה יד:] (סה) [בבלי מגילה יד:] (סו) [בבלי מגילה יד:] (סז) [בבלי מגילה יד:] (סח) [בבלי מגילה יד:] (סט) [בבלי מגילה יד:] (ע) [בבלי מגילה יד:] (עא) [בבלי מגילה יד:] (עב) [בבלי מגילה יד:] (עג) [בבלי מגילה יד:] (עד) [בבלי מגילה יד:] (עה) [בבלי מגילה יד:] (עו) [בבלי מגילה יד:] (עז) [בבלי מגילה יד:] (עח) [בבלי מגילה יד:] (עט) [בבלי מגילה יד:] (פ) [בבלי מגילה יד:] (פא) [בבלי מגילה יד:] (פב) [בבלי מגילה יד:] (פג) [בבלי מגילה יד:] (פד) [בבלי מגילה יד:] (פה) [בבלי מגילה יד:] (פו) [בבלי מגילה יד:] (פז) [בבלי מגילה יד:] (פח) [בבלי מגילה יד:] (פט) [בבלי מגילה יד:] (צ) [בבלי מגילה יד:] (צא) [בבלי מגילה יד:] (צב) [בבלי מגילה יד:] (צג) [בבלי מגילה יד:] (צד) [בבלי מגילה יד:] (צה) [בבלי מגילה יד:] (צו) [בבלי מגילה יד:] (צז) [בבלי מגילה יד:] (צח) [בבלי מגילה יד:] (צט) [בבלי מגילה יד:] (ק) [בבלי מגילה יד:] (קא) [בבלי מגילה יד:] (קב) [בבלי מגילה יד:] (קג) [בבלי מגילה יד:] (קד) [בבלי מגילה יד:] (קה) [בבלי מגילה יד:] (קו) [בבלי מגילה יד:] (קז) [בבלי מגילה יד:] (קח) [בבלי מגילה יד:] (קט) [בבלי מגילה יד:] (ר) [בבלי מגילה יד:] (רא) [בבלי מגילה יד:] (רב) [בבלי מגילה יד:] (רג) [בבלי מגילה יד:] (רד) [בבלי מגילה יד:] (רה) [בבלי מגילה יד:] (רו) [בבלי מגילה יד:] (רז) [בבלי מגילה יד:] (רח) [בבלי מגילה יד:] (רט) [בבלי מגילה יד:] (ש) [בבלי מגילה יד:] (שא) [בבלי מגילה יד:] (שב) [בבלי מגילה יד:] (שג) [בבלי מגילה יד:] (שד) [בבלי מגילה יד:] (שה) [בבלי מגילה יד:] (שו) [בבלי מגילה יד:] (שז) [בבלי מגילה יד:] (שח) [בבלי מגילה יד:] (שט) [בבלי מגילה יד:] (ת) [בבלי מגילה יד:] (תא) [בבלי מגילה יד:] (תב) [בבלי מגילה יד:] (תג) [בבלי מגילה יד:] (תד) [בבלי מגילה יד:] (תה) [בבלי מגילה יד:] (תו) [בבלי מגילה יד:] (תז) [בבלי מגילה יד:] (תח) [בבלי מגילה יד:] (תט) [בבלי מגילה יד:] (תי) [בבלי מגילה יד:] (תיא) [בבלי מגילה יד:] (תיב) [בבלי מגילה יד:] (תיג) [בבלי מגילה יד:] (תיד) [בבלי מגילה יד:] (תיה) [בבלי מגילה יד:] (תיו) [בבלי מגילה יד:] (תיז) [בבלי מגילה יד:] (תיח) [בבלי מגילה יד:] (תיט) [בבלי מגילה יד:] (תכ) [בבלי מגילה יד:] (תכא) [בבלי מגילה יד:] (תכב) [בבלי מגילה יד:] (תכג) [בבלי מגילה יד:] (תכד) [בבלי מגילה יד:] (תכה) [בבלי מגילה יד:] (תכו) [בבלי מגילה יד:] (תכז) [בבלי מגילה יד:] (תכח) [בבלי מגילה יד:] (תכט) [בבלי מגילה יד:] (תל) [בבלי מגילה יד:] (תלא) [בבלי מגילה יד:] (תלב) [בבלי מגילה יד:] (תלג) [בבלי מגילה יד:] (תלד) [בבלי מגילה יד:] (תלה) [בבלי מגילה יד:] (תלו) [בבלי מגילה יד:] (תלז) [בבלי מגילה יד:] (תלח) [בבלי מגילה יד:] (תלט) [בבלי מגילה יד:] (תמ) [בבלי מגילה יד:] (תמא) [בבלי מגילה יד:] (תמב) [בבלי מגילה יד:] (תמג) [בבלי מגילה יד:] (תמד) [בבלי מגילה יד:] (תמה) [בבלי מגילה יד:] (תמו) [בבלי מגילה יד:] (תמז) [בבלי מגילה יד:] (תמח) [בבלי מגילה יד:] (תמט) [בבלי מגילה יד:] (תנ) [בבלי מגילה יד:] (תנא) [בבלי מגילה יד:] (תנב) [בבלי מגילה יד:] (תנג) [בבלי מגילה יד:] (תנד) [בבלי מגילה יד:] (תנה) [בבלי מגילה יד:] (תנו) [בבלי מגילה יד:] (תנז) [בבלי מגילה יד:] (תנח) [בבלי מגילה יד:] (תנט) [בבלי מגילה יד:] (תס) [בבלי מגילה יד:] (תסא) [בבלי מגילה יד:] (תסב) [בבלי מגילה יד:] (תסג) [בבלי מגילה יד:] (תסד) [בבלי מגילה יד:] (תסה) [בבלי מגילה יד:] (תסו) [בבלי מגילה יד:] (תסז) [בבלי מגילה יד:] (תסח) [בבלי מגילה יד:] (תסט) [בבלי מגילה יד:] (תע) [בבלי מגילה יד:] (תעא) [בבלי מגילה יד:] (תעב) [בבלי מגילה יד:] (תעג) [בבלי מגילה יד:] (תעד) [בבלי מגילה יד:] (תעה) [בבלי מגילה יד:] (תעו) [בבלי מגילה יד:] (תעז) [בבלי מגילה יד:] (תעח) [בבלי מגילה יד:] (תעט) [בבלי מגילה יד:] (תפ) [בבלי מגילה יד:] (תפא) [בבלי מגילה יד:] (תפב) [בבלי מגילה יד:] (תפג) [בבלי מגילה יד:] (תפד) [בבלי מגילה יד:] (תפה) [בבלי מגילה יד:] (תפו) [בבלי מגילה יד:] (תפז) [בבלי מגילה יד:] (תפח) [בבלי מגילה יד:] (תפט) [בבלי מגילה יד:] (תצ) [בבלי מגילה יד:]

גליון הש"ס

גמ' עבד שקנה נכסים. ע"ל טו ע"ל רש"י ד"ה וזה נא:

חגהות וציונים

(ד) בכת"י קומצא דקסהא: (ה) בכת"י נוסף אדהכי: (ו) בכת"י ובע"י נוסף דחזייה כיון דחזה: (ז) בילקו"ש (כת"י) נוסף משולה לעפר דכתיב והיה זרעך כעפר הארץ ומשולה לכוכבים דכתיב הכוכבים וגו' כן יהיה זרעך: (ח) בכת"י נוסף וגו' וחמש חליפות שמלות: (ט) ברש"י שבע"י הגירסא סופר המלכים היה מימי כורש ושונא ישראל היה כמ"ש וכו': (י) ברש"י שבע"י ומה שקרא: (יא) יש כאן ט"ס והיה כתוב ברש"ת "ח"ש" וטעו המדפיסים וכתבו "חצי שקל" וצ"ל חמישים שקלים, וכ"ה במד"ר (יעב"ץ ועוד, עי' בילקו"מ ועי' בלקוטי מאמרים לר"צ הכהן אות עז ד"ה ואמרו, ועי' פנ"י): (יב) נראה דחסר כאן בני הב"ח ובני של המן הוה (וכפי"ז ברש"י שבע"י): (יג) נדצ"ל מרבוי דבריה אתה לומר (וכ"ה ברש"י שבע"י):

תורה אור השלם

א) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ מַה נַּעֲשֶׂה יָקָר וְגֹדֶל לְמָרְדֳּכַי עַל זֶה וַיֹּאמְרוּ נַעֲרֵי הַמֶּלֶךְ מְשָׁרְתָיו לֹא נַעֲשָׂה עִמּוֹ דָּבָר: [אסתר ו, ג]

ב) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ מִי בֶחָצֵר וְהָמָן בָּא לַחֲצַר בֵּית הַמֶּלֶךְ הַחִיצֹנָה לֵאמֹר לַמֶּלֶךְ לִתְלוֹת אֶת מָרְדֳּכַי עַל הָעֵץ אֲשֶׁר הֵכִין לוֹ: [אסתר ו, ד]

ג) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְהָמָן מַהֵר קַח אֶת הַלְּבוּשׁ וְאֶת הַסּוּס כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ וַעֲשֵׂה כֵן לְמָרְדֳּכַי הַיְּהוּדִי הַיֹּשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ אַל תַּפֵּל דָּבָר מִכֹּל אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ: [אסתר ו, י]

ד) וַיִּקַּח הָמָן אֶת הַלְּבוּשׁ וְאֶת הַסּוּס וַיַּלְבֵּשׁ אֶת מָרְדֳּכַי וַיַּרְכִּבֵהוּ בִּרְחוֹב הָעִיר וַיִּקְרָא לְפָנָיו כָּכָה יֵעָשֶׂה לָאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקָרוֹ: [אסתר ו, יא]

ה) בְּנָפֹל אֹיְבֶךָ אַל תִּשְׂמָח וּבְכָשְׁלוֹ אַל יָגֵל לִבֶּךָ: [משלי כד, יז]

ו) אַשְׁרֶיךָ יִשְׂרָאֵל מִי כָמוֹךָ עַם נוֹשַׁע בַּיי מָגֵן עֶזְרֶךָ וַאֲשֶׁר חֶרֶב גַּאֲוָתֶךָ וְיִכַּחֲשׁוּ אֹיְבֶיךָ לָךְ וְאַתָּה עַל בָּמוֹתֵימוֹ תִדְרֹךְ: [דברים לג, כט]

ז) וַיָּשֶׁב מָרְדֳּכַי אֶל שַׁעַר הַמֶּלֶךְ וְהָמָן נִדְחַף אֶל בֵּיתוֹ אָבֵל וַחֲפוּי רֹאשׁ: [אסתר ו, יב] ח) וַיְסַפֵּר הָמָן לְזֶרֶשׁ אִשְׁתּוֹ וּלְכָל אֹהֲבָיו אֶת כָּל אֲשֶׁר קָרָהוּ וַיֹּאמְרוּ לוֹ חֲכָמָיו וְזֶרֶשׁ אִשְׁתּוֹ אִם מִזֶּרַע הַיְּהוּדִים מָרְדֳּכַי אֲשֶׁר הַחִלּוֹתָ לִנְפֹּל לְפָנָיו לֹא תוּכַל לוֹ כִּי נָפוֹל תִּפּוֹל לְפָנָיו: [אסתר ו, יג] ט) יְהוֹדָה אַתָּה יוֹדוּךָ אַחֶיךָ יָדְךָ בְּעֹרֶף אֹיְבֶיךָ יִשְׁתַּחֲוּ לְךָ בְּנֵי אָבִיךָ: [בראשית מט, ח] י) לִפְנֵי אֶפְרַיִם וּבִנְיָמִן וּמְנַשֶּׁה עוֹרְרָה אֶת גְּבוּרָתֶךָ וּלְכָה לִישֻׁעָתָה לָנוּ: [תהלים פ, ג] כ) עוֹדָם מְדַבְּרִים עִמּוֹ וְסָרִיסֵי הַמֶּלֶךְ הִגִּיעוּ וַיַּבְהִלוּ לְהָבִיא אֶת הָמָן אֶל הַמִּשְׁתֶּה אֲשֶׁר עָשְׂתָה אֶסְתֵּר: [אסתר ו, יד] ל) כִּי נִמְכַּרְנוּ אֲנִי וְעַמִּי לְהִשָּׁמֵד לַהֲרוֹג וּלְאַבֵּד וְאִלּוּ לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת נִמְכַּרְנוּ הֶחֱרַשְׁתִּי כִּי אֵין הַצָּר שׁוֶה בְּנֶזֶק הַמֶּלֶךְ: [אסתר ז, ד] מ) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ וַיֹּאמֶר לְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה מִי הוּא זֶה וְאֵי זֶה הוּא אֲשֶׁר מְלָאוֹ לִבּוֹ לַעֲשׂוֹת כֵּן: [אסתר ז, ה] נ) וְהָאִישׁ אֶסְתֵּר אוֹיֵב הָמָן הָרָע הָיָה וְהָמָן נִבְעַת מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְהַמְּלִכָּה: [אסתר ז, ו] ס) וְהַמֶּלֶךְ קָם בַּחֲמָתוֹ מִמִּשְׁתֵּה הַיַּיִן אֶל גִּנַּת הַבִּירָן וְהָמָן עָמַד לְבַקֵּשׁ עַל נַפְשׁוֹ מֵאֲשֶׁר הַמַּלְכָּה כִּי רָאָה כִּי כְלָתָה אֵלָיו הָרָעָה מֵאֵת הַמֶּלֶךְ: [אסתר ז, ז] ע) וַיֹּאמֶר חַרְבוֹנָה אֶחָד מִן הַסָּרִיסִים לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ גַּם הִנֵּה הָעֵץ אֲשֶׁר עָשָׂה הָמָן לְמָרְדֳּכַי אֲשֶׁר דִּבֶּר טוֹב עַל הַמֶּלֶךְ עֹמֵד בְּבֵית הָמָן גָּבֹהַּ חֲמִשִּׁים אַמָּה וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ תְּלֻהוּ עָלָיו: [אסתר ז, ט] פ) וַיִּשְׁלְחוּ עָלָיו וְלֵב הַמֶּלֶךְ שָׁכָךְ: [אסתר ז, י] צ) וַיִּתְלוּ אֶת הָמָן עַל הָעֵץ אֲשֶׁר הֵכִין לְמָרְדֳּכָי וַחֲמַת הַמֶּלֶךְ שָׁכָכָה: [אסתר ז, י] ק) לְכֶלֶם נָתַן לְאִישׁ חֲלִפוֹת שַׂלְמוֹת וּלְבִנְיָמִן נָתַן שֵׁשׁ מֵאוֹת כֶּסֶף וְחָמֵשׁ חֲלִפוֹת שַׂלְמוֹת: [בראשית מה, כב]

ששמשי. סופר המלך שונא ישראל היה ומימות כורש היה[ד] כמו שנאמר בספר עזרא (סימן ד) שכתב שטנה על נמין הבית עד (ג) שבנה כורש וביטלו ואף בימי אחשורוש עשה כן שנאמר (שם) ובמלכות אחשורוש בתחלת מלכותו כתבו שטנה: לו הכין. לגורך עלמו: דיסקרתא. כפר: נהרא. ליטול מכס: לרבנן. תלמידיו: הלכות קמיצה. דורש בעניו של יוס ושסה עבר בנמקן היה[ה] הוא יוס מנופת הטומר: ואשקול למזייא. ומטול עברי: אסרתינהו. לוחה עליהן להחליפן: אומני. ספרים: זוזא. זוג של ספרים כעין מספרים: עצייק. כלי מרס: ולתעניתו. יוס שלישי לתענית היה שהתחילו להתענות מ"ל בניסן ומה שאמר[ו] המקרא ליוס אחמול שלישי ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות[ז] יוס שלישי לשלוח הרלים היה: אם מזרע היהודים. יש זרע מיהודים שאם הוא גם מהם לא תוכל לו: מלמד שהביאוהו בבהלה. ולא רצן יפה מטיטופו: שוה. מושם: מלמד שהיתה מחווה כנגד אחשורוש. מרגיו (ד) אתה לומד אין לו ואויב המן הרע הזה: נופל. לשון עושה והולך נופל ולולה לזקוף והמלאך מפילו: וישלך עליו. הקב"ה משליך פורענות על הרשע בלי חמלה: מידו ברוח יברה. בני מיעמו והכניע בורמים מידו: אחת של אסתר. שהיה כעוס אחשורוש על מה שעשה המן לאסתר: דבר שנצטער בו אותו צדיק. לעבד נמכר יוסף על ידי קנאת אחיו:

יכשל

חשיב ליה למלכא מכולהו רבבנוהי השתא לישוייה בלאני וספר אמר ליה רשע ולאו ספר של כפר קרצום היית תנא המן ספר של כפר קרצום היה עשרים ושתים שנה בתר דשקלינהו למזייה לבשינהו למאניה אמר ליה סק ורכב אמר ליה לא יכילנא דכחישא חילאי מימי תעניתא גחין וסליק כי סליק בעט ביה אמר ליה לא כתיב לכו[ח] בנפל אויבך אל תשמח אמר ליה הני מילי בישראל אבל בדידכו כתיב[ט] ואתה על במותימו תדרוך[י] ויקרא לפניו ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו כי הוה נקיט ואזיל בשבילא דבי המן חזיתיה ברתיה דקיימא אאיגרא סברה האי דרכיב אבוה והאי דמסגי קמיה מרדכי שקלה עציצא דבית הכסא ושדיתיה ארישא דאבוה דלי עיניה[כ] וחזת דאבוה הוא נפלה מאיגרא לארעא ומתה והיינו דכתיב[ל] וישב מרדכי אל שער המלך אמר רב ששת ששב לשקו ולתעניתו[מ] והמן נדחף אל ביתו אבל וחפוי ראש אבל על בתו וחפוי ראש על שאירע לו[נ] ויספר המן לזרש אשתו ולכל אוהביו וגו' קרי להו אוהביו וקרי להו חכמיו אמר רבי יוחנן כל האומר דבר חכמה אפילו באומות העולם נקרא חכם[ס] אם מזרע היהודים מרדכי וגו' אמרו ליה אי משאר שבטים קאתי יכלת ליה ואי משבט יהודה ובנימין ואפרים ומנשה לא יכלת ליה יהודה דכתיב[ע] ידך בערף אויביך אינך דכתיב בהו[פ] לפני אפרים ובנימין ומנשה עוררה את גבורתך[צ] כי נפל תפול לפניו דרש ר' יהודה בר אלעאי שתי נפילות הללו למה אמרו לו אומה זו משולה לעפר[ק] ומשולה לכוכבים כשהן יורדין יורדין עד עפר וכשהן עולין עולין עד לכוכבים[ר] וסריסי המלך הגיעו ויבהילו מלמד שהביאוהו בבהלה[ש] כי נמכרנו אני ועמי וגו' כי אין הצר שוה בנזק המלך אמרה לו צר זה אינו שוה בנזק של מלך איקני בה בושתי וקטלה השתא איקני בדידי ומבעי למקטלי[ת] ויאמר המלך אחשורוש ויאמר לאסתר המלכה ויאמר ויאמר למה לי אמר רבי אבהו בתחלה על ידי תורגמן כיון דאמרה ליה (ג) מדבית שאול קאתינא מיד ויאמר לאסתר המלכה:[א] ותאמר אסתר איש צר ואויב המן הרע הזה אמר ר' אלעזר מלמד שהיתה מחווה כלפי אחשורוש ובא מלאך וסטר ידה כלפי המן:[ב] והמלך קם בחמתו וגו'[ג] והמלך שב מגנת הביתן מקיש שיבה לקימה מה קימה בחימה אף שיבה בחימה דאזל ואשכח למלאכי השרת דאידמו ליה כגברי וקא עקרי לאילני דבוסתני ואמר להו מאי עובדייכו אמרו ליה דפקדינן המן אתא לביתיה והמן נופל על המטה נופל נפל מיבעי ליה אמר רבי אלעזר מלמד שבא מלאך והפילו עליה אמר ויי מביתא ויי מברא[ד] ויאמר המלך הגם לכבוש את המלכה עמי בבית[ה] ויאמר חרבונה וגו' אמר רבי אלעזר אף חרבונה רשע באותה עצה היה כיון שראה שלא נתקיימה עצתו מיד ברח והיינו דכתיב[ו] וישלך עליו ולא יחמול מידו ברוח יברה[ז] וחמת המלך שככה שתי שכיכות הללו למה אחת של מלכו של עולם ואחת של אחשורוש ואמרי לה אחת של אסתר ואחת של ושתי.[ח] לכלם נתן לאיש חליפות שמלות ולבנימן נתן[ט] חמש חליפות אפשר דבר שנצטער בו אותו צדיק יכשל

אל בית משתה היין והמן נפל על המטה אשר עליה היא המלכה עמו בבית המלכה את המלך לכבוש את המלכה עמי בבית המלך ויאמר חרבונה אחד מן הסריסים לפני המלך גם הנה העץ אשר עשה המן למרדכי אשר דבר טוב על המלך עמד בבית המן גבה חמשים אמה ויאמר המלך תלהו עליו: [אסתר ז, ט] פ) וישלך עליו ולא יחמל מידו ברוח יברה: [איוב כז, כב] צ) ויתלו את המן על העץ אשר הכין למרדכי וחמת המלך שככה: [אסתר ז, י] ק) לכלם נתן לאיש חלפות שמלות ולבנימן נתן שלש מאות כסף וחמש חלפות שמלות: [בראשית מה, כב]

יכשל בו. גרסי׳ ולא גרסי׳ זרעו: בשה צוארין היו לו לבניכן. לא גרסינן שכן דרך המקרא לכתוב לאחרי לשון רבים על מלכת לאחריו (מלאכים ס) נכה על לאחריו: שיגר לו יין. לפי שדעת זקנים עוכה הימנו זה הדבר הטוב לו מן הכל: תעלא. שועל: בעידניה. אם תלאה שעתו מגלגלת: תעלא. קרי׳ ליה יוסף[1] לפי אחיו מאי בגירותיה מתחווה: אודה זו תורה. שגזר עליהן המן אלא יעסקו בתורה: זהו יום טוב. קיימו עליהם ימים טובים: זו מילה. ועל כל אלה גזר: אמרתך. זו מילה שנתנה בנאמר ולא בדיבור ואמר ה׳ אל אברהם ואתה את בריתי תשמור (בראשית יז) ומלינו[2] שדוד שמע עליה שנאמר לנגנם על השמינית (מלכים ו) כשהיה בגית המרחץ ולמה עלמו אלא מורה ואלא מלות כיון (שנתמכל[3]) במילה שמה[4]: עשרת בני המן ועשרת. הזכרת שמותן ומיתה הסמוכה אחריהן לגומר (ג) שמתן נפלו לאחד: זקיפא. פורק״א בלעז בגד[5] אחד זה למטה מזה: אריה. הוא הכתב: לבינה. הוא אלף שהוא כפלים מן הכתב והאריה אלי לבינה: שלא תהא להם תקומה. אלא יהא להם מקום להרמיב לעדיו אחתיו: מלמד שבא מלאך בו. שהרי התחיל לדבר בלשון כעס וסופו אמר מה שאלתך: הכי גרסינן אמר רב נחמן יאמר בפה מה שנכתב בספרים. ולא גרסינן אמרה לו[6] והכי פירושה סדר המקרלות כך הוא[7] וקיבל היהודים את אשר החלו לעשות[8] כי המן בן המדתא

המגגי וגו׳ וכתיב לפי המלך אמר עם הספר וגו׳ ומרדכי[9] כתב אליהם שיעשו פורים כי המן מיקש לאבדם ומה שכתב אחר לפי המלך (להתחתן לו) כל זה יאמר שנה בשנה: [1] עם הספר. שתהא מגילה כתובה לפניהם בשעת קריאה: כאמיתה של תורה. [2] כספר תורה עצמו שרטוטו הלכה למשה מסיני: דברי הצומות ועצתם ומאמר אמתר. כך סמוכים המקרלות: שפידשו ממנו. לפי שנטל מדברי תורה ונכנס לעברה: מעיקרא. מימי כורש כשפלה (עם) זרובבל בן הגולה ומרדכי עמו ונמנו בספר עזרא[3] כ״ל שנה היה בין מגין למגין מימי כורש לדריוש האחרון ולפי שנעשה מרדכי שר מיומיה ירד מחמיטתו אלא חמשים: שבל זמן שברוך בן נריה קיים לא הניחו עזרא ועלה. שיש לך לחמוה למה לא עלה עזרא עם זרובבל מימי כורש עד השנה השמינית לדריוש האחרון לאחר שנגנה המיה כמו שכתוב בעזרא ויגא ירושלם בחדש החמישי היא שנת השמינית למלך וגו׳ (עזרא ז) ומרדכי שהיה לומד תורה מפי ברוך בן נריה בבבל וברוך לא עלה מבבל ומת שם בתוך הימים הללו ולמחרן לעולי[4] ברוך נחנכא בשנת שתים לדריוש בבבל היה מתנבא ושולח ספריה לירושלים: יעקב למד תורה י״ל שנה בגית עבר כשפירש מאחיו ללכת לחרן ולא נענש עליהן על מיבת אחיו וכמאר כל הימים שנשתהה בגית לבן ובדרך נענש כדמפרש ואזיל: למה

איתמר[6] וישתחו ישראל על ראש המטה אמר רבי בנימין בר יפת אמר רבי אלעזר תעלא בעידניה סגיד ליה[7] וינחם אותם ודבר על לבם אמר רבי בנימין בר יפת אמר רבי אלעזר מלמד שאמר להם דברים שמתקבלין על הלב ומה עשרה נרות לא יכלו לכבות נר אחד נר אחד היאך יכול לכבות עשרה נרות[8]. [9] ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר אמר רב יהודה אורה זו תורה וכן הוא אומר[10] כי נר מצוה ותורה אור שמחה זה יום טוב וכן הוא אומר[1] ושמחת בחגך • ששון זו מילה וכן הוא אומר[2] שש אנכי על אמרתך ויקר אלו תפלין וכן הוא אומר[3] וראו כל עמי הארץ כי שם ה׳ נקרא עליך ויראו ממך[4] ותניא רבי אליעזר הגדול אומר [5]אלו תפלין שבראש[6] ואת פרשנדתא וגו׳ עשרת בני המן אמר רב אדא דמן יפו [7]עשרת בני המן ועשרת צרך למימריהו בנשימה אחת מאי טעמא כולהו בהדי הדדי נפקו נשמתייהו אמר רבי יוחנן [8]ויו דויזתא צרך למימתתה בזקיפא[9] [10] כמורדיא דלברות[11] מאי טעמא כולהו בחד זקיפא אזדקיפו אמר רבי חנינא בר פפא דרש ר׳ שילא איש כפר תמרתא [12]כל השירות כולן נכתבות אריה על גבי לבינה ולבינה על גבי אריה [13]חוץ משירה זו ומלכי כנען שאריה על גבי אריה ולבינה על גבי לבינה מ״ט שלא תהא תקומה למפלתן[1] ויאמר המלך לאסתר המלכה בשושן הבירה הרגו היהודים אמר רבי אבהו מלמד שבא מלאך וסטרו על פיו[2] ובבאה לפני המלך אמר עם הספר אמר אמרה מיבעי ליה אמר רבי יוחנן אמרה לו יאמר בפה מה שכתוב בספר[3] דברי שלום ואמת אמר רבי תנחום ואמרי לה אמר רבי אסי מלמד[4] שצריכה שרטוט כאמיתה של תורה[5] ומאמר אסתר קיים מאמר אסתר אין[6] דברי הצומות לא אמר רבי יוחנן (ז) דברי הצומות ומאמר אסתר קיים (את ימי[7]) הפורים האלה. [8]כי מרדכי היהודי משנה למלך אחשורוש וגדול ליהודים ורצוי לרוב אחיו לרוב אחיו ולא לכל אחיו מלמד שפירשו ממנו מקצת סנהדרין אמר רב יוסף גדול ת״ת יותר מהצלת נפשות דמעיקרא חשיב ליה למרדכי בתר ד׳ ולבסוף בתר חמשה מעיקרא כתיב[9] אשר באו עם זרובבל ישוע נחמיה שריה רעליה מרדכי בלשן ולבסוף כתיב[10] הבאים עם זרובבל ישוע נחמיה עזריה רעמיה נחמני מרדכי בלשן אמר רב ואיתימא רב שמואל בר מרתא גדול תלמוד תורה יותר מבנין בית המקדש שכל זמן שברוך בן נריה קיים לא הניחו עזרא ועלה אמר רבה אמר רב יצחק בר שמואל בר מרתא גדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם שכל אותן שנים שהיה יעקב אבינו בבית עבר לא נענש[11] דאמר מר למה

לאומרן בנשימה אחת. נראה דהיינו לכתמילה אבל בדיעבד יצא:

צרך

אמרה מיבעי ליה. דמשמע דהכי קאמר וכתיב לפני המלך אמרה לו מלמד הספר (ג) שעמו לעשות ולשלוח בכל המדינות אמרה לו עוד ישוב מחשבתו הרעה[2] דכיון דקאמר כתיב אמר משמע שיש לו לומר מה שאמרה:

הדרן עלך מגילה נקראת

עין משפט נר מצוה

עב א מור פ״ם סי׳ כה: עג ב מיי׳ פ״ב מהל׳ מגילה הלכה יב סמג עמין ד טוש״ע פ״ם סי׳ תכל סעיף מו:
עד ג טוש״ע שם עיפן תכלא סעיף ל:
עה דמיי׳ פ״ז מהל׳ ס״ת הל׳ י וטש״ע שם הלכה ד סמג עמין כה טוש״ע י״ל סי׳ עכה סעיף ג ד:
עו א ב טוש״ע פ״ם סי׳ תכלא סעיף ג:

רבינו חננאל

וילכו גם אחיו וגו׳. היינו דאמרי אינשי תעלא בזמנא סגיד ליה אלו כולן פשוטות הן: עשרת בני המן צריך למימריהו בנשימה אחת הקורא את המגילה מ״ט כולהו כי הדדי נפקי נשמתייהו. ר׳ דויזתא צריך למימתתיה דכולהו בחד זקיפא איזדקיפו. כל השירות נכתבות אריה על גבי לבינה ולבינה ע״ג אריה אבל עשרת בני המן ומלכי כנען נכתבין אריה ע״ג אריה ולבנה ע״ג לבנה. מ״ט אמר ר׳ אבהו כדי שלא תהא תקומה במטלתן של רשעים: דברי הצומות ותעקתם ומאמר אסתר קיים דברי הפורים. אמר רב יוסף גדול ת״ת יותר מהצלת נפשות ממרדכי דמעיקרא קא חשיב ליה בתר ארבעה ובסוף חשיב ליה בתר חמשה שנאמר אשר באו עם זרובבל ישוע נחמיה וגו׳ ובסוף כתיב הבאים עם זרובבל ישוע נחמיה עזריה רעמיה נחמני מרדכי בלשן. למה נקרא שמו בלשן שידע ע׳ לשונות. רצוי לרוב אחיו מלמד שפירשו ממנו מקצת סנהדרין: דברי שלום ואמת מלמד שצריכה שרטוט כאמיתה של תורה. ב) אמר משמיה דרב גדול ת״ת מבנין בהמ״ק. שכ״ז שהי׳ ברוך בן נריה קיים לא הניחו עזרא ועלה. ועוד אמר משמו גדול ת״ת מכבוד אב ואם שכל השנים שהיה יעקב בבית עבר ולמד תורה לא נענש עליהן. מנא הני מילי אמר ר׳ יוחנן

חשק שלמה על רבינו חננאל

ב) תוס׳ ל״ל אמר רב אמתלא כר מרמא דדמי:

ליקוטי רש״י

[נדפס בסוף המסכת]

הגהות וציונים

א) בכת״י ובשבת נוסף לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים שבשביל משקל: ב) בכת״י ובע״י מלמד שבכה יוסף על: ג) צ״ל בזקיפה [פי׳ בתליה], וכ״ה בראש״י (רק״ס): ד) עי׳ בראשונים (רא״ש ר״ן ועוד) ג׳ פירושים במימרא זו, ולהמפרשים שיאריך בקוראתה ודאי דלא גרסינן ״כמורדיא דלברות״, וכן ליתא בכל הכת״י ובראשונים (קרבן נתנאל, דק״ס): ה) [צ״ל דברי] (גליון): ו) בכת״י ובע״י נוסף עליהם: ז) ברש״י שבע״ע קו״ת ליה ליוסף: ח) [צ״ל שנזכר] (גליון): ט) צ״ל בעץ (גליון), וכ״ה ברש״י שבע״י: י) יש להוסיף ואת אשר כתב מרדכי אליהם (רש״ש), וכ״ה ברש״י שבע״י: כ) צ״ל מרדכי (רש״ש, דק״ס), וכ״ה בכת״י: ל) הר״א, וכ״ה בכת״י (רק״ס): מ) ונמנו בספר עזרא ומנויהו לאחר ד׳ אנשים ולבסוף כשנסמנו סנין שני לאחר שנבנה הבית בספר עזרא וכ״ד שנה בין מנין ראשון למנין שני יפי כורש ואחשורוש וז׳ שנים של דריוש האחרון (גליון), כך הוא הנוסח ברש״י שבכת״י ובע״י. נ) ושוב מחשבתו הרעה ומשני יאמר בפה דכיון דקאמר כו׳ כצ״ל וכן הגיה הרמ״א בגמ׳ שלה (גליון):

מסורת הש״ס עם הוספות

ה) שנת י: ע״ש ות״ש בתוס׳ ד״ה ותגלגל, ו) עיין לקמן כו., ז) עי׳ רש״י עה״ת שם, ח) נרכות ג. ע. [פוטס ל״ו. מולין פט.] ממנות לט., ט) [עי׳ ב״מ פז. פפ״ה ת״ש עס], י) [עי׳ תוס׳ גיטין ו: ד״ה אריה ותוס׳ מוקה ח: ד״ה כמנה ותוס׳ ממנות לג: ד״ה הא], יא) [ממנות דף מג:], יב) [כלפיה ממנות מג:], יג) עיין רישב״א, יד) אסתר ט בב-כה, טו) טו ע״א.

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ אמר ר׳ יוסף הכי קאמר דבני לעומה: (ב) רש״י ד״ה עמהם וכו׳ לעומר עשרתם נפלו לאחד: (ג) תוס׳ ד״ה אמרה ומו׳ מלגר הספר שאמר לעמוה:

גליון הש״ס

גמ׳ ששון זו מילה. עיין שבת דף קל ע״ב מגש״ל ד״ה שם: רש״י ד״ה כאמיתה. כפ״ת עצמו. עי׳ ממנות דף לב ע״ב תל״ם סם מוהלין:

תורה אור השלם

א) וּמִרְדֳּכַי יָצָא מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ בִּלְבוּשׁ מַלְכוּת תְּכֵלֶת וְחוּר וַעֲטֶרֶת זָהָב גְּדוֹלָה וְתַכְרִיךְ בּוּץ וְאַרְגָּמָן וְהָעִיר שׁוּשָׁן צָהֲלָה וְשָׂמֵחָה:
[אסתר ח, טו]

ב) וַיָּפֹל עַל צִוָּארֵי בִנְיָמִן אָחִיו וַיֵּבְךְּ וּבִנְיָמִן בָּכָה עַל צַוָּארָיו:
[בראשית מה, יד]

ג) וְהִנֵּה עֵינֵיכֶם רֹאוֹת וְעֵינֵי אָחִי בִנְיָמִין כִּי פִי הַמְדַבֵּר אֲלֵיכֶם:
[בראשית מה, יב]

ד) וְלָאֲבִיו שָׁלַח כְּזֹאת עֲשָׂרָה חֲמֹרִים נֹשְׂאִים מִטּוּב מִצְרַיִם וְעֲשֶׂר אֲתֹנֹת נֹשְׂאֹת בָּר וָלֶחֶם וּמָזוֹן לְאָבִיו לַדָּרֶךְ:
[בראשית מה, כג]

ה) וַיֵּלְכוּ גַּם אֶחָיו וַיִּפְּלוּ לְפָנָיו וַיֹּאמְרוּ הִנֶּנּוּ לְךָ לַעֲבָדִים: [בראשית נ, יח]

ו) וַיֹּאמֶר הִשְׁבִּעָה לִּי כַּיּוֹם הַזֶּה לִי וַיִּשְׁתַּחוּ יִשְׂרָאֵל עַל רֹאשׁ הַמִּטָּה: [בראשית מז, לא]

ז) וְנָתַתָּה אֶל תִּדְאוּ אֶבְנֵי אֲבַלְבַּל אִתְּכֶם וְאֶת טַבְּעֹתֵיכֶם וְיַנְחֵם אוֹתָם וְיָרַבּוּ עַל לֶבֶם:
[בראשית נ, כא]

ח) לַיְּהוּדִים הָיְתָה אוֹרָה וְשִׂמְחָה וְשָׂשׂוֹן וִיקָר: [אסתר ח, טז]

ט) כִּי נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר וְדֶרֶךְ חַיִּים תּוֹכַחוֹת מוּסָר:
[משלי ו, כג]

י) וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ וַעֲבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ וְהַלֵּוִי וְהַגֵּר וְהַיָּתוֹם וְהָאַלְמָנָה אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ: [דברים טז, יד]

יא) שָׂשׂ אָנֹכִי עַל אִמְרָתֶךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רָב: [תהלים קיט, קסב]

יב) וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם יְיָ נִקְרָא עָלֶיךָ וְיָרְאוּ מִמֶּךָּ: [דברים כח, י]

יג) וְאֵת פַּרְשַׁנְדָּתָא וְאֵת דַּלְפוֹן וְאֵת אַסְפָּתָא: וְאֵת פּוֹרָתָא וְאֵת אֲדַלְיָא וְאֵת אֲרִידָתָא: וְאֵת פַּרְמַשְׁתָּא וְאֵת אַרִסַי וְאֵת אַרְסִי וְאֵת אֲרִידַי וְאֵת וַיְזָתָא: עֲשֶׂרֶת בְּנֵי הָמָן בֶּן הַמְּדָתָא צֹרֵר הַיְּהוּדִים הָרָגוּ וּבַבִּזָּה לֹא שָׁלְחוּ אֶת יָדָם: [אסתר ט, ו-י]

יד) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה הָרְגוּ הַיְּהוּדִים וְאֲבַד חֲמֵשׁ מֵאוֹת אִישׁ וְאֵת עֲשֶׂרֶת בְּנֵי הָמָן בִּשְׁאָר מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ מָה עָשׂוּ וּמַה שְּׁאֵלָתֵךְ וְיִנָּתֶן לָךְ וּמַה בַּקָּשָׁתֵךְ עוֹד וְתֵעָשׂ: [אסתר ט, יב] טו) וְבָבֹאוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ אָמַר עִם הַסֵּפֶר יָשׁוּב מַחֲשַׁבְתּוֹ הָרָעָה אֲשֶׁר חָשַׁב עַל הַיְּהוּדִים: [אסתר ט, ל]

טז) וּמִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת לְחֹדֶשׁ הָרְבִיעִי בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם בּוֹ נָפְלוּ דִבְרֵי הַיְּהוּדִים וְעָשׂוּ בְּיוֹם אֲשֶׁר שָׁבְתוּ אֹיְבֵי הַיְּהוּדִים לִשְׁלֹט בָּהֶם וְנַהֲפוֹךְ הוּא אֲשֶׁר יִשְׁלְטוּ הַיְּהוּדִים הֵמָּה בְּשֹׂנְאֵיהֶם: [אסתר ט, א]

יז) וַיָּבֹאוּ אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ לְטֻמְאַת נֶפֶשׁ לְאָדָם וְלֹא יָכְלוּ לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּקְרְבוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי אַהֲרֹן בַּיּוֹם הַהוּא: [במדבר ט, ו]

יח) וַיָּבֹאוּ בְנֵי רְאוּבֵן וּבְנֵי גָד וַחֲצִי שֵׁבֶט הַמְנַשֶּׁה אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְאֶל הַנְּשִׂיאִים עֵדָה לֵאמֹר: [במדבר לב, ב]

יט) וַיָּבֹאוּ אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן וְאֶל כָּל הָעֵדָה אֶל מִדְבַּר פָּארָן קָדֵשׁה וַיָּשִׁיבוּ אֹתָם דָּבָר וְאֶת כָּל הָעֵדָה וַיַּרְאוּם אֶת פְּרִי הָאָרֶץ: [במדבר יג, כו]

כ) וַיָּבֹאוּ אֶל הַנַּחַל אֶשְׁכֹּל וַיִּכְרְתוּ מִשָּׁם זְמוֹרָה וְאֶשְׁכּוֹל עֲנָבִים אֶחָד וַיִּשָּׂאוּהוּ בַמּוֹט שְׁנַיִם וְגַם מִן הָרִמֹּנִים וּמִן הַתְּאֵנִים: [במדבר יג, כג]

כא) וַיָּבֹאוּ אֶל נַחַל אֶשְׁכֹּל וַיַּרְגְּלוּ אֶת הָאָרֶץ: [במדבר לב, ט]

כב) וַיָּבֹאוּ אֶל אֶרֶץ הַנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן וְשָׁם אֲחִימַן שֵׁשַׁי וְתַלְמָי יְלִדֵי הָעֲנָק וְחֶבְרוֹן שִׁבְעַת שָׁנִים נִבְנְתָה לְפְנֵי צֹעַן מִצְרָיִם: [במדבר יג, כב]

כג) וַיָּבֹאוּ עַד נַחַל אֶשְׁכֹּל וַיִּכְרְתוּ שָׁם אֶת זְמוֹרַת הַגֶּפֶן וְאֶשְׁכּוֹל אֶחָד וַיִּשָּׂאוּהוּ בַמּוֹט בִּשְׁנָיִם וּמִן הָרִמֹּנִים וּמִן הַתְּאֵנִים: [דברים א, כד]

כד) וַיָּבֹאוּ אֶל הַנַּחַל בְּרָכָה אֲשֶׁר בְּשֶׁפֶלַת אֱדוֹם: [דברי הימים ב כ, כו]

כה) וַיָּבֹאוּ אֶל הַנַּחַל אֶשְׁכֹּל וַיַּרְא שָׁם אֶת גֶּפֶן יְיָ וַיִּבְכּוּ אִישׁ אֶת אָחִיו: [בראשית מב, כא]

כו) וַיָּבֹאוּ אֶל הַנַּחַל אֶשְׁכֹּל וַיַּרְגְּלוּ אֶת הָאָרֶץ: [במדבר לב, ט]

כז) וַיָּבֹאוּ אֶל אֶרֶץ הַנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן וְשָׁם אֲחִימַן שֵׁשַׁי וְתַלְמָי יְלִדֵי הָעֲנָק וְחֶבְרוֹן שִׁבְעַת שָׁנִים נִבְנְתָה לְפְנֵי צֹעַן מִצְרָיִם: [במדבר יג, כב]

כח) וַיָּבֹאוּ אֶל הַנַּחַל אֶשְׁכֹּל וַיַּרְגְּלוּ אֶת הָאָרֶץ: [במדבר לב, ט]

כט) וַיָּבֹאוּ אֶל אֶרֶץ הַנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן וְשָׁם אֲחִימַן שֵׁשַׁי וְתַלְמָי יְלִדֵי הָעֲנָק וְחֶבְרוֹן שִׁבְעַת שָׁנִים נִבְנְתָה לְפְנֵי צֹעַן מִצְרָיִם: [במדבר יג, כב]

ל) וַיָּבֹאוּ אֶל הַנַּחַל אֶשְׁכֹּל וַיַּרְגְּלוּ אֶת הָאָרֶץ: [במדבר לב, ט]

לא) וַיָּבֹאוּ אֶל אֶרֶץ הַנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן וְשָׁם אֲחִימַן שֵׁשַׁי וְתַלְמָי יְלִדֵי הָעֲנָק וְחֶבְרוֹן שִׁבְעַת שָׁנִים נִבְנְתָה לְפְנֵי צֹעַן מִצְרָיִם: [במדבר יג, כב]

לב) וַיָּבֹאוּ אֶל הַנַּחַל אֶשְׁכֹּל וַיַּרְגְּלוּ אֶת הָאָרֶץ: [במדבר לב, ט]

לג) וַיָּבֹאוּ אֶל אֶרֶץ הַנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן וְשָׁם אֲחִימַן שֵׁשַׁי וְתַלְמָי יְלִדֵי הָעֲנָק וְחֶבְרוֹן שִׁבְעַת שָׁנִים נִבְנְתָה לְפְנֵי צֹעַן מִצְרָיִם: [במדבר יג, כב]

לד) וַיָּבֹאוּ אֶל הַנַּחַל אֶשְׁכֹּל וַיַּרְגְּלוּ אֶת הָאָרֶץ: [במדבר לב, ט]

לה) וַיָּבֹאוּ אֶל אֶרֶץ הַנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן וְשָׁם אֲחִימַן שֵׁשַׁי וְתַלְמָי יְלִדֵי הָעֲנָק וְחֶבְרוֹן שִׁבְעַת שָׁנִים נִבְנְתָה לְפְנֵי צֹעַן מִצְרָיִם: [במדבר יג, כב]

לו) וַיָּבֹאוּ אֶל הַנַּחַל אֶשְׁכֹּל וַיַּרְגְּלוּ אֶת הָאָרֶץ: [במדבר לב, ט]

לז) וַיָּבֹאוּ אֶל אֶרֶץ הַנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן וְשָׁם אֲחִימַן שֵׁשַׁי וְתַלְמָי יְלִדֵי הָעֲנָק וְחֶבְרוֹן שִׁבְעַת שָׁנִים נִבְנְתָה לְפְנֵי צֹעַן מִצְרָיִם: [במדבר יג, כב]

לח) וַיָּבֹאוּ אֶל הַנַּחַל אֶשְׁכֹּל וַיַּרְגְּלוּ אֶת הָאָרֶץ: [במדבר לב, ט]

לט) וַיָּבֹאוּ אֶל אֶרֶץ הַנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן וְשָׁם אֲחִימַן שֵׁשַׁי וְתַלְמָי יְלִדֵי הָעֲנָק וְחֶבְרוֹן שִׁבְעַת שָׁנִים נִבְנְתָה לְפְנֵי צֹעַן מִצְרָיִם: [במדבר יג, כב]

מ) וַיָּבֹאוּ אֶל הַנַּחַל אֶשְׁכֹּל וַיַּרְגְּלוּ אֶת הָאָרֶץ: [במדבר לב, ט]

מא) וַיָּבֹאוּ אֶל אֶרֶץ הַנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן וְשָׁם אֲחִימַן שֵׁשַׁי וְתַלְמָי יְלִדֵי הָעֲנָק וְחֶבְרוֹן שִׁבְעַת שָׁנִים נִבְנְתָה לְפְנֵי צֹעַן מִצְרָיִם: [במדבר יג, כב]

מב) וַיָּבֹאוּ אֶל הַנַּחַל אֶשְׁכֹּל וַיַּרְגְּלוּ אֶת הָאָרֶץ: [במדבר לב, ט]

מג) וַיָּבֹאוּ אֶל אֶרֶץ הַנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן וְשָׁם אֲחִימַן שֵׁשַׁי וְתַלְמָי יְלִדֵי הָעֲנָק וְחֶבְרוֹן שִׁבְעַת שָׁנִים נִבְנְתָה לְפְנֵי צֹעַן מִצְרָיִם: [במדבר יג, כב]

מד) וַיָּבֹאוּ אֶל הַנַּחַל אֶשְׁכֹּל וַיַּרְגְּלוּ אֶת הָאָרֶץ: [במדבר לב, ט]

מה) וַיָּבֹאוּ אֶל אֶרֶץ הַנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן וְשָׁם אֲחִימַן שֵׁשַׁי וְתַלְמָי יְלִדֵי הָעֲנָק וְחֶבְרוֹן שִׁבְעַת שָׁנִים נִבְנְתָה לְפְנֵי צֹעַן מִצְרָיִם: [במדבר יג, כב]

מו) וַיָּבֹאוּ אֶל הַנַּחַל אֶשְׁכֹּל וַיַּרְגְּלוּ אֶת הָאָרֶץ: [במדבר לב, ט]

מז) וַיָּבֹאוּ אֶל אֶרֶץ הַנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן וְשָׁם אֲחִימַן שֵׁשַׁי וְתַלְמָי יְלִדֵי הָעֲנָק וְחֶבְרוֹן שִׁבְעַת שָׁנִים נִבְנְתָה לְפְנֵי צֹעַן מִצְרָיִם: [במדבר יג, כב]

מח) וַיָּבֹאוּ אֶל הַנַּחַל אֶשְׁכֹּל וַיַּרְגְּלוּ אֶת הָאָרֶץ: [במדבר לב, ט]

מט) וַיָּבֹאוּ אֶל אֶרֶץ הַנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן וְשָׁם אֲחִימַן שֵׁשַׁי וְתַלְמָי יְלִדֵי הָעֲנָק וְחֶבְרוֹן שִׁבְעַת שָׁנִים נִבְנְתָה לְפְנֵי צֹעַן מִצְרָיִם: [במדבר יג, כב]

נ) וַיָּבֹאוּ אֶל הַנַּחַל אֶשְׁכֹּל וַיַּרְגְּלוּ אֶת הָאָרֶץ: [במדבר לב, ט]

נא) וַיָּבֹאוּ אֶל אֶרֶץ הַנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן וְשָׁם אֲחִימַן שֵׁשַׁי וְתַלְמָי יְלִדֵי הָעֲנָק וְחֶבְרוֹן שִׁבְעַת שָׁנִים נִבְנְתָה לְפְנֵי צֹעַן מִצְרָיִם: [במדבר יג, כב]

נב) וַיָּבֹאוּ אֶל הַנַּחַל אֶשְׁכֹּל וַיַּרְגְּלוּ אֶת הָאָרֶץ: [במדבר לב, ט]

נג) וַיָּבֹאוּ אֶל אֶרֶץ הַנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן וְשָׁם אֲחִימַן שֵׁשַׁי וְתַלְמָי יְלִדֵי הָעֲנָק וְחֶבְרוֹן שִׁבְעַת שָׁנִים נִבְנְתָה לְפְנֵי צֹעַן מִצְרָיִם: [במדבר יג, כב]

נד) וַיָּבֹאוּ אֶל הַנַּחַל אֶשְׁכֹּל וַיַּרְגְּלוּ אֶת הָאָרֶץ: [במדבר לב, ט]

נה) וַיָּבֹאוּ אֶל אֶרֶץ הַנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן וְשָׁם אֲחִימַן שֵׁשַׁי וְתַלְמָי יְלִדֵי הָעֲנָק וְחֶבְרוֹן שִׁבְעַת שָׁנִים נִבְנְתָה לְפְנֵי צֹעַן מִצְרָיִם: [במדבר יג, כב]

נו) וַיָּבֹאוּ אֶל הַנַּחַל אֶשְׁכֹּל וַיַּרְגְּלוּ אֶת הָאָרֶץ: [במדבר לב, ט]

נז) וַיָּבֹאוּ אֶל אֶרֶץ הַנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן וְשָׁם אֲחִימַן שֵׁשַׁי וְתַלְמָי יְלִדֵי הָעֲנָק וְחֶבְרוֹן שִׁבְעַת שָׁנִים נִבְנְתָה לְפְנֵי צֹעַן מִצְרָיִם: [במדבר יג, כב]

נח) וַיָּבֹאוּ אֶל הַנַּחַל אֶשְׁכֹּל וַיַּרְגְּלוּ אֶת הָאָרֶץ: [במדבר לב, ט]

נט) וַיָּבֹאוּ אֶל אֶרֶץ הַנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן וְשָׁם אֲחִימַן שֵׁשַׁי וְתַלְמָי יְלִדֵי הָעֲנָק וְחֶבְרוֹן שִׁבְעַת שָׁנִים נִבְנְתָה לְפְנֵי צֹעַן מִצְרָיִם: [במדבר יג, כב]

ס) וַיָּבֹאוּ אֶל הַנַּחַל אֶשְׁכֹּל וַיַּרְגְּלוּ אֶת הָאָרֶץ: [במדבר לב, ט]

סא) וַיָּבֹאוּ אֶל אֶרֶץ הַנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן וְשָׁם אֲחִימַן שֵׁשַׁי וְתַלְמָי יְלִדֵי הָעֲנָק וְחֶבְרוֹן שִׁבְעַת שָׁנִים נִבְנְתָה לְפְנֵי צֹעַן מִצְרָיִם: [במדבר יג, כב]

סב) וַיָּבֹאוּ אֶל הַנַּחַל אֶשְׁכֹּל וַיַּרְגְּלוּ אֶת הָאָרֶץ: [במדבר לב, ט]

סג) וַיָּבֹאוּ אֶל אֶרֶץ הַנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן וְשָׁם אֲחִימַן שֵׁשַׁי וְתַלְמָי יְלִדֵי הָעֲנָק וְחֶבְרוֹן שִׁבְעַת שָׁנִים נִבְנְתָה לְפְנֵי צֹעַן מִצְרָיִם: [במדבר יג, כב]

סד) וַיָּבֹאוּ אֶל הַנַּחַל אֶשְׁכֹּל וַיַּרְגְּלוּ אֶת הָאָרֶץ: [במדבר לב, ט]

סה) וַיָּבֹאוּ אֶל אֶרֶץ הַנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן וְשָׁם אֲחִימַן שֵׁשַׁי וְתַלְמָי יְלִדֵי הָעֲנָק וְחֶבְרוֹן שִׁבְעַת שָׁנִים נִבְנְתָה לְפְנֵי צֹעַן מִצְרָיִם: [במדבר יג, כב]

סו) וַיָּבֹאוּ אֶל הַנַּחַל אֶשְׁכֹּל וַיַּרְגְּלוּ אֶת הָאָרֶץ: [במדבר לב, ט]

סז) וַיָּבֹאוּ אֶל אֶרֶץ הַנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן וְשָׁם אֲחִימַן שֵׁשַׁי וְתַלְמָי יְלִדֵי הָעֲנָק וְחֶבְרוֹן שִׁבְעַת שָׁנִים נִבְנְתָה לְפְנֵי צֹעַן מִצְרָיִם: [במדבר יג, כב]

סח) וַיָּבֹאוּ אֶל הַנַּחַל אֶשְׁכֹּל וַיַּרְגְּלוּ אֶת הָאָרֶץ: [במדבר לב, ט]

סט) וַיָּבֹאוּ אֶל אֶרֶץ הַנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן וְשָׁם אֲחִימַן שֵׁשַׁי וְתַלְמָי יְלִדֵי הָעֲנָק וְחֶבְרוֹן שִׁבְעַת שָׁנִים נִבְנְתָה לְפְנֵי צֹעַן מִצְרָיִם: [במדבר יג, כב]

ע) וַיָּבֹאוּ אֶל הַנַּחַל אֶשְׁכֹּל וַיַּרְגְּלוּ אֶת הָאָרֶץ: [במדבר לב, ט]

עא) וַיָּבֹאוּ אֶל אֶרֶץ הַנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן וְשָׁם אֲחִימַן שֵׁשַׁי וְתַלְמָי יְלִדֵי הָעֲנָק וְחֶבְרוֹן שִׁבְעַת שָׁנִים נִבְנְתָה לְפְנֵי צֹעַן מִצְרָיִם: [במדבר יג, כב]

עב) וַיָּבֹאוּ אֶל הַנַּחַל אֶשְׁכֹּל וַיַּרְגְּלוּ אֶת הָאָרֶץ: [במדבר לב, ט]

עג) וַיָּבֹאוּ אֶל אֶרֶץ הַנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן וְשָׁם אֲחִימַן שֵׁשַׁי וְתַלְמָי יְלִדֵי הָעֲנָק וְחֶבְרוֹן שִׁבְעַת שָׁנִים נִבְנְתָה לְפְנֵי צֹעַן מִצְרָיִם: [במדבר יג, כב]

עד) וַיָּבֹאוּ אֶל הַנַּחַל אֶשְׁכֹּל וַיַּרְגְּלוּ אֶת הָאָרֶץ: [במדבר לב, ט]

עה) וַיָּבֹאוּ אֶל אֶרֶץ הַנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן וְשָׁם אֲחִימַן שֵׁשַׁי וְתַלְמָי יְלִדֵי הָעֲנָק וְחֶבְרוֹן שִׁבְעַת שָׁנִים נִבְנְתָה לְפְנֵי צֹעַן מִצְרָיִם: [במדבר יג, כב]

עו) וַיָּבֹאוּ אֶל הַנַּחַל אֶשְׁכֹּל וַיַּרְגְּלוּ אֶת הָאָרֶץ: [במדבר לב, ט]

עז) וַיָּבֹאוּ אֶל אֶרֶץ הַנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן וְשָׁם אֲחִימַן שֵׁשַׁי וְתַלְמָי יְלִ

מסורת השס עם הוספות

ה) [עמוס ח.], ב) סדר עולם רש"ב, ג) [מיין קרמא], ד) [מיין קרמא], ה) [מיין תוספות לקמן יט. ד"ה ה) לעיל ב:, ו) [תוספות פ"ב], ז) מכות יג. סוטה לב:, ח) עי' ר"ן ובפני יהושע, ט) דף יח., י) לקמן יט., כ) ברכות ט. ועי' תוס' שם יב. ד"ה והכ"א.

הגהות הב"ח

(א) גמ' ותניא היה יעקב אבינו בן עבר מומטמן ומשמש אצל עבר שנה לאחר שירד כל"ל ומיתם עבר מת נמחק: (ב) שם שמי שמים מת עבר יצ"ל מסם וגם לו לגרס וכו' ק ע"ה] שנה היה ומגלן ללא איבנש יעקב אבינו עליה דמגלן: (ג) שם אלא שמע מיתה אריסיר:

ליקוטי רש"י

[נדפס בסוף המסכת]

תורה אור השלם

א) וְאֵלֶּה שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל מְאַת שָׁנָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים וַיִּגְוַע וַיָּמָת וַיֵּאָסֹף אֶל עַמָּיו: [בראשית כה, יז]

ב) וְאַבְרָם בֶּן שְׁמֹנִים שָׁנָה וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּלִדֶּת הָגָר אֶת יִשְׁמָעֵאל לְאַבְרָם: [בראשית טז, טז]

ג) וְאַבְרָהָם בֶּן מְאַת שָׁנָה בְּהִוָּלֶד לוֹ אֶת יִצְחָק בְּנוֹ: [בראשית כא, ה]

ד) וְאַחֲרֵי כֵן יָצָא אָחִיו וְיָדוֹ אֹחֶזֶת בַּעֲקֵב עֵשָׂו וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וְיִצְחָק בֶּן שִׁשִּׁים שָׁנָה בְּלֶדֶת אֹתָם: [בראשית כה, כו]

ה) וַיַּרְא עֵשָׂו כִּי בֵרַךְ יִצְחָק אֶת יַעֲקֹב וְשִׁלַּח אֹתוֹ פַּדֶּנָה אֲרָם לָקַחַת לוֹ מִשָּׁם אִשָּׁה בְּבָרְכוֹ אֹתוֹ וַיְצַו עָלָיו לֵאמֹר לֹא תִקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנָעַן: וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו אֶל יִשְׁמָעֵאל וַיִּקַּח אֶת מַחֲלַת בַּת יִשְׁמָעֵאל בֶּן אַבְרָהָם אֲחוֹת נְבָיוֹת עַל נָשָׁיו לוֹ לְאִשָּׁה: [בראשית כה, ו, כח]

ו) יוֹסֵף בֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה בְּעָמְדוֹ לִפְנֵי פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרָיִם וַיֵּצֵא יוֹסֵף מִלִּפְנֵי פַרְעֹה וַיַּעֲבֹר בְּכָל אֶרֶץ מִצְרָיִם: [בראשית מא, מו]

ז) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל יַעֲקֹב כַּמָּה יְמֵי שְׁנֵי חַיֶּיךָ: וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל פַּרְעֹה יְמֵי שְׁנֵי מְגוּרַי שְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה מְעַט וְרָעִים הָיוּ יְמֵי שְׁנֵי חַיַּי וְלֹא הִשִּׂיגוּ אֶת יְמֵי שְׁנֵי חַיֵּי אֲבֹתַי בִּימֵי מְגוּרֵיהֶם: [בראשית מז, ח-ט]

ח) וַיַּעֲקֹב נָסַע סֻכֹּתָה וַיִּבֶן לוֹ בָּיִת וּלְמִקְנֵהוּ עָשָׂה סֻכֹּת עַל כֵּן קָרָא שֵׁם הַמָּקוֹם סֻכּוֹת: [בראשית לג, יז]

ט) קָמוּ וְקִבְּלוּ הַיְּהוּדִים עֲלֵיהֶם וְעַל זַרְעָם וְעַל כָּל הַנִּלְוִים עֲלֵיהֶם וְלֹא יַעֲבוֹר לִהְיוֹת עֹשִׂים אֵת שְׁנֵי הַיָּמִים הָאֵלֶּה כִּכְתָבָם וְכִזְמַנָּם בְּכָל שָׁנָה וָשָׁנָה: [אסתר ט, כז] י) וְהַיָּמִים הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים בְּכָל דּוֹר וָדוֹר מִשְׁפָּחָה וּמִשְׁפָּחָה מְדִינָה וּמְדִינָה וָעִיר וָעִיר וִימֵי הַפּוּרִים הָאֵלֶּה לֹא יַעַבְרוּ מִתּוֹךְ הַיְּהוּדִים וְזִכְרָם לֹא יָסוּף מִזַּרְעָם: [אסתר ט, כח] כ) מִמַּחֲרַת שַׁבָּשׁ עַד מְבוֹאוֹ מְהֻלָּל שֵׁם יְיָ: [תהלים קיג, ג] ל) וָה הַיּוֹם עֲשָׂה יְיָ נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בוֹ: [תהלים קיח, כד] מ) יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם: [תהלים קיג, ב]

הגהות וציונים

ס) בכמ"י ובע"י (וארבינר דחזה בבית עד דאיתיליד יוסף: כ) בכל הכמ"י ובע"י מיסף והא מאה: ג) בכמה כת"י נוסף היתה בתובה בכל לשון לא יצא עד, ובזה ניחא

הנוסח שלפנינו עד שתהא כתובה "אשורית", אולם התוס' ר"י לא גרס כאן תיבת "אשורית" ע"י"ש (וכ"ה בכמה ראשונים), וע' תוס' ר"ש (דק"ס): ד) נראה דהר"א: ה) בכת"י כתוגן שפירש (דק"ס): ו) ברש"י שבע"י הנוסח מאביו שעשה (דק"ס): ז) בכל הדפרי יעקב והא טובא הוו הגר דפירש יעקב מאביו עשרים דבית לבן וי"ד דבית עבר אלא ש"מ וכו': ח) [צ"ל וקורא מעגן] (גליקן), וצ"ל ורבנן ס"מ אמר קרא שמע בכל לשון שאתה שומע נראה דהלכה וכו' (מגחת יחדה). אולם ע' דק"ס שמביא גירסא בגמ' מכת"י "ורבנן אמרי א"ק וכו'" (כהעתקת התוס' לפנינו): ט) מ"צ"ל ולא נענש עליהם: כ) יש כאן ט"ס וצ"ל בן ע"ז שנה וכו' יעקב אבינו עלייהו דתניא (ממ"נ):

עין משפט נר מצוה

א א מי' פ"ג מהלכות מגילה הלכה ו סמג עשין מד"ר ד מוס"ע מ"ח מ"ח סימן תכ"ד סעיף ו:
ב ב מי' שם הלכה ג מוס"ע שם סעיף ג וסעיף ז:
ג ג מי' שם הלכה ד מוס"ע שם סעיף ט:
ד ד מי' שם הלכה ג מוס"ע שם סעיף ח:
ה ה מי' שם הלכה ו מוס"ע שם סעיף ה:
ו ו מי' שם הלכה ה מוס"ע שם סעיף יב:
ז ז מי' שם מוס"ע שם סעיף יב:
ח ח מי' שם הלכה ט מוס"ע מ"ח סימן תכ"ד סעיף ג וס"ע:
ט ט מי' פ"ג מהלכות מגילה הלכה ט סמג עשין ה מוס"ע מ"ח סי' מכ"ד סעיף ו:
י י מי' פ"ג מהלכות מ"ש הלכה יא סמג עשין יח מוס"ע מ"ח סימן מד סעיף ג:
יא ב מי' שם הלכה י וסמג שם מוס"ע מ"ח סימן מב סעיף ב:

רבינו חננאל

לא נמנו שנותיו של ישמעאל אלא כדי ליחס שנותיו של יעקב אבינו. מצינו שהיה ישמעאל גדול מיצחק י"ד שנה. ויצחק גדול מיעקב ס' שנה נמצא ישמעאל גדול מיעקב ע"ד שנה ובו בפרק שנתברך יעקב אבינו מת ישמעאל וכל שנותיו היו קל"ז חסר מחן ע"ד שנה ונשארו ס"ג שנה נמצא בעת שיצא לארם נהרים בן ס"ג שנה. וי"ד בביח עבר וכ' שנה בבית לבן שנאמר זה לי עשרים שנה בביתך וגו' הרי צ"ז שנה והיה יוסף בעת צאת יעקב מאצל לבן בן [שש] שנים כי אחר י"ד שנה נולד ונשתהה שנתים בדרך נמצא יעקב כשבא אל יצחק אביו בן צ"ש שנה נתכנסה יעקב מיצחק אביו ל"ן שנה. כשנגנב [יוסף] היה בן י"ז שנה וי"ג שנה עשה בבית אדוניו ובבית הסהר [וד' דשובב] ושנתים הרעב הרי י"ג שנה וד' שנה ושתי שנים הרי כ"ב נתכנסה יוסף מיעקב אביהו כשיעור השנים שנתכנסה יעקב מיצחק אביו וזלתי י"ד שנים שהיה יעקב למד תורה בבית עבר ולא נמנו[ד] עליהם. וכל זה החושבון מפורש מן הפסוקים הנזכרים בגמ'. ולפי זו השמועה היה יוסף בשעה שהגיע אל יצחק אבי אביו בן ח' שנים ויעקב היה בן צ"ט שנתאחרו שנתים בדרך נמצא יעקב בעת שנגנב יוסף בן ק"ח שנה וכ"כ נתכנסה ממנו הרי שלשים ומאת שנה כדכתיב שלשים ומאת שנה וגו':

הדרן עלך מגלה נקראת

* הקורא את המגלה [ולמפרע] לא יצא. מנא לן אמר רבא דאמרינן

מגילה נקראת פרק ראשון מגילה יז.

[ד]מה נמנו שנותיו של ישמעאל. מה לנו למנות שנות הרשעים: להתייחס בהן שנותיו של יעקב. על ידי ממן שנות ישמעאל אנו למדין [בתחילת פרק משנות יעקב עברו עליו כל הקורות והמלחמות אותו מהן] אנו למדין: שנשמע בגמרא עבר י"ד שנה כילד אברהם בן פ"ד שנה כשנולד ישמעאל וכשנולד יצחק היה בן מאה שנה הרי היו לישמעאל י"ד שנה ויצחק קדם ליעקב ששים שנה הרי לישמעאל ע"ד כמה פישן משנותיו של ישמעאל ס"ג נמצא שהיה יעקב כשמת ישמעאל בן ס"ג שנה: ותניא היה יעקב כו'. ומיהו נמי הכי שהיה יעקב כשנתברך מאביו בן ס"ג וכו' כפרק מת ישמעאל שנאמר וילך עשו אל ישמעאל וגו': מלמד שקידשה ישמעאל. אביו ומת והשיאה נביות אחיה: וארבע עשרה שנה. היה יעקב בבית לבן עד דאתיליד יוסף דכתיב עבדיך עבדנו ארבע עשרה שנה בשמי בנותיך וגו' (בראשית לא) וכשנולד יוסף שלחו שני עבדות הבנות שנאמר ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף וגו' (שם ג) ומשם והלאה עבד אותו בשכר הלאן הרי בן ע"ז היה יעקב כשנולד יוסף וכמיב יוסף בן שלשים שנה בעמדו לפני פרעה נמצא יעקב בן מאה ושבע [שנים כשהיה יוסף בן שלשים שנה]. ונשתהה יעקב ליסב בדרך כנען שלא ירד למצרים: [ה] שבעה דשבעא ותרין דכפנא. דכתיב כי זה שנתים הרעב בקרב הארץ וגו' (בראשית מה) הרי בן ק"ו היה יעקב כשירד למצרים וקרא כמיב שלשים ומאת שנה נמצא משנסע מבית אביו עד שבא לבית לבן ארבע עשר ואותן הששים היה בבית עבר. ולא תשיב להו לא גרסינן הכא עד לקמן: עבר מת לאחר יורדתו של יעקב לארם נהרים. ובא לבית לבן ועמד שם שמי שנים לא ותשוב שנותיו של עבר ונמצא שמת כשהיה יעקב בן שבעים ותשע שנה והיינו שמי שנים משבא לבית לבן כשתתשוב י"ד שנה שנשמע בבית עבר: יצא. יעקב מבית עבר שמי שנים לפני מיתתו של עבר: נמצא כשעמד כו'. הכי גרסינן מנלן דלא איענש עליהו דתניא נמצא יוסף כשפירש[ו] מאביו שלא רחמו עשרים ושתים שנה כדרך שפירש יעקב מבית אביו שלא כיבדו ותאבל על יוסף כ"ב שנה היה כשפירש מאביו וכשתלך על מצרים היה בן שלשים שנה שנאמר ויוסף בן שלשים שנה בעמדו לפני פרעה הרי י"ג ושבעה דשבעא ותרין דכפנא הרי עשרים ושתים שנה שנתכנסה יוסף מאביו ויעקב עמד[ז] עשרים שנה בבית לבן וי"ד שנה בבית אביו. אלא שמע מינה. י"ד דבית עבר לא תשיב להו דלא איענש עליהו: אי הבי בצירא לחו. ואין כאן אלא עשרים דבית לבן: אישתהי ב' שנים באורחא. בשובו מארם נהרים לבא ליתמך אביו: ויבן לו בית. ליומות המורף: עשה סוכות. ב' פעמים שני יומות הקיץ הרי י"ח: ובבית אל עשה ששה חדשים. כדילא משכם שנאמר קוס עלה בית אל וגו' (בראשית לה):

הדרן עלך מגילה נקראת

הקורא. [ו]לשונות. כל[ח] שאינו לשון הקודש נקרא לעז ולקמן[ט] פריך והא אמרת קריאה בכל לשון לא יצא: פירוגין. בגמרא[י] מפרש קורא מעמד ופוסק (ושוהה[כ]) ומחר ופוסק: היה כותבה או דורשה. ומתוך כך קוראה אם כוון לבו יצא: דיפתרא וגייר. מפרש בגמ'[כא]: על הספר. קלף: גמ' מנהני מילי. דלמפרע לא יצא: מה זמנם למפרע לא. דלא אפשר שיהא ע"י ד' קודש ל"ד: ממזרח שמש עד מבואו. כשם שמקיעת חריחת החמה לא יספכו כך מהולל שם ה' ולא למפרע: זה היום. כסדר היום שאינו משתנה כשעותיו להיפך כך למפרע לא: יהי שם ה' מבורך. כהוייתו יהא הלול הנעם וברכתו כסדרו: כבתבה. בלשון הקודש ולא בלשון אחר: ויהיו כבתבם וכזמנם מה י"ד שהוא זמנם אם יעבור לא יחזור להתחיל למפרע ולקרותה ביום י"ד שכבר עבר כך קריאותה למפרע לא אע"ג דהאי קרא כבתבם וכזמנם בעשיה כתיב איחזקש זכירה לעשיה שנאי והימים האלה נזכרים ונעשים. תנא ובן בהלל וכן בק"ש וכן בתפלה למפרע לא יצא. הלל דכתיב ביה ממזרח שמש עד מבואו מהלל שם ה' כשם שאי

* לפני רבינו חננאל היה פרק הקורא את המגלה עומד פרק שני ופרק הקורא את המגלה למפרע פרק שלישי ואמנם הצבנו דברי רבינו לפי הסדר אשר לפנינו.

הגהות וציונים

ס) בכמ"י ובע"י (וארבינר דחזה בבית עד דאיתיליד יוסף: כ) בכל הכמ"י ובע"י מיסף והא מאה: ג) בכמה כת"י נוסף היתה בתובה בכל לשון לא יצא עד, ובזה ניחא

כל התורה בכל לשון נאמרה. פירש הקונטרס שנתנה לקרות בכל לשון שרוצה לקרות בספר תורה וקשה שהרי קריאת התורה אינה מן התורה אלא מדרבנן[2] נמי מפרשת זכור דהוי דלוריימא[3] וגרסת דהכי פירושא כל קריאה שבתורה כגון מגלה ופרשת עגלה ערופה וידוי מעשר וכבורים וכל אלו השנויין פרק אלו נאמרין בשושנה (דף לב. וסס)[4]:

דאי בלשון הקודש נאמרה למה לי למיכתב וכו'. קשיא[5] דהא בפרק אלו נאמרין בשושנה (דף לב. וסס) מנליך קרא מן נמען דאמר בכל לשון נאמרה מן נמען דאמר בלשון הקודש נאמרה ומי לומר דהתם בעי לאוקמי רבי אליעזר דכולי עלמא נמען דאמר בכל לשון נאמרה צריך קרא לרבוי לשון הקודש ונמען דאמר בלשון הקודש נאמרה צריך לרבוי בכל לשון:

הסדיר שמונה עשרה ברכות על הסדר. מכאן קשיא למה שפרש"י בברכות (דף לה. וסס) גבי אמצעיות אין להן סדר לפירש דאם טעה באמצע מן הברכות ושכח אמצע מהן אצריך לחזור שאומר אותה ברכה ששכח ממקום שנזכר וגומר תפלתו וקשיא דאם כן הוא אומר השמונה עשרה ברכות למפרע והכא פריש דשמעון הפקולי התקין אותן על הסדר אלא נראה לפרש המס אין להן סדר דלא הוו כולם רלשמועות ואלא אמרוהו דחוזר לראש הבלשה כשטעה באחת מהן אלא סחר לאותה שאכח וגומר ממנה ולמטה הכל כסדר אבל בעינוי[6] אין חוזר כיון שעבר מקומו והכי נמי אמרינן לקמן (דף יח.): גבי מגילה שאם השמיט פסוק אחד שמתחיל וקורא מאותו פסוק ולמטה[7]: **ודוד** כי אמרה בפרשה תשיעית אמרה. פירש הקונטרס ואף על גב דליכא אלא מ' מזמורים על המס אמרי המים ולמה לגשו גויס תרמי ניהו וקשיא דהא פרק קמא דברכות (דף י.) אמר דמדא פרשה היא ומסיק המס לכל פרשה שהיתה מציגה לדוד המתיל בה באמרי וסיים בה באמרי כגון זו שמתחלת באמרי המים ומסיימת באמרי כל מוסיף בו והיינו סוף דלמה לגשו אלמא דמדא פרשה היא ולריך לומר דלמגלה על מזח ולמה ה' תעמוד ברמוק תרמי ניהו: דאי

[1] והיו בהויתן יהו ורבנן מ"ט אמר קרא [2] שמע בכל לשון שאתה שומע ורבי נמי הא כתיב שמע ההוא מיבעי ליה השמע לאזנך מה שאתה מוציא מפיך ורבנן סברי [3] כמאן דאמר [4] הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא ורבנן נמי הכתיב והיו ההוא [5] מיבעי ליה שלא יקרא למפרע ורבי שלא יקרא למפרע מנא ליה [6] מדברים הדברים ורבנן דברים הדברים לא משמע להו ליטא קסבר רבי כל התורה כולה בכל לשון נאמרה דאי סלקא דעתך בלשון הקודש נאמרה למה לי למכתב והיו אצטריך סלקא דעתך שמע כרבנן כתב רחמנא והיו ליטא קסברי רבנן כל התורה בלשון הקודש נאמרה דאי סלקא דעתך בכל לשון נאמרה למה לי למכתב שמע איצטריך סלקא דעתך אמינא והיו כרבי כתב רחמנא שמע תפלה מנא לן דתניא [7] שמעון הפקולי הסדיר שמונה עשרה ברכות לפני רבן גמליאל על הסדר ביבנה אמר רבי יוחנן[8] ואמרי לה במתניתא תנא [8] [2] מאה ועשרים זקנים ובהם כמה נביאים תיקנו שמונה עשרה ברכות על הסדר. [9] ת"ר [3] מנין שאומרים אבות שנאמר [4] הבו לה' בני אלים ומנין שאומרים גבורות שנאמר [5] הבו לה' כבוד ועוז ומנין שאומרים קדושות שנאמר [6] הבו לה' כבוד שמו השתחוו לה' בהדרת קדש ומה ראו לומר בינה אחר קדושה שנאמר [7] והקדישו את קדוש יעקב ואת אלהי ישראל יעריצו וסמיך ליה [8] וידעו תועי רוח בינה ומה ראו לומר תשובה אחר בינה דכתיב [9] ולבבו יבין ושב ורפא לו אי הכי לימא רפואה בתרה דתשובה לא ס"ד דכתיב [10] וישוב אל ה' וירחמהו ואל אלהינו כי ירבה לסלוח[11] ומאי חזית דסמכת אהא סמוך אהא כתיב קרא אחרינא [12] הסולח לכל עוניכי הרופא לכל תחלואיכי הגואל משחת חייכי למימרא דגאולה ורפואה בתר סליחה היא והכתיב [13] ושב ורפא לו ההוא לאו רפואה דתחלואים היא אלא רפואה דסליחה היא ומה ראו לומר גאולה בשביעית אמר רבא מתוך שעתידין ליגאל בשביעית לפיכך קבעוה בשביעית והאמר מר [14] בששית קולות בשביעית מלחמות במוצאי שביעית בן דוד בא מלחמה נמי אתחלתא דגאולה היא ומה ראו לומר רפואה בשמינית אמר רבי אחא מתוך שנתנה מילה בשמינית שצריכה רפואה לפיכך קבעוה בשמינית ומה ראו לומר ברכת השנים בתשיעית אמר רבי אלכסנדרי כנגד מפקיעי שערים דכתיב [15] שבור זרוע רשע ודוד כי אמרה בתשיעית[16] אמרה ומה ראו לומר קיבוץ גליות לאחר ברכת השנים דכתיב [17] ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבוא וכיון שנתקבצו גליות נעשה דין ברשעים שנאמר [18] ואשיבה ידי עליך ואצרוף כבור סיגיך וכתיב[19] [20] ואשיבה שופטיך כבראשונה וכיון שנעשה דין מן הרשעים[21] כלו הפושעים וכולל זדים עמהם[22] שנאמר [23] ושבר פושעים וחטאים יחדיו (פ) (יכלו) וכיון שכלו הפושעים מתרוממת קרן צדיקים דכתיב [24] וכל קרני רשעים אגדע תרוממנה קרנות צדיק וכולל גידי הצדק עם הצדיקים שנאמר [25] מפני שיבה תקום והדרת פני זקן[26] וסמיך ליה [27] וכי יגור אתכם[28] גר והיכן מתרוממת קרנם בירושלים שנאמר [29] שאלו שלום ירושלם ישליו אוהביך וכיון שבנית ירושלים בא דוד שנאמר אחר

[1] קָרְיָת נַאֲמָנָה: [ישעיה א, כו] [2] וְשָׁבַר פֹּשְׁעִים וְחַטָּאִים יַחְדָּו וְעֹזְבֵי יְיָ יִכְלוּ: [ישעיה א, כח] [3] וְכָל קַרְנֵי רְשָׁעִים אֶגְדַּע תְּרוֹמַמְנָה קַרְנוֹת צַדִּיק: [תהלים עה, יא] [4] מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְיָ: [ויקרא יט, לב] [5] וְכִי יָגוּר אִתְּךָ גֵּר בְּאַרְצְכֶם לֹא תּוֹנוּ אֹתוֹ: [ויקרא יט, לג] [6] שְׁאֲלוּ שְׁלוֹם יְרוּשָׁלִָם יִשְׁלָיוּ אֹהֲבָיִךְ: [תהלים קכב, ו]

תנחות וציונים [1] גירסת הרי"ף א"ר יצחק ואיתימא ר' חייא בר אבא ואמרי לה וכו' וגירסת הרא"ש א"ר ירמיה ואיתימא רחב"א ואמרי לה וכו' (גליון): [2] בכת"י וראשונים נוסף אלמא בתר תשובה מליחה היא: [3] בכת"י בברשה תשיעית (וכ"ה בר"ש): [4] בכת"י נוסף בתריה: [5] בכת"י דין ברשעים: [6] בדפו"י (לפני הצענזור) כלו המינין וכולל הזדים עם המינין וכן להלן המינין במקום "הפושעים" וכן בר"ש כ"מ שמחבר "הפושעים" בדפו"י המינין: [7] דבהך ברכה נמי מזכיר זקני צדיקים כמ"ש ועל זקני עמך כו' ועל גרי הצדק (מהורש"א בח"א): [8] בכת"י אתך (בבקורא): [9] צ"ל רעתם (דפו"ר, וכ"ה בב"י סי' קיז): [10] ס"א [עי' מהרש"א שהגיה כן מעצמו ולא מס"א] וא"ת ששיריית היא אשרי ולמה דגשו הרא"ש היא, ולפי גירסא זו [כלומר זקן וזקן זקן אלא שקנה סמכה [ויקרא יט, לב]. ואמרה לה יבלו אלהכך ויהי שלום מאהלך [תהלים קכב, ז].

הגירסא שלפנינו, ממ"ן] צ"ל דס"ל אשרי ולמה דגשו הרא היא ולמנצח על מות ולמה ה' תעמוד גם כן הרא ואם כן הי"ל שמיעית (גליון): [9] בדפו"י לכן סמכה, וצ"ל לכן סמכה לקיבוץ גליות השיבה וכו' (באה"ט, גנזי יוסף ועוד): [10] צ"ל שהיא הבכת"י בלו המינין. תלמידי ישו הנוצרי לכך סמכו: [11] [עיין רש"א] (גליון): [12] צ"ל פושעים: [13] נראה דחסר כאן ואחריה ברכת ירושלים:

מסורת "חש"ם עם הוספות

[1] עיין תוס' סוטה לב: ד"ה דרבנן, [2] ברכות מו. קידוש יט:, [3] עיין תוס' סוטה יז: ד"ה דכתיב, [4] [ברכות דף כט:], [5] [קידוש דף יח.] ועי' ירושלמי ברכות פרק ב ה"ד, [6] ר"ש דף לב, [7] מגילה לז., [8] עיין נדה יז., [9] עי' ר"ן בתענית פ"ב (ד"ה מתני' על הראשונה) ושם בחי' אגשי שם, [10] עי' ב"ק סב. ובתוס' ברכות יב., [11] עי' שפ"א דמקודם מסגיא דלקמן דף יח., [12] [וע"ע פוסקים ברכות דף יב. ד"ה בגה"ק], [13] [ועי' תוס' ברכות לז. ד"ה אמנמיות].

תנחות חב"ח

(א) גמ' וסמיכים יסמו ושרמבי ה' יכלו וכיון שכלו:

תורה אור השלם

א) וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל לְבָבֶךָ: [דברים ו, ו]

ב) שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד: [דברים ו, ד]

ג) מִזְמוֹר לְדָוִד הָבוּ לַיְיָ בְּנֵי אֵלִים הָבוּ לַיְיָ כָּבוֹד וָעֹז: [תהלים כט, א]

ד) הָבוּ לַיְיָ כְּבוֹד שְׁמוֹ הִשְׁתַּחֲווּ לַיְיָ בְּהַדְרַת קֹדֶשׁ: [תהלים כט, ב]

ה) כִּי בְּרֵאשׁוֹ יְלִדְיוֹ מַעֲשֵׂה יָדֵי בְּקִרְבּוֹ קַדִּישׁוּ שְׁמִי וְהַקְדִּישׁוּ אֶת קְדוֹשׁ יַעֲקֹב וְאֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יַעֲרִיצוּ: [ישעיה כט, כג]

ו) וְיָדְעוּ תֹעֵי רוּחַ בִּינָה וְרוֹגְנִים יִלְמְדוּ לָקַח: [ישעיה כט, כד]

ז) הַשְׁמֵן לֵב הָעָם הַזֶּה וְאָזְנָיו הַכְבֵּד וְעֵינָיו הַשַּׁע פֶּן יִרְאֶה בְעֵינָיו וּבְאָזְנָיו יִשְׁמָע וּלְבָבוֹ יָבִין וְשָׁב וְרָפָא לוֹ: [ישעיה ו, י]

ח) עָזוּב רָשָׁע דַּרְכּוֹ וְאִישׁ אָוֶן מַחְשְׁבֹתָיו וְיָשֹׁב אֶל יְיָ וִירַחֲמֵהוּ וְאֶל אֱלֹהֵינוּ כִּי יַרְבֶּה לִסְלוֹחַ: [ישעיה נה, ז]

ט) הַסֹּלֵחַ לְכָל עֲוֹנֵכִי הָרֹפֵא לְכָל תַּחֲלֻאָיְכִי: הַגּוֹאֵל מִשַּׁחַת חַיֶּיכִי הַמְעַטְּרֵכִי חֶסֶד וְרַחֲמִים: [תהלים קג, ג-ד]

י) שְׁבֹר זְרוֹעַ רָשָׁע וָרָע תִּדְרוֹשׁ רִשְׁעוֹ בַּל תִּמְצָא: [תהלים י, טו]

כ) וְאַתֶּם הָרֵי יִשְׂרָאֵל עֲנָפְכֶם תִּתְּנוּ וּפִרְיְכֶם תִּשְׂאוּ לְעַמִּי יִשְׂרָאֵל כִּי קֵרְבוּ לָבוֹא: [יחזקאל לו, ח]

כא) וְאָשִׁיבָה יָדִי עָלַיִךְ וְאָצְרוֹף כַּבֹּר סִיגָיִךְ וְאָסִירָה כָּל בְּדִילָיִךְ: [ישעיה א, כה]

כב) וְאָשִׁיבָה שֹׁפְטַיִךְ כְּבָרִאשֹׁנָה וְיֹעֲצַיִךְ כְּבַתְּחִלָּה אַחֲרֵי כֵן יִקָּרֵא לָךְ עִיר הַצֶּדֶק קִרְיָה נֶאֱמָנָה: [ישעיה א, כו]

כג) וְשֶׁבֶר פֹּשְׁעִים וְחַטָּאִים יַחְדָּו וְעֹזְבֵי יְיָ יִכְלוּ: [ישעיה א, כח]

כד) וְכָל קַרְנֵי רְשָׁעִים אֶגְדָּע תְּרוֹמַמְנָה קַרְנוֹת צַדִּיק: [תהלים עה, יא]

כה) מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְיָ: [ויקרא יט, לב]

כו) וְכִי יָגוּר אִתְּךָ גֵּר בְּאַרְצְכֶם לֹא תּוֹנוּ אֹתוֹ: [ויקרא יט, לג]

כז) שַׁאֲלוּ שְׁלוֹם יְרוּשָׁלִָם יִשְׁלָיוּ אֹהֲבָיִךְ: [תהלים קכב, ו]

עין משפט נר מצוה

יב א מרי פ"ג מהלכות ק"ש הלכה ט סמנ עשין יט מור וש"ע ס"ש סימן סג סעיף ג:

יג ב מרי פ"ל מהלכות תפלה הלכה ד סמנ עשין יט מור ס"ש סימן קיג:

יד ג מור ס"ש סי' קיג:

רבינו חננאל

אעשר לזרוח השמש מן המערב כך הלל למפרע לא. ק"ש לרבנן מוהיו שלא יקרא למפרע בלומר יהיו כמות שהן לר' מהדברים כלומר הדברים כסדרן. תפלה דתני שמעון הפקולי [הסדיר] י"ח ברכות לפני ר"ג על הסדר. (במתניתא) תנא ק"כ זקנים ובהם כמה נביאים תקנו י"ח ברכות על הסדר. מנין שאומרים אבות שנאמר הבו לה' בני אלים הן האבות גבורי התורה והמצות כדכתיב ואת אילי הארץ לקח. גבורת גשמים שנאמר הבו לה' כבוד ועז תוקראו גבורות שיורדין בגבורה כמפורש בתחלת תענית ועז היא גבורה ואומר מטורות עז. ומנין שאומרים קדושה שנא' הבו לה' כבוד שמו השתחוו לה' בהדרת קדש. בינה אחר קדושה שנאמר והקדישו את קדוש יעקב וכתיב בתריה וידעו תועי רוח בינה. תשובה אחר בינה שנאמר ולבבו יבין ושב. סליחה אחר תשובה שנאמר וישוב אל ה' וירחמהו וגו'. תקנו גאולה בשביעית שעתידין ישראל ליגאל בשביעית. ורפואה בשמינית כנגד מילה שהיא בשמיני וצריכה רפואה. וברכת השנים בתשיעית כנגד מפקיעי שערים שנאמר שבור זרוע רשע ורע ודוד כי אמרה בפרשת תשיעית אמרה. קבוץ גליות אחר ברכת השנים שנאמר ואתם הרי ישראל ענפיכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבוא. אחר קבוץ גליות ברכת משפט שנאמר ואסירה כל בדליך ואשיבה שופטיך. ואחריה כליית הזדים שנאמר ושבר רשעים וחטאים. ואחריה ברכת צדיקים. ואחריה ברכת

ליקוטי רש"י

מדברים הדברים. דהוה ליה למכתב והיו דברים האלה (דברים ו) למדכא איקרא סדנרים כסדרן ולא למפרע כגון ונכעריך מיקר מוחות. לימא קסבר רבי זכר בכל לשון נאמרה. מדאפקיר ליה קרא לקריאת שמע שאהבה בכמה מדות ליה בקמר כל הסורה בכל לשון נאמרה לקרות (ברכות יג.). לקרות עמים הנעמת (סוטה לב.). כתב רחמנא והיו. דלא מדלוג שמע בכל לשון שאתה שומע כרבנן (ברכות שם). דלא מדרגיש לקריאת שמע בכל לשון אלא לשמע לשון (סוטה שם). הקפוקולי. מוכר פקולי למר נמן אקורין קישוי"ן (ברכות כח:). הבו לה'. הכינו לה' והכינו לה' אתם מי אילי הארץ מכלן שמזמרים לשם, ומעמה מוכר הבו לשון נמיעה (תהלים כט, א). חלכרו לפני אלים (ד"ה לב.). בני אלים. מרים (מש"ש) (תהלים שם). לשבח דמקופי כמו ואת אילי הארץ לקח (יחזקאל ז) (ד"ה שם). כבוד שמו. זו קדושה הנשם. ויש נמחוור זה שמעה עמרה מחלכות וכנגדן מקנו י"מ ברכות (תהלים שם. ב ד"ה ברכות כח:). ולבבו יבין ושב ורפא לו. ויבינו מלבם אלי ויבין דפוחסים (ישעיה ו, י). בשישית קולות. יפלו קולות שב דוד בא, ל"מ קולות מתקיעת שופר שמאמר יתקע בשופר גדול (זכריה כז). מלחמות. מן שומרי כוכבים ליפול [מהרדק בז]. ואשיבה ידי עליך. מכם אמר מנה מר לנגם ספוקעים. כבור. לשון בוחש קפ"ן ולנגוי לשון נקיון כמו ונר לכר (מהלים כד) ס"ש שהוא מנקה הכבד מכמומו מיגיע המוכר למעלה כמו כספך היה לפיגים מרגיגה מתגם כלכף קרחי מיג אף כלן מעבריר כלפיים עם הכבדים אלי אלכה הפוקעי" שהם הקנין (ישעיה א, כח). כבראשונה. לשמוך לכם שופטים כמרים (שם, כו). ושבר פושעים. מוכרים וחטאים לעמ"ם. דחטאים. אלו עבריינים הכוונים על אחר לאיקורין (שם, כח). מפני שיבה תקום. (מ"ל קידוש לב) יכול זקן אמאמר מ"ל זקן וזקן זקן אלא שקנה סמכה [ויקרא יט, לב]. ואמרה לה יבלו אלהכך ויהי שלום מאהלך [תהלים קכב, ז].

מסורת הש"ס עם הוספות

ה) [נעיל יז:], ג) מכות י. הוריות יג:, ג) [ע"ז מוקפות נעיל ט. ד"ה כלון ממגילה], ד) נעיל ט:, ה) ר"ה כו:, ו) [ר"ה שם ע"ש מיל ג.], ז) ע"ז שביעית פ"ט מ"א ירמא יח ע"ב.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה פלטים לשון פלט הס"ד ופמ"ל מה"ד לוקמה בכל לע"ז ומתניתין וכו' וקראה: (ב) תוספות ד"ה דלא ס"ד וכו' ועקב אל ואף על גב דהכי נמי כתיב וקרא אמו ה' אמי:

גליון הש"ס

גמרא שכחום וחזר ומדרום. נעיל דף ג ע"ב כוכה דף מד ע"ל: שם מכאן ואילך אסור לספר. עיין לקמן דף כה ע"ל:

ליקוטי רש"י

ויברכם. (מ"ל פוטה לו) מלכת כהנים יעבוך יאר יגא. ויורד. מעגל המזבח [ויקרא ט, כבן]. ושמו את שמי. יגרגוס כמס המפורש (ספרי). ואני אברכם. לעגלל ולפכים עם הכהנים. ד"ל ולמי מגרכם לכהנים [במדבר ו, כז]. היפוכר. כל אמתו ל. כי אדבר. כי מדבר בו ובגבולתו. אם אמר איש. לעפרס כולם. כי יבלע. ממקומו [איוב לז, כ]. לך דומיה תהלה. הסמיקם מהלה לך לפי שאין קץ לעמסך ומהרגנה כמגם מיו מלא גולע [תהלים סה, כ]. במערבא. מלרן יגלגל [שבת סה:]. גזברים. מקריאת המגילה [אסתר ט, כח]. אשורית. לגון הקודש [לעיל ח:]. למזבח קרא ליה יעקב אל. לא שהמזבח קרוי אלהי ישראל אלא על שם שהיה הקדוש ברוך הוא עמו והלילו קרא שם המזבח על שם הגם לגיום שגמו של מקום מזכר מקריאת הגם כלומר מי שהוא אל הוא הקב"ה הוא לגלגיס לי שאמר ישראל וכן מלינו בגמרא (שמות יח עו) ויקרא שמו ה' נסי לא שהמזבח קרוי ה' אלא על שם הגם קרא שם המזבח להזכיר שבחו של הקב"ה ה' הוא נסי [בראשית לג, כ ע"ש בהגהרש"א ח"א]. אף ספרים. מורה נעילים וכמוסים. לא התירו. לגם לגון אחר מוך מלגון הקודש [לעיל שם]. בכתבם. שהמגילה כמוגה כתב אשוריים [אחתר שם, כח]. אפקי. לפרקיס שאינן נגמגין יפה. מאי חלוגלוגות. שגיגיו מפרק קמא דיומא (יח.) כל מעגת הימים לא היה אוכל הגום והמלוגלגות. פרפחיני. ירק שקורין עורקקל"י [ר"ה כו:]. פלפלה. פפגגה היה מחזר מגיה לדקדק בה כמו כמגר על מלגגות (ירמיה ו) המחזר והולך בכרם ומגיב ידו לגקם את העוללות וכלגון מכמים מגלגל כמעגרו [משלי ה, ח]. פפוס והסך בגמגומים על מולת [ר"ה שם]. בסודיה. בגמגרו [ב"מ פר:]. יהבך. מגלך [תהלים נה, כב]. טוטא. מומר מרבי [ברכות ו:]. ישמעאל [שבת פב:]. וקא דרינא מונא. טמא מגמי [ר"ה שם]. זמאטאתיה. לגון מיגר מגקוב"ל מלא"ן [ושעיה יד, כב].

תורה אור השלם

א) אַחַר יָשְׁבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבִקְּשׁוּ אֶת יְי אֱלֹהֵיהֶם וְאֶת דָּוִד מַלְכָּם וּפָחֲדוּ אֶל יְי וְאֶל טוּבוֹ בְּאַחֲרִית הַיָּמִים: ב) וַתֵּבִיאוֹתִים אֶל הַר קָדְשִׁי וְשִׂמַּחְתִּים בְּבֵית תְּפִלָּתִי עוֹלוֹתֵיהֶם וְזִבְחֵיהֶם לְרָצוֹן עַל מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית תְּפִלָּה יִקָּרֵא לְכָל הָעַמִּים: ג) וְגַם הוֹדָה יְבָרְכֵנִי וְשָׂם דֶּרֶךְ אֶרְאֵנּוּ בְּיֵשַׁע אֱלֹהִים: ד) וַיַּשֵּׁא אַהֲרֹן אֶת יָדָיו אֶל הָעָם וַיְבָרְכֵם וַיֵּרֶד מֵעֲשֹׂת הַחַטָּאת וְהָעֹלָה וְהַשְּׁלָמִים: (ויקרא ט, כב) וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם: (במדבר ו, כז) ה יְי עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְי יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַּשָּׁלוֹם: (תהלים כט, יא) ו) מִי יְמַלֵּל גְּבוּרוֹת יְי יַשְׁמִיעַ כָּל תְּהִלָּתוֹ: (תהלים קו, ב) ח) הַיְסַפֵּר לַיָּד חַסְדֶּךָ וֶאֱמֻנָתְךָ בָּאֲבַדּוֹן: (איוב לז, כ) ט) לְךָ דֻמִיָּה תְהִלָּה אֱלֹהִים בְּצִיּוֹן וּלְךָ יְשֻׁלַּם נֶדֶר: (תהלים סה, ב) י) וְהָכִינוּ הָאֲלָה מִקְרָנוֹת וְנַעֲשִׂים בְּכָל דּוֹר וָדוֹר מִשְׁפָּחָה וּמְדִינָה וְעִיר וָעִיר וְיָמֵי הַפּוּרִים הָאֵלֶּה לֹא יַעַבְרוּ מִתּוֹךְ הַיְּהוּדִים וְזִכְרָם לֹא יָסוּף מִזַּרְעָם: (אסתר ט, כח) כ) וַיֹּאמֶר יְי אֶל מֹשֶׁה כְּתֹב זֹאת זִכָּרוֹן בַּסֵּפֶר וְשִׂים בְּאָזְנֵי יְהוֹשֻׁעַ כִּי מָחֹה אֶמְחֶה אֶת זֵכֶר עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם: (שמות יז, יד) ל) זְכֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם: (דברים כה, יז) מ) וְהָיָה בְּהָנִיחַ יְי אֱלֹהֶיךָ לְךָ מִכָּל אֹיְבֶיךָ מִסָּבִיב בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְי אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ תִּמְחֶה אֶת זֵכֶר עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם לֹא תִּשְׁכָּח: (דברים כה, יט) נ) וַיַּצַּב שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא לוֹ אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: (בראשית לג, כ) ס) וַיָּקָם וְקִבְּלוּ הַיְּהוּדִים עֲלֵיהֶם וְעַל זַרְעָם וְעַל כָּל הַנִּלְוִים עֲלֵיהֶם וְלֹא יַעֲבוֹר לִהְיוֹת עֹשִׂים אֵת שְׁנֵי הַיָּמִים הָאֵלֶּה כִּכְתָבָם וּכְזִמַּנָּם בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה: (אסתר ט, כז) ע) וַיִּכְתֹּב בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ וַיַּחְתֹּם בְּטַבַּעַת הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁלַח סְפָרִים בְּיַד הָרָצִים בַּפּוּסִים רֹכְבֵי הָרֶכֶשׁ הָאֲחַשְׁתְּרָנִים בְּנֵי הָרַמָּכִים: (אסתר ח, י) פ) סְלִסְלָהּ וּתְרוֹמְמֵךְ תְּכַבְּדֵךְ כִּי תְחַבְּקֶנָּּה: (משלי ד, ח) צ) הַשְׁלֵךְ עַל יְי יְהָבֶךָ הוּא יְכַלְכְּלֶךָ לֹא יִתֵּן לְעוֹלָם מוֹט לַצַּדִּיק: (תהלים נה, כב) ק) וְשִׁמְתִּיךְ לְמוֹרַשׁ קִפֹּד וְאֲגַמֵּי מָיִם וְטַאטַאתִיהָ בְּמַטְאֲטֵא הַשְׁמֵד נְאֻם יְי צְבָאוֹת: (ישעיה יד, כב)

עין משפט נר מצוה

מז א מיי' פ"ב מהל' מגילה הלכה ד סמג עשין ד טוש"ע א"ח סימן תלז סעיף ט:

הגהות וציונים

ס) צ"ל באת הודאה. וכ"ה בכת"י ובדפו"י (בקצת דפוסים נשתבש "באתה יהודה" והגיהו אח"כ בלפנינו. דק"ס): ב) בע"י ודרדם: ג) בערוך [ערך מל ח] גרס מילה בסלע משתוקא כאבן מבא (גליון): ד) [צ"ל דתניא] (גליון) וכ"ה בכת"י, [ותרוס כהנים ריש פרשה בחזקותין] (רש"ס): ה) בדפו"י וכת"י נוסף לייוונים אין: ו) בכת"י נוסף מאי ניחו: ז) תיבות "אמרה ליה" ליתא בכת"י וכמו בעובדות הקודמות: ח) תיבת "ברכה" ליתא בכת"י ובקצת דפו"י, ועיין מהרש"א בח"א: ט) יש להוסיף איש (כת"י ורש"י שבע"י): י) [שייך במשנה דלעיל יז ע"א] (גליון), ועיין רש"ש:

רבינו חננאל

דוד שנאמר אחר ישובו בני ישראל ובקשו את ה' ואת דוד מלכם. ואחר תפלה עבודה שנא' ושמחתים בבית תפלתי עולותיהם וזבחיהם לרצון. ואחר עבודה הודאה שנאמר זובח תודה יכבדנני. אחריהן ברכת כהנים שנאמר וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם מלמד שעשה החטאת ואח"כ ברך את העם. אחר ברכת [כהנים] שלום שנא' ואני אברכם וברכה הקב"ה היא שלום שנא' ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום. מיכן ואילך אסור לספר בשבחו של הקב"ה שנאמר מי ימלל גבורות ה' וגו'. מי נאה למלל גבורות ה' למי שיכול להשמיע כל תהלתו. א"ר אלעזר כל המספר בשבחו של הקב"ה יותר מדי נעקר מן העולם שנאמר אם אמר איש כי יבולע. וכתיב לך דומיה תהלה אלהים בציון כלומר הדומיה היא תהלתך. סמא דכולא משתוקא מלה בסלע ומשתוקא בתרתי: קראה על פה לא יצא דאתא זכירה זכירה כתיב הכא נזכרים ונעשים וכתיב התם כתוב זאת זכרון בספר ופרשנא זכור בפה מה שכתוב בספר: קראה תרגום אוקימנה בשכתובה תרגום וקראה תרגום לא יצא וכ"ש אם כתובה אשורית וקראה תרגום דהינו על פה. בכל לשון לא יצא אבל קורין אותה ללועזות בלעז. ואוקמוה רב

אחר ישובו בני ישראל. אחר שישובו לגמרי המקדש ובקשו הקב"ה ואת דוד מלכם: זובח תודה. אחר שיבנה הן הודאה: המטאטא והעולה וגו': הדא מילתא היא. לף הודאה עבודה של מקום הוא: אסור לספר. בקמיעות בלבד [מגילה]. לעגל ס:, ד) לעגל ס:, ה) ר"ה כו:, ו) [ר"ה שם ע"ש מיל ג.], ז) ע"ז שביעית פ"ט מ"א ירמא יח ע"ב.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה פלטים לשון פלט הס"ד ומ"ל מה"ד לוקמה בכל לע"ז ומתניתין וכו' וקראה: (ב) תוספות ד"ה דלא ס"ד וכו' ועקב אל ואף על גב דהכי נמי כתיב וקרא אמו ה' אמי:

גליון הש"ס

גמרא שכחום וחזר ומדרום. נעיל דף ג ע"ב כוכה דף מד ע"ל: שם מכאן ואילך אסור לספר. עיין לקמן דף כה ע"ל:

ליקוטי רש"י

ויברכם. (מ"ל פוטה לו) מלכת כהנים יעבוך יאר יגא. ויורד. מעגל המזבח [ויקרא ט, כבן]. ושמו את שמי. יגרגוס כמס המפורש (ספרי). ואני אברכם. לעגלל ולפכים עם הכהנים. ד"ל ולמי מגרכם לכהנים [במדבר ו, כז]. היפוכר. כל אמתו ל. כי אדבר. כי מדבר בו ובגבולתו. אם אמר איש. לעפרס כולם. כי יבלע. ממקומו [איוב לז, כ]. לך דומיה תהלה. הסמיקם מהלה לך לפי שאין קץ לעמסך וגולע [תהלים סה, כ]. במערבא. מלרן יגלגל [שבת סה:]. גזברים. מקריאת המגילה [אסתר ט, כח]. אשורית. לגון הקודש [לעיל ח:]. למזבח קרא ליה יעקב אל. לא שהמזבח קרוי אלהי ישראל אלא על שם שהיה הקדוש ברוך הוא עמו והלילו קרא שם המזבח על שם הגם לגיום שגמו של מקום מזכר מקריאת הגם כלומר מי שהוא אל הוא הקב"ה הוא לגלגיס לי שאמר ישראל וכן מלינו בגמרא (שמות יח עו) ויקרא שמו ה' נסי לא שהמזבח קרוי ה' אלא על שם הגם קרא שם המזבח להזכיר שבחו של הקב"ה ה' הוא נסי [בראשית לג, כ ע"ש בהגהרש"א ח"א]. אף ספרים. מורה נעילים וכמוסים. לא התירו. לגם לגון אחר מוך מלגון הקודש [לעיל שם]. בכתבם. שהמגילה כמוגה כתב אשוריים [אחתר שם, כח]. אפקי. לפרקיס שאינן נגמגין יפה. מאי חלוגלוגות. שגיגיו מפרק קמא דיומא (יח.) כל מעגת הימים לא היה אוכל הגום והמלוגלגות. פרפחיני. ירק שקורין עורקקל"י [ר"ה כו:]. פלפלה. פפגגה היה מחזר מגיה לדקדק בה כמו כמגר על מלגגות (ירמיה ו) המחזר והולך בכרם ומגיב ידו לגקם את העוללות וכלגון מכמים מגלגל כמעגרו [משלי ה, ח]. פפוס והסך בגמגומים על מולת [ר"ה שם]. בסודיה. בגמגרו [ב"מ פר:]. יהבך. מגלך [תהלים נה, כב]. טוטא. מומר מרבי [ברכות ו:]. ישמעאל [שבת פב:]. וקא דרינא מונא. טמא מגמי [ר"ה שם]. זמאטאתיה. לגון מיגר מגקוב"ל מלא"ן [ושעיה יד, כב].

עין משפט נר מצוה

מז א מיי' פ"ב מהל' מגילה הלכה ד סמג עשין ד טוש"ע א"ח סימן תלז סעיף ט:

הגהות וציונים

ס) צ"ל באת הודאה. וכ"ה בכת"י ובדפו"י (בקצת דפוסים נשתבש "באתה יהודה" והגיהו אח"כ בלפנינו. דק"ס): ב) בע"י ודרדם: ג) בערוך [ערך מל ח] גרס מילה בסלע משתוקא כאבן מבא (גליון): ד) [צ"ל דתניא] (גליון) וכ"ה בכת"י, [ותרוס כהנים ריש פרשה בחזקותין] (רש"ס): ה) בדפו"י וכת"י נוסף לייוונים אין: ו) בכת"י נוסף מאי ניחו: ז) תיבות "אמרה ליה" ליתא בכת"י וכמו בעובדות הקודמות: ח) תיבת "ברכה" ליתא בכת"י ובקצת דפו"י, ועיין מהרש"א בח"א: ט) יש להוסיף איש (כת"י ורש"י שבע"י): י) [שייך במשנה דלעיל יז ע"א] (גליון), ועיין רש"ש:

רבינו חננאל

דוד שנאמר אחר ישובו בני ישראל ובקשו את ה' ואת דוד מלכם. ואחר תפלה עבודה שנא' ושמחתים בבית תפלתי עולותיהם וזבחיהם לרצון. ואחר עבודה הודאה שנאמר זובח תודה יכבדנני. אחריהן ברכת כהנים שנאמר וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם מלמד שעשה החטאת ואח"כ ברך את העם. אחר ברכת [כהנים] שלום שנא' ואני אברכם וברכה הקב"ה היא שלום שנא' ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום. מיכן ואילך אסור לספר בשבחו של הקב"ה שנאמר מי ימלל גבורות ה' וגו'. מי נאה למלל גבורות ה' למי שיכול להשמיע כל תהלתו. א"ר אלעזר כל המספר בשבחו של הקב"ה יותר מדי נעקר מן העולם שנאמר אם אמר איש כי יבולע. וכתיב לך דומיה תהלה אלהים בציון כלומר הדומיה היא תהלתך. סמא דכולא משתוקא מלה בסלע ומשתוקא בתרתי: קראה על פה לא יצא דאתא זכירה זכירה כתיב הכא נזכרים ונעשים וכתיב התם כתוב זאת זכרון בספר ופרשנא זכור בפה מה שכתוב בספר: קראה תרגום אוקימנה בשכתובה תרגום וקראה תרגום לא יצא וכ"ש אם כתובה אשורית וקראה תרגום דהינו על פה. בכל לשון לא יצא אבל קורין אותה ללועזות בלעז. ואוקמוה רב

דראי סלקא דעתך למזבח קרי ליה יעקב אל. (ג) גרלה דהכי גמי כתיב (שמות יח) ויקרא שמו ה' נסי ויקרא לו ה' צלוס (שופטים ו) ומתרגמי' ופלא וגלי מ"מ יש לומר דהתם על שם הגם ועל שם הצלוס שמיע להן היו קורלין למזבח כן אבל הכא ליכא שום מעשה שנוכל לומר שע"י כן קרלו יעקב אל ומה שמיע קרלו אל הוי ליה לפרושי להליא: נקוט

אחר ישובו בני ישראל ובקשו את ה' אלהיהם ואת דוד מלכם וכיון שבא דוד באתה תפלה שנאמר (ב) והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפלתי וכיון שבאת תפלה באת עבודה שנאמר (ג) עולותיהם וזבחיהם לרצון על מזבחי וכיון שבאת עבודה באתה תודה (ד) שנאמר (ה) זובח תודה יכבדנני ומה ראו לומר ברכת כהנים אחר הודאה דכתיב (ו) וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם וירד מעשות החטאת והעולה והשלמים אימא קודם עבודה לא ס"ד דכתיב וירד מעשות החטאת וגו' מי כתיב לעשות מעשות כתיב ולימרה אחר העבודה לא ס"ד דכתיב זובח תודה מאי חזית דסמכת אהאי ממוך אהאי מסתברא עבודה והודאה חדא מילתא היא ומה ראו לומר שים שלום אחר ברכת כהנים דכתיב (ז) ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם ברכה דהקב"ה שלום שנאמר (ח) ה' יברך את עמו בשלום וכי מאחר (ט) דמאה ועשרים זקנים ומהם כמה נביאים תקנו תפלה על הסדר שמעון הפקולי מאי הסדיר (י) שכחום וחזר וסדרום (כ) (מכאן ואילך אסור לספר בשבחו של הקב"ה (ל) דא"ר אלעזר מאי דכתיב (מ) מי ימלל גבורות ה' ישמיע כל תהלתו למי נאה למלל גבורות ה' למי שיכול להשמיע כל תהלתו אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן המספר בשבחו של הקב"ה יותר מדאי נעקר מן העולם שנאמר (נ) היסופר לו כי אדבר אם אמר איש כי יבלע דרש ר' יהודה איש כפר גבוריא ואמרי לה איש כפר גבור חיל מאי דכתיב (ס) לך דומיה תהלה סמא דכולה משתוקא כי אתא רב דימי אמר אמרי במערבא מלה בסלע משתוקא בתרין (ע): קראה על פה לא יצא וכו': מגלן אמר רבא אתיא זכירה זכירה כתיב הכא (פ) והימים האלה נזכרים וכתיב התם (צ) כתב זאת זכרון בספר מה להלן בספר אף כאן בספר וממאי דהאי זכירה קריאה היא דלמא עיון בעלמא לא סלקא דעתך (דכתיב (ק)) זכור יכול בלב כשהוא אומר (ר) לא תשכח הרי שכחת הלב אמור הא מה אני מקיים זכור בפה: קראה תרגום לא יצא וכו': היכי דמי אילימא דכתיבה מקרא וקרי לה תרגום היינו על פה לא צריכא דכתיבה תרגום וקרי לה תרגום: אבל קורין אותה ללועזות בלעז וכו': והא אמרת קראה בכל לשון לא יצא רב ושמואל דאמרי תרוייהו בלעז יווני היכי דמי אילימא דכתיבה אשורית וקרי לה יוונית היינו על פה א"ר אחא א"ר אלעזר שכתובה בלעז יווני וא"ר אחא א"ר אלעזר מנין שקראו הקב"ה לעקב אל שנאמר (ש) ויקרא לו אל אלהי ישראל דאי סלקא דעתך למזבח קרא ליה יעקב אל ויקרא לו יעקב מיבעי ליה אלא ויקרא לו ליעקב אל ומי קראו אל אלהי ישראל מיתיבי קראה גיפטית עברית עילמית מדית יוונית לא יצא הא לא דמיא אלא להא *גיפטית לגיפטים עברית לעברים עילמית לעילמים יוונית ליוונים יצא אי הכי רב ושמואל אמאי מוקמי לה למתני' בלעז יווני לוקמה בכל לעז [אלא מתניתין כברייתא] וכי איתמר דרב ושמואל בעלמא איתמר (ת) רב ושמואל דאמרי תרוייהו לעז יווני לכל כשר והא קתני יוונית ליוונים (א) אין לכולי עלמא לא אינהו דאמור כרשב"ג דתנן (ב) רשב"ג אומר אף ספרים לא התירו שיכתבו אלא יוונית ולימרו הלכה כרשב"ג אי אמרי הלכה כרשב"ג הוה אמינא הני מילי שאר ספרים אבל מגילה דכתיב בה (ג) ככתבם אימא לא קמ"ל: והלועז ששמע אשורית יצא וכו': והא לא ידע מאי קאמרי מידי דהוה אנשים ועמי הארץ מתקיף לה רבינא אטו אנן (ד) האחשתרנים בני הרמכים מי ידעינן (ה) אלא מצות קריאה ופרסומי ניסא הכא נמי מצות קריאה ופרסומי ניסא: קראה סירוגין יצא וכו': לא הוו ידעי רבנן (ו) מאי סירוגין שמעוה לאמתא דבי רבי דקאמרה להו לרבנן דהוי עיילי פסקי פסקי לבי רבי עד מתי אתם נכנסין סירוגין סירוגין לא הוו ידעי רבנן מאי חלוגלוגות שמעוה לאמתא דבי רבי דאמרה ליה לההוא גברא דהוה קא מבדר פרפחיני עד מתי אתה מפזר חלוגלוגך לא הוו ידעי רבנן מאי (ז) סלסלה ותרוממך שמעוה (ח) לאמתא דבי רבי דהוות אמרה לההוא גברא דהוה מהפך במזייה אמרה ליה (ט) עד מתי אתה מסלסל בשעתך לא הוו ידעי רבנן מאי (י) השלך על ה' יהבך אמר רבה בר בר חנה זימנא חדא הוה אזילנא בהדי ההוא טייעא וקא דרינא טונא ואמר לי שקול יהבך ושדי אגמלאי לא הוו ידעי רבנן מאי (כ) וטאטאתיה במטאטא השמד שמעוה לאמתא דבי רבי דהוות אמרה לחברתה שקולי מאטיתא וטאטי ביתא. ת"ר קראה סירוגין יצא

סירוסין

ושמואל בשכתובה בלעז יווני וקורין אותה ללועז יווני. ואותבינן עליהו קראה גיפטית עברית עילמית מדית יונית בכל לשון לא יצא. ופרקינן לא דמיא מתניתין אלא לטיעא גיפטית לגיפטים עברית לעברים יונית ליונים יצא אי הכי רב ושמואל לוקמה בכל לעז. אין מתניתין כברייתא דרב ושמואל בעלמא אתמר ואליבא דרבן שמעון בן גמליאל דאמר אף בספרים לא התירו שיכתבו אלא יונית אמרו בלעז יונית לכל כשר דיונית לרשב"ג באשורית לת"ק היא וקי"ל כמתניתין וכפירושא דברייתא. והלועז ששמע אשורית אע"ג דלא ידע מאי קאמר יצא מ"מ דהא איכא מצות קריאה ופרסומי ניסא וכגון [נשים] ועמי הארץ דלא ידעין פירוש האחשתרנים בני הרמכים (ב) אפילו הכי נפקין י"ח: קראה סירוגין יצא. פי' פיסקי פיסקי כגון שקורא ומפסיק ביני ביני וחוזר ומתחיל ממקום שפסק. סלסלה פירוש הפוך בה והפוך בה כלומר התעסק בתורתך תמיד. מטאטא שמכבדין בו הבית. יהבך המשאוי שלך:

ה"ש על ר"ה ב) נלמה מה קמ דגי פסמת היה לגיסו גמגי דלוקמ ע"ה הוא לגם דגי הגיגים של המגמגים ע"ש:

נקוט דרב ביבי בידך. דאמר רב מתן הלכה כרבי מונא שאמר שאחר לרשע וכן הלכה דאין נרין לאחור לרשע להלכה כרב בתיקון קלי בוותיה בפרק בתרא דר"ה (דף לד: ושם) דאמר שאם שמע מעט תקיעות בתשע שעות ביום יצא ומתניתין הא ופריך והא אמר רבי יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק שאם הלכה כדי לגמור את כולה אחר לרשע ומשני הא דתניא הא דרבים ומתניתין כוותיה שמע מינה הלכתא כוותיה ומתני' קומך ר"י כשעומד בתפלת ויליג שמתחיל עד שיאמר עם הלבור קדושה וברכו ואמן יהא שמיה רבא:

שקידש אחיו את אחותה. דווקא קידש מומרים לו הממן מלשון דכיון דאינה עדיין אלא מרוקה נראה שנושא אחות זקוקתו אבל אם נשאה אשתו גמורה היא ואין נרין להמתין להא פקע זיקה לגמרי ודוקא קידש אחר נפילה אבל קודם נפילה שלא היתה אחות זקוקתו בשעת הקדושין אין מומרים לו הממן שהרי לא היתה שום זיקה מעולם ומעמא דר' יהודה משום דאבר יש זיקה:

תפלין אינן צריכין שרטוט. פירש ר"ת דכן הלכה:

קנקנתום חרתא דאשכפי. פירש הקונטרס דארמיעט"ש וקשיא דלא"כ יהא אסור להטיל ארמיע"ש לתוך הדיו אלא ש"מ דקנקנתום לא הוי ארמיע"ש דהכי נמי משמע התם דמפרש טעמא דקנקנתום אסור משום דכתיב (ממדבר ה) וכתב ומחה גמי סוטה כתב שיטול לאמות ודיו שיש בו קנקנתום אינו יכול לאמות ואי"כ ש"מ דקנקנתום לאו היינו ארמיע"ש אהרי בכל יום אנו מטילין ארמיע"ש לתוך הדיו אלא אפ"ה מתקיים ליה שפיר ונראה כדפי' רש"י בעירובין (דף יג. ושם) דקנקנתום היינו ויטריול"ו ונהי דאמרינן התם שהיא ירוקה מ"מ י"ל שמשתרת כשמתקיים אותה הדק דק: דיפתרא

מומרים לפיהן: אומרים לו המתן. מלבושה: עד שישאה אחיך הגדול מעשה. מיבמתו אי לאלוק אי ליבם אבל בעוד היבמה (פ) לפני כולן לאלוק אי ליבם הרי היא זקוקה ליבום ואסור בחלוצה מטוס אחות אשה דקסבר יש זיקה אפי' בתרי וכל שכן בחד ופליגי רבנן עליה ואמרי הואיל ושני אחיה הן אין זיקתו מיוחדת להיות מוטלת על אחד מהן להיות כאשתו ומותר באחותה: השמיט. דילג הא הסופר פסוק אחד וקרא"ן הקורא מתרגמן המתרגם. על פה: תיר. ער: אהדורי סברא. לבר הנא מבינה אלא: דקא מסדר פסוקא. על פה ומתב ליה וקמני יצא ע"י קריאת אותו פיוט: הלכה כדברי האומר בולה. צריך לקרות ופליגי בה תנאי בתמני' מהיכן קולה אדם את המגילה ויש"א בה ידי חובתו רבי מאיר אומר כולה רי' יהודה אומר רבי מאיר אומר דמגנא מגילה קמיה. ומעמיק ממנה: מסייע ליה לרבה. מתני' דקתני יצא וליכא לאוקמה אלא בעמיק מן הכתב מסייע ליה לרבה: דלמא דאיתרמי ליה. לעולם מוסר לכתוב אלא הנמתן וממני' דאתרמי ליה מגילה ומעמיק ממנה ואלעזר לאמעיק דהיכא דמעמיק ממנה אם כוון לבו יצא: התעיף עיניך בו ואיננו. אם תכפול עיניך ממנה הרי היא משתכחת ממך כהרף עין: דבי בר חבו. מוכר תפילין הוה כדאמרינן בגמרא מגילת (דף כט:) תפילין דבי בר חבו שכיחי: והלכתא כר'. כך הלכה לעשה מסייני: מיגרס גריסין. שגורות בפי הכל: ממא. ש"ר ונלשון קודש אורפומיטי"ו בלעז: סקרתא. לבע אדוס שלוכעין בי מריסין: קומא. שרף אילן: מרמא

מסורת הש"ס עם הוספות

מ"ו א מיי' פ"ב מהלכות מגילה הלכה ג טור"מ ס"ק ס: מ"ח מיתון מגל סעיף ס: יז ב מיי' פ"ג מהל' יסוד המלוכה הלכה ם סמג עשין נג טור"מ מה"ע סימן קמו סעיף ס: יח ג ד ה מיי' פ"ב מהל' מגילה הלכה י סמג עשין מה"ש ד טור"מ מ"ש סימן תכל סעיף ג: יט ו מיי' שם הלכה ג טור"מ שם סעיף ו: כ ז מיי' פ"ב שם הלכה ב: כא ח מיי' שם ס"ב הלכה ו טור"מ שם סעיף יב: כב ט מיי' פ"ל מהל' סנהדרין הלכה יב טור"מ י"ד סימן רעד סעיף ב: כג י מיי' שם טור"מ מ"ש סי' לב סעיף ו: כד כ מיי' שם טור"מ י"ד סימן רפה סעיף ס: כה ל מיי' שם טור"מ מ"ש סימן לב סעיף כט ומעיף לג:

גליון הש"ס

גמרא עד שיעשה אחיך הגדול. בתמיתין דף מא לאיש ומולם בתמיתין בתמיתים אימת כן ועיין בגר"א שם: [מכת"י שם אסור לכתוב. ע' יומא לו ע"ב בתוס': ד"ה בקירוגין]: שם שהלך לעבר שנה. עיין יבמות קטו ע"א תוד"ה אמר ר"ש: שם שאני ר"מ. עיין מ"ר בתמיתין ס"ע ל"ו אמיתן שמתי מגילות בתב גם הלמעוט וקיים הקמה: [מכת"י שם דבתיב בהו. בתוס דף ה ע"ב]:

תורה אור השלם

א) עֵינֶיךָ לְנֹכַח יַבִּיטוּ וְעַפְעַפֶּיךָ יַיְשִׁרוּ נֶגְדֶּךָ: [משלי ד, כה]

ב) הִתְעַוֵּף עֵינֶיךָ בּוֹ וְאֵינֶנּוּ כִּי עֲשֹׂה יַעֲשֶׂה לּוֹ כְּנָפַיִם כְּנֶשֶׁר יָעוּף הַשָּׁמָיִם: [משלי כג, ה]

רבינו חננאל

ת"ר קראה סירוגין יצא כראמרי'. סירוסין ב) חדא חדא אחד זולתי אחד. כגון שקורא פסוק ומניח פסוק וקורא פסוק השלישי החחד וקורא הפסוק השני שהגיה כי האי גוונא לא יצא ר' מתא אמר משום ר' יהודה אף בסירוגין אם שהה כדי לגמור את כולה אע"ג שהחד וקרא הנשאר והשלימה לא יצא. ואוקימנא בשהה לגמור את כולה מרשא לסיפא מדהי כי מרדכי אחשדורש עד כי מרדכי היהודי. ואסיקנא אמר רב יוסף נקוט דרב ביבי בידך דאמר רב אין הלכה כר' מתא ושמואל אמר הלכה כר' מתא דשמעינן לשמואל דחייש ליחידאה דתנן שומרת יבם שקידש אחיו את אחותה אחותה כו' ושטוטה היא. וקי"ל כרב דאיסורא היא ולא חיישינן לשמואל אלא אם קראה סירוגין אפילו שהה בכמה יצא ואע"ג דא"ר יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק באחורית ראש השנה בהלל ובמגילה אם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש הא אמר ר' יוחנן לר' אבהו לדידי לא סבירא לי. ואמר שמע מ' תקיעות בט' שעות ביום יצא ותניא נחזיה דתלמוד ארץ ישראל אמרי משמיה דרב הלכתא כר' מתא שאמר משום ר' יהודה שאמר משום ר' יוסי הגלילי. ת"ר השמיט בה פוסר פסוק ואוחיות וקראן הקורא כמתורגמן המתרגם כלומר דרך המתרגם שמוסיף דברים מלבו לברר הטעם תמצא קורא אותן הדברים על פה כן גם הקורא את פסוק או אותיות על פה אעפ"כ יצא דרמינן עלה מהא דתניא היו בה אותיות מטושטשות או מקורעות אם רשומן ניכר יצא

חגהות הב"ח

(פ) [מכת"י רש"י ד"ה עד שיעשה כו' מנוה שהיבמה לפני]:

חגהות הגר"א

[א] גמ' כמתורגמן המתרגם. נ"ב לפרש"י כל זס עסק יתר הוא אבל הסירוגין הוא שקראן מלעון מרגוס לפי שהיו רגילין בתרגום בגל פה וקמ"ל דלפ לעמיר אמוריים יצא בגלו וקמ"ל אף שקרא בר לשונות יצא דסא נרין לקרות סלה ואף המשוטט מעכב מדקאמר (לעיל ע"ב) אמו אלו כו' וכ"ס לסדיל הסילוגים הנ"ל בירושלמי ומ"ש בירושלמי אין מי שיודע גם אמוריים אין יוצא אלא היינו אם מתורה אמוריים דלא בגמ' דילן וקי"ל בגמ' דלן דמה לף לומו לא יצא מ"מ סעמא דמתני' דקאמר וסלוטו מי' ומנ' דתרין והא לא ידע כי' ומסעמא דירושלמי משמע כדברי הרמב"ן דלא יצא אלא הלומ' דוקא ומכן דוקא במקלתה כי היכי דיצא בעל פה אלא אי"ל הגמ' דיהן ס"ל דשמעא דלא בר' מעל פה ולא מרין מתרגום (ועמ"ש לרבינו מ"ח סימן מר"ן):

ליקוטי רש"י

[נדפס בסוף המסכת]

חגהות וציונים

ל) א"ר יוסף הלכה כר"מ שאמר משום ר"י ליתא בבה"י וכמה ראשונים, וכ"ה בכתן דהא רב יוסף אמר להלן נקוט דרב ביבי בידך ולדידה רב אמר אין הלכה כר"מ והלכתא כרב באיסורי וכמ"ש התוס' (דק"ס), ועי' שם"א: ב) בכת"י נוסף דשמעינן ליה: ג) בבת"י דרמינהי וכ"ה נכון דרמי בריתות אהדדי (דק"ס): ד) בגליון כת"י נוסף בשלמא דורשה ומגיהה דהא כתיבא כולה ומגנא קמיה אלא כותבה ה"ד. (וכפי"ז בר"ח): ה) [גי' הערוך הבו] (גליון), וכ"ה בדפו"י (בגמ' ובר"ש): ו) צ"ל זיקתה (באה"מ): ז) תיבות "וקראן הקורא" שייך לד"ה הבא. ברש"י שבר"ף הוא דיבור בפנ"ע וקראן הקורא. על פה: כמתורגמן המתרגם. על פה: ח) לאוורה נראה דצריך לציין והלכתא תפילין וכו' (רש"ש, ע"ש עוד): ט) שייך לדף יט ע"א (גליון): י) ט"ס וצ"ל שחורה, עי' תוס' בעיקובין שם (רש"ש): כ) כך היא הגי' במשניות דפו"י (במקום "הספרי"), ועי' ירים פ"ד מ"ה ובתוי"ט שם וברי"ח לעיל ט ע"א:

מסורת הש"ס עם הוספות

מ) [מכת"י שם לא: גיטין יד. כ"ב כט. מולין ע. לב.], ב) עיין ר"ה לד: בתוס' שם ד"ה לדידי, ג) [יבמות פג.], ד) שם יח: מג., ה) [מוקפת פרק ג], ו) תענית יב. פסחים קכ: יבמות מד. נדה סג., ז) [פי' מוקפות תענית יב: וע"ש סיגע מוקפות נדה סג.], ח) [לקמן דף יט.], ט) [שם], י) מגמות דף לב: כ) [מוקפת פ"ב], ל) [פי' מוקפות יבמות קטו. ד"ה ל"ר דקיבמן], מ) מגמות לב: נ) גיטין יט. שבת קד: ס) ב"ב קיט:, ע) יבמות דף לט., פ) [מולין פס:] ועיין מהרצ"ח, צ) וע"ש תוס' יבמות יח: ד"ה שומרת, ק) בעירובין יג. (רש"ש), ר) [עירוכין יג.].

דיפתרא דמליה וקמיה ולא עפיץ. קשיא לי״ל היאך מתמין על קלפים שלנו ללא עפילי ספר תורה ותפלין ומגילה ומירן רמינו מס שסקיל שלנו עומדין בקלפים שלנו מהמי כעפלים ותדע דבפרק שני דגיטין (דף יט.) אמר דבלא עפין יכול להחליף ושלנו אין יכול להחליף על הלבן:

על הספר ובדיו. פירש ר״ת שהדיו שלנו הוא דיו גמור אבל של עפלים לא הוי דיו והכי משמע פ״ב דגיטין (גז״ע) (ג) דתניא בכל מתמין בדיו ובכסף ומסיק בכל דבר של קיימא ומסיק לאתויי מלי ומשני לאתויי הא דתנא רבי מאיר כתב במי עורין ועפצא כתב ומדלמעיין לאתויי עפצא מרטייא אמר דתני דיו שמע מינה דעיקר דיו לא הוי מעפצא ומעעם זה לפה לפסול ספר תורה הכתובה מדיו של עפצים והאשכנזים הסיגו לו דהתם מילי במים שהרו בהן עפצים אבל אותו שעשו מגוף העפצים ולמי הוא עוב ומ״מ נראה לאותו שלנו הוי עיקר דיו כדמשמע פרק כל היד (מה דף כ) דרבי אמי פלי קורעא דדיותא ובדיק פירוש משבר מתיבה של דיו ובדיק מיב דס שמור ובאותו שלנו שייך שהיה ולא באותו של עפצים: **בן** כפר שהלך לעיר בין כך ובין כך קורא עמהם. פירש רש״י ואע״פ שקרא כבר ליום הכניסה וקשיא למה יחזור ויקרא שני פעמים ומ״מ נראה דשפיר פי׳ רש״י דסיון שהיה בעיר גדולה נעשה כבני העיר ואע״פ שעתיד לחזור (ג) מ״ד ואע״פ שקרא מיום הכניסה דהא דאמרי׳ כפרים מקדימים ליום הכניסה כדי שיסיקו מים ומזון לאמיתם שבכרכים ופטורים ממגילה היינו דווקא כשאינם שוהים שם גדול י״ד אבל מיום י״ד באים שם אבל כשאוהים שם גדול ארבעה עשר ולאי דינם כבני העיר אע״פ שקראו כבר:

ובלבד שיהו משולשין. נראה כמו שפרש״י שיהיה מרגש המתפר עד הגיד כמגיד לגיד תמיד מין מלמעלה מין מלמטה והכי נמי משמע במכות (דף ע: ומס) גבי פרי מקלנו דקאמר ושלשת שיהו משולשין מדרוס לחברון כמתברון לשכם ומשכם לקדש כמקדש לגפון שמע מינה דמשולשין משמע הכי ולא כמו שמפרשים שיהיה הגיד נראה הלף ומאמצעיתו ובסופו:

שיור

קנקנתום חדתא דאושכפי דיפתרא דמליה וקמיה ולא עפיץ נייר מחקא: עד שתהא כתובה אשורית: דכתיב [א] כתבם וכזמנם [ב]: על הספר ובדיו וכו׳ [ג]: מגלן אתיא כתיבה כתיב כתיב הכא [ד] ותכתב אסתר המלכה וכתיב התם [ה] ויאמר להם ברוך מפיו יקרא אלי את כל הדברים האלה ואני כותב על הספר בדיו: **מתני׳** [ו] בן עיר שהלך לכרך ובן כרך שהלך לעיר אם עתיד לחזור למקומו קורא במקומו ואם לאו קורא עמהן ומהיכן קורא אדם את המגילה ויוצא בה י״ח ר״מ אומר [ז] בולה ר׳ יהודה אומר [ח] מאיש יהודי רבי יוסי אומר [ט] מאחר הדברים האלה: **גמ׳** אמר רבא [י] לא שנו אלא שעתיד לחזור בלילי י״ד אבל אין עתיד לחזור בלילי ארבעה עשר קורא עמהן אמר רבא מנא אמינא לה דכתיב [יא] על כן היהודים הפרזים היושבים בערי הפרזות מכדי כתיב היהודים הפרזים למה לי למיכתב היושבים בערי הפרזות הא קמ״ל דפרוז בן יומו נקרא פרוז אשכחן פרוז מוקף מנא לן סברא הוא מדפרוז בן יומו קרוי פרוז מוקף בן יומו קרוי מוקף ואמר רבא בן כפר שהלך לעיר בין כך ובין כך קורא עמהן מאי טעמא האי בבני העיר בעי למקרי [יב] ורבנן הוא דאקילו על הכפרים כדי שיספקו [יג] מים ומזון לאחיהם שבכרכין הני מילי כי איתיה ברוכתיה אבל כי איתיה בעיר בבני עיר בעי למקרי איתיביה אביי בן כרך שהלך לעיר בין כך ובין כך קורא במקומו בן כרך ס״ד באם עתיד לחזור תליא מילתא אלא לאו בן כפר [יד] ולאו תרוצי מתרצת תני קורא עמהן: מהיכן קורא אדם את המגילה וכו׳: תניא [טו] רשב״י אומר [טז] מבלילה ההוא א״ר יוחנן וכולן מקרא אחד דרשו [יז] ותכתב אסתר המלכה ומרדכי היהודי את כל תוקף מאן דאמר כולה תוקפו של אחשורוש ומאן דאמר מאיש יהודי תוקפו של מרדכי ומ״ד מאחר הדברים האלה תוקפו של המן ומ״ד מבלילה ההוא תוקפו של גם רב הונא אמר מהכא [יח] ומה ראו על ככה ומה הגיע אליהם מ״ד כולה מה ראה אחשורוש שנשתמש בכלים של בית המקדש על ככה משום דחשיב [יט] שבעים שנין ולא איפרוק ומה הגיע אליהם דקטל ושתי ומ״ד מאיש יהודי מה ראה מרדכי דאיקני בהמן על ככה [כ] דשוי [כא] נפשיה ע״ז ומה הגיע אליהם דאתרחיש ניסא ומ״ד מאחר הדברים האלה מה ראה המן שנתקנא בכל היהודים על ככה משום [כב] דמרדכי לא יכרע ולא ישתחוה ומה הגיע אליהם [כג] ותלו אותו ואת בניו על העץ ומ״ד מבלילה ההוא מה ראה אחשורוש להביא את ספר הזכרונות על ככה דמינתיה אסתר להמן בהדיה [כד] ומה הגיע אליהם דאתרחיש ניסא [כה] א״ר חלבו אמר רב חמא בר גוריא אמר רב הלכה כדברי האומר כולה ואפי׳ למאן דאמר [כו] מאיש יהודי [כז] צריכה שתהא כתובה כולה וא״ר חלבו אמר רב חמא בר גוריא אמר רב מגילה נקראת ספר ונקראת אגרת נקראת ספר [כח] שאם תפרה בחוטי פשתן פסולה ונקראת אגרת [כט] שאם הטיל בה שלשה חוטי גידין כשרה אמר רב נחמן ובלבד שיהו משולשין. אמר רב יהודה אמר שמואל [ל] הקורא במגילה הכתובה בין הכתובים לא יצא אמר רבא [לא] לא אמרן אלא דלא מחסרא ומייתרא פורתא אבל מחסרא ומייתרא פורתא לית לן בה לוי בר שמואל הוה קא קרי קמיה דרב יהודה במגילה הכתובה

[ל] [צ״ל **אחר**] (גליון), ובמראה אש מגיה **או** ליום אחר, וכעי״ז ברש״י שברי״ף ע״ש: [מ] [שי״ן לעיל במשנה] (גליון): [מא] צ״ל בלי לקרים **את** אגרת (באה״ט): [מב] צ״ל לסוף **הספר** (הגר״ב ונשבורג, רש״ש), ועי׳ רש״י שברי״ף ובגליון שם בתחילת הדבר: [מג] בכת״י נוסף **היו עשרון**: [מד] שי״ן לעיל במשנה יז ע״א) (גליון): [מה] לפי הגהת המהרי״ם שי״ף ברש״י (עי׳ הגי׳ מהר״ב) צ״ל גם בתוס׳ מראש **הספר** (ממ״ב, ועי׳ גליון הש״ס):

מסורת הש״ס עם חוספות

[ט] לעיל דף ט. ע״ש, [י] [לעיל כ ד.], [יא] [לעיל יפ:], [יב] [לעיל יי:], [יג] [ועיין חוספות שבת מב: ומוס׳ מנחמרין מפ: ד״ה רבא אמרי], [יד] [לעיל יח:], [טו] [מס], [טז] עיין מאירי, [יז] אסתר מ״ב, [יח] ועיין לעיל ח: ובברש״י שם ד״ה לתיפרון, [יט] [וע״ע חוספות שבת עמ: ד״ה קלף ומוס׳ מנחות לא: ד״ה הא], [כ] וע״ע חוס׳ גיטין יפ. ד״ה דיו, [כא] [וע״ע חוספות מכות לט. ד״ה שיהיו].

הגהות הב״ח

(א) רש״י ד״ה מנא אמינא לה דמשום הסוס: (ב) חוס׳ ד״ה על הספר וכו׳ דתנן בכל מומנין בדיו ובכסף ובבסיקרא ובבכל דמר: (ג) ד״ה ק כפר וכו׳ שעתיד לחזור בלילי י״ד ופע״פ:

ליקוטי רש״י

[נרפס בסוף המסכת]

תורת אור השלם

א) קָמוּ וְקִבְּלוּ הַיְּהוּדִים עֲלֵיהֶם וְעַל זַרְעָם וְעַל כָּל הַנִּלְוִים עֲלֵיהֶם וְלֹא יַעֲבוֹר לִהְיוֹת עֹשִׂים אֶת שְׁנֵי הַיָּמִים הָאֵלֶּה כִּכְתָבָם וְכִזְמַנָּם בְּכָל שָׁנָה וָשָׁנָה: [אסתר ט, כז]

ב) וַתִּכְתֹּב אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה בַת אֲבִיחַיִל וּמָרְדֳּכַי הַיְּהוּדִי אֶת כָּל תֹּקֶף לְקַיֵּם אֵת אִגֶּרֶת הַפּוּרִים הַזֹּאת הַשֵּׁנִית: [אסתר ט, כט]

ג) וַיֹּאמֶר לָהֶם בָּרוּךְ מִפִּיו יִקְרָא אֵלַי אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וָאֲנִי כֹתֵב עַל הַסֵּפֶר בַּדְּיו: [ירמיה לו, יח]

ד) אִישׁ יְהוּדִי הָיָה בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה וּשְׁמוֹ מָרְדֳּכַי בֶּן יָאִיר בֶּן שִׁמְעִי בֶן קִישׁ אִישׁ יְמִינִי: [אסתר ב, ה]

ה) אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה גִּדַּל הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ אֶת הָמָן בֶּן הַמְּדָתָא הָאֲגָגִי וַיְנַשְּׂאֵהוּ וַיָּשֶׂם אֶת כִּסְאוֹ מֵעַל כָּל הַשָּׂרִים אֲשֶׁר אִתּוֹ: [אסתר ג, א]

ו) עַל כֵּן הַיְּהוּדִים הַפְּרָזִים הַיֹּשְׁבִים בְּעָרֵי הַפְּרָזוֹת עֹשִׂים אֶת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אֲדָר שִׂמְחָה וּמִשְׁתֶּה וְיוֹם טוֹב וּמִשְׁלוֹחַ מָנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ: [אסתר ט, יט]

ז) בַּלַּיְלָה הַהוּא נָדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר לְהָבִיא אֶת סֵפֶר הַזִּכְרֹנוֹת דִּבְרֵי הַיָּמִים וַיִּהְיוּ נִקְרָאִים לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ: [אסתר ו, א]

ח) עַל כֵּן קָרְאוּ לַיָּמִים הָאֵלֶּה פּוּרִים עַל שֵׁם הַפּוּר עַל כֵּן עַל כָּל דִּבְרֵי הָאִגֶּרֶת הַזֹּאת וּמַה רָאוּ עַל כָּכָה וּמַה הִגִּיעַ אֲלֵיהֶם: [אסתר ט, כו]

ט) וְכָל עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ כֹּרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים לְהָמָן כִּי כֵן צִוָּה לוֹ הַמֶּלֶךְ וּמָרְדֳּכַי לֹא יִכְרַע וְלֹא יִשְׁתָּחֲוֶה: [אסתר ג, ב] י) וּבְבֹאָה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ אֱמֹר עִם הַסֵּפֶר יָשׁוּב מַחֲשַׁבְתּוֹ הָרָעָה אֲשֶׁר חָשַׁב עַל הַיְּהוּדִים עַל רֹאשׁוֹ וְתָלוּ אֹתוֹ וְאֶת בָּנָיו עַל הָעֵץ: [אסתר ט, כה]

עין משפט נר מצוה

כו א מי׳ פ״ם מהלכות מגילה הלכה י מוס״ע מ״ם מי׳ מרפס קעי׳ ה: כז ב מי׳ שם הלכה ג מור מ״ע מ״ם מי׳ מרפ קעי׳ ג:

כח ג מי׳ שם הלכה י מור מ״ע מ״ם מי׳ מרפ קעי׳ ה:

כט ד מי׳ פ״ב שם הל׳ ו מוס״ע מ״ם מי׳ מרפ קעי׳ ג:

ל ה ו מי׳ פ״ב מהלכות מגילה הלכה יא סמג עשין ל מוס״ע מ״ם מי׳ מרפ קעי׳ ה ו:

לא ז ח מי׳ שם הלכה ח מוס״ע שם קעי׳ ה:

הגהות מהר״ב רנשבורג

[א] רש״י ד״ה שיהו משולשין שיהא מראש התפר וכו׳. כ״כ מין מהר״ם ע״ש מהריק והגיה כלשון רש״י פעמים הספר תפת הספר. ומיין כמוהו דף לט ע״ל חוספות ד״ה שיהו וכו׳ מעמם כדמרי ומכמיהם קומרים לתכל יעוס״ם ודו״ק:

גליון הש״ם

תוספות ד״ה ובלבד שיהו כו׳ מראש התפר. מין מכוהו דף לט ע״ל חוספות ד״ה שיהו מבלמים ומם מימם מגלם הלף וכו׳ ומן נמון:

רבינו חננאל

ירדשלמי ניחא בן כרך שהלך לעיר שומנו מאוחר בן עיר שהלך לכרך ואין זמנו מוקדם ח) לפיכך שניהו אם עתיד לחזור יום חזר הרי חוזר ואם לא נעשה מרוקף. א״ר יוחן ליח בן בן עיר שהלך לכרך א״ר יוסי אית כאן בעתיד להשתקע כו׳ נחבורר הפירוש שפירשנו. אמר רבה בן כפר שהלך לעיר בין עתיד לחזור בכפר בין אינו עתיד לחזור קורא עמהם ב״ד דלא תקינו ליה רבנן לאקדומי ליום הכניסה אלא כי איתיה בכפר אבל כי איתיה בעיר בבני העיר בעי למיקרא. ומוחיב אבי עליה ומתרץ הכי בן כפר שהלך לעיר בין כך ובין כך קורא עמהם: מהיכן קורא את המגילה ויוצא בה רבי מאיר אומר כו׳. ראסקנא כדברי האומר את כולה. אמר [רבי חלבו אמר רב חמא בר גוריא] משמיה דרב מגילה נקראת ספר ללמד שאם תפרה בפשתן פסולה בספר תורה נקראת אגרת שאם הטיל בה ג׳ חוטי גידין כשרה. ובלבד שיהו משולשין כלומר החוט כיון זה אחר זה ג׳ פעמים ג׳ ג׳ בב׳ קצוות וג׳ באמצע. **הקורא במגילה הכתובה בין הכתובים.** פירוש אם הן כולן כתובים שנכתבו מגילה ומגילת אסתר בכללן הוי דוחה הדיעות הכתובות כולן מדה אחת פסולה ואם מיחסרא או מייתרא כגון שכל יריעה וחכה ג׳ זוחות הדיעות שכתובה בהן מגילת אסתר דוחכן ג׳

חשק שלמה על רבינו חננאל ח) נראלה ל״ל כלומר ואין שטוי לם פסיל לאחר לם חל הרי חל ולם לא ס״:

הגהות וציונים

[א] יחכו״ ס״ם (דק״ם): [ב] [לעיל ד ע״ב מסיק הגמרא מפני שמסמסקין] (גליון), ועיין טו״א: [ג] בכת״י נוסף **וקתני קורא כמקומו**: [ד] [חוס׳ פ״ב ושם איתא **רשב״א**] (גליון): [ה] בכת״י נוסף **ואפקיה בדעתיה למיעין עצה עליה דההוא גברא למיקפליה**. ועי׳ לעיל טו סוע״ב: [ו] [צ״ל **אחר**] (גליון), ובמראה אש מגיה **או** ליום אחר, וכעי״ז ברש״י שברי״ף ע״ש: [ז] [שי״ן לעיל במשנה] (גליון): [ח] [שי״ן לעיל במשנה] (גליון): [ט] צ״ל לקרים **את** אגרת (באה״ט): [י] צ״ל **ולפרש** (בת״ס): [יא] צ״ל לסוף **הספר** (הגר״ב ונשבורג, רש״ש), ועי׳ רש״י שברי״ף ובגליון שם בתחילת הדבר: [יב] בכת״י נוסף **היו עשרון**: [יג] [שי״ן לעיל במשנה יז ע״א] (גליון): [יד] לפי הגהת המהרי״ם שי״ף ברש״י (עי׳ הגי׳ מהר״ב) צ״ל גם בתוס׳ מראש **הספר** (ממ״ב, ועי׳ גליון הש״ס):

שיור חוץ

ורבי

ודלמא

אלא

הכתובה בין הכתובים אמר ליה הרי אמרו הקורא במגילה הכתובה בין הכתובים לא יצא א"ר[א] חייא בר אבא א"ר יוחנן הקורא במגילה הכתובה בין הכתובים לא יצא ומחו לה אמוהא *[יא]בצבור שנו[ב] ואמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן שיור התפר הלכה למשה מסיני ומחו לה אמוהא ולא[ג] אמרו [ב]אלא כדי שלא יקרע ואמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן אלמלי נשתייר במערה שעמד בה משה ואליהו כמלא נקב מחט סדקית לא היו יכולין לעמוד מפני האורה שנאמר [ג]כי לא יראני האדם וחי ואמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן מאי דכתיב [ד]ועליהם ככל הדברים אשר דבר ה' עמכם בהר[ה] מלמד שהראהו הקב"ה למשה[ו] דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים ומה שהסופרים עתידין לחדש ומאי ניהו מקרא מגילה: **מתני'**[ז] הכל כשרין לקרות את המגילה חוץ מחרש שוטה וקטן וקטן מה שוטה וקטן דיעבד נמי לא אף חרש דיעבד נמי לא ודלמא הא כדאיתא והא כדאיתא מדקתני סיפא רבי יהודה מכשיר בקטן מכלל דרישא לאו ר' יהודה היא (ה) ודלמא כולה ר' יהודה היא מי דמי רישא לפסולה וסיפא לכשירה ודלמא כולה ר' יהודה היא ותרי גווני קטן קתני לה וחסורי מיחסרא והכי קתני הכל כשרין לקרות את המגילה חוץ מחרש שוטה וקטן[ח] בר"א בקטן אלא הגיע לחינוך אבל בקטן שלא הגיע לחינוך אפילו לכתחלה[ט] שר' יהודה מכשיר בקטן במאי אוקימתא כר' יהודה ודיעבד אלא הא דתני (ר') יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי חרש המדבר ואינו שומע תורם לכתחלה מני אי רבי יהודה דיעבד אין לכתחלה לא אי רבי יוסי דיעבד נמי לא ואלא מאי ר' יהודה ואפי' לכתחלה אלא הא [י]דתניא [יא]לא יברך אדם ברכת המזון בלבו ואם בירך יצא מני לא רבי יהודה ולא רבי יוסי אי ר' יהודה אפי' לכתחלה אי ר' יוסי אפי' דיעבד נמי לא לעולם

מחו לה אמוהא. למאי אמר אמר שמועה זו הכה על קדקדה כלומר סתר מקנחה ואמר לא אמרו אלא בצבור: שיור התפר. כשמופרין ירישות של ספר תורה לחברן יחד משיירין בחפר למעלה ולמטה: ומחו לה אמוהא. למאי אמרה הכה על מוחה כלומר חזר וסתר ואמר לא או הלכה למשה מסיני הוא אלא מכמיס אמרו: כדי שלא יקרע. אחת אינו משייר מהדק מחזקה כשהוא מהדקו לספר תורה והוא נקרע אבל עכשיו כשהוא מהדקו בכמ[ד] ומתמיל להרמיב ורוצה להיקרע מונע מלהדקו יותר: מערה שעמד בה משה. כשעבר הקב"ה לפניו[ד] שנאמר ושמתיך בנקרת הצור (שמות לג) ואליהו לף הוא עמד בלותה מערה ועבר הקב"ה לפניו שנאמר ויבא שם אל המערה וגו' ויאמר לו ועמדת בהר וגו' והנה ה' עובר וגו' (מלכים א' יט): מחט סדקית. שלא שהיה דקה וחופרין בה סדקי בנדים *ויש מחט אחרת גסה שנקראת מחט של שקלים: אלמלי נשתייר בה נקב. כפי מחט כשעבר[ד] עליהן הקב"ה כמו שנאמר ושכותי כפי עליך עד עברי (שמות לג): דקדוקי תורה. ריבויין אחין וגמין מיעוטין אחין ורקין[ו]: דקדוקי סופרים. שדקדקו האחרונים מלגון משנת הראשונים: לא יצא. דיעבד הוא: וממאי. דחוץ ממרש דקאמר מתני' אפי' דיעבד קאמר ור' יוסי היא דאפילו דיעבד: ולכתחלה הוא דלא. ומהא מיכא למימר דאפי' לכתחלה הוא הכי גרסינן ולא גרסינן ליה דלישנא יתירא הוא אלא הכי גרסינן ודלמא רבי יהודה היא ותרי גווני קטן וחסורי מיחסרא כו' הכל כשרין לקרות את המגילה חוץ מחרש שוטה וקטן. הא כדאיתא חוץ והא כדאיתא דיעבד אלא בקטן שלא הגיע לחינוך. לחינוך מצות כגון בן תשע ובן עשר כדאמרינן בחומש בפרק בתרא (דף פב)[ט]: במאי אוקימתא כר' יהודה. ואשמעינן דכי אמר רבי יהודה דאמר בקטן שהגיע לחינוך אפילו לאחוי נמי יצא דיעבד קאמר ולא לכתחילה: אלא הא דתניא כר' תורם. ומפ"ש שהוא צריך לנדר ומין אחין שומעות הברכה שהוא מוציא מפיו: אלא מאי. בעית למימר דרבי יהודה דאמר בקטן שהגיע לחינוך אפילו לכתחילה כי היכי דמיקוים הא דר"י בריה דר"ש בן פזי אליבא דהוריעך כמו דר' יוסי[ו]: אלא הא דתניא כו' מני: לעולם מתוך שהוא מתרגם שוטה וקטן. והא כדאיתא והא כדאיתא. בד"א. דקטן לכתחלה לא בקטן שלא הגיע לחינוך אפילו לכתחלה שרי. הגיע לחינוך מצות כגון בן תשע ובן עשר כדאמרינן בחומש פרק בתרא (פב). במאי אוקימתא. למתניתין דמגילה. כר' יהודה. ואשמעינן לן דכי אמר רבי יהודה בקטן שלא הגיע דיעבד קאמר ולא לכתחלה. ואלא מאי. בעית למימר דרבי יהודה היא דקאמר שמע אפילו לכתחלה קאמר כי היכי דמקיים הא דרבי יוסי[ו]: אלא הא דתניא כו' מני: לעולם

מסורת הש"ס עם הוספות

ה) [עי' בכסף ס. ועי' פירוש על זה בהקדמת התוי"ט], ב) ברכות טו. [ערכין ב:], ג) ג"ז שם. [עיל יז:], ד) ברכות טו., ה) ירושלמי ברכות פ"ט ה"ה, ו) עיין תוס' ערכין ב: ד"ה שהגיע (רש"ש), ז) ברכות טו., ח) [מרומות פ"ל מ"ב] ועיין חגיגה ב: ותוס' שם ד"ה חרש, ט) צ"ל בסוף פ' שלישי דד"ה (רש"ש), י) [בפנים דף קמז:], כ) [וע"ע תוס' לקמן כד. ד"ה אבל וד"ה מי ותוס' פיוסין ט. ד"ה דלמא] ותוס' ר"ה לג. ד"ה הא, ל) בברכות דף סז: ע"ש, מ) ע"ע תוס' ברכות דף סז. ד"ה אי, נ) לעיל ה. וע"ש תד"ה הוה, ס) יומא פב ע"א.

הגהות הב"ח

(ה) גמ' לאו ר' יהודה היא (ולמאן כולה וכו' לכתחילה) תפ"מ וע"ב רש"י לא גרס ליה: (ב) תוס' ד"ה ור' יהודה וכו' אמריו מה שהוא אומר:

גליון הש"ס

גמרא בצבור שנו. עי' לעיל דף ה ע"ל תו' ד"ה הוה עומדת: רש"י ד"ה מחט סדקית וכו' ויש מחט אחרת. ממתי' דשמה דף קכב ע"ב: תוס' ד"ה ורי"י מכשיר וכו' ולא אתי תרי דרבנן. עיין לקמן דף כד ע"ל תוס' ד"ה אבל: באיד ויל"ל דסומא עדיף. עיין לקמן דף כד ע"ל תוס' ד"ה מי אלא לאם: תוס' ד"ה ודלמא ר"י היא משום דסמיך. כעין זה שמה דף לו ע"ל תוס' ד"ה לעולם:

ליקוטי רש"י

דקדוקי תורה. ריבוי אותיות שנאין לדרוש בהן ריבוים ומעוטים כגון האומים לחולין אמים אלקקה המולה בלעומה לכתוב אות יתירה לגמר [סוכה כח.]. וי"ו דחוס לכם הטמא (ויקרא יא) אמרינן מייתי (מעילה ח.) דם הטבור [ושב"ם ב"ב קלד.]. הכל כשרין לקרות את המגילה. לאחוי נשים שמחמת המקרא מגילה וכשרות לקרותה ולהוציא אכרים לי תומתם [עורכין ג.]. מאן תנא חרש דיעבד נמי לא. דקתני גמי שוטה. ולכתחלה הוא דלא הוא דיעבד שפיר דמי. ונהא אינה לאמר דאפילו כי היכי דמיקוים הא דרבי יוסי אליבא דקאמר לא יצא דיעבד קאמר ולא לכתחלה. ואלא מאי. בעית למימר דרבי יהודה היא דקאמר שמע אפילו לכתחלה קאמר כי היכי דמקיים הא דרבי יוסי אליבא דאפילו דיעבד לא יצא דיעבד קאמר ולא לכתחלה. אלא הא דתניא כו' מני: לעולם. אלא הא דתניא לא יברך אדם ברכת המזון בלבו. אלא הא דתניא כו' מני: לעולם לאחוי [שם].

הגהות וציונים

ה) נדצ"ל ואמר רחב"א וכו', והוא המשך מה שאמר ר"י ללוי שגם רחב"א אמר כן וכ"ז הקשה לו, ולהלן צ"ל מחו לה אמוהא, וזה מה שהשיב לו דבציבור שנו (שם"א ע"ש), וע"י יעב"ץ: כ) בכת"י וראשונים הגרסה לא אמרו אלא בציבור אבל ביחיד יצא: ג) צ"ל לא (רש"ש), וכ"ה בכת"י: ד) בכת"י נוסף בסיני: ה) בכת"י נוסף דברי ר' יהודה, וע' בברכות שם במשנה ובגמ' ובדק"ס שם (וע' רש"א): ו) בכת"י נוסף חרש לכתחילה הוא דלא הא דיעבד שפיר דמי ושוטה וקטן דיעבד נמי לא בד"א וכו'. ויצין רש"י כאן ובברכות שם ד"ה בד"א וע' מהרש"א ולקו"מ שם: ז) בכת"י נוסף כשר דברי רבי יהודה שר"י מכשיר וכו'. וכ"ה בברכות: ח) בכת"י בכח רואה בשיור התפר שהוא מתחיל להרחיב וכו' ומונע מלהדקו יותר: ט) בכת"י כשהעביר הקב"ה כבודו עליה: י) בכת"י וברש"י שבע"י כששך עליהן: כ) צ"ל מכשיר בקטן (רש"ש): ל) צ"ל כמלא נקב מחט סדקית: מ) נדצ"ל אלא הא: נ) נדצ"ל אלא קרא:

עין משפט נר מצוה

לב א מי' פ"ג מהל' מגילה הלכה ח סמג עשין ד טוש"ע ס"ש סי' תרלא סעיף ח:
לג ב מי' פ"ט מהל' ס"ת הלכה יד סמג עשין סה טוש"ע י"ד סי' רעח סעיף ו [וטוש"ע א"ח סי' תרלא סעיף ז]:
לד ג מי' פ"ל מהלכות מגילה הלכה ג סמג עשין ד טוש"ע א"ח סי' תרסו סעיף ג:
לה ד מי' פ"ל מהלכות מגילה הלכה ז:

תורה אור השלם

א) וַיֹּאמֶר לֹא תוּכַל לְרְאֹת אֶת פָּנָי כִּי לֹא יִרְאַנִי הָאָדָם וָחָי:
[שמות לג, כ]

ב) וַיִּתֵּן יְיָ אֵלַי אֶת שְׁנֵי לוּחֹת הָאֲבָנִים כְּתֻבִים בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים וַעֲלֵיהֶם כְּכָל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר יְיָ עִמָּכֶם בְּהַר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ בְּיוֹם הַקָּהָל: [דברים ט, י]

רבינו חננאל

ג' זרתות וחצי זרת או ב' זרתות וחצי שנראית מגילה בפני עצמה כשורה. אמר ר' יוחנן הקורא במגילה הכתובה בין הכתובים לא יצא ומחו לה אמוהא לא אמרן לא יצא אלא בצבור ש"מ קורין אותה ביחיד כרב [ה]. ושיורה התפר פי' שיניח כמו אצבע ועוד בתחלה ואחר כך יחפוך בגדין הל"מ היא ואוקימנא כדי שלא יקרע. וא"ר יוחנן אלמלא נשתייר במערה שעמד בה משה ואליהו כמלא נקב מחט נקב[ב] סדקית לא יכלו לעמוד מפני האורה דכתיב כי לא יראני האדם וחי. ומאי דכתיב ועליהם ככל הדברים ד"קיקין מן צליהם מלמד שהראהו הקב"ה למשה דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים ומה שעתידין לחדש ומאי ניהו מקרא מגילה: ירושלמי חכרים לא יסוף מזרעם מיכן שקבעו להם חכמים מסכתו: מתני' הכל כשרים לקרוא את המגילה חרן מחרש שוטה וקטן רבי יהודה מכשיר בקטן. מאן תנא חרש אפילו דיעבד לא ואוקמה רב מתנה לר' יוסי דתנן הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא ר' יוסי אומר לא יצא פירוש כיון שלא שמע הרי הוא כחרש לפיכך [לא יצא]. ואמרי' ודילמא מתניתין ר"י היא ולכתחלה הוא דלא הא דיעבד שפיר דמי. דתניתן מדקתני חרש בחדי שוטה דשמעינן מיכן חרש דומיא דשוטה מה שוטה דיעבד פסול אף חרש נמי כן. ואמרינן ודילמא הא כדאיתיה והא כדאיתיה כלומר אע"פ ששנאה כאחד כל אחד יש לו דרך [אחר]. ודחינן מדסיפא רבי יהודה מכשיר בקטן וישא דפסיל בקטן לאו ר' יהודה היא דאם כן קשיא דר' יהודה. ופריק כולה ר' יהודה היא ותרי גווני קטן וישא בקטן שלא הגיע לחינוך והוא כדתנן בפרק יהה"כ [ה] תיבות אין מעגין אותן (לשעות) ביוה"כ אבל מתכנין אותן קודם שנה או שנתים כדי להרגילן למצות. וא"ר יוחנן בן עשר בן י"א מחנכין אותן לשעות כו' ולפיכך פסול אבל סיפא דקתני ר' יהודה מכשיר בקטן הוא קטן שהגיע לחינוך מבן י"א שנה ולמעלה ולפיכך אמר כשר ואפילו לכתחלה כשר. ודחינן במאי אוקימתא למתניתין בר' יהודה ודישא כולה דיעבד אין לכתחלה לא (ר' אומר[ה]) הא דתני חרש המדבר ואינו שומע תורם לכתחלה מני אי רבי יהודה דאי עבד מכשיר אבל לכתחלה לא ורבי יוסי לא לכתחלה ולא דיעבד מכשיר הא דקתני תורם לכתחלה מני היא. ומתמהינן ואלא מאי הא דתני חרש תורם לכתחלה ר' יהודה היא ושקיא לן אי הכי ליתני לה להקשות אי הכי ליתני ר' יהודה מכשיר בקטן בכתרש. ופריקנן חדא מתרתי אוחיב ליה אלא הא דתניא לא יברך אדם לכתחלה ברכת המזון בלבו ואם בירך יצא כו'. ופריקנן לעולם תרוייהו רבי יהודה והא דתני חרש תורם לכתחלה דיקיה ומתניתין דאוקימנא דאיעבד והא דתני ואם ביר יצא תני לה רבי יהודה משמיה דרביה דתניא ר' יהודה אומר משום רבי אלעזר בן עזריה הקורא את שמע צריך להשמיע לאזנו שנאמר ישמע ישראל ולאזניך לכתחלה מה שאתה מוצא מפיך ר' מאיר אומר כשהוא אומר אשר אנכי מצוך היום על לבבך אחר כוונת הלב הן הן הדברים כלומר אין צריך להשמיע ואפילו לא הוציא את הדברים מפיו אלא ביר[ד] בלבו יצא. והדר אוקימנה למתניתין רבי יהודה לכתחלה לא יקרא החרש ודאיעבד יצא וכן אם ביר בלבו לכתחלה לא אבל בדיעבד יצא. והא דתניא חרש תורם לכתחלה ר' מאיר היא.

לעולם ר' יהודה. ואפי' לכתחילה מכשיר ומתני' רבי יוסי היא ואפי' דיעבד לא: והאי. דתורה לכתחילה ר' יהודה: והאי. דברהמ"ז: דרביה. משמו של ר' אלעזר בן עזריה אמרה שצריך להשמיע והמי לשמע משמע לכתחילה אבל דיעבד יצא: והשתא דאתית להכי. לאשמועינן הא פלוגתא דר' יהודה ור"מ: אפי' תימא ר' יהודה. דאמר בק"ש יצא דיעבד אין לכתחילה לא ומתני' נמי לכתחילה הוא דפסלה לתרש ור' יהודה היא והך דברכת המזון נמי ר' יהודה היא ודקשיא לך הא דיהודה בריה דר' שמעון בן פזי מני לא ר' יהודה ולא ר' יוסי ר"מ היא דאמר לכתחילה: מן המתיר. ר' יהודה שקרית לפניו הוא המתיר את הקטן ואין לך להמיא לאיה ממנו שהרי רבים חולקין עליו: **מתני'** ולא טובלין.

לזב ולטמא מת אין אומרים משמשיכה בכניסת שביעי לאור לטבול אע"ג דלילה תחילת יום היא[ד] הכא יום בעינן אבל משעבר היום מותר לטבול בלילה וכגמרא יליף לה לכולהו: וכן שומרת יום כנגד יום. בגמרא מפרש מאי שנא דנקט להא תו בתמיני נפשה הא תנא ליה אין טובלין: [ד] עד הנץ החמה. שיצא מספק לילה: וכולן שנעשו בו. דמעלות השחר יממה הוא אבל לפי שאין הכל בקיאין בו צריכין להמתין עד הנץ החמה: **גמ'** כי קתני. עד שתהא הנץ החמה: אדיום. מקרייה שמיה וקאמר שיהא של יום בזה: ואיתקש **טבילה**. דכתיב בשביעי ורחץ במים וה"ה לזב וזבה: ה"ג פשיטא מאי שנא שומרת יום כנגד יום סד: שומרת יום כנגד יום. לאחר שכלו שבעה ימי נדה נכנסין י"ל יום הקרוין ימי זיבה שאם תראה בהן ג' ימים רצופין הרי היא זבה וטעונה ספירת שבעה וקרבן ואם תראה יום אחד שומרת יום למחרתן וטובלת ומקרבלי יליף לה בתורת הכיסוי[ד] ומיימי לה בסמעתא בתריתא דמסכת נדה[ד]: תיהוי. הך דאיה[ד] של זבה כראיה דאמינא שלא זב דאיתקש לבעל קרי דכתיב: זאת תורת הזב ואשר תצא ממנו שכבת זרע מה בעל קרי טובל ביום האי נמי ליטבול ביומיה והא ביממא לא מצי טבלה (לא) דכתיב כל ימי זובה כמשכב נדתה יהיה לה בלילא מיהת ליעביד מקצת שימור ותיטבול קמ"ל כיון דבעיא ספירה

ולא טובלין ולא מזין אלא ביום. קשיא דהתנן במסכת פרה (פ"ג משנה י"ד) אין טובלין האחוז בגילה ומזין ביום אבל הוא עצמו טובל בגילה ומזין עליו ביום והכא אמרינן לגרוך לטבול ביום ופר"מ דשמי טמאות הן אחת לפני הזאה כדי לקבל הזאה ואותה הוא בגילה כדתנן במסכת יבמות[ד] (דף מו:) ואחת לאחר הזאה והיינו הא דכתיבא בקרא והיא הוא ממנה והכי נמי משמע פ"ב דכריתות (דף ט.) דאיכא טבילה לפני הזאה דקאמרינן מה אמתיכם לא נכנסו לברית אלא במילה וטבילה והרלאת דמים והרלאת דמים נפקא לן מוחזק את הדם וטבילה נפקא לן משום דגמירי דאין הזאה בלא טבילה לפניה כדי לקבל הזאה והזאת פרה במקום אותה הזאה עומדת ואם כן צריך טבילה לפניה ◦וגם צריך טבילה לאחריה דהא נפקא[ד] קמי שאם הקדים טבילה להזאה לא עשה ולא כלום אלמא שיש טבילה לאחר הזאה כדשמעת התם ואחת קודם הזאה כדשמעת בכריתות ובכמה מקומות בגמרתנו שמזכיר טבילה לפני הזאה ומ"מ קשה הכא באיזה טבילה מיירי לא בטבילה לפני הזאה כדשמעת ליתנא דנקט טובלין בישא אם כן הוא אפילו בגילה כדפרישית ולא מיירי באותה שלאחר הזאה מאי פירש משום דאיתקש להזאה תיפוק ליה משום דהוא לאחר הזאה ואינה אלא ביום ולמעוטי לילה שלאחר הזאה דהיינו ליל שמיני לא אינצריך דכיון דעבר שביעי פשיטא דמותר לטבול בכל עת שילה וגם רש"י פירש כן דמשעבר היום מותר לטבול בגילה לכך נראה כפירוש ריב"ל דהכא מיירי בטבילת אחוז דהוא בטמאת כדתנן במסכת [פרה שם] ולהכי נקט טובלין ואתא"כ מזין וה"ל משמע בירושלמי[ד] דמייתי קרא דוטבל והזה[ד] למדרשא דאתקש טבילה להזאה והיינו בטבילת אחוז[ד] ומיהו קשה לר"י דהא אמר בשלהי מסכת יומא (דף פח.) הזב והזבה וטמא מת (ג) טבילתן ביום[ד] ר' יוסי אומר מן המנחה ולמעלה לא יטבל פירוש אמר שהתפלל תפלת המנחה לתפילת נעילה יכול הוא לאומרה בגילה ופשיטא דהיינו ביום שלאחר הזאה ◦דאי לפני הזאה היאך מותר לטבול ביום הכפורים מי משום דטבילה ממנה מצוה[ד] מכל מקום הזאה הוא שבת דלאמר פרק אלו דברים (פסחים דף סה:) והיאך יכול לעשות ואם תפרש שהזה מאמתול ועכשיו הוא טובל בשמיני אין זו טבילה ממנה ולא דמיא יום הכפורים ופ"ל שקבל הזאה מקטן או בשוגג או שעבר והזה: **דכתיב** וביום השמיני ימול. קשיא דבפרק ר' אליעזר אומר אם לא הביא (שבת דף קלב ושם) דרש האי קרא לומר שבת אפילו בשבת ומק שמונת ימים[ד] דרש ולא בלילה ותניא התם כוותיה דרבי יוחנן וי"ל דהכא מייתי הדרשה הפשוטה יותר כדאיתא בגעים[ד] והקשה ה"ר אפרים כיון דמילה אינה בלילה אם כן הוא מצות עשה שהזמן גרמה שהנשים פטורות ממנה[ד] וא"כ קשיא למה לי בפ"ק דקדושין (דף כט. ושם) קרא דאמו[ד] לומר דאשה אינה חייבת למול מיפוק ליה דמצות עשה שהזמן גרמה היא וי"ל דאי לאו אמו הוה אמינא דהאי דנשים פטורות ממצות עשה שהזמן גרמה היינו היכא דליכא כרת דזמיא דמנה והקהל[ד] לית בהו כרת ומנייהו ממעטינן נשים אבל מילה שיש בה כרת ונכרתו עליה שלא עשרה בריתות[ד] הוה אמינא דמחייב בהו נשים למול את בניהם קמ"ל אומו דלא אי נמי למילה שלא בזמנה וכמאן דאמר[ד] דנוהגין[ד] בין ביום בין בלילה[ד]:

מאי שנא שומרת יום כנגד יום וכו'. מי ולא טובלין לעיל מיירי בטבילת אחוז אם אמי שפיר דנעי מאי שנא שהזכיר בפני עצמה אבל מי מיירי בטבילת אחוז צריך לפרש הכי מאי שנא שהזכיר שומרת יום לומר שהיא ביום מכל שאר חייבי טבילות:

ספירה

ספירה

ואינו שומע למפרס על שמע ולברך ברכת המזון ואי צבר שפיר דמי: ירושלמי ר' יוסי אומר כתיב והאזנת למצותיו השמע לאזניך מה שאתה מוצא מפיך בר קפרא אמר צריך לקרותה בפני הנשים והקטנים שאף הם היו בספק נפשות. **אין קורין את המגילה אלא ביום** שנאמר והימים האלה נזכרים ונעשים וגו' ביום ולא בלילה ותני מילי בקריאה של יום כדקתני ולשנותה ביום. ולא מהלין דכתיב ובימים השמיני ימול. ולא טובלין ולא מזין דכתיב והזה הטהור על הטמא ביום השלישי ואתקש טבילה להזאה שנאמר והזה ורחץ אלו כולן. **וכן שומרת יום כנגד יום** כגון שראתה ב"א יום שביעי נדה לנדה שהן ימי זיבה [יום א'] הזיין לישב שלא תגע בדבר ולא תטהר למחר יום ב' ואם לא ראתה בו דם טובלת ביום ג' ו) לראייתה משתנץ החמה ושהורה אבל קודם שתנץ החמה לא: ירושלמי כל חייבי טבילות שבילתן ביום נדה וילדת שבילתן בלילה נדה שעבר זמנה פירוש אחר ז' ימים לנדה דאחר"יתא או אחרי' נקיים (ספק זובה) [לזובה] טובלת בין ביום בין בלילה. דרש ר' חייא בר בא לצדדיא נדה שעבר זמנה טובלת אפילו ביום תמן אמרת אפילו עובר זמנה לא מפני חמותה ומפני כלתה אשה משל בית רבותינו ראוה טובלת כדרכה ביום ואמרת עוברת זמן היתה. נדה

מסורת הש"ס עם הוספות

ה) לעיל יז:, ב) [תוספתא פרק כ:], ג) [מנחלין דף נב:], ד) [תוספתא שם], ה) [פרה סוף פי"ב], ו) לעיל ד., ז) עיין חולין פג., ח) מצורע מכילתא דזבים פרק ח, ט) עב: עג., י) ויקרא טו לב, כ) ע"ש פרשת חקת פיס' ז בסוף הפסוק והזה הטהור ובעמק הנצי"ב שם ד"ה ח' ט' י' מנין, ל) דפרקין ח"ה ע"ש, מ) במדבר יט יח, נ) [ועי' תוס' יומא מו: ד"ה לאין], ס) שבת קכא. יומא פח., ע) בראשית יז יב, פ) [מנחלין לד: ועי' תוספות שם ד"ה לכמיב ומתו' מו"ק ח. ד"ה נפקא] ותוס' זבחים קיז. ד"ה והטעורים], צ) קידושין כט., ק) בראשית כא ה, ר) נדרים לא:, ש) [יבמות עג:], ת) [ועי' תוס' יבמות עב: ד"ה אין ותוס' קידושין כט. ד"ה אומו].

הגהות הב"ח

(א) גמ' לא מלי מצלה משום לכתיב כל: (ב) תוס' ד"ה ולא טובלין וכו' הזב והזבה וטמא מת טובלין בדרכן ביום הכפורים ר' יוסי אומר:

תורה אור השלם

א) שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד:
[דברים ו, ד]

ב) וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל לְבָבֶךָ: [דברים ו, ו]

ג) וְהַיָּמִים הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים בְּכָל דּוֹר וָדוֹר מִשְׁפָּחָה וּמִשְׁפָּחָה מְדִינָה וּמְדִינָה וָעִיר וָעִיר וִימֵי הַפּוּרִים הָאֵלֶּה לֹא יַעַבְרוּ מִתּוֹךְ הַיְּהוּדִים וְזִכְרָם לֹא יָסוּף מִזַּרְעָם: [אסתר ט, כח]

ד) וַיָּשֶׂם הַשְּׁמִינִי יָמוֹל בְּשַׂר עָרְלָתוֹ: [ויקרא יב, ג]

ה) וְהִזָּה הַטָּהֹר עַל הַטָּמֵא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְחִטָּא בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָהֵר בָּעָרֶב: [במדבר יט, יט]

ו) זֹאת תּוֹרַת הַזָּב וַאֲשֶׁר תֵּצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת זָרַע לְטֻמְאָה בָהּ: [ויקרא טו, לב]

ז) כָּל הַמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר תִּשְׁכַּב עָלָיו כָּל יְמֵי זוֹבָהּ כְּמִשְׁכַּב נִדָּתָהּ יִהְיֶה לָּהּ וְכָל הַכְּלִי אֲשֶׁר תֵּשֶׁב עָלָיו יִטְמָא יִהְיֶה כְּטֻמְאַת נִדָּתָהּ: [ויקרא טו, כו]

חשק שלמה על רבינו חננאל

ח) עי' נדה עב. ומתמה שמא מיום שנתמרו ת"ש:

עין משפט נר מצוה

לז א טוש"ע ס"ס ס"ס סימן תרכז סעיף ח:
לח ב מי' פ"ל מהלכות מילה הלכה ח סמג עשין כח טוש"ע י"ד סי' רסב סעיף ח:
לט ג מי' פ"ל מהלכות מקוואות הלכה ו סמג עשין רמט:
מ ד מי' פי"ל מהל' פרה אדומה הלכה ח סמג עשין לג:
מא ה מי' פ"ו מהלכות אסורי מזבח הלכה ט סמג לאוין קיח ועשין רמג טור י"ד סימן קפג:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה ולא טובלין וכו' וגם צריי טבילה לאחריה. עי' מגיגה דף כג ע"ש תוס' ד"ה עצלוהו: **בא"ד דאי לפני ההזאה היאך** מותר לטבול ביוה"כ. עי' שנת דף קיז ע"ל תוס' ד"ה לא ס"ד:

הגהות וציונים

ד) בכת"י נוסף ומתני' ר' יוסי. ועיין רש"י ומהרש"א: ה) [צ"ל תניא] (גליון), וכ"ה בכת"י: ו) בתוספתא איתא וקרוביה לפני רבי טרפון, וכן בסמוך וקרוביה לפני רבי יהודה: ז) "וכו" מיותר וליתא בכת"י (דק"ס): ח) בכת"י על הטמא ביום השלישי וביום השביעי (ונשמט בדפוס בשגגה, דק"ס): ט) לכאן שייך הדבור שלהלן בגמ' "שומרת יום" (וכ"ה ברש"י שבר"ף): י) בכת"י יום המחרת מקצתו: וטובלת: כ) בכת"י נוסף ראשונה: מ) צ"ל כל ימי זובה כמשכב וכו' (רש"ש): נ) צ"ל כדי לקבל ההזאה כדאמרינן במסכת יבמות ואותה הוא בלילה ואחת לאחר וכו' (רש"ש, רע"פ ר"י): ס) יש להוסיף בעל קרי טובל והולך כל היום כולו (עי"ש ביומא ובשבת קכא ע"א, הגר"ש מדפסיא): ע) עי' סוגיא דקידושין לד-לה, דבחנך ג' מצות נשים חייבות אלא דהוה ג' כתובים הבאים כאחד: פ) צ"ל דנוהגות (באה"מ):

ליקוטי רש"י

[נדפס בסוף המסכת]

רבינו חננאל

תניא א"ר קטן הייתי וקראתיה למעלה מרבי יהודה כו' אמרו חדא דקטן הייתי ואין עדות מקטן. ועוד ר' יהודה שקראת למעלה ממנו (מכשיר) [מתיר] הוא ואין מבאין ראיה מן המתיר. וקי"ל בלישנא בתרא דרב יוסף דאמר [בברכות טו] מהלוקת בק"ש אבל בשאר מצות דברי הכל יצא. ואמר רב חסדא א"ר שילא הלכתא כר' יהודה ועוד אמר הלכתא כר' יהודה שאמר משום ר' אליעזר בן עזריה הלכך לכתחילה לא מוקמינן חרש מדבר

ספירה ביממא היא. מכאן קשיא לפירוש רש"י דכילד עולין (פסחים דף פא. ושם) דפריך ולר' יוסי דאמר מקצת היום ככולו וחנה שראתה בשעה לספירתה איכה קומרת אם כן זה גדולה לדיה היכי משכחת לה ומשני [ראתה כל שני] אין השמשות דלא הוי סוף היום ותחלת האחר בעומאה וקשיא דאמאי לא אמר גרוסה גלות דהא ספירת לילה לאו ספירה היא ומצלת שכל היום טמא כיון שתחילתו הוי טמא וי"ל דסבר ר' יוסי דסוף היום מהני לשמור כמו תחלת היום וה"ג משמע פרק שני דנזיר (דף מח.) בשופו דקאמר [גר"ש זה גמורה] היכי משכחת לה אי דחוי בפלגא דיומא אידך פלגא ליהוי לה שימור ואם תאמר אם כן רבי יוסי דסבר מקצת היום ככולו א"כ היה לו להקשות ר' יוסי ככותאי אמרה לשמעתיה כדקפריך לרב גבדה (דף מט.) וי"ל דכותאי אמרי אפי' מיום ראשון שפסקה לו דטופרתו ליום ראשון ור' יוסי לא אמר אלא מיום שנעה[מ]: **והא** קי"ל דעם צאת הכוכבים לילא היא. ואם תאמר כיון דקי"ל דבצאת הכוכבים הוי לילא א"כ אמאי פליגי ר' יוסי ור' יהודה בדין השמשות[ג] ליתני בצאת הכוכבים וי"ל דאף בשיעור צאת הכוכבים יש מילוק שיש כוכבים נראין ביום[מ]:

והיה לנו הלילה למשמר. קשיא דהא אמרינן בברכות (דף ג: ושם) גבי צאת הכוכבים לילה הוא ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר דכתיב ויהי ויהי לנו הלילה למשמר ואמאי לא הוי ראייה גמורה כדמפקינן הכא מקרא ויש לומר דהתם בעי לאסוקי דזמן שכיבה דגבי ק"ש הוי צאת הכוכבים ומש"ה קאמרינן התם דאין זו ראייה גמורה דנהי דהוי לילה בתותה שעה מ"מ לא הוי זמן שכיבה לכל אדם: **ולוידוי** יוה"כ דתניא[ד]. קשיא אמאי אינטריך למימר אמי כיון דתנא כל היום כשר לשמיכה והכא הוידוי אינו אלא בשעת שמיכה[ה] וי"ל דלא לאו אלא היה אמינא לוידוי זה (כוידוי[ו]) דאסור שמיכות דאינו כשר כל היום ויגרום נמי לשמיכה שלא תהא כשרה כל היום כשאר שמיכות משו"ה אינטריך למתני הוידוי:

לקמיצה ולהקטרה דכתיב ביום צוותו. אבל שמיטה לא מפקינן מהאי קרא דלאו עבודה היא שהרי כשרה בזר[ז] ויקרא משמע בעבודה דכתיב להקריב את קרבנם[ח] וכן תנופה והגשה[ט] אין צריך הוא כהן בעבודה לפני הקמיצה:

[י] **כל** הלילה כשר לקצירת העומר. אומר ר"מ אם אכל אכל לבדך גלילה לא יבדך ביום כדמשמע דהאי קמאי דמתני' דהכי דתניא בתוספתא דמנחות (דף עח.) דתני נקלר ביום כשר מדיעבד מ"מ קמאי דהכא דתנא לילה אינו אלא בשעת הקצירה דהכא אמר ביום דיעבד מודה הוא גבי קצירה דאין לבדך ביום משום דשנה עליה הכתוב לעבד דכתיב (ויקרא כג) תמימות ואי אתה מוצא תמימות אלא בשאתה מונה בלילה וכן כתוב בהלכות עלת ובה"ג כתב דהיכא דאינטי לבדך בגלילה יכנה למחר בלא ברכה [ב] וכן הלכה אבל אם אכל אם אכל לילה ויום לא יכנה עוד בברכה דבעינן תמימות ולכאן [ג] ואחר שבדק על הספירה אומר י"ל שיבנה וכו' מה שאין כן בתקיעת שופר ולולב[ד] והייט טעמא לפי שאין (ג) אלא הזכרה עתה לבדן ביממ"ק אבל לשופר ולולב יש עשיה:

ולהקטר

מא א מי' פ"ל מהלי מגילה הל' ג סמג עשין מד"ש ד עוש"ע ס"ס שיטן מרבו סעיף ה:

מב ב מי' פ"ג מהלי תענית הלכה ט:

מג ג עוש"ע ס"ס שיטן מקצת סעיף ה:

מד ד מי' פ"ז מהלכות לולב הלכה י סמג עשין מד עוש"ע ס"ס שיטן מרבו סעיף ה:

מה ה מי' פ"ג מהלי תפלה הלכה ם סמג עשין יט עוש"ע ס"ס שיטן רפו סעיף ה:

מו ו מי' פ"ד מהלכות מעשה הקרבנות הל' ו סמג עשין קפג:

מז ז מי' פ"ב מהלכות עבודת יום"כ הל' ז:

מח ח מי' פ"ל מהלי מעשר שני הל' ד:

מט ט מי' פ"ב מהלי עבודת יום"כ הלכה ז:

נ י מי' פ"ד מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ו סמג עשין קפג:

נא כ מי' פ"ד מהלי פרה הלכה ג סמג עשין ע:

נב ל מי' פ"ג מהלכות לולב הלכה ה סמג עשין עח:

נג מ מי' פ"ל מהלי מרמת הלכה ג סמג עשין רלו ולו:

נד נ מי' פ"ו מהלכות ממרים ומומפין הל' ז סמג עשין קעז:

נה ס ע מי' פ"ד מהלי מעשה הקרבנות הל' ו סמג עשין קפג:

נו פ מי' פ"ב מהלכות עבודת יום"כ הל' ו:

רבינו חננאל

שנאנסה וטבלה ר' שמי בשם רב טהורה לבעלה ומטאה לטהרות רבי אלעזר משום ר' חנינא סמאה בין לבעלה בין לטהרות שנאמר וכובס שניו וטהר מה בראשונה לרצות שנאמר רצוה הכהן וכבסו אף שניה לרצות: ובולן שעשה משעלה עמוד השחר כשר שנאמר ואנחנו עושים במלאכה חצים מחזיקים ברמחים מעלות השחר עד צאת הכוכבים ש"מ מעלות השחר ועד צאת הכוכבים יום הוא שנאמר והיום למלאכה כלומר לא היו עושים מלאכה אלא ביום: [מתני'] כל היום כשר לקריאת המגילה כו': ירושלמי לקריאת המגילה [שנאמר] ביום

הגהות וציונים

מ) בכת"י רבו צוה"כ **ומא** הוא. וכ"ה בפסחים ועיש תוד"ה והא: **ג**) [צ"ל והיו] (גליון): **ג**) [צ"ל **משמר והיום מלאכה**] (גליון): **ד**) בר"ף וברא"ש נוסף **ולספירת העומר**. וע' תוס' ור"ן: **ה**) [הא דלא תנא נמי להדמה ע' תוס' יומא כ ע"ב ד"ה אלא ותוספות שבחים פו ע"ב ד"ה אלא] (גליון): **ו**) [צ"ל **רב יוסף**] (גליון): **ז**) בכת"י נוסף **איתקש סמיכה לשחיטה**: **ח**) יש להוסיף **ולקבלה** (והוסדר צ"ל כמו במשנה), וכ"ה בכת"י (ד"ק), ועי' רש"י: **ט**) צ"ל כדרגמת (באה"מ): **י**) [צ"ל והיו כו' **משמר מלאכה**] (גליון): **כ**) צ"ל **זסתוודה** (וכ"ה ביומא שם ע"א), וכ"ה בכת"י (ממ"נ): **ל**) צ"ל וכפר **עליהם** (רש"ש): **מ**) נראה דס"ס הוא וצ"ל וכתיב התם ביה"כ **וכפר בעדו**, וכמו שהוא בגמ' שם (טו"א ע"ש בארוכה): **נ**) בכת"י נוסף **וכפר בעדו ושחט**: **ס**) צ"ל **כפרה** (טו"א ע"ש): **ע**) ברש"י שבר"ף נוסף **בכלל**: **פ**) נדע"ז **ביום השביעי** (באה"מ): **צ**) תיבת "דתניא" מיותר (רש"ש): **ק**) [צ"ל **אינו בודידו**] (גליון): **ר**) שייך למתני' (גליון):

מסורת הש"ס עם הוספות

מ) פסחים נ. **נ**) [ברכות נ:]. **ג**) [פרקה (מ.]. **ד**) מנחות פב. **ה**) יומא ל:. **ו**) [פוסקים יח: ע"ש במוספות ד"ה מה משמע וכו' שלמו פרש"י ומפרשים לתוקן אמר]. **ז**) [נפפסים דף ל.]. **ח**) ויקרא ב ב. **ט**) ויקרא א ה. **י**) ממחות יח. **כ**) [וע"ש מוספות פפחים פפ. ד"ה מי נמי וכו']. **ל**) [שבת לד:]. **מ**) [וע"ש מוספות פפחים כ ד"ה הא]. **נ**) יומא דף לה:. **ס**) [מיין מוספות מנחות מ. ד"ה מקמילם]. **ע**) עי' רש"ש בבה"ג לפנינו בהל' עצרת ובטור סי' תפט ס"ז ובב"ח שם. **פ**) [מי' מוספות מנחות פו. פד"ה אבר לתקדם]. **צ**) עיין רש"ש, ועי' שעה"צ סי' תפט סקט"ו.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מיום עומו וכו' הקרבה משמע וקמיצה: **(ב)** תוס' ד"ה כל הלילה וכו' לפי שאין עתה אלא הזכרה לבדן: **(ג)** [מהר"ם רש"י ד"ה כי ל"ל ד"ה ובהם דבתיב כי ביום הזה]: **(ד)** [מהר"ם ד"ה הקיף ל"ל ד"ה לתוספה והגשה. דכתיב והקריב והקרבה היא הגשה]:

גליון הש"ס

גמרא דכתיב ומסך ושחטו. עיין מנחות דף לג ע"ב תוס' ד"ה ידו: תוספות ד"ה לקמיצה וכו' וכן תנופה והגשה. עיין קדושין דף ט ע"א תוס' ד"ה המסיכות ועי"ש:

ליקוטי רש"י

[נדפס בסוף המסכת]

תורה אור השלם

א) וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָאוֹר יוֹם וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לָיְלָה וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם אֶחָד: [בראשית א, ה]

ב) וְאַנַּחְנוּ עֹשִׂים בַּמְّלָאכָה וְחֶצְיָם מַחֲזִיקִים מֵרֻמָּחִים מֵעֲלוֹת הַשַּׁחַר עַד צֵאת הַכּוֹכָבִים: [נחמיה ד, מט]

ג) גַּם בָּעֵת הַהִיא אָמַרְתִּי לָעָם אִישׁ וְנַעֲרוֹ יָלִינוּ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלִַם וְהָיוּ לָנוּ הַלַּיְלָה מִשְׁמָר וְהַיּוֹם מְלָאכָה: [נחמיה ד, מה]

ד) וְהַיָּמִים הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים בְּכָל דּוֹר וָדוֹר מִשְׁפָּחָה וּמִשְׁפָּחָה מְדִינָה וּמְדִינָה וָעִיר וָעִיר וִימֵי הַפּוּרִים הָאֵלֶּה לֹא יַעַבְרוּ מִתּוֹךְ הַיְּהוּדִים [אסתר ט, כח]

ה) מִמִּזְרַח שֶׁמֶשׁ עַד מְבוֹאוֹ מְהֻלָּל שֵׁם יְיָ: [תהלים קיג, ג] ו) זֶה הַיּוֹם עָשָׂה יְיָ נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בוֹ: [תהלים קיח, כד] ז) וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וַענַף עֵץ עָבֹת וְערֵבי נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים: [ויקרא כג, מ] ח) וּבְרֹאשׁ הַשָּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם: [במדבר כט, א] ט) אֵלֶּה מוֹעֲדֵי יְיָ אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ לְהַקְרִיב אִשֶּׁה לַיְיָ עֹלָה וּמִנְחָה זֶבַח וּנְסָכִים דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ: [ויקרא כג, לז] י) וְהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶת פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר לוֹ וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ: [ויקרא טז, ו] כ) כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי יְיָ תִּטְהָרוּ: [ויקרא טז, ל] ל) וְאָמַרְתָּ לְפִנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת וְגַם עַתָּתִּי לֹא אָכַלְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטֻמְאָתִי וְגַם לֹא בִעַרְתִּי מִמֶּנּוּ לְמֵת שָׁמַעְתִּי בְּקוֹל יְיָ אֱלֹהָי עָשִׂיתִי כְּכֹל אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי לֹא עָבַרְתִּי וְגַם לֹא שָׁכַחְתִּי: [דברים כו, יג] מ) הַיּוֹם הַזֶּה יְיָ אֱלֹהֶיךָ מְצַוְּךָ לַעֲשׂוֹת אֶת הַחֻקִּים הָאֵלֶּה וְאֶת הַמִּשְׁפָּטִים וְשָׁמַרְתָּ וְעָשִׂיתָ אוֹתָם בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשֶׁךָ: [דברים כו, טז] נ) וְסָמַךְ אֶת יָדוֹ עַל רֹאשׁ קָרְבָּנוֹ וְשָׁחַט אֹתוֹ לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְזָרְקוּ בְנֵי אַהֲרֹן אֶת דָּמוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: [ויקרא ג, ח] ס) בְּיוֹם הִכֹּנוֹ מִיד הָאִשָּׁה אֵת מִנְחַת הַקְּנָאוֹת וְהָנִיף אֶת הַמִّנְחָה לִפְנֵי יְיָ וְהִקְרִיב אֹתָהּ אֶל הַמִּזְבֵּחַ: [במדבר ה, כה] ע) אֲשֶׁר צִוָּה יְיָ אֶת מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי בְּיוֹם צַוֹּתוֹ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְהַקְרִיב אֶת קָרְבְּנֵיהֶם לַיְיָ בְּמִדְבַּר סִינָי: [ויקרא ז, לח] פ) אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר תֵּעָבֵר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ וְהֶעֱמִיד אֶת הָאִשָּׁה לִפְנֵי יְיָ וְעָשָׂה לָהּ הַכֹּהֵן אֵת כָּל הַתּוֹרָה הַזֹּאת: [במדבר ה, ל] צ) עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךְ וְעַל הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר יֹאמְרוּ לְךָ תַּעֲשֶׂה לֹא תָסוּר מִן הַדָּבָר אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ יָמִין וּשְׂמֹאל: [דברים יז, יא]

הקורא למפרע פרק שני מגילה כא.

משפט ביום. לכתיב והיה ביום הנמלו לא בניו (דברים כח) אוריעה כל הפרשה כולה להיות דין בתמ' סנהדרין בפ' אחד דיני ממונות (דף לד:): לטהרת מצורע. בנפרים ובן מלז וחזוב ובני תולעת[1]: דאמר מר קצירה וספירה בלילה. וליף לה בתמ' מנחות מקרא: כל הלילה עד הבוקר. על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבוקר: וכר' יוסי. דאמר בתוספתא מנחות אפילו מלק לא הישנה אחרים וסידר לא הנדשה ערבית אף זו היתה תמיד ומהו תמיד שלא ילין שולחן בלא לחם אבל לרבנן טפחו של זה מסדר בלד טפחו של מסלק:

הדרן עלך הקורא למפרע

הקורא. שמד ויושב. אם לה עומד אם לה יושב: קראוה שנים. יחד יצאו ולא אמרינן אין שני קולות נשמעין כאחד[2]: לא יברך. אין צריך לברך: בשני וחמישי בשבת ובשבת במנחה. עזרא תיקן שיהו קורין בשני וחמישי[3] בשבת קמא[4] בפרק מרובה (דף סב.) והכא אשמעינן דשלשה הן כהן ולוי וישראל: ואין מוסיפין עליהן. שלא יקשה לעטר מפני שהן ימי מלאכה ושבת במנחה סמוך לחשיכה הוא שהרי כל היום היו רגילין לדרוש[5]: ואין מפטירין. משום דאי טעמא גופיה: הפותח והחותם. בגמ' מפרש: ואין מוסיפין עליהן. בראשי חדשים[6] וחול המועד נמי איכא טעול מלאכה דמלאכת דבר האבד מותרת: גמ' מה שאין כן בתורה. שאין קורין בתורה בעטור מיושב: בביכול. נאמר בהקב"ה כבראש שיכול להאמר ט ק: שלא ישב על גבי המטה (ז). שלא לו ישב ושמיסה על גבי המטה (ז). שמיסה על גבי קרקע: ולומד. מפי הגבורה: יושב ושונה. שיש לבני מה שלמד: רבות. דברים רבים ומוסים שאדם מהיר לשמען ובלבד

ולהקטר חלבים (ג) כל הלילה עד הבוקר. והיינו דוקא שנתעכלו האברים קודם חצות שאינה בהן האור אבל אם לא משלה בהן אין נמשכין[7] אחר חצות כדאמר ר' יוחנן סוף פ"ק דיומא (דף כ:): לאתויי אבילת פסחים ודלא כרבי אלעזר ב"ע. מ"מ נראה דהלכה כר' אלעזר דהא איכא חמצא בערבי פסחים (פסחים קכ: ושם) דקאי כוותיה דתנן הפסח אחר חצות מטמא את הידים וכן משנה בפאיהו מקומן (זבחים דף ט:) ומתמא בסוף פ"ק דברכות (דף ט.) גבי מעשה וכאו בנו של רבן גמליאל מבית המשתה וכו' אמר להם כל מה שאמרו מכאן ועד חצות חצות מלומן עד שיעלה עמוד השחר ואילו אכילת פסחים לא קאמי ומוקי לה כלאב"ע דאמר עד חצות וא"ל לרבי לאכול מצה בלילי פסחים קודם חצות ואפילו מצה של אפיקומן שהרי מיום מצה בזמן הזה הוא דאוריתא[8] אבל בהגל של אחר אפיקומן אין להתמיר כל כך שהרי מדרבנן הוא:

הדרן עלך הקורא למפרע

הקורא. ואין מפטירין בנביא. קשיא לר"מ דהא בפרק בתרא דמגילה (שמא דף כב. ושם) אמר רב אחדבוי (ג) שלמלגא שבת אין עבין בתענית ביום טוב אחר להאי דקאמר המם דמפטיר בנביא בתענית בשבת כשאל ביו"ע לאו דוקא נמי אלא דוקא לומר בבמוסים דאמרינן פרק כל כתבי (שם קמז:) מהרלעא פסקי סדרא בבמוסים בתענית בשבת ופסקי היינו הפטרה ומקומות יש שנוהגין לעשות כן והטעם שמפטיר בתענית בתענית ולא בשבתות[9] משום דכתיב בה שמרו משפט ועשו צדקה (ישעיה ט) ואגרא דתענית לצדקה[10] לעת ערב ומש"ה נכון לאומרו בערב אחר שעשו צדקה:

הפותח והחותם בתורה מברך לפניה ולאחריה. קשיא אמאי תנא הך מילתא הכא ג' פעמים דהא אחד דומנא קגיל ו"ל דהוה סלקא דעתך דכל דעתי מילתא מחבריה מברך[11] לפניה ולאחריה מש"ה אצטריך למתני בכולהו:

אלמלא מקרא כתוב. קשיא אמאי תנא הך מילתא הכא ג' פעמים דהא אחד דומנא קגיל ו"ל דהוה סלקא דעתך דכל דעתי מילתא מחבריה מברך לפניה ולאחריה מש"ה אצטריך למתני בכולהו:

אלמלא שיש אלמלא שרוה לומר אילו לא כגון הכא וכגון אלמלא חגרות הרמאוות (לעיל דף יב:) וכן הרבה ושם אלמלא שרוה לומר אילו היה אלמלא נגדוה לתנאי משאל ועזריה (מגילה דף לג:) וכן אלמלא לי אתה וכו' (לקמן דף מ:) ומאי אלא ואומר ר"ת דהיכא שיש אל"ף בסוף אלמלא רוה לומר אילו לא והיכא דכתיב אלמלי ביו"ד רוה לומר אילו היה:

תנא

[1] ר"ה כה: סנהדרין יא:, [2] קידושין מ. ע"ז מו: זבחים ע:, [3] תוספתא ע.], [4] [תוספ' מגמות פי"ב], [5] ברכות מ. פסחים קכ: זבחים מ: מכילתא דר"י פרשה כא, [6] מגילה מט., [7] ויקרא יד ה, [8] ר"ה כז., [9] עיין ילקו"ש רש"י פרשת ויקהל, [10] פסחים קכ. [עי' תוספות זבחים מ: ד"ה ואמר' אמתא (השניה)], [11] עיין רש"י לקמן ל: ד"ה מצפרא, [1] [ברכות דף ו: וע"ש בהגהות לב.].

הגהות הב"ח

(א) גמ' מאמת רבן גמליאל הזקן מגל: (ב) תוס' ד"ה ולהקטר מלבים דכתיב כל ומי אבל אם לא שלטה בהן האור אין נמשכין: (ג) שם ד"ה הקולא ומי' אמר רב אחדבוי ביו"ט שחל להיות בשבת שאלמלא שבת אין נביא במנחה ואין לומר מי' בתענית בשבת לאו דוקא נמי כל"ל ומיהת כמאל מיו"ט נמחק: (ד) [מכמ"ר רש"י ד"ה אלא אין יצא מל אבי המגה וכו'. אלא אין]:

תורה אור השלם

א) בַּפֵּר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר פָּדִיתָ יְיָ וְאַל תִּתֵּן דָּם נָקִי בְּקֶרֶב עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְנִכַּפֶּר לָהֶם הַדָּם: [דברים כא, ח]

ב) זֹאת תּוֹרַת הָעֹלָה הִוא הָעֹלָה עַל מוֹקְדָהּ עַל הַמִּזְבֵּחַ כָּל הַלַּיְלָה עַד הַבֹּקֶר וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ: [ויקרא ו, ב]

ג) צַו אֶת אַהֲרֹן וְאֶת בָּנָיו לֵאמֹר זֹאת תּוֹרַת הָעֹלָה הִוא הָעֹלָה עַל מוֹקְדָהּ עַל הַמִّזְבֵּחַ כָּל הַלַּיְלָה עַד הַבֹּקֶר וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ: [ויקרא ו, ב]

ד) וְנָתַתָּ עַל הַשֻּׁלְחָן לֶחֶם פָּנִים לְפָנַי תָּמִיד: [שמות כה, ל]

ה) וְאָכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צְלִי אֵשׁ וּמַצּוֹת עַל מְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ: [שמות יב, ח]

ו) וַעֲבַרְתִּי בְאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה וְהִכֵּיתִי כָל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד בְּהֵמָה וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יְיָ: [שמות יב, יב]

ז) וְאַתָּה פֹּה עֲמֹד עִמָּדִי וַאֲדַבְּרָה אֵלֶיךָ אֶת כָּל הַמִּצְוָה וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תְּלַמְּדֵם וְעָשׂוּ בָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִכִי נֹתֵן לָהֶם לְרִשְׁתָּהּ: [דברים ה, כח] ח) בַּעֲלֹתִי הַתֹּרָה לְקַחַת לוּחֹת הָאֲבָנִים לוּחֹת הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת יְיָ עִמָּכֶם וָאֵשֵׁב בָּהָר אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לֶחֶם לֹא אָכַלְתִּי וּמַיִם לֹא שָׁתִיתִי: [דברים ט, ט] ט) וְאָנֹכִי עָמַדְתִּי בָהָר כַּיָּמִים הָרִאשֹׁנִים אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה וַיִּשְׁמַע יְיָ אֵלַי גַּם בַּפַּעַם הַהִוא לֹא אָבָה יְיָ הַשְׁחִיתֶךָ: [דברים ט, י] י) וַתֵּשְׁבוּ בְקָדֵשׁ יָמִים רַבִּים כַּיָּמִים אֲשֶׁר יָשַׁבְתֶּם: [דברים א, מו]

הגהות וציונים (א) יסילוק בזיכין' ליתא בכת"י וכמה ראשונים, וכ"ה ישר (דק"ס ע"ש): (ב) בכת"י נוסף **אפילו** (וכ"ה במנחות): (ג) [צ"ל **לפני תמיד** (שמות כה) וכן איתא במנחות במשנה ובברייתא צט ע"ב וכן איתא בתוספתא] (גלינן): (ד) [הגי' במנחות צט ע"ב שלא ילין] (גלינן), וכן הוא בגליון הש"ס כת"י דצריך להגיה כאן שלא ילין, וכ"ה בגמ' כת"י: (ה) בכמה כת"י ליתא "קראה אחד" וכ"ה ישר מאד, אלא שבגמ' בציון המשנה איתא גם בכת"י אלו (דק"ס), ואולי צ"ל **קוראה** אחר (שבחי נוסחאות במשניות): (ו) בכת"י נוסף **הזקן**, וכן בסמוך: (ז) "בשני וחמישי" ליתא בכת"י, ונרצ"ל שיהו קורין **בהן** (ממ"ב, ועי' רש"ש): (ח) בכת"י איתא **ובב"ק ספרש מעשה** והכא וכו': (ט) ברש"י שברי"ף דראשי חדשים **אינו אסור רק לנשים** וחול המועד נמי (ועי' רש"י לקמן כב ע"ב ד"ה ר"ח): (י) [צ"ל **נקפורין** יעב"ץ] (גלינן), ע"י"ש וברש"ש: (כ) יש להוסיף מברך **כל אחד** (באה"מ), ועי' ר"ן:

הגהות הש"ס

(ג) גמ' מאמת רבן גמליאל הזקן מגל: (ד) תוס' ד"ה ולהקטר מלבים דכתיב כל ומי אבל אם לא שלטה בהן האור אין נמשכין: (ה) שם ד"ה הקולא ומי' אמר רב אחדבוי ביו"ט שחל להיות בשבת שאלמלא שבת אין נביא במנחה ואין לומר מי' בתענית בשבת לאו דוקא נמי כל"ל ומיהת כמאל מיו"ט נמחק: (ו) [מכמ"ר רש"י ד"ה אלא אין יצא מל אבי המגה וכו'. אלא אין]:

תורה אור השלם

א) בַּפֵּר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר פָּדִיתָ יְיָ וְאַל תִּתֵּן דָּם נָקִי בְּקֶרֶב עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְנִכַּפֶּר לָהֶם הַדָּם: [דברים כא, ח]

ב) זֹאת תּוֹרַת הָעֹלָה הִוא הָעֹלָה עַל מוֹקְדָהּ עַל הַמִּזְבֵּחַ כָּל הַלַּיְלָה עַד הַבֹּקֶר וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ: [ויקרא ו, ב]

ג) צַו אֶת אַהֲרֹן וְאֶת בָּנָיו לֵאמֹר זֹאת תּוֹרַת הָעֹלָה הִוא הָעֹלָה עַל מוֹקְדָהּ עַל הַמִּזְבֵּחַ כָּל הַלַּיְלָה עַד הַבֹּקֶר וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ: [ויקרא ו, ב]

ד) וְנָתַתָּ עַל הַשֻּׁלְחָן לֶחֶם פָּנִים לְפָנַי תָּמִיד: [שמות כה, ל]

ה) וְאָכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צְלִי אֵשׁ וּמַצּוֹת עַל מְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ: [שמות יב, ח]

ו) וַעֲבַרְתִּי בְאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה וְהִכֵּיתִי כָל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד בְּהֵמָה וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יְיָ: [שמות יב, יב]

ז) וְאַתָּה פֹּה עֲמֹד עִמָּדִי וַאֲדַבְּרָה אֵלֶיךָ אֶת כָּל הַמִּצְוָה וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תְּלַמְּדֵם וְעָשׂוּ בָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִכִי נֹתֵן לָהֶם לְרִשְׁתָּהּ: [דברים ה, כח] ח) בַּעֲלֹתִי הַתֹּרָה לְקַחַת לוּחֹת הָאֲבָנִים לוּחֹת הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת יְיָ עִמָּכֶם וָאֵשֵׁב בָּהָר אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לֶחֶם לֹא אָכַלְתִּי וּמַיִם לֹא שָׁתִיתִי: [דברים ט, ט] ט) וְאָנֹכִי עָמַדְתִּי בָהָר כַּיָּמִים הָרִאשֹׁנִים אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה וַיִּשְׁמַע יְיָ אֵלַי גַּם בַּפַּעַם הַהִוא לֹא אָבָה יְיָ הַשְׁחִיתֶךָ: [דברים ט, י] י) וַתֵּשְׁבוּ בְקָדֵשׁ יָמִים רַבִּים כַּיָּמִים אֲשֶׁר יָשַׁבְתֶּם: [דברים א, מו]

עין משפט נר מצוה

נז א מי' פ"ז מהלכות ממרים הלכה ו סמג עשין ל טוש"ע ח"מ סימן תפט סעיף ו:
נח ב מי' פ"ח מהלכי קרבן פסח הלכה יד סמג עשין רכו:
א ג מי' פ"ב מהלכות מגילה הלכה ז סמג עשין מד"ת ל טוש"ע ח"מ סי' תכ"ז סעיף ג:
ב ד מי' פי"ב מהלכות תפילה הלכה מז טור ש"ע ח"מ סי' קלה סעיף ו:
ג ה מי' שם טוש"ע ח"מ סימן מג סעיף ו:
ד ו מי' שם טוש"ע ח"מ סי' מרא סעיף ג:
ה ז מי' שם טוש"ע ח"מ סי' תפח סעיף ג ומי' תלד סעיף ג:
ו ח מי' שם טוש"ע ח"מ סימן תרכא סעיף ג:
ז ט מי' שם טוש"ע ח"מ סי' רצב סעיף ג:
ח י מי' שם הלכה ג טוש"ע שם סעיף ד ומי' תפח סעיף ג וסימן תלד סעיף ג ומי' תרכא סעיף ג:
ט יא מי' שם הלכה יא טוש"ע ח"מ סי' קמא סעיף ג:
י יב מי' פ"ד מהלכות ח"מ הלכה ב טוש"ע ח"מ סי' רנו סעיף ט:
יא ג מי' שם:

גליון הש"ס

גמ' אלמלא מקרא כתוב. ר"ה דף יז ע"ב פוסק דף יג ע"ב:

רבינו חננאל

אשר שברו אריבי היהודים וגו' לקרא ההלל שנאמר זה היום עשה ה' לחקיעת שופר שנאמר יום תרועה יהיה לכם למופפין שנא' ביום צוותו את בני ישראל ואיתקש תפלת המוספין למופפין לנטילת לולב שנאמר ולקחתם לכם ביום הראשון וגו'. (פירוש) לדודי הפרים ולדודי המעשר ולדודי יוה"כ לסמיכה לשחיטה ולהנופה ולכפרה ולהגשה לקמיצה ולהקטרה למליקה ולקבלה להזאה להשקאת סוטה לעריפת העגלה לטהר את המצורע אלו כולן בשורים כל היום. כל הלילה בשר לקצירת העומר ולהקטיר חלבים ואימתי זה הכלל דבר שמצותו ביום כשר כל היום לאתויי סידור הפנים לפני תמיד שלא ילין שלחן בלא לחם: כל דבר שמצותו בלילה בשר כל הלילה לאתויי אבילת פסחים ודלא כר' אלעזר בן עזריה דתני עד

חצות: ירושלמי דבר שרוחה את השבת ביום מהו שירחו מבשריו בלילה והתנינן הצמידו עושה חביתין לעשות חביתין תיפתר בחול. תני ר' אחא זה סדר התמיד לעבודת בית אלהינו בין בחול בין בשבת:

הדרן עלך הקורא את המגילה

הקורא את המגילה עומד וישב יצא. תנא מה שאין כן בתחילה שנאמר ואתה פה עמוד עמדי. אמר רב מגין לרב שלא ישב ע"ג מטה ותלמיד ע"ג קרקע ושנה שנאמר ואתה פה עמוד כלומר התלמיד כמו הרב: ת"ר מימות [משה] ועד ר"ג היו למדין תורה מעומד משמת ר"ג ירד חולי לעולם והתחילו לישב ולשנות והיינו דתנן במס' סוטה משמת ר"ג בטל כבוד התורה: כתוב אחד אומר ואשב בהר ארבעים יום וכתוב אחד אומר ואנכי עמדתי בהר. ואסיקנא רבות מעומד וקשות מיושב: מתני' קראה אחד את המגילה או קראוה שנים ביחד יצאו.

ליקוטי רש"י משפט ביום. נפקא לן בסנהדרין (נד:) מוהיה ביום הנמלו לא בניו ביום אמר מקיל אמר כו' (ר"ה כה:). כפרה כתיב בה. כפר לעמך ישראל (דברים כא). ביום מהרתו. מלמד שאין מטהרין אומו בלילה (ויקרא יד, ט). והבאה ביום. דכתיב (ויקרא מג) מיום הנמלאם (וספרים) [ד]מקמי הנמלה דכתיב (שם) על גב דמיום הנמלאם מספרי כתיב דמשמע אחר הנמה מספרו דאם מיום הנמלאם כתיב ולא מקמה הנמלאם כיון דמסמכה מעגרב יום הנמלאם הוא [כיהוס הולך אחר הלילה] (מחוות סר.). בזיבין. שנתמיים בהם לבעה [שבת קלג:]. הישנה. מגרסת שעמדו שם בשבת זו. שלא ילין שולחן בלא לחם. דאין תמיד אלא שלא ילין שולחן בלילה אחד בלא לחם. משום דאיכא בעלגן והתם עגרמת מעגו קרי ליה תמיד [מנחות צט:]. ודלא כר' אלעזר בן עזריה. דפתר בתנא (מסקמים קכ:) דלאמר מלמוריתא אכילת פסח עד תנות ותו לא [פסחים נא.]. דנפקא ליה מקרא דאכילת פסח עד תנות ומתנות הוי נוחר ואסלי דבכיר לא תוחירו ממנו עד בקר לגרוסה אחת דעד בקר לאו בר עריפה הוא דתמיד בפ"ק דברכות (ט.). ר"ש בן עזרה [ב"ק סב.]. משמת רבן גמליאל הזקן בטל כבוד תורה. שעד שמת הוא היה בריאות בעולם ולא היו למדין תורה אלא מעומד ממנו הוא ירד חולי לעולם והולכו ללמוד תורה מיושב [סוטה מט.].

כא: הקורא עומד פרק שלישי מגילה

תנא מה שאין כן בתורה. פירוש שאין קורא אלא אחד מכאן קורין וטעמא משום דתרי קלי לא מיתמעי[ב]: **ובנביא אפילו אחד קורא ושנים מתרגמין.** שהמתרגום אינו אלא להשמיע לנשים ועמי הארץ שאין מכירין בלשון הקודש[ג] והתרגום הוא לענ הבנלייס ובתרגום של תורה צריכין אנו לחזור שיהו מבינין את המצות אבל בשל נביאים לא קפדי עלייהו כולי האי: **ועשרה מתרגמין.** (ג) לא גרסינן שאין תרגום בכתובים: **ויעבר את הכושי. ויקדם את הכושי: מקטרזיא.** מקום: מנ"ח. **על מקלא מגילה ומעשה נסים ותחייו: וידבר עולה** מן המנין. **וידבר ה' אל משה לאמר** אע"פ שאין לומר ממנו כלום[ד]: **בראשית נמי.** דמשמעי בשמים ובארץ (ד) דכתיב בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם: **מאמר הוא.** אף הן במאמר נברא: **נר מערבי.** הוא נר אמצעי למאן דאמר נרות לפון ודרום מונחין הוי אמצעי משוך קימעא כלפי מערב חוץ משאר נרות דלמאן דאמר מערב ומזרח מונחין לא משום דהוי מערבי השני[ה] כלפי מזרח הכי איתא במנחות: **תורמין.** כהניס את הלשכה נותנין משקלי שנה זו לתוכה לקנות מהן קרבנות צבור לכל השנה: **אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות.** למול פני נר שבנוף המנורה שהוא אמצעי היה מגדל פני ששה הנרות: **ראשון.** מן שלשה שקלא ארבעה פסוקים משומה וכן שני וכן שלישי אם לא עשה הראשון ועשה השני או אם לא קראו לא הראשון ולא השני ארבעה פסוקים וקרא אותן השלישי משומה ואם יש להן ריוח בפרשה וקראו כל אחד ארבעה פסוקים כולן משומה: **משום הנכנסין.** שאם יכנס אדם לבית הכנסת אחר שגיבך ראשון ואם לא ישמע את האחרים מברכין יאמר אין ברכה בתורה לפניה: **ומשום היוצאין.** ולא שמעו את התותם מברך לאחריה והראשונים לא ברכו יאמרו היולאים אין ברכה בתורה לאחריה: **ביצד קורין.** כד' בני אדם: **אין משיירין בפרשה כו'.** לקמן מפרש טעמא ואין מתחילין נמי לקמן אמרינן לה ומפרש טעמא: **ליקרי**

תנא [א]מה שאין כן בתורה [ב]תנו רבנן [ב]בתורה אחד קורא ואחד מתרגם ובלבד שלא יהא אחד קורא ושנים מתרגמין [ג]ובנביא אחד קורא ושנים מתרגמין ובלבד שלא יהו שנים קורין ושנים מתרגמין [ד]ובהלל[ה] [ה]ובמגילה אפילו עשרה קורין (ו) ועשרה מתרגמין מאי טעמא כיון דחביבה יהבי דעתייהו ושמעי: [ו]מקום שנהגו לברך יברך[ז]: אמר אביי [ז]לא שנו אלא לאחריה אבל לפניה מצוה[ח] לברך דאמר רב יהודה אמר שמואל [ט]כל המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן מאי משמע דהאי עובר לישנא דאקדומי הוא אמר רב נחמן בר יצחק אמר קרא [א]וידע אחיזעץ דרך הכבר ויעבר את הכושי אביי אמר מהכא [ב]והוא עבר לפניהם ואיבעית אימא מהכא [ג]ויעבר מלכם לפניהם וה' בראשם [ד]לפניה מאי מברך רב ששת מקטרזיא איקלע לקמיה דרב אשי ובריך מנ"ח לאחריה מאי מברך[ז] [ה]ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם (האל[ו]) הרב את ריבנו והדן את דינו והנוקם את נקמתנו והנפרע לנו מצרינו והמשלם גמול לכל אויבי נפשנו ברוך אתה ה' הנפרע לישראל[ז] מכל צריהם רבא אמר האל המושיע אמר רב פפא [ח]הלכך נימרינהו לתרוייהו ברוך אתה ה' הנפרע לישראל מכל צריהם האל המושיע: בשני ובחמישי בשבת במנחה קורין שלשה וכו': הני שלשה כנגד מי [ט]אמר רב אסי כנגד תורה נביאים וכתובים רבא אמר כנגד כהנים לוים וישראלים אלא הא דתני רב שימי [י]אין פוחתין מי' פסוקין בבית הכנסת וידבר עולה מן המנין הני עשרה כנגד מי א"ר יהושע בן לוי [יא]כנגד עשרה בטלנין שבבית הכנסת רב יוסף אמר [יב]כנגד עשרת הדברות שנאמרו למשה בסיני ([יג] רבי לוי אמר כנגד עשרה הילולין שאמר דוד בספר תהלים) [יד]ורבי יוחנן אמר כנגד עשרה מאמרות שבהן נברא העולם הי נינהו ויאמר דבראשית הני תשעה הוו בראשית נמי מאמר הוא דכתיב [טו]בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם אמר רבא [טז]ראשון שקרא ד' משובה שני שקרא ד' משובה שלישי שקרא ד' משובה ראשון שקרא ד' משובה דתנן [יז]בשלש קופות של שלש (ז) סאין שבהן תורמין את הלשכה והיה כתוב עליהן אב"ג[יח] לידע איזו מהן נתרמה ראשון להקריב ממנה ראשון שמצות בראשון אמצעי שקרא ארבעה משובה דתניא[יט] אל מול פני המנורה יאירו [כ]מלמד שמצדד פניהם כלפי נר מערבי ונר מערבי כלפי שכינה ואמר רבי יוחנן[כא] מכאן שאמצעי משובה ואחרון שקרא ארבעה משובה משום [כב]מעלין בקדש ולא מורידין [כג]רב פפא איקלע לבי כנישתא דאבי גובר וקרא ראשון ארבעה ושבחיה רב פפא: אין פוחתין מהן ואין מוסיפין[כד]: תנא הפותח מברך לפניה והחותם מברך לאחריה [כה]והאידנא דכולהו מברכי לפניה ולאחריה היינו טעמא דתקינו רבנן גזירה משום הנכנסין ומשום היוצאין: בראשי חדשים ובחולו של מועד קורין ארבעה וכו': בעא מיניה עולא בר רב מרבא פרשת ראש חודש כיצד קורין אותה [כו]צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי דהויין תמניא פסוקי היכי נעביד ניקרי תרי תלתא תלתא פסוקין פשו להו תרי [כז]ואין משיירין בפרשה פחות משלשה פסוקין ניקרי ארבעה ארבעה פשו להו שבעה וביום השבת הויין תרי ובראשי חדשיכם הויין חמשה היכי נעביד ניקרי תרי מהא וחד מהנך אין

עין משפט נר מצוה

יב א מי' פי"ב מהל' תפלה הלכה י טוש"ע א"ח סי' קמ"ד סעיף ג:
יג ב מי' שם הלכה יא:
יד ד מוש"ע א"ח סי' תפא סעיף ג:
טו ה מי' פ"ג מהלכות מגילה הלכה ז טור ש"ע א"ח סי' תכ"ד סעיף ג:
יז ז מי' פ"ח שם הלכה ג טוש"ע א"ח סי' תכ"ג סעיף ה:
יח ח מי' פ"ח מהלכות ברכות הלכה ב טור ש"ע א"ח סימן רה סעיף ה:
יט ט י מי' פ"ח מהל' מגילה הלכה ג טור ש"ע א"ח סימן תכ"ג סעיף ה:
כ כ מי' פ"ג מהלכות תפלה הלכה ג סמג עשין יט טוש"ע א"ח סי' קלו סעיף ה:
כא ל מי' שם הלכה ד טוש"ע א"ח שם סעיף ב:
כב מ מי' פ"ג מהלכות שקלים הלכה ז:
כג נ מי' פ"ג מהלכות דמי המזבח הלכה ה:
כד ס מי' פ"ד מהלכות לולב המקדש הלכ' כא:
כה ע מי' פי"ב מהל' תפלה הלכה ה טור ש"ע א"ח סי' קנו סעיף ד:
כו פ מי' שם ס"ג טוש"ע א"ח סי' קנח סעיף ה:

תורה אור השלם

א) וַיְהִי מָה אָרוֹן וַיֵּאָסֶר לוֹ רוּן וַיָּרֶץ אַחֲרֵי מַעֲנָן דֶּרֶךְ הַכֹּבֶד וַיַּעֲבֹר אֶת הַבּוּשִׁי: [שמואל ב' יח, כג]
ב) וְהוּא עָבַר לִפְנֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה שֶׁבַע פְּעָמִים עַד גִּשְׁתּוֹ עַד אָחִיו: [בראשית לג, ג]
ג) עָלָה הַפֹּרֵץ לִפְנֵיהֶם פָּרְצוּ וַיַּעַבְרוּ שַׁעַר וַיֵּצְאוּ בוֹ וַיַּעֲבֹר מַלְכָּם לִפְנֵיהֶם וַיְיָ בְּרֹאשָׁם: [מיכה ב, יג]
ד) בִּדְבַר יְיָ שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ וּבְרוּחַ פִּיו כָּל צְבָאָם: [תהלים לג, ו]
ה) דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת הַנֵּרֹת אֶל מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יָאִירוּ שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת: [במדבר ח, ב]
ו) צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֶת קָרְבָּנִי לַחְמִי לְאִשַּׁי רֵיחַי נִיחֹחִי תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ: [במדבר כח, ב]

רבינו חננאל

תנא מה שאין כן בתורה: ת"ר [בתורה] אחד קורא ואחד מתרגם ובלבד שלא יהו שנים קורין או שנים מתרגמין. ובנביא אחד קורא ושנים מתרגמין ובלבד שלא יהו שנים קורין. ובהלל ובמגילה אפי' עשרה קורין ועשרה מתרגמין יצאו מ"ש (כאן) [כיון] דחביבא להו מכוחי דעתיהו: מקום שנהגו לברך יברך הני מילי לאחריה אבל לפניה מצוה לברך דקי"ל כל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן. ופרשן דהאי עובר לשונא דאקדומי הוא כדכתיב וילך ויעבר את הכושי. ומברך לפניה מנ"ח סימן. ולאחריה מברך האל הרב את ריבנו והדן את דינו וגו' וחותם ברוך הנפרע לישראל מכל צריהם האל המושיע: מתני' בשני ובחמישי בשבת קורין ג' אין פוחתין ואין מוסיפין פי' הקופה שהיה כתוב בה אלף היא היתה ראשונה ומן השקלים שבתוכה קונין הקרבנות ומקריבין עד ששילמו ועוד מן השניה ואחריה עד השלישית. אמצעי משובה מן המנורה. אחרון משובה מעלין בקודש ולא מורידין. שיבה רב פפא לראשון שקורא ד'. **הפותח והחותם בתורה מברך לפניה ולאחריה.** אוקימנא גזירה משום הנכנסים ומשום היוצאים דאי לא גזירה הפותח מברך לפניה וחותם לאחריה בלבד: **בר"ח ובחושמ"מ קורא** ד' ומיבעיא לן פרשת צו שהיא ח' פסוקים האיך

מסורת הש"ס עם הוספות

ה) [ר"ש כו. תוספתא פ"ג], ב) פסחים ז: קיט: סוכה לט. מגמות לה: מה סג., ג) מסכת סופרים פרק י"ד ה"ה ע"ש, ד) [נדרים נט. ס:] מעמא ז., ה) [לקמן כד.], ו) [כ"ש סב.], ז) [ר"ה לב.], ח) [שם], ט) יומא מב. מד. שקלים ס., י) מגמות לח., כ) [לעיל ע: וס"כ], ל) בפי"ד תענית כו., מ) ר"ה כו., נ) עי' לעיל יח., ס) עיין פסחים מב. ובממ"נ וע"ע במהרש"ח, ע) עי' מוקפות ב"ב טו. ד"ה שמונה כו' מאלו יומא] וע"ע תוס' מו"ק כו: ד"ה בכליכה, פ) סנהדרין פ"א ה"ב, צ) קושית התוס' ותירוצם איתא בירושלמי דמכילתין פ"ד ה"ב.

הגהות הב"ח

(ם) גמ' עשרה קורין (ועשרה מתרגמין) מש"מ וכ"כ ס"ל אין זה: (ב) שם בשלש קופות של שלש שלש סאין תורמין כל"ל ומיכה שבהן נמתק: (ג) רש"י ד"ה ועשרה מתרגמין. נ"ב עיין לעיל דף ג ע"ש: (ד) ד"ה בראשית ומו' ומלאן מאמר הוא אף הן במאמר נבראו דכתיב בדבר ומו' כל צבאם הס"ד ואמ"ל מה"ד דאמון מן שלשה ומו' מעומדין הס"ד ואמ"ל מה"ל מומין את הלשכה הכהנים נומנין ומו' לכל השנה הס"ד ואמ"ל מה"ד אל מול ומו' שש הנרות הס"ד ואמ"ל מה"ל נר מערבי ומו' ממנמות הס"ד ואמ"ל מה"ד משום הנכנסין: (ה) תוס' ד"ה ובמגילה ומו' רש"י מומן ועשרה מתרגמין: (ו) ד"ה כנגד ומו' כנגד שלשה שומרי הסף ומו' הם לא מקנו ארבעה כנגד שלשה שומרי הסף ואחד כנגד סרים אחד שאין בירושלים שרושב ומתרץ הכלכות ומעמידין על עקרן אלא סרים אחד ואפילו הכי:

ליקוטי רש"י

[נדפס בסוף המסכת]

הגהות וציונים

ם) [ובהלל" ליתא בכת"י וראשונים. ועיין מאירי: ב) בכת"י נוסף כו': ג) בכת"י וראשונים חי"ב לברך. ועיין מאירי: ד) [גירסת רב אלפס א"ר יוחנן בדרך וכו' ועי' ג"כ בהרא"ש] (גליון): ה) [ברב אלפס והרא"ש ליתא ועמ"ש הטור סימן תרצב בשם רב עמרם] (גליון): ו) בכת"י וראשונים לעמו ישראל: ז) [מלתא דרבי לוי ליתא ברב אלפס וברא"ש וכן מוכרח דלא גרסינן לי' למי שנוחן עין עינו בר"ה לב ע"א הלולים שובא הוו וכו'] (גליון) וכן ליתא בכת"י: ח) [עי' יומא סב ע"א סד ע"א] (גליון) שם נוסף ותניא א"ר יוסי למה כתוב עליהן אב"ג לידע. וכ"ה בכת"י ועי' טו"ש: ט) [במנחות צח ע"א איתא רבי נתן] (גליון): י) במקום הציון שלפנינו צ"ל הפותח והחותם בתורה וכו' (ממ"ג) וכ"ה בכת"י: כ) בכת"י ובכל הדפו"י הגירסא ולמאן דאמר מערב ומזרח מונחין משום דהוי מערבי דהני כלפי מזרח, ומהרש"א הגיה כלפינו ע"ש, ועי' רש"י שבת כב ע"ב ד"ה נר ושו"א ד"ה ואמצעי דלג: ל) נראה להוסיף ומה (רש"ש ע"ש): מ) [וע' תוספות שבת קטו ע"א ד"ה ובידו וכו' ולכאורה מסוגיא דהתם ומובאתא כלפי סנוואתה דרש"י הכא דמרחק ומצחה ליישבו] (גליון): נ) ומסרם, רש"א (גליון):

ליקרי. שלשי תרי מהא שני מקראות דפרשה וכיוס השבת ותלתא קראי מברלשי[ה] הדשיכם פשו להו תרי וכו': ביום הראשון. גבי מעמדות תנן ליה במסכת תענית ביום הראשון בחמד בשבת: דולג. השני חוזר וממחיל פסוק שגמר מן שלפניו: פוסק. הראשון קורא מני הפסוק השלישי ופוסקו: גזירה משום הנכנסין. שישמעו השני ממחיל פסוק זה וישמרו לא קרא ראשון אלא שניה וכן הישראל שישמעו את הראשון קורא שלשה וילמו מבית הכנסת וישמרו לא יקרא השני שניה: הכי גרסינן קרא ראשון שלשה השני קורא שניה מפרשה זו כו': למ"ד דולג גדולג. למאן דאמר [ה] פוסק ליכא למיפרך דהא קרא ראשון שלשה קתני דאי אפשר עוד לחזור: שאני התם דאפשר בהכי. לקרות מפרשה זו לאחריה דהך מתניתא קיימא בשני וכמחשי שהוא יכול לקרות מה שילנה שהכל מענינו של יום: כשם שאין מתחילין בפרשה בפחות משלשה פסוקים. גזירה משום הנכנסין שיהו סברים לא קרא זה אלא שני פסוקים של המחלת פרשה זו שהרי לא היו בבית הכנסת ולא שמעו שקרא מפרשה העליונה: כך אין משיירין כו'. גזירה משום הישלאין שסברין שהקורא אחריו של זה לא יקרא אלא שני פסוקים הנותרים: שיור דקא מחמיר תנא קמא. דתני ושל ממשה מחיל ולא אמרינן יקרא הראשון שלשה ויפסוק אם ירצה: נכנסין שביחי. לפיכך המחילו יש אומרים בהתלה: שיולי משואיל. כשישמע שקורא השני שלשה מקראות והראשון לא קרא מפרשה זו אלא שניה ישמע אלו הילך קרא הראשון שני פסוקים ולא יחזר וישמרו לו שקרא מפרשה העליונה: הלכתא מאי. בשל מעמדות: ואמצעי דולג. שאם לא ידלג הוא יהא צריך (ו) להתחיל[ה] בפרשה פחות משלשה פסוקים ואם יקרא שלשה מן השניה נמצא קורא כולה: מוסף. (ז) פסקא תפלת ענוו ברכה ימינה: מבדי רב בישראל קרא. שהרי רב לא היה לא כהן ולא לוי: דהא רב הונא קרא בכהני. בשמכת גיטין בהיחקין (דף נט:): הא איכא שמואל. בהרדעא שהוא ממדינת בבל דכהנא הוא: ודבר עליוה. נהוג היה להיות למעלה מרב כדאמרינן בפרק מרובה (נ"ק ע.) רב לא עייל לקמיה דשמואל: ורב הוא דעביד (ז). להאי לחדריה עליה כבוד הוה עביד ליה משום דליטייה רב לשמואל דלא לוקמי מני בתמ' שבת פ' שמונה שרצים (ד' קח.): שלא בפניו לא עביד ליה. ושמואל לא היה בבבל אלא בהרדעא:

מיפק

*אין מתחילין בפרשה פחות משלשה פסוקים ליקרי תרי מהא ותלתא מדק פשו להו תרי[ה] אמר לו זו לא שמעתי כיוצא בה שמעתי דתנן [ו] ביום הראשון בראשית ויהי רקיע ותני עלה בראשית בשנים יהי רקיע באחד והוינן בה בשלמא יהי רקיע באחד דתלתא פסוקי הוו אלא בראשית בשנים חמשה פסוקי הוו ותניא [ח] [ט] הקורא בתורה לא יפחות משלשה פסוקים ואיתמר עלה רב אמר דולג ושמואל אמר פוסק רב אמר דולג מאי טעמא לא אמר פוסק קסבר [י] כל פסוקא דלא פסקיה משה אנן לא פסקינן ליה ושמואל אמר פסקינן ליה והא אמר רבי חנניא קרא צער גדול היה לי אצל רבי חנניא הגדול ולא התיר לי לפסוק אלא לתינוקות של בית רבן הואיל ולהתלמד עשויין התם טעמא מאי משום דלא אפשר הכא נמי לא אפשר ושמואל אמר פוסק מאי טעמא לא אמר דולג גזירה משום הנכנסין ומשום היוצאין מיתיבי [יא] פרשה של ששה פסוקים קורין אותה בשנים ושל חמשה פסוקים ביחיד קרא ראשון שלשה השני קורא שנים מפרשה זו ואחד מפרשה אחרת ויש אומרים שלשה לפי שאין מתחילין בפרשה פחות משלשה פסוקים ואם אותא למאן דאמר דולג גדולג ולמאן דאמר פוסק נפסוק[ה] שאני התם דאפשר בהכי אמר רבי תנחום אמר ריב"ל הלכה כיש אומרים ואמר רבי תנחום אמר ריב"ל כשם שאין מתחילין בפרשה פחות מג' פסוקים כך אין משיירין בפרשה פחות משלשה פסוקים פשיטא השתא ומה אתחלתא דקא מקיל תנא קמא מדמחמירי יש אומרים שיור דמחמיר ת"ק לא כ"ש דמחמירי יש אומרים מהו דתימא נכנסין שביחי יצאין לא שביחי דמנחי ספר תורה ונפקי קמ"ל ות"ק מ"ש שיורי דלא[ה] משום יוצאין אתחולי נמי גזירה משום הנכנסין אמרי מאן דעייל שיולי שייל שלח ליה רבה בריה דרבא לרב יוסף הלכתא מאי שלח ליה הלכתא [ד] דולג[ה] ואמצעי דולגן: זה הכלל כל שיש בו מוסף וכו': איבעיא להו תענית צבור בכמה ראש חדש ומועד דאיכא קרבן מוסף ארבעה אבל הכא דליכא קרבן מוסף לא או דלמא הכא נמי איכא מוסף תפלה ת"ש בראשי חדשים ובחולו של מועד קורין ארבעה הא בתענית צבור ג' אימא רישא בשני ובחמישי ובשבת במנחה קורין ג' הא תענית צבור ארבעה [יב] אלא מהא ליכא למישמע מינה ת"ש דרב איקלע לבבל בתענית צבור קם קרא בסיפרא פתח בריך חתים ולא בריך נפול כולי עלמא אאנפייהו ורב לא נפל על אפיה מכדי רב בישראל קרא מאי טעמא חתם ולא בריך לאו משום דבעי למיקרי אחרינא בתריה לא רב בכהני קרא דהא [יג] רב הונא קרי בכהני [טו] בשלמא רב הונא קרי בכהני דהא אפילו רב אמי ורב אסי [יד] דכהני חשיבי דארעא ישראל מיכף בייפו ליה לרב הונא אלא רב הא איכא שמואל דכהנא הוה ודבר עליה שמואל נמי מיכף הוה בייף ליה לרב ורב הוא דעבד ליה כבוד וכי עביד ליה בפניו שלא בפניו לא עביד ליה הכי נמי מסתברא דרב בכהני קרא דאי סלקא דעתך בישראל קרא לפניה מאי טעמא בריך לאחר תקנה אי הכי לאחריה נמי לבריך שאני היכא דיתיב רב דמיעל עיילי

מיפק

ואמר פרשה של חמשה יחיד קורא אותה כולה ואם קרא ג' הניח ב' דאיעבר אבל לכתחלה (ג') שלשה צריך להניח לא כ"ש דמחמרי י"א וכיון שאמר הלכה כי"א למה הוצרך לומר כשם שאין מתחילין כך אין משיירין. ופרקינן מהו דתימא נכנסין שכידחי הנכנסים ששמע שלא קרא מן הפרשה שהתחיל בה אלא פסוק אחד ולא ידע שכבר קרא מן הפרשה שלפניה ב' פסוקים ילך דאמר הקורא פסוק אחד יצא לפיכך גזרי שצריך לקרות המתחיל בפרשה ג' פסוקים אבל להניח ב' פסוקים בפרשה לא הוה גזר דהא שומע דהעולה אחריו קורא אותן שני פסוקים ושלשה מפרשה אחרת ולא אחד למיטעא ולמימר דתרי סגיא וא"ת שמא יצא אחר מן הכנסת ג) ולא ישמע מה שקורא מן הפרשה האחרת קמ"ל.

חשק שלמה על רבינו חננאל ה) מלמד דל"ל שיור דמחמיר מ"ק לשייר ומחר כו'. ב) עלמה דמסר מכן ול"ל ולא יקומו מס שיקרא מן הפרשה שלאחריה זס לא שכים דמנמי פ"ש ומסקי קמ"ל:

מסורת הש"ס עם הוספות

ה) תענית כו., ב) לקמן כג: תענית כז:, ג) [שם מרגות יב:], ד) תענית כז: ע"ש ועיין תוספתא דמגילה פרק ג ה"ט, ה) עיין תוס' תענית כז: ד"ה רב, ו) [עי' מרגיס עב. ברכות כה. וש"ך], ז) [גיטין נט:], ח) שם ועיין מו"ק כה. (מצפה איתן), ט) [עי' מרגיס תענית כז: ד"ה הכי גרסינן וכו' וע"ש הגי' הב"ח אות ד], י) שמות לב יא, כ) [עי' רש"ל ותוספות מהרי"ל פי' קפ ומגנן אברהם סי' קנ"ו ס"ק ב], ל) במדבר כח יט, מ) עיין רש"י ותוס' סוכה נה. ד"ה אחקיין.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ומאנעי דולג וכו' יפה נ"ל לשייר בגמרא: (ב) ד"ה מוסף תפילה תפלה כ"ל ותיבת פסקא נמחק: (ג) תוס' ד"ה אין מתחילין וכו' ויוס השבת והרביעי ובראשי חדשיכם אין לחוש: (ד) ד"ה ואם אתא כו' לתקן מה שעשה הראשון שהטעה את הישלאים: (ה) בא"ד שאני הכא דלא כל"ל ותיבת היכא נמחק: (ו) ד"ה שאני וכו' ואפילו היכא דאיכא משום: (ז) [מכמ"ש רש"י ד"ה וכ ל"ל ד"ה וכ וכ הוא דעביד ליה כבוד. האי לתמיה]:

גליון הש"ס

גמ' בשלמא רב הונא קרי בכהני. עי' לקמן דף כא ע"ל תוד"ה כי קאמר:

ליקוטי רש"י

ביום הראשון. של שמת. בראשית ויהי רקיע. קורין בגלגלת כו' פרשה לשמוה ופרשת יהי רקיע לפי שאין נפרשת בגלגלת לבה מעטה פסוקים כדי קריאת כהן לוי ישראל וכן טוען [תענית כא.]. דתלתא פסוקי הוו. וקנית כהו לחד גנגל. רב אמר דולג. הראשון קורא שלשה פסוקים והשני מתחיל בפסוק שניים בו הראשון והשניים עתו הרי שלשה ומשום אין משיירין בפרשה פחות משלשה פסוקים ליכא משום דלא אפשר [שם כז:]. שאומר השני אחר מן הפסוקים שאמר ראשון [שוכח נח:]. פוסק. מפסיק הפסוק לשנים ראשון קורא שני פסוקים ואני ולוי מגלים מלי אותו הפסוק שקרא הכהן עם שנים הנותרים. ר' חננא קרא. שהיה בעל מקרא ויודעה בגרגלת ומקי מטעמים. צער גדול. הרבה מרמסי ומזרמי עליו שיתיר לי לפסוק פסוקים לשנים לעזרך תינוקות שלומדים לפני שיהיו יכולין לקרות פסוק כולו. הכי נמי לא אפשר. גבי ס"ת [דמילוג] לא אפשר משום הנכנסין והישלאין אם אין דולג ומתחיל בפסוק שני מדם הנכנסין שלא שמעו קריאת הראשון סברין לומר שלא הראשון אלא שני פסוקים ובפיק מיהא מורגא וכשהראשון קורא שלשה פסוקים ואינו משייר אלא שניים אינם יודעים הראשון לפני דקרא ליה בתני פסוקים. פרשה של ששה פסוקים. אמאר יעות הבנה קמ. ויש אומרים שלשה. מפרשה אחרינא. דאמר דולג לדולג ולמאן דאמר פוסק נפסוק. כלומר פרשה של חמשה פסוקים אמלי קורא שלשה פסוקים בפרשה אחרת לדולג לו ליפסוק [תענית שם וע"ש בגמ' ובהגהות הב"ח]. דאפשר בהכי. דאיתי ליה רווחא. שיכול נקרות מפרשה אחרת אבל הכא ליה רווחא דהא לא מצי למיקרי אלא בראשים ואינו קרינא [שם כח]. רב הונא. ישראל הוא דעבד ליה בכבוד. מיהתא איקרא הוא דקא עבד ליה משום מעשה דעלמיה לשמואל בשמונה שרצים (בכמה קמ.) אלבריה עליה הטעינו עליה לנהוג בו כבוד [ב"ק פ:].

עין משפט נר מצוה

כו א מ"י פ"ג מהלכות תפלה הלכה ג טוש"ע א"ח סי' קלה סעיף ה:
כח ב מ"י פ"ו מהלכות לבי המקדש הלכה ו:
כט ג מ"י פ"ג מהל' תפלה הלכה ג טור ש"ע א"ח סי' קלו סעיף ב:
ל ד מ"י פ"ג שם הלכה ד טוש"ע א"ח סי' מכ סעיף ב:

הגהות וציונים

ה) בכת"י וראשונים נוסף ואין משיירין בפרשה פחות מג' פסוקים, וע' ר"ן: ו) צ"ל ותנן (רש"ש): ז) ולמ"ד פוסק נפסוק לדעת רש"י ל"ג ליה ונ"ל דהקושיא קאי אוישא דתני ושל חמשה ביחיד (גליון), וע' רשב"א וריטב"א: ח) בכת"י נוסף גזירה משום: ט) צ"ל מובראשי (רש"ש): י) נדצ"ל להתחזיל ולשייר (רש"ש, וע' הגהת הב"ח), וע' חי' רע"א ושפ"א: יא) צ"ל תרצינן (ראש משביר): יב) נדצ"ל ג' פסוקים קורין:

רבינו חננאל

האיך יקראו אותה ג' בני אדם כו'. רב אמר דולג כלומר כהן קורא ג' ולוי חוזר וקורא פסוק אחד מן הפסוקים שלשה שקרא כהן וב' אחרים נשארו ג' ישראל קורא אותן. ושמואל א' פוסק כלומר פוסק פסוק אחד לשנים. ופרשה חשמונה תשעה וקורין השלשה משלשה שלשה משום דלא אפשר אלא בהכי. ואותבינן עליה דרב מהא דתניא פרשה של ששה פסוקים קורין אותה שנים של חמשה יחיד קורא אותה קרא אחד ג' והניח ב' השני קורא אותם שנים ופסוק אחד מן הפרשה של אחריה. ד"א ג' קורין מן הפרשה של אחריה שאין מתחילין מן הפרשה פחות מג' פסוקים. ופריק רב שאני התם דאפשר בהכי. כלומר אפשר לו לקרות מן הפרשה שאחריה אבל בענין בראשית שהשלישי רוצה לקרות ויהי רקיע וכפנין צו את בני ישראל דסליק עניינא שאי אפשר לשלישי לקרות מן ובראשי חדשיכם דהא רביעי קורא ובראשי חדשיכם וכיון דלא אפשר להו לקרות מן הפרשה של אחריה שאחר רוצה לקרותה הלכך דולגין. אריב"ל הלכה כיש אומרים. ועוד א' כשם שאין מתחילין בפרשה פחות מג' פסוקים כך אין משיירין פחות מג' פסוקים. ומתמהינן השתא ומה התחלה דמקיל ת"ק ואמר אחד מפרשה אחרת מחמיר י"א ואומר שלשה. שאין מתחילין בפרשה פחות מג' פסוקים ה) שיורי דחמיר במשייר ת"ק

ושאין בהן ביטול מלאכה כגון ראש חדש קורין ארבעה. וקשיא להא דפרק אין דורשין מגיגה (דף יח. וסס) אמרינן דאם יוכיח שיש בו קרבן מוסף ומותר בעשיית מלאכה וי"ל דולמי מותר הוא בעשיית מלאכה לאנשים אבל נשים אסורות במלאכה לפי שלא פרקו מזמיהן במעשה העגל[ב]:

ולרב אשי מתניתין מני לא תנא קמא ולא רבי יוסי דתניא כו' רבי יוסי אומר לעולם קורין שלשה ומפטיר אחד. וא"ת דלמא ר' יוסי היא והכי קאמר לעולם קורין שלשה והרביעי דהוי מפטיר אחד ולא צעי למימר אחד מן השלשה וי"ל דכי היכי דלת"ק ליכא למימר מפטיר אחד דהיינו רביעי דהא (ג) הוא ממעטו בנו בתא שהוא בשלישי ורביעי יותר משני וה' דלמא ר' יוסי ס"ל דמתמה לא יחמיר בנו' בתא שהוא בנו' וה' לקרות רביעי ואינו מחמיר לקרות אלא להפטיר הכי נמי לר' יוסי הוי המפטיר אחד מן השלשה שקראו: **ואיבעית** אימא רב פישוט ידים ורגלים הוא דעבד כדעולא. וקשה וכי לא היה יודע (ג) דמלי לשנויי הכי וכי ס"ל מעיקרא שיהא אסור אלא פישוט ידים ורגלים וי"ל דמעיקרא אסר ליה מדרבנן אלא פישוט ידים ורגלים ובסוף קאמר ואיבעית אימא אין אסור מדרבנן ורב פישוט ידים ורגלים הוא דעביד דאסור מן התורה ומיהו קשה לגירסת קמא דאסור מדרבנן אלא פישוט ידים ורגלים יש לתמוה על מתי מצוות שלנו שיש בהן לפה האיך נופל שלית עצר על פניו ורואה לי דמלגלי אלגויי והכי שרי והכי נמי משמע בסמוך דמייתי הכא דפרק אין עומדין דברכות (דף לד: וסס) דמזיגן להו לאמי ורבא דמלגלי אלגויי כן פירש רב האי גאון:

אין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו. פירושלמי[ג] מפרש היכא שמתפלל בשביל הצבור אבל מיו לבין עצמו שפיר דמי:

קידה על אפים. לא מכח הקרא הוא מפיק לה דהא כתיב נמי (יעויה מט) אמים אלך ישתחוו לך אלא הכי גמיר ליה מרבה (ד) לגבי לשון קידה שייך אפיס[ד]: הני

מיפק לא נפקי ת"ש זה הכלל כל שיש בו ביטול מלאכה לעם כגון תענית צבור ותשעה באב [א]קורין ג' ושאין בו ביטול מלאכה לעם כגון ראשי חדשים וחולו של מועד קורין ד' שמע מינה אמר רב אשי והא אנן לא תנן הכי[ה] זה הכלל כל יום שיש בו מוסף ואינו יום טוב קורין ארבעה[ו] לאתויי מאי לאו לאתויי תענית ציבור ותשעה באב ולרב אשי מתניתין מני לא תנא קמא ולא רבי יוסי דתניא [ז]חל להיות בשני ובחמישי קורין ג' ומפטיר אחד בשלישי וברביעי קורא אחד ומפטיר אחד רבי יוסי אומר לעולם קורין ג' ומפטיר אחד ואלא קשיא זה הכלל לא[ח] לאתויי ראש חודש ומועד הא בהדיא קתני לה בראשי חדשים ומועד קורין ארבעה סימנא בעלמא יהיב דלא תימא יו"ט וחולו של מועד כי הדדי נינהו אלא [ט]נקוט האי כללא ביתך כל דטפי ליה מילתא מחבריה טפי ליה גברא יתירא הלכך [י]בר"ח ומועד דאיכא קרבן מוסף קורין ארבעה ביו"ט דאסור בעשיית מלאכה חמשה ביוה"כ דענוש כרת ששה שבת דאיכא איסור סקילה שבעה. גופא רב איקלע לבבל בתענית צבור קם קרא בספרא פתח בריך חתם ולא בריך נפול בולי עלמא אאנפיהו ורב לא נפל על אנפיה מ"ט רב לא נפיל על אפיה [יא]רצפה של אבנים היתה ותניא[יב] [יג]ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחות עליה עליה[יד] אי אתה משתחוה בארצכם [טו]אבל אתה משתחוה על אבנים של בית המקדש כדעולא דאמר עולא לא אסרה תורה אלא רצפה של אבנים בלבד אי הכי מאי אירייא רב אפילו כולהו נמי קמיה דרב הואי וליזיל לגבי ציבורא ולינפול על אפיה לא בעי למיטרח ציבורא ואיבעית אימא רב פישוט ידים ורגלים הוה עביד וכדעולא דאמר עולא [טז]לא אסרה תורה אלא פישוט ידים ורגלים בלבד וליפול על אפיה ולא ליעביד פישוט ידים ורגלים לא משני ממנהגיה ואיבעית אימא [יז]אדם חשוב שאני [יח]כדרבי אלעזר דאמר רבי אלעזר [יט]אין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו אלא אם כן נענה כיהושע בן נון דכתיב [כ]ויאמר ה' אל יהושע קום לך [וגו'] תנו רבנן [כא]קידה על אפים שנאמר [כב]ותקד בת שבע אפים ארץ כריעה על ברכים וכן הוא אומר [כג]מכרוע על ברכיו השתחואה זו פישוט ידים ורגלים שנאמר [כד]הבוא[כה] נבוא אני ואמך ואחיך להשתחות לך ארצה [כו]לוי אחוי קידה קמיה דרבי ואיטלע והא קא גרמא ליה והאמר רבי אלעזר לעולם אל יטיח אדם דברים כלפי מעלה שהרי אדם גדול הטיח דברים כלפי מעלה ואיטלע ומנו לוי הא והא גרמא ליה [כז]אמר רב חייא בר אבין חזינא להו לאביי ורבא

חזקף ומתוך שאינו יכול להשען[כח] על גוליו ומן ידיו מסייעות אותו מקיפתו וגריך להתאמץ בתחילתו ומתוך כך נגלע בדוקא דאמתא: המיח דברים כלפי מעלה. בממכת תענית[כט] עלית[ל] למרוס ומן אתה משגיח על גריך: הא והא גרמא ליה. לפי שהעיר נתקלקל בשעת הסכנה: דמגלי

יעגה יתכפרהו כך שמעתי אלא אם כן יודעין בו שהוא משוב כיהושע שאמר לו הקב"ה קום לך למה זה אתה נופל על פניך [תענית יד:]. **קידה על אפים.** אין לי להתמהה לשגיא לאתר אלא פניו אלמר מי שיודע ויכול לעשות כן [סוכה נג:]. **ארצה.** לשון משתחוה משמע [ברכות לד:]. **לוי אחוי קידה.** נוטע שני גוליו מאחר ומוחה ומוציא את הרלפה [תענית כה:]. **ואיטלע.** נעשה מיגר לפי שהשתוקף גופו מגליו ואינו נשען על ידיו מחזקה לחמוה גופו למעלה נמצא כל אותם זקיפתו על מתניו. **יפיה.** חזקה לשון כמעוטו קצת (בראשית כח). **הטיח דברים.** בממכת תענים (כה.). עלית ויעמוד לך בתרגום ולא אתה משגיח על בניך. **הא והא גרמא ליה.** נעגע בתפילת דברים ונעגע בשעת התפילה כדאמרינן בתענית שם (לג.). נפל מוקל מדל לכניעה [סוכה שם]. **המתנו** גרם לו שנגלע בקילה [תענית שם].

עין משפט נר מצוה

לא א מיי' פ"י מהלכות מפלה הלכה עז טור ס"ח סי' קנט וסי' תקנט: לב ב מיי' שם טור ס"ח סימן תקנט:
לג ג מיי' פ"ז מהלכות ע"ז הלכה ו וסי"ב מהלי תפלה הלכה יד טוש"ע ס"ח סי' קלא סעיף ז סהג"ה: לד ד ה מיי' פ"ח מהלי תפלה הלכה יד וסי"ו מהלכות ע"ז הלכה ז:
לה ו מיי' פ"ט מהלכות תפלה הל' יד טוש"ע ס"ח סימן קלא סעיף ה:

תורת אור השלם

א) לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִם וּפֶסֶל וּמַצֵּבָה לֹא תָקִימוּ לָכֶם וְאֶבֶן מַשְׂכִּית לֹא תִתְּנוּ בְּאַרְצְכֶם לְהִשְׁתַּחֲוֹת עָלֶיהָ כִּי אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: [ויקרא כו, א]

ב) וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל יְהוֹשֻׁעַ קֻם לְךָ לָמָּה זֶּה אַתָּה נֹפֵל עַל פָּנֶיךָ: [יהושע ז, י]

ג) וְתִקַּד בַּת שֶׁבַע אַפַּיִם אָרְצָה וַתִּשְׁתַּחוּ לַמֶּלֶךְ וַתֹּאמֶר יְחִי אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ דָּוִד לְעֹלָם:
[מלכים א' א, לא]

ד) וַיְהִי כְּבָלוֹת שְׁלֹמֹה לְהִתְפַּלֵּל אֶל יְיָ אֵת כָּל הַתְּפִלָּה וְהַתְּחִנָּה הַזֹּאת קָם מִלִּפְנֵי מִזְבַּח יְיָ מִבָּרֹךְ עַל בִּרְכָּיו וְכַפָּיו פְּרֻשׂוֹת הַשָּׁמָיִם:
[מלכים א' ח, נד]

ה) וַיִּסַּפֵּר אֶל אֲבִיו וְאֶל אֶחָיו וַיִּגְעַר בּוֹ אָבִיו וַיֹּאמֶר לוֹ מָה הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חָלָמְתָּ הֲבוֹא נָבוֹא אֲנִי וְאִמְּךָ וְאַחֶיךָ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְךָ אָרְצָה:
[בראשית לז, י]

רבינו חננאל

ואסיקנא הלכתא דולג והלכתא אמצעי דולג: מתני' ביו"ט חמשה וביוה"כ ששה וכו'. ואסיקנא נקוט האי כללא ביתך כל דטפי מלתא מחבריה טפי בה גברא יתירא בר"ח ובמועד דאיכא קרבן מוסף קורין ד' ביו"ט דאסור בעשיית מלאכה ה' ביוה"כ דענוש כרת ו' בשבת דאיסורו בסקילה ז': גופא רב איקלע לתענית צבור קם קרא בספרא במקום כהן ואפילו רב אמי ורב אסי כהני חשיבי מיכן הוו כייפי ליה ושמואל דהוא כהן לא הוה חתם פותח בריך חתים לא בריך. נפל כ"ע אאפיהו ורב לא נפל משום דרצפה של אבנים הוות קמיה דתניא ואבן משכית לא תתנו בארצכם. טפי רצפה כדכתיב[ל] על רצפת בהט ושש הדר וסחרת וכדתניא[מ] עמוד והפג על הרצפה וברצפה של אבני בית המקדש אתה משתחוה ולא ברצפה זולתי המקדש. ואקשינן אי הכי לכ"ע אסיר. ופרקינן קמיה דרב הואי. איבעית אימא פישוט ידים ורגלים הוה עביד רב וכדעולא דאמר לא אסרה תורה אלא פישוט ידים ורגלים. איבעית אימא אמאי לא נפיל רב אאפיה משום דר' אלעזר דאמר אין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו בצבור אא"כ נענה כיהושע בן נון שנאמר ויאמר ה' אל יהושע קום לך וגו': ת"ר קידה על אפים כריעה על ברכים השתחויה פישוט ידים ורגלים. וכולהו מקראי. לוי אחוי קידה קמיה דר' ונפל ואיטלע והאי גרמא ליה והא"ר אלעזר לעולם אל יטיח אדם דברים כלפי מעלה כו'. **ואסיקנא** בחזלת ר' ס) ישמעאל רבי אמי בשם רבנן דתמן לא התירו השתחויה אלא לחצאין צבור ובלבד על הצד. ר' יוחי דעירא בשם אבהוה כל מי שיפול על פניו ואינו כשר כיהושע [שאם יפול על פניו] יאמר לו מן השמים קום לך אל יפול ובלבד יחיד על הצבור. רב מפקד בבי' רב אחא. ורב [אמר] מפקד לאיש ביתיהה כד התחן נפקין לתענית לא תהוון רבעין כאורחכון. ר' יוחנן ורב אחא רבעין על סטרהון. אמר ר' שמואל חמית ר' אבהו רבע כי אודהיה:

מסורת הש"ס עם הוספות

ט) תענית כט:, ג) [שבת קמז. וש"נ], ג) תו"כ בהר סימן קה, ד) [שבת נמ. וש"נ], ה) תענית יד:, ו) בכתוב לד: שבועות מז:, ז) ע"ין רש"י הוריות דף ד. ד"ה השתחואה, ח) תענית כה. סוכה נג., ט) [בכתוב לד: ע"ש], י) כא., כ) תענית דף יב:, ל) פסחים דף מד:, מ) ירושלמי תענית פ"א ה"ז, נ) ע"ש ברש"י ותוס', ס) ע"ין שפ"א, ע) כה., פ) [וע"ע תוס' מגיגה יח. ד"ה ר"ש ותוס' ר"ה כב. ד"ה משום ותוס' שבת כד. ד"ה לו לגמ'], צ) תענית פ"ב ה"ד ועיין רא"ש, ק) ע"ע תוס' ברכות לד: שבועות מז: ד"ה קידה, ר) אסתר א ו, ש) יומא יט ע"ב.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ולינגים אימא וכו' על פניו כלל שהיה אמס: (ב) תוס' ד"ה ולרב אמי וכו' דהא הוה ממעטו בנו' בתא כשהוא חל בשלשי ורביעי: (ג) ד"ה ולינגים אימא וכו' לא היה יודע דבעי לשנויי: (ד) ד"ה קידה וכו' גמל ליה מרבה ולא מייתי קרא אלא דגבי לשון קידה:

הגהות וציונים

(א) בכת"י נוסף דתנן: (ב) בכת"י נוסף זה הכלל לאתויי מאי: (ג) בכת"י נוסף [בסוגים חיבת "לא"] לאתויי מאי: (ד) בכת"י הגירסא בארצכם אי אתה משתחוה אבל וכו' (וכ"ה בתר"כ): (ה) בכת"י נוסף הוה עביד: (ו) בכת"י נוסף בכה: (ז) בכת"י נוסף וישבת (וכ"ה בתענית "עלית וישבת במרום"):

ליקוטי רש"י

ובמפטיר אחד. מאומן שלשה אחרון מפטיר מתוך שאין מוסיפין בחול יותר משלשה אנשים ולא בשאר חדש על מרבעה שאין לו להוסיף אלא בשבת ויום טוב כדמפרש בתגילה (כא.) ולפיכך קורין שלשה זוגן ספר תורה הוא ונלגלו שני הוו קלו שלשה שהוא מתקנת עזרא לקרות בשני וחמישי כהן ולוי וישראל. קורא אחד ומפטיר אחד. אחד קורא והוא עצמו המפטיר [תענית כט:]. **ואבן משכית.** לשון כסוי כמו (שמות לג, כב) וכסיתי בסי שמכסין הקרקע בצלפת אבנים. להשתחות עליה. אפילו לשמש לפי שהשתחוה בשאר ידים ורגלים היא ולפנים מוהה לעשות כן חוץ מן המקדש [ויקרא כו, א]. **רשאי ליפול על פניו.** לשון עצמו בפני הלבור אשם לא עצנה יכיר כיהושע בן נון [תענית כה:]. **קידה.** לשון כמעוטו קצת (בראשית כח). **הטיח דברים.** בממכת תענים (כה.). עלית ויעמוד לך בתרגום ולא אתה משגיח על בניך. **הא והא גרמא ליה.** נעגע בתפילת דברים ונעגע בשעת התפילה כדאמרינן בתענית שם (לג.). נפל מוקל מדל לכניעה [סוכה שם]. **המתנו** גרם לו שנגלע בקילה [תענית שם].

דמצלי אצלויי. על לילין ולא נופלין על פניהן ממש לפי שאין מלאך משוב רשאי ליפול על פניו: הבי גרסינן תנא דבי ר' ישמעאל היא: ביו"ט מאחרין לבא. לבית הכנסת שנרך לטרוח בסעודת יו"ט כך מפורש במסכת סופרים[1]: וממהרין לצאת. משום שמחת יום טוב: ובשבת ממהרין לבא. שכבר מיקנו הכל מערב שבת ויפה למהר מיאמן לקרות שמע כוותיקין: וממהרין לצאת. משום עונג שבת: ברכת כהנים. שלשה מיטות בפסוק לאשון וחמשה בפסוק שני ושבעה בפסוק שלישי[2]: חמשה מרואי פני המלך ושבעה רואי פני המלך. שבעה הם כלכמיב[3] שבעת שרי פרס ומדי ומהם יש חמשה חסרים כלכמיב בסוף מלכים[4] שלשה שומרי הסף בסוף ספר מלכים[5] וכנגדן תיקנו אלו מעין לכל מלכות: דמישלם בעובדיה. תמיס בחמשה: מפני כבוד תורה. שלא יהא כבוד תורה וכבוד גמ"ח שוה וכיון דמשום כבוד תורה הוא ולא משום חומה לאו מממינא הוא: כנגד ז' שקראו בתורה. לא פיחת כל אחד מג' פסוקים: ואם איתא. לאיתו עולה מן הממין הוו להו שמונה שקראו בתורה וכ"ד בעינן בגמ': כנגדו

הני שלשה והמשה (ד) כנגד מי. אבל מעשה של יום הכפורים לא בעי עד לקמן קשיא אמאי לא בעי מד' של ראש חדש כנגד מי וכן של חולו של מועד וי"ל דקים ליה לטעמא דמוסף חשיב לטפויי חד גברא אבל לטפויי כל כך (ה) ביו"ט וביום הכפורים[6] ובשבת לא מ"ל מעשה יום טוב: [7] כרת וסקילה אי לא משכחינן כנגד מי: **שבעה** רואי פני המלך. פירש הקונטרס דאמשורות וקשיא לומר שתקנו מכמים כנגד ענינו של אותו רשע לכך פירש ר"ת אותן הכתובים בספר ירמיה (נב) ומנלמים (ב מב) כתיב ה' ובירושלמי[8] מפרש שהשרים שלא הוזכרו במנלים הם סופרי הדיינין[9]: **אמר** יעקב. מלעה גרסינן שאם הוה מין[10] לא היה מזכירו יעקב דהא כתיב אם רשעים ירקב (משלי י): **חד** אמר עולה וחד אמר אין עולה. פסק ר"ת דקיימא לן[11] כמ"ד עולה ולכך אנו נוהגין בתעניות בנמנחה ובט"ב שהשליש מפטיר וכן ביום הכפורים בנמנחה אבל בשבתות וימים טובים וביו"כ שמרית המפטיר לא הוי מן הממין דכיון שמוסר להוסיף עליהם יכולין אנו לעשות מנהגינו אליבא דכולי עלמא דאי הוי הלכה כמ"ד אין עולה עבדינן שפיר ואפילו הוי נמי הלכה כמאן דאמר עולה מ"מ אין לחוש שהרי מוסר להוסיף ואע"ג דאמרינן לקמן (דף כט:) אל להוסיף מאתה תלוה קורין שיתא מאתה תלוה וחד בבי תשא מכל מקום נהגו עכשיו לקרות המפטיר אהוא[12] שמיני כל זה כדי לנהוג מנהגינו וחזן שטעה וגמר כל הסדר של שבת[13] יחזור ויקרא (ג) השמיני וכן אם הוא יו"ט ויקרא כל הממין אהוא צריך ושכח לקרות בתוכת היום יחזור ספר תורה ויקרא אחר בתוכת היום ואחרון שקרא קודם הוי כמאן דליתיה אבל בשבת של תנוכה או בר"ח של תנוכה (ג) אין צריך כדאיתא בילמדנו דתנוכה[14] להלכתא אין משגיחין בתנוכה כל עיקר וימים שיש בהן קרבן מוסף גומר קדיש קודם שיוציא ספר תורה[15] וביומים שאין בהן קרבן מוסף גומר קדיש קודם ובשבת לא יקרא פחות מאחד ועשרים פסוקים לשבעה בני אדם כל אחד ואחד שלשה פסוקים ובמנחה ובשני ובחמישי עשרה פסוקים ואם שכח ולא קרא כל כך יחזור ויקרא: **כיון** דמשום כבוד תורה הוא כנגדו נמי לא בעי. וקשיא לפי מנהגינו שאנו נוהגין בכל שבתות השנה שהמפטיר חוזר וקורא מה שקראו הראשונים ואין קורא כלל אחר כך אם כן אמאי קא משני כיון דמשום כבוד התורה הוא כנגדו נמי לא בעיון אדרבה היה לו לומר כיון דאין קורא אלא מה שקראו הראשונים כנגדו לא בעיון אלא שמע מינה דבימי התנאים היה המפטיר קורא מה שלא קראו הראשונים והכי נמי משמע מדתקינו ג' פסוקים כנגדו למפטיר בעינא כנגד מה שקרא בתורה למאן דאמר עולה כדאמרינן בסמוך א"כ שמע מינה שהוא קורא מה שלא קראו הראשונים וא"כ קשה למה אין אנו נוהגין לעשות כן וגרסא לפי שבימי החכמים לא היו אומרים קדיש בין אותן שקראו קודם המפטיר ולכך היה המפטיר מסיים אבל אחר שנסדר הש"ס ותקנו לומר קדיש בין אותם שקראו לראשונה והמפטיר כמו שתקנו לומר ברוך ה' לעולם אמן ואמן וילאו עיניהם אחר השביעי שלא היו אומרים בימי התנאים ° והם תקנוהו להודיע שתפלת ערבית רשות[16] והכי נמי תקנו לומר קדיש בין השבעה למפטיר להודיע שאינו ממנין השבעה והר"ל אליהו הנביא לא בא עידו שאפילו כשמוליאין שני ספרי תורות או שלשה יהא מנהג זה שיקראו הראשונים הכל והמפטיר אחר וקורא ממה שקראו הראשונים[17] וכן הנביא רגיל מעלם וכן נוהגין עכשיו בכל ערבית ושינו את מנהג רש"י ורבותיו ור"ת והא שאין מוליאין ב' ספרי תורות בכל השבתות לקרות בשביעי ויום השבת[18] כמו שעושין ביו"ט נראה לפי שאין בפרשה אלא שני פסוקים ואין קורין בתורה פחות מג' פסוקים[19] ואין להתחיל בפרשה שלמעלה או לסיים בפרשה שלאחריה משום דלא הוי מענינו של יום ועוד י"ל לפי שצריך להפטיר בכל שבת מענינו של יום ומי קרינן בשל שבת א"כ יהא צריך להפטיר בדשליך מיניה והיינו בשבת וא"כ יהו כל ההפטרות מענין אחד ועוד י"ל לפי שלעולם אין קורין בספר תורה שני פרקיות אלא בפרה כדפירש לקמן פרק בני העיר (דף לא:) שקורין בהן ביו"ט ומהני לישראל כאילו שקריטה אבל קרבנות שבת אינן באין בכפרה ומש"ה אין קורין בהן לא

[1] [מוסמא פרק ג], [2] [מס' סופרים פרק י"ט ה"ד ע"ש וה"ה], [3] [מגילה יז: ע"ש תוספות לעיל כא: ד"ה כנגד], [4] [סוכה יד: מול יט. פסחים יז:], [5] [סוריות יפ: כריתות כ:], [6] [מוסמא פ"ג], [7] [פרק י"ח ה"ד], [8] במדבר ו כד-כו, [9] אסתר א יד, [10] מ"ב כה יט, [11] שם פסוק יח, [12] סנהדרין פ"א ריש ה"ב, [13] וע"ש תוס' סנהדרין י: ד"ה שבעה, [14] [ע' תוספות תענית כט: ד"ה בפעי], [15] [ובקונטרס כדאיתא], [16] [ע' תוספות תענית כט: ד"ה בפעי], [17] [וכן לקמן בסוגיין כט:], [18] ע' ביאור הגר"א סי' תכג ס"א, [19] ברכות כז:, [20] עיין רא"ש ובקרבן נתנאל, [21] במדבר כה ט, [22] לעיל כב., [23] מגילה פ"ד ה"א, [24] ב"ק פב. ע"ש, [25] ירושלמי שם ה"ג.

מסורת הש"ס עם הוספות

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה הני וכו' אבל לטפויי כל כך בשבת וביום טוב משום מלאכה וכרת וסקילה לא ס"ל אי לא אשכחינן: (ב) ד"ה מד אמר וכו' יחזור ויקרא מה שקרא המפטיר וכו': (ג) בא"ד לו בר"ח של חנוכה ונמצא אין צורך לקרות דתנוכה כדא' לקמן דף כט דהלכתא כל"ל ומיהת מילתא דתנוכה: (ד) [מגמ"ר ד"ה הני ל"ל ד"ה הני אלשה ומשה ושבעה כנגד מי]:

ליקוטי רש"י

דמצלו אצלויי. כשנופלין על פניהם אין פושטין ידיהם ורגליהם אלא מעין על לדיהן (ברכות לד:). כנגד שלשה שומרי הסף כו'. כלומר אשכחנא דתלכותא דמרגא אלשה ממונין ומשה ממונין ושבעה ממונין אלשה כנגד שומרי הסף בלקיטו (מ"ב כה) גבי גלות נבוכדנצר והם נמי משכחת ממשה מרואי פני המלך ומלמשורות (אסתר ב) אשכחן שבעה שרי פרס ומדי [סנהדרין י:]. אשר עשו לדבר. לומר מגדל עץ עשו לשם כך לקרות שם עליו ספר התורה [נחמיה ח, ד]. דמישלם בעובדיה. דלאיך גמור הוא שעל מעשים טובים [הוריות יא:].

תורה אור השלם

א) וַעֲמֹד עָזְרָא הַסֹּפֵר עַל מִגְדַּל עֵץ אֲשֶׁר עָשׂוּ לַדָּבָר וַעֲמֹד אֶצְלוֹ מַתִּתְיָה וְשֶׁמַע וַעֲנָיָה וְאוּרִיָּה וְחִלְקִיָּה וּמַעֲשֵׂיָה עַל יְמִינוֹ וּמִשְּׂמֹאלוֹ פְּדָיָה וּמִישָׁאֵל וּמַלְכִּיָּה וְחָשֻׁם וְחַשְׁבַּדָּנָה זְכַרְיָה מְשֻׁלָּם: [נחמיה ח, ד]

הגהות וציונים

[1] בכח"י נוסף משנה: [2] בכת"י נוסף בכנגד שלשה וכו': [3] בדפו"ר דצריכותו לי': [4] צ"ל מלאכה כרת. מהרש"א (גליון): [5] [וע' תוספות ע"ז יז ע"א ד"ה ויעקב כו' אבל יעקב מינאה דו' אבהו וכו' ומצוה לישב] (גליון), ועיין יעב"ץ: [6] צ"ל שיהא שמיני (באה"מ): [7] בזמנם שהיה המפטיר ממנין הקוראים יחזור השבביני ויקרא (חת"ס שו"ת קסט): [8] כך גורס רבינו בגמ', ע' תוס' וברש"ש ויעב"ץ: [9] צ"ל קורא: [10] צ"ל וחוזר:

מאן דאמר אינו עולה למנין שבעה אלא צריך ז' והוא מהא דתניא המפטיר בבריא לא יפחות מכ"א פסוקים ג' פסוקים לכל אחד כנגד ז' שקראו בתורה ואם איתא דתמני בעינן בחדי המפטיר כ"ד פסוקי בעינן. ופריקנן המפטיר כיון דמשום כבוד

עין משפט נר מצוה

לו א טוש"ע ס"ס פי' מקצו סעיף ה בהגה"ס:
לז ב טוש"ע ס"ס מ' (רשז סעיף ג) [נכפלו]:
לח ג טוש"ע ס"ס מ' רפא בהגה"ס:
לט ד מי' פי"ב מהל' תפלה הלכה ז' ממג עשין יט טוש"ע ס"ס מ' רשב סעיף ה:
מ ה ז מי' שם הלכה ז' טוש"ע שם סעיף ד בהגה"ס:
מא ז מי' שם הלכה יג טוש"ע ס"ס מ' רשד סעיף ה:

הגהות הגר"א

[א] גמרא הני שלשה חמשה שבעה כנגד מי בו'. כל"ל:

גליון הש"ס

גמ' ואפי' אשה. עי' ר"ה דף נ ע"ל תוס' ד"ה הא ל' יהודה: שם מפני כבוד צבור. לקמן דף כד ע"ב וש"נ: שם מפטיר מהו שיעלה. עי' תענית ד' כט ע"ב תד"ה בני ובמרדי: תוס' ד"ה כיון וכו' והם תקנוהו להודיע שת"ע רשות. עי' ברכות דף ב ע"ל תד"ה מנין ולף ד ע"ב תד"ה אמר ר' יוחנן ולף מ ע"ב תוס' ד"ה והלכתא:

רבינו חננאל

בי"ט ה'. וביום"כ ו' בשבת ז' אין פותחין מהן אבל מוסיפין עליהן. וכשמוסיפין ב' קורין בס"ת מאחרין לצאת וכשפותחין ממהרין לצאת. הני ג' שקורין בשני ובחמישי ובשבת במנחה ובתעניות ובט' באב וכיוצא בהן וה' שקורין ביו"ט ד' שקורין בשבת כנגד [ברכת] כהנים הפסוק הראשון ג' תיבות והשני ה' והשלישי ז'. תני רב יוסף ג' כנגד שומרי הסף. ה' מרואי פני המלך שנא' וחמשה אנשים מרואי פני המלך. שבעה מרואי[ם] פני המלך דכתיב ושבעה אנשים מרואי פני המלך. ר' דיוה"כ כנגד ששה שעמדו מימינו של עזרא ומשמאלו שנאמר ויעמד אצלו מתתיה ושמע ועניה ואוריה וחלקיה ומעשיה על ימינו ומשמאלו[ם] פדיה וגו' ירושלמי[ם] משה התקין לישראל שהיו קורין בתורה בשבתות וב"ו"ט ובר"ח ובחוש"מ שנאמר וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל עזרא תיקן שיהיו קורין ג' בתורה בשני ובחמישי ובשבת במנחה אבל הקריאה בתורה מימות משה רבינו היתה שלא ישארו ג' ימים בלא קריאה בתורה[ם] והוא תיקן טבילה לבעלי קריין ושיהו בתי דינין יושבין בעיירות בב' ובה' ושיהו רוכלין כר. הלעוחות לא נהגו להיות קורין בהו"ר אלא אחד קורא כל הפרשה היה אחד יודע כל הפרשה קורין[ם] אותה כולה. ד' ורבינו ג' פסוקים כולן קורין אותן אחד יודע ג' פסוקים קורא אחר[ם] וקורא. ר' זמירא בשם ר' ירמיה האבד עולה למנין ד'. הא אסור לאדם ללמד עבדו תורה תיפתר בשלמד מצצמו או שלמדו רבו כמבו. ודבר עולה מג' פסוקים [רבי חלבו רבי מתנה שמואל בר שילת] משמיה דרב ר' חרן המפטיר הוחב ר' חנינא בר': ת"ר הכל עולין למנין ד' אפילו אשה אפילו קטן אבל אמרו חכמים אשה לא תקרא בתורה מפני כבוד צבור. המפטיר שקורא בתורה הד' אמר עולה למנין ד' וחד אמר אינו עולה ואותבינן על

לא שנו אלא במקום שאין מתרגמין. ועל זה אנו סומכין שאין אנו מתרגמין הפטרות [a] שבכל ימות השנה וכן הפרשיות: **אין** פורסין על שמע פחות מעשרה. בירושלמי [b] מפרש שאם התחילו בעשרה ויצאו מקצתן [c] וחזרו ה' יכולו (שפתי כ) וכן הלכה: **ואין** פורסין על שמע. הקונטרס פירש בני אדם שבאו בבית הכנסת אחר שהתפללו הצבור וגומרים קריאת שמע וברכו ברך עשרה ור"ת פירש דבשבעה שלא שמעו עם שאר אחרים סגי וה"א אימא בעמ' קופרים [d] דרשמיו שבמערב אומרים בשבעה ונותנים טעם לדבריהם דכמיב בפרוע פרעות משראל בהתנדב עם ברכו ה' (שופטים ה) דאיכא שבע מיעות וי"א אפילו בשנה משום דברכו הוי השמי ור"ת כתב בספר היראה בחמשה משום דליכא אלא חמש מיעות עד ברכו וכ"ל אפילו בשלשה שלא שמעו והכי פירושו דקרא בפרוע פרעות משראל שלא עשו מה שמוטל עליהם לעשות אז יתנדב העם לברך ה' וליכא אלא שלש מיעות על בהתנדב ותלמידי רש"י [e] פירשו משמו דאפילו בשנים אחד שלא שמע יכולים הם לפרוס על שמע ואפילו אומו שבשמע כבר יכול להוציא אומן שלא שמעו כמו שאנו רואים שאין צורך שאף על פי שהתפלל כבר השמונה עשרה ברכות בלחש חוזר ומתפלל בקול רם ואע"פ שכולנו בקיאין עכשיו מ"מ י"ל דאין זה ראיה כל כך דשאני השמונה עשרה ברכות שהרי אם היה מתפלל מתחילה בקול רם שמא לא יכוונו לבם להגיע עם שאר צבור במקום קדושה ומודים ור"ת לא היה רואה לעשות אפילו לעצמו:

ואמר ר' יצחק א"ר יוחנן ברכת אבלים בעשרה. פירש ר"י דלא מיירי בברכת המזון שהרי לא היתה ברשות העיר כדפי' פרק קמא דכתובות (דף מ: ושם) אלא מיירי בברכות שהיו אומרים ברחוב העיר בעמידות שהיו עושין לנחם אבלים אבל בשל ברכת המזון סגי בשלשה והוא עצמו מצטרף כדפירש [f] הטעם שם: **עשרה** כהנים בו. קשיא לי אמאי לא בעי אחד עשר דאין ב"ד שקול [g] בכל דבר שהוא תלוי שעומד [h] בשקול הדעת [i]: **ואדם** מי קדוש. פירש הקונטרס פ"ק דסנהדרין [j] (דף מו.) והא אין נמכר בשוק כעבד לכן אין קדוש וקשיא אמאי לא קאמר דמיירי בעבד כנעני שיכול אדם להקדישו דהא עבד כנעני שפיר קרוי אדם כדאמרינן פ' השולח (גיטין לח: ושם [k]) כל מרס אשר יחרס מן האדם לא יפדה לרשת עבדו ושפחתו הכנעניים וי"ל דאי איתא דמיירי בעבד כנעני סגי בשלשה אבל בעשרה אבל בעשרה בירושלמי [m] גזרה שמא ישמעו ויברכו וא"ת אימא דההיא ירושלמי מיירי בדיעבד דרבנן אבל בדיעבד דאורייתא צריך עשרה וא"כ הדר קושין לדוכתיה דכי פריך אדם מי קדיש ליתני דמיירי בעבד כנעני וי"ל דפשיטא ליה דמתניתין משיב ומני הדיעבד שצריך לעשות וא"כ אי איתא דמיירי בעבד הא הוה בשלשה ועוד נראה דסבר ליה למקשן דאי איתא דמיירי בעבד הוה ליה לפרושי בהדיא הקרקעות והעבדים תשעה וכהן כדקתני בכל מקום הקרקעות והעבדים [ועי"ש מוספות סנהדרין טו. ד"ה אדם]: **שבמן** אותו בעבד ועבד איתקש לקרקעות דכתיב והתנחלתם אותם וגו'. משמע דעבד איתקש לקרקעות והכי נמי משמע פרק קמא דקדושין (דף ז. ושם) דאשה הוה לה נכסים שיש להן אחריות מטעם דעבד איתקש לקרקע וקשיא דהייתו דוחקא עבד כנעני דעליה כתיב קרא דהתנחלתם אבל עבד עברי לא מצינו כלל דאיתקש לקרקע ואלא ההיא דקדושין יש לדחות כדפירש"י שם אבל הכא קשיא

ובגמרא

מתני' [a] הקורא בתורה לא יפחות משלשה פסוקים [b] ולא יקרא למתורגמן יותר מפסוק אחד **ובנביא** בנגדו נמי לא בעי מתקיף לה רבא והרי מלי הדברי [c]: ואין עוברין לפני התיבה. שליח לצבור: ואין נושאין בפיהן. הכהנים: אין (ד) קורין בתורה. בגמרא: אין עשרים מעמד ומושב. למה כשנוטלין את המת לקוברו היו עושין ז' פעמים לנכות את המת והרוצה לספדו יספוד והכי תניא (ב"ב דף ק:) אין פותחין משבעה מעמדות ומושבות למת כנגד עמדו יקרים עמודו שם יקרים שם: ברכת אבלים. מפרש בגמ': ותנחומי אבלים. כשמחזיר מן הקברות [d] עומדין ומנחמין את האבל ואין שורה פחותה מעשרה במסכת סנהדרין (דף יט.): ואין מזמנין על המזון בשם. שברך אלהיהו: והקרקעות. של הקדש הכא לפדותן צריך עשרה ואחד מהן כהן: ואדם כיוצא בהן. אם בא (ג) לפדות מיד הקדש וגמ' מפרש לה: **גמ'** עדה. אין פחותה מעשרה שנאמר עד מתי לעדה הרעה הזאת אלו יהושע וכלב: לאו אורה ארעא. להטריח שליח (ה) לכך ולקרותן יקרים דא"כ מה הנמת למרומין: אין אבלים מן המנין. שהרי הוא אומר ברכה למנחמים בפני עצמן אחיהו בעל הגמול יעלה לכם גמולכם הטוב בא"י משלם הגמול ולאבלים בפני עצמן אחיהו בעל נחמות ינחם אחכם בא"י מנחם אבלים [e] ואיהו כולנן יחד: י' כהנים בתובים. נפרשת הקדשות [f] שלשה בערכין ושלשה בבהמה ואחרונה בקרקעות וכיון דמשלמי הוו עשרה בעינן עשרה גברי: חד לגופיה. דכהן בעינן: ואימא חמשה כהנים וחמשה ישראלים. כיון דטעמא משום מיעוט אחר מיעוט הוא השלישי אינו מיעוט אחר מיעוט וכיון דדרשת ליה (ג) שני מיעוט אחר מיעוט אימרמי ליה ישראל כי הדר אמא כהן שלישי אשמועינן דליהוי כהן ולא ישראל וכן ה' וכן ז' וכן ט': עבד איתקש לקרקעות. שנאמר והתנחלתם אותם לעולם אחריכם לרשת אחוזה. שלא יטעה מתורגמן (מן) המתרגם על פה: **ובגמ'**

מתני' אין פורסין על שמע פחות מעשרה. אינו מוכרח לגמרי דאפילו שיש תורגמן שאני. אינו מוכרח לגמרי דאפילו שיש תורגמן שאני דתני רב תחליפא בר שמואל לא שנו אלא במקום שאין תורגמן אבל מקום שיש תורגמן פוסק [a]: **מתני'** אין פורסין על שמע [b] ואין עוברין לפני התיבה [c] ואין נושאין את כפיהם [d] ואין קורין בתורה [e] ואין מפטירין בנביא [f] ואין עושין מעמד ומושב ואין אומרים ברכת אבלים [g] וברכת חתנים [h] ואין מזמנין (ו) בשם פחות מעשרה [i] ובקרקעות תשעה וכהן [j] ואדם כיוצא בהן: **גמ'** [k] מה"מ אמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן דאמר קרא [l] ונקדשתי בתוך בני ישראל [m] כל דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה מאי משמע דתני ר' חייא [n] אתיא תוך תוך כתיב הכא ונקדשתי בתוך בני ישראל וכתיב התם [o] הבדלו מתוך העדה ואתיא עדה עדה דכתיב התם [p] עד מתי לעדה הרעה הזאת מה להלן עשרה אף כאן עשרה: ואין עושין מעמד ומושב פחות מעשרה: [q] כיון דבעי למימר [r] עמדו יקרים עמודו שבו יקרים שבו בציר מעשרה לאו אורה ארעא: ואין אומרים ברכת אבלים וברכת חתנים (וכו'): מאי ברכת אבלים ברכת רחבה דא"ר יצחק [s] א"ר יוחנן [t] ברכת אבלים בעשרה [u] ואין אבלים מן המנין ברכת חתנים בעשרה [v] וחתנים מן המנין: ואין מזמנין על המזון בשם פחות מעשרה (וכו'): [w] [x] כיון דבעי למימר נברך לאלהינו [y] בציר מעשרה לאו אורה ארעא: והקרקעות תשעה וכהן ואדם כיוצא בהן (וכו'): מנה"מ אמר שמואל עשרה [z] כהנים כתובים בפרשה חד לגופיה (וחד למעוטי [a]) ואידך הוי מיעוט אחר מיעוט [b] ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות תשעה ישראלים וחד כהן ואימא חמשה כהנים וחמשה ישראלים קשיא: ואדם כיוצא בהן: [c] אדם מי קדוש אמר רבי אבהו באומר דמי עלי דתניא [d] האומר דמי עלי שמין אותו כעבד [e] ועבד איתקש לקרקעות דכתיב [f] והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם לרשת אחוזה. [g] ולא יקרא למתורגמן יותר מפסוק אחד בתורה לא יפחות משלשה פסוקים [h] ולא יקרא למתורגמן יותר מפסוק אחד ובנביא

הגהות וציונים

אלהינו (וכמ"ש התוס' ברכות מט ע"ב ד"ה נברך, וברמב"ם פ"ה מהל' ברכות ה"ד כתב נברך לאלהינו): **ז]** [בסנהדרין ליתא] (גלינן) וכן ליתא בכת"י, ובאמת הוא מיותר (דק"ס), ועיין טו"א: **ח]** בכת"י ובסנהדרין נוסף **הנמכר בשוק**: **ט]** ברש"י שבריר"ף לשון **אבילת פרס**, ועי"ש בר"ן, ועי' סוטה ל ע"ב וברש"י שם ד"ה בסופר ובמהרש"ל שם: **י]** נדצ"ל בשחוזרין **מקבורת המת** עומדין **בשורה** ומנחמין (וכעי"ז ברש"י מסורת השי"ם עם הוספות

מסורת השי"ם עם הוספות

מנחות הב"ח

גליון השי"ם

תורה אור השלם

ליקוטי רש"י

חשק שלמה על רבינו חננאל

רבינו חננאל

עין משפט נר מצוה

ובנביא שלשה. אם ילה ולא איכפת לן אם יטעה דלא נפקא מינה הוהלה: ואם היו שלשתן כו'. גגמ' מפרש היכא משכחת לה לדופין: מדלגין בנביא. מפרשה לפרשה: ואין מדלגין בתורה. שהשומע את הקופץ[ד] ממקום למקום אין לו מיושב לשמוע: ועד כמה הוא מדלג. בגמרא: שלא יפסוק התורגמן.

שלא ידלג ממקום שהוא קורא אלא כדי שיוכל לגול את הספר ולקרות ממקום הדילוג קודם שיגמור המורגמן תרגום המקרא שידלג זה משום שאין כבוד לבר לעמוד עם בשמיקה: גמ' קורא.[ה] כהן גדול אחרי מות ביום הכפורים משנה היא בסוכה יומא ולך בעשור לחודש ויש כאן דילוג דפרשת אך בעשור לחודש השביעי בפרשה אמור אל הכהנים: כאן בכדי שלא יפסוק המתורגמן. והלא בכדי שלא יפסוק הוא שהרי סמוכין הן: והא קתני. גרסינן ולא גרסינן עלה: בענין אחד. שאינהן מדברין בדבר אחד ואין כאן טירוף הדעת הלכך כי לא מפסיק תורגמן מדלג שהרי שניהן בענין יום"כ מדברים וממתי דקתני כלל לא בשני עניינים כגון מפרשה נגעים לפרשת זבין: והתניא. גמיומתא: אין מדלגין מנביא לנביא. שיש כאן טירוף יותר מדלגי: מסוף הספר לתחילתו. למפרע: מתני' המפטיר בנביא. מי שרגיל להפטיר בנביא מקנו מכמיס שיהא פורס את שמע: הוא עובר לפני התיבה. להוציא את הצבור בקדושה שבתפלה: על ידו. בשמעלו: קטן אינו פורס על שמע. לפי שהוא בא להוציא רבים ידי חובתן וכיון שאינו מחויב בדבר אינו מוציא אחרים ידי חובתן[ו]: ואינו נושא את כפיו.[ז] אם כהן הוא שאין כוחו אל לבור לחיות כפופין לברכתו: פוחח. (ג)[ח] בגמרא סופרים[ט] מפרש כל שברעיו נראין. ערוגה ופחח (ישעיה ג): פורם את שמע. דהא מחויב בברכה[י]: אבל אינו קורא בתורה. משום כבוד תורה וכן לפני התיבה וכן בגאולות כפים גנאי הוא לבור: גמ' משום כבוד. להעבר לפני התיבה הואיל וממלא עצמו לבבר שאינו כבודו מיקנו לו זו לבטל: משום אינצויי. הבבר בא לידי מחלוקת אי מפטיר ואתה תעבור לפני התיבה: דקא עביד בחנם. הבא לעבור לפני התיבה אינו נוטל שכר

להכא

ובנביא שלשה. ועכשיו אין אנו מקרין למתורגמן אפילו בנביא אלא פסוק אחד שלא יצא לגעות רק בתחילת ההפטרה אנו מקרין ג' למתורגמן להודיע כי כן הדין אי לא לחייבין שיטעה: ואם היו שלשתן של שלש פרשיות קורין אחד אחד. קשיא על מה שאנו מתרגמין[ד] וילמד יהושע אל העם התקדשו (יהושע ג) ויש שם ג' פסוקים עד בעת ההיא[ה] ומקרין אותן למתרגם שלשתן ביחד ואע"פ שיש פרשה בסוף שני פסוקים והא שאנו מתרגמין הפטרות של פסח ועצרת עפי משאר י"ט לפי שהן מדברות בעם היום כדי לפרסם הנס וכן בחנוכה מורה כדי לפרסם הנס: אבל אינו פורס על שמע. ואפילו לרבי יהודה דמכשיר ליה בגמרא לעיל (דף יט:): הכא מודה שלא יוציא אחרים ידי חובתן בדבר שבקדושה משום דבקטן אינא ב' דרבנן כדפרישית לעיל (ג) לרבנן דרבי יהודה אבל בגמרא יש להקל לפי שעה ועשים היו בספק לחרוג ולהשמיד[ו] לפיכך עשאו רבי יהודה בגדול: פוחח. (ד) ערוס ויפה פ"ה מתרגמין ערעילאי ופפי ולישנא דפפי הוא תרגום של ערוס[ז] וכן פירש רב אלפס דפפי זהו אותו שלשה בגדים קרועין והכי נמי משמע פרק קמא דחגיגה[ח]:

ואינו עובר לפני התיבה. קשה מאי איריא קטן אפילו גדול נמי אינו עובר לפני התיבה אע"ג בתחלה זקנו דכתיב סוף פ"ק דחולין (דף כד: וחס) בתחלה זקנו לאו לעשות שליח לבור ולירד לפני התיבה אבל בעניין אחר לא וי"ל דהתם מיירי בתענית לבור כדתנן בתענית (דף טו.) דאין מורידין לפני התיבה אלא זקן ורגיל (ומי שבתחלה זקנו[ט]) ומי שטפולו מרובה והא דקתני התם גבי בתחלה זקנו לאו לעשות ש"ץ היינו להיות ש"ץ בקביעות אבל בתחלה בעלמא יכול להיות משליח צ' שערות ולא כמו שפירש רש"י שם[י] דפירש דמיירי לתקיעת שופר ולהמעות פרנס על הצבור ולהלקות ולגדות: ואין נושא כפיו. משמע הא אם הגיע צ' שערות יש לו כפיו וקשה דהא סוף פ"ק דחולין (דף כד: וחס) אמר דאין נושא את כפיו עד שיתבלבל זקנו ועוד קשה דמשמע סוף פרק לולב הגזול (סוכה דף מב) קטן היודע לנענע את כפיו חולקין לו תרומה בגורן ואפילו קטן ממש[ו] וי"ל דהתם לדולב הגזול מיירי עם כהנים גדולים לגמרא ולהתמנך והא דפסלינן הכא קטן מיירי בשאין גדולים עמו והתם דחולין דבעי מלי לעשות כפיו תדיר בקביעות אבל בתחלה בעלמא יכול הוא לעשות כפיו אע"פ שלא נתבלבל זקנו כדי לתמוכי נפשיה בכהני: (וע"ע תוס' יומא לט: ד"ה ואלו) כלומר הוא לאמר פרק המובל (כ"ק דף פז. וחס) קומתא פטור מכל המצות וא"כ אי מיירי הכא בקומתא אפילו ראה מאורות ונסתם נמי ומפרש מירושלמי[ב] דלא מיירי בקומתא ממש אלא בגדא אפל ועוד י"ל דמיירי שפיר בקומתא והא דפטרינן התם קומתא היינו מן התורה אבל מדרבנן מיהא חייב ואפילו נסתמא משעולה מ"מ חייב הוא מדרבנן שלא יהא מבכרי ולא יהא מוהג בו דם יהודי כלל אלא דמי לגשים דפטורים ממצות עשה שהזמן גרמא אפילו אותן אשה מדרבנן שהרי בר חטוכה[ג] ובמרבנן מסות[ד] ובמרבנן מגילה[ה] אלא הוי אלא מדרבנן אבל קומתא אם נפטור אותו מכל מצות אפילו אותן אשה מדרבנן מ"ל יהא תשוב מבכרי ואע"ג דפירש"י לעיל[ו] דקטן דאית (ה) מרי מדרבנן שהוא קטן ופריסת שמע אלא הוי אלא מדרבנן אין יכול להוציא אחרים גדולים דליכא אלא חד דרבנן פריסת שמע אפ"ה קומתא שיש בו מרי מדרבנן יוצא שפיר האחרים דכיון שהוא גדול ובר דעת עדיף טפי מקטן: [וע"ע תוס' עירובין לו. ד"ה דלמא וכו' ותוס' לעיל יט: ד"ה מכשיר] כשאתה

תרומה בגורן ואפילו קטן ממש[ו] וי"ל דהתם דלובב הגזול מיירי עם כהנים גדולים לגמרא ולהתמנך והא דפסלינן הכא קטן מיירי בשאין גדולים עמו והתם דחולין דבעי מלי לעשות כפיו תדיר בקביעות אבל בתחלה בעלמא יכול הוא לעשות כפיו אע"פ אלא נתבלבל זקנו כדי לתמוכי נפשיה בכהני: (וע"ע תוס' יומא לט: ד"ה ואלו) **כלי שלא ראה מאורות לא יפרום על שמע.** קשה דהא רבי יהודה הוא דאמר פרק המובל (כ"ק דף פז. וחס) קומתא פטור מכל המצות וא"כ אי מיירי הכא בקומתא אפילו ראה מאורות ונסתם נמי ומפרש מירושלמי[ב] דלא מיירי בקומתא ממש אלא בגדא אפל ועוד י"ל דמיירי שפיר בקומתא והא דפטרינן התם קומתא היינו מן התורה אבל מדרבנן מיהא חייב הוא מדרבנן שלא יהא מבכרי ולא יהא מוהג בו דם יהודי כלל אלא דמי לגשים דפטורים ממצות עשה שהזמן גרמא אפילו אותן אשה מדרבנן שהרי בר חטוכה[ג] ובמרבנן מסות[ד] ובמרבנן מגילה[ה] אלא הוי אלא מדרבנן אבל קומתא אם נפטור אותו מכל מצות אפי' מאותן אשה מדרבנן אינו יוצא דפירש"י לעיל[ו] דקטן דאית (ה) מרי מדרבנן שהוא קטן ופריסת שמע אלא הוי אלא מדרבנן אין יכול להוציא אחרים גדולים דליכא אלא חד דרבנן פריסת שמע אפ"ה קומתא שיש בו מרי מדרבנן יוצא שפיר האחרים דכיון שהוא גדול ובר דעת עדיף טפי מקטן: [וע"ע תוס' עירובין לו. ד"ה דלמא וכו' ותוס' לעיל יט: ד"ה מכשיר]

מסורת השס"ם עם הוספות

א) [לעיל דף כא:], ב) הפטרה לפרשת שופטים, ג) יומא סח: סוטה מא., ד) עיין תוס' יומא סט: ד"ה ועד כמה, ה) [תוספתא פרק ג], ו) עיין תוס' יומא ע. ד"ה ובלבד, ז) עי' מסכת סופרים פרק י"ד הלכה ח-טז, ח) ד"ה דף כט., ט) [פרק י"ל הגו"ר], י) בהפטרה ליום א' של פסח, כ) יהושע ה ב, ל) עיין ירושלמי מגילה פ"ב ה"ה, מ) בחולין כד: ד"ה שליח ציבור ע"ש, נ) ועיין רש"י סוכה דף מב. ד"ה חולקין ובתוס' שם, ס) במכילתין פ"ד ה"ז ובמכות פ"ב ה"ה ועי' תוס' ד"ה לג. ד"ה הא, ע) שבת כג., פ) פסחים קח:, צ) לעיל ד., ק) יט: בד"ה ור"י.

הגהות הב"ח

(א) גמ' אי אמרת משום אינצויי קטן: (ב) רש"י ד"ה פוחח ערוס ויחף מתרגמינן ערעילאי ופחח ובמס' סופרים מפרש כל שברעיו נראין סס"ד. וכ"כ נראה לרש"י גא ליישב מה שקשה לפי פוחח דהכא מיחף בגדיו לעזר קאמר אמאי אינו עושה כפיו הא אמר מעתה בתמוגן מעגליו נשעה עשה כפיו דמשמע מעתה בתמוגן בגדיו אינו עושה כפיו מין שהוא יחף ומתקבלים בו מפני להיות מיחף זה נע"כ עכ"ל כן הגיה מקבת סופרים לפוחח דהכא כל שברעיו נראין הכיינו דאין לו בגדי שוקים דזה נמי נקרא פוחח שהולך יחף לגמרי שאין לו אף בגדי שוקים ומש"ס פי' רש"י בתמוגן לאיש מה משום ולא יראה בך ערוה דבר הכיון לאין לו כלל בגדי שוקים אינו מה מיקר לאיש ערוה אבל בתולן מעגליו ואינו לה בגדי שוקים אע"ג דיחף הוא אינו מה מיקר לדאיש ערוה ולא הוה קמיפני לה מילי בקטן: (ג) תוס' ד"ה אבל וכו' ע"ש בתוס' בד"ה וכ' ור' יהודה: (ד) ד"ה פוחח. פ"ה ערוס ויחף מתרגמינן ערעילאי ופחח ולאיש דפחח הוא תרגום וכו' רב אלפס דפוחח זהו אותו וכו' פרק י"ד דמסכת סופרים סס"ד. וכ"כ ח"ל שם הלבם טו פוחח הגרתים כרעיו לו מגדיו פרומים לו מי שלשלו מגולה פוכם את שמע ע"כ וכבר בתמוגן בגדיו דפוחח בגדיו לו בגדי שוקים ולא יחף: (ה) ד"ה מי שלא וכו' לעיל דקטן לאיש ביה תדתי מדרבנן שהוא קטן ופריסת שמע נמי דלא הוי וכו' קומתא שיש בו תדתי מדרבנן מוציא שפיר:

הגהות וציונים

(א) בכתי"ב נוסף ואמרי לה בנבד בהן לוי וישראל. ועיין ב"ק סב ע"א ובתוס' הרא"ש ובשורי אבן: (ב) "תניא אידך" ליתא בכת"י וביומא ובסוטה, וצ"ל ואין מדלגין. (ועיין פרשה סימן קמד סק"א): (ג) "והוא נושא את כפיו" ליתא בכת"י, וכ"ה ישר מאד (דק"ס), ועיין תו"ט, טו"א, ורש"ש ושפ"א: (ד) בר"ש שבריר"ף שהשומע אותו קופץ: (ה) נראה דסדר הדיבור צ"ל כך, קורא אחרי מות ואך בעשור לחודש. כה"ג ביומה"כ משנה היא במסכת יומא ויש כאן וכו' (ע"פ כת"י): (ו) ע' הגירסא ברש"י שבריר"ף: (ז) בכת"י נוסף בבנדים קרועים ובמסכת וכו' (ועי' הג' הב"ח): (ח) דבוד זה שייך להלן אחר ד"ה ואין נושא כפיו: (ט) כנזכרת תוספות דליתא כן בתרגום אלא דמתרגם על ערוס ויחף פוחח ויחף וכן האמת בתרגום שלפנינו וכן איתא ברש"י ישעיה על פסוק ערוס ת"י פוחח] (גליון): (י) [לא נמצא מקומו] (גליון), ועי' הג' הב"ה וברש"ש: (כ) מהרש"א מוחק זה (גליון): (ל) בכת"י נוסף אבין אבין או רבו: חשק שלמה על רבינו חננאל (מ) נראה דחסר כאן ואם עושין כמנהג אינו אלא אחד: (נ) בכת"י נוסף אבין אבין או רבו:

עין משפט נר מצוה

ס א ממי' פי"ב מהל' תפלה הלכה יד:

מא ב ג ממי' שם הלכה יג. סמג עשין יט עוש"ע א"ח סי' קמד סעיף ג:

מב ד ממי' פי"ב מהל' תפלה הלכה יא. טוש"ע א"ח סי' נג סעיף ד:

מג ה ממי' פנ"ע שם הלכה ד. טוש"ע א"ח סי' קמא סעיף לד:

מד ו ממי' פ"ח שם הלכה יב:

מה ז ממי' שם טוש"ע א"ח סי' נג סעיף יב:

מו ח ממי' שם טוש"ע א"ח סי' קמו סעיף ג:

גליון הש"ס

גמ' אי"ר אפי' כנגד תורה. עי' מ"ל פ' מכה: תוס' ד"ה מי שלא וכו' אבל מדרבנן מיהא חייב. עי' ר"ה דף לג ע"א מד"ה הא ר' יהודה: באא"ד אפ"ה סומא שיש בו תרי מדרבנן. עי' לעיל דף יט ע"ב תוס' ד"ה ור' יהודה:

תורת אור השלם

א) כִּי כֹה אָמַר יְיָ חֹנֵם גִּמְרֵיהֶם וְלֹא בְכֶסֶף הִתְגָּאָלוּ: [ישעיה נב, ג]

ב) כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנָי אֱלֹהִים מִצְרַיִם יָרַד עַמִּי בָּרִאשֹׁנָה לָגוּר שָׁם וַאֲשׁוּר בְּאָפָם עֲשָׁקוֹ: [ישעיה נב, ד]

ג) וְעַתָּה מַה לִּי פֹה נְאֻם יְיָ כִּי לֻקַּח עַמִּי חִנָּם מֹשְׁלָיו יְהֵילִלוּ נְאֻם יְיָ וְתָמִיד כָּל הַיּוֹם שְׁמִי מְנֻאָץ: [ישעיה נב, ה]

ד) וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי יְיָ וַיָּמֻתוּ: [ויקרא טז, א]

ה) אַךְ בָּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה יוֹם הַכִּפֻּרִים הוּא מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה לַיְיָ: [ויקרא כג, כז]

ליקוטי רש"י

[נדפס בסוף המסכת]

רבינו חננאל

תקורא בתורה לא יפחות לו מג' פסוקים כנגד תורה נביאים וכתובים ולא יקרא לתורגמן בתורה יותר מפסוק אחד ובנביא ג' ואם היו שלשתן ג' פרשיות כגון כי כה אמר ה' חנם נמכרתם כי כה אמר ה' מצרים ירד עמי בראשונה ועתה מה לי פה כגון אלו קורין אי' א'. מדלגין בתורה בענין אחד כגון אחרי מות ואך בעשור אע"פ שהן מרחקין זה מזה כיון שהן ענין אחד מדלגין. ובנביא מדלגין אפילו

ב) א ממי' פי"ב מהל' תפלה הלכה יא. ג) ממי' שם הלכה יב. ד) ממי' פנ"ע שם הלכה ד. ה) ממי' פ"ח שם הלכה יב. ו) ממי' שם הלכה יג. ז) ממי' פ"ב מהל' תפלה הלכה יא. ח) ממי' פ"ב מהל' תפלה הלכה יא. ט) ממי' פ"ב מהל' תפלה הלכה יא. י) ממי' פ"ב מהל' תפלה הלכה יא. כ) ממי' פ"ב מהל' תפלה הלכה יא. ל) ממי' פ"ב מהל' תפלה הלכה יא. מ) ממי' פ"ב מהל' תפלה הלכה יא. נ) ממי' פ"ב מהל' תפלה הלכה יא. ס) ממי' פ"ב מהל' תפלה הלכה יא. ע) ממי' פ"ב מהל' תפלה הלכה יא. פ) ממי' פ"ב מהל' תפלה הלכה יא. צ) ממי' פ"ב מהל' תפלה הלכה יא. ק) ממי' פ"ב מהל' תפלה הלכה יא.

כשאתה מגיע אצל וחכיתי לה׳. קשה מין שלא היה יכול לומר מי״ת מ״כ היקר הורידו רבי לפני המיבה כשגזר תענית כדמ׳ בהשוכר את הפועלים (ב״מ דף פה:) והא אין מורידין לא מאנשי מיפה ולא מאנשי בית שאן לפי שקורלין לאלפין עיינין ולעיינין אלפין ו״ל דכשהיה מתכוין לקרות המי״ת קורא אותה שפיר ע״י טורח אבל לא היה נקל ולפי שאמר ליה אליהו שעל ידו תמהר הגאולה לפיכך הורידו[1]:

אם היה דש בעירו מותר. ואפילו במומין שבידו כדאמר מירושלמי[2] בההוא כהן דהוו ידיה עקיבי אמא לקמיה דרבי נפתלי אמר ליה מין שאתה דש בעיניך מותר:

סכנה ואין בה מצוה. פר״ת בשעת הסכנה יכול להסתכן בהן ולא תגיע עליו המצוה ולא יעשה לו גם כמו לאלישע בעל הכנפיים (שבת דף מט.):

בתפרן. כשהוא תופר בית מושבם צריך ליזהר שלא ימשוך חוט המפילה יותר מדאי ויתקלקל הריטע ור״ת פירש לצרף שיהא הספר עגמו מרובע:

יברכוך

כשאתה מגיע אצל וחכיתי לה׳. קשה מין שלא היה יכול לומר מי״ת מ״כ היקר הורידו רבי לפני המיבה כשגזר תענית כדמ׳ בהשוכר את הפועלים (ב״מ דף פה:) והא אין מורידין לא מאנשי מיפה ולא מאנשי בית שאן לפי שקורלין לאלפין עיינין ולעיינין אלפין ו״ל דכשהיה מתכוין לקרות המי״ת קורא אותה שפיר ע״י טורח אבל לא היה נקל ולפי שאמר ליה אליהו שעל ידו תמהר הגאולה לפיכך הורידו[1]:

אם היה דש בעירו מותר. ואפילו במומין שבידו כדאמר מירושלמי[2] בההוא כהן דהוו ידיה עקיבי אמא לקמיה דרבי נפתלי אמר ליה מין שאתה דש בעיניך מותר:

סכנה ואין בה מצוה. פר״ת בשעת הסכנה יכול להסתכן בהן ולא תגיע עליו המצוה ולא יעשה לו גם כמו לאלישע בעל הכנפיים (שבת דף מט.):

בתפרן. כשהוא תופר בית מושבם צריך ליזהר שלא ימשוך חוט המפילה יותר מדאי ויתקלקל הריטע ור״ת פירש לצרף שיהא הספר עגמו מרובע:

יברכוך

מגיע אצל וחכיתי לה׳. קשה מין שלא היה יכול לומר מי״ת מ״כ היקר הורידו רבי לפני המיבה כשגזר תענית כדמ׳ בהשוכר את הפועלים (ב״מ דף פה:) והא אין מורידין לא מאנשי מיפה ולא מאנשי בית שאן לפי שקורלין לאלפין עיינין ולעיינין אלפין ו״ל דכשהיה מתכוין לקרות המי״ת קורא אותה שפיר ע״י טורח אבל לא היה נקל ולפי שאמר ליה אליהו שעל ידו תמהר הגאולה לפיכך הורידו[1]:

אם היה דש בעירו מותר. ואפילו במומין שבידו כדאמר מירושלמי[2] בההוא כהן דהוו ידיה עקיבי אמא לקמיה דרבי נפתלי אמר ליה מין שאתה דש בעיניך מותר:

סכנה ואין בה מצוה. פר״ת בשעת הסכנה יכול להסתכן בהן ולא תגיע עליו המצוה ולא יעשה לו גם כמו לאלישע בעל הכנפיים (שבת דף מט.):

בתפרן. כשהוא תופר בית מושבם צריך ליזהר שלא ימשוך חוט המפילה יותר מדאי ויתקלקל הריטע ור״ת פירש לצרף שיהא הספר עגמו מרובע:

יברכוך

הבא נמי איכא נצויי אביו ונצויי רבו: פוחח פורם על שמע וכו׳: בעא מיניה עולא בר רב מאביי קטן פוחח מהו שיקרא בתורה אמר ליה ותיבעי לך ערום ערום מאי טעמא לא [a] משום כבוד צבור הכא נמי משום כבוד צבור: סומא פורם על שמע וכו׳: תניא [b] אמרו לו לרבי יהודה הרבה צפו לדרוש במרכבה ולא ראו אותה מימיהם ור׳ יהודה התם באבנתא דליבא [c] תליא מילתא והא קא מיכוין וידע הכא משום הנאה הוא והא ליה ליה הנאה ורבנן אית ליה הנאה כרבי יוסי דתניא א״ר יוסי כל ימי הייתי מצטער על [d] מקרא זה [e] והיית ממשש בצהרים כאשר ימשש העור באפלה וכי מה אכפת ליה לעור בין אפילה לאורה עד שבא מעשה לידי פעם אחת הייתי מהלך באישון לילה ואפלה וראיתי סומא שהיה מהלך בדרך ואבוקה בידו אמרתי לו בני אבוקה זו למה לך אמר לי כל זמן שאבוקה בידי בני אדם רואין אותי ומצילין אותי מן הפחתין ומן הקוצין ומן הברקנין: **מתני׳** [f] כהן שיש בידיו [g] מומין לא ישא את כפיו ר׳ יהודה אומר [h] אף מי שהיו ידיו צבועות סטים [i] לא ישא את כפיו מפני שהעם מסתכלין בו: **גמ׳** (ו) [j] תנא מומין שאמרו בפניו ידיו ורגליו אמר ר׳ יהושע בן לוי ידיו בוהקניות לא ישא את כפיו תניא נמי הכי [k] ידיו בוהקניות לא ישא את כפיו עקומות עקושות לא ישא את כפיו אמר רב אסי [l] חיפני (ובשיני [m]) לא ישא את כפיו תניא נמי הכי [n] אין מורידין לפני התיבה לא אנשי בית שאן ולא אנשי בית חיפה ולא אנשי טבעונין מפני [o] שקורין לאלפין עיינין ולעיינין אלפין אמר ליה רבי חייא לר׳ שמעון בר רבי [p] אלמלי אתה לוי פסול אתה מן הדוכן משום דעבי קלף אתא אמר ליה לאבוה אמר ליה זיל אימא ליה כשאתה מגיע אצל [q] וחכיתי לה׳ לא נמצאת מחרף ומגדף אמר רב הונא זבלגן לא ישא את כפיו והא ההוא דהוה בשיבבותיה דרב הונא והוה פרים ידיה ההוא דש בעירו הוה תניא נמי הכי [r] זבלגן לא ישא את כפיו ואם היה דש בעירו מותר א״ר יוחנן [s] סומא באחת מעיניו לא ישא את כפיו והא ההוא דהוה בשיבבותיה דרבי יוחנן דהוה פרים ידיה ההוא דש בעירו הוה תניא נמי הכי סומא באחת מעיניו לא ישא את כפיו ואם היה דש בעירו מותר מי שהיו ידיו צבועות לא ישא את כפיו: תנא [t] אם רוב אנשי העיר מלאכתן בכך מותר: **מתני׳** [u] האומר איני עובר לפני התיבה בצבועין אף בלבנים לא יעבור בסנדל איני עובר אף יחף [v] לא יעבור [w] העושה תפלתו עגולה סכנה ואין בה מצוה נתנה על מצחו או על פס ידו הרי זו דרך המינות [x] ציפן [y] זהב ונתנה על בית אונקלי שלו ה״ז דרך החיצונים: **גמ׳** מ״ט חיישינן שמא מינות נזרקה בו: העושה תפלתו עגולה סכנה ואין בה מצוה: לימא תנינא להא דתנו רבנן [z] תפלין מרובעות הלכה למשה מסיני ואמר רבא בתפרן ובאלכסונן אמר רב פפא מתניתין דעבידא כי אמגוזא: **מתני׳** האומר

יברכוך

דעמס מון מדעת מכמיס דבעינן לך לאות [a] ולא לאמריס לאות (שם): ציפן זהב. נמי כמיב למען תהיה תורת ה׳ בפיך (שמות יג) שיהא הכל ליזהר שלא יקלקל ריטען ממשיכת חוט המפילה ולריך שיהא להן אונקלס בהלכתו (ג) ממרובע שהיא אלכע גרוחה ומאורך שהיא אלכע ושני חומשין באלכסון [b]: כי אמגוזא. עגולות כאגוז [c] אבל עגולה כפלה וכעבשה שפיר דמי ולא תסייעא לברייתא ממתניתין:

מתני׳

מרובעות. [בשמים מרובעים]. בתפרן. בתפילין שמור את ריטען שלא ימשוך חוט המפילה יותר מדאי ועמ׳ ויקלקל לחוט שקורין דבחלי״ר. ובאלכסונן. שיהא ריטען מכוון אלכו כדמתו כדי שיהא לסס לחוט אונקלס שאמרו בפנים ידיו (בוכה ה.) כל שאמתא ריטעא ממתא ותרי חומטי באלכסונא ולא יהא אלכו יתר על רחבו שאפיי יש לו זויות פסולין. כי אמגוזא. שעור בית חומשם חדוד מיתר אבל עגול ומעבעא אימא דכשיהיה שכרי יש לסס [בית] מוקצ ושם לה.] האומר. נחפלתו [ברכות לג:]. [מכאן שייך לדף כח.]. על קן צפור יגיעו רחמיך. בתנים שהיו מרחים עצמם כמתכוים לעשמיק בלשון מחנוים ואומרים לחוס ומנון אחס ושל קן לפור יגיעו וממיך שאמרת בשלא לא אחס אם אי שאומר על טוב שאמתה עוסה לנו יכר שמך או שאומר מודים מהיים מעמקין אימו [ברכות לג:]. המבבה. כל מי שמסיפר דבריו ומדבר כאדם זס שמדבר ומקבל ומולה שאמר קרי ליה כיתוי בלשון חבמים ויש לו חבר בעבעומה (לה.) וגם בלשון מעקרא ואל אחס לא אכנה כי לא יעלמי אכנה (איוב לב) [סנהדרין נו:]. ומזרעך לא תתן להעביר למולך. ע״ל היא שעמה מולך חו היא עבודתה שעוטר מו לכומרים (קבהלרין קד:) ועוטין שמי מדוחות גדולות ומעבירין אל הבן ברגליו בין שמי מדוחות הלא לא תתן. זו היא מסיכמו לכומרים. להעביר למולך. ע״ל בעבעת הלא [ויקרא יח, כא]. כשם שהוא מברך על המובה. לקבילתו בשמחה, לעבן על מדת פורעניות אלא אלא [ברכות נ:].

חגהות וציונים [a] [פירוש בהבנת הלב ועי׳ תוס׳ ע״ז כח ע״ב ד״ה שורייגא דפינא ולדעת רש״י אבנתא דליבא הן טרפשי הלב] (גליון); [b] הכי גרסינן כהן שיש בו מומין, ובגמ׳ אמרינן מומין שאמרו בפניו ידיו ורגליו (שיטת ריב״ב, חי׳ הרי״ן, ועי׳ הגי׳ הב״ח אות א); [c] [גי׳ סה״מ ורמב״ם ורא״ש **אפטים ופואה** ורי״ף **אפטים** וקוצה] (גליון); [d] [צ״ל **וכישני**] (גליון); [e] [צ״ל **ציפה**, יעב״ץ] (גליון), וכ״ה בכת״י ובמשניות דפו״י ובמשב״ר: [f] עי׳ ברש״י שבר״ף ב׳ דיבורים השייכים לכאן בהמשך הסוגיא (עי״ש הג׳ הב״ח וחי׳ אנשי שם); [g] בכת״י בין ידיהם. ועי׳ הוספת דברים ברש״י שבר״ף: [h] [ועמ״ש תוס׳ בחגיגה טז ע״א ד״ה בבהנים וכו׳ לדחות פרש״י דהכא והחליטו הטעם ע״פ הירושלמי משום היסח הדעת ע״ש] (גליון); [i] עי׳ הוספת דברים ברש״י שבר״ף: [j] [דיבור זה שייך קודם ד״ה בהקניות] (גליון); [k] בכת״י נוסף וגילון בו: [l] [שייך לעיל במשנה] (גליון); [m] בכמה ראשונים מפתיקי רש״י אחר **משמעות המקרא**: [n] עי׳ נוסח הדיבור ברש״י שבר״ף: [o] בכת״י הנוסח **כומרים תלמידי ישו הנוצרי** מקפידין בכך: [p] נדצ״ל כאגה **וכביצה** אבל עגולה **כעדשה** ש״ד (רש״ש ע״ש); [q] עי׳ בב״ח בסי׳ קכח גם בדעת הרי״ף דלא גרס לה, ותראה דש״ס כאן וצ״ל הראש״ש **ורב אלפס** הסמוך ל״ג דקר בריש״תא **והרמב״ם** גרס לה (ע״ש ב״ש וב״ח):

עין משפט נר מצוה

מז א מי׳ פט״ו מהל׳ תפלה הלכה ב סמג עשין ג טוש״ע ס״ק סי׳ קכט סעיף ל:
מח ב מי׳ שם טוש״ע שם סעיף לג:
מט ג ד מי׳ שם טוש״ע שם סעיף ל:
נ ה מי׳ שם הלכה ל טוש״ע שם סעיף לג:
נא ו מי׳ ס״ק שם הלכה יג טוש״ע ס״ק סי׳ נ״ג סעיף יג:
נב ז ח מי׳ פט״ו שם הלכה ג טוש״ע ס״ק סי׳ קכט סעיף ל:
נג ט מי׳ שם טוש״ע שם סעיף לג:
נד י מי׳ פ״ש שם הלכה ה טוש״ע ס״ק סי׳ נ״ג סעיף יח:
נה כ מי׳ פ״ד מהל׳ תפלין הלכה ג:
נו ל מי׳ פ״ג שם הלכה טו טוש״ע ס״ק סי׳ נ״ב סעיף מח:
נז מ מי׳ שם הלכה ל טוש״ע שם סעיף לג:

רבינו חננאל

קטן קורא בתורה ומתרגם. פוחח פורס על שמע שיקרא יוצר אור שתים לפני [a] התיבה להתפלל י״ח ברכות בצבור ואינו נושא את כפיו. משום כבוד צבור פי׳ פוחח לבוש בגד קרוע ואין בבגדיו בתי ידים אלא ידיו כמו עוקומות כמה דמתרגמינן (בשעי׳ ב:) כמה דמהלך עבדי ישעיהו פוחח וחקוף חלת שנין: ירושלמי סוף משקין[b] מת לו מת קודש מת לו מת אחר מרחיק ג׳ אצבעות וקודש שלמו מלפניו מתחיל מלאחריו שלמו מלמעלה מתחיל מלמטה שלמו אלו ואלו ר׳ חייא בר ארא דמן יפו אמר נעשה כפתחה: **סומא פורס על שמע ומתרגם ר׳ יהודה אומר כל שלא ראה מימיו לא יפרוס את שמע.** כלומר לא יברך בא״י יוצר המאורות שלא נהנה ונמצא מציא שם שמים לבטלה. ר׳ שמעון בר ר׳ הזה קליה עב ואמר לו ר׳ חייא שלא היה יכול לקרות חי״ת אלא היה קורא לחיזק״ן היהי״ן לפיכך א״ל כשאתה מגיע לקרוא וחכיתי לה׳ נמצא שונא ישראל מוציאן בלשון הכאה ונמצא מחרף ומגדף. **תניא זבלגן לא ישא את כפיו ואם היה דש בעירו מותר.** פי׳ דש בעיר ידוע ומפורסם: **העושה תפלתו עגולה.** פי׳ העושה תפלין עגולין כאגוז אלא תוכן תפילין מרובעות הל״מ ואמר רבא בתופרן ובאלכסונן. ג) פי׳ פעמים שנופל על פניו ברחום חנון ואם הן תפילין על ראשו עגולין יוצאו מחוז וזו היא סכנה. ואין מצוותן אלא מרובעות. **נתנה על מצחו**

מסורת הש״ס עם הוספות

ו) [תוס׳ פרק ג], ב) [ברכות לב], ג) עיין תוס׳ שבת י. ד״ה רמי, ד) מגמות לה. ע״ש [שנת מז:], ה) דברים ו ה, ו) שמות יג ט, ז) שבת דף כח:, ח) ע״ז טוכה ח, ט) [עי׳ תוס׳ ב״מ פו. ד״ה אחתיהנו שמילו מאוחן אמלן], י) במכילתין פ״ד הי״ח עי״ש, כ) מרק פ״ג ה״ו.

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ (מגא מומין שלמלו בפניו ידיו ורגליו) מא״מ וע״ב הרא״ש והמור לא גרסי כן ברי״מ וכ״ב אלפס] גרס לא ומי׳ מעוה מ״ש מי׳ קכט: (ב) רש״י ד״ה דש בעירו וכו׳ לשון רגיל כמו: (ג) ד״ה נתפרן וכו׳ אלכסון כהלכתו שתהא מרובע אלכע: (ד) [מכמ״ש ד״ה מפלי שקורין. דמי ר״פ בן יעקב קורין]:

גליון הש״ס

גמ׳ משום כבוד צבור. לעיל דף כג ע״ב יומא דף ע ע״ב ניטין דף ס ע״ב סוטה דף לט ע״ב: שם אלפ״ל. עי׳ לעיל דף כא ע״ב מוס׳ ד״ה אלמלא: מתני׳ ציפן זהב. מנחלין דף מא ע״ב:

תורה אור השלם

א) וְהָיִיתָ מְמַשֵּׁשׁ בַּצָּהֳרַיִם כַּאֲשֶׁר יְמַשֵּׁשׁ הָעִוֵּר בָּאֲפֵלָה וְלֹא תַצְלִיחַ אֶת דְּרָכֶיךָ וְהָיִיתָ אַךְ עָשׁוּק וְגָזוּל כָּל הַיָּמִים וְאֵין מוֹשִׁיעַ. [דברים כח, כט]

ב) וְחַכִּיתִי לַיְ הַמַּסְתִּיר פָּנָיו מִבֵּית יַעֲקֹב וְקִוִּיתִי לוֹ: [ישעיה ח, יז]

ליקוטי רש״י

תפלתו עגולה. מיא מוקב מפילין עגול שאין לסס מיא מוקב אלא (כמין דופן) [כמין] מלה. סכנה. [בכמיכמס] [בפמאום] בפסס ויכס לאמר אילקקופס אלא יכמו המפילין בלאמו. ואין בה מצוה. דמרובעות הלכה למשה מסיני [מנחות לה:]. ציפן זהב. למפילין. פסולות. הלכה למשה מסיני סוא [סנהדרין מח:]. פסולות לכמיב (שמות יג) מפין מן סמומר מפין (נישין מה:). פסולות [ס]מים [דברים] של שור מפין לפפילו קשיכן אינ אלא [ב]לוטות מפין כדאמרינן בהקומן [מנחות מב:]. תפלין

חגהות וציונים [a] [פירוש בהבנת הלב ועי׳ תוס׳ ע״ז כח ע״ב ד״ה שורייגא דפינא ולדעת רש״י אבנתא דליבא הן טרפשי הלב] (גליון); [b] הכי גרסינן כהן שיש בו מומין, ובגמ׳ אמרינן מומין שאמרו בפניו ידיו ורגליו (שיטת ריב״ב, חי׳ הרי״ן, ועי׳ הגי׳ הב״ח אות א); [c] [גי׳ סה״מ ורמב״ם ורא״ש **אפטים ופואה** ורי״ף **אפטים** וקוצה] (גליון); [d] [צ״ל **וכישני**] (גליון); [e] [צ״ל **ציפה**, יעב״ץ] (גליון), וכ״ה בכת״י ובמשניות דפו״י ובמשב״ר: [f] עי׳ ברש״י שבר״ף ב׳ דיבורים השייכים לכאן בהמשך הסוגיא (עי״ש הג׳ הב״ח וחי׳ אנשי שם); [g] בכת״י בין ידיהם. ועי׳ הוספת דברים ברש״י שבר״ף: [h] [ועמ״ש תוס׳ בחגיגה טז ע״א ד״ה בבהנים וכו׳ לדחות פרש״י דהכא והחליטו הטעם ע״פ הירושלמי משום היסח הדעת ע״ש] (גליון); [i] עי׳ הוספת דברים ברש״י שבר״ף: [j] [דיבור זה שייך קודם ד״ה בהקניות] (גליון): [k] בכת״י נוסף וגילון בו: [l] [שייך לעיל במשנה] (גליון): [m] בכמה ראשונים מפתיקי רש״י אחר **משמעות המקרא**: [n] עי׳ נוסח הדיבור ברש״י שבר״ף: [o] בכת״י הנוסח **כומרים תלמידי ישו הנוצרי** מקפידין בכך: [p] נדצ״ל כאגה **וכביצה** אבל עגולה **כעדשה** ש״ד (רש״ש ע״ש); [q] עי׳ בב״ח בסי׳ קכח גם בדעת הרי״ף דלא גרס לה, ותראה דש״ס כאן וצ״ל הראש״ש **ורב אלפס** הסמוך ל״ג דקר בריש״תא **והרמב״ם** גרס לה (ע״ש ב״ש וב״ח):

מתני' יברכוך טובים ה"ז דרך מינות. שאינו כולל רשעים בשבחו של מקום וחכמים למדו (כריתות דף ו:) מחלבנה שריחה רע וטעמה ערב שהכתוב בין שממני הקטורת שמצריכן הכתוב שהרצאתן להיותן בגלוליה אמת: על קן צפור יגיעו רחמיך. (ד) כלשון הזה לרמיך מגיעין על קן לפור כך חוס ורחם עלינו: ועל טוב יזכר שמך. על טוטמיך מודה לך לו שאמר שמי פעמים מודים כשהוא מורע משתקין אותו ומגמרא מפרש לה: המכנה בעריות. מגמרא מפרש שדומה פרשת עריות בגיטין ואומר לא ערוה ממש דיבר הכתוב אלא שכינה הכתוב בגלוגו וקרא אותה ערוה המגלה קלון אביו וקלון אמו ברבים. כיצד הוא לשון היפך שמהפך ליבו לשמח לו לגנאי והרבה יש בלשון הכמים בספרי[ה] אספה לי שבעים איש[ו] (במדבר יא) ואל ארצה בדעתי (שם) בדעתם[ז] היה לו לומר אלא שכינה הכתוב מיאה בדבר וימירו את כבודם בתבנית שור אוכל עשב (תהלים קו) כבודי[ח] היה לו לומר אלא שכינה הכתוב: האומר ומזרעך לא תתן להעביר למולך. לא תבא על הכומתים[ט] ומוליד בן לע"ז: משתקין אותו בגזיפה. [י]שעוקר הכתוב ממשמעו שהוא עבודת חוק לאמוריים להעביר בניהן לאש וטמן כרת לבא על הכומתים[יא] ומתיב מטמא על השוגג ומימת ב"ד על המזיד בהמלאה[יב]: **גמ'** כשתי רשויות. ומקבל ומולה אלוה אחר אלוה: על הרעה. בדון דיין האמת[יג]: על הטובה. בדון הטוב והמטיב: מפיל קנאה. לומר על העופות אם ועל הבהמות ומיות אינו אם: ואינן אלא גזירת מלך. להטיל עליהן עול להודיע שאמתנו עבדיו ושומרי מצותיו: דכתבינהו משה בתורה. אחל הגדול הגבור והנורא אשר לא ישא פנים (דברים י): אנשי כנסת הגדולה. בספר עזרא (נחמיה ט) ועתה אלהינו האל הגדול הגבור והנורא שומר הברית והחסד: חוץ מיראת שמים. אותה מסורה בידי אדם שיהא הוא עצמו מכין לבו לכך אע"ג שהיכולת בידו להכין לבבנו אליו דכתיב הנה כחומר בידי היוצר כן אתם בידי בית ישראל (ירמיה יח) ואומר והסירותי את לב האבן מבשרכם (יחזקאל יא): אמר מילתא מילתא ותני לה. כל מיבה אומר ושונה אין כאן משמעות שתי רשויות אלא מגונה וסכל הוא: הברותא בלפי שמיא. וכי כמנהג מלכי בשר ודם הקב"ה לדבר לפניו אלא כיון בראשונה: מרוחתא. מרטי"ל בלע"ז ומשם את המקבת מתרגמינן מרחפתא (שופטים ד): תני רב יוסף. לפרושי מכנה דמתני' כדמתרגם[יד] ערות אביך וערות אמך (ויקרא יח, ז) קלנא דאמון ולא תגלה שום דבר קלון שבהן: תנא דבי רבי ישמעאל. לפרש מתני' דישראל הבא על הכותית[טו] הכתוב מדבר: **מתני'** מעשה ראובן. ויסכב את בלהה פילגש אביו (בראשית לה): נקרא. בדברי הכנסת: ולא מתרגם. מיישנן לגנותו: מעשה תמר. ויהודה: ומעשה שגל הראשון. כל פרשת הטגל עד [א] ומשליכהו בתם (שמות לב) ומה שחזר אהרן וספר המעשה הוא קרוי מעשה עגל השני הוא שכתוב בו ולא העגל הזה (ה) ולא יתרגם בן יטעו עמי אהרן ואמרו ממש היה בו שלא מאליו אבל המקרא אין מדיינין: הודע את ירושלם. את תועבותיה פרשה היא בחזקאל: **גמ'** ויש לא נקרין ולא מתרגמין. מפרש בסיפא מעשה דוד ואמנון לא נקרין בהפטרה: מעשה בראשית בו'. ואמרינן במסכת חגיגה (דף יא:) המסתכל באדבעה דברים ראוי לו כאילו לא בא לעולם[ב] ומהם [ג] מפרש טעמא אין לרוחו של מלך שיכירו שמו על אשפה כו': קמ"ל

יברכוך טובים. פי' שמוציא את הפוטעים מן הכלל אי נמי משום דמחזי כשתי רשויות כלומר אלהים טובים: **מפני** ששושה מדותיו של הקב"ה רחמים והן אינם אלא גזירות. [ב] ק' להר"ר אלחנן על מה [ג] שיסד הקליר בקדושתא שאנו אומרים ביום כ' של פסח לדקו אומו ואת בנו (ו) לא תשמטו ביום אחד דמשמע שר"ל שהקב"ה חס על אומו ואת בנו והוא אינו אלא גזירה:

הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים. קשה דהא כתיב אלו נערות (מגילה דף ג. ומס) אמרינן הכל בידי שמים חוץ מלבשים ופחים וגרלה דהכא מיירי בחולדות האדם אם יהיה חכם או טפש עני או עשיר גבור או חלש [ד] דהכל נגזר עליו חוץ מן הירלה כדכתיב אל יתהלל (ו) עשיר בעשרו והגבור בגבורתו כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי (ירמיה ט) והחם מיירי במאורעות האדם העתידות לבא אליו אחר שנולד שגם הם בידי שמים חוץ מלבשים ופחים פירוש הקור והחום ולא קשה מהא דכתיב לפני קרמו מי יעמוד (תהלים קמז) דה"פ אם ישלחנה בפעם אחת כדכתיב בראשית הפסוק משלין קרמו כפחים וגם לא קשה מהא דכתיב ואין נסתר ממנו (שם יט) דהתם בעובדי דרכים הוא דקאמר אבל כל זמן שהוא בגופו ולא יכול הוא לילבל ממנו:

אין מפטירין במרכבה ורבי יהודה מתיר. וקיימא לן כר' יהודה[ה]: מה

ואתו (ג) כנסת הגדולה ותקנינהו אנן לא אמרינן להו ואת אמרת כולי האי משל לאדם[ד] שהיו לו אלף אלפי אלפים דינרי זהב והיו מקלסין אותו (באלף)[ה] דינרי כסף לא [ו]גנאי הוא לו אמר רבי חנינא [ז] הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים שנאמר [ח]ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה מכלל דיראה מילתא זוטרתי היא אין לגבי משה דבינו מילתא זוטרתי היא משל לאדם שמבקשין הימנו כלי גדול ויש לו דומה עליו ככלי קטן קטן ואין לו דומה עליו ככלי גדול [ט] אמר רבי זירא [י]האומר שמע שמע כאומר מודים מודים דמי מיתיבי הקורא את שמע וכופלה הרי זה מגונה מגונה הוא דהוי שתוקי לא משתקינן ליה לא קשיא הא דאמר מילתא מילתא ותני לה הא דאמר פסוקא פסוקא ותני לה א"ל רב פפא לרבא ודלמא מעיקרא לא כיון דעתיה והשתא כיון דעתיה אמר ליה [יא] חברותא כלפי שמיא[יב] אי לא מכוין דעתיה מחינא ליה בארזפתא דנפחא עד דמכוין דעתיה: המכנה בעריות משתקין אותו: תנא רב יוסף קלון אביו וקלון אמו: האומר ומזרעך לא תתן להעביר וכו': תנא דבי רבי ישמעאל בישראל הבא על הכותית[יג] והוליד ממנה בן לע"ז הכתוב מדבר: **מתני'** [יד]מעשה ראובן נקרא ולא מתרגם מעשה תמר נקרא ומתרגם מעשה עגל הראשון נקרא ומתרגם והשני נקרא ולא מתרגם ברכת כהנים[טו] מעשה דוד ואמנון (ג) [טז] נקראין ולא מתרגמין אין מפטירין במרכבה ורבי יהודה מתיר ר' אליעזר אומר אין מפטירין [יז] בהודע את ירושלם: **גמ'** תנו רבנן [יח] יש נקרין ומתרגמין ויש נקרין ולא מתרגמין [א] ויש לא נקרין ולא מתרגמין אלו נקרין ומתרגמין: בל"ת עק"ן נשפ"ה סימן: מעשה בראשית נקרא ומתרגם פשיטא מהו דתימא אתו לשיולי מה למעלה מה למטה ומה

[ו] יברכוך טובים הרי זו דרך המינות[ז] *על קן צפור יגיעו רחמיך ועל טוב יזכר שמך [ב]מודים מודים משתקין אותו[ג] המכנה בעריות משתקין אותו האומר [ד] ומזרעך לא תתן להעביר למולך לא תתן לאעברא בארמיותא משתקין אותו בגזיפה: **גמ'** [ה]בשלמא מודים מודים דמיחזי כשתי רשויות ועל טוב יזכר שמך נמי דמשמע על טוב אין ועל רע לא ותנן [ו] [ז]חייב אדם לברך על הרעה כשם שהוא מברך על הטובה אלא על קן צפור יגיעו רחמיך מ"ט (ח) פליגי בה תרי אמוראי במערבא[ט] ר' יוסי בר אבין ור' יוסי בר זבידא חד אמר מפני שמטיל קנאה במעשה בראשית וחד אמר מפני שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים ואינן אלא גזירות ההוא דנחית קמיה דרבה אמר אתה חסת על קן צפור אתה חוס ורחם עלינו (אתה חסת על אותו ואת בנו אתה חוס ורחם עלינו[י]) אמר רבה כמה ידע האי מרבנן לרצויי למריה א"ל אביי והא משתקין אותו תנן [יא] ורבה לחדודי לאביי הוא דבעא ההוא דנחית קמיה דרבי חנינא [יב]אמר האל הגדול הגבור והנורא האדיר והחזק והאמיץ[יג] אמר ליה סיימתינהו לשבחיה דמרך השתא הני תלתא אי לאו דכתבינהו משה באורייתא אמרינן להו ואת אמרת כולי האי משל לאדם[יד] שהיו לו אלף אלפי דינרי זהב והיו מקלסין אותו (באלף)[טו] דינרי כסף לא [יא]גנאי הוא לו אמר רבי חנינא [יב] הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים שנאמר [יג]ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה מכלל דיראה מילתא זוטרתי היא אין לגבי משה דבינו מילתא זוטרתי היא משל לאדם שמבקשין הימנו כלי גדול ויש לו דומה עליו ככלי קטן קטן ואין לו דומה עליו ככלי גדול [יד] אמר רבי זירא [יא]האומר שמע שמע כאומר מודים מודים דמי מיתיבי הקורא את שמע וכופלה הרי זה מגונה מגונה הוא דהוי שתוקי לא משתקינן ליה לא קשיא הא דאמר מילתא מילתא ותני לה הא דאמר פסוקא פסוקא ותני לה א"ל רב פפא לרבא ודלמא מעיקרא לא כיון דעתיה והשתא כיון דעתיה אמר ליה [יב] חברותא כלפי שמיא[יג] אי לא מכוין דעתיה מחינא ליה בארזפתא דנפחא עד דמכוין דעתיה: המכנה בעריות משתקין אותו: תנא רב יוסף קלון אביו וקלון אמו: האומר ומזרעך לא תתן להעביר וכו': תנא דבי רבי ישמעאל בישראל הבא על הכותית[יד] והוליד ממנה בן לע"ז הכתוב מדבר: **מתני'** [טו]מעשה ראובן נקרא ולא מתרגם מעשה תמר נקרא ומתרגם מעשה עגל הראשון נקרא ומתרגם והשני נקרא ולא מתרגם ברכת כהנים[יד] מעשה דוד ואמנון (ג) [יד] נקראין ולא מתרגמין אין מפטירין במרכבה ורבי יהודה מתיר ר' אליעזר אומר אין מפטירין [יז] בהודע את ירושלם: **גמ'** תנו רבנן [יח] יש נקרין ומתרגמין ויש נקרין ולא מתרגמין [א] ויש לא נקרין ולא מתרגמין אלו נקרין ומתרגמין: בל"ת עק"ן נשפ"ה סימן: מעשה בראשית נקרא ומתרגם פשיטא מהו דתימא אתו לשיולי מה למעלה מה למטה ומה

מסורת השס"ם עם הוספות

ה) ברכות דף לד. ע"ש, ב) עיין חוס' שם ד"ה אמר, ג) ברכות דף לג:, ד) שם נד., ה) ירושלמי בכיכורים פ"ד ה"י ע"ש, ו) [ברכות לג. וש"נ], ז) ברכות לג: ע"ש מה מז:, ח) ברכות לג: [קוסה נג:], ט) [ברכות לד.], י) [פוסקים ס"ע], כ) בהעלותך פיס כו, ל) עי' חוי"מ, מ) ברכות דף נד., נ) ויקרא יח ז, ס) [דף מז.], ע) [עי' מוי"מ פ"ס דברכות מ"ג], פ) [מה מז: ע"ש מחוס'], צ) עי' לקמן לא ע"א.

הגהות הב"ח

(א) גמ' מאי מעמא לא פליגי מה: (ב) שם ומאו אנשי כנסת הגדולה ומקבלינהו אנן לא הוה אמרינן: (ג) במשנה מעשה דוד ואמנון לא נקראין: (ד) רש"י ד"ה על קן לפור יגיעו רחמיך לשון הווה רחמיך: (ס) ד"ה מעשה עגל וכו' הטעל הוה נקרא ולא מתרגמי: (ו) תוס' ד"ה מפני וכו' אומו ואת בנו ביום אחד בל תשחיטו דמשמע כל"ל: (ז) ד"ה הכל וכו' דכתיב אל יתהלל חכם בחכמתו אל יתהלל עשיר בעשרו:

הגהות הגר"א

(א) גמ' דיש לא נקרין ולא מתרגמין. מפ"מ:

גליון השי"ס

גמ' גנאי הוא לו. עיין לעיל דף יח ע"ב: תוס' ד"ה מפני. שיסד הקליר. עיין מגילה דף יג ע"ב תוס' ד"ה וכגלי הסיות:

הגהות מהר"ב רגשבורג

א) רש"י ד"ה מעשה תמר וכו' עד ואשליכהו. מלה ומשליכהו נמחק וג"כ ושלף:

תורה אור השלם

א) וּמִזַּרְעֲךָ לֹא תִתֵּן לְהַעֲבִיר לַמֹּלֶךְ וְלֹא תְחַלֵּל אֶת שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְיָ: [ויקרא יח, כא]

ב) וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה יְיָ אֱלֹהֶיךָ שֹׁאֵל מֵעִמָּךְ כִּי אִם לְיִרְאָה אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בְּכָל דְּרָכָיו וּלְאַהֲבָה אֹתוֹ וְלַעֲבֹד אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשֶׁךָ: [דברים י, יב]

ג) כֵּן אָדָם הוֹדַע אֶת יְרוּשָׁלִַם אֶת תּוֹעֲבֹתֶיהָ: [יחזקאל טז, ב]

הגהות וציונים

(א) [גי' רמב"ם דרך הצדוקים] (גליון), וע' רישב"א בברכות שם: (ב) [בברכות ובע"י ליתא] (גליון), ע' הגהות וציונים בברכות שם: (ג) בכת"י נוסף היראוי והשווז, וע' עוד בברכות שם: (ד) בכת"י ובברכות משל למלך בשר ודם: (ה) בכת"י הגי' באלף אלפי אלפים דינרי כסף, ובברכות הגי' בשל כסף: (ו) יש להוסיף מי איכא, וכ"ה בברכות (מלא הרוצים): (ז) צ"ל הגיריה, (דפו"י שלפני הצענזור): (ח) במשניות בקצת דפו"י ובכמה ראשונים הגירסא ברכת כהנים נקראין ולא מתרגמין מעשה דוד ואמנון לא נקראין וכו', וע' פי' המשניות להרמב"ם ובתוי"ט: (ט) [עי' תוי"ט] (גליון), ועיין גנזי יוסף: (י) תיבות "אספה לי שבעים איש" נראה מיותר: (כ) צ"ל ברשתך (מצפה איתן): (ל) צ"ל בבודו (רש"ש), וכ"ה בכת"י: (מ) ע' הגירסא ברש"י שברי"ף: (נ) צ"ל כד סתרגם (כלומר אם מתרגם כן, באה"מ): (ס) בכת"י נוסף מה למעלה וכו': (ע) יש להוסיף ולא ערות:

עין משפט נר מצוה

עוה א מי' פ"ט מהל' מעלה הלכה ז:
עוב ב מי' עס הלכה ד טוס"ע מ"ח סימן קכא סעיף ב:
פ ג מי' פ"ל מהלכות מלכים הל' ג סמג עשין מ טוס"ע עס סימן לבג סעיף ג:
פא ד מי' פ"ע מהל' מעלה הלכה ז:
פב ה מי' פ"ס מהל' מעוטה הלכה ג:
פג ו מי' פ"ג מהלכות ק"ש הלכה יל סמג עשין יח טוס"ע מ"ח סימן קפ סעיף ט:
פד ז מי' פי"ב מהל' מעלה הלכה יג סמג עשין יט:

רבינו חננאל

א"ר חמיא הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים שנאמר מה ה' אלהיך שואל מעמך וגו'. וכי שואל אדם דבר שאינו ברשותו אלא מיכן ראיה שיראת שמים בידו של אדם היא. פי' ארזפתא דנפחי קורנס של נפחים. המכנה בעריות. כלומר הקורא (ה) הפסוק ערות אביך ואמו לא יגלה[ו] ערות אביך וערות אמך ברכתב קרא וכן כל ערוות משתקין אותו ואומרים לו קרא הפסוק כמו שכתוב וכי אתה מברר מילין מה שלא ביחד משה רבינו בחזה"ק. מעשה ראובן נקרא ולא מתרגם עד קללות וברכות ניקרין ומתרגמין. ולא יהא אחד מתחיל ואחד

חשק שלמה על רבינו חננאל

(ו) כלומר שקולא הפסוק ערות אביך ואמו לא יגלה אמך ערות אביך ואמו לא יגלה וכן כל ערות וסי' ומפרש כפי' הרמב"ם בפירוש המשנה וכן המעמע קלת גם מעורן עגן ק:

ליקוטי רש"י

[ההתחלה בדף כד:] **במערבא.** אלחן יקולא (שבת סה:). **שמטיל קנאה.** לומר על אלה הם ולא על אחר בריומיו. מדותיו. מלוחיו והוא לא לרחמים עשה אלא להטיל על ישראל סמי גזרותיו להודיע שהם עבדיו ושומרי מצוותיו ונזרות מקומיו אף מדברים שיש לשטן ולעכו"ם להשיב עליהם ולומר מה לוקך המלוה זו. ורבה לחדודי לאביי הוא דבעא. שיבא לו מה שהשיב ותקנינהו. בתפלה כשהמפלל עוזרל על מעל הגולה בספר בזרל (נחמיה ט). הכל בידי שמים. כל הבא על הלבש ביד הקב"ה כגון אחרון קלר פני עשיר מכם אומנה לבן שחור כולל בידי שמים הוא אבל לריך ורבע אינו בא על ידי שמים אם זו מבר בידו אל אדם ומכן לפניו שני דרכים והוא יאמר לו ילאת שמים (ברכות לג:). כדאמר במסכת נדה (מז:) מלאך הממונה על הסריון נוטל טיפה ומביאה לפני המקום ואומר לפניו טיפה זו מה מהא עליה

גמר אי אלא מכם אי מיפה אמר אי אני אבל לריך ולבא לא קאמר ליה לאמן זה בידי שמים [סוטה ב:]. **כאומר מודים מודים.** דאמן משתקין אותו מגון דמיחזי כשתי רשויות [סוכה נג:]. **מילתא ותני לה.** כל מיבה ומיבה מחר ושונה מגונה הוא שתוקי לא אמרינן אלא שתי מלבוות אלא בשמלנלן אחר אפקון אלא ואני ליה מתקקין ליה דאמרת שתוקי לא אמרינן אלא בשמלנלן אחר אפקון אלא ואני ליה מתקקין ליה דאמרת כשתי רשויות [ברכות שם]. **חברותא כלפי שמיא.** מעטא אעטא אלא אמרינן ינהא אלא אמרינן אלא אמרינן חסר בתפלתו. **מחינא ליה.** כלומר מלמדין אותו מיכון ומכין אותו אם יתיגיל אבן. **בארזפתא.** מרחפתא, קורנס ומשם את המקבת מיכה מתרגמינן מרחפתא (שופטים ד) [שם לה:]. קורנס אל נפחים [ביב כ. ע"ש]. **מה למעלה.** מקום שבא לאמר המיות. **מה למטה.** מהן [חגיגה יא:].

מה לפנים מה לאחור. פי׳ [ד] מה כתוב גבולי העולם למזרח ולמערב מי נמי מה היה קודם ששת ימי בראשית ומה יהיה אחר שילכה העולם: [ה] **מעשה** של עגל השני נקרא ולא מתרגם. פירש רש״י שלא יאמרו ממשה היה לו מדקאמר מאהרן הוה וקשה דהא מיבולמלמי [ו] פליגי דאמרלמי ואילא מגן דאמר מן ואימר עד לשמלה בקמיהם (היה [ז]) מעשה עגל השני והיינו קיפיה דקרא דוהא משה ולפרש״י לא היה לו לומר אלא עד תחלת הפסוק לכן נראה דהמפרש מיבולמלמי דהטעם הוי לפי שאין דומה גנאי של יחיד מיחיד או של גדול לגדול לגנאי של יחיד לגדול ומשום דגדול של אהרן לא רצו לתרגם:

הדרן עלך הקורא את המגילה עומד

בני העיר. [ח] **האיל והעם מתפללין** בו בתעניות ובמעמדות. לא גרס ובמעמדות שהרי גבי מעמדות לא מצינו לרומז אלא גרסת הכנסת היו הולכין לתחילת בפי׳ בתרא דתענית (דף טו.): כיון

ומה לפנים ומה לאחור קמ״ל מעשה לוט ושתי בנותיו נקרא ומתרגם פשיטא מהו דתימא ניחוש לכבודו דאברהם קמ״ל מעשה תמר ויהודה נקרא ומתרגם פשיטא מהו דתימא ליחוש לכבודו דיהודה קמ״ל שבחיה הוא דאודי מעשה עגל הראשון נקרא ומתרגם פשיטא מהו דתימא ליחוש לכבודן של ישראל קמ״ל כל שכן דניחא להו דהויא [ט] להו כפרה קללות וברכות נקרין ומתרגמין פשיטא מהו דתימא ניחוש דלמא (ו) [י] פייגא דעתייהו דצבורא קמ״ל אזהרות ועונשין נקרין ומתרגמין פשיטא מהו דתימא ניחוש דלמא אתו למעבד מיראה קמ״ל מעשה אמנון ותמר נקרא ומתרגם [מעשה אבשלום נקרא ומתרגם] פשיטא מהו דתימא ליחוש ליקריה דדוד קמ״ל מעשה פילגש בגבעה נקרא ומתרגם פשיטא מהו דתימא ליחוש לכבודו דבנימין קמ״ל [א] הודע את ירושלם את תועבותיה נקרא ומתרגם פשיטא לאפוקי מדרבי אליעזר דתניא [ב] מעשה באדם אחד שהיה קורא למעלה מרבי אליעזר הודע את ירושלם את תועבותיה אמר לו עד שאתה בודק בתועבות ירושלים צא ובדוק בתועבות אמך בדקו [ג] אחריו ומצאו בו שמץ פסול: ואלו נקרין ולא מתרגמין (רעבד״ן סימן) מעשה ראובן נקרא ולא מתרגם ומעשה [ג] ברבי חנינא בן גמליאל שהלך לכבול והיה קורא חזן הכנסת [ד] ב) ויהי בשכון ישראל ואמר לו למתורגמן (הפסק [ד]) אל תתרגם אלא אחרון ושיבחוהו חכמים מעשה עגל השני נקרא ולא מתרגם איזה מעשה עגל השני מן [ה] ויאמר משה עד [ו] וירא משה [ז] תניא [ח] ר״ש בן אלעזר אומר לעולם יהא אדם זהיר בתשובותיו שמתוך תשובה שהשיבו אהרן למשה פקרו המערערים [ט] שנאמר [י] ואשליכהו באש ויצא העגל הזה: ברכת כהנים נקרין ולא מתרגמין מ״ט משום דכתיב [יא] ישא: [יב] מעשה דוד ואמנון [יג] לא נקרין ולא מתרגמין והא אמרת מעשה אמנון ותמר נקרא ומתרגם לא קשיא [יד] הא דכתיב [טו] אמנון בן דוד הא דכתיב אמנון סתמא ת״ר [טז] כל המקראות הכתובין בתורה לגנאי קורין אותן לשבח כגון [יז] ישגלנה ושבבנה [יח] בעפולים בטחורים [יט] חריונים דביונים [כ] לאכול את חוריהם ולשתות את מימי שיניהם לאכול את צואתם ולשתות את מימי רגליהם [כא] למחראות למוצאות ר׳ יהושע בן קרחה אומר למחראות בשמן מפני שהוא גנאי לעבודת כוכבים [כב] אמר רב נחמן כל לצנותא אסירא [כג] בר מלצנותא דעבודת כוכבים דשריא דכתיב [כד] כרע בל קרס נבו וכתיב [כה] קרסו כרעו יחדיו לא יכלו מלט משא וגו׳ ר׳ יוחנן אמר מהכא [כו] לעגלות בית און יגורו שכן שומרון כי אבל עליו עמו וכמריו עליו יגילו על כבודו כי גלה ממנו אל תקרי כבודו אלא כבידו אמר רב הונא בר מנוח משמיה דרב אחא בריה דרב איקא שרי ליה לבר ישראל למימר ליה לעובד כוכבים שקליה לעבודת כוכבים ואנחיה בשי״ן תי״ו שלו [כז] אמר רב אשי האי מאן דסנאי שומעניה שרי ליה [כח] לבזויה בגימ״ל ושי״ן האי מאן דשפיר שומעניה שרי לשבוחיה [כט] ינוחו לו ברכות על ראשו:

הדרן עלך הקורא את המגילה עומד

בני העיר שמכרו רחובה של עיר לוקחין בדמיו בית הכנסת [ל] בית הכנסת לוקחין תיבה לוקחין מטפחות מטפחות יקחו

בלהה פילגש אביו וישמע ישראל ויהיו בני יעקב שנים עשר: [בראשית לה, כב] ג) ויאמר משה אל אהרן מה עשה לך העם הזה כי הבאת עליו חטאה גדלה: [שמות לב, כא] ד) ויראו משה את העם כי פרע הוא כי פרעה אהרן לשמצה בקמיהם: [שמות לב, כה] ה) ואמר להם למי זהב התפרקו ויתנו לי ואשלכהו באש ויצא העגל הזה: [שמות לב, כד] ו) ישא ה׳ פניו אליך וישם לך שלום: [במדבר ו, כו] ז) ויהי אחרי כן ואבשלום בן דודו אחות יפה ושמה תמר ויאהבהו אמנון בן דוד: [שמואל ב יג, א] ח) אשה תאורשנה איש אחר לשכבה בה תבנה ולא תשב בו כרם תטע ולא תחללנו: [דברים כח, ל] ט) נבבה יי בשחין מצרים ובטחרים ובגרב ובחרס אשר לא תוכל להרפא: [דברים כח, כז] י) ויהי רעב גדול בשומרון והנה ראש חמור בשקלים כסף ורבע הקב דיונים בחמשה כסף: [מלכים ב ו, כה] כ) ויאמר אליהם רבשקה הגל אדניך ואליך שלחני אדני לדבר את הדברים האלה הלא על האנשים הישבים על החומה לאכל את צואתם ולשתות את מימי רגליהם עמכם: [מלכים ב יח, כז] ל) ויקחו את מצבת הבעל ויקחו את בית הבעל וישתהו למוצאות עד היום: [מלכים ב י, כז] מ) כרע בל קרס נבו היו עצביהם לחיה ולבהמה נשאתיהם עמוסות משא לעיפה: [ישעיה מו, א] נ) קרסו כרעו יחדו לא יכלו מלט משא ונפשם בשבי הלכה: [ישעיה מו, ב] ס) לעגלות בית און יגורו שכן שומרון כי אבל עליו עמו וכמריו עליו יגילו על כבודו כי גלה ממנו: [הושע י, ה]

ז) צ״ל שלך (רש״ש), וכ״ה בכת״י וראשונים. ח) תיבת ״ליה״ נמחק (יעב״ץ), וליתא בכת״י. ט) בכת״י וברש״י שברי״ף כמין שתים. י) [צ״ל שהיה] (גליון). כ) [צ״ל קרסו ברעבן (גליון). ל) בכת״י וברש״י שבע״י ממש שיהו שמחים. מ) צ״ל גילפא שמיע ותיבת ״שיטיא״ ליתא (רש״ש) ובכת״י גיפא שיטיא (ותיבת ״שטיא״ ליתא), ועיין תרגום אתקלוס ויקרא כ, י ובמהורש״א בח״א. נ) [שייך לעיל במשנה] (גליון). ס) [צ״ל היא] (גליון). ע) שייך לדף כו ע״א (גליון). פ) בכת״י שרי למיפר לגוי. צ) ועי׳ רי״ן על הרי״ף ובשיטת ריב״ב שם ובתוס׳ רי״ד:

הגהות וציונים א) בכת״י כי היכי דתיהוי להו כפרה. וכ״ה ברי״ף וראי״ש. ב) [מפרש״י נראה דגרס דלמא אתו למעבד מאהבה ומיראה ולקמן גבי אזהרות ועונשין גרס דלמא פייגי דעתייהו וכ״כ מהרש״א (עי׳ רש״י שברי״ף) וע״ע בע״ז (גליון) וכ״ה בכת״י. (ועי׳ פי׳ הכותב על ע״י). ג) ״חק הכנסת״ ליתא בכת״י וראשונים (וכ״ה בתוספתא). ד) [בע״י ליתא] (גליון), וכן ליתא בכת״י ובתוספתא. ה) בתוספתא נוסף דעדר כתוב אחד ויצוף ח׳ את העם, וכ״ה ברי״ף וראי״ש (ועי׳ קרבן נתנאל). ו) [צ״ל המיתין, כ״ה בכל הדפו״י שלפני הצענזור (דק״ם):

מבוארת הש״ס עם הוספות

ה) [מס׳ סופרים פ״ע ס״ל], ו) כעי״ז פסחים ג, ג) תוספתא פ״ג הי״ט ע״ש, ז) [תוספתא פרק ג], ח) מנחלמין סג: מ״ש, ו) [ברכות נ. שבת לא. ע״ז ס.], ז) [עי׳ ר״ש ל.], ח) [עין תוס׳ מגילה יא: ד״ה יהוא], ט) מגילה פ״ד הי״א ע״ש ובמפרשי הירושלמי, כ) לקמן לא.; ל) עי׳ פסחים ג, מ) טו: וע״ש ב״ח בדף טז., נ) סנהדרין נב., ס) ויקרא כ׳ ו׳ ועי׳ תוס׳ ע״ז י: ד״ה שדר.

הגהות הב״ח

(ה) נמ׳ ומכרכו נקרין ומתרגמין פשיטא מהו דתימא ליחוש דלמא אתו למעבד מאהבה ומיראה קמ״ל מזהרות ותוכחות נקרין ומתרגמין פשיטא מהו דתימא דלמא פייגא דעתייהו דצבורא קמ״ל ממשה אמנון ע״ל: (ב) רש״י ד״ה דאודי שמודה על הטאו: (ג) ד״ה מן ואמר וכו׳ הטם הזה שיחזור אהרן ויסור המעשה נקרא מעשה העגל השני הס״ל: (ד) ד״ה וכמריו עליו ע״ל ומינא סגר נמתק: (ה) ד״ה בגימ״ל ומי״ן נ״ב בר גיורתא מרגום יונתן (ו) הטוסף והטוסף גיורא וגיורתא:

הגהות הגר״א

[א] נמ׳ מעשה דוד ואמנון (לא). מז״מ (וכנרסים שנו מתמי׳ ועי׳ תוי״ט):

גליון הש״ס

גמ׳ דלמא פייגא. עין מגמ״ס ויגא (פ׳ מ״ו פסוק י) [פ׳ מ״ה פסוק כז]:

הגהות מהר״ב רנשבורג

א) נמ׳ מעשה דוד ואמנון נקרין ולא מתרגמין. ע״ל:

ליקוטי רש״י

[נדפס בסוף המסכת]

תורה אור השלם

א) בָּן אָרֹם הוֹדַע אֶת יְרוּשָׁלִַם אֶת תּוֹעֲבֹתֶיהָ: [יחזקאל טז, ב]

ב) וַיְהִי בִּשְׁכֹּן יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ הַהִוא הָלַךְ רְאוּבֵן וַיִּשְׁכַּב אֶת

מסורת הש״ס

[ד] [מס׳ סופרים פ״ע ס״ל], [ה] כעי״ז פסחים ג, ג, [ו] תוספתא פ״ג הי״ט ע״ש, [ז] [תוספתא פרק ג], [ח] מנחלמין סג: מ״ש, [ט] [ברכות נ. שבת לא. ע״ז ס.], [י] [עי׳ ר״ש ל.], [יא] עין רש״י הושע י׳ ו׳, [יב] [עין תוס׳ מגילה יא: ד״ה יהוא], [יג] מגילה פ״ד הי״א ע״ש ובמפרשי הירושלמי, [יד] לקמן לא., [טו] עי׳ פסחים ג, [טז] טו: וע״ש ב״ח בדף טז., [יז] סנהדרין נב., [יח] ויקרא כ׳ ו׳ ועי׳ תוס׳ ע״ז י: ד״ה שדר.

הגהות הגר״א

[א] נמ׳ מעשה דוד ואמנון (לא). מז״מ (וכנרסים שנו מתמי׳ ועי׳ תוי״ט):

גליון הש״ס

גמ׳ דלמא פייגא. עין מגמ״ס ויגא (פ׳ מ״ו פסוק י) [פ׳ מ״ה פסוק כז]:

הגהות מהר״ב רנשבורג

א) נמ׳ מעשה דוד ואמנון נקרין ולא מתרגמין. ע״ל:

ליקוטי רש״י

[נדפס בסוף המסכת]

תורה אור השלם

א) בָּן אָרֹם הוֹדַע אֶת יְרוּשָׁלִַם אֶת תּוֹעֲבֹתֶיהָ: [יחזקאל טז, ב]

ב) וַיְהִי בִּשְׁכֹּן יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ הַהִוא הָלַךְ רְאוּבֵן וַיִּשְׁכַּב אֶת

רבינו חננאל

גומר אלא המתחיל הוא גומר את כולם [ב] תביא לעולם יהא אדם זהיר בתשובותיו שמתוך תשובה שמשיב אהרן אל משה פקרו המתין שנאמר ואשליכהו באש ויצא העגל הזה. ברכת כהנים נקרא ולא מתרגם. מ״ט משום ישא ה׳ פניו אליך: ירושלמי לא נקראין. ר׳ בא בעא מר׳ יוסי מ״ט א״ל כה תברכו לברכה ניחנה ולא לקראה. תוספתא מעשה דוד בבת שבע לא נקראין ולא מתרגמין והסופר מלמד בדרכו. תנ״ר דבנן כל המקראות שכתובים לגנאי כגון ישגלנה קורין אותה ישכבנה וכגון בעפולים קורין אותם בטחורים חריונים קורין אותן דביונים וחוריהן קורין אותם צואתם ולמחראות קורין אותן למוצאות אלו בלשון הקודש הן גנאי גדול בלשון הזה לפיכך משנים אותם שלא להוציא דבר מגנתה מפיו [ג]. אמר רב נחמן כל לצנותא אסורה בר ליצנותא דעבודת כוכבים דכתיב כרע בל קרס נבו וכתיב קרסו כרעו יחדו וגו׳. ר׳ יוסי אומר מהכא על כבודו כי גלה ממנו בלומר עמו של עגל מתאבלין הבוכרים שהיה עליו מגילין עכשיו מתעצבן על כבודו כי גלה כלומר לקח בכבודו וחלה וגלה הכבד שלו נישל בולו בדוך ליצנות כיון שאינו יכול להתעל נישל בביתו. שרי לעובד כוכבים למימר [ד] שקליה לעבודת כוכבים ואנחיה בשם שלך דכתיב וחשופי שת ערות מצרים ופירושו מקום השתנת מי רגלים ובתחת מקום הצואה. ואמר רב אשי מאן דסני שומעניה כגון השותה בד׳ מיני זמר וכיוצא בו כמו שמצינו באלישע אחר שהוציאוהו אלו הזמרים לתרבות דעה ומפורש בחגיגה [ה] וכ״ש בדבר שהוא יותר מזה שרי לבזויה בשי״ן וגימ״ל כלומר כל מי ששמעו רע מתר לבזותו בן זונה דגיירא וגיירתי תגלו שולך ונחמטו עקבין ופיי בן שפחה בן עכו״ם. כדגרסינן [ו] כמאן קרינא לרשיעא בר צריקא רשיעא בר רשיעא כי האי תנא בר [ז] ר׳ יהודה בן קרחה אומר ורשימם

למחוראות קורין אותן כמתבו ממני שגניי לע״ז הוא. הכתוב לחיזוק אין מכנין אותו לרבים כתוב לרבים אין מכנים אותו לחיזוק ריש אומר המתרגם פסוק בצורתו הרי זה בדאי והמוסיף הרי זה מגדף פירוש המתרגם ג) השם בצורתו בדאי והמוסיף עליו זולתי התרגום שלנו הרי זה מגדף. תרגום העומד לפני חכם אינו ג) אביו אר רבו: ירושלמי תפילין ומזוזה מי קודם שמואל אמר מזוזה קודמת שכן נהגת בשבתות ובי״ט בתפילין רב הונא אמר תפילין קודמין שנהגין במפרשי ימים הולכי מדברות משא״כ במזוזה. מתניתין מסייעא לשמואל תפלה שכלו עושין אותה מזוזה שכלה אין עושין אותה תפלה למה שמעלין בקודש ולא מורידין:

הדרן עלך הקורא את המגילה עומד

בני העיר שמכרו רחובה בית הכנסת כו׳ אוקימנא ד) פיד״ר מלי׳ סתימתאה ת) המשנה אע״פ שהיא סתם משנה אינה לר׳ מאיר כדקי״ל סתם משנה ר״מ היא ה) אלא ר״ש היא אי לר׳ מנחם ב״ר יוסי זו המשנה היא שנרחה סתם ולא כל דברים של חכמים הללו בכל המשנה סתומין הן אלא המשניות שהזכירתם בלבד ו) לר׳ מנחם בר׳ יוסי סתימתאה דסבר הוראל והחנם מתפללין בה בתענויות ובמעמדות יש בה קדושה אבל חכמים אומרים אקראי בעלמא היא הלכך הוחזב אין בו משום קדושה:

חשק שלמה על רבינו חננאל ב) ל״ל מוקפמת ר׳ יהוסף ע״ן קרסה לומנר וכו׳. ג) עי׳ מוס׳ קדושין דף מנו ד״ה כמתרגם מכ״כ כמס רעיו ל״ל ועי״ע בערוך ערך כרגס. ג) מכר כסף וכן לאיסא מוקפסמס שם מיט רשמי׳ לא נמחק ולא נשמט אלא נשמט אל״כ יסיס אמרי מי רסו. ד) ל״ל א דמרי ר׳ מנחם בר״ר ממתמסאה פי׳ ז המשנה סעי״ס וכ״. ה) נחלה דל״ל ולא ר״ש סיס אלא לר׳ מנחם בר״ר הוא ומי׳. ו) מוי ל״ל ועמעמיה דר׳ מנחם בר״ר ומי׳:

לוקחין ספרים. נמיס וכמוס: אבל מכרו תורה בו. שמעלין בקדש ולא מורידין. תוספתא[1] מעלין בקדש ויקם משה את המשכן (שמות מ) בגלגל עשה ומשה שהיה גדול ממנו הקימו ולא מורידים דכתיב את מחנות החטאים האלה בנפשותם ועשו אותם רקועי פחים צפוי למזבח כי הקריבום לפני ה' ויקדשו וגו' (במדבר יז) כיון שהוקדשו הוקדשו[2] עד כאן: וכן בשותריהן. מכרו ספרים ולקחו ממקצת הדמים תורה לא יקחו מן המותר דבר שקדושתו פחותה: גמ' זו דברי ר' מנחם בר. דהיא אמרינן בתוספתא דמגילה (פ"ב) דהוא אמרה: הואיל והעם מתפללים בו בתעניות ובמעמדות. כדתנן במסכת תעניות (דף טו.) עברו אלו ולא נענו מוליאין את התיבה לרחובה של עיר. תוספת'[3] ובמעמדות (ג) תנן[4] מתכנסין בעריהן וקורין במעשה בראשית ותניא בגמרא[5] אנשי מעמד נכנסין לבית הכנסת ויושבין אחרונ תעניות בשבת אפשר בית הכנסת היה להם קטע ברחובה של עיר ומתכנסין שם המעמד כולו כדרך שעמדו בהיכלות (פ"ג משנה ג) כל העיירות שבמעמד מתכנסין לעיירות של מעמד[6] ולמן ברחובה של עיר ולא היו נכנסין לבתים ולמן שם והיה הממונה אומר קומו ונעלה ציון אל ה' אלהינו[7] הא למדת כיצד עיירות ברחוב היתה ואקראי הוי שמעמד (ג) הזה אינו חוזר תלילה על תני שנה ובתלמידי רבינו יונתן הלוי מנאתי[8] ובמעמדות לא גרסינן ומפרש שלא היתה תפלתן ברחוב עד כאן: אקראי בעלמא. אינו תדיר: לא שנו. דיכולין לכתוב בית הכנסת אלא של כפרין: אבל של ערים. הוה להו בתי כנסיות דרבים והכל בעליהן ואין בני העיר לבדם בעלים להם: טורפיים[9]. [10]גורפי נחומות: ואין ירושלים מטמאה בנגעים. דלאו אחוזה היא דתלמוד לקמן דקמיה ליה להאי תנא לא נתחלקה ירושלים לשבטים ולא נפלה גורל לא ליהודה ולא לבנימין: אני לא שמעתי. שלא יהא מיטמא אלא מקום מקדש בלבד משום דמים של קודש הוא וגבי נגעים ובא אשר לו הבית (ויקרא יד) בעינן[11] אבל ירושלים מיטמא בנגעים דסבר נתחלקה לשבטים ואחוזתם קיימא ליה קמי מיהת לרבי יהודה דאית ליה נתחלקה לא שנו אלא מקום מקדש אבל בתי כנסיות ובתי מדרשות דא"ר יהודה אני לא שמעתי אלא מקום מקדש בלבד בתי כנסיות ובתי מדרשות[12] מיטמאין אמאי הא דכרכין הוו אימא א"ר יהודה אני לא שמעתי אלא מקום מקודש בלבד במאי קמיפלגי ת"ק סבר[13] לא נתחלקה ירושלים לשבטים ורבי יהודה סבר נתחלקה ירושלים לשבטים ובפלוגתא דהני תנאי דתניא[14] מה היה בחלקו של יהודה הר הבית הלשכות והעזרות ומה היה בחלקו של בנימין אולם והיכל ובית קדשי הקדשים ורצועה היתה יוצאת מחלקו של יהודה ונכנסת בחלקו של בנימין ובה מזבח בנוי והיה בנימין הצדיק מצטער עליה בכל יום לבולעה[15] שנאמר[16] חופף עליו כל היום[17] לפיכך זכה בנימין ונעשה אושפיזכן לשכינה[18] והאי תנא סבר לא נתחלקה ירושלים לשבטים דתניא[19] אין משכירים בתים בירושלים באין שלהן בו. אמר אבי שמע מינה דרך ארץ להניח אכסניא[20] לבעל הבית הקונן שקנה בו היין ושראו והעד של כבש שנשחט ואכלו. אמר רבא לא שנו מכרו ראוב לוקחין בדמיו בית הכנסת כך וכך כו' אלא אם לא מכרו ד' טובי העיר במעמד אנשי

כיון דמעלמא קאתו לה. נראה לפרש הכי כיון שרוב בני אדם רגילים ללכת שם להתפלל אף על פי שאין נותנים כלום בעינן מכל מקום כיון דלדעת אומן רבים נעשה ממונה קדושתו ואינן יכולין למוכרו ועוד יש לפרש כיון שרבים נתנים בעינן ובשאר לרבים ובמקום נמי דקאמר רב אשי דאמרעתא דידי קאתו היינו ממנה שנותנים בו לעשות לגוזו:

ואמאי והא דכרכים נינהו. משמע דסבירא ליה למקצן דכיון דלא מיזדבני דאין לן ליטמא בנגעים משום דלא מיקרי אחוזתכם וגם לא קרינן בה אשר לו הבית וקשה דהא בפ"ק דיומא (דף יא:) מתייב ר"מ בית הכנסת של כרכים ממזוזה וגם מוקי בר"מא דהתם דקאמר דבית הכנסת מיטמא בנגעים טומאה ועוד קשה אמאי נקט של כרכים דהא (ר"מ) לא מפליג התם[21] בין של כרכים לשל כפרים לענין נגעים ומזוזה ויש לומר דולאי המקצן טעה בתרתי חדא דאין חילוק בין כרכים לשל כפרים דדמסיק התם לרבנן דר"מ דהיינו ר' יהודה וגם טעה בהא דאמר"ג דלא מיזדבני יש להן ליטמא בנגעים לרבי מאיר:

ורצועה יוצאה מחלק יהודה לחלק בנימין ובה היה מזבח בנוי. קשה דהא בפרק איזהו מקומן (זבחים דף נ:) אמר דנקרן דרומית מזרחית לא היה יוקד לפי שלא היה יוקד אלא בחלקו של טוליף (ו) בנימין דכתיב בנימין זאב יטרף (בראשית מט) אלמא שכל המזבח בתר בחלקו של בנימין וי"ל דומו קרן דרומית מזרחית שלא היה יוקד שהיה בחלק יהודה על זה היה מלעיר בתי כנסיות ובתי מדרשות[22] מיטמאין אמאי הא דכרכין הוו אימא א"ר יהודה אני לא שמעתי אלא מקום מקודש בלבד במאי קמיפלגי ת"ק סבר[23] לא נתחלקה ירושלים לשבטים ורבי יהודה סבר נתחלקה ירושלים לשבטים ובפלוגתא דהני תנאי דתניא[24] מה היה בחלקו של יהודה הר הבית הלשכות והעזרות ומה היה בחלקו של בנימין אולם והיכל ובית קדשי הקדשים ורצועה היתה יוצאת מחלקו של יהודה ונכנסת בחלקו של בנימין ובה מזבח בנוי והיה בנימין הצדיק מצטער עליה בכל יום לבולעה[25] שנאמר[26] חופף עליו כל היום[27] לפיכך זכה בנימין ונעשה אושפיזכן לשכינה[28] והאי תנא סבר לא נתחלקה ירושלים לשבטים דתניא[29] אין משכירים בתים בירושלים באין שלהן בו. אמר אבי שמע מינה דרך ארץ להניח אכסניא[30] לבעל הבית הקונן שקנה בו היין ושראו והעד של כבש שנשחט ואכלו. אמר רבא לא שנו מכרו ראוב לוקחין בדמיו בית הכנסת כך וכך כו' אלא אם לא מכרו ד' טובי העיר במעמד אנשי

(א) יקחו ספרים ספרים לוקחין תורה אבל אם מכרו תורה לא יקחו ספרים ספרים לא יקחו מטפחות מטפחות לא יקחו תיבה תיבה לא יקחו בית הכנסת בית הכנסת לא יקחו את הרחוב וכן במותריהן: גמ' בני העיר שמכרו רחובה של עיר אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן זו דברי ר' מנחם בר יוסי סתומתאה[1] אבל חכ"א[2] הרחוב אין בו משום קדושה ור' מנחם בר יוסי מאי טעמיה הואיל והעם מתפללין בו בתעניות ובמעמדות ורבנן ההוא אקראי בעלמא: בית הכנסת לוקחין תיבה: אמר רבי שמואל בר נחמני א"ר יונתן [3]לא שנו אלא בית הכנסת של כפרים אבל בית הכנסת של כרכין כיון דמעלמא אתו ליה לא מצו מזבני ליה דהוה ליה דרבים אמר רב אשי האי בי כנישתא דמתא מחסיא אף על גב דמעלמא אתו לה כיון דאדעתא דידי קאתו אי בעינא מזבנינא לה[4] מיתיבי[5] א"ר יהודה מעשה בבית הכנסת של טורסיים שהיה בירושלים שמכרוה לרבי אליעזר ועשה בה כל צרכיו והא התם דכרכים הוה ההיא בי כנישתא זוטי הוה ואינהו עבדוה מיתיבי[6] בבית ארץ אחוזתכם[7] [8]אחוזתכם מיטמא בנגעים ואין ירושלים מיטמא בנגעים אמר רבי יהודה אני לא שמעתי אלא מקום מקדש בלבד הא בתי כנסיות ובתי מדרשות[9] מיטמאין אמאי הא דכרכין הוו אימא א"ר יהודה אני לא שמעתי אלא מקום מקודש בלבד במאי קמיפלגי ת"ק סבר[10] [11]לא נתחלקה ירושלים לשבטים ורבי יהודה סבר נתחלקה ירושלים לשבטים ובפלוגתא דהני תנאי דתניא[12] מה היה בחלקו של יהודה הר הבית הלשכות והעזרות ומה היה בחלקו של בנימין אולם והיכל ובית קדשי הקדשים ורצועה היתה יוצאת מחלקו של יהודה ונכנסת בחלקו של בנימין ובה מזבח בנוי והיה בנימין הצדיק מצטער עליה בכל יום לבולעה[13] שנאמר[14] חופף עליו כל היום[15] לפיכך זכה בנימין ונעשה אושפיזכן לשכינה[16] והאי תנא סבר לא נתחלקה ירושלים לשבטים דתניא[17] אין משכירים בתים בירושלים באין שלהן בו. אמר אבי שמע מינה דרך ארץ להניח אכסניא[18] לבעל הבית הקונן שקנה בו היין ושראו והעד של כבש שנשחט ואכלו. אמר רבא לא שנו מכרו ראוב לוקחין בדמיו בית הכנסת כך וכך כו' אלא אם לא מכרו ד' טובי העיר במעמד אנשי העיר אפילו למישהא

מה שיש שם פנוי קרוי הר הבית שמין לה שם אחר: והלשכות. שבתוך החיל: והעזרות. שלשתן עזרת נשים ועזרת ישראל הן אחת עשרה אמה שישראל רשאין ליכנס לפנים מן הסנר ואחריהם לגד מערב לעזרת[19] כהנים י"ח אמה שבין דריסת רגלי ישראל למזבח המילון[20]: ומה היה בחלקו של בנימין אולם והיכל. (ה) מגד מערב עכשיו יותר נמצאים מקום המזבח ל"ב אמה ובין האולם והמזבח כ"ג אמה שלא פירש של מי הוא חזר ופירש לצועה יוצאה כו' לימדך כאן לצועה זו נגדה ליהודה אבל לפנים של מזבח ולרוחבו ומערבו של בנימין ובמסכת זבחים[21] אמרינן שאין ליהודה בתוחה הלצועה אלא המזרחית מקום היסוד ולכך לא היה יכול למזרחו של מזבח: והיה בנימין הצדיק. לוסה בלות הקדש שכן עתיד להיות ומצטער עליה: חופף עליו. אדם המצטער מופף ומתחבר בגדיו לגון שסשוף כמו גזר מופף ומפספס (מיר דף מב): אושפיזכן. שהיה מרין מחלקו: והאי תנא סבר בו. והיינו תנאי דלמדרן לעיל: אין משכירין. בעלי בתים את בתיהם לעולי רגלים אלא בחנם נותנין להן ונכנסין לתוכן: עזרות קדשים. תודה ושלמים שהעזרות לבעלים: גזלא. קנקן של חרס שנשתמש בו: ומשבא. אם שתו בהמה: לא שנו. דאין מוכרין דמיס מקדושתן וגם הנהכ"ג בתמיכותו ומעמד אנשי העיר בהכ"ג והדמים יצאלים לגולין ומתוה לי מה דכתי רש"י לקנן כו ע"ב ד"ה וכנגן וכו' לכיון דשקיל דמי ומעלה להו בקדושה וכו' וממ"נ אם מכרו ממעמד אנשי העיר לא לגיהנם הדמים בקדושה ואעפ"כ הלוקח מה דבעי מבר דהא בהכ"נ יוצא לגולין והמעות מותר אפילו למשתי מי שכרא ובלא מעמד אנשי העיר אף אם מעלין הדמים בקדושה מ"מ הנהכ"נ בקדושתה קאי ולע"ג:

ודלא מורידין ליף מריקם משה את המשכן וכו' וע"ש בפרש"י וצ"ע וכן בשבת כא ע"ב כתב רש"י ד"ה מעלין בקדש דאין מורידין מקראי ילפינן לה בתנחומא פרק שתי הלחם (גליון): ראש המעמד) (גליון): [2] בכת"י **מרפיים**. ועי' לעיל יג ע"ב וברש"י שם: [3] בכת"י **בשמעו**. [4] ע"ל **עזרת** (בבא"מ): [5] בכת"י **מעמד**: [6] בכת"י **מרפיים**. [7] [בתוספתא שהה לכ"ע ועי' במהרש"א (גליון): [8] בכת"י **אכסנאי**:

נוסף **ודברים לא** מיתיבי: [3] בכת"י נוסף **דבירושלים**: [4] "לבולעה" ליתא בכת"י: [5] [שנאמר וכין כתפיו שכן כצ"ל וכן הוא להדיא הגי' ביומא ובזבחים (גליון) וכן נוסף בכת"י: [6] [בתוספתא איתא בר' שמעון] (גליון): [7] בכל הדפו"י **תוספות**, ובדפוסים המאוחרים נשתבש כלפיהנו ואינו מתוספתא ועי' הערת הגליון באות הבא (רק"ס): [8] [וכן איתא בהדיא במנחות צט ע"א ולילף דמעלין מאת מתחות התאנים וכו' **תוספות**: [9] [לעיר של ראש המעמד] (גליון): [10] בכת"י **מרפיים**. ועי' לעיל יג ע"ב וברש"י שם: [11] בכת"י **בשמעו**. [12] ע"ל **עזרת** (בבא"מ): [13] בכת"י **מרפיים**. [14] [בתוספתא פרק שתי הלחם] (גליון): [15] [לעיר של שהה לכ"ע ועי' במהרש"א (גליון): [16] בכת"י **אכסנאי**:

(א) [תוספתא פרק ג] ע"ש, (ב) יומא יב. ב"ק פב:, (ג) [פוסק מה:], (ד) יומא יב. זבחים נג. קידו. (ה) [עי' סוטה לז.], (ו) [תוספ' מע"ש פ"ל ה"ל], (ז) תענית דף כו., (ח) שם כז., (ט) ירמיה לא ה, (י) יומא דף יא., (כ) מדות פרק ה מ"א, (ל) נג ע"ב.

הגהות הב"ח

(א) במשנה לוקחין ספרים: (ב) רש"י ד"ה תוספתא ומעמדות והא דתנן וכו' אפשר דבית הכנסת וכו' נמצאין לנתים ולמשכנים היה הממונה כו' כנ"ל ומיהת ולגן שם ומתן ע"ב פי' כל מנהי הפיירות של מנהי מעמד מתכנסין לעיר של רמה המעמד: (ג) באר"ד ולקרלי הוה שמעמד הוה. ר"ב [מפר הסמלה ומפלר זה הלגון] הכל בנסיות דמתכנסין לעיר של מעמד ולגן ברחובה של עיר קמיי הכל דהיו מתפללין בתוך ברחובה של עיר בתוכן הימים שהו לגן שם ולקרלי בעלמא הוה פעם אחת בשנה ופס"ה ל"ר מנהם יש בהן משום קדושה ולא דמי לשם דקאמר לקמן בעוף דף כ"ו אי אמר קדשתיכו למילוו שמיי דהכרעא לאסם בתפלה בתיכל בגין כ"ש מזבו דלגן כו משום קדושה: (ד) ד"ה אמי לא לא וכו' ומתי מדרשות שבה מיטמאין כמאר מתי: (ה) ד"ה ומה היה וכו' אולם והיכל ובית קדשי הקדשים שהוא לצד מערב עכשיו נשאר בגמיס מקום המזבח וכו' בגומה הלעומה אלא קרן מזרחית דרומית מקום היסוד: (ו) ד"ה לא שנו וכו' ומיש סמכתא בקדושתו עומד וכו' מנהיג ספרים בקדושתן אלא שלא מכרו שבעה הטובים: (ז) תוס' ד"ה ולעומה וכו' של טוליף שהוא בנימין:

ליקוטי רש"י

[נדפס בסוף המסכת]

גליון הש"ס

רש"י ד"ה תוספתא ובמעמדות וכו'. ובמעמדות לא נרסינן. מתי הרמב"ן ס"ג דף עו ד"ה אין לחומות כתב דלמצוות לעשות הוא אלא דוקא מעמדות: שם ד"ה בורסיים צורפי נחושת. עי' טולין דף מ ע"ב תד"ה מעלין. ע"ז דף י ע"ב תד"ה רבן: שם ד"ה לא שנו כו' ובהכ"נ בחשיבותו. מהלר דק"ל נרש"י דגלאו מעמד אנשי העיר אין מורידין דמיס מקדושתן וגם הנהכ"נ בחשיבותו ומעמד אנשי העיר בהכ"נ והדמיס יצאלים לגולין ומתוה לי מה דכתי רש"י לקנן כו ע"ב ד"ה וכנגן וכו' לכיון דשקיל דמי ומעלה להו

ב א מיי' פי"ל מהל' תפלה הלכה כא טוש"ע א"ח סי' קנד סעיף ה:
ג ב מיי' שם הל' מ טוש"ע שם סי' קנ סעיף ז:
ד ג מיי' פי"ל מהל' מתנות לעניים הלכה יא ופי"ז מהלכות מת הטמירה הלכה יד:
ה ד מיי' שם ופי"מ מהל' רוצח הלכה ד:
ו ה מיי' פי"ז מהלכות תפלה הלכה ח טוש"ע א"ח סי' קנ סעיף ז:

רבינו חננאל

בית הכנסת לוקחין תיבה אוקימנא בבית הכנסת של כפרים אבל בכנסת של כרכים לא מדבנא משום שהיא של רבים. אמר רב אשי כנשתא דמתא מחסיא אע"ג דמעלמא קא אתו לה ושל רבים היא ביון דאדעתא דידי אתו אי בעינא מצינא מזבינא לה. ובית הכנסת של טורסים בירושלי שקנאה ר' אליעזר בן עזריה הם עשאוה לעצמן ולא מסרוה לרבים לפיכך מכרוה. ובית הכנסת של כרכין אין מוכרין לפי שאינה שלהן והתניא (אחוזתכם) מטמא בנגעים ואין ירושלים מטמאה בנגעים א"ר יהודה אני לא שמעתי שאין מטמא בנגעים אלא בית המקדש הא בתי כנסיות וירושלים מטמאין אמאי והא דכרכים נינהו ופורקין אימא לא שמעתי אלא מקום מקדש ואפי' בתי כנסיות במשמע. במאי פליגי ת"ק סבר לא נתחלקה ירושלים לשבטים ואינה אחוזה לפיכך אינה מטמאה ור' יהודה סבר נתחלקה ואחוזתם היא ולתי מקום מקודש. וכי הני תנאי מה היה בחלקו של יהודה הר הבית לשכות ועזרות מה היה בחלקו של בנימין בר' האי תנא סבר נתחלקה חלק יהודה ובנימין היא ותאי תנא סבר לא נתחלקה דתניא אין משכירין בתים בירושלים לפי שאינן שלהן בו. אמר אבי שמע מינה דרך ארץ להניח אכסניא לבעל הבית הקונן שקנה בו היין ושראו והעד של כבש שנשחט ואכלו. אמר רבא לא שנו מכרו ראוב לוקחין בדמיו בית הכנסת כך וכך כו' אלא אם לא מכרו ד' טובי העיר במעמד אנשי

תורה אור השלם

א) כִּי תָבֹאוּ אֶל אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם לַאֲחֻזָּה וְנָתַתִּי נֶגַע צָרַעַת בְּבֵית אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם: [ויקרא יד, מ]
ב) לְבִנְיָמִן אָמַר יְדִיד יְיָ יִשְׁכֹּן לָבֶטַח עָלָיו חֹפֵף עָלָיו כָּל הַיּוֹם וּבֵן כְּתֵפָיו שָׁכָן: [דברים לג, יב]

הגהות וציונים

[1] צ"ל **סתימתאה** (הגהות הש"ס), ועי' רש"י לעיל ב ע"א ד"ה סתימתאה: [2] בכת"י

אוגורה ומשכונה אסור. קשה דהא רבי מאיר נמי אסר ממתניתין[ב] אלא ממכר עולם אבל על מגמי שרי ומאי שנא וכראה לי דהאי דר"מ שרי למכור על מגמי היינו של רבים להמצלו שם דלאין במכר זה זלזול והא דאסרי הכא משכנתא הוי לימוד משום זלזול:

תשמישי קדושה וכו' נרתיק של תפילין ורצועותיהן. מכאן משמע שהל"ת והיו"ד שבקשר הרצועה אינן אותיות גמורות ולא הוי הלכה למשה מסיני כי אם הש"ן שבגתים מדלא קרי הכא לרצועות אלא תשמישי קדושה והכי נמי משמע בפרק שני דשבת (דף כח:) דפריך והאמר אמי ש"ן של תפילין הלכה למשה מסיני ולא פריך כך מן הל"ת והיו"ד ולא קשה מהיא דמגמות (דף לה:) גבי ולאו כל עמי הארץ כי אם ה' נקרא עליך וירלו ממך ומאמרי אלו תפילין שברלאש שיש לפרש הטעם לפי שהן לעולם גבוהה של ראש וברלאים לעולם[ג] שפיר אות אבל אותן של יד אין נראין ואין בהן אות כדכתיב[ד] והיו לך לאות הרלשין (מגמות דף ל:) ולא לאחרים לאות אבל למה שפרש"י התם דהטעם הוי משום שיש בהן הש"ן והל"ת דהוי רוב אותיות של שדי לפירוש זה קשה (ו) כדשמעינן בכל המי שהנאמר דהיו"ד והל"ת לא תשיבי אותיות[ה]:

מריש הוה אמינא האי פריסא תשמיש דתשמיש הוא. פי' הקונטרס יליעה שפורסין סביב הארון בתוכו וקשה שהרי הארון עצמו הוי תשמיש קדושה (ז) ואמר (התס[ח]) שאסור לעשות ממנו טרסין אלמא שהמיצה קדושה יותר מן הפורסין[ט] לכך נראה לי שפורסין אותה סביב הארון מבחוץ:

טוסיה

'תשמיש קדושה הוא ואסור ואמר רבא מריש הוה אמינא האי פריסא תשמיש דתשמיש הוא כיון דהזינא דעייפי ליה ומנחי סיפרא עלויה אמינא "תשמיש קדושה הוא ואסור ואמר רבא "האי תיבותא דאידפס מיעבדה תיבה זוטרתי שרי כורסייא אסיר" ואמר רבא האי 'פריסא" דבלה למיעבדיה פריסא לספרי שרי לחומשין אסיר ואמר רבא "הני זבילי" דחומשי וקמטרי דספרי תשמיש קדושה נינהו ונגנזין פשיטא מהו דתימא הני לאו לכבוד עבידן "לטטורי בעלמא עבידי קמ"ל ההוא בי גנישתא דיהודאי רומאי דהוה פתיח לההוא אידרונא" דהוה מחית ביה מת והוו בעו כהני למיעל לצלויי התם אתו אמרו ליה לרבא אמר להו דלו תיבותא אותבוה" דהוה ליה כלי עץ העשוי לנחת "'וכלי עץ העשוי לנחת אינו מקבל טומאה "'וחוצץ בפני הטומאה אמרו ליה רבנן לרבא והא זמנין דמטלטלי ליה כי מנח ספר תורה עלויה והוה ליה מיטלטלא[ג] מלא וריקם אי הכי לא אפשר אמר מר זוטרא "מטפחות ספרים שבלו עושין אותן תכריכין למת מצוה וזו היא גניזתן ואמר רבא "ספר תורה שבלה גונזין אותו אצל תלמיד חכם ואפילו שונה הלכות אמר רב אחא בר יעקב "ובכלי חרס שנאמר א"ונתתם בכלי חרש למען יעמדו ימים רבים. (ואמר[ד]) רב פפי משמיה דר"[ה] "מבי כנישתא לבי רבנן שרי מבי רבנן לבי כנישתא אסיר ורב פפא משמיה דרבא מתני איפכא אמר רב אחא

כוותיה

ומקומו: כלי עץ העשוי לנחת. ממקום אחד אינו מקבל טומאה לאיתקש כלי עץ לשק לענין טומאה לכאיב וכל כלי עץ או בגד או עור או שק (ויקרא יא) מה שק המיטלטל[ו] אף כלי עץ המיטלטל. כל דבר המקבל טומאה אינו חוזק בפני הטומאה[ז]: מטפחות ספרים. אף של ס"ת: ואפילו שונה הלכות. כלומר אפילו נא שימש תלמידי חכמים בהש"ס וגמרא אלא בממונות ובבריתות: מבי כנישתא לבי רבנן. לעשות

ומאן יכולין לינהג מפני הטומאה הנמצאת בבית הכנסת דרך הפתח מבית לבית דהכי תנן במסכת אהלות (פי"ג משנה ז): דלו תיבותא. הגביהו הארון

ח) א מ"ר פ"ט מהל' תפילה הל' יב מוסיף ס"ח סי' קנ"ב סעיף ל: ט) ב מי"ר שם מוסיף שם בהגה"ה: י) ג ד מי"ר שם הלכה כ מוסיף שם סי' קנ"ב סעיף יא: יא) ה מי"ר פי"ט מהלכות ס"ח הלכה ד ופי"ג מהל' תפילה הל' ט מוסיף ס"ח סימן קנ"ד סעיף ג ומור ס"ע י"ד סימן רפב סעיף יב: יב) ו ז ח מי"ר פי"ט מהל' ס"ח הל' ד מוסיף ס"ח סימן קנ"ד סעיף ג ומור ס"ע י"ד סימן רפב סעיף יב: יג) ט י (מי"ר שם) מוסיף ס"ח שם סעיף ו ומוסיף י"ד שם סעיף יג: יד) כ מי"ר שם הלכה ד מוסיף ס"ח שם סי"ג ומוסיף בב"ד שם סעיף יג: טו) ל מי"ר פי"ג מהלכות כלים הלכה ג ופי"ו מהל' מומאת מת הלכה ג: טז) מ מי"ר פי"ב מהל' מומאת מת הלכה ג ופי"ג הלכה ג: יז) נ מי"ר פי"ר מהלכות ס"ח הלכה ג סמנ עמין כה מוסיף ס"ח סי' קנ"ד סעיף ד מוסיף י"ד סי' רפב סעיף יח) ס מי"ר שם סמנ שם מוסיף ס"ח שם סעיף ה ומוסיף י"ד שם סעיף יי: יט) ע מי"ר פי"ח מהלכות ס"ח הלכה הל' יד מוסיף ס"ח סימן קנ"ב סעיף ה:

רבינו חננאל

הניח אבל אם מכרו ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר אפילו למישתא בה שיכרא כלומר להוציא הדמין לחולין שפיר דמי הרשות ביהו. רב אשי א"ל לרבינא הל הנבן ההוא תילא דכנשתא מז' טובי העיר ווערה. ר' אמי הוה[ט] בי כנשתא ובעא למיסתר בגישתא עתיקתא ולאיתויי כשורי מינה לעיולינהו בחדתא דבני ואסרו ליה רב פפי ורב הונא בר' תחליפא. אמר רבא בי כנשתא חלופה חבונה כראמרן כזבני דמי ושרי אבל להשכירה ולמשכנה אסיר מ"ט בקדושתא קיימא וקא משתמשי בקדש. לבימים נמי חלוניהו חבונתהו שרי אחזפיהו אסיר והני מילי בעתיקתא שהרמו בית הכנסת והוציאו אותם מן הכתלים אבל לבימים חדשים שעדיין לא באותם בבית הכנסת שרי ואפילו למ"ד הזמנה מילתא היא הני מילי בגנין אורג בגד למת דחזיי לאישתמושי אתנן עליהו מעיקרא. ת"ר תשמישי מצוה נזרקין. פירוש כיון

חשק שלמה

על רבינו חננאל

ט) מאי ל"ל כמכרנו מעמוד לגזרא ס דמי דלמת לגמ"ל דלמת דמי דלמת עליהו מעיקרא כ"ל ועי' הגמ' מגמות דף לו ע"ב.

חגהות וציונים

ט) בכת"י נוסף וכראשונים נוסף בארשיה:

ג) בכת"י נוסף חרבה בשביבותיה: ג) בריה דרב יהושע (גליון): ד) בכת"י וראשונים נוסף הזמנה כי האי גוונא מילתא: ה) נב אלפס גרס במאי אמאן (גליון), וכ"ה בכת"י ובקצת דפו"י במאי: ו) בכת"י נוסף ומנין: ז) בכת"י וראשונים נוסף פורסיא ומה למיעבד פורסיא ווהא שרי דרגא לפורסיא אסור (רע"י קרבן נתנאל): ח) [ילון שפורסין לפני התיבה פ"א מטפחת שסכסין כו ס"ת. ערוך] (גליון): ט) [פי' ערשין סביב הספר מסגרת של עור לשמור הספר וענין מדור הוא כמו יזבלני אישי. ערוך] (גליון): י) [עי' בס' מקץ מג פ"ל תרגום של ריבא החדרה ועאל לאדרון] (גליון): כ) בכת"י ואותבוה אבבא: ל) בכת"י הוריל כלי המיטלטל וכר' אמר אי"ל אי הכי: מ) [צ"ל אמר] (גליון) ע"פ מהרש"א: נ) [צ"ל דרבא] (גליון), כ"ה בדפרי תשחבש אח"כ (רק"ס): ס) "ולעשות" ליתא בכת"י, ורש"י גרס בגמ' אפילו למישתא בהן שיכרא בדמים ש"ר (תוס' ר"ר ע"ש) ועי' תוס' לקמן כז ע"א ד"ה אבל: ע) [צ"ל כתבריכי יעב"ץ] (גליון): פ) בכת"י אנשים ישראלים:

ל) נדצ"ל דהוו שפיר (בא"מ), ועי' תוס' במנחות שם: ק) [צ"ל הבא] (גליון): ר) עיין תוס' הרא"ש וכחי' הרשב"א: ש) נדצ"ל הוה בני מי: ת) נדצ"ל כשנלבנו (ע"פ רש"י שבר"ף):

מסורת הש"ס

עם הוספות

ה) ר"ג דף ב: ו) מנחות כג: ז) מנהלין מז: מס. מגמות לד:), ג) [מנהלין דף מס.], ד) [ר"ע דף מז. ע"ב], ה) [מגיגה כו: יומא כא: מגמות לו:], ו) שבת מג:, ז) ב"ב יט:, ח) [כלון דכו:, ט) ד"ה אלו ע"ש, י) שמות יג ט, כ) [ועי' תוס' ערכין ו. ד"ה אלו מי].

הגהות הב"ח

(א) גמ' למישתא מיה מיכלא ולמשתה ביה פרי שפיר דמי. ר"ג ס"ל ופיין בר"ן: (ב) שם ההוא מילא. נ"ב ע"ל בתוס' דף כח ע"ב בד"ה בתי: (ג) רש"י ד"ה בעתיקי וכו' ונבל: (ד) ד"ה הי מילי וכו' על המת הס"ד ומס"ל מהד"ל וכו' והלכך בשלבנו ס) לבית הכנסת כנ"ל ומיגו לבימס מתוק: (ה) ד"ה קמטרל וכו' ק עוזלל בחבלים מסיסים ואורדים באמלין חסוריסא דמחתיך בקמטרין: (ו) תוס' ד"ה תשמיש וכו' קשה מדמשמע בכל הני: (ז) ד"ה מריש וכו' תשמיש קדושה מדאמר רבא תיבותא שאסור לעשות וכו' יותר מן הפרוסא לכך נראה:

גליון הש"ם

גמ' א"ל מהו לפורשיה. עי' לקמן דף כח ע"ב מד"ס גמ' כגיגוים ומ"ש לחגך מיגוים מהו לחזרגיה: שם פליגי בה רב אחא ורבינא. עיין ר"מ דף מז ע"ל ועיין בר"ש רס"ב דמעמיגיה: שם לנטורי בעלמא עבידן וכאדרונא דמיא. נ"ל כמ"ש: שם והוצץ בפני הטומאה. עיין ר"מ דף כ ע"ל מד"ס הא נופה:

תורה אור השלם

א) כֹּה אָמַר יְיָ צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לְקוֹחַ אֶת הַסְּפָרִים הָאֵלֶּה אֵת סֵפֶר הַמִּקְנָה הַזֶּה וְאֵת הַחֲתוּם וְאֵת סֵפֶר הַגָּלוּי הַזֶּה וּנְתַתָּם בִּכְלִי חָרֶשׂ לְמַעַן יַעֲמֹדוּ יָמִים רַבִּים: [ירמיה לב, יד]

ליקוטי רש"י

משום פשיעותא. דילמא מתרמי מוגש ופסמי ולא מצו אתרמי מ"ר ב:). האורג בגד למת. לאחר שמת המתה מזמינין לך ונקבל שם המת עליו מילתא היא פליגי בה כלכי מ (סנהדרין מז:). ולימא דאמר דאמר. פליגי אמי אמר קאמר אלא אמורא דלמיגו מד לגמת אלא נמי מוזה פעמון לגרוגו בגד לגמת לא אמר דמיהו המתנה [שם מז:]. פליגי בה רב אחא ורבינא. כגון המוזה מולה כל הוכל דמיגו פלוגמייהו ואיתמר אמתמא מד אמר לקולא ומד אמר לחומרא ולא מיגם מי מגמ:). לחומשין. שם מכומגין לסס לגן ממנה מומגין כל מומגן אחד שלם לגמנו וכל ספריסס הוי [בגליון] כס"ת שלנו [נישין ס.]. וקמטרי דספרי. אמתמטרא, לרגו של ספרים ומגגילה קמטרי דספרי וכן מגגם זיומן ומגגי מרומים (ישוקאל מז) אלמין דחיכיין מחמיר בקמטרין וכן לאסר על המלמתה (מ"ב י) לדעל קמטרא [ברכות מו:]. השאר לנחת. שאינו מיטלטל וכלי עץ לענין טומאתה הוקש לשק בגמאמר (ויקרא יא) מכל כלי עץ או בגד או עור מה שק מיטלטל אלא וריקן אף כלי עץ מיטלטל אלא וריקן [ויקא כא:]. ממקום אחד הוא. לענין טומאתה הוקשו כלי עץ לשק דכתיב כל אשר יפול עליו מהם ממותה יטמא מכל כלי עץ או בגד או שר או שק (ויקרא יא) מה שק מיטלטל אלא וריקם יא המעשי לגמא לאינו מיטלטל אלא וריקן כלי עץ המתמיד מרבעים אלה בגם שקן כוריים מיגם אע"פ שמיטלטל ריקן אינו מיטלטל אלא שאם מיטלטלו אלא יטמא [מגיגה מו:].

לעשות מבית הכנסת בית המדרש: וישרף את בית ה' ואת כל בית גדול. בגמרא אמרינן: תסתיים. יש סימן: מותר לעשות בית המדרש. אלמא בית המדרש הוי בית גדול: דיעבד. שמכרוהו כגר כדקתני מכרו תורה ומעות הרי מותר ליקח בדמיו ספר תורה שאם לאו מה יקחו מהם כי קא מיבעיא לן למכור לכתחילה לכך: חומשין. ספר תורה שאין בו אלא חומש אחד: אבל לא נביאים וכתובים במטפחות ספר תורה[1]. שמוריל המטפחות מקדושתן: במטפחות של חומשין. דקא מעלי להו למטפחות: אבל במטפחות ספר תורה לא. אלמא אין מעשין לכיוצא בה אלא למעלה הימנה: אימא סיפא ולא חומשין במטפחות של ספר תורה. דהא ירידה היא: (פ) וקא מותיב דפא אחבריה. דף גגלל על חבירו: משום פשיעותא. שמא מעשיכור שוב לא יקנה ומתוך כך יפסדו הדמים: כי קאמרינן המנה לאיפרוקי. שכמוב כגר המדש בבית הספר ואינו מעוכב אלא לתת לו דמים: אלא ללמוד תורה. להמפרנס ב בשלומד תורה וקס"ל דה"ה לקנות ספר תורה: שאינו צריך לו. שיש לו אחר: אינו רואה סימן ברכה לעולם. בשאותן הדמים: שמכרו והוציאו. מכרו אחד מן הקדושות הללו ולקחו ממקלת הדמים קדושה מעולה והוציאו מהן: אבל גבו. מעות מן הנכסר לצורך ספר תורה וקנאוהו ועוכר מדין מן הדמים מותר להוציאן שהרי עדיין לא בא לשימוש קדושה המורה: שלא התנו. על מנת לעשות לגונו מן הדמים: דזוכסוסיא. מפרש לקמן: כי התנו מאי הוי. הא דמי לקדושה הן: ומעמא דהתנו. כשגבו לעשות לגונו ומפלגו ממותר הדמים: פרשא דמתא. בני העיר שוכרין אדם רוכב סוס שיהא להן מזומן לשולחו בשליחות למועל העיר כשיצטרכו נותנין. אותה לגבאי אותה העיר כדי שלא יתבזה בפוסקים ואינו מומנין: וכשהן באים. ומוזרים למקומן מוציאים אומן מן הגבאים ומפרנסין בה בעני עירן.

מגר

כוותיה דרב פפי מסתברא. מהכא משמע דהלכה כר' יהושע בן לוי בהכ"נ מותר לעשותו בית המדרש ש"מ דרש בר קפרא מאי דכתיב [2] וישרף את בית ה' ואת בית המלך ואת כל בתי ירושלם ואת כל בית גדול שרף באש בית ה' זה בהמ"ק בית המלך אלו פלטרין של מלך ואת כל בתי ירושלם כמשמען ואת כל בית גדול שרף באש[3] ר' יוחנן ור' יהושע בן לוי חד אמר מקום שמגדלין בו תורה וחד אמר מקום שמגדלין בו תפלה מ"ד תורה דכתיב [4] ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר ומ"ד תפלה דכתיב [5] ספרה נא[6] הגדולות אשר עשה אלישע ואלישע דעבד ברחמי הוא דעבד תסתיים דר' יהושע בן לוי הוא דאמר מקום שמגדלין בו תורה דאמר ר' יהושע בן לוי בית הכנסת מותר לעשותו בית המדרש ש"מ: אבל מכרו תורה לא יקחו ספרים וכו': איבעיא להו מהו למכור ס"ת ישן ליקח בו חדש כיון דלא מעלי ליה אסור או דלמא כיון דליכא לעלויי עילוייא אחרינא שפיר דמי תא שמע אבל מכרו תורה לא יקחו ספרים ספרים הוא דלא הא תורה בתורה שפיר דמי מתני' דיעבד כי קא מיבעיא לן לכתחלה ת"ש[7] גוללין ס"ת במטפחות חומשין וחומשין במטפחות נביאים וכתובים אבל לא נביאים וכתובים במטפחות חומשין ולא חומשין במטפחות ס"ת קתני מיהת גוללים ס"ת במטפחות חומשין מטפחות חומשין אין מטפחות ס"ת לא אימא סיפא ולא חומשין במטפחות ס"ת הא תורה בתורה ש"ד [8] אלא מהא ליכא למישמע מינה תא שמע [9] [10] מניחין ס"ת על גבי תורה ותורה ע"ג חומשין וחומשין ע"ג נביאים וכתובים אבל לא נביאים וכתובים ע"ג חומשין ולא חומשין על גבי תורה הנחה קאמרת שאני הנחה דלא אפשר דאי לא תימא הכי מיכרך היכי ברכינן והא קא יתיב דפא אחבריה אלא כיון דלא אפשר שרי הכא נמי כיון דלא אפשר שרי ת"ש דאמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן משום רשב"ג לא ימכור אדם ס"ת ישן ליקח בו חדש התם משום פשיעותא כי קאמרינן[11] כגון דכתיב ומנח לאיפרוקי מאי ת"ש דא"ר יוחנן משום ר"מ [12] אין מוכרין ס"ת [13] אלא [14] ללמוד תורה ולישא אשה ש"מ תורה בתורה שפיר דמי דלמא שאני למוד [15] שהלמוד[16] מביא לידי מעשה [17] אשה נמי [18] לא תהו בראה לשבת יצרה [19] אבל תורה בתורה לא ת"ד לא ימכור אדם ס"ת אע"פ שאינו צריך[20] לו יתר על כן ארשב"ג [21] אפי' אין לו מה יאכל ומכר[22] ס"ת או בתו אינו רואה סימן ברכה לעולם[23]: וכן במותריהן: אמר רבא [24] ל"ש אלא שמכרו והותירו אבל גבו והותירו מותר איתיביה אביי בר"א[25] שלא התנו אבל התנו אפילו לדוכסוסיא מותר ה"ד אילימא שמכרו והותירו כי התנו מאי הוי אלא שגבו והותירו טעמא דהתנו הא לא התנו לא לעולם שמכרו והותירו וה"ק [26] בר"א שלא התנו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר אבל התנו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר אפילו לדוכסוסיא נמי מותר

א"ל אביי לההוא מרבנן דהוה מסדר מתניתא קמיה דרב ששת מי שמיע לך מרב ששת מאי דוכסוסיא אמר ליה הכי אמר רב ששת פרשא דמתא אמר אביי הלכך האי צורבא מרבנן דשמע ליה מילתא ולא ידע פירושא לישיילה קמיה דשכיח קמיה רבנן דלא אפשר דלא שמיע ליה מן גברא רבה. אמר רבי יוחנן משום ר"מ [27] בני העיר שהלכו לעיר אחרת ופסקו עליהן צדקה נותנין וכשהן באין מביאין אותה עמהן ומפרנסין בה עניי עירן תניא נמי הכי בני העיר שהלכו לעיר אחרת ופסקו עליהן צדקה נותנין וכשהן באין מביאין אותה עמהן [28] ויחיד שהלך לעיר אחרת ופסקו עליו צדקה תנתן לעניי אותה העיר ר"ה גזר תעניתא על לגביה רב חנה בר חנילאי וכל בני מתיה רמו עלייהו צדקה ויהבו כי בעו למיתי[29] אמרו ליה נותבה לן מר וניזול ונפרנס בה עניי מאתין אמר להו תנינא [30] בר"א בשאין שם חבר

(מקום) אם מכרו תורה לא יקחו ספרים איבעיא להו מהו למכור ס"ת ישן וליקח בדמיו חדש. ודייקינן ממתניתין דקתני אם מכרו תורה לא יקחו ספרים הא תורה ג) דיעבד שרי. ומיבעיא לן לכתחילה מאי ואתינן למפשטה מהא דתניא גוללין ס"ת במטפחות חומשין. חומשין במטפחות נביאים וכתובים כר' ואסיקנא ליבא למשמע מינה. ת"ש מניחין תורה ע"ג תורה ותורה ע"ג חומשין כו' ודחינן שאני הנחה דלא אפשר כמה דלא אפשר למכריה ולא ליתב דפא אחבריה אלא כשם שכורכין דפא אחבריה כך מניחין תורה ע"ג תורה. ת"ש מהא אין מוכרין ס"ת אפילו ישן ליקח בו הדש. ודחינן התם משום פשיעה שמא ימכר הישן ולא יזדמן לו לקנות חדש. כי קא מיבעיא לן דמנח ס"ת לימכר מהו למכור ישן ולקנות מיד זה החדש. ת"ש אין מוכרין ס"ת אלא ללמוד תורה ולישא אשה ש"מ תורה בתורה שרי. ודחינן שאני תלמוד תורה דאמר מר גדול תלמוד שהתלמוד מביא לידי מעשה ולא איפשיט בהדא הלכך אין מוכרין ס"ת לכתחלה. ת"ל לא ימכור אדם ס"ת אע"פ שאין צריך לו יתר על כן ארשב"ג אפילו אין לו מה יאכל ומכר ס"ת או בתו אינו רואה סימן ברכה לעולם: פיסקא מכרו בית הכנסת לא יקחו רחוב וכן במותריהן. אמר רבא לא שנו שאם מכרו רחוב יקחו בדמים בית הכנסת וכן במותריהן. כלומר אם מכרו רחוב וקנו כנסת ונשארו מן הדמים לא יקנו אלא כנסת וכן כל השנים במשנתנו לא שנו אלא אם מכרו והותירו אבל אם גבו מעות לקנות בית הכנסת וקנו בית הכנסת והותירו מן המעות מותר להן לקנות אם שרוצה. קתני מיהא אם מכרו רחוב לא יקחו אלא בית הכנסת כר' ומתובינן עליה מהא בד"א שלא התנו. ואוקימנה הכי בד"א שלא התנו בשעה שמכרו אבל אם התנו מעיקרא כלומר בשעה שמכרו ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר אפילו לדוכסוסיא שהוא פרשא דמתא שרי. א"ר יוחנן בני העיר שהלכו לעיר אחרת ופסקו עליהן צדקה נותנין וכשבאין מביאין אותה עמהן ומפרנסין בה עניי עירם. אבל יחיד שהלך לעיר אחרת ופסקו עליו צדקה תנתן לעניי אותה העיר. רב חנא בר חנילאי רב הונא בר חנילאי וכל בני מאתיה רמו עליה צדקה ויהבו כדבעו למיהדר אמרו ליה ליהב

לן

מסורת הש"ס עם הוספות

ס) תוספתא פרק ג הי"ב ע"ש בהג' הגר"א, ג) [מלמוד כה. ומ"ל ומ' מלמיס עכ.], ג) [תוספ' ס"ג], ד) [כ"ב קנא.], ס) [ע' תוס' ב"ב ס: ד"ה פדיון], ו) קדושין ד' מ: [ב"ק יג.], ז) מנ' ד"מ פ' יח, ס) עיין ירושלמי ותוספתא סוף ביכורים, ס) עיין תוספתא פ"ב ה"ז, י) [וע"ע תוס' מולין לו. ד"ה ממר רבא ומי' אר"מ עצמו שמחב זה לרמיס מאר מזה ע"ש פירוש בסוגיא דהכא ועי' תוס' עירובין סה: ד"ה מיקלט] ועי' ע"ז לה. תוד"ה חדא. כ) דף כו: ד"ה למישתא.

הגהות הב"ח

(פ) [מכת"י רש"י ד"ה וקא מותיב. ל"ל ד"ה והא קא מותיב]:

גליון הש"ם

גמ' אלא ללמוד תורה. ע' ב"ב דף מ ע"ב תד"ה פדיון שביס ע"ז דף יג ע"ל תד"ה ללמוד תורה: שם אשה במי. ע' ב"ב ד' יג ע"ל תד"ה שלמ. ומהגיגה ד' ב ע"ב תד"ה לא תהו וגיטין ד' מא ע"ב תד"ה לא תהו:

תורת אור השלם

א) וַיִּשְׂרַף אֶת בֵּית יְיָ וְאֶת בֵּית הַמֶּלֶךְ וְאֵת כָּל בָּתֵּי יְרוּשָׁלִַם וְאֶת כָּל בֵּית גָּדוֹל שָׂרַף בָּאֵשׁ: [מלכים ב' כה, ט]

ב) יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר: [ישעיה מב, כא]

ג) וְהַמֶּלֶךְ מְדַבֵּר אֶל גֵּחֲזִי נַעַר אִישׁ הָאֱלֹהִים לֵאמֹר סַפְּרָה נָּא לִי אֵת כָּל הַגְּדֹלוֹת אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלִישָׁע: [מלכים ב' ח, ד]

ד) כִּי כֹה אָמַר יְיָ בּוֹרֵא הַשָּׁמַיִם הוּא הָאֱלֹהִים יֹצֵר הָאָרֶץ וְעֹשֵׂהּ הוּא כוֹנְנָהּ לֹא תֹהוּ בְרָאָהּ לְשֶׁבֶת יָצָרָהּ אֲנִי יְיָ וְאֵין עוֹד: [ישעיה מה, יח]

ליקוטי רש"י

ה' חפץ. להלומכם ולמקום שומכם למען לקנו ולכן הוא מגדיל ומגדיל לכם מורה [ישעיה מב, כא]. אלא מהא ליכא למישמע מינה. דוחלי מתניתין לא מולה דוקא אלא מדם מעייטו דוקא או ריפא לו מיפא ומגא מידן אמו סיסיל ולא יפיגון כי מעייטו דוקא דעגמר מעיה [שבת קבא.]. לא תהו בראה. כי לשבת יצרה [ישעיה מה, יח]. לא כדא לשבת יצרה מה. ודייקינן ממתניתין דקתני אם מכרו תורה לא יקחו ספרים הא תורה ג) דיעבד שרי. ומיבעיא לן לכתחילה מאי ואתינן למפשטה מהא דתניא גוללין ס"ת במטפחות חומשין. חומשין במטפחות נביאים וכתובים כר' ואסיקנא ליבא למשמע מינה. ת"ש מניחין תורה ע"ג תורה ותורה ע"ג חומשין כו' ודחינן שאני הנחה דלא אפשר כמה דלא אפשר למכריה ולא ליתב דפא אחבריה אלא כשם שכורכין דפא אחבריה כך מניחין תורה ע"ג תורה. ת"ש מהא אין מוכרין ס"ת אפילו ישן ליקח בו הדש. ודחינן התם משום פשיעה שמא ימכר הישן ולא יזדמן לו לקנות חדש. כי קא מיבעיא לן דמנח ס"ת לימכר מהו למכור ישן ולקנות מיד זה החדש. ת"ש אין מוכרין ס"ת אלא ללמוד תורה ולישא אשה ש"מ תורה בתורה שרי. ודחינן שאני תלמוד תורה דאמר מר גדול תלמוד שהתלמוד מביא לידי מעשה ולא איפשיט בהדא הלכך אין מוכרין ס"ת לכתחלה. ת"ל לא ימכור אדם ס"ת אע"פ שאין צריך לו יתר על כן ארשב"ג אפילו אין לו מה יאכל ומכר ס"ת או בתו אינו רואה סימן ברכה לעולם: פיסקא מכרו בית הכנסת לא יקחו רחוב וכן במותריהן. אמר רבא לא שנו שאם מכרו רחוב יקחו בדמים בית הכנסת וכן במותריהן. כלומר אם מכרו רחוב וקנו כנסת ונשארו מן הדמים לא יקנו אלא כנסת וכן כל השנים במשנתנו לא שנו אלא אם מכרו והותירו אבל אם גבו מעות לקנות בית הכנסת וקנו בית הכנסת והותירו מן המעות מותר להן לקנות אם שרוצה. קתני מיהא אם מכרו רחוב לא יקחו אלא בית הכנסת כר' ומתובינן עליה מהא בד"א שלא התנו. ואוקימנה הכי בד"א שלא התנו בשעה שמכרו אבל אם התנו מעיקרא כלומר בשעה שמכרו ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר אפילו לדוכסוסיא שהוא פרשא דמתא שרי. א"ר יוחנן בני העיר שהלכו לעיר אחרת ופסקו עליהן צדקה נותנין וכשבאין מביאין אותה עמהן ומפרנסין בה עניי עירם. אבל יחיד שהלך לעיר אחרת ופסקו עליו צדקה תנתן לעניי אותה העיר. רב חנא בר חנילאי רב הונא בר חנילאי וכל בני מאתיה רמו עליה צדקה ויהבו כדבעו למיהדר אמרו ליה ליהב

הגהות וציונים

ס) בכת"י נוסף פליגי בה: ג) בכת"י נוסף לי את כל (כבקרא): ג) בכת"י הגירסא אנן הכי קמיבעיא לן בגון: 7) צ"ל שאני תלמוד שהתלמוד (דפו"י שלפני הצענזור):

ס) איכא דגרסי אע"פ שהוא צריך לו, כלומר צורך גדול למוכרו (חי' הריטב"א, וכ"ה בכמה כת"י): 1) נ"א וחמוכר [צ"ל ומוכר וכ"א בשאלתות פרשה נח סי' ה] (גליון): 2) בראשונים הנוסח למיז'. (או למיהדר): ס) צ"ל במטפחות חומשין (רש"ש): ע) בכת"י נוסף כורסיא זומא אבל דרגא לכורסיא אסיר. פירסא שבלה מותר וכו' [ראה חשק שלמה תוי' לעיל כו ע"ב בהגהות וציונים אות ז]:

עין משפט נר מצוה

ב א מיי' פ"י מהלי' ע"ז הל' ה טוש"ע י"ד סי' רסב סעיף יט:

בא ב ג ד מיי' שם הלכה ג טוש"ע יו"ד סימן פר סעיף ן טוש"ע ח"ם סימן סעיף ן טוש"ע ח"ם סימן ן סעיף ב:

כב ה ו מיי' פ"ז מהלי' תפלה הלכ' טו יח טור ש"ע א"ח סימן קנג סעיף ה:

כג ז ח ט מיי' פ"ז מהלי' ממנות עניים הלכה יד טוש"ע י"ד סימן רמו סעיף ו:

רבינו חננאל

שנתקיימה המצוה ושלמה מרוקים כגון צצי סוכה וד' מינים שבלולב ושופר וציצית אלו וכיוצא בהן אין בהו קדושה אבל כגון דלוסקומי ספרים ותפילין ורצועותיהן ותרוזין ומזוזות ותיק של ספר וכיוצא בהן תשמישי קדושה הן וגנוזין. וכן בסא אע"פ שמניחין בו ס"ת לפרקים וכן פרוכא שכופלין אותה ופורשין עליה ספר תורה או פורסין אותה על ס"ת תבילי דחומשי וקמטרי דסיפרי כל אלו תשמישי קדושה הן וגנוזין. **תיבה דאיפסט.** פירוש שנתחללה כדגרסינן מגעל מרופט (שבת קבא) חקנים מרפטו שפתייהו (שם דף קבב) מותר לעשות ממנה תיבה קטנה אבל כסא אסור דלא מיחדא תשמישיה לס"ת

ס) כדסיא נמי שנשברה מותר לעשותו[1] מותר להחזיר חבלי ולעשותו קטן אבל פרוכא לחומשין לא. **אמר ביבא ספר תורה שבלה** גוזרין אותו בכלי חרש אצל תלמיד חכם ואפילו שתוה הלכות. משפחות ספרים שבלו עושין אותן חבריכן למת מצוה חו היא גריחתן. **דהיא כמישתא** דהרה פתוחה לאידרונא דהוה מחיא בה מת בעו כהנים מיעל צלויי בבמשתא התם. אמר להו רבא דלו תיבה אוחבה אבבא דליהוי כלי עץ הנשוי לנחת כלומר מה שאינו מטלטל וכל כלי עץ העשוי לנחת אינו מקבל טומאה וחוצץ בפני הטומאה. אמרו ליה רבנן הוא זימנא דמטלטלין לה כי מגה ספרא עילויה הוה ליה מיטלטל מלא וריקן. אמר להו המטלטל מלא וריקן אינו עשוי לנחת לעולם וכל דבר שמקבל טומאה אינו חוצץ בפני הטומאה. **בית הכנסת מותר לעשותו בית המדרש.** כתיב ואת בית גדול שרף באש. ריב"ל אמר בית המדרש הוא מקום שמגדלין בו תורה דכתיב יגדיל תורה ויאדיר. וד' יוחנן אמר בית הכנסת מקום שמגדלין בו תפלה: **פיסקא אבל**

חשק שלמה על רבינו חננאל ס) לכאורה נראה דל"ל פרוכא שבלה מותר לעתוך סלבלי וכו' כל"ל ומלי דגי פחות סיה ליפוא כמלן ול"ע. ג) ל"ל בתורה ש"ע מתני' דיעבד וכו':

רבי יהודה סבר צד אחד ברבית מותר. קשה מאי שנא מלוה דאיכא לד אחד ברבית דשמא מיקר המצוה ויש לומר דשאני מלוה דלא הוי דרך הלואה אלא מצורת מכר אחא לידיה ואכתי קשה מאי שנא ממשכן לו בית משכן לו שדה דאמר התם (דף פה:) דאפילו אמר ליה לכשתרצה למוכרם לא תמכרם אלא לי בדמים הללו ואכל פירות (יומר ממה שהלוה) אסור ואמר רב הונא בריה דר' יהושע דלא כר' יהודה דאי כר' יהודה האמר לד אחד ברבית מותר והכא ליכא כי אם לד אחד ברבית דשמא לא ימכרם וגם הוי הלואה מדקאמר משכן ואפילו הכי שרי רבי יהודה וי"ל דאכתי לא דמי כלל להלואת קשה בשאה דהתם ליכא לד מכר כלל אבל הכא וגבי משכן איכא לד אחד מכר:

רבא אמר רבית על מנת להחזיר איכא בינייהו. ולרבי מאיר דאמרי סברא ליה שהיו מתנין להחזיר סכירות בית הכנסת כשחזרו [ובהכי] שרו רבי יהודה:

לא השתנתי בתוך ד' אמות של תפלה. ואפילו היכא שיש היתר גמור כגון שעשה כדי הילוך ד' אמות:

ולא כניתי שם לחבירי. אפילו כיתר לא הוי גנאי והא דאמרינן (ב"מ דף מט:) דהמכנה שם לחבירו אין לו חלק לעולם הבא היינו בכיתוי של פגם משפחה:

הניחה לו ג' (אלפים) גרבי יין. כדאמרינן הזהיר בקרוש היום זוכה וממלאים לו גרבי יין (שבת דף כג:):

שאלו תלמידיו את ר' פרידא במה הארכת ימים כו'. קשה דאמרינן היה בזכות שהיה שונה לתלמיד אחד ארבע מאות דימי ונפק בת קול (ו) ואמר נאה לך דליחי כולי דיליה לעלמא דאתי או דליחי ד' מאה שנין אמר הקב"ה יהבו ליה הא והא (עירובין דף ה:) וי"ל דמעיקרא לא ידע כן עד לבסוף שלאה שמיה כל כך (ז):

מ

חבר עיר אבל יש שם חבר עיר תיבתן לחבר עיר וכ"ש[8] דעניי דידי ודידכו עלי סמיכי: **מתני'** אין מוכרין את של רבים ליחיד מפני שמורידין אותו מקדושתו דברי רבי מאיר[9] אמרו לו א"כ אף לא מעיר גדולה לעיר קטנה: **גמ'** שפיר קאמרי ליה רבנן לר"מ ור"מ מעיר גדולה לעיר קטנה מעיקרא קדישא השתא נמי קדישא מרבים ליחיד ליכא קדושה ורבנן אי איכא למיחש כי האי גוונא נמי איכא למיחש משום [10] ברוב עם הדרת מלך: **מתני'** אין מוכרין בית הכנסת אלא על תנאי שאם ירצו יחזירוהו דברי ר"מ וחכ"א מוכרין אותו ממכר עולם [11] חוץ מארבעה דברים למרחץ ולבורסקי לטבילה ולבית המים ר' יהודה אומר מוכרין אותה לשם חצר והלוקח מה שירצה יעשה: **גמ'** ולר"מ היכי דיירי בה הא הויא לה רבית א"ר יוחנן ר"מ בשיטת ר"י אמרה דאמר [6] צד אחד ברבית מותר דתניא [7] הרי שהיה נושה בחבירו מנה ועשה לו שדהו מכר בזמן שמוכר אוכל פירות מותר לוקח אוכל פירות אסור ר' יהודה אומר אפילו לוקח אוכל פירות מותר וא"ר יהודה מעשה בביתום בן זונן שעשה שדהו מכר על פי ראב"ע ולוקח אוכל פירות היה אמרו לו [8] משם ראיה מוכר אוכל פירות היה ולא לוקח מאי בינייהו [9] צד אחד ברבית איכא בינייהו מר סבר צד אחד ברבית מותר ומר סבר צד אחד ברבית אסור רבא אמר דכ"ע צד אחד ברבית אסור והכא רבית ע"מ להחזיר איכא בינייהו מר סבר רבית ע"מ להחזיר מותר ומר סבר אסור: וחכ"א מוכרין אותו ממכר עולם וכו': אר"י אמר שמואל מותר לאדם להשתין מים בתוך ד' אמות של תפלה אמר רב יוסף מאי קמ"ל תנינא ר' יהודה אומר מוכרין אותה לשום חצר ולוקח מה שירצה יעשה ואפילו רבנן לא קאמרי אלא בית הכנסת דקביע קדושתיה אבל ד"א דלא קביע קדושתייהו לא תני תנא קמיה דרב נחמן המתפלל מרחיק ד"א ומשתין והמשתין מרחיק ד"א ומתפלל א"ל בשלמא המשתין מרחיק ד"א ומתפלל תנינא [10] כמה ירחיק מהן ומן הצואה ד"א אלא המתפלל מרחיק ד"א ומשתין למה לי אי הכי קדשתינהו לכולהו שבילי דנהרדעא

[8]תני ישהה בשלמא משתין ישהה כדי הילוך ד"א משום ניצוצות אלא מתפלל ישהה כדי הילוך ד"א ל"ל אמר רב אשי שכל ד"א תפלתו סדורה בפיו ורחושי מרחשן שפוותיה: זלפ"ן סימן: שאלו תלמידיו את רבי זכאי במה הארכת ימים אמר להם מימי לא השתנתי מים בתוך ד"א של תפלה ולא כניתי שם לחבירי ולא ביטלתי קידוש היום אמא זקינה היתה לי פעם אחת [9] מכרה כפה שבראשה והביאה לי קידוש היום תנא כשכתה (ז) הניחה לו ג' מאות גרבי יין כשמת הוא הניח לבניו שלשת אלפים גרבי יין רב הונא הוה אסר ריתא וקאי קמיה דרב אמר ליה מאי האי א"ל לא הוה לי (ח) קידושא ומשכנתיה להמיינאי וארתאי ביה קידושא א"ל יהא רעוא דתיטום בשיראי כי איכלל רבה בריה רב הונא אינש גוצא הוה גנא אפוריא אתיין בנתיה וכלתיה שלחן ושדיין מנייהו עליה עד דאיטום בשיראי שמע רב ואיקפד אמר מאי טעמא לא אמרת לי כי (ג) ברכתיך [10] וכן למר [11] שאלו תלמידיו את ר"א בן שמוע במה הארכת ימים אמר להם מימי לא עשיתי קפנדריא לב"ה ולא פסעתי על ראשי עם קדוש ולא נשאתי כפי [12] בלא ברכה שאלו תלמידיו את ר' פרידא במה הארכת ימים אמר להם [13] מימי לא קדמני אדם לבית המדרש ולא

ה"ג אסור הואיל ומעיקרא אמורה אלוהה אמא לידיה. והכא רבית ע"מ להחזיר איכא בינייהו. ור' יהודה (דקאמר) [דקאני] נסכי עסקינן שהמנו ממחלה עשם יגאלנה המוכר מחון שלא יחזיר לו אלוקה הדמים מפילות שאכל [שם: פ"ש]. דרבי יהודה גופיה לא שרי אלא עם אמא לחזיר עשם לא יהא מכר יחזיר לו פירות שאכל ואפילו הכי אסור מ"ק דבשעת אלוקה קפיל רבית ועבדיה לאיסור [ב"מ שם]. ממי דגליס [ברכות כב:]. מרחשן שפוותיה. שפתותיו נשות [נ"פ סהדרין צ:]. במה הארכת ימים. איזה זכות בזכו שהארכת ימים. קפנדריא. לקבר דרכו דרך בהר"ע ליכנס בפתח זה ולצאת בפתח אחר [מכ:] אחמתקפנא שלרי מעשו בהא מן מקוה הטורות שלו אכנס בזה ואקבר לרכי ולרי שורות מיתה. ולא פסעתי על ראשי עם קדוש. איזו יזכנים המלמידין בבית המדרש על גבי קרקע והמהלך בעיניהם בהנין ויזכנם ליבנ מעקומו מרחיב בקעיומיו בעל כרחו והוא לבזון מפסק [חולין] ונראה בהפסקת על דלמיהם לפיכך נריך לבקרים לו יבנ לו מנחון. ולא נשאתי כפי. לנרך שבהן היה [סוטה לט.].

מסורת הש"ס עם הוספות

ב) [ב"מ מג. קס:]. ג) [ב"מ ד' מג. ערכין דף לא. וע"ש פרש"י ותוס'], ג) [בבא בתרא כט: וסוכה מח.], ד) [ערכין דף כב:], ה) [סוטה דף לט:], ו) [סוכה מח.], ז) [עיין בג:], ח) [לקמן כט:], ט) [וע"ע תוס' עירובין נד: מלבו עוד מאוסן אמר].

הגהות הגר"א

[א] רש"י ד"ה לבית הים (לבביסה אי נמי). מל"מ:

תורה אור השלם

א) בְּרֹב עַם הֲדַרַת מָלֶךְ וּבְאֶפֶס לְאֹם מְחִתַּת רָזֹן: [משלי יד, כח]

רבינו חננאל

לן מר כר' עד בד"א שאין שם חבר עיר אבל יש חבר עיר תנתן לחבר עיר. כ"ש דעניי דידכו נמי עלי סמיכי: מתני' אין מוכרין של רבים ליחיד כר' אין מוכרין בית הכנסת אלא על תנאי. פירוש בית הכנסת דיחיד אימתי [שירצה] יחזיروהו דברי ר"מ. ואקשינן עלה ולר"מ היכי דיירי בה והלא רבית הוא. ואוקמה ר' יוחנן ר"מ בשיטת רבי יהודה אמרה דתניא הרי שהיה נושה בחברו מנה ועשה לו שדהו מכר כו'. צד אחד ברבית. פירוש אם תהיה הלואה שוחים בשלש וכיוצא בה הרי זו רבית במורה משמי אחד"ן גבי מלוה וגבי לוה ושניהן עוברין אבל הערשה שדהו מכר על תנאי גבי לוקח הוי רבית דאי מייתי זחיה מהדר ליה בעל כחרחיה אבל גבי מוכר לא הוי דאי בעי לא מהדר ליה לעולם ולא אתי לידי איסור רבית ואפילו מהדר ליה לא הוי רבית אלא כשיחזיר ומן מוכח מהשותא שיחזיר ושמא לא יחזיר לעולם. וסבר לה ר' מאיר כר' יהודה דתניא צד אחד ברבית מותר. רבא אמר כולי עלמא צד אחד ברבית אסור והכא רבית ע"מ להחזיר איכא בינייהו ת"ק סבר רבית אפילו על מנת להחזירו כשיביא לו מעותיו אסור. ור' יהודה סבר כיון דבעידנא דמייתי ליה מעותיו מהדר ליה מאי דאכל מן הפירות שרי דלאו רבית דאסרה תורה הוא: פיסקא וחכ"א מוכרין אותו ממכר עולם חוץ מד' דברים למרחץ לבורסקי לבית הטבילה לבית המים. אמר שמואל מותר להשתין בתוך ד' אמות של תפלה והני מילי כגון בית אי דרך וכיוצא בהן דלא קביעא קדושתייהו ס) כגון בית הכנסת לא. ואסיקנא המתפלל מרחיק ד' אמות מהן דתנן כמה ירחיק מהן ומן הצואה ד' אמות. וכן המשתין צריך לשהות כדי הילוך ד' אמות ואח"כ יתפלל משום ניצוצות. וכן המתפלל צריך לשהות כדי הילוך ד' אמות ושתין שכל הילוך ד' אמות תפלה סדורה בפיו ורחושי מרחשי שפוותיה. שאלו אלו כולן במה שהאריכו ימים כו' צד מתניתין ופשוטות הן:

חשק שלמה על רבינו חננאל

ס) גמרא דלא סבכים דקבע קדושתי לא וכו':

הגהות וציונים

ס) בכת"י נוסף אגא: 3) [גירסת סה"מ ורא"ש יהודה] (גליון): ג) [בב"מ איתא אמר אביי צד וכו'] (גליון) וכ"ה כאן בכל הכת"י: 5) בכת"י התנן: 6) בכת"י וראשונים נוסף לא היה לי יין לקידוש היום (ועיין מאירי): 7) בכת"י והבע"י הגירסא אמר אפאי לא אמר לי כי ברכתיו וכן למר (ועי' תג' הב"ח): 8) בקצת כת"י נוסף לבבלה. עי' זוהר ריש פרשת יתרו (דק"ס): 9) ס"א (גליון): ע) נראה להוסיף שתהא סתום (באה"מ): 7) צ"ל בבך (מס"נ), וכ"ה ברש"י שבע"י: כ) ברש"י שבע"י נוסף ישבים: ל) צ"ל במקומו (מס"נ), וכ"ה ברש"י שבע"י: מ) חיבות "ואכל פירות" אינם מובנים, עיין בב"מ שם (ועיין גליונות קה"י). וצ"ל כבדפו"ר (שונצינו) בדמים הללו פירדי יותר מפה שהלוה, ובדפוסים מאחרים פיעבחו בטעות "פירות" במקום פירדש והוסיפו "ואכל" פירות ותיבות "יותר ממה שהלוה": נ) צ"ל בשיחזרו (באה"מ): ס) ע"מ להחזיר. רש"י שם (גליון): ע) [צ"ל מאות] (גליון): פ) [צ"ל דהרי] (גליון):

הגהות הב"ח

(ס) גמ' מ"ל לא הוה לי חמרא לקידושא וכו' ואמאי היה יין קידושא: (ג) שם כי ברכתיו וכן למר. נ"ב אע"פ דלא היה עוסק ביום לרב הונא בריה דהא דהוו עדיין מנייהו עליה אע"פ איקפד רב דשמא היה עם רצון ומתקיים דהיה הדבר מלה ומתקיים דהיה מגיע לעשבר גדול: (ג) רש"י ד"ה וחכ"א וכו' ממכר עולם ואפילו ליחיד: (ד) ד"ה אסר ריתא חגורה עשב מין גמי: (ה) ד"ה ולא נשאתי את כפי לזרוקן לברך ברכת הכהנים בלא ברכה לפי שהכהנים: (ו) תוס' ד"ה שאלו וכו' בת קול ואמרה ליה ניחא לך דליחי את וכוליה דדיך לעלמא דאתי או דלישתמי לך חיי ד' מאה שנין אמר דזיכו אנא ודראי לעלמא דאתי אמר הקב"ה יהבו: (ז) [מכת"ר גמ' כשמתה היא הניחה כל"ל]:

ליקוטי רש"י

צד אחד ברבית מותר. רבא אמינא על ידי הלואה אלא על ידי מכר ופשמים אבאה על ידי רבא. ומשאה לו שדהו מכר. אם אין אני נותן לך מכאן עד יום פלוני הרי השדה שלך [ב"מ מג.]. שמשכן לו שדהו על מנה מנה וכתב לו אם לא אתן לך מנה מיכן ועד אלא ענים הרי הא שלך [ערכין לא.]. בזמן שמוכר אוכל פירות. מתון הזמן מוחר [ב"מ שם]. כל אותן שנים מוחר [ערכין שם]. לוקח אוכל פירות אסור. אמר לא יטא לידי מכר שיחזיר לו מעותיו ומצא שנהלוקה היו אלו חה אוכל פירות ערכין [ב"מ שם]. שמא יגאלנה בתוך שלש ומצא שאלנה ערכין [ערכין שם]. משום ראיה. בממיה [סוכה כח.]. מאי בינייהו. בנתי מקיימינו. צד אחד ברבית. כי אלי גוונא שמא יגא לידי רבית שמא לא יגא לידי רבית הפרשים בא לידי רבית לד המכר אינו בא לידי רבית [ב"מ שם]. דרבית שבאה ע"י מכר קרי לד אחד משום דאין בא לידי רבית מעני לדין. אלא יגאלנה יהא רבית ואם לאו לא יהא רבית [ערכין שם]. דכ"ע צד אחד ברבית. כי

מתנותיה. הזרוע והלחיים והקיבה: ולא ברכתי. בסעודה לפני כהן דלמר מר (גיטין דף נט:) וקדשתו (ויקרא כא) לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון: משניאי. שגורמין לבני אדם לשנאותו שהרוחה תלמיד חכם שפל לפני עם הארץ אומר אין נחת רוח בתורה: לא נתכבדתי בו. מפרש לה ואזיל: מרא. פורי"ש בלעז: וקא שקיל מיניה. לכבודו ושמאנה הוא: דדית במאתיך. שמתה טומא כלי כזה בעיניך: בזוזי. סרסין היו עבדים משרתים אותו וקא מתו ליה לר"ע סטירין היו שהיה קץ בחייו: אם נאמר בבש. את הכבש אחד תעשה בבקר: ולא עמדתי על מדותי. לשלם גמול רע למי שעיערני: ללמוד אני צריך. אולי אוכל לקיים: לולא פני יהושפט מלך יהודה אני נושא אם אביט אליך ואם אראך. אליעזר אמר כן ליהודה: הבאים אחריך בהמה ירעו. בתמיה (ג) אין טוב לך לחיות ימים רבים כמוני שמ"כ לא יטלו ממך בגדולתך ואתה נשיא והם כל ימיהם יהיו הדיוטות: הרהרתי. דברי תורה: בלא תורה. גרסתי שגורה בפי תמיד: (בחניכתו[מ]). אם כינו שם לחבילו לגמלי: ואמרי לה (בחבינתו[מ]). אפילו אותו כינוי שמקולל וכא לו ממשפחתו שם דופי[מ] כמו כתב מיכתו ומיכתה דמסכת גיטין (דף פז:): מתני' מפשילין חבלים. והוא הדין לכל מלאכות אלא לפי שספינה חבלים צריך מקום מרווח פנוי ואין הכנסת גדול הוא ולאוי ומקפיץ לכך: מפני עגמת נפש. מימתן בו עשרים כדי שתהא עגמת נפש לרוחיהן ושיזכירו את ימי בניינו ואת שהיו רגילין להתאסף שם ויבקשו רחמים שיחזרו[מ] לקדמותו: גמ' אין אוכלין בהן בר. ולא גרסינן ואין אוכלין בהן דמלתא דקלות דאם הן. לשון קטת שמקילין אותה: ואין

(ה) ולא ברכתי לפני כהן[מ] ולא אכלתי מבהמה שלא הורמו מתנותיה דא"ר יצחק[מ] א"ר יוחנן אסור לאכול מבהמה שלא הורמו מתנותיה ואמר ר' יצחק[מ] כל האוכל מבהמה שלא הורמו מתנותיה כאילו אוכל טבלים אולית[מ] הלכתא כוותיה ולא ברכתי לפני כהן למימרא דמעליותא היא והא א"ר יוחנן כל תלמיד חכם שמברך לפניו אפילו כ"ג עם הארץ אותו ת"ח חייב מיתה שנאמר[א] כל משנאי אהבו מות[מ] אל תקרי משנאי אלא משניאי כי קאמר איהו בשוק שאלו תלמידיו את רבי נחוניא בן הקנה במה הארכת ימים אמר להם מימי לא נתכבדתי בקלון חברי ולא עלתה על מטתי קללת חברי וותרן בממוני הייתי לא נתכבדתי בקלון חברי כי הא דרב הונא דרי מרא אכתפיה אתא רב חנא בר חנילאי וקא דרי[מ] מיניה א"ל אי רגילת דדרית במאתיך דרי ואי לא אתייקורי אנא בזילותא דידך לא ניחא לי ולא עלתה על מטתי קללת חברי כי הא דמר זוטרא כי הוה סליק לפורייה אמר שרי ליה (ג) לכל מאן דצערן וותרן בממוני הייתי[מ] דאמר מר איוב וותרן בממוניה הוה שהיה מניח פרוטה לחנוני מממוניה שאל ר"ע את רבי נחוניא הגדול (אמר לו) במה הארכת ימים אתו גוזזי[מ] וקא מחו ליה סליק יתיב ארישא דדיקלא א"ל רבי אם נאמר[מ] כבש למה נאמר אחד[מ] אמר להו צורבא מדרבנן הוא שבקוהו א"ל אחד[מ] מיוחד שבעדרו א"ל מימי לא קבלתי מתנות ולא עמדתי על מדותי וותרן בממוני הייתי לא קבלתי מתנות כי הא[מ] דר' אלעזר כי הוו משדרי ליה מתנות מבי נשיאה לא הוה שקיל כי הוה מזמני ליה לא הוה אזיל אמר להו לא ניחא לכו דאחיה דרכתיב[מ] שונא מתנות יחיה ר' זירא כי הוו משדרי ליה מבי נשיאה לא הוה שקיל כי הוה מזמני ליה אזיל אמר אתייקורי דמתייקרי בי ולא עמדתי על מדותי[מ] דאמר רבא[מ] כל המעביר על מדותיו מעבירין ממנו[מ] כל פשעיו שנאמר[א] (ד) נושא עון ועובר על פשע למי נושא עון למי שעובר על פשע • שאל רבי את ר' יהושע בן קרחה במה הארכת ימים א"ל קצת בחיי אמר לו רבי[מ] תורה היא וללמוד אני צריך א"ל מימי לא נסתכלתי בדמות אדם רשע דאמר ר' יוחנן אסור לאדם • להסתכל בצלם דמות אדם רשע שנאמר[ה] לולא פני יהושפט מלך יהודה אני נושא אם אביט אליך ואם אראך ר"א אמר עיניו כהות שנאמר[ו] ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראות משום דאסתכל בעשו הרשע והא גרמא ליה[ז] והאמר ר' יצחק לעולם אל תהי קללת הדיוט קלה בעינך שהרי אבימלך קלל את שרה ונתקיים בזרעה שנאמר[ח] הנה הוא לך כסות עינים אל תקרי כסות אלא כסיית עינים הא והא גרמא ליה רבא אמר מהכא[ח] שאת פני רשע לא טוב בשעת פטירתו א"ל [רבי] ברכני א"ל יהי רצון שתגיע לחצי ימי ולכולהו לא אמר לו הבאים אחריך בהמה ירעו אבוה בר איהי ומנימן בר איהי חד אמר תיתי לי דלא אסתכלי בכותי[מ] וחד אמר תיתי לי דלא עבדי שותפות בהדי כותי[מ] שאלו תלמידיו את ר' זירא במה הארכת ימים אמר להם מימי לא הקפדתי בתוך ביתי ולא צעדתי בפני מי שגדול ממני[מ] ולא הרהרתי במבואות המטונפות ולא הלכתי ד"א בלא תורה ובלא תפילין ולא ישנתי בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת עראי ולא ששתי בתקלת חבירי ולא קראתי לחבירי (בחניכתו[מ]) ואמרי לה (בחבינתו[מ]): מתני' ועוד א"ר יהודה בית הכנסת שחרב אין מספידין בתוכו ואין מפשילין בתוכו חבלים ואין פורשין לתוכו מצודות ואין שוטחין על גגו פירות ואין עושין אותו קפנדריא שנאמר[מ] והשמותי את מקדשיכם קדושתן אף כשהן שוממין עלו בו עשבים לא יתלוש מפני עגמת נפש: גמ' ת"ר[מ] בתי כנסיות אין נוהגין בהן קלות ראש אין אוכלין בהן ואין שותין בהן ואין

(ה) גמ' ולא אכלתי מבהמה שלא הורמו מתנותיה ולא ברכתי לפני כהן[מ] דלמר מר (ויקרא כא) לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון: משניאי. שגורמין לבני אדם לשנאותו שהרוחה תלמיד חכם שפל לפני עם הארץ אומר אין נחת רוח בתורה. מפרש לה ואזיל: מרא. פורי"ש בלעז: וקא שקיל מיניה. לכבודו ושמאנה הוא: דדית במאתיך. שמתה טומא כלי כזה בעיניך: בזוזי. סרסין היו עבדים משרתים אותו וקא מתו ליה לר"ע סטירין היו שהיה קץ בחייו: אם נאמר כבש. את הכבש אחד תעשה בבקר: ולא עמדתי על מדותי. לשלם גמול רע למי שעיערני: ללמוד אני צריך. אולי אוכל לקיים: לולא פני יהושפט מלך יהודה אני נושא אם אביט אליך ואם אראך. אליעזר אמר כן ליהודה: הבאים אחריך בהמה ירעו. בתמיה (ג) אין טוב לך לחיות ימים רבים כמוני שמ"כ לא יטלו ממך בגדולתך ואתה נשיא והם כל ימיהם יהיו הדיוטות: הרהרתי. דברי תורה: בלא תורה. גרסתי שגורה בפי תמיד: (בחניכתו[מ]). אם כינו שם לחבילו לגמלי: ואמרי לה (בחבינתו[מ]). אפילו אותו כינוי שמקולל וכא לו ממשפחתו שם דופי[מ] כמו כתב מיכתו ומיכתה דמסכת גיטין (דף פז:): מתני' מפשילין חבלים. והוא הדין לכל מלאכות אלא לפי שספינה חבלים צריך מקום מרווח פנוי ואין הכנסת גדול הוא ולאוי ומקפיץ לכך: מפני עגמת נפש. מימתן בו עשרים כדי שתהא עגמת נפש לרוחיהן ושיזכירו את ימי בניינו ואת שהיו רגילין להתאסף שם ויבקשו רחמים שיחזרו[מ] לקדמותו: גמ' אין אוכלין בהן בר. ולא גרסינן ואין אוכלין בהן דמלתא דקלות דאם הן. לשון קטת שמקילין אותה: ואין

מסורת הש"ס עם הוספות

(א) [מולין לז: מד:]. (ב) [מולין דף קלב: ע"ב]. (ג) עיין תוס' חולין קלא. ד"ה ה"ג, ד) [מנח קיד. עירובין נט.]. (ה) כ"ב דף מו:, ו) [יומא לד: ע:]. (ז) [מולין מז:]. (ח) ר"ה דף ז:, יומא דף כב. ודף פז:, (ט) גרסות סב. י) לעיל מו. ע"ש ב"ק נג, כ) תענית כ: ע"ש, ל) [מוספ' פרק ב]. (מ) עיין תוס' תענית כ: ד"ה בהכינתו, נ) [מו"ק כט:]. (ס) עיין סנהדרין סג:, (ע) [עי' תוס' כתובות כ: ד"ה שמא ותוס' סנהדרין סג: ד"ה אמור], (פ) כז:, (צ) [עי' תוס' עירובין כג. ד"ה מילמא].

הגהות הב"ח

(מ) גמ' ולא אכלתי מבהמה שלא הורמו מתנותיה ולא ברכתי לפני כהן[מ] דלמר רבי יעקב: (ב) שם שרי ליה מרחה לכל מאן: (ג) רש"י ד"ה הנאים וכו' בתמיה כלומר אין טוב: (ד) תוס' ד"ה אין מוכלין וכו' ותמו ובנו בני כמשמע: (ה) [מכמ"ש ד"ה מי קאמר וכו' ובברכת המזון כל"ל]:

הגהות הגר"א

[א] גמרא נושא עון ושובר על פשע למי שובר על פשע למי שנושא עון. (כך שמע הכותב מפיו):

גליון הש"ס

גמ' שאל רבי את ר' יהושע בן"ק. עי' ב"ע דף קיג ע"ש תוד"ס ומתו נס: שם להסתכל בצלם. דוקא להסתכל בו דומה ולהתבונן בו בגלמו ובדמותו אבל לאיש בעלמא שרי. מ"ל ספר לכה:

ליקוטי רש"י

כל משנאי אהבו מות. תורה אמרה לאלי קרא בפרשת ה' קנני [שיר"ר עב]. מזמני ליה. לאכול אלגם [חולין מה:]. שונא מתנות יחיה. מאחר שהוא שומע מתנות כל זמן שהוא אלא הגזל [משלי טו, כז]. אתייקורי דמתייקרי בי. שכבדין הם בתה אלמי קרוב אלגם והגאתם היא ולין זו מתנה [חולין מה:]. המעביר על מדותיו. שאינו מדקדק למדוד מדה למעברים אותו ומניח מדותיו ואולך לו כמו אין מעבירין על המלוה (יומא לג.) אין מעבירין על הפולמוס [שיר"ר מד:] מניחן ואולך לו. מעבירין מסנו כל פשעיו. אין מדת הדין מדקדקת אחריהן אלא מתחנן ואולכת [ר"ה יח.]. רבי יהושע בן קרחה. הא דגרסינן בגליון הש"ס רבי יהוסף בן קרחה הייט בן של ר"ע לדגרסינן התם (בכתובות ו.) אמר לו ר' יהוסף בנו של ר"ע [בכתובות נח. ע"ש בתוס'. יהוסף בנו של ר' עקיבא הוא יהוסף בן קרחה שר' עקיבא קרא היה כדאמרי' בכתובות (נח.) סוף מן מקרא הזה [שבתות ו.]. תיתי לי. יפולם אכרי [שבת קיט:]. שכר טוב [במכות ל.]. ולא הלכתי ד"א בלא תורה. דכל שעמא הוה גרים. [בחניכתו]. שמכנים לו בני אדם [בגמרא] כגון שם לוי. [בחניכתו]. כמו מרכא אבות בגיטין עד ר' דוזות (גיטין פט.) [תענית כ:]. שם לוי של משפחה כולה [גיטין פז:]. קפנדריא. מקבר הילוכו דרך בית הכנסת [לעיל כו:]. לקבר הילוכו אלא לתקוף וכמנם בשמה זה ויבא בשכנגדו אלא לשם וכר אלא לעבוה גדולו [בבמות ז:]. לקבר דלכו בהכ"ל לשמנם בשמה זה בשכנגדו אלא לשם וכר אלא לעבוה גדולו [בבמות ז:]. לקבר דלכו דרך בהכ"ל לשמנם בשמה זה ויבא קפנדריא אפרכי בגרסות (סב:) אלמקיפתא אדרי מיעול בהא עד שאלי מקיף אבנא בהוריות אלגו אמנם בזה ולקבר דלכו דלו עורות בתוס [פרשה לט.].

עין משפט נר מצוה

נז א מיי' פ"ע מהלי' מתנות הל' יד:
כח ב מיי' פ"ב מהלי' תשובה הלכה י טוש"ע א"ח סי' תרז סעיף ו סעיף ה:
נט ג מיי' פ"ג מהלי' ק"ש הלכה ד טוש"ע א"ח סי' פט ס"ב:
ל ד מיי' פ"ד מהלי' מ"ת הל' ט טוש"ע יו"ד סי' רמו סעיף מז:
לא ה מיי' פי"ל מהלי' תפלה הלכה יא סמג עשין יט טוש"ע א"ח סי' קיא סעיף י:
לב ו מיי' שם הלכה ו טוש"ע שם סעיף ה:

רבינו חננאל

מתני' ועוד א"ר יהודה בית הכנסת שחרב אין מספידין בו ואין משפילין לתוכו חבלים ואין פורשין בתוכו מצודות ואין שוטחין על גגו פירות ואין עושין אותו קפנדריא שנאמר והשמותי את מקדשיכם קדושתן בהן אף כשהן שוממין. עלו בו עשבים לא יתלוש מפני עגמת נפש: ת"ר בתי כנסיות אין נוהגין בהן קלות ראש אין אוכלין ואין שותין

תורה אור השלם

א) וְהֹתֹאֵי חֹמֵס נַפְשׁוֹ כָּל מְשַׂנְאֵי אָהֲבוּ מָוֶת:
[משלי ח, לו]

ב) אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַּבֹּקֶר וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם:
[במדבר כח, ד]

ג) עֹבֵר בִּיתוֹ בּוֹצֵעַ בָּצַע וְשׂוֹנֵא מַתָּנֹת יִחְיֶה:
[משלי טו, כז]

ד) מִי אֵל כָּמוֹךָ נֹשֵׂא עָוֹן וְעֹבֵר עַל פֶּשַׁע לִשְׁאֲרִית נַחֲלָתוֹ לֹא הֶחֱזִיק לָעַד אַפּוֹ כִּי חָפֵץ חֶסֶד הוּא:
[מיכה ז, יח]

ה) וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם חַי יְיָ צְבָאוֹת אֲשֶׁר עָמַדְתִּי לְפָנָיו כִּי לוּלֵי פְּנֵי יְהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ יְהוּדָה אֲנִי נֹשֵׂא אִם אַבִּיט אֵלֶיךָ וְאִם אֶרְאֶךָ:
[מלכים ב' ג, יד]

ו) וַיְהִי כִּי זָקַן יִצְחָק וַתִּכְהֶיָן עֵינָיו מֵרְאֹת וַיִּקְרָא אֶת עֵשָׂו בְּנוֹ הַגָּדֹל וַיֹּאמֶר אֵלָיו בְּנִי וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּנִי:
[בראשית כז, א]

ז) וְלִשָּׂרָה אָמַר הִנֵּה עָתַתִּי אֶלֶף כֶּסֶף לְאָחִיךְ הִנֵּה הוּא לָךְ כְּסוּת עֵינַיִם לְכֹל אֲשֶׁר אִתָּךְ וְאֶת כֹּל וֹכָחַת:
[בראשית כ, טז]

ח) שְׂאֵת פָּנֵי רָשָׁע לֹא טוֹב לְהַכּוֹת צַדִּיק בַּמִּשְׁפָּט:
[משלי יח, ה]

ט) וְנָתַתִּי אֶת עָרֵיכֶם חָרְבָּה וַהֲשִׁמֹּתִי אֶת מִקְדָּשֵׁיכֶם וְלֹא אָרִיחַ בְּרֵיחַ נִיחֹחֲכֶם:
[ויקרא כו, לא]

הגהות וציונים

מ) ע"ש [בחולין] שהוא רבה בר בר חנה (גלינן): ב) ס"א שקיל' (גלינן): ג) [גיר' הערוך נוא"ו] (גלינן): ד) בכת"י ובע"ד הסדר הוא למה נאמר אחד מאי אחד מיוחד שבעדרו א"ל צורבא מדבנן הוא שבקוהו דליתי א"ל מימי לא קבלתי וכו' (וע"י דק"ס): ס) בכת"י מעבירין לו על כל (כבר"ה ובימא): ע) צ"ל בגוי וכו' בהדי גוי (דפר"י שלפני הצעצוע): ף) הב"ח בתענית מוסיף בחכמה: פ) [צ"ל בחבינתו] (גלינן), בכת"י בהכינתו. וכ"ה בתענית ע"ש ברש"י ובתוס': ע) [צ"ל בחניכתו כך הגי' בע"י ומפתה מובן פרש"י על נכון דמיתי ראייה ממשנה גיטין פז ע"ב] (גלינן): ף) בכת"י ובראשונים נוסף ובתי מדרשות (וע"י שם"א): צ) בחוספתא נוסף ואין ישנין בהן, ובתוס' ב"ב ג ע"ב ד"ה ועיילה משמע שהגי' בגמ' ואין ישנין בהן לא שינת קבע ולא שינת עראי (ביאור הגר"א סי' קנא ס"ג): ק) עי' תוספות ישנים ביומא וברש"ש שם וע' כאן במרומי שדה: ר) [צ"ל בחבינתו] (גלינן), בכת"י בהכינתו: ש) [צ"ל בחניכתו] (גלינן):

ת) צ"ל שיחזור, וכ"ה באו"ז: ת) יש להוסיף לא אכלתי מבהמה שלא הורמו מתנותיה דאמר, וכ"ה בכת"י ובלא זה אינו מובן הגהתו:

בתי כנסיות של בבל על תנאי הן עשויין. רולה לומר כל זמן שהן בטולין דהא חזיין בבריתא דלעיל[מ] וגס (ה) שהאמורים לא היו רוצים ליכנס בהן בגשמים מפני גשמים אלא משום דשמעתא בעי לאותא והכא מיירי כשמרבה דאז מהני המנאי ודווקא לאותן שבבבל מהני המנאי שהרי לעת בא גוזל במהרה בימינו תפקע קדושתן אבל לאותן שבארץ ישראל לא מהני תנאי שהרי קדושתן לעולם קיימת וא"ת כיון דמהני תנאי לאותן שבבבל א"כ קשה מהתם לדעיל (דף ס:) דרבינא דהוה ליה (ו) בי כנישתא בארעיה ואמר ליה רב אשי זל זבנה מאבנה טובי העיר ואמאי אינטריך לעשות כן אמר שנתרב ו"ל משום דזרעה דזריעה הוי קלות ראש ומשום הכי ניזמר וענגמת נפש ומשום הכי אסור אפי' בחורבנה[ט]:

ואעפ"כ אין נוהגין בהן קלות ראש. פירוש בגמרא שהרי בחורבנה שרי בכל הני ואינטריך לאשמועינן משום דסלקא דעתך אמינא דלדווקא אכילה ושתיה להוי קלות ראש ניזמר הוא דאסור אבל משמעות אלא הוי קלות ראש כל כך סלקא דעתך אמינא דשרי קמ"ל דלא: **שאפילו** רואות טיפת דם כחרדל יושבות עליה שבעה נקיים. ולא קשיא מהא דאמר אגדה (דף סו.) ובפרק[ד] יולא דופן (שם ד' מג.) שאפילו כעין חרדל טמא דשמא הא לא מיירי להלריכה שבעה נקיים אלא לחיות נדה לחוריתא וקשיא היאך מלינו טפה כחרדל הגורמת שבעה נקיים בדאוריתא דודאי לא תקנו חכמים דבר לית לכוותה דאוריתא ויש לומר דאשכחנא בה שפיר בז' לספירתה שסותרת הכל:

ואין ניאותין בהם ואין מטיילין בהם ואין נכנסין בהן בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים ואין מספידין בהן הספד של רבים אבל בחורבנן מניחין אותן ועולין בהן עשבים ולא יתלוש מפני עגמת נפש עשבים מאן דכר שמיהו חסורי מיחסרא והכי קתני ומכברין אותן ומרביצין אותן כדי שלא יעלו בהן עשבים א"ר יהודה אימתי בישובן אבל בחורבנן מניחין אותן לעלות עלו בהם עשבים לא יתלוש מפני עגמת נפש א"ר אסי בתי כנסיות שבבבל הן עשויין ואעפ"כ אין נוהגין בהן קלות ראש ומאי ניהו [א]חשבונות אמר רב אסי בהכ"נ שמחשבין בו חשבונות[ב] מלינין בו את המת מלינין סלקא דעתך לא סגי דלאו הכי אלא לסוף שילינו בו מת מצות: ואין ניאותין בהן: אמר רבא [ג]חכמים ותלמידיהם מותרין דאמר ריב"ל מאי בי רבנן ביתא דרבנן: ואין נכנסין בהן בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים: כי הא דרבינא ורב אדא בר מתנה הוו קיימי ושאלי שאילתא מרבא אתא זילחא דמיטרא עיילי לבי כנישתא אמרי האי דעיילינן לבי כנישתא לאו משום מיטרא אלא משום [ד]דשמעתא בעא ציולתא כיומא דאסתנא[ה] א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי אי אצטריך ליה לאיניש למיקרי גברא מבי כנישתא מאי א"ל [ו]אי צורבא מרבנן הוא לימא הלכתא[ז] ואי תנא הוא לימא מתני' ואי קרא הוא לימא פסוקא ואי לא לימא ליה לינוקא אימא לי פסוקך א"נ נישהי פורתא וניקום: ומספידין בהן הספד של רבים: ה"ד הספידא דרבים [ח]מחוי רב חסדא כגון הספידא דקאי ביה רב ששת מחוי רב ששת כגון הספידא דקאי ביה רב חסדא דפרס אספרה לכלתיה בבי כנישתא אמר[ט] משום יקרא דידי ודמיתא אתו כוליה (י) עלמא ר' זירא ספדיה לההוא מרבנן בבי כנישתא אמר אי משום יקרא דידי אי משום יקרא (כ) דידיה דמיתא אתו כולי עלמא ריש לקיש ספדיה לההוא צורבא מרבנן דשכיח בארעא דישראל דהוי תני הלכתא בכ"ד שורתא אמר ווי חסרא ארעא דישראל גברא רבה ההוא דהוי תני הלכתא סיפרא וסיפרי ותוספתא ושכיב אתו ואמרו ליה לרב נחמן (כא) ליספדיה מר אמר היכי נספדיה הי צנא דמלי סיפרי דחסר [י]תא חזי מה בין תקיפי דארעא דישראל לחסידי דבבל תנן התם [יא]ודאשתמש בתנא חלף תני[יב] ריש לקיש זה המשתמש במי ששונה הלכות (גא) כתרה של תורה ואמר עולא לשתמש איניש במאן דתני ארבעה ולא לשתמש במאן דמתני ארבעה כי הא דריש לקיש הוה אזיל באורחא ממא עורקמא דמיא אתא ההוא גברא ארבעה ארבביה אכתפיה וקא מעבר ליה א"ל קרית אמר ליה קרינא תנית תנינא ארבעה סידרי משנה א"ל פסלת לך ארבעה טורי וטענת בר לקיש אכתפך שדי בר לקישא במיא אמר ליה ניחא לי דאשמעינן[יג] למר אי הכי גמור מיני הא מלתא דאמר ר' זירא [יד]בנות ישראל הן [טו]החמירו על עצמן שאפילו רואות טיפת דם כחרדל יושבות עליו שבעה נקיים תנא דבי אליהו כל [טז]השונה הלכות[יז] מובטח לו שהוא בן עולם הבא שנאמר [יח]הליכות עולם לו אל תקרי הליכות אלא הלכות ת"ר

מבטלין

יממירו אלא בג' לעופין כדכתיב ימים רבים בלא עת נדמה (ויקרא טו) פעמים שראיית דם נדה (ד) מזקיקתה לשבעה נקיים מן התורה כילד התחילה לספור שבעה נקיים לאחר שהיתה זבה גמורה וספרה שבעה נקיים ובשמיני רחצה אפי' כחרדל סמרה הכל וגריכה לחזור ולספור שבעה נקיים אי נמי שמא רחצה שני ימים ולא ידעה והיום רחצה ודעה דהוו להו אלשה ימים לעופין וגריכה שבעה נקיים ועל כן החמירו:

להכנסת

מסורת הש"ס עם הוספות

ב) [מגילה מג: סוגיא קכב.], ג) [מגילה פרק ג מי"ג, ד) ברכות ד' לא. מלה דף סו:, ס) מלה עג., ו) עיין יומא יא., ז) [ועי' מוס' ב"ב דף ג: ד"ה ועיילא].

הגהות הב"ח

(א) גמ' אי משום יקרא דמיתא אל"ל ומיתא דיליה נמסקו: (ב) שם ואמרו ליה לרב נחמן בר יצחק ליספדיה מר: (ג) שם מתשמש בתי שמונה הלכות ואמר עולא אל"ל וזיונות כתרה של תורה נמסקו: (ד) רש"י ד"ה שמחמירו וכו' שעמים שראיית דם נדה פעם אחת מזקיקתה: (ה) תוס' ד"ה אתי וכו' וגם האמוראים שלא היו: (ו) באו"ד דהוס ליה תילא בי כנישתא: (ז) [נמק"י גמ' אמר בולי עלמא אל"ל]:

ליקוטי רש"י

כיומא דאסתנא. כשמגבהת רוח בפומיה יום אורה הוא ומה לכל כדאמר מיגמות בפרק הערל (עב.) מפני מה לא מלו ישראל ממדבר מפני שלא נמצה בהן רוח לשונית [ציירבון סה.]. גברא רבה. אלא גדול [חולין ז.]. פיפרא ומיפרי. שהם מדלקי מקלות [ברכות יא:]. קפדל, מורם בהנים. סמרי, ספר ודיבר ומצוה מורה [סנהדרין פו.]. ודאשתמש בתנא חלף. משתמש בהתרה של מורה כתו שמעינו מדברים בר' ערפון כמילו חלף ונטל מן הטעלם. ר"ל, לא נמי המשתמש בת"ח חלף עבר שבכלו ממנו שבלי בבר קנאו בבלן [אבות פ"א מ"ינ]. מורי. הרים [סנהדרין צו:]. החמירו על עצמן. שלא הגריכה מורה ספרים ז' נקיים אלא לומר שגם לגדה אמרי רחמנא כל ז' ופסקה עם שקיעת החמה מוקלת לערב ומיהו עכשיו החמירו בנות ישראל על עצמם להסזיקן בספר זיונות לעתון שבעה נקיים אלא דם ולין יום שפוסקת מו שולה לה לעניין שבעה נקיים [ר"ה י.]. ולאחר כמה ימים קנאו עליהן דבר זה [בבחות פט. מכתיב]. יושבות עליו שבעה נקיים. לה מתחמו יום שפוסקת והמורה לא הגריכה שבעה נקיים אלא לזבה אמאחר ואם עברה מזבה ולין זבה אלא הרואה שלשה ימים לעופין בתוך ל' יום עבר יום שבין זבה לנדה [ברכות לא.]. הלכות. משנה ובריתא הלכה למשה מסיני [נדה עב.]. הליכות עולם לו. הרגלה לבם שכל מהלכו של עולם שלו הוא [חבקוק ג, ו].

תוספות אור חשלם

א) עָמַד וַיְמַדֵּד אָרֶץ רָאָה וַיַּתֵּר גּוֹיִם וַיִּתְפֹּצְצוּ הָרְרֵי עַד שַׁחוּ גִּבְעוֹת עוֹלָם הֲלִיכוֹת עוֹלָם לוֹ: [חבקוק ג, ו]

עין משפט נר מצוה

לג א ב ג: מי' פי"ח מהלי' תפלה הלכה ו ז ט סמג עשין יט טוש"ע א"ח סי' קנא סי"א:
לד ד מי' שם הלכה ז טוש"ע א"ח שם וטוש"ע י"ד סי' שלא סעיף יט:
לה ה סמג עשין יב טוש"ע י"ד סי' רמו סעיף כא הגה"ה:
לו ו מי' פי"ל מהלי' אסורי מאכל א"ר ד סמג לאוין קלז טוש"ע י"ד סימן קכג:

רבינו חננאל

ואין ניאותין ואין מטיילין בהן ואין נכנסין בהן מפני החמה ומפני הגשמים ואם צריכי לעיזני בשמעתא דשמעתא צריכא ציולתא אע"ג דמיחזי דמפני החמה או מפני הגשמים קא עיילי שרי. וקורין בהן ושורין בהן ומספידין בהן הספד של רבים כגון הספידא דקאי בי רב חסדא או רב ששת וכיוצא בהן. הפרס ספדא לכלתיה בכנישתא כי' וד' זירא ספדיה להההוא מרבנן בכנישתא כי': ומכבדין ומרביצין אותן. א"ר יהודה אימתי בישובן אבל בחורבנן מניחין אותן ועולין בהן עשבים מפני עגמת נפש שנראין כשדה זרע. א"ר אסי בתי כנסיות שבבבל על תנאי הן עשויין כל שעה שיוצה יחזיר לקדמותה ואף על פי כן אין נוהגין בהן קלות ראש. ומה ניהו חשבונות דאמר רב ששת בתי כנסיות שמחשבין בהן חשבונות של רבים לסוף מלינין בהן מת מצוה. ואין ניאותין בהן אמר רבא חכמים ותלמידיהן מותרין בהן. מאי בי רבנן ביתא דרבנן. מאן דאצטריך למיקרי

הגהות וציונים

(א) בכת"י וברא"ש נוסף של רבים, (ועי' משנ"ב קנא סקל"ו), ועי' ראש יוסף: (ב) [כשמנשבת רוח צפונית שנקרא אסתנא יום אורה היא ונוחה לכל ע' רש"י בעירובין וכן תוס' בקידושין יב ע"ב ד"ה הא דרוח צפונית מונעת הגשמים] (גליון): (ג) בכת"י וראשונים הגירסא לימא שמעתא ואי תנא הוא לימא הלכתא, (ועי' קידושין מט סע"ב וריש ע"א, דק"מ), ועי' שו"ע קנא ס"א ובמשנ"ב סקי"א: (ד) בכת"י וראשונים הגירסא גם כאן אי משום יקרא דידי אי משום יקרא דמיתא (כמו להלן), ועיין מהרש"א: (ה) [גי' הערוך ערך תג אסר ריש לקיש כו'] (גליון) וכ"ה בכת"י: (ו) צ"ל דאשמעינה וכ"ה בדפו"י, ובכת"י הגירסא דאשתמש ליה למר: (ז) בגדה נוסף בכל יום: (ח) בכת"י וברש"י שברי"ף שהרבים צריכין להתאסף: (ט) "אדם אחד בי רב ששת" ליתא בכת"י, ועי' תוס' הרא"ש ובקרבן נתנאל ומהרש"א: (י) צ"ל דתלמוד (דפו"י שלפני הצענזור): (כ) בכת"י נוסף לתנא: (ל) חסר כאן כמה ד'בורים והעתקנום צ"פ כת"י ורש"י שברי"ף, במי ששונה הלכות. אפילו לא שימש תלמידי חכמים: דתאני. לעצמו: דמתני. לאחרים: ארבעה. ארבעה פדרים: (מ) נראה דיש להוסיף דאין נכנסין בהן בחמה וכו' (באה"מ), והרא"ש לא הביא הראייה מהבריתא ובאמת אינו מובן ראייתם כ"כ דהא אפשר דבא"י מיירי (גנוי יוסף ע"י"ש): (נ) נדצ"ל דאמר בגדה בפרק יוצא דופן [דף מ ע"א], ע"ש במפרשי המשנה, והתוס' מפרשים המשנה כפי' רש"י [בדף מב ע"א ד"ה ולטמא במשהו] דקאי גם אגדה (ועי' טור יו"ד קפג ס"א ובב"י וב"ח שם):

מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת. ולא קשיא מהכא דמנח דרך ארץ (זוטא פ"מ) דלמרי מעשה כרבי עקיבא שמנא מת מלוה בדרך ומשמו מרבעה מילין עד שהמילו לבית הקברות וכשבא אצל ר' יהושע ור' אליעזר וספר להם אמרו לו על כל פסיעה ופסיעה שפסעת כאילו שפכת דם נקי לא היה מפני שבאת לחזות אלא משום שהחזו ממקומו ומת מלוה קונה מקומו[ד]:

הני מילי למאן דקרי ותני אבל למאן דמתני לית ליה שיעורא.

ממילא [ה] שמעינן דלמאן דלא קרי ותני לית ליה שיעורא ומאן מבטלין תלמוד תורה כשהלו אצל לוכו להמשכן כו ודוקא לענין בטול תורה אבל לענין בטול מלאכה אסור לכל בני העיר שהרי בפרק אלו מגלחין (מו"ק דף כ: וסס) לא מחלק בענין איסור מלאכה בין למאן דקרי ותני למאן דלא קרי ותני[ד]:

אין מדרשין בהן בהמות.

משום כבודן של מתים אבל המילות שבטעין בהן מותרין[ד] ואין בהם משום כבודן של מתים אמרי שאין על הקברים עצמן:

לבל מפסיקין וכו' ליום הכפורים.

ברך אומר דמיירי בשנת יום הכפורים שאל להיות בשבת ואהא קאמר שמפסיקין מן הסדר שאל בלאותו שבת וקורין בפרשת עריות[ד] וכו' [ד] בכל הני שאין קורין אלא ג' כגון תעניות ומעמדות ומטוהה ופורים ליכא למימר דמיירי ביום הכפורים שחרית שקורין בפרשת אחרי מות[ד] מחול שבת ושבת שבעה דל"ב אמאי נקט יום הכפורים אפילו שאר מועדות נמי:

מבטלין ת"ת להוצאת המת ולהכנסת הכלה [ד] אמרו עליו על ר' יהודה בר' אילעאי שהיה מבטל ת"ת להוצאת המת ולהכנסת הכלה בד"א בשאין שם כל-צורכו אבל יש שם כל צורכו אין מבטלין וכמה כל צורכו אמר רב שמואל בר אניא משמיה דרב תריסר אלפי גברי ושיתא אלפי שיפורי ואמרי לה תריסר אלפי גברי ומינייהו שיתא אלפי שיפורי עולא אמר כגון דחייצי גברי מאבולא עד סיכרא רב ששת אמר [ד] כנתינתה כך נטילתה מה נתינתה בששים ריבוא אף נטילתה בם' ריבוא ה"מ למאן דקרי ותני אבל למאן דמתני לית ליה שיעורא. תניא ר"ש בן יוחי אומר בוא וראה כמה חביבין ישראל לפני הקב"ה שבכל מקום שגלו שכינה עמהן גלו למצרים שכינה עמהן שנאמר [ה] הנגלה נגליתי לבית אביך בהיותם במצרים וגו' גלו לבבל שכינה עמהן שנאמר [ד] למענכם שלחתי בבלה[ד] ואף כשהן עתידין לגאל שכינה עמהן שנאמר [ד] ושב ה' אלהיך את שבותך והשיב לא נאמר אלא ושב מלמד שהקב"ה שב עמהן מבין הגליות (ו) בבבל היכא אמר אביי בבי כנישתא דהוצל [ד] ובבי כנישתא דשף ויתיב בנהרדעא ולא תימא הכא והכא אלא זמנין הכא וזמנין הכא אמר אביי תיתי לי דכי מרחיקנא פרסה עיילנא ומצלינא התם אבות דשמואל [ולוי] הוו יתבי בכנישתא דשף ויתיב בנהרדעא אתיא שכינה שמעו קול רגשא [קמו ונפקו רב ששת הוה יתיב [ד] בבי כנישתא דשף ויתיב בנהרדעא אתיא שכינה] ולא נפק אתו מלאכי השרת וקא מבעתו ליה [ד] אמר לפניו [ד] רבש"ע עלוב ושאינו עלוב (ז) מי נדחה מפני מי אמר להו שבקוהו [ד] ואהי להם למקדש מעט אמר רבי יצחק אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל ור"א אמר זה בית רבינו שבבבל דרש רבא מאי דכתיב [ד] ה' מעון אתה היית לנו אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות כיון דשמעית להא דקאמר דוד [ד] ה' אהבתי מעון ביתך (ג) הואי גרסינא בבי כנישתא תניא ר"א הקפר אומר עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל [ד] שיקבעו בא"י שנאמר [ד] כי כתבור בהרים וככרמל בים יבא והלא דברים ק"ו ומה תבור וכרמל שלא באו אלא לפי שעה ללמוד תורה נקבעים [ד] בארץ ישראל בתי כנסיות ובתי מדרשות שקורין ומרביצין בהן תורה עאכ"ו דרש בר קפרא מאי דכתיב [ד] למה תרצדון הרים גבנונים יצתה בת קול ואמרה להם למה תרצו דין עם סיני כולכם בעלי מומים אתם אצל סיני כתיב הכא גבנונים וכתיב התם [ד] או גבן או דק אמר רב אשי ש"מ האי מאן דיהיר בעל מום הוא: [ד] אין עושין אותו קפנדריא: מאי [ד] קפנדריא אמר רבא קפנדריא כשמה מאי דאמר אדמקיפנא אדרי איעול בהא א"ר אבהו [ד] אם היה שביל מעיקרא מותר אר"נ בר יצחק [ד] הנכנס ע"מ שלא לעשות קפנדריא מותר לעשותו קפנדריא וא"ר חלבו אמר ר"ה [ד] הנכנס לבהכ"נ להתפלל [א] מותר לעשותו קפנדריא שנא' [ד] ובבא עם הארץ לפני ה' במועדים הבא דרך שער צפון להשתחוות יצא דרך שער נגב: [ד] עלו בו עשבים לא יתלוש מפני עגמת נפש: והתניא אינו תולש ומאכיל אבל תולש ומניח כי תנן נמי מתני' תולש ומאכיל תנן ת"ר [ד] בית הקברות אין נוהגין בהן קלות ראש אין [ד] מרעין בהן בהמה ואין מוליכין בהן אמת המים ואין מלקטין בהן עשבים ואם ליקט שורפן במקומן מפני כבוד מתים אהייא אילימא אסיפא כיון ששורפן במקומן מאי כבוד מתים איכא אלא ארישא: **מתני'** [ד] ר"ח אדר שחל להיות בשבת קורין בפרשת שקלים [ד] חל להיות בתוך השבת מקדימין לשעבר ומפסיקין לשבת אחרת [ד] בשניה [ד] זכור [ד] בשלישית [ד] פרה אדומה [ד] ברביעית [ד] החודש הזה לכם בחמישית החדרן לכסדרן לכל מפסיקין בראשי חדשים [ד] בחנוכה ובפורים בתעניות ובמעמדות וביום ה"כ: **גמ'** [ד] באחד באדר משמיעין על השקלים ועל

מסורת הש"ס עם הוספות

ג) מסוטה דף ח. נעיל ד' ג.; ב) [מסמ דל"ל פ"ק], ג) מכילתא בא פי"ד, ד) [מגמס נזק], ה) [בסמ דף פ. ע"ס], ו) ברסמ דף מב: ע"ס ובהגר"ע שם, ז) [ממסוס פי"ד ע"ס], ח) נעיל דף יג: מו"ק דף נ. מקלים דף ב. ט) עיין ברכות דף ל. ופסחים קסו.; י) מגילה פ"ג ה"ה, כ) עיין רש"י גיטין ס: ד"ה ופרשת פרה אדומה, ל) ל: ובתענית כו. מ) ב"ק דף פא. [עי' מוס' מסוסת ע. ד"ה מגמלין], נ) שאלתות פ' ויחי סי' לב (תוס' בכתובות), ס) [וע"ע מוס' מסוסת ח: ד"ה אגבן], ע) לקמן דף לא., פ) לקמן ל ע"ב.

הגהות הב"ח

(ל) גמ' מאין הגליות שכינה נכנס היכל שוריא אמר אמי: (ב) שם ושאינו עלוב יכול ושאינו יכול מי נדחה: (ג) שם מעון מקך לא הוה גרסינא אלא כמי כמשמע היכא דמצלינא מיהו: (ד) רש"י ד"ה דכי מרחקנא פרסה (אמי וכו' מגוכו) מא"מ וע"ב מ"ל כשאני מהלך בדרך באותו מקום אפילו אני מרבה עלי את הדרך אני נכנס שם ומתפלל בתוכו: (ה) [מכמ"י ד"ה וככרמל בים יבא כו' ואימתי היא זה הוי אומר בשעת]: (ו) [מכמ"י ד"ה פרס לדומה. ל"ל ד"ה בשלישית פרה אדומה]:

הגהות הגר"א

[א] גמ' מותר. נ"ב מוס כן גרסינא כרא"ש (כאן אבל ברא"ש דמכוס לימא מותר). והרי"ף נגרסות:

גליון הש"ס

גמ' בבי כנישתא דשף. עין גרמנ"ן נמלמנות קפ"ל דכמוסות: שם מרש חואי גריסני. עין ערכות ד' ס ע"א:

ליקוטי רש"י

[נדפס בסוף המסכת]

תורה אור השלם

א) וַיָּבֹא אִישׁ אֱלֹהִים אֶל עֵלִי וַיֹּאמֶר אֵלָיו כֹּה אָמַר יְיָ הִנָּגְלֹה נִגְלֵיתִי אֶל בֵּית אָבִיךָ בִּהְיוֹתָם בְּמִצְרַיִם לְבֵית פַּרְעֹה:
[שמואל א' ב, מ]

ב) כֹּה אָמַר יְיָ גֹּאַלְכֶם קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל לְמַעַנְכֶם שִׁלַּחְתִּי בָבֶלָה וְהוֹרַדְתִּי בָרִיחִים כֻּלָּם וְכַשְׂדִּים בָּאֳנִיּוֹת רִנָּתָם:
[ישעיה מג, יד]

ג) וְשָׁב יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתֶךָ וְרִחַמְךָ וְשָׁב וְקִבֶּצְךָ מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר הֲפִיצְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ שָׁמָּה: [דברים ל, ג]

ד) לָכֵן אֲמֹר כֹּה אָמַר אֲדֹנָי אֱלֹהִים כִּי הִרְחַקְתִּים בַּגּוֹיִם וְכִי הֲפִיצוֹתִים בָּאֲרָצוֹת וָאֱהִי לָהֶם לְמִקְדָּשׁ מְעַט בָּאֲרָצוֹת אֲשֶׁר בָּאוּ שָׁם: [יחזקאל יא, טז]

ה) תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲדֹנָי מָעוֹן אַתָּה הָיִת לָנוּ בְּדֹר וָדֹר: [תהלים צ, א]

ו) יְיָ אָהַבְתִּי מְעוֹן בֵּיתֶךָ וּמְקוֹם מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ: [תהלים כו, ח]

ז) חַי אֲנִי נְאֻם הַמֶּלֶךְ יְיָ צְבָאוֹת שְׁמוֹ כִּי כַתָּבוֹר בֶּהָרִים וּכְכַרְמֶל בַּיָּם יָבוֹא: [ירמיה מו, יח]

ח) לָמָּה תִרְצָדוּן הָרִים גְּבֻנִּים הַהַר חָמַד אֱלֹהִים לְשִׁבְתּוֹ אַף יְיָ יִשְׁכֹּן לָנֶצַח: [תהלים סח, יז]

ט) אוֹ גִבֵּן אוֹ דַק אוֹ חָבֻלָּל בְּעֵינוֹ אוֹ גָרֶב אוֹ יַלֶּפֶת אוֹ מְרוֹחַ אָשֶׁךְ: [ויקרא כא, כ]

י) וּבָבוֹא עַם הָאָרֶץ לִפְנֵי יְיָ בַּמּוֹעֲדִים הַבָּא דֶרֶךְ שַׁעַר צָפוֹנָה לְהִשְׁתַּחֲוֹת יָצָא דֶרֶךְ שַׁעַר נֶגֶב וְהַבָּא דֶרֶךְ שַׁעַר נֶגֶב יָצָא דֶרֶךְ הַשַּׁעַר אֲשֶׁר בָּא בוֹ כִּי נִכְחוֹ יֵצֵא: [יחזקאל מו, מ]

כ) זָכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם: [דברים כה, יז]

ל) וְאֵת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה אֲדֻמָּה תְּמִימָה אֲשֶׁר אֵין בָּהּ מוּם אֲשֶׁר לֹא עָלָה עָלֶיהָ עֹל: [במדבר יט, ב]

מ) הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה: [שמות יב, ב]

עין משפט נר מצוה

לז א ב מיי' פי"ד מהל' מגל הל' ט מצוה עשין ג מוס"ע רי"ד סימן שסח סעיף ג:
לח ג ד ה ו מיי' פי"ל מהל' תפלה הל' ח מצוה עשין יח מוס"ע מ"ח סימן קמ"ז סעי' ה:
לט ז מיי' שם הלכה יא עוד ע"ע שם סעיף י:
מ ח מיי' פי"ל מהל' מגל הל' יא מצוה עשין מ"ס ג מוס"ע רי"ד סימן שסח סעיף ג:
מא ט מיי' פי"ג מהל' תפלה הלכה כ מצוה עשין יט מוס"ע מ"ח סימן מרפה סעיף ג:
מב י מיי' שם מוס"ע שם סעיף ה:
מג כ מיי' שם מוס"ע שם סעיף ג:
מד ל מיי' שם מוס"ע שם ע"ג:
מה מ מיי' שם מוס"ע שם סעיף ל:
מו נ מיי' פי"ל מהל' שקלים הלכה ט מצוה עשין מס:

רבינו חננאל

למיעל בי כנישתא אי צוחבא מרבנן הוא לימא שמעתא אי תנא הוא לימא הלכתא אי קרא הוא לימא פסוקא ואי לא לימא ליה ליתקא מאי פסוקין. ומשתמש בתגא חלף. פירוש המשתמש במאן דמתני שמעתא ראוי להוראה. כל השונה הלכות מובטח לו שהוא בן עה"ב שנאמר הליכות עולם לו: ת"ר מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת ולהכנסת כלה בד"א כשאין שם כל צרכו וכמה כל צרכו י"ב אלפי גברי ושיתא אלפי שיפורי כו'. הני מילי למאן דחני וקרי פירוש קרא או תנא אבל דמתני שמעתא ליה ליה שיעורא. תניא רשב"א חביבין ישראל שבכ"מ שגלו גלה שכינה עמהם כו' ופשוטה היא. עד דרש רבא ה' מעון אתה היית לנו אלו בתי כנסיות ומדרשות. אמר רבא כיון דשמעית להא לא יתיבנא וגרסינא אלא בבי כנישתא שנאמר ה' אהבתי מעון ביתך וגו'. אין עושין בית הכנסת קפנדריא ראם היה שביל מעיקרא מותר. פירוש קפנדריא לשון יון כשתהיה חצר שיש לה ב' פתחים אחד במזרח ואחד במערב הנכנס בזה ויצא כנגדו מפסיק החצר נקרא קפנדריא. אמר רב נחמן הנכנס בבית הכנסת על מנת כו'. אמר רב הונא הנכנס לבית הכנסת להתפלל מותר לעשותו קפנדריא שנאמר ובבוא עם הארץ לפני ה' במועדים וגו'. אוקימנא למתניתין נמי הכי עלו בו עשבים לא יתלוש להאכיל אבל תולש ומניח מפני עגמת נפש: ת"ר בית הקברות אין נוהגין בהן קלות ראש ואין מרעין בהן בהמה ואין מוליכין בהן אמת המים ואין מלקטין בהן עשבים ואם ליקט שורפן במקומן מפני כבוד מתים אהייא אילימא אסיפא כיון ששורפן במקומן מאי כבוד מתים איכא אלא ארישא: מתני' ר"ח אדר שחל להיות בשבת קורין בפרשת שקלים [ד] חל להיות בתוך השבת מקדימין לשעבר ומפסיקין לשבת אחרת בשניה זכור בשלישית פרה אדומה ברביעית החודש הזה לכם בחמישית חדרן לכסדרן לכל מפסיקין בראשי חדשים בחנוכה ובפורים בתעניות ובמעמדות וביום ה"כ: גמ' באחד באדר משמיעין על השקלים ועל

הגהות וציונים

ס) בדפו"ר נוסף גלו לאדום שכינה עמהן שנאמר [ישעיה סג, א] מי זה בא מאדום חמוץ בגדים מבצרה זה הדור בלבושו וגו', ותשמט מפני הצענוה (רק"ס), ובכת"י וע"ע נוסף עוד גלו לעילם שכינה עמהן שנאמר [ירמיה מט, לח] ושמתי כסאי בעילם: 3) בכת"י ובע"י נוסף ומצערי ליה: ג) [גי' הילקוט בתהלים ומז תש"ד רבא וכן גרס עין יעקב] (גליקן), וכ"ה בכל הכת"י והיא הגירסא האמיתית (יד דוד, רק"ס), ועי' טו"א: 5) בכת"י ובע"י שבחו"ל: 5) בכת"י ובע"י נקבעו: 1) בכת"י וכמה ראשונים ואין, ועיין לעיל בח סע"א ובר"ש שם: 1) בכת"י ובראשונים לר"ח לחנוכה (וכן בכולם), וכ"ה במשניות דפו"י (ועי' ממ"ב): 5) נראה לתוסיף כגון ממכרי (באה"ס): 5) בר"ש איתא מותר לקלוט פירותיהן: 1) בר"ש איתא דומיא דכל הני: 5) צ"ל ר"ח אדר שחל:

על הכלאים דזמן זריעה היא. לפו דזקא זמן זריעה שהרי לא הוי הזמן שמפרש בהמקבל (ר"מ דף קו:) אלא רוצה לומר סוף זריעה וכבר גדלו התבואות והזרעים ואז הכלאים ניכרין אבל קודם לכן אינן ניכרין: **חדא** מכלל חבירתה איתמר. ולא"ת ומאן דאמר מכללא אמאי אמרה והא כיון דידענן מידך כל שכן הא דיש לומר דמאן דאמרה בתמריה דרב הוה דסבר דרשאם מודם אדר שאבל להיות בשבת שאין מודים אלא לרב מאי הוו ידעי כלל מידך דרבי יתמן ומזה המעשה מיצטריך לאשמועינן הכיא דרשאם מודם עצת שאבל להיות בשבת דמוציאין שלשה ספרי תורה:

והלכתא אין משגיחין בחנוכה. פירוש לעשותו עיקר ומע"ג דהלכתא כרבה לגבי רב יוסף מ"מ הואיל לפסוק הלכה כוותיה משום דפליגי עליה שאבל אמוראי: עדיין

*ועל הכלאים בשלמא על הכלאים דזמן זריעה היא אלא על השקלים מנלן אמר ר' טבי אמר רבי יאשיה דאמר קרא [א] זאת עולת חודש בחדשו [ב] אמרה תורה [ג] חדש והבא קרבן מתרומה חדשה וכיון דבניסן בעי אקרובי מתרומה חדשה [ד] קדמינן וקרינן באחד באדר כי היכי דליתו שקלים למקדש במאן דלא כרבן שמעון בן גמליאל דאי רבן שמעון בן גמליאל האמר שתי שבתות דתניא [ה] שואלין [ו] בהלכות הפסח קודם לפסח שלשים יום רבן שמעון בן גמליאל אומר שתי שבתות אפילו תימא רבן שמעון בן גמליאל כיון דאמר מר [ז] בחמשה עשר בו שולחנות יושבין במדינה ובב"ה יושבין במקדש משום שולחנות [ח] קדמינן וקרינן מאי פרשת שקלים רב אמר [ט] צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי ושמואל אמר [י] כי תשא בשלמא למאן דאמר כי תשא היינו דקרי לה פרשת שקלים דכתיב בה שקלים אלא למאן דאמר את קרבני לחמי [יא] הכא מידי שקלים כתיבי התם אין טעמא מאי כדר' טבי בשלמא למ"ד צו את בני ישראל משום דכתיבי קרבנות התם כדר' טבי אלא למ"ד כי תשא קרבנות מי כתיבי שקלים לאדנים כתיבי כדתני רב יוסף שלש תרומות הן של מזבח למזבח ושל אדנים לאדנים ושל בדק הבית לבדק הבית בשלמא למאן דאמר כי תשא היינו דשני האי ראש חדש משאר ראשי חדשים אלא למ"ד צו את קרבני [יב] מאי שני שני דאילו ראשי חדשים קרו שיתא בעניינא דיומא וחד בדראש חדש ואילו האידנא כולהו בדראש חדש הניחא למאן דאמר [יג] לסדר פרשיות הוא חחר אלא למאן דאמר לסדר הפטרות הוא חחר ופרשתא דיומא קרינן מאי שני שני דאילו ראשי חדשים קרו שיתא בעניינא דיומא וחד קרי בדראש חדש ואילו האידנא קרו תלתא [יד] בעניינא דיומא וארבעה קרו בדראש חדש מיתיבי [טו] ר"ח אדר שחל להיות בשבת קורין בפרשת שקלים ומפטירין ביהודע הכהן בשלמא למ"ד כי תשא היינו דמפטירין ביהודע הכהן דדמי ליה דכתיב [טז] כסף נפשות ערכו אלא למ"ד צו את קרבני לחמי מי דמי דמי כדר' טבי מיתיבי [יז] חל להיות בפרשה הסמוכה לה בין מלפניה ובין מלאחריה קורין אותה וכופלין אותה בשלמא למ"ד כי תשא היינו דמתרמי בהדא זימנא אלא למ"ד צו את קרבני מי מתרמי בהדא זימנא אין לבני מערבא [יח] דמסקי לדאורייתא בתלת שנין תניא כוותיה דשמואל [יט] ר"ח אדר שחל להיות בשבת קורין כי תשא ומפטירין ביהודע הכהן. א"ר יצחק נפחא [כ] ר"ח אדר שחל להיות בשבת מוציאין שלש תורות וקורין בהן אחד בעניינו של יום ואחד בשל ר"ח ואחד בבי תשא וא"ר יצחק נפחא [כא] ר"ח טבת שחל להיות בשבת מביאין שלש תורות וקורין בהן אחד בעניינו של יום ואחד בדראש חודש ואחד בחנוכה וצריכא דאי איתמר בהא בהא קאמר ר' יצחק אבל בהך כרב ס"ל דאמר פרשת שקלים את קרבני לחמי ובשתי תורות סגי קמ"ל ולימא הא ולא בעיא הך [כב] חדא מכלל חבירתה איתמר איתמר ר"ח טבת שחל להיות בחול א"ר יצחק [כג] קרו תלתא בר"ח וחד בחנוכה ורב דימי דמן חיפא אמר קרו תלתא בחנוכה וחד בר"ח אמר ר' מני כוותיה דרבי יצחק נפחא מסתברא דתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם [כד] א"ר אבין כוותיה דרב דימי מסתברא מי גרם לרביעי שיבא ר"ח הלכך רביעי בר"ח בעי מיקרי מאי הוי עלה רב יוסף אמר אין משגיחין בראש חודש ורבה [כה] אמר אין משגיחין בחנוכה והלכתא אין משגיחין בחנוכה (כו) ור"ח עיקר. איתמר חל [כו] להיות בואתה תצוה אמר רבי יצחק נפחא קרו שיתא מואתה תצוה עד כי תשא וחד מבי תשא עד ועשית אמר אביי אמרי

ועל הכלאים. לעקור כלאי הזרעים הניכרין בין התבואה: (ג) חודש בחדשו לחדשי השנה. כל הני מדשים למה לי: אלא אמרה תורה. יש לך מודש שאתה צריך לחדשו בהגאת עולות תמידין ומוספין מתרומה חדשה וחזו מסן כלאמרינן בראש השנה [כ] דגמרינן שנה שנה מינסן דכתיב ראשון הוא לכם לחדשי השנה (שמות יב): במאן. מקדמינן כולי האי דלא כרבן שמעון בן גמליאל: בפ"ז באדר שולחנות. בעלי מלאכות הממלכין שקלי כסף בפרוטות: יושבין במקדש. הוא שיכנר קרב זמן לתרוס את הלשכה בשלש קופות [ב] וימכרו ויביאו דמאותו היום מתחילין למשכן את המעכבים: משום שולחנות קדמינן. לאחר באדר דהייט שני שבתות וטעמא דרבן שמעון בן גמליאל ורבנן בפ"ק דשקלים (דף ו.): מעמא כדרבי טבי. טעמא מאי מיימינן שקלים באחד בדרבי טבי שיקריט קרבנות באחד בניסן מתרומה חדשה והך מעוה המה כתיבא: שקלים לאדנים כתיבי. המה כדכתיב [ג] ונקמת את כסף הכפורים ונתת אותו על עבודת אהל מועד והן השקלים שנעשו מהן לחני המשכן כדכתיב [ד] וכסף פקודי העדה וגו' ויהי מאת ככר הכסף לצקת את חני הקודש וגו': שלש תרומות. נאמרו שם [ה] מחצית השקל תרומה לה' יתן תרומת ה' לתת את תרומת ה' תרומת אדנים היתה לאדנים ותרומת מזבח למזבח לקנות מהן קרבנות לבד לכל השנה דכתיב בה לכפר על נפשותיכם: לבדק הבית. היא לא היתה שוה כמולן אלא אים כפי נדבתו שנאמר ויבאו האנשים על הנשים כל נדיב לב וגו' (שמות לה): הניחא למאן דאמר. בפרקין הא דקתני מתני' בחמשה מחרין לכסדרן: לסדר פרשיות הוא חוזר. שקראו את אלו והפסיקו מלקרות את פרשת השבת איכא למימר כדאמר המילנא קרו כולהו בדראש חודש אלא למאן דאמר כו' דמפרש חוזרין לכסדרן לסדר ההפטרות אלמא ההפטרות הוספקו עד הנה אבל לא הפרשיות דעד השתא הוו קרו נמי מעניינא דיומא מאי שני: בדרבי טבי. זאת עולת חודש בשקלים אמר: חל להיות. ר"מ אדר בפרשה הסמוכה לפרשת שקלים [ו]: וכופלין אותה. בשבת שמה אע"פ שקראוה בראשונה: בההוא זימנא. באותו פרק של אדר: מי מתרמי. הלא בפרשת פינחס היא שהיא סמוכה לחודש אב: דמסקי אורייתא. מסיימין ממשה חומשין פעם אחת לשלש שנים ולא בכל שנה כמו שאנו עושין: אין משגיחין. (ז) לעשות עיקר: אמרי

מאתה ככר ומסה נעשו האדנים שנאמר ויהי מאת ככר הכסף וגו' והשנים אלף הא"ש ע"א מהן שנאמר ומאלף וחמש מאות וחמשה ושבעים שקל [ד] בא' לאדנים הסמוך ונתנו כל אחד מחצית השקל וכן לקנות מהן קרבנות לבד של כל שנה ושנה והשוו שהם עשרים ועשרים ועל אותה תרומה נאמר לכפר על נפשותיכם שהקרבנות לכפרה הם בא' לאדנים והשלישית היא תרומת המשכן כמו שנא' (שמות לה) כל מרים תרומת כסף ומחתה ולא היתה יד כולם שוה הם אלא אים אים מה שנתנו לבו (שמות ל. טו). לסדר פרשיות. שנאמרות אלו הפסיקו מדר פרשיות אלו קראו אלא מרבע פרשיות אלו. לסדר הפטרות הוא חוזר. שעל הנה אמרינן מעין מרבע פרשיות אלו הנעשיות לעיל בגמרא [ולקמן ל.]: [כסף שבר איש] כסף נפשות ערכו. שני כספים יש כאן כסף בעד הקלים שנכל שנה הנאמר בו (שמות ו) כל הנעבר על הפקודים ואים שיתנדב ערכה נפשו אחותר ערכי עלי [מ"ב יב. הן]. תדיר קודם. נפקא לן מתמלת זמנים מהאי קרא לחמיר מוספין מלבד עולת הבקר אשר לעולת התמיד תעשו את אלה מלבד מנחתם לאחר שהקריבם התמיד הקריבו המוספין וקא דאשיון אשר לעולת התמיד קרא יחידה לאיש דבשעה שהיא ממיד הקריבה הכתוב ומכאן אתה למד לכל המתיבין [ברכות נא:].

מסורת הש"ס עם הוספות

ע) ר"ש דף ד. יומא דף סה:, ב) פסחים דף ו. סנהדרין יב: ע"ז ד' ה: [מוקפחת ס"ג ר"ה ד. מכורות נח.], ג) שקלים פ"ק דף ב ס"ל מ"ג, ד) [ע' מוקפ' מכורות ט: ד"ה בפרוטה], ה) [נתקן ל:], ו) [מוקפ' פ"ג], ז) [מוקפ' פ"ג לקמן ל.], ח) לקמן דף ל., ט) יומא ד' פ. [פוטר מא.], י) [פירופין כ. יומא פח: לו. מנחות מא. מכורות לו. נדה יח:], כ) ברכות נא: פסחים קיר. בכורים פט., ל) ז., מ) שקלים פ"ג מ"ב, נ) שקלים פ"א מ"ב, ס) שמות ל סה, ע) שמות לח כה-כז, פ) שמות ל יג-טו ופירש"י ברש"י ד"ה לכפר על נפשותיכם, צ) [ע' תוס' ב"ב קיז: ד"ה ושלכתא ותוס' גיטין עד: ד"ה הא ותוס' מנחות לב. ד"ה מעגל ותוס' ב"ק ע: ד"ה ההיא ותוס' ב"מ כט. ד"ה ושוי שולחן], ק) [דומה לזה מתני' תוס' יומא לט. תד"ה לזה].

הגהות הב"ח

(א) גמ' אם קרבני לחמי מידי שקלים כמיני המה אין טעמא בדר' טבי כל"ל ומיהא הכא ומיהא מאי נמחק: (ב) שם והלכתא אין מעגיחין בחנוכה כל עיקר כל"ל ומיהא ותלמ תוקש נמחק: (ג) רש"י ד"ה מודש הה"מ עם ד"ה אלא: (ד) ד"ה אין מעגיחין בחנוכה. לעשותו עיקר:

גליון הש"ס

גמ' קדמינן וקרינן. עי' מנחות דף נז ע"ב תד"ה בפרוס: [ממ"ש תוס' ד"ה והלכתא זכר הוצרך לפסוק זכר. ע' בקושין דף ט ע"א תוס' ד"ה והלכתא וכו']:

ליקוטי רש"י

ועל הכלאים. שנגלו הזרעים קלת ומלן מכר ומוקרין אותן מעצומיהן בהכרחת מת דין [לעיל יג:]. חודש בחדשו. לחדשי חדושין ימילי כמיני לדרשה לומר לך יש חדש שאתה צריך לחדש הקרבנות ולהמלאם מתרומה חדשה ונמר שנה שנה מינסן דכתיב ראשון לחדשים הוא לכם וגו' [ויקא סה:]. שלש תרומות הן. שנאמר להם בפלן ג' תרומות שנאמרו כאן תרומת ה' ג"פ אחת תרומת אדנים שנאמר בפלן בכסף מחצית השקל ואחת תרומת המשכן כמו שנא' (שמות לה) כל מרים תרומת כסף ומחתה ולא היתה יד כולם שוה הם אלא אים אים מה שנתנו לבו (שמות ל. טו). לסדר פרשיות. שנאמרות אלו הפסיקו מדר פרשיות אלו קראו אלא מרבע פרשיות אלו. לסדר הפטרות הוא חוזר. שעל הנה אמרינן מעין מרבע פרשיות אלו הנעשיות לעיל בגמרא [ולקמן ל:]. [כסף שבר איש] כסף נפשות ערכו. שני כספים יש כאן כסף בעד הקלים שנכל שנה הנאמר בו (שמות ו) כל הנעבר על הפקודים ואים שיתנדב ערכה נפשו אחותר ערכי עלי [מ"ב יב. הן]. תדיר קודם. נפקא לן מתמלת זמנים מהאי קרא לחמיר מוספין מלבד עולת הבקר אשר לעולת התמיד תעשו את אלה מלבד מנחתם לאחר שהקריבם התמיד הקריבו המוספין וקא דאשיון אשר לעולת התמיד קרא יחידה לאיש דבשעה שהיא ממיד הקריבה הכתוב ומכאן אתה למד לכל המתיבין [ברכות נא:].

הגהות וציונים

(כ) בכת"י נוסף דדורשין. ועיין ביאור הלכה ריש סימן תכט: (ל) בכת"י צו את בני ישראל: (מ) בכת"י קרו אדבעה בצעיינא דיומא והלאה קרו בדר"ח, נוסח ישר הוא מאד, ועיין טו"ר (דק"ס): (ס) [צ"ל כסף כר' וכן איתא בהרא"ש] (גליון): (ע) [צ"ל ר' יצחק נפחא] (גליון), ועי' טו"ר: (פ) בכת"י ורבא, ועי' תוס' ר"ד: (צ) בראשונים נוסף ר"ח אדר, אולם עי' תוס' ר"ד: (ק) יש להוסיף ואחד בבי תשא ואר"י נפחא ר"ח טבת שחל להיות בשבת מביאין ג' תורות וקורין אחד בענין היום ואחד בר"ח ואחד בחנוכה (וכפי הנראה נשמט מחמת הדומות):

(ר) נדרים נ. יומא דף פה:, ש) פסחים דף ו. [מוקפחת ס"ג ר"ה ד. מכורות נח.], ת) שקלים פ"ק דף ב ס"ל מ"ג, א) [ע' מוקפ' מכורות ט: ד"ה בפרוס], ב) [נתקן ל:], ג) [מוקפ' פ"ג], ד) [מוקפ' פ"ג לקמן ל.], ה) לקמן דף ל., ו) יומא ד' פ. [פוטר מא.], ז) [פירופין כ. יומא פח: לו. מנחות מא. מכורות לו. נדה יח:], ח) ברכות נא: פסחים קיר. בכורים פט., ט) שקלים פ"ג מ"ב, י) שקלים פ"א מ"ב, כ) שמות ל סה, ל) שמות לח כה-כז, מ) שמות ל יג-טו ופירש"י ברש"י ד"ה לכפר על נפשותיכם, נ) [ע' תוס' ב"ב קיז: ד"ה ושלכתא ותוס' גיטין עד: ד"ה הא ותוס' מנחות לב. ד"ה מעגל ותוס' ב"ק ע: ד"ה ההיא ותוס' ב"מ כט. ד"ה ושוי שולחן], ס) [דומה לזה מתני' תוס' יומא לט. תד"ה לזה].

תורה אור השלם

א) וְנִסְכֵּיהֶם חֲצִי הַהִין יִהְיֶה לַכֶּבֶשׂ וּשְׁלִישִׁת הַהִין לָאַיִל וּרְבִיעִת הַהִין לַכֶּבֶשׂ יַיִן זֹאת עֹלַת חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה:
[במדבר כח, יד]

ב) צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֶת קָרְבָּנִי לַחְמִי לְאִשַּׁי רֵיחַ נִיחֹחִי תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ:
[במדבר כח, ב]

ג) כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְקֻדֵיהֶם וְנָתְנוּ אִישׁ כֹּפֶר נַפְשׁוֹ לַיְיָ בִּפְקֹד אֹתָם וְלֹא יִהְיֶה בָהֶם נֶגֶף בִּפְקֹד אֹתָם: [שמות ל, יב]

ד) וַיֹּאמֶר יְהוֹאָשׁ אֶל הַכֹּהֲנִים כָּל כֶּסֶף הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר יוּבָא בֵית יְיָ כֶּסֶף עוֹבֵר אִישׁ כֶּסֶף נַפְשׁוֹת עֶרְכּוֹ כָּל כֶּסֶף אֲשֶׁר יַעֲלֶה עַל לֵב אִישׁ לְהָבִיא בֵּית יְיָ:
[מלכים ב יב, ח]

רבינו חננאל

שקלים. תנן התם במסכת שקלים באחד באדר משמיעין על השקלים כו' מברחין שיכין כל אדם שקלו ויביאהו למקדש. ולמה באחד באדר דקיל כו' טבי דמצריך לאיתויי הקרבנות שמקריבין בר"ח ניסן מן השקלים של שנה זו מן התרומה שנתרומה כדתנן בשלש קופות של שלש סאין כו'. והא שמועה דר' טבי בר"ח פרק א' וכיון דבציון לאקרובי מן השקלים החדשים באחד בניסן מקדמינן להשמיע באחד באדר כדתניא שואלין בהלכות הפסח קודם לפסח ל' יום. אמרינן מתניתין נמי כרשב"ג דאמר שואלין בהלכות הפסח קודם לפסח ב' שבתות. כיון שהשנינו בט"ו באדר שולחנות יושבו במדינה כדי לקבל השקלים מכל אדם מקדמינן ומכרחינן קודם ט"ו. מאי פרשת שקלים. רב אמר צו את בני ישראל את קרבני לחמי וגו' ושמואל אמר כי תשא. בשלמא לשמואל היינו דקרינן מכי תשא תרומה לה'. יתן תרומת ה'. לתת את תרומת ה' לכפר חדא לאדנים וחדא לבדק הבית אלא לרב בצו את קרבני מי כתיב שקלים התם. איבא דאמרי בשלמא לשמואל דאמר בכי תשא היינו דשאני ר"ח [אדר] דבבל ראשי חדשים קורין בצו. ובר"ח אדר בכי תשא אלא לרב מאי שאני. ואמרינן דבבל ר"ח שחל להיות בשבת קרו שיתא בעניינא דיומא בפרשה של אותה שבת וחד קרי בדר"ח. ובר"ח אדר מניחין פרשת הימים וקורין כולן בצו את בני ישראל. הניחא לר' אמי דאמר הא דתנינן בחמישית חזורין לסידרן לסדר פרשיות וחוזרין מכלל שאינו ד' שבתות לא קרינן ענין היום והאידנא חוזרין לענין היום אלא לר' ירמיה דאמר לסדר ההפטרות הן חוזרין אבל סדר פרשיות לעולם קורין אותן כל פרשה בזמנה מאי איכא למימר. ומתוכיבון לרב מאי דמי ההפטרה דיהודע לצו את בני ישראל ופוקינן כר' שבי דמצריך קרבן ראש חודש ניסן מתרומה חדשה. ותוב מותבינן לרב מחל להיות ראש חודש אדר בפרשה הסמוכה לה כו' איך יתכן לחול פרשת פינחס באחד באדר ופריקינן תמצא בענין הזה לבני מערבא שמסיימין התורה לשלש שנים ופוסקין כל פרשה ג' פרשיות אפשר דמיתרמי להו כי האי גוונא ועליהן תניא זו הברייתא. תניא כשמואל ראש חודש אדר שחל להיות בשבת קורין בכי תשא ומפטירין ביהודע הכהן. ר' יצחק נפחא אמר ר"ח אדר שחל להיות בשבת מוציאין ג' תורות וקורין א' בענין היום ואחד בר"ח [ס] וא' בחנוכה. ר"ח שבת שחל להיות בחול אמר ר' יצחק נפחא ג' קורין בר"ח ואסיקנא כוותיה. אין משגיחין בחנוכה ור"ח עיקר. אתמר חל ר"ח אדר להיות בואתה תצוה.

ובקרבן נתנאל: [מ] נדרים ל"ל בסורה"ה טעמא: [נ] אמר (וע"ז לעיל בסורה"ה טעמא): [ע] ע"ל מהרש"א וברש"ש: [פ] ל"ל ומאן דאמרה (פי' להא דר"ח שבתן) מכללא (ע"פ גנזי יוסף ע"ש): [צ] נדצ"ל אין: [ק] יש לדחוק ואחד בבי

אמרי אוקומי הוא דמוקמי התם. כלומר אין הדבר ניכר[ד] לשם פרשת שקלים אלא סברי שלא נסתיימה פרשת ואתה תצוה עד כאן: וחד תאני וקרי. מוזר ושונה לקרות מכי תשא עד ועשית כיור נחושת וגו': כופלה בשבתות. שקורין אותה שני שבתות זו אחר זו: רב אמר מקדימין. וקורין מכי תשא[ה] לשבת שעבר כדתנן במתני': דאם כן. דמאחרין בלרי להו לשולחנות משני שבתות דלמדרינן לעיל[ו] משום שלשולחנות הוצרכו ליצא במדינה בע"ו מקדימין וקורין מרשם תודש שיהו דורשין שני שבתות לפניהן כדרכן שמעון בן גמליאל ואם תאחר עד למחרת יאלם מדם אין כאן הקדמה שני שבתות:

חמיסר במעלי שבתא מיקלע. ואותו היום לא יתפלו לגאת וליצא במדינה מפני כבוד השבת: לא נפקי עד בחד בשבת. וכי מאחרת נמי אינה שני שבתות הלכך מאחרין כדי שלא תצטרך להפסיק בין ב' פרשיות: בתוך שבת דוקא. דאי מאחרת ודאי בלרי להו יומי לשולחנות: אמר שמואל. הא בתוכה דקתני לאו תוך שבת[ח] אלא תוך שבת עצמו: וכן תנא דבי שמואל. במוספתא (ט) דהך ברייתא אי זו היא שבת דאשונה כל שחל ר"ח אדר להיות בה ביום שבת עצמו ואפילו חל בערב שבת אל תאמרו מאחרין אשמועינן: מפרגין. לשון סילוגין[ז] כלומר מפסיקין לשבתות בין פרשה לאשונה לשניה כשחל ר"ח בחול שמקדימין לשעבר דא"כ בלרי להו יומי לשולחנות ומפסיקין לשבת הבאה ולשבת אלישית קורין זכור כדי שתהא סמוכה זכור לפורים[ט]: אין מפרגין. כדמפרש וחזל: אימתי אני אומר אין מפרגין בזמן שחל להיות בערב שבת. דאי נמי מאחרין לא בלרי יומי לשולחנות כדאמר שמואל לעיל סוף סוף שולחנות לא יתבי עד חל בשבת הלכך מאחרין ואין כאן סילוג: אבל בזמן שחל להיות בתוך השבת. דאי מאחרת לה בלרי להו יומי לשולחנות על כרחך נקדים ויש כאן סילוג: הכי גרסינן כי היכי דלא ליקדוס[י] עשייה לזכירה: תנן בשניה זכור. קא סלקא דעתך אדעתא מדם אדר שחל להיות בשבת קאי דמיירי בית רישא דתמניתין[יא]: שניה להפסקה. כלומר לאו אדעתא קאי אלא אסיפא קאי דקתני חל להיות בתוך השבת מקדימין לשעבר ומפסיקין לשבת הבאה ועלה קאי ואמר בשבת של אחר הפסקה קורין זכור ובתוך שבת שלאחריה יהא פורים: איזו היא שבת שניה. כלומר שבת של פרשה שניה פרשת זכור: בתוכה. לאחריה ואפילו חל פורים בערב שבת: בה. ביום שבת עצמו קורין הפרשה בו ביום ואפילו חל בערב שבת אחמול כאילו חל לשבת שלאחר כך וכל שכן בערב שבת שלפניה שמקדימין לשבת שעברה וי"ל דהך ברייתא היינו ברייתא דבתוך אחר מתני' דברביעית המדם הזה ומגיב דמני' ואפילו בערב שבת גבי שבת לאשונה וגבי שבת רביעית דהוי דוקא תנא נמי בהא בערב שבת ולא בשבת אף על גב דלא הוי דוקא: ושאר

עדיין היא מחלוקת איתמר נמי וכו'. קשיא אמאי לא פרץ מברייתא דקתני איזהו שבת שניה כל שחל פורים להיות בתוכה ואפילו בערב שבת ולרב הוי מלי למימר ואפי' בשבת שלאחר כך וכל שכן בערב שבת שלפניה שמקדימין לשבת שעברה וי"ל דהך ברייתא היינו ברייתא דבתוך אחר מתני' דברביעית המדם הזה ומגיב דמני' ואפילו בערב שבת גבי שבת לאשונה וגבי שבת רביעית דהוי דוקא תנא נמי בהא בערב שבת ולא בשבת אף על גב דלא הוי דוקא: ושאר

אמרי אוקומי הוא דקא מוקמי התם אלא אמר אביי [א]קרו שיתא מואתה תצוה עד [א]ועשית וחד תני וקרי מכי תשא עד ועשית מיתיבי [ב]חל להיות בפרשה הסמוכה לה בין מלפניה בין מלאחריה קורין אותה וכופלין אותה בשלמא לאביי ניחא אלא לר' יצחק נפחא קשיא אמר לך ר' יצחק נפחא ולאביי מי ניחא תינח לפניה לאחריה היכי משכחת לה אלא מאי אית לך למימר כופלה בשבתות הכא נמי כופלה בשבתות חל להיות בבי תשא עצמה א"ר יצחק נפחא קרו שיתא מן [א]ועשית עד ויקהל וחד קרי מכי תשא עד ועשית מתקיף לה אביי השתא אמרי למפרע הוא דקרי אלא אמר אביי קרו שיתא[ג] עד ויקהל וחד תני וקרי מכי תשא עד ועשית תניא כוותיה דאביי חל להיות בבי תשא עצמה קורין אותה וכופלין אותה: חל להיות בתוך השבת מקדימין ושמואל אמר מאחרין רב אמר [ד]מקדימין דאם כן בצרי להו יומי שולחנות ושמואל אמר מאחרין אמר לך סוף סוף המיסר במעלי שבתא מיקלע ושולחנות לא נפקי עד חד בשבא הלכך מאחרין תנן חל להיות בתוך השבת מקדימין לשעבר ומפסיקין לשבת אחרת מאי לאו אפילו בע"ש לא בתוך השבת דוקא ת"ש[ה] איזו היא שבת ראשונה כל שחל ר"ח אדר להיות בתוכה ואפילו בערב שבת מאי לאו אפילו בע"ש[ו] דומיא דתוכה מה תוכה מקדימין אף ע"ש מקדימין אמר שמואל בה וכן תנא דבי שמואל בה כתנאי מסרגין לשבתות דברי ר' יהודה הנשיא ר"ש בן אלעזר אומר אין מסרגין אמר ר"ש בן אלעזר אימתי אני אומר אין מסרגין בזמן שחל להיות בע"ש אבל בזמן שחל להיות בתוך השבת מקדים וקורא משבת שעברה אע"פ שהוא שבתא בשניה זכור וכו'[ז]: איתמר פורים שחל להיות בע"ש רב אמר [ח]מקדימין פרשת זכור ושמואל אמר מאחרין רב אמר מקדימין כי היכי דלא תיקדום עשיה לזכירה ושמואל אמר מאחרין אמר לך כיון דאיכא מוקפין דעבדי בחמיסר עשיה וזכירה בהדי הדדי קא אתיין[ט] תנן בשניה זכור והא כי מיקלע[י] ריש ירחא בשבת מיקלע פורים בערב שבת וקתני בשניה זכור אמר רב פפא מאי שניה שניה להפסקה תא שמע[יא] [יב]איזו שבת שניה כל שחל פורים להיות בתוכה ואפילו בערב שבת מאי לאו ערב שבת דומיא דתוכה מה תוכה מקדימין אף ערב שבת מקדימין אמר שמואל בה וכן תנא דבי שמואל בה חל להיות בשבת עצמה אמר ר"ה לדברי הכל אין מקדימין ורב נחמן אמר עדיין היא מחלוקת איתמר נמי א"ר חייא בר אבא אמר רבי אבא אמר רב פורים שחל להיות בשבת מקדים וקורא בשבת שעברה זכור: בשלישית פרה אדומה וכו'[יב]: תנו רבנן[יג] [יד]איזו היא שבת שלישית כל שסמוכה לפורים מאחריה איתמר ר' חמא בר' חנינא אמר שבת הסמוכה לר"ח ניסן ולא פליגי הא דאיקלע ר"ח ניסן בשבת הא דאיקלע באמצע שבת: ברביעית[יד] החדש הזה לכם: תנו רבנן[טו] [טז]ר"ח אדר שחל להיות בשבת קורין כי תשא ומפטירין ביהוידע ואי זו היא שבת ראשונה כל שחל ר"ח אדר להיות בתוכה ואפילו בערב שבת [יז]בשניה זכור ומפטירין [יח]פקדתי ואי זו היא שבת שניה כל שחל פורים להיות בתוכה ואפילו בערב שבת [יט]בשלישית פרה אדומה ומפטירין [כ]חזרתי עליכם ואי זו היא שבת שלישית כל שסמוכה לפורים מאחריה [כא]ברביעית החדש הזה ומפטירין [כב]כה אמר ה' [אלהים] בראשון באחד לחדש ואיזו איזו היא דאיקלע ראש חדש ניסן ביום השבת. שלא יוקדם[כג] להקדיש פרשת המודע לשבת שעברה קורין לשבת שעברה פרה אדומה כדי (כ) אחת בר' תמיה ולא בסמוכה לפורים לסמוך מזהרת ממתים לפסח והיכא דחל ראש חדש ניסן בחמישי שבת שהוצרכנו לקרות פרשת המדע בשבת שלפניה החקקנו להקדיש פרשת פרה לשבת שלפני שבת [זו] שהיא סמוכה לפורים מאחריה: תנו רבנן כו'. ברייתא זו מפורשת למעלה בסילוגין לרב כדאית ליה ולשמואל כדאית ליה: ולי

מסורת הש"ס עם הוספות

ט) [לעיל כט:] תוספתא פ"ג, ב) תוספתא פ"ג ע"ש, ג) כט:, ד) לעיל יז. ועי' יח., ה) עיין רש"י לעיל כט. ד"ה ומפסיקין, ו) לעיל כט ע"א.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה וכן תנא דבי שמואל במוספתא שלהן ברייתא זו אינו: (ב) ד"ה הא דאיקלע וכו' לרבי חמא בר' חנינא:

תורה אור השלם

א) וְעָשִׂיתָ כִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְכַנּוֹ נְחֹשֶׁת לְרַחְצָה וְנָתַתָּ אֹתוֹ בֵּין אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וְנָתַתָּ שָׁמָּה מָיִם: [שמות ל, יח]

ב) הַחֹרֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה: [שמות יב, ב]

ג) כֹּה אָמַר יְיָ צְבָאוֹת פָּקַדְתִּי אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה עֲמָלֵק לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר שָׂם לוֹ בַּדֶּרֶךְ בַּעֲלֹתוֹ מִמִּצְרָיִם: [שמואל א' טו, ב]

ד) וְחָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים וּטְהַרְתֶּם מִכֹּל טֻמְאוֹתֵיכֶם וּמִכָּל גִּלּוּלֵיכֶם אֲטַהֵר אֶתְכֶם: [יחזקאל לו, כה]

ה) כֹּה אָמַר אֲדֹנָי אֱלֹהִים בָּרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ תִּקַּח פַּר בֶּן בָּקָר תָּמִים וְחִטֵּאתָ אֶת הַמִּקְדָּשׁ: [יחזקאל מה, יח]

הגהות וציונים

ה) בכת"י ובראשונים נוסף מכי תשא: ג) בכת"י מאי לאו ע"ש (ותיבת "אפילו" ליתא): ד) "זכור" נראה מיותר: ז) ובכ"י הגי' דעבדי בחמיסר קדמי וכירה לעשיה וג"ל שכ"ה להרי"ף שהביא מהירושלמי דבחל פורים בשבת מאחרין הסעודה ליום ראשון (ביאור הגר"א או"ח תרפ"ח ס"ק): ט) בכת"י הגירסא והא הכא כיון דאיקלע ר"ח בשבת (ועי' רש"י ד"ה תנן): ו) בכת"י נוסף שקראוה: ?) או שצ"ל וקורין פרשת שקלים (וכ"ה בראשונים משתיקי לשון רש"י), או שרש"י נקט אליבא דהלכתא, דהא לרב קורין צו את בני ישראל (מנחת יהודה): מ) בכת"י נוסף קאמר: ע) נראה דרש"י בא לאפוקי מגי' הספרים הישנים "כי היכי דתיקדום זכירה לעשיה" (ע"פ ביאור הגר"א סי' תרפח סקי"ח ע"ש היטב): י) צ"ל שלא הוצרכנו (באורות המים): כ) חסר ואפילו בערי"ש: ל) צ"ל דמתניתא: מ) נדצ"ל בה:

עין משפט נר מצוה

נה א מי' פי"ג מה"ל ספלה סלכה כב: נו ב ג מי' שם הלכה כ מוס"ע א"ח סימן תכפה סעיף ה: נז ד ה מי' שם הלכה כ: נח ו מי' שם מוס"ע שם סעיף ה: נט ז מי' שם מוס"ע שם סעיף ב: ס ח מי' שם מוס"ע שם סעיף ג: סא ט מי' שם מוס"ע שם סעיף ד:

ליקוטי רש"י

תנא דבי שמואל. במוספתא שמחל שמואל מתנאים אלעזר כמו שקדלו רבי מיאל ורבי מוקטיאל וכמו שקילל רבי אלא סמעון [ביצה כט.].

רבינו חננאל

אמר אביי קרו שיתא מואתה תצוה עד ועשית כיור נחשת וחד חזור וקורא מכי תשא עד ועשית כיור נחשת. וקי"ל כוותיה. חל להיות ר"ח אדר בבי תשא עצמה. אמר אביי קרו ר' מכי תשא עד ויקהל. וחד חזור וקורא מכי תשא עד ועשית כיור נחשת וקי"ל כוותיה דתניא כוותיה: אתמר ר"ח אדר שחל להיות בע"ש רב אמר מקדימין וקורין פרשת שקלים בשבת שהיא כ"ו יום בשבט שאם לא תקרא כך אלא בשבת שהיא ב' ימים באדר בצרי יומי דשלחנות דבעינן משעה שמשמיעין בשקלים עד ט"ו ואח"כ יוצאין השלחנות והנה אם תשמע בב' ימים לאדר נמצאו השלחנות יוצאין ב"י"ד יום. ופריק שמואל דאמר מאחרין וקורין בשבת שהיא שני ימים באדר כיון דשלחנות כל אימת דחל ר"ח אדר בע"ש לא נפקי עד חד בשבת לא בצרי. ואקשינן לשמואל דתניא איזו היא שבת ראשונה כל שחל ר"ח אדר להיות בתוכה דייקינן מאי לאו ע"ש דומיא דתוכה מה כשחל להיות בתוכה מקדמינן וקורין פרשת שקלים אף כשחל ר"ח אדר בע"ש מקדמינן וקורין משבת שעברה. ופריק שמואל לא תימא בתוכה אלא בה. וכך היא סוגיא דמתניתין[ל]. איזו היא שבת ראשונה כל שחל ר"ח אדר להיות בתוכה[מ] ואפי' בע"ש פירוש בה בשב' עצמה. כשם כשחל ר"ח אדר בשבת עצמה קורין בה פרשת שקלים כך אפילו אם חל להיות בע"ש קורין בשבת עצמה. והא פלוגתא דרב ושמואל

כתנאי היא דתניא מסרגין לשבתות דברי ר' יהודה כו'. פירוש מסרגין מפסיקין כדתנן[ז] קראה סילוגין ומפרשינן פיסקי פיסקי. ואמר ר' שמעון אימתי אני אומר אין מפסיקין אלא שקורין שבת אחר שבת בזמן שחל ר"ח אדר להיות ע"ש מכלל דסבר שקורין פרשת שקלים למחר כשמואל ולפיכך אין מפסיקין. וח"ק סבר מקדימין וקורין משבת שעברה אע"פ שהיא שבתא כדרב שהיא שני ימים באדר. וקי"ל כרב. ואע"ג דפריק שמואל לטעמיה לית הלכתא כוותיה: ת"ר ר"ח אדר שחל להיות בשבת קורין בכי תשא ומפטירין ביהוידע. ואיזו היא שבת ראשונה כל שחל ר"ח אדר להיות בתוכה ואפילו בע"ש. בשניה זכור ומפטירין כה אמר ה' צבאות פקדתי. איזו היא שבת שניה כל שחל פורים להיות בתוכה ואפי' בע"ש. בשלישית פרה אדומה ומפטירין חזרתי עליכם. ואיזו היא שבת שלישית כל שסמוכה לפורים מאחריה וזה כשחל ר"ח ניסן באמצע שבת אבל אם חל ר"ח ניסן להיות בשבת ומצאת שבת שלישית הסמוכה לר"ח ניסן. ברביעית החדש הזה ומפטירין כה אמר ה' בראשון באחד לחדש כו'.

ואי זו היא שבת רביעית בו׳ ואפילו בערב שבת. הלא מודה שמואל דערב שבת דומיא דתוכה ומקדימין דל״ר מאחרין קדמה עשייה לשמיעה. ואם תהגין בכולהו כרב חוץ מפורים שהל להיות בשבת עצמה הההיא לא איקלע כלל דל״כ הוי ר״ח אדר בשבת ולשם חדש ניסן בשני בשבת שהרי אדר לעולם חסר ול״כ הוה ליה פסח בשני בשבת וקיימא לן דלא בד״ו פסח לעולם וימים הלחוין לקמיעת דלשם מודש אדר זבד״ו וסימן מסורת הספקת פרשיות כך זע״ו ב״ו ד״ל ומ״ו וזהו פירוש זע״ו אם בא לשם חדש אדר בשבת יהא לך הספקת פרשה פיום חמשה עשר ולא יתכר שהרי פיום לשם קורין פרשת שקלים ולשבת הבאה פרשת זכור לתמיד בברייתא מי זו היא שבת שניה כל שהל פורים להיות בתוכה ואפילו בערב שבת ומתני׳ נמי תנן בשמיה זכור והייט כרב דאמר פורים שהל להיות בע״ש מקדימין ועכשיו יהול פורים בערב שבת ואנו מקדימין כרב אבל לשבת שלישית של אדר שהוא יום ט״ו לחודש מספיקין ובשבת רביעית (ג) (לחודש) שהיא סמוכה לפורים של מוקפין מאחריהן קורין פרה אדומה דתניא בברייתא מי זו היא שבת של פרשת פרה כל שסמוכה לפורים מאחריה ואוקימנא היכא דהל ר״ח ניסן בחול וזה יהול בחד בשבת שהוא חול ופרשת החודש קורין בשבת שלאחרי׳ שהרי היא סמוכה לר״ח ניסן הרי לך פי׳ זע״ו. פירוש ב״ו אם בא ר״ח אדר בשני בשבת תהא הספקה בשבת שלאחר ר״ח שהוא יום ששה לאדר שהרי הקדמת פרשת שקלים בשבת מעבר כדתנן בתוך השבי מקדימין לשעבר ומספיקין לשבת הבאה ושוב אין לך הספקה בהן שהרי שבת שלאחריה נקלטת פרשת זכור ר״ח אדר בשני בשבת תהא הספקה בשבת שלאחר ר״ח שהוא יום ששה לאדר שהרי הקדמת פרשת שקלים בשבת שעברה כדתנן חל להיות בתוך השבי מקדימין לשעבר ומספיקין לשבת הבאה ושוב אין לך הספקה בהן שהרי שבת שלאחריה נקלטת פרשת זכור

ולא יתכר שהרי פיום לשם קורין פרשת שקלים ולשבת הבאה פרשת זכור כדתמיה בברייתא מי זו היא שבת שניה כל שהל פורים להיות בתוכה ואפילו בערב שבת ומתני׳ נמי תנן בשמיה זכור והייט כרב דאמר פורים שהל להיות בע״ש מקדימין ועכשיו יהול פורים בערב שבת ואנו מקדימין כרב אבל לשבת שלישית של אדר שהוא יום ט״ו לחודש מספיקין ובשבת רביעית (ג) (לחודש) שהיא סמוכה לפורים של מוקפין מאחריהן קורין פרה אדומה דתניא בברייתא מי זו היא שבת של פרשת פרה כל שסמוכה לפורים מאחריה ואוקימנא היכא דהל ר״ח ניסן בחול וזה יהול בחד בשבת שהוא חול ופרשת החודש קורין בשבת שלאחרי׳ שהרי היא סמוכה לר״ח ניסן הרי לך פי׳ זע״ו. פירוש ב״ו אם בא ר״ח אדר בשני בשבת תהא הספקה בשבת שלאחר ר״ח שהוא יום ששה לאדר שהרי הקדמת פרשת שקלים בשבת שעברה כדתנן חל להיות בתוך השבי מקדימין לשעבר ומספיקין לשבת הבאה ושוב אין לך הספקה בהן שהרי שבת שלאחריה נקלטת פרשת זכור

ולא יתכר שהרי פיום לשם קורין פרשת שקלים ולשבת הבאה פרשת זכור לתמיה בברייתא מי זו היא שבת שניה כל שהל פורים להיות בתוכה ואפילו בערב שבת ומתני׳ נמי תנן בשמיה זכור והייט כרב דאמר פורים שהל להיות בע״ש מקדימין ועכשיו יהול פורים בערב שבת ואנו מקדימין כרב אבל לשבת שלישית של אדר שהוא יום ט״ו לחודש מספיקין ובשבת רביעית (ג) (לחודש) שהיא סמוכה לפורים של מוקפין מאחריהן קורין פרה אדומה דתניא בברייתא מי זו היא שבת של פרשת פרה כל שסמוכה לפורים מאחריה ואוקימנא היכא דהל ר״ח ניסן בחול וזה יהול בחד בשבת שהוא חול ופרשת החודש קורין בשבת שלאחרי׳ שהרי היא סמוכה לר״ח ניסן הרי לך פי׳ זע״ו. פירוש ב״ו אם בא ר״ח אדר בשני בשבת תהא הספקה בשבת שלאחר ר״ח שהוא יום ששה לאדר שהרי הקדמת פרשת שקלים בשבת שעברה כדתנן חל להיות בתוך השבי מקדימין לשעבר ומספיקין לשבת הבאה ושוב אין לך הספקה בהן שהרי שבת שלאחריה נקלטת פרשת זכור

ושאר ימות החג קורין בקרבנות החג. והא שאנו מעמידין[ד] ספר תורה שניה במועדות וקורין בקרבנות היום לא מצינו סתם בתלמוד אלא בסדר רב עמרם ישנו וקלא יש סתם לדבר מהא לאמר לקמן (דף לא:) אמר אברהם לפני הקב״ה רבש״ע וכו׳ אמר לו הקב״ה כבר תקנתי להם סדר קרבנות כל זמן שקורין בהן[ה]: והלילא

*ואיזו היא שבת רביעית כל שחל ר״ח ניסן להיות בתוכה ואפילו בע״ש: בחמישית חוזרין לבסדרן וכו׳: לסדר מאי ר׳ אמי אמר [ה]לסדר פרשיות הוא חוזר ר׳ ירמיה אמר [ב]לסדר הפטרות הוא חוזר אמר אביי[ה] כוותי׳ דר׳ אמי מסתברא דתנן לכל מפסיקין לראשי חדשים לחנוכה ולפורים לתעניות ולמעמדות וליום״כ בשלמא למ״ד לסדר פרשיות הוא חוזר היינו דאיכא פרשה בחול אלא למ״ד לסדר הפטרות הוא חוזר הפטרה בחול מי איכא ואידך הא כראיתא והא כראיתא ובתעניות למה לי הפסקה ליקרי מצפרא בעינא[ד] דיומא ובמנחה בתעניתא[ד] מסייע ליה לר״ה דאמר ר״ה [ד] מצפרא כינופיא [ו]היכי עבדינן אמר אביי מצפרא לפלגיה[ז] דיומא מעיינינן במילי דמתא מפלגיה דיומא לפניא ריבעא דיומא (ח) קרא ומפטרי וריבעא דיומא בעו רחמי שנאמר [ט] ויקראו בספר תורת ה׳ אלהיהם רביעית היום ורביעית (היום) מתודים ומשתחוים ואיפוך אנא לא ס״ד דכתיב [י] ואלי יאספו כל חרד בדברי אלהי ישראל על מעל הגולה ואני יושב משומם עד למנחת הערב וכתיב [יא] ובמנחת הערב קמתי מתעניתי: **מתני׳** [יב] בפסח קורין בפרשת מועדות של תורת[יג] כהנים בעצרת [יד] שבעה שבועות בראש השנה [טו] בחדש השביעי באחד לחדש ביום״כ [טז] אחרי מות ביו״ט הראשון של חג קורין בפרשת מועדות שבתורת כהנים ובשאר כל ימות החג בקרבנות החג בחנוכה [יז] בנשיאים בפורים [יח] ויבא עמלק בראשי חדשים [יט] ובראשי חדשיכם במעמדות[כ] במעשה בראשית בתעניות ברכות

והוא יום י״ג לחודש ופורים ליום מחר ושבת של אחריה פרשת פרה אדומה שהיא סמוכה מאחריה ושבת של אחריה יום כ״ז לחודש קורין פרשת החודש שהיא סמוכה לר״ח ניסן והרי לך פירוש ב״ו. פי׳ ד״ל אם בא ר״ח אדר בד׳ בשבת תהא לך הספקה בד׳ לחדש (ז) שבת של אחר ר״ח שהרי הקדמת פרשת שקלים בשבת שלפני ר״ח כל הטעם כטעם פירושו של ב״ו ואין לך עוד הספקה בהן והרי לך פירוש ד״ל. פי׳ וב״ו אם בא ר״ח בשני בשבת יהא לך הספקה אחת ליום אחר שהוא שני לחודש והשניה ביום ששה עשר הראשונה ביום אחר לתמיה אל להיות בתוך השבת מקדימין לשעבר ומספיקין לשבת שניה לשמיעה לן כרב דאמר ע״ש כאמצע שבת ומקדימין לשעבר ומספיקין לשבת הבאה ופרשת זכור בשבת של אחריה שהוא יום תשעה לחודש והיא סמוכה לפורים ובשבת שלאחר פורים שהוא ששה עשר לחודש יפסיק פעם שניה ואף על פי שסמוכה מאחריה לא תקרא פרה אדומה כדאמר רב ממא בר מניומי לעיל דהיכא דאל ראש חדש ניסן בשבת קורין פרשה שלישית בשבת הסמוכה לר״ח ניסן כדי שתקרא פרשת החודש בשבת של ראש חודש ופרשת פרה בשבת שלפניה והוא יום כ״ג לחדש. דרך קצרה סימן ימי קביעת ר״ח אדר זבד״ו וסימן ההספקות זע״ו ב״ו ד״ל ומ״ו חל ר״ח אדר בשבת ביום ו׳ ההספקה בע״ו לחודש ולא יותר חל ר״ח אדר ביום ב׳ הספקה בו׳ לחודש ולא יותר חל ר״ח אדר ביום ד׳ הספקה ביום ד׳ ולא יותר חל ראש חודש אדר ביום ששי הספקה ביום ב׳ לחדש וביום י״ו לחדש: לסדר פרשיות. שבשבתות הללו הספיקו סדר פרשיות דלא קראו אלא מרבע פרשיות הללו השנויות לעיל בברייתא: לתעניות ולמעמדות. על כרחך הני בשבת לא הוו וקתני מספיקין ומחול ליכא הפטרה: הא כראיתא בו׳. ולאי מספיקין בחול פרשת היום אבל בשבת שיש הפטרה מספיקין בהפטרות וקורין בהפטרה מעין המאורע: ובתעניות למה לי הפסקת פרשיות. לרבי ירמיה פריך דאמר היכא דאפשר לא מספקינן תעניות כיון דאיכא קריאה בתנאה למה יפסקו שתרית. מצפרא כינופיא. מאספין בני אדם ומדקין ומזהירין אם יש בידם עבירה ומחלו כדי שיתקבל התענית לפיכך אין פנאי בשחרית לקרות בתורה: במילי דמתא. מדקים אם תהיה עבירה בידם: ואיפוך אנא. לומר להני ב׳ רביעיות דקרא (ג) שחרית פלגינהו: ובמנחת הערב וגו׳. וסיפא דקרא ואפרשה כפי אל ה׳ אלהא לפניא בעו רחמי והני קראי מרוייהו בספר עזרא: **מתני׳** פרשת מועדות שבתורת כהנים. שור או כשב (ויקרא כב) וכיומא קמא מייתי ובברייתא אמרינן בה[ד] ושאר כל ימות הפסח מלקט וקורא מעמיו של פסח ומאי דשייר בתתני׳ תנא בברייתא: שבעה שבועות. דכל הנכתב[ה]: בחדש השביעי. דשור או כשב: קורין בקרבנות החג. בפרשת פינחס[ו] כיצד יום ראשון ויום שני קורא המתיר בחמשה[ז] עשר ואע״פ שיום שני הוא אין קורין בו ויום השני להראות שהוא ספק יום שני דגנאי הוא לקרות יו״ט בספק חול יום ראשון של חול המועד שהוא ספק שני ספק שלישי קורא ראשון ביום השני ותניינא ביום השלישי תליתאה ביום הרביעי הרביעי שהוא נוסף בשביל חש״מ[ח] הוא קורא את ספיקי היום ומה הן ספיקי היום ביום השני וביום השלישי וכן למחר קורא ראשון ביום השלישי שני קורא ביום הרביעי שלישי קורא ביום החמישי והרביעי ביום השלישי וביום הרביעי שהן ספיקי היום וכן תמיד הרביעי קורא מה שקרא ראשון ושני חוץ מיום אחרון של חש״מ שא״א לקרות ביום השמיני לפי שאינו מימי החג אלא רגל לעצמו[ט] לפיכך יום ז׳ של חש״מ ראשון קורא ביום החמישי שני קורא ביום הששי שלישי קורא ביום הששי והרביעי קורא ביום הז׳ שהן ספיקי היום[י]: בחנוכה בנשיאים. דהוי נמי מנוכת המזבח: במעשה בראשית. במסכת תענית בפרק בתרא (דף טו.) שנויה סדר קריאתן ביום הראשון בראשית ויהי רקיע בשני יהי רקיע ויקוו המים בג׳ יקוו המים ויהי מאורות ברביעי יהי מאורות ויעשו המים בחמישי ישרצו המים ותולא הארץ בששי תולא הארץ ויכולו השמים והתם (דף מ:) [כ] מפרש טעמא מאי קורין במעשה בראשית במעמדות שבשביל הקרבנות מתקיימים שמים וארץ: בתרכות

[ד] בכת״י ובבכמה ראשונים ליתא ״אמר אביי כוותיה וכו׳ דתנן״ והגירסא היא תנן לכל וכו׳. ועי׳ באור הגר״א סי׳ תרפה סעי׳ ב ובטו״א ופני יהושע לעיל ע״א:

[ה] בראשונים **בצפרא מעניינא** דיומא:

[ו] בכת״י וראשונים **דתעניתא**. [ז] בכת״י **עד פלגיה**. [ח] בכת״י ובמשניות דפו״ר בפרשת המועדות **שבתורת** כהנים: [ט] **ובחמשה**: [י] צ״ל שאנו מוציאין (רש״ש):

[כ] יש להוסיף וכו׳ (באה״מ):

עין משפט נר מצוה

סב א מיי׳ פי״ג מהל׳ מגילה הלכה כ:

סג ב מיי׳ שם טושי״ע א״ח סימן תרפה:

סד ג מיי׳ פ״א מהל׳ תענית הלכה ז טושי״ע א״ח סימן תקעו סעיף טז:

סה ד מיי׳ פי״ג מהל׳ מגילה הלכה ה׳ ו טושי״ע א״ח סימן תל סעיף ה:

רבינו חננאל

בחמישי׳ חוזרין לסדרן. לסדרן מאי ר׳ ירמיה אמר לסדר הפטרות וקי״ל כוותיה. ואקשינן לר׳ ירמיה ממשנתנו דתני לכל מפסיקין לתעניות ולמעמדות כלומר מגיחין עצנו של יום וקורין [בעניין] תענית ובענין המעמד׳ ענין מעמדות כדתנן במעמדי׳ במעשה בראשית. ומפרש בס׳ בשלשה פרקים הכהנים[ב] כו׳ תעניות כדתנן ברכות וקללות ואי אמרת לסדר ההפטרות הפטרה בחול מי איכא דפסיק לה ואמר הפטרה דתעניות והפטרה דמעמדות. ופרק במקום שיש הפטרה כגון אלו השבתות שפירשנו מפסיקין להפטרה וקורין בהפטרה של זה הענין ובמקום שאין הפטרה בחול כגון שני וחמישי מפסיקין לסדר פרשיות ולא קשיא הא כדאיתא והא כדאיתא: ירושלמי ר׳ בא בשם ר׳ חייא בר אשי אין מפסיקין בין פרים לפרה. ר׳ לוי אמר אין מפסיקין בין פרה להחודש. וסימניה של פרשיות הללו בין הכוסות הללו אם רצה לשתות ישתה בין שלישי לרביעי לא ישתה[ג]. ובדין הוא שיקדום החודש לפרה שבאחד בניסן הוקם המשכן ובשני ימים בניסן נשרפה הפרה. ולמה הקדימה. מפני שהיא טהרתן של כל ישראל. ואקשינן בתעניות למה לי הפסקה ליקרו בצפרא בעינא דיומא כו׳. ואוקימנא מצפרא כנופיא ועד פלגיה דיומא מעיינינ במילי דמתא. ומפלגיה דיומא רבעא דיומ׳ קרו ומפטרי ורבעא בעינא בעו רחמי שנאמר ויקראו בספר תורת האלהים רביעית היום [וריביעית] מתודים ומשתחוים לה׳ אלהיהם. וכתיב ובמנחת הערב קמתי מתעניתי. ש״מ דתפלה דתעניתי׳ במנחת הערב: בפסח קורין בפרשת מועדי׳ שבתורת כהנים:

ליקוטי רש״י

לסדר פרשיות הוא חוזר. שקבלו את אלו והספיקו מלקרות את פרשת הפסח. לסדר הפטרות. הפטרות הוספקו עד הנה אבל לא הפרקיות [לעיל כט:]. בצפרא כינופיא. מיום מעניות לנוח מתקבלין ואין נמים הכנסת מן הנקר. הייבי עבדינן. מאי עבדי כינופיא דמצפרא ובכוליה יומא דמעניתא. מעיינינן במילי דמתא. דרשה ותקיעה לבדוק במעשיהם בעקבי מי סעיר אם גזל ומחמס בידיהם ומפיסין אותן. מפלגיה דיומא. מחצות ואילך עושין שני מלאכים. קרא ומפטרי. קרו ויחל משה ומפטירין לרשו את ה׳ בהמלנו [חגיגה יב:]. ואיפוך אנא. לפלגא דיומא קמא הוו קרו ומפטרי ובעו רחמי ומחידן פלגא מעייני. ואלי יאספו בן מקליה כתיב בשנזל ואלי יאספו לי היו מתאספין ובאין טוטים שבהן להגיד לפי על מעל ומעל הגולה לספריהם [שם יג:]. משומם. עלוב ושומם כמו (יחזקאל ג) שבעת ימים משמים בתוכם [שוחר ט. ד]. תיקתורדי״ן בלע״ז על מעלם שמתוודין עד מנחת הערב מחצות ואילך שהגל נוטה כדאמרינן במסכת יומא (כח:) לנוטים לאחריהם מני משחרי בתולי. ובמנחת הערב קמתי. אלמא בחיבר מלגא דפלגא קמא מעייני במילי דמתא [חגיגה שם]. קמתי מתעניתי. אלא אלמלי אותו יום [שוחר שם. ד]. לא שמתענה עד המנחה ואחר כך אוכל אלא כלומר מלגר מלגר דפלגא קמא מעייני במילי דמתא ומתעלי הימי מתפלל כדי שלאחרלה [חגיגה שם].

מסורת הש״ס עם הוספות

[א] [לעיל דף כט:]. [ב] מעניות דף יב: ע״ש. [ג] דברים טז, ד. ויקרא כב, ה. ויקרא טז, ו. במדבר ז, ז. שמות יז, ט. [ד] במדבר כח, ט. [ה] תענית כו., [ו] לקמן לא., [ז] דברים טו יט. [ח] במדבר כח-כט. [ט] לעיל דף כא., [י] ר״ה ד:, [כ] וע״ש סוכה נה. ברש״י ובתוס׳ ד״ה אותקין, [כא] [וכן לקמן לא:], [כב] וע״ש תוס׳ לעיל כג. סוד״ה כיון, [כג] פסחים קח ע״א.

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ ליעבע דיומא. קרינן בספרא ומפטרי: (ב) רש״י ד״ה ואחו סיל וכו׳ ובמנחת רביעית שהוא יום כ״ב לחודש שהיא סמוכה: (ג) ד״ה ואיפוך אנא וכו׳ בשחרית פלגינהו: (ד) [מכמ״י רש״י ד״ה ולא זו היא וכו׳ מי׳ לחדש בשבת של אחר ר״ח]:

תורה אור השלם

א) וַיָּקוּמוּ עַל עָמְדָם וַיִּקְרְאוּ בְסֵפֶר תּוֹרַת יְיָ אֱלֹהֵיהֶם רְבִעִית הַיּוֹם וּרְבִעִית מִתְוַדִּים וּמִשְׁתַּחֲוִים לַיְיָ אֱלֹהֵיהֶם: [נחמיה ט, ג]

ב) וְאֲלֵי יֵאָסְפוּ כֹּל חֲרֵד בִּדְבָרֵי אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עַל מַעַל הַגּוֹלָה וַאֲנִי יֹשֵׁב מְשׁוֹמֵם עַד לְמִנְחַת הָעָרֶב:

[עזרא ט, ד]

ג) וּבְמִנְחַת הָעָרֶב קַמְתִּי מֵתַעֲנִיתִי וּבְקָרְעִי בִגְדִי וּמְעִילִי וָאֶכְרְעָה עַל בִּרְכַּי וָאֶפְרְשָׂה כַפַּי אֶל יְיָ אֱלֹהָי: [עזרא ט, ה]

הגהות וציונים

[ה] בכת״י ובכמה ראשונים ליתא ״אמר אביי כוותיה וכו׳ דתנן״ והגירסא היא תנן לכל וכו׳. ועי׳ באור הגר״א סי׳ תרפה סעי׳ ב ובטו״א ופני יהושע לעיל ע״א:

[ו] בראשונים **בצפרא מעניינא** דיומא:

[ז] בכת״י וראשונים **דתעניתא**. [ח] בכת״י **עד פלגיה**. [ט] בכת״י ובמשניות דפו״ר בפרשת המועדות **שבתורת** כהנים: [י] צ״ל ובחמשה: [יז] צ״ל שאנו מוציאין (רש״ש):

[כ] יש להוסיף וכו׳ (באה״מ):

ברכות וקללות[ס] אין מפסיקין בקללות אלא אחד קורא את כולן בשני ובחמישי בשבת[פ] במנחה קורין בסדרן ואין עולים להם מן החשבון שנאמר [א] וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל מצותן שיהו קורין כל אחד ואחד בזמנו: **גמ'** ת"ר בפסח קורין בפרשת מועדות[ב] ומפטירין [ג] בפסח גלגל והאידנא דאיכא תרי יומי [ד] יומא קמא בפסח גלגל [ה] ולמחר [ו] בפסח יאשיהו ושאר ימות הפסח מלקט וקורא מענינו של פסח מאי היא אמר רב פפא מאפ"ו סימן יום טוב האחרון של פסח קורין [ז] ויהי בשלח ומפטירין [ח] וידבר דוד ולמחר [ט] כל הבכור ומפטירין [י] עוד היום אמר אביי והאידנא [כ] נהוג עלמא למיקרי משך תורא קדש בבספא פסל במדבראי שלח בוכרא בעצרת [ל] שבעה שבועות ומפטירין [מ] בחבקוק אחרים אומרים [נ] בחדש השלישי ומפטירין במרכבה[ס] והאידנא [ע] דאיכא תרי יומי עבדינן כתרוייהו ואיפכא בראש השנה [פ] בחדש השביעי ומפטירין [צ] הבן יקיר לי אפרים ויש אומרים [ק] וה' פקד את שרה ומפטירין [ר] בחנה [ש] והאידנא דאיכא תרי יומי יומא קמא [ת] כיש אומרים למחר [א] [ב] והאלהים נסה את אברהם ומפטירין הבן יקיר [ג] ביונה [ד] קורין [ה] אחרי מות ומפטירין [ו] כי כה אמר רם ונשא [ז] ובמנחה קורין [ח] בעריות ומפטירין [ט] ביונה אמר ר' יוחנן כל מקום שאתה מוצא גבורתו [י] של הקב"ה

(ס) אתה מוצא ענוותנותו דבר זה כתוב בתורה [כא] ושנוי בנביאים ומשולש בכתובים כתוב בתורה [כב] כי ה' אלהיכם הוא אלהי האלהים ואדוני האדונים וכתיב בתריה [כג] עושה משפט יתום ואלמנה שנוי בנביאים [כד] כה אמר רם ונשא שוכן עד וקדוש וגו' וכתיב בתריה ואת דכא ושפל רוח משולש בכתובים דכתיב [כה] סולו לרוכב בערבות ביה שמו וכתיב בתריה [כו] אבי יתומים ודיין אלמנות [כז] יו"ט הראשון של חג קורין בפרשת מועדות שבתורת כהנים ומפטירין [כח] הנה יום בא לה' והאידנא דאיכא תרי יומי [כט] למחר מיקרא ה"נ קרינן אפטורי מאי מפטירין [ל] ויקהלו אל המלך שלמה [לא] ושאר כל ימות החג קורין בקרבנות החג [לב] יו"ט האחרון קורין כל הבכור מצות וחוקים [לג] ובכור ומפטירין [לד] ויהי בכלות שלמה [לה] למחר קורין וזאת הברכה ומפטירין [לו] ויעמד שלמה אמר רב הונא אמר רב [לז] שבת שחל להיות בחולו של מועד בין בפסח בין בסוכות מקרא קרינן [לח] ראה אתה אפטורי בפסח [לט] העצמות היבשות ובסוכות [מ] ביום בא גוג [מא] בחנוכה בנשיאים ומפטירין [מב] בגרות חזריה [מג] ואי מיקלעי שתי שבתות קמייתא בגרות חזריה בתרייתא [מד] בגרות שלמה [מה] בפורים [מו] ויבא עמלק [מז] בראשי חדשים [מח] ובראשי חדשיכם [מט] ראש חדש שחל להיות בשבת מפטירין [נ] והיה מדי חדש בחדשו [נא] חל להיות באחד בשבת מאתמול מפטירין [נב] ויאמר לו יהונתן מחר חדש. אמר רב הונא [נג] ראש

והאידנא נהוג עלמא למקרי משך תורא וכו'. אומר ר"י לזה הסדר לא ישמענה לך כשמל פסח ביום חמישי שלא ב' קורין משך תורא ביום שלישי שהוא שבת של חול המועד קורין לאתה אומר אלי וכללה הוי פסל לך כלאמרינן לקמן[מא] דשבת של חול המועד אין מגיסן אין בחשרי קורין לאתה אתה אומר אלי וביום ד' וחמישי ושני של פסח שהוא אב"ג דשבת לא יקראו פסל לך בחמישי של פסח כמו שרגילין בשאר שנים אלא ביום (ס) מרבע וחמישי ושני יקראו קדש בכספא במדברא:

במנחה קורין בעריות. לפי שהגשים מקומעות בשביל כבוד היום[מב] לפיכך צריך להזכירם אלא יכשלו בהן ובמדרש יש שלכך קורין בעריות לפי שישראל עושין רמז להקב"ה שכשם שהזהיר אותם אלא לגלות ערוה כך לא תגלה ערוותם בעונותם[מג]:

למחר קרינן וזאת הברכה ומפטירין ויעמוד שלמה. ויש מקומות שנהגו להפטיר ביום אחרי מות משה[מד] ומשיגים הוא שהרי הש"ס אין אומר כן[מה] ומשיגים הוא שהרי הש"ס אין אומר כן[מו] ויש אומרים שרב הלי גאון תקן לומר ויהי אחרי מות משה אבל אינן יודעין הסברא אחמי שנה סדר הש"ס:

מפטיר ויאמר לו יהונתן מחר חדש. קשיא אחמי אין עושין כן כשמל ר"ח אדר ולאלא חדש ניסן בחמד בשבת ואחמי מפטירין מהודע וברלשון בחמד לחדש[מז] וי"ל משום דהפטרה דיהודע מדברת בשקלים[מח] ומזכרת שרלאל חדש אדר יהיה בחודו שבעה[מט]: לאלא

מסורת הש"ס עם הוספות

(ס) עיין מסכת סופרים פי"ז ה"ז ותוס' ברכות דף יח. ד"ה למחר, (א) יהושע ה, (ב) מלכים ב כג, (ג) שמות יג, (ד) שמואל ב כב, (ה) דברים טו, (ו) ישעיה י, (ז) דברים טז, (ח) חבקוק ב-ג, (ט) שמות יט, (י) יחזקאל א עיין לעיל כה. רשם בתוד"ה אין מפטירין, (כ) ויקרא כג, (כא) ירמיה לא, (כב) בראשית כא, (כג) שמואל א' א, (כד) בראשית כב, (כה) ויקרא טז, (כו) ישעיה נז, (כז) ויקרא יח, (כח) יונה א-ד, (כט) [ע' תוס' ר"ה לב. ד"ה ממחילן, (ל) זכריה יד, (לא) מלכים א' ח, (לב) שם ט, (לג) שם ח, (לד) שמות לג, (לה) יחזקאל לז, (לו) שם לה, (לז) זכריה ד, (לח) מלכים א' ז, (לט) שמות יז, (מ) במדבר כח, (מא) ישעיה סו, (מב) שמואל א' כ, (מג) ויקרא כו, (מד) עיין מכילתא בשלח פ"ג, (מה) שמות רבה ס"ח, (מו) ע"ז ב:, (מז) תוהלים סח יח, (מח) שבת דף פו: ע"ש ועי' מג"א סי' תצד ומהה"ש שם, (מט) ר"ה יא., (נ) חגיגה דף יא:, (נא) סנהדרין דף סב:, (נב) בעמוד זה, (נג) עי' תענית כו:, (נד) ועיין חכמת שלמה בסימן תרכב ס"ב, (נה) יהושע א א, (נו) לעיל דף ל., (נז) עיין לעיל דף כט:, (נח) [ע' רש"ל].

הגהות הב"ח

(ס) גמ' אמר רב הונא אמר רב לאלא מלא: (ב) רש"י ד"ה קורין כסדרן. מעתה סדר הפרשיות ואין עולה להן מן החשבון וכו' ובשני ובחמישי ותנאי פליגי בה וכו' ובחמישי הס"ל ותמ"ל מה"ל שנאמר: (ג) ד"ה בספא גלגל דיהושע בעת ההיא הס"ל: (ד) ד"ה ואלא לל ימות הפסח וכו' שנפטעלוקן וביום אני קורין משכו וביום ולאלון שור כל"ל ותיבת מוב נמחק[ה]: (ס) ד"ה ומפטירין בחבקוק וכו' מנמן מורה משתעי הס"ל: (ו) ד"ה במרכבה וכו' שנגלה בעיני ברכב רבוותים אלפי שנאן: (ז) ד"ה הבן יקיר לי אפרים משום דכתיב ביה זכור וכו' אלמנמן דקמייתא בזכרונות הס"ל ותמ"ל מה"ל ומפטירין וכו' מלאלון הענה הס"ל ותמ"ל מה"ל והאלהים נסה את אברהם. ועקידת יצחק מזכירין כלי שיבור לנו עקידתו היום כמשמע: (ס) תוס' ד"ה והאידנא וכו' אלא ביום רביעי חמישי ושני יקראו קדש: (ע) [מכמ"ש גמ' גטרתו של סקב"ה שם אתה מוצא כל"ל]:

תורה אור השלם

א) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת מֹעֲדֵי יְיָ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: [ויקרא כג, מד] ב) כִּי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים הָאֵל הַגָּדֹל הַגִּבֹּר וְהַנּוֹרָא אֲשֶׁר לֹא יִשָּׂא פָנִים וְלֹא יִקַּח שֹׁחַד: [דברים י, יז] ג) עֹשֶׂה מִשְׁפַּט יָתוֹם וְאַלְמָנָה וְאֹהֵב גֵּר לָתֶת לוֹ לֶחֶם וְשִׂמְלָה: [דברים י, יח] ד) כִּי כֹה אָמַר רָם וְנִשָּׂא שֹׁכֵן עַד וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ מָרוֹם וְקָדוֹשׁ אֶשְׁכֹּן וְאֶת דַּכָּא וּשְׁפַל רוּחַ לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים וּלְהַחֲיוֹת לֵב נִדְכָּאִים: [ישעיה נז, טו] ה) שִׁירוּ לֵאלֹהִים זַמְּרוּ שְׁמוֹ סֹלּוּ לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת בְּיָהּ שְׁמוֹ וְעָלְזוּ לְפָנָיו: [תהלים סח, ה] ו) אֲבִי יְתוֹמִים וְדַיָּן אַלְמָנוֹת אֱלֹהִים בִּמְעוֹן קָדְשׁוֹ: [תהלים סח, ו]

עין משפט נר מצוה

מה א מיי' פי"ג מהל' תפלה הלכה ה טוש"ע א"ח סי' תפח סע"ב:
מו ב מיי' שם טוש"ע א"ח סי' תלא סעיף ה:
מח ג מיי' שם טוש"ע שם סעיף ה:
מט ד מיי' שם הל' ט טוש"ע א"ח סי' תלד סעיף ב ג:
נ ה מיי' שם הלכה י ע ו מיי' שם הל' יא טוש"ע א"ח סי' תלה סעיף ה:
נא ז מיי' שם טוש"ע א"ח סי' תלכב סעיף ב:
נב ח מיי' שם הלכה יב טוש"ע א"ח סי' תלגא:
נג עד מ י מיי' שם טוש"ע א"ח סי' תלכב סעיף ג:
נד עה כ מיי' שם טוש"ע א"ח סי' תלכג סעיף ג:
נה עו ל מיי' שם טוש"ע א"ח סי' תלכב סעיף ג: עז מ מיי' שם טוש"ע א"ח סי' תלכגא סעיף ג:
נו עח נ מיי' שם הלכה מ טוש"ע א"ח סי' תל סעי' ה וסי' תלכג סעיף ג:
נז עט ס מיי' שם הל' י פא צ מיי' שם הל' ד טוש"ע א"ח סי' תלכ סעי' ב:
נח פב ע מיי' שם טוש"ע א"ח סי' תלכה סעיף ג:
נט פג ר מיי' שם טוש"ע שם סעיף ג:

רבינו חננאל

אסיקנא והאידנא נהוג עלמא משך. תורא. קדש. בכספא. פסל. מדבראי שלח. בוכרא. וקורין ומפטירין כאשר כתוב בגמרא. ותשובה היא

ליקוטי רש"י

ואדוני האדונים. לא יוכל שום אדון לאמיל אמכם מידו [דברים י, יח]. **וכתיב בתריה עושה משפט יתום ואלמנה.** הרי גבורה ואפילו גבורתו אתה מוצא עענותנותו [שם, יח].

הגהות וציונים

ס) בכת"י ובמשניות ובשבת. ב) בכת"י נוסף שבתורת כהנים: ג) בכת"י נוסף עבדיינן ד) בכת"י ולמחר קורין: ה) בכת"י גדולתו. (וכמו שהוא בסדר ויתן לך למוצ"ש), ועיין מהרש"א: ו) [צ' בהר"ן דף רסח ע"א שהעותק קורין מצות וחוקים וכל הבכור ומפטירין וכו' והיא גירסא נכונה] (גלילון): ז) בכת"י הגירסא ובשבת מפטירין בגרות: ח) בר"ן איתא משער שני: ט) ברש"י שבריש ורמז הולדו של מועד: י) ע' הגר' בר"ש וברא"ש וכ"ה בכמה כת"י דברש' בגמ' ר"א כה"ר דברש' בגמ' ר"א ויחי אחרי מות משה: כ) הגהת הב"ח אינה מובנת דהא ע"כ סימן מאפ"ו על ימי חוה"מ לחוד קאי חוץ מב' ימים של יו"ט דאל"כ ליכא אלא ה' ימים ובצר לן יומא הד ולכן פי' רש"ש על נכון דיו"ט שני כראשון שוה או כשב. גם מה שמחק חיבת טוב אינו מובן כלל, ונראה שמקומו במקום אחר והוצרק כאן בטעות (גנזי יוסף):

ראש חדש אב שחל להיות בשבת מפטירין חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי וגו'. ואין אנו עושין כן אלא מפטיר בירמיה (ג) שמעו[ב] דבר ה' ובשבת שלפני ט"ב חזון ישעיהו והטעם לפי שאנו עוסקין על פי הפסיקתא לומר ג' דפורענותא קודם משעה אחת ואלו הן דברי ירמיה שמעו דבר ה' חזון ישעיהו ובתר משעה אחת שב דנחמתא ומרתי דמיומתא ואלו הן נחמו נחמו ותאמר ציון עניה סוערה לבדה אנכי אנכי רני עקרה קומי אורי שוש משש דרשו שובה ולפיכך מקדימין עניה סוערה קודם רני עקרה דדרך הנחמות להיות הולכות ומשובחות יותר וסדר זה מתחיל בפתחם וסיימנין דש"מ ט"ע אר"ק שד"ם ולעולם שוש משש בחתם נגנים דהיינו שבת שלפני ר"ה לפי שהוא סוף הנחמות ודרשו בגוש גליה ושובה בשבת שלפני יום הכפורים וכשיש שבת בין יום הכפורים לסוכות אז הוי דרשו בשבת שלפני יום הכפורים משום דכתיב בה דרשו ה' בהמצאו וסיימו בימי תשובה[ג] ושובה בין כפור לסוכות דכתיב בה[ד] ונתתי לך יורה ומלקוש וכן[ה] וה' נתן קולו לפני חילו דמשתעי במיס[ו] ושיך שפיר לפני סוכות וזה המנהג לא ישתנה לעולם עד"פ הפסיקתא וכן פירש ר"ת ולא כדברי רב המובל ההופך ומבלבל[ז] לומר שובה קודם כפור ושוש משש בין כפור לסוכות דאין להפסיק בין הנחמות לנחמיות אלא כדברי רבינו תם עם ישרים נחתם שוש משש בראשיתו ושובה באחריתו והא[ח] שאין אנו מפטירין חזון בשבת אחל ט' ר"ח אב משום דקיימא לן[ט] דאין אמלות חל אלא בשבע שאל ט"ל להיות בתורה וכ' דאמר[י] דמפטיר חזון סבר דהאמלות חל מיד שנכנס ר"ח ואין הלכה כן וכן פירש הר"ר אליעזר ממיץ ולכך אנו מפטירין שמעו וכן אנו נוהגין ע"פ מסכת סופרים[כ] שאנו קורין ואחל בתעניות ומתחיתין אתרגין שקורין ברכות וקללות[ל]:

אין מפסיקין בקללות. וקורין אחד משוש דכתיב מוסר ה' בני אל תמאס ואל תקוץ בתוכחתו אי"ר אחא אל תעש התוכחה קוצים ואי"ר יהושע דסכנין אמי אמרתי עמו אנכי בצרה[מ] ואם כן אין דין שיברכו בני על הצרות שנהם אלא יקרא אחד הכל ויתחיל (פ) בדבר אחר ויסיים בדבר אחר ואז יוכל לברך אחריה ופוסף:

מתחיל בפסוק שלפניהם. אמר דוקא פסוק דהא יש פרשה ואין מתחילין ומסיימין בפחות משלשה פסוקים[מ]: **משה** מעצמו אמרם. וברוח הקדש: **קללות** שבת"כ קודם עצרת ושבמשנה תורה קודם ראש השנה. שאנו נוהגים המנהג של רמינו נסים לנמה מתחלקים פרשת נצבים ואלך לנמים כשיש ב' שבתות בין ר"ה לסוכות אבל יום"כ ואין מתחלקין מטות ומסעי שמרומות יותר והטיב לפי שבתחתם נגמרים יש קללות שקבל ישראל ודומה למיומם קודם ר"ה ובקשה שאנו לא מתחמין הקללות שקבל משה ישראל[ב] כדמשמע בפרק המוכר את הספינה (ב"ב דף פח: ושם) א"ר לוי בא ולמה אנא כמדת הקב"ה מדת ב"ו הקב"ה מיבך ישראל בב"ב וקללן בשמנה ומשה ברכם בשמנה וקללם בעשרים ושתים ותשיב מוחם לא תשמעו[ג] עד ואין קונה משמע בהדיא שעד אין קונה הוי מן הקללות ולא יותר ושוב קשיא לפי שברתו אמאי אין קורין אחריו קודם ר"ה שהרי גם שם יש קללות מזי רעב ולחומי רשף[ד] לכך נראה לי הטעם שאנו מתחלקים אותן לפי שאנו רוצים להפסיק ולקרות שבת אחת קודם ר"ה בפרשה אלא מהא מדברת בקללות כלל אלא להסמיך הקללות לר"ה ומטעם זה אנו קורין במדבר סיני קודם עצרת כדי אלא להסמיך הקללות שבתוכותי לעצרת: ילמדנו של פרשת יתרו[ה] אין אדם רשאי לקרות בתורה עד שיקדיר הפרשה ג' פעמים שנאמר (שיר כח) אז ראה ויספרה (ג) חקרה וכיינה ואמרי כן ואומר לאדם ואמור[ו] לסמוך על הסימה דמה נתיתה מעומד אף קריאתה מעומד:

הלוחות

עין משפט

נר מצוה

פד א מי' פי"ג מהל' תפלה הלכה ד טוש"ע א"ח סימן תכה סעיף ה סהג"ה:

פה ב מי' שם הלכה יט טוש"ע א"ח סימן תקנו מקנו סעיף ד סהג"ה:

פו ג מי' פ"ו מהלכות כלי המקדש הלכה ו:

פז ד מי' פי"ג מהל' תפלה הלכה יט טוש"ח סימן תקנו:

פח ה ו מי' שם הל' ז טוש"ע א"ח סימן תכה סעיף ו:

פט ז מי' שם הלכה ב טוש"ע שם סעי' ד:

צ ח מי' שם הלכה ג סמג עשין עו טוש"ח סימן לגכ:

רבינו חננאל

אין מפסיקין בקללות אלא אחד קורא את כולן שנאמר אל תקץ בתוכחתו ג) מ"ט שאין מפסיקין. שאין אומרים ברכה על הפורענות. היכי עבדינן חנא בשמחחיל מתחיל בפסוק שלפניהם וכשמסיים מסיים בפסוק שלאחריהם. ואמר אביי לא שנו אלא בקללות שבתורת כהנים חץ אם בחקותי תלכו שנא' בלשון רבים ומשה רבינו מפני הגבורה אמרן אבל שבמשנה תורה פוסק מ"ש דבלשון יחיד אמורות ומשה מפי עצמו אמרן להזכיר. וכן אמר רב הונא ללוי בר בוטא דהוה מגמגם וקורא באחרוני דמשנה תורה. א"ל אכנפשך קללות שבמשנה תורה פוסק. ר' שמעון בן אלעזר אומר עזרא תיקן להן לישראל להיות קורין קללות שבתורת כהנים קודם עצרת שהיא ר"ה לדין האילנות ותנן בר' פרקים העולם נידון בעצרת על פירות האילן. וקללות שבמשנה תורה קודם ר"ה כדי שתבלה שנה וקללותיה. תניא אם יאמרו לך זקנים סתור וילדים בנה כו'. בשני וחמישי ובשבת במנחה קורין כסדרן כו'. אמר שמואל מקום שמפסיקין בשבת שחרית

חשק שלמה

על רבינו חננאל

ג) נראה דגיל ר"ל דאמר אין מפסיקין מעוש שאין אומרים וכו':

תורת אור השלם

א) חָדְשֵׁיכֶם וּמוֹעֲדֵיכֶם שָׂנְאָה נַפְשִׁי הָיוּ עָלַי לִטֹּרַח נִלְאֵיתִי נְשֹׂא:
[ישעיה א, יד]

ב) אֵיכָה הָיְתָה לְזוֹנָה קִרְיָה נֶאֱמָנָה מְלֵאתִי מִשְׁפָּט צֶדֶק יָלִין בָּהּ וְעַתָּה מְרַצְּחִים:
[ישעיה א, כא]

ג) וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ לִי וְלֹא תַעֲשׂוּ אֵת כָּל הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה:
[ויקרא כו, יד]

ד) וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה עַד אָנָה יְנַאֲצוּנִי הָעָם הַזֶּה וְעַד אָנָה לֹא יַאֲמִינוּ בִי בְּכֹל הָאֹתוֹת אֲשֶׁר עָשִׂיתִי בְּקִרְבּוֹ: [במדבר יד, יא]

ה) עַד מָתַי לַעֲדָה הָרָעָה הַזֹּאת אֲשֶׁר הַמָּה מַלִּינִים עָלַי אֵת תְּלֻנּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הַמָּה מַלִּינִים עָלַי שָׁמָעְתִּי: [במדבר יד, כז]

ו) כִּי תוֹלִיד בָּנִים וּבְנֵי בָנִים וְנוֹשַׁנְתֶּם בָּאָרֶץ וְהִשְׁחַתֶּם פֶּסֶל וַעֲשִׂיתֶם הָרַע בְּעֵינֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְהַכְעִיסוֹ: [דברים ד, כה]

ז) אִסֹּף אֲסִיפֵם נְאֻם יְיָ אֵין עֲנָבִים בַּגֶּפֶן וְאֵין תְּאֵנִים בַּתְּאֵנָה וְהֶעָלֶה נָבֵל וְאֶתֵּן לָהֶם שֶׁעֲבָרוּם: [ירמיה ח, יג]

ח) כֹּה אָמַר יְיָ אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וָלַיְלָה חֻקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא שָׂמְתִּי: [ירמיה לג, כה]

ט) וַיֹּאמַר אֲדֹנָי אֱלֹהִים בְּפִתָּם אַרְצָם כִּי אִירָשֻׁנָּה: [בראשית מט, ח]

י) וַיֹּאמַר אֵלָיו קֹרַח לִי אֶגְלֶת מְשֻׁלֶּשֶׁת וְעַז מְשֻׁלֶּשֶׁת וְאַיִל מְשֻׁלָּשׁ וְתֹר וְגוֹזָל: [בראשית טו, ט]

כ) מוֹסַר יְיָ בְּנִי אַל תִּמְאָס וְאַל תָּקֹץ בְּתוֹכַחְתּוֹ: [משלי ג, יא]

ל) אֲמֹר אֶל רַחֲבְעָם בֶּן שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ יְהוּדָה וְאֶל כָּל בֵּית יְהוּדָה וּבִנְיָמִן וְיֶתֶר הָעָם לֵאמֹר: [מלכים א' יב, כג]

מסורת הש"ס

עם הוספות

ג) [שנת דף קמה:].

ד) תענית ד' כ:: ע"ש, ג) ר"ה דף מ:, ד) נדרים מ. [הוספת ע"ז ס"ל], ה) ד"ל זעמא ס"ז, ו) [תוס' ס"ג מס' סופרים פ"א הלכה ד], ז) [עי' תוספות מנחות ל: ד"ה ולימלן], ח) [ע' תוס' עפסים מ: ד"ה אבל וט' וקל"ע וע' מרומת הדשן סי' יט] ועיין באור הגר"א סימן תכה ס"א ד"ה ר"א השמים, ט) ר"ה יח., י) יומא ב כג "וידד לכם גשם מורה ומלקוש", כ) יומא ב יא, ל) עי' מרדכי סוף תחלא, מ) [תענית דף כט:], נ) [פרק י"ז ה"ז], ס) [וע"ע תוס' מכות יח. ד"ה למטר ותוס' עפסים מ: ד"ה אבל], ע) [ע' תוס' עפסים מ: ד"ה אבל וט' וקל"ע וע' מרומת הדשן סי' יט] ועיין באור הגר"א סימן תכה ס"א ד"ה ר"א השמים, ע) ר"ה יח., פ) יומא ב כג "וידד לכם גשם מורה ומלקוש", צ) יומא ב יא, ק) עי' מרדכי סוף תחלא, ר) [תענית דף כט:], ש) [פרק י"ז ה"ז], ת) [וע"ע תוס' מכות יח. ד"ה למטר ותוס' עפסים מ: ד"ה אבל], א) [ע' תוס' עפסים מ: ד"ה אבל], ב) תהלים צא טו, ג) לעיל דף כב., ד) דברים כה טו-טז, ה) דברים לב כד, ו) תנחומא יתרו סימן טו, ז) ירושלמי דמכילתין ריש פרק ד.

הגהות הב"ח

(פ) תוס' ד"ה אין מפסיקין וכו' ויתחיל בברכה ויסיים בברכה ולא יוכל: (ב) ד"ה משה וכו' ולפי ויפסיק הכינה וגם הקרה ראמר לאחם:

ליקוטי רש"י

אלמלא מעמדות. שיקבל קבלת שיקבלו עושין הן כדי כלים בטמאן ומעמדן כלן שמיים ואלו העומדים מטמאן אין מתקיימין כו' (תענית כז:). **אם לא בריתי.** שלא יומם ולילה לא הייתי מלאכת מולה שבמות מ יומם (יהושע ה) ואגיה מ יומם ולילה (יהושע ה) ומשיב (דברים כט) אלה דברי הברית (ע"ז ב:). ודמתיתי לדקוטו לענין מרים המולה לעמוד מכלן שבמדבר המולה ובכלו שמים ואלון לך אין המדבר מיושב על סדר המקבלות (ירמיה לג, כה). **במה אדע.** לא שאל לו אות אלא אמר לפני הוריתני בפיה זכות יקבלנו (בראשית מו, ו). בדור המבול. מלמד דור המבול שמאבר שהן כלין אין השלם מתקיים והואיל שבל עיקרי קרבן הפולה עומד לכן קורין אנשי מעמד בעריהן מתפנה מלאכתן (תענית שם). **אם יאמרו לך** זקנים פתור. ואל תבנה. **וילדים בנה.** מיד המקבל. וסימון לדבר **דחבעם.** לסמיך (מ"ל יב) ויעזוב את עצת הזקנים וגו' ומסיר מיד המקבל על אותה עצה ומסורה לא פירש בגיתא המקבל ואיכא בריתא דקמני בהדיא בגיתא המקבל (נדרים ט.). **וילמא הלכה כרבי יהודה.** נמה מזכו לאוכל אם הדברים ולפרקן (נישין כח.).

הגהות וציונים

ג) בכת"י נוסף קרינן: ד) בכמה כת"י נוסף **ואל** תקוץ בתוכחתו, ועיין רש"י ותוס': ה) [בסוס' סוטרים פי"ב איתא בה הלשון **אמר** ר' לוי **אמר** הקב"ה אינו דין שיהיו בני מתקללין ואני מתברך] (גליון), ועי"ש עוד: ו) בכת"י נוסף קודם ר"ה: ז) בכת"י נוסף **קודם עצרת:** ח) בטוסטפתא נוסף בית המקדש, ועיין ליקוטי רש"י: ט) ברש"י שבר"ף נוסף כאן דיבור **אין אומרים** ברכה על הפורענות. כגון **הבא שאילו** היה פוסק הקללות נמצא כשהוא מברך בתורה ברכה שלאחריה מברך על הפורענות ואין מברכין על הפורענות **ואגיב דאמרינן** חייב **אדם לברך על** הרעה ה"מ ברעות המתרגשות **דלא אפשר ליה** לסבבו אי **לאו** בריך **אבל הכא אפשר** לסיקרי כולהון כסדרן: פ) ברש"י שבר"ף נוסף **אומר** כך: ע) צ"ל בין בפור לסוכות וכן הי' נתן בר' דשמתאי בשם דכתיב בה יורה ומלקוש ושייך שפיר בר' (גליון): ק) מהרש"א הגיה **ויא"א** שאין (גליון): ר) ע' מהרש"א והגא' הב"ח לעיל ע"א אות א: ש) נראה דיש להוסיף **שבאתם נצבים** (ועי' הגוסח בראש"ש): ת) צ"ל מזוהיה **אם לא תשמע** (רש"ש):

מסורת הש"ס

עם הוספות

ל) תוס' ד"ה אין מפסיקין וכו' ויתחיל בברכה ויסיים בברכה ולא יוכל: (ב) ד"ה משה וכו' ולפי ויפסיק הכינה וגם הקרה ראמר לאחם:

ליקוטי רש"י

אלמלא מעמדות. שיקבל קבלת שיקבלו עושין הן כדי כלים בטמאן ומעמדן כלן שמיים ואלו העומדים מטמאן אין מתקיימין כו' (תענית כז:). **אם לא בריתי.** שלא יומם ולילה לא הייתי מלאכת מולה שבמות מ יומם ולילה (יהושע ה) ואגיה מ יומם ולילה (יהושע ה) ומשיב (דברים כט) אלה דברי הברית (ע"ז ב:). ודמתיתי לדקוטו לענין מרים המולה לעמוד מכלן שבמדבר המולה ובכלו שמים ואלון לך אין המדבר מיושב על סדר המקבלות (ירמיה לג, כה). **במה אדע.** לא שאל לו אות אלא אמר לפני הוריתני בפיה זכות יקבלנו (בראשית מו, ו). בדור המבול. מלמד דור המבול שמאבר שהן כלין אין השלם מתקיים והואיל שבל עיקרי קרבן הפולה עומד לכן קורין אנשי מעמד בעריהן מתפנה מלאכתן (תענית שם). **אם יאמרו לך** זקנים פתור. ואל תבנה. **וילדים בנה.** מיד המקבל. וסימון לדבר **דחבעם.** לסמיך (מ"ל יב) ויעזוב את עצת הזקנים וגו' ומסיר מיד המקבל על אותה עצה ומסורה לא פירש בגיתא המקבל ואיכא בריתא דקמני בהדיא בגיתא המקבל (נדרים ט.). **וילמא הלכה כרבי יהודה.** נמה מזכו לאוכל אם הדברים ולפרקן (נישין כח.).

משום דאפכי להו. דרבי מאיר לדרבי יהודה ודרבי יהודה לדרבי מאיר: **איכא למיטעי.** ואומר תרגום כתוב בתורה ואתו למיכתב תרגום בתורה: **אבל ברכות.** הכל יודעין שאין ברכות כתובין בתורה: **הלוחות.** לא ידעתי מה הן ומה מפרשין הן העשרה לספרים שלנו שאינן עשוין גליון: **בימה.** שהיו עושין למלך בפרשת המלך כדאמרינן במסכת סוטה (דף מא.): **יעמידנו על התפר.** כנגד התפר שעשו לאדם להדקו יפה: **הגולל ספר תורה.** מעניין לענין והוא יחיד וספר תורה מונח לו על ברכיו: **גוללו מבחוץ.** דאעמוד שהוא מוציא לו גוללו ויגול מצד חוץ לצד פנים שאם יאמרו עמוד הפנימי ויגול לצד החוץ יתפשט המיטון ויפול לאחרן: **ובשהוא מהדקו.** כשגמר מלגולל וצא להדקו יאמרו בפנימי ויהדק על המיטון כדי שלא יכסה הכתב מרוחותיו שמצוה להרלות את [הכתב אל] העם כשמהדקו במסכת סופרים: **עשרה שקראו.** שנחלקו וקראו הג' או הז' כמוק היום ולפי שאין קורין בתורה פחות מעשרה: **נקט ר' שקראו בתורה.** משתמשין בבית קול. אם נלגו להתחיל דבר ושמע קול או הין או לאו הולך אחריו ואין כאן משום ניחוש: **קל גברא במתא.** קול שאינו מצוי הוא ונא קול נאה אליו: **והוא דאמר הין הין או לאו לאו.** שנכפל ד' פעמים: **נעימה.** כגון טעמי המקראות: **עדום.** אלא מטפחת קציב ספר תורה: **ואל יגלול ספר תורה.** בתוך המטפחת: **וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל.** שיהו שואלין ודורשין בענינו של יום הלכות פסח בפסח הלכות עצרת בעצרת. למה הוצרך לכתוב כאן וידבר משה וכי כל המצות כולן לא אמרן משה לישראל מהו וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל מלמד שהיה מדבר עמהן הלכות כל מועד ומועד ומנין להודיע[1] חוקי האלהים ותורותיו[2] וקבלו וקיימו שכר המצות עליהם ועל בניהם מה וכתב:

הדרן עלך בני העיר
וסליקא לה מסכת מגילה

יוחנן [3]כל האוחז ספר תורה ערום נקבר ערום ערום סלקא דעתך אלא אימא נקבר ערום בלא מצות בלא מצות סלקא דעתך אלא אמר אביי נקבר ערום בלא אותה מצוה אמר רבי יגאי בריה דרבי יגאי סבא משמיה דרבי יגאי רבה 'מוטב תיגלל המטפחת ואל יגלל ספר תורה: [2]וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל מצותן שיהיו קורין אותן כל אחד ואחד בזמנו: ת"ר [3]משה תיקן להם לישראל שיהו שואלין ודורשין בענינו של יום הלכות פסח בפסח הלכות עצרת בעצרת הלכות חג בחג:

הדרן עלך בני העיר וסליקא לה מסכת מגילה

---

[1]משום דאפכי להו. ת"ר[2] פותח ורואה גולל ומברך וחוזר ופותח וקורא דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר [3]פותח ורואה ומברך וקורא מאי טעמא דרבי מאיר כדעולא דאמר עולא מפני מה אמרו [4]הקורא בתורה לא יסייע למתורגמן כדי שלא יאמרו תרגום כתוב בתורה הכא נמי כדי שלא יאמרו ברכות כתובין בתורה ורבי יהודה תרגום איכא למיטעי ברכות ליכא למיטעי אמר רבי זירא אמר רב מתנה הלכה פותח ורואה ומברך וקורא [5]ולימא הלכה כר' יהודה [6]משום[7] דאפכי להו אמר[8] ר' זירא אמר רב מתנה [9]הלוחות והבימות אין בהן משום קדושה[10].

[7]אמר ר' שפטיה אמר ר' יוחנן [8]הגולל ספר תורה צריך שיעמידנו על התפר ואמר ר' שפטיה א"ר יוחנן [9]הגולל ספר תורה גוללו מבחוץ ואין גוללו מבפנים [10]וכשהוא מהדקו מהדקו מבפנים ואינו מהדקו מבחוץ ואמר ר' שפטיה א"ר יוחנן עשרה שקראו בתורה [11]הגדול שבהם גולל ספר תורה [12]הגוללו נוטל שכר כולן[13] דאמר ר' יהושע בן לוי עשרה שקראו בתורה הגולל ספר תורה קיבל שכר כולן [14]שכר כולן סלקא דעתך אלא אימא קיבל שכר כנגד כולן ואמר ר' שפטיה אמר ר' יוחנן [15]מנין שמשתמשין [16]בבת קול שנאמר [17]ואזניך תשמענה דבר מאחריך לאמר והני מילי דשמע קל גברא במתא וקל איתתא בדברא[18] והוא דאמר הין הין והוא דאמר לאו לאו ואמר ר' שפטיה אמר ר' יוחנן כל הקורא בלא נעימה ושונה בלא זמרה עליו הכתוב אומר [19]וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים וגו' מתקיף לה אביי משום דלא ידע לבסומי קלא [20]משפטים לא יחיו בהם קרית ביה אלא כדרב משרשיא דאמר שני תלמידי חכמים היושבים בעיר אחת ואין נוחין זה את זה בהלכה עליהם הכתוב אומר וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם[21] [22]אמר רבי פרנך אמר רבי

---

[1]אמר ר' אבא אמר ר' יוחנן [2]הגולל ספר תורה מבחוץ ובשהוא מהדקו מבפנים. פר"ח דקאי אקאר מטפחת כשקושר מטפחת קציב הס"ת יהא הקאר מבפנים כלפי הכתב שאם יהיה מאחריו כשיפתח הספר תורה יהיה צריך להופכו על הכתב להחיר הקאר ואין זה דרך כבוד[2]. נהגו לומר כשמוציאין ספר תורה הני פסוקי דרחמי תורת[3] ה' תמימה עדות ה' נאמנה פקודי ה' ישרים מצות ה' ברה לפי שמתן שכרם בצדם ואחר כך אומר גדלו[4] שיש בו שש מיצות כנגד שנה נעשים של נושאי הארון (שמואל ב' ו) (ו) ומ' מיצות יש בתורת ה' תמימה כנגד המ' יום שבהם נתנה התורה ואח"כ פותחו לאחרה שילגה לקנות בו וקורא כהן (ג) ולכתחילה הוא גוללו וסותמו קודם שיברך כדי שלא יאמרו ההמון שהברכות כתובות בו אבל בדיעבד אין לחוש שהרי לא שכיחי עמי הארץ כל כך עתה אבל לאחר שקרא בו ואחר ברך לגוללו [5]קודם שיברך כר[6] יהודה:

גדול שבכולן גולל. לפי שהוא כבודו וגם לפי שהוא גדול שבכולן כדי הוא ליטול שכר כנגד כולם כדאמר רבי יהושע:

מנין שמשתמשין בבת קול. בירושלמי (שבת פרק במה אשה[7]) מני כתיב לא תגנבו ולא תעשקו[8]

ואף ע"פ שאין ניחוש יש סימן:

והשונה בלא זמרה. שהיו רגילין לשנות המשניות בזמרה לפי שהיו שונין אותן על פה וע"י כך היו נזכרים יותר:

בלא אותה מצוה. י"מ מצות אחרת וקשה מאי רבותא פשיטא שאין לו שכר כיון שלא עשה המצוה כהוגן לכך פירש ריב"א בלא אותה מצוה שעשה בגמורה שעה שאם אחז ספר תורה ערום וקרא בו אין לו שכר מן הקריאה וכן אחזו לגוללו או להגיהו אבל אחזו בטטפחת אורך ימים בימינה בטמאלה עושר וכבוד:

הדרן עלך בני העיר
וסליקא לה מסכת מגילה

הלוחות והבימות אין בהן משום קדושה. פירש בערוך[9] גליוני ספר תורה שלמעלה ושלמטה ושל בין דף לדף וקשיא דהא פרק כל כתבי (שבת דף קמח.) תנן בהדיא דמטמאין את הידים ויש לומר דהתם ר"ל כל זמן שהן מחוברין בספר תורה והכא מיירי היכא דגיירו ואכתי קשה שהרי התם מיבעיא לן היכא דגייזו אי יש בהן קדושה אי לאו ואמאי לא פשיט ליה מהכא:

גוללו מבחוץ ובשהוא מהדקו מבפנים. פר"ח דקאי אקאר מטפחת כשקושר מטפחת קציב הס"ת יהא הקאר מבפנים כלפי הכתב שאם יהיה מאחריו כשיפתח הספר תורה יהיה צריך להופכו על הכתב להחיר הקאר ואין זה דרך כבוד[2]. נהגו לומר כשמוציאין ספר תורה הני פסוקי דרחמי תורת[3] ה' תמימה עדות ה' נאמנה פקודי ה' ישרים מצות ה' ברה לפי שמתן שכרם בצדם ואחר כך אומר גדלו[4] שיש בו שש מיצות כנגד שנה נעשים של נושאי הארון (שמואל ב' ו) (ו) ומ' מיצות יש בתורת ה' תמימה כנגד המ' יום שבהם נתנה התורה ואח"כ פותחו לאחרה שילגה לקנות בו וקורא כהן (ג) ולכתחילה הוא גוללו וסותמו קודם שיברך כדי שלא יאמרו ההמון שהברכות כתובות בו אבל בדיעבד אין לחוש שהרי לא שכיחי עמי הארץ כל כך עתה אבל לאחר שקרא בו ואחר ברך לגוללו [5]קודם שיברך כר[6] יהודה:

גדול שבכולן גולל. לפי שהוא כבודו וגם לפי שהוא גדול שבכולן כדי הוא ליטול שכר כנגד כולם כדאמר רבי יהושע:

מנין שמשתמשין בבת קול. בירושלמי (שבת פרק במה אשה[7]) מני כתיב לא תגנבו ולא תעשקו[8]

ואף ע"פ שאין ניחוש יש סימן:

והשונה בלא זמרה. שהיו רגילין לשנות המשניות בזמרה לפי שהיו שונין אותן על פה וע"י כך היו נזכרים יותר:

בלא אותה מצוה. י"מ מצות אחרת וקשה מאי רבותא פשיטא שאין לו שכר כיון שלא עשה המצוה כהוגן לכך פירש ריב"א בלא אותה מצוה שעשה בגמורה שעה שאם אחז ספר תורה ערום וקרא בו אין לו שכר מן הקריאה וכן אחזו לגוללו או להגיהו אבל אחזו בטטפחת אורך ימים בימינה בטמאלה עושר וכבוד:

הדרן עלך בני העיר
וסליקא לה מסכת מגילה

מסורת הש"ס עם הוספות

[1] [גיטין כח. מגמות ל: ומי' קידושין נמ:], [2] עיין מסכת סופרים פי"ג ה"ח, [3] [ע' מוס' מגמות ל: ד"ה ולימא], [4] [מ"ס פ"ג ה"ל], [5] [נדרים דף מז:], [6] [פירושו עי' בחוספות סנהדרין יא. ד"ה מה קולן], [7] עי' רש"ש, [8] תי"ע תצניית דף ח. ותוספ' מט., [9] שבת יד. פ"ם [מסכת סופרים פ"ג הל' מז], [10] לעיל ד. תוספתא פ"ג ה"ב ע"ש, [1] [פרק ג ס"י ופי"ד ה"ד], [2] לעיל דף כג., [3] [ערך במוקם], [4] עיין בפרישה סימן קמז סק"ב ביאור דבריהם, [5] תהלים יט ח-ט, [6] שם לד ד, [7] [כ"ס ממס' סופרים פרק י"ג ה"ם], [8] ריש ה"ט, [9] ויקרא יט כו, [10] תהלים יח לא-לב.

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה גוללו וכו' ואלכנעים מיטון יש מחורם. נ"ב פי' מחורם ה' תמימה עד מצות ה' ברה יש כ' מיטות ונפסקות [1] אחל תמיס דלכו עד זולתי אלהיטו יש ג"כ כ' מיטות: (2) באו"ד ולכתחלה הוא גוללו. נ"ב אע"ג דהלכה כר' יהודה שאינו מחוייב לגוללו [קודם הברכה ר"ש] אלא עכ"ל אינו אסור לגוללו [אח הספר] מחוה ולכן אבל אם סופמו ומברך עליו מפי אלכן לכתחלה כו':

תורה אור השלם

א) וְאָזְנֶיךָ תִּשְׁמַעְנָה דָּבָר מֵאַחֲרֶיךָ לֵאמֹר זֶה הַדֶּרֶךְ לְכוּ בוֹ כִּי תַאֲמִינוּ וְכִי תַשְׂמְאִילוּ: [ישעיה ל, כא]

ב) וְגַם אָנִי נָתַתִּי לָהֶם חֻקִּים לֹא טוֹבִים וּמִשְׁפָּטִים לֹא יִחְיוּ בָּהֶם: [יחזקאל כ, כה]

ג) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת מֹעֲדֵי יְיָ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: [ויקרא כג, מד]

הגהות וציונים

[1] בכת"י נוסף **דאיכא:** [2] בכת"י נוסף **וגילל ומברך.** וע"י תוס' סוד"ה גוללו וברמב"ם ה"ה ובכס"מ שם (דק"ס): [3] פשוט שצ"ל **ואמר** (רש"ש), וכ"ה בכל הכת"י: [4] [גי' הרא"ש **קדושת אהרון** ויש בהן **קדושת בהכ"נ** (גליון), וכ"ה בירושלמי פ"ג ה"א, ועיין רישב"א: [5] "הגוללו נוטל שכר כולך" ליתא בכת"י וראשונים (וקאי "דאריב"ל" אגדול גולל כמבואר בתוס'): [1] בכת"י וברש"י שברי"ף כאן הס"ד, ומה"ד **תגלל המטפחת.** סביב ס"ת: [2] צ"ל **להודיענו** (באה"מ): [3] אולי יש להוסיף כאן **התיבות ושכר המצות** (במקום להלן): [4] [יש מגיהין שצ"ל **אפילו** לר' יהודה. עיין בקיקיון דיונה] (גליון), ועי' לעיל אות ב ובמהרש"א:

עין משפט נר מצוה

צא א מי' פי"ב מהל' תפלה הלכה ה סמג עשין יט טוש"ע א"ח סימן קלו סעיף ד:
צב ב מי' שם הלכה יא טוש"ע א"ח סימן קמה סעיף א:
צג ג מי' פ"י מהלכות ס"ת הל' ד טוש"ע א"ח סי' קד סעי' ז וטוש"ע י"ד סי' רפב סעיף יד:
צד ד מי' פי"ב מהל' תפלה הל' כד סמג עשין יט טוש"ע א"ח סי' קמו סעיף ג:
צה ה ז מי' שם טוש"ע שם סעי' ד:
צו ז טוש"ע שם סעיף ה: **צז** ח מי' שם הל' יח: **צח** ט מי' פ"ט מהל' ס"ת הל' ו טוש"ע שם סעיף ה וטוש"ע י"ד סי' רפב סעיף ד:
צט י טוש"ע א"ח סימן קמו סעיף ה:
ק כ מי' פי"ג מהל' תפלה הלכה ט:

גליון הש"ס

גמ' **משום דאפכי להו.** גיטין כח ע"א מגמות ל ע"ב: **שם מנין שמשתמשין בבת קול.** ע' חוי"מ פע"ז מ"ו דיבמות:

ליקוטי רש"י

משום דאפכי להו. אין מנאי למסכי וכו' אלכן אם לא הזכירו אלא שם הסמנים לא הוי ידעי אהייל מתרי לשמי קיימי [גיטין כח.]. **בבת קול.** כאלם המכה בפטיש וקול הסברא נשמע לממרחק [איוב ד, טז]. **בדברא.** בשדה [ברכות ג:]. מלבד לגומר בשלום [והצניע ד:]. **ספר תורה שרום.** אלא על ידי מטפחת [שבת יד:]. **שואלין ודורשין.** מעמידין מורגמן לפני החכם לדרוש [לעיל ד:].

רבינו חננאל

שחרית שם קורין במנחה בשבת ובשני ובחמישי ובשבת הבאה: ת"ר פותח ורואה מברך וקורא דברי ר' יהודה הלכה כמותו. מפני מה אמרו הקורא בתורה לא יסייע למתורגמן כדי שלא יאמרו תרגום כתוב בתורה. אמר שמואל הלוחות והבימות. פירוש החלק של מעלה ושל מטה ושל בין הדפין של ס"ת אין בהן משום קדושה ב) כלומר אם יכלה ויגנז ויתחדר החלק שם אין בו משום קדושה. א"ר יוחנן הגולל ספר כו'. פירוש שאם יקרע יקרע בתפר. ועוד אמר הגולל ספר כו' פירוש מבחוץ כלומר כשהוא מתנה הספר בחיקו הכרך ג) החיצון שם גולל מן הכרך הפנימי. שאם יגלול על הפנימי מן החיצון יפול החיצון לארץ וכשהוא מהדקו מחדיק החיצון ומהדק הפנימי. ואריב"ל ד' שקראו בתורה הגולל ס"ת כלומר המשלים נותנין לו שכר כנגד כולן. וא"ר יוחנן מנין שמשתמשין בבת קול שנאמר ואזניך תשמענה דבר מאחריך וגו' והוא דשמע קל גברא במתא וקל איתתא בדברא והוא דאמר הין הן הן או לאו לאו. ועוד אמר הקורא בלא נעימה תשונה בלא זמרה. ג) ומתמהינן משום דלא ידע לבסומי קלא אינון חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם. אלא הכי קאמר ב' תלמידי חכמים היושבים בעיר אחת ואינן נוחין זה לזה בהלכה עליהם הכתוב אומר וגם אני נתתי להם חוקים וגם לא טובים זה לזה ומשפטים לא יחיו בהם. א"ר יוחנן האוחז ס"ת ערום נקבר ערום בלא אותה מצוה. א"ר יגאי תיגלל המטפחת ואל יגלל ס"ת כלומר בלא מטפחת. מצוותן שיהיו קורין כל אחד ואחד בזמנו: ת"ר משה תיקן לישראל שיהו שואלין ודורשין הלכות פסח בפסח ועצרת בעצרת והחג בחג: הדרן עלך בני העיר:

חשק שלמה על רבינו חננאל א) עי' מוס' כאן ד"ה הלוחות מה שסקשו על פירוש הענוך שהוא כפירוש לפיו ומאנה לפי מנ"ל רבא דמיירי אם כלה הכתב ונגנז פ"ש וכפנין זה מיקן הס"ת בשמא קמו: בלה שאמי ע"ש סיטא. ב) אולי ל"ל סברך הפיקון יגלול על הכרך הפנימי שאם יגלול מן הפנימי על החיצון יפול הפיקון ולא יהא מקום לגלול: ג) ל"ל עליו הכתוב אומר וגם אני נתתי לכם חוקים לא טובים:

סליקא מסכת מגילה, שבח לרב עלילה, ברכה ותהלה, תפארת וצהלה, ירום קרנו למעלה: